Міністерство освіти і науки України
Херсонська обласна державна адміністрація
Херсонський національний технічний університет
Херсонська державна морська академія
Маріупольській державний університет
Жилінський університет в місті Жиліна (Словаччина)

СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА: НАУКОВІ ГОРИЗОНТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

З Б І Р Н И К

МАТЕРІАЛІВ І-Ї НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ

22 лютого 2024 року

Хмельницький, 2024 рік

Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства: наукові горизонти та перспективи: збірник матеріалів І-ї Науково-практичної конференції з міжнародною участю / за наук. ред. проф. О. В. Чепелюк, В. Д. Філіппової, В. М. Демченка. Хмельницький: ХНТУ, 2024. 534 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою
Херсонського національного технічного університету
(протокол № 9 від 27.02.2024 року)

Збірник сформовано з матеріалів І-ї Науково-практичної конференції за міжнародною участю «Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства: наукові горизонти та перспективи», що відбулася 22 лютого 2024 року на базі Херсонського національного технічного університету .

На конференції проаналізовано сучасний стан у сферах публічного управління, менеджменту, психології та педагогіки, політології та права, міжнародних відносин і національної безпеки, системного аналізу й моделювання через призму розвитку держави та суспільства в Україні, майбутнього відновлення й входження в європейський демократичний простір. Такі знання актуальні у площині підготовки посадових і публічних осіб – управлінців і політиків, депутатів і військових.

Видання розраховано на наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів і слухачів магістратур із зазначених напрямків, а також політологів, політичних діячів і партійних активістів.

Організаційний комітет може не розділяти поглядів авторів і не несе відповідальності за достовірність поданих матеріалів, їх стиль та орфографію.

© Колектив авторів, 2024

© Херсонський національний технічний університет, 2024

СКЛАД ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ

ЧЕПЕЛЮК Олена – ректорка Херсонського національного технічного університету, доктор технічних наук, професор, голова оргкомітету.

ФІЛІППОВА Вікторія – в.о. завідувача кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету, доктор наук з державного управління, професор, заступниця голови оргкомітету.

КРЕТОВА Наталія – провідний фахівець кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету, секретарка оргкомітету.

ВОЛЬСЬКА Олена – професор кафедри економіки та морського права Херсонської державної морської академії, доктор наук з державного управління, професор.

ГУБА Марина – доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету, кандидат економічних наук, доцент.

ДЕМЧЕНКО Володимир – доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету, кандидат філологічних наук, доцент.

КОВАЛЬСЬКА Наталя – доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету, кандидат педагогічних наук, доцент.

КРАВЧЕНКО Олександр – професор кафедри транспортної техніки Жилінського університету у місті Жиліна, доктор технічних наук, професор, (Словаччина)

ОЛЕНКОВСЬКА Лариса – доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету, кандидат наук з державного управління, доцент, виконавчий директор Херсонського регіонального відділення Асоціації міст України.

ПОЛОВЦЕВ Олег – професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету, доктор наук з державного управління, професор.

ПРОНІНА Оксана – радник Херсонського міського голови, доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету (за сумісництвом), кандидат наук з державного управління, доцент.

ТАРАСЕНКО Денис – директор начально-наукового інституту управління Маріупольського державного університету, доктор економічних наук, професор.

З М І С Т

<u>Секція №1. Менеджмент, публічне управління та адміністрування</u>

Filippova Viktoriia. DIRECTIONS FOR IMPROVING PUBLIC ADMINISTRATION IN UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD 17

Бєльська Тетяна, Алтіндаг Яілмаз. СЕКРЕТИ УСПІХУ АГІЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ……..20

Василенко Надія. СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ПОДОЛАННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ЄС В УМОВАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 23

Несененко Павло, Сабітова Крістіна. АНАЛІЗ ДЕЯКИХ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ..... 28

Венгер Олена, Кузнєцов Сергій. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОЧОГО МІСЦЯ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ..... 32

Вольська Олена, Тарасенко Денис. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 36

Гамалюк Б., Гаркавенко А. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ДОКТРИНІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ 39

Гниліцька ДІНА. СТАН ІНФОРМАТИЗАЦІЇ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ..... 42

Вольська Олена. СКЛАДОВІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУЧАСНОГО ПОРТУ 48

Древаль Юрій. ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ДЛЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ПРИНЦИП ЧИ КАРМА? 51

Казюк Яніна. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД..... 54

Кічук Надія. НЕСЕНЕНКО ПАВЛО СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ 58

Дацюк Андріан. ПРОЦАК КАТЕРИНА ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ВІЙНИ 62

Кирик Василь. АНАЛІЗ І МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я 65

Кокорєва Ольга, Хондусь Андрій. ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ: УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ 69

Кокорєва Ольга, Куімова Анна. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЦЕСІЇ 72

Кондрацький Олександр, Жукова Ярослава, Мандибура Наталія, Петрищенко Сергій. ВИВЧЕННЯ СТАНУ ҐРУНТІВ МІСЬКИХ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК, РОЗТАШОВАНИХ ПОБЛИЗУ АВТОМАГІСТРАЛЕЙ 75

Корчевська Лілія, Ворона Дмитро. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ 78

Круглов Віталій. РОЛЬ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕНЕРГЕТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ 81

Куйбіда Василь. ПРО СПРАВЕДЛИВІ СПРОМОЖНІ ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ 84

Кухарчук Петро. АДМІНІСТРУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ 89

Лесюк Андрій, Огінок Соломія. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДХОДІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ 93

Линдюк Олена. СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ 96

Лопушинський Іван, Плющ Руслан. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 100

Луб'яний Павло, Войтович Ольга, Кузьменко Ігор. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ УПРАВЛІНЬ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ 104

Магомедов Андрій. ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ 108

Македон В'ячеслав. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ СТРАТЕГІЇ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА 112

Макуха Сергій. УПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ УКРАЇНИ 115

Москаленко Світлана. УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ 118

Несененко Павло, Абрамова Діана. АНАЛІЗ БАЗОВИХ АСПЕКТІВ МОТИВАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ 121

Проніна Оксана, Кравченко Тетяна. РИЗИКИ ПРОЦЕСУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ 125

Самофалова Тетяна. МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 130

Селіванов Сергій. ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ 133

Сидоренко Наталія, Наумик Антон, Корх Анна. ІНСТИТУТ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНОЇ ЛАНКИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ 138

Шукліна Вікторія, Прохорова Дарія. МАРКЕТИНГОВИЙ КОНТЕКСТ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 140

Якубовський Ярослав, Кухарчук Петро. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО У ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ 143

Гбур Зоряна. УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ 145

Бататін Олександр. ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПАРТНЕРСТВА МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА ПРИВАТНИМИ КОМПАНІЯМИ В ТРАНСПОРТНІЙ ГАЛУЗІ 150

Белецький Андрій, Проніна Оксана. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ..... 154

Бєльська Тетяна, Лазарев Геннадій ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ……157

Бишенко Галина. ДЕРЖАВНИЙ РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ 15761

Буковня Інна, Шукліна Вікторія. АДМІНІСТРАТИВНІ МЕТОДИ МОТИВАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ 165

Василенко Денис. УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ 167

Момоток Олена, Прокопів Марія. ГРОМАДСЬКІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 171

Віремейчик Анатолій. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА КОНЦЕПЦІЇ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ВЗАЄМОДІЮ МІЖ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ 176

Голодинський Мирослав. ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У ПУБЛІЧНІЙ СФЕРІ 182

Горбенко Володимир. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДКРИТОСТІ ТА ПРОЗОРОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 185

Гризо Діана. АНКЕТНЕ ОПИТУВАННЯ СПОЖИВАЧІВ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЇХ МОТИВАЦІЙ І УПОДОБАНЬ 189

Гришко Сергій. ОБ'ЄКТИВАЦІЯ ПОТРЕБИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ 192

Жаров Денис. ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ КОНЦЕПТ У СФЕРІ РОЗВИТКУ МІСЬКИХ АГЛОМЕРАЦІЙ 195

Зайцев Юрій. ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА МОДЕРНІЗАЦІЮ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ 197

Згара Ірина. ДЕРЖАВНА АГРАРНА ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 199

Козир Олександр. СОЦІАЛЬНА СФЕРА МІСТА ЯК ОБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 202

Космірак Андрій. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 204

Кудлик Наталія. ДО ПИТАННЯ ПРО ПОЛІСУБ'ЄКТНУ МОДЕЛЬ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДИ ТА СУСПІЛЬСТВА У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ 208

Кузьміна Олена. УВЕДЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ЗАХІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ 212

Кулініч Світлана. РОЛЬ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В КЕРІВНИЦТВІ НАЦІОНАЛЬНИМ СПРОТИВОМ 214

Кух Сергій. ЕФЕКТИВНІ ЕЛЕМЕНТИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ В ЕПОХУ СУСПІЛЬНИХ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ 217

Кухар Володимир. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНИ ШЛЯХОМ ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ (САМООСВІТИ) 220

Линдюк Сергій. ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ 224

Любарець Дмитро. СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я 227

Лясковець Вадим. ПУБЛІЧНА ВЛАДА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ФУНКЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ 232

Лясковець Ірина. ДЕРЖАВНА ВОЄННА ПОЛІТИКА: ПИТАННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ 235

Кудлик Наталія. ЕКОНОМІЧНІ ІНСТИТУТИ ТА АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ 237

Михайлова Тетяна. СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ 241

Михайлюк Артем. СИСТЕМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 247

Морозов Денис. ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ОЦІНКИ ЧИСЕЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ 249

Мостова Ольга. МЕХАНІЗМ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В СУЧАСНИХ УМОВАХ 251

Остапчук Артем. ВОЄННА ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ ІМПЕРАТИВНА СУТНІСТЬ 254

Паланиця Микола. КЛАСТЕРИ: УСПІШНА ПРАКТИКА ВІННИЧЧИНИ 257

Панова Тетяна. СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЯК КОНЦЕПЦІЯ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ 260

Пашечко Михайло. АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВЕДІНКИ ОРГАНІЗАЦІЙ-СПОЖИВАЧІВ 264

Плахотнюк Олександр. КОМПОНЕНТИ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ СЛУЖБОВЦІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ 266

Прощенко Андрій. СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В CRM-СИСТЕМАХ 269

Прядун Віталій. ЕКОНОМІКО-ПРАВОВА МОДЕЛЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД 273

Ратушняк Володимир. СУЧАСНА ДІЄВІСТЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНИ 275

Родіонов Євгеній. СКЛАДОВІ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА 277

Ромашкіна Анастасія. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ СКЛАДОВІ..... 279

Свінченко Інна. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В УКРАЇНІ..... 281

Сидоренко Анна. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ОСНОВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ 285

Слободян Любомир. НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ ІЗ СТВОРЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ..... 289

Сороченко Мирослав. ВПЛИВ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 292

Стрикун Ольга. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДОШКІЛЬНОЮ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ 296

Судак Дмитро. ФОРСАЙТ ЯК ТЕХНОЛОГІЇ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ..... 301

Терзян Рубен. МІЖНАЦІОНАЛЬНІ ПРОЄКТИ В ІТ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ..... 306

Трубієнко Костянтин. ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКСТРЕНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ЇЇ НАДАННЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МЕДИЧНОЇ РЕФОРМИ..... 308

Ференс Володимир. КЛЮЧОВА РОЛЬ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СУЧАСНИХ УМОВАХ 316

Хом'як Іван. РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У РЕГІОНАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ 319

Шендер Тетяна. АЛЬТЕРНАТИВНА ЕНЕРГЕТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ 323

Шулепа Любомир. ЛІДЕРСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ КЕРІВНИКА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК ВИМОГА СУЧАСНОСТІ 325

<u>Секція №2. Міжнародні відносини, право та міжнародне право</u>

Huchenko Kateryna. DEFINITION OF THE SUBJECT OF THE CRIME UNDER ART. 408 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE 329

Бондаренко Степан. ФІЛОСОФІЯ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ У ПОРЯДКУ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ 332

Габуда Андрій, Нестор Тетяна. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ В УМОВАХ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ 337

Красій Марія. МІСЦЕ ЗОВНІШНЬОЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ 339

Волкович Олена, Казарян Марина. ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ СУДАМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ТА ПРОГАЛИНИ 342

Панченко Ірина, Стовба Тетяна. ДЕРЖАВНИЙ ПОРТОВИЙ НАГЛЯД В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ 346

Бескоровайний Валентин. ІМПЛАНУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ БАЗИ В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ – АКТУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ 349

Верещагіна Катерина. ВИКЛИКИ В ПРОЦЕДУРАХ БАНКРУТСТВА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ, МАЙНО (АКТИВИ) ЯКИХ

РОЗТАШОВАНІ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ 352

Секція №3. Національна, пожежна, цивільна безпека та безпека державного кордону

Остап'як Василь. РЕФОРМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ 357

Тарадуда Дмитро, Помаза-Пономаренко Аліна. НОВАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ 359

Базиченко Вікторія. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ 362

Беган Микита. НАПРЯМКИ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ 366

Сухачов Микита. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ 370

Ободянський Ярослав. ДЕМОКРАТИЧНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ АРМІЇ ТА ДЕРЖАВИ 373

Секція №4. Системний аналіз, моделювання та оптимізація

Kravchenko Oleksandr, Chuico Serhii. SIMULATION OF THERMAL INERTIALITY OF THE AIR IN THE PUBLIC TRANSPORT CABIN WITH CONDITIONING SYSTEM 377

Кічурчак Маріанна. РЕГІОНАЛЬНІ ВИМІРИ СЕКТОРА ІНФОРМАЦІЇ ТА КОМУНІКАЦІЇ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ 381

Кобус Олена, Бондаренко Степан. СУЧАСНІ СТІЙКІ ЗАГРОЗИ (APTS): КОМПЛЕКСНИЙ СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ТА РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗАГРОЗАМ 384

Гречаник Богдан, Марич Олег. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ПРОГРАМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ 388

Слиско Артем. ТЕОРЕТИЧНА СКЛАДОВА МОДЕЛЮВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ 392

Редчиць Дмитро, Дешко Ганна, Моісеєнко Світлана. МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРИКЛАДНИХ ЗАДАЧ АЕРОГІДРОДИНАМІКИ НА ОСНОВІ РІВНЯНЬ НАВ'Є-СТОКСА 393

Портоварас Тетяна. АНАЛІЗ ЗВІТНИХ ДАНИХ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА . 396

Жук Наталя. ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЕКСПРЕС-АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ 399

Грицук Андрій. ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 403

Молдовану Євген. ПРОБЛЕМАТИКА ОНЛАЙН-ПОШУКУ РОБОТИ ЗА ДОПОМОГОЮ САЙТІВ ІЗ ВАКАНСІЯМИ 405

Секція №5. Психологія та педагогіка

Kravchenko Kateryna, Olena Volska. COMPONENTS OF MENTAL HEALTH OF EMPLOYEES OF THE MARITIME COMPLEX 409

Kalinichenko Olha, Samolysova Oksana. INNOVATIVE METHODS OF TEACHING OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS 411

Баран Марія. МОЖЛИВОСТІ ПІДТРИМКИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ТА ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ЖИТЕЛІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД 413

Філіппова Вікторія. НЕРВОВО-ПСИХІЧНА НЕСТІЙКІСТЬ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 417

Безпальченко Віолета, Семенченко Оксана, Венгер Олена, Фролова Маргарита. МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ 420

Берегова Галина, Фролова Маргарита, Кравченко Ганна. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ УКРАЇНЦІВ ДО ЖИТТЯ ЗА КОРДОНОМ 424

Біла Лариса. МІЖНАРОДНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ PISA: ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ..... 428

Богиня Ірина, Ковальська Наталя. ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПРОФЕСІЯХ ТИПУ «ЛЮДИНА-ЛЮДИНА»..... 431

Бочко Сільвія. ЗНАЧЕННЯ НАБУТТЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 434

Вигоднер Інна, Приємець Катерина. КОМПЕТЕНТНОСТНИЙ ПІДХІД ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН «МАТЕМАТИКА ДЛЯ ЕКОНОМІСТІВ» ТА «ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ І МОДЕЛІ» 437

Бондаренко Степан, Вітомський Юрій. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ: БАЛАНС МІЖ ПРАВОСУДДЯМ ТА БЛАГОПОЛУЧЧЯМ ДИТИНИ 440

Губа Марина. ПСИХОЕМОЦІЙНЕ ТА ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ У ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ..... 444

Кошелюк Ірина. ПРОБЛЕМА ТРИВОЖНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 449

Маляренко Наталя. ОСОБЛИВОСТІ БАГАТОВИМІРНОГО Я-ОБРАЗУ ПСИХОЛОГА-ПРОФЕСІОНАЛА..... 452

Меліков Єхтибар. ЗАВДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ СЛІДЧОГО ПРИ РОЗКРИТТІ ВБИВСТВА 455

Мещерякова Юлія. ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКІВ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СІМ'Ї НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКІВ..... 458

Пронін Віталій. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУХВАЛЕННЯ РИЗИКУ ЖИТТЮ МЕШКАНЦІВ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ 461

Рідкоус Олеся. ПОНЯТТЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ТА ФАКТОРИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ..... 465

Савченко Людмила, Отич Ганна, Савченко Дарина. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА..... 468

Скляр Світлана. БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЯВИЩЕ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД 472

Філіппова Валерія. МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ БОЙОВОГО СТРЕСУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ 477

Чучко Юрій. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ..... 480

Секція №6. Фінанси та банківська справа; оподаткування, облік і аудит

Yeremian Olena. ADVANTAGES OF PREPARING FINANCIAL STATEMENTS IN ACCORDANCE WITH INTERNATIONAL STANDARDS AT UKRAINIAN ENTERPRISES 483

Гайдук Богдан. СПЕЦИФІКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я МЕДИЧНИМ ОБЛАДНАННЯМ: АНАЛІТИКО-ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТ 486

Жукевич Світлана. ОНТОЛОГІЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 489

Левковець Наталія. ІНВЕСТИЦІЙНІ РИЗИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ: ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ 493

Лукановська Ірина. РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ЗРОСТАННІ ЯКОСТІ НАДАННЯ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ 497

Мініна Оксана. ВНУТРІШНІЙ ПОТЕНЦІАЛ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ: ФІНАНСОВІ МОЖЛИВОСТІ І ПЕРСПЕКТИВИ 500

Шрам Тетяна, Шакіна Вікторія. ЗАСТОСУВАННЯ ФОП РЕЄСТРАТОРІВ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ: ВИМОГИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ..... 503

Секція №7. Порівняльна політологія та аналітика

Palagnyuk Yuliana. TRENDS IN MEDIA COVERAGE OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR 506

Struk Nataliia. ANALYTICAL CENTERS AS THE MOST DEVELOPED SUBJECT FORM OF ANALYTICAL ACTIVITY 509

Демченко Володимир. МАРКЕРИ ІМПЕРСЬКОЇ АГРЕСИВНОСТІ В ГОЛОВНИХ ПІСНЯХ РОСІЙСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 511

Ковальска Наталя, Малуха Анастасія. ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА 514

Шадура-Никипорець Наталія. ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ В УКРАЇНІ 517

ПЕРЕЛІК АВТОРІВ 521

СЕКЦІЯ №1. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Filippova Viktoriia,

DIRECTIONS FOR IMPROVING PUBLIC ADMINISTRATION IN UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD

An endeavor to improve public administration services, the post-war period in Ukraine does not constitute an entirely new experience in reforming within the sector. However, the social, political, economic and legal subsystems in Ukraine are of great importance for the post-war reform of public administration in the country.

In addition to capacity – and administration-related strategies, it is also important to address the need for strengthening the regulatory frameworks and processes in the Ukrainian governmental system altogether. This can involve, for instance, the promotion of principles such as transparent, efficient and non-arbitrary rule-making and implementation. This might feature technical tools that are common in more developed countries such as Regulatory Impact Assessment (RIA).

In the POW in Ukraine, the role of the government has expanded considerably, and the very effectiveness and efficiency of the government mechanisms are all in question. Strengthening institutional capacity refers to improving the potential, effectiveness and effectiveness of public institutions, including structures, systems, human resources, culture, leadership, finances and other resources. The role of the government is not only to prioritize the implementation of its policies, but also to build the institutional capacity to ensure that such policies can be effectively pursued, and outcomes are achieved. This process is designed in order to rebuild the trust of people in the government and to the practical actions that will be taken by the government to rebuild Ukraine.

Another critical area in which the reform of state resources management needs to be pursued is creating regulatory processes and frameworks. The consistency of laws ensuring government operations has long been a concern. In Ukraine, the process of deregulation, aimed at simplifying regulations, reducing red tape and minimizing government control was initiated a few years ago. However, the extent to

which deregulation has been achieved is still debated among experts. There should be a trade-off between legitimate public control and killing innovations and development under pressure of bureaucratic hooks, set clear rules, necessarily responsibility and decision-making processes, developing strategies that reduce corruptibility and create the mechanisms and conditions that result in pro-public behavior [1].

The significant changes evoked by the postwar period will necessitate a shift in the public administration system of Ukraine. The already existing flaws will be further amplified as a result of the population growth, and the resultant socio-economic effects of the war. Keeping this into perspective, it is important to continuously work on and improve the administration systems based on the immediate requirements and the long-standing objectives. The potential for learning from the mistakes of the past regime is a step that needs to be pushed now, and to develop a system that is free from autocracy and inefficiency. Thus, as a result of the research, the recommendations that we propose our mere pieces of advice and are subject to change based on the immediate needs of the nation. But while doing so, what we must remember is that public administration is a safety fallback on which the entire structure of the government and the rights and responsibilities of the citizen's rest [2].

Although there should not be a single model imposed on Ukraine, and a combination of international and national institutions should be decided upon in policy implementation, Ukraine would benefit from the reduction of different levels of administration. This would include giving fewer authorities to regions, which in the current context often leads to corruption. The government should also act to reduce red tape and remove its susceptibility to political influence. This can be achieved through IT solutions and the development of a transparent website service operating within the different agencies of the national and regional governments. The system should be highly secured and organised in a way to prevent any possible meddling of oligarchs in the process. In addition to increasing the government's transparency and efficiency, such an innovation would allow for greater civic involvement, which we hope would in turn increase Ukrainians' trust in the national system of governance.

The public administration system should be de-politicized. The basis of European administrative systems should be introduced in order to avoid the corruption and collusion that has affected the integrity and soundness of the current administrative system. Administrative structures and regulations should be adapted to the needs of a market economy. They should be simplified, transparent and understandable for the general public but must at the same time observe the rights of the individual and avoid the excessive centralization that was characteristic of the Soviet period [3].

Continuous improvement is a requirement for the public administration system not only in Ukraine but also globally since citizens have evolving needs and expectations, which means that governmental agencies have to be dynamic and adaptable in order to meet the demands. In Ukraine, there is evidence of the benefits of reform in the country with recent public administration improvements since it has enhanced the overall performance of the public administration models. The process of continuous improvement requires embracing and encouraging innovation.

The political instability and ongoing conflict have imposed significant obstacles for these strategies to be implemented and embedded in administrative practices. However, in the post-war period, rapid changes will be required, and this, in turn, has to escalate the urgency of the reforms. The pursuit of improvement is endless and public organizations should permanently seek new opportunities and more effective ways of delivering. The process of critical reflection and evaluation encourages development which should not only be an individual process but should also be seen as collective, which encourages and fosters a process of evaluations.

There are a number of different benefits linked to the basic idea of the continuous public administration improvement and these include: increased efficiency, prioritization of resources, capability building, decision-making based on evidence and stronger governance have been identified. Therefore, prudential reforms in public administration that make this notion a cornerstone are very likely to result in a greater probability of success and long-term sustainably through rigorous phases imposed for policy formation rather than implementation alone.

REFERENCES

1. Khadzhyradieva S., Slukhai S. Public administration in Ukraine: Adjusting to European standards. *NISPAcee Journal*. 2020. URL: sciendo.com

2.. Lemishko O., Davydenko N. et al. Strategic directions of the economic recovery of post-war Ukraine. *Journal of Innovations*. 2022. URL: is-journal.com

3. Haertel K. National Minorities in the Post-Revolutionary Era: Is the Ukrainian Government Capable of Inclusive Politics? *Security and Human Rights*. 2021. URL: brill.com

Бєльська Тетяна , Алтіндаг Яілмаз

СЕКРЕТИ УСПІХУ АГІЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Концепція агільної методології вперше була сформульована у 2001 році та спочатку застосовувалася для розробки програмного забезпечення. Проте згодом цей підхід поширився на інші галузі, і зараз використання агільної методології набуває все більшої популярності. Для того щоб докладніше розібратися у сутності Agile, важливо зрозуміти, що це не просто методологія, але й менталітет, який може змінити підхід до управління. Агільна методологія стимулює більш ефективну та продуктивну роботу, а також дозволяє оцінювати та переоцінювати процеси та кінцеві результати. Agile або агільне управління передбачає гнучкість в змінюваному середовищі. Agile – не просто методологія, це філософія, яка підкреслює гнучкість, ітеративний розвиток і безперервний зворотний зв’язок. Це підхід, який дозволяє командам бути на хвилі змін і адаптуватися до них з легкістю, це використання інструментів, що забезпечують цифровий простір, де команди можуть співпрацювати, планувати і виконувати свої проекти, сидячи за одним віртуальним столом.

Основні принципи агільної методології роблять акцент на стале удосконалення, що базується на зворотньому зв'язку для досягнення мети та значущості. Агільне управління передбачає використання ітерацій/спринтів для постійного і зворотного зв'язку для поліпшення планування та виконання проектів. Принципи агільної методології інспіруються чотирма основними цінностями: перевага індивідуальності та взаємодії над вагою процесів та інструментів, акцент на робочому програмному забезпеченні над докладною документацією, значення співпраці з клієнтом над формалізованими угодами,

гнучкість у реагуванні на зміни, переважаючи над чітким дотриманням плану. «У світі, де єдине постійне – це зміна, гнучкі інструменти служать як компас, направляючи команди через море невизначеності» [1]. Вони покращують співпрацю, підвищують прозорість і сприяють безперервному вдосконаленню – всі ключові елементи для ефективного управління проектами у сучасному світі. В сучасному світі, де змінюваність стала новою нормою, самоорганізуючі команди виступають у ролі драйверів змін, доповнюючи і посилюючи корпоративні стратегії.

Агільна методологія прагне до постійної оптимізації та адаптації, використовуючи зворотний зв'язок від усіх зацікавлених сторін, залежно від цілей продукту / послуги. Також, агільне управління проектами акцентується на обґрунтованих рішеннях, що виникають зі співпраці всіх зацікавлених сторін [2].

Для успішного впровадження агільного управління проектами необхідно виконати кілька кроків. Перший крок – визначення цілей та завдань, яких проект має досягти. Важливо, щоб кожен зацікавлений у проекті розумів свій напрям роботи і організації вцілому. Крім того, рекомендується враховувати думки всіх ключових учасників проекту перед формулюванням цілей. Друге – робота зі строковим графіком, розпочинаючи з першого завдання в беклогу та завершуючи передбачуваним успішним завершенням проекту.

Для агільного управління ефективним є використання методології Scrum, що є найпоширенішою гнучкою методологією для реалізації гнучких процесів у розробці, доставці та підтримці проектів. Scrum використовує ітераційні та інкрементальні практики та базується на коротких ітераціях, відомих як спринти. За цією методологією проводяться регулярні зустрічі, розподіляються ролі та використовуються інструменти для більш ефективного управління проектами. Scrum Master відповідає за проведення ефективних спринтів та вирішення питань, а його власник встановлює напрямок для спринту та

визначає цілі. Члени команди вибирають елементи з беклогу продукту та виконують роботу протягом спринту. На кожному спринті проводяться огляди та збираються відгуки від усіх учасників проекту, а покращення вносяться для наступних спринтів. Цей процес продовжується до завершення всіх елементів у беклогу продукту.

Kanban є однією з передових методологій, що використовуються для реалізації гнучкого підходу шляхом візуалізації робочого процесу. Основою цієї методології є дошка Kanban, яка дозволяє відобразити цифрову візуалізацію завдань та прогресу проекту. Найпростіша і найбільш поширена дошка Kanban відображає робочий процес у трьох етапах: "To-do", "In Progress" та "Done". При необхідності можна використовувати більш складні варіації дошки Kanban. Кожне завдання представлене карткою Kanban, яка переміщується через три етапи на дошці. Ця методологія також базується на наявності оновленого беклогу та ефективних правилах роботи в процесі (WIP).

Гнучкість управління передбачає здатність швидко реагувати та адаптуватися як відповідь на зміни на ринку чи зміни зовнішнього середовища. Це може бути поява нових конкурентів, проривних технологій або раптова зміна зовнішніх умов. Використання гнучких, інкрементальних, ітеративних інструментів і методів управління є життєво важливим, тому використання цих інструментів і методів зростає [3, с. 16]. Гнучкість управління стосується набагато більшої кількості культурних і структурних питань та бізнес-практик, які можуть вплинути на успіх проектів і програм.

До характеристики, які є найбільш показовими для організаційної гнучкості, слід віднести здатність швидко реагувати на можливості, скорочувати цикли прийняття рішень, керувати змінами, інтегрувати голос клієнта, управляти ризиками, призначати міждисциплінарні проектні команди, усунути організаційну ізоляцію, впроваджувати планування на випадок непередбачених ситуацій, використовувати ітеративні практики управління проектами, використовувати нові технології. Високогнучкі організації мають

значно кращі результати проєктів у порівнянні зі своїми колегами з низькою гнучкістю. Дослідження, проведене в Массачусетському технологічному інституті, свідчить, що гнучкі фірми зростають на 37% швидше і отримують на 30% більший прибуток, ніж негнучкі компанії [3, с. 17].

Отже, агільне управління – це більше, ніж методологія управління проектами, це стратегія існування та процвітання у світі, де зміни – це нова норма.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Symonov Viacheslav. (2024). Гнучке управління IT-проектами: ключ до успіху в світі невизначеності. URL : https://medium.com/@mystyle.od/гнучке-управління-іт-проектами-ключ-до-успіху-в-світі-невизначеності-62ce59ca48ab
2. Яків Риба. (2020). Який найкращий спосіб управління Agile проектами? URL : https://www.easyredmine.com/ua/вісті-в-easy-redmine/якии-наикращии-спосіб-управління-agile-проектами-
3. Capturing the Value of Project Management. Project Management Institute. February 2015. URL : https://www.pmi.org/-/media/pmi/documents/public/pdf/learning/thought-leadership/pulse/pulse-of-the-profession-2015.pdf

Василенко Надія

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ПОДОЛАННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ЄС В УМОВАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Досвід ЄС із подоланні глобальних екологічних і соціальних викликів, безумовно, є вкрай корисним для публічного управління, адже не дозволяє вичерпати ці ресурси та перевищити природні можливості планети до самовідновлення: економічне зростання; захист та збереження навколишнього природного середовища; соціальний розвиток (social inclusion) є обов’язковими умовами для оптимістичного майбуття людства в довготривалій перспективі.

Дослідники стверджують, що будь-яке суспільство і людство загалом не може почуватися стабільним (сталим), доки між його членами існує істотна

матеріальна та соціальна нерівність, доки одній частині суспільства фізично загрожує голод, хвороби та інші соціальні ризики [1]. Деякі науковці пропонують виокремити й інші складові, зокрема ефективне управління суспільством й культурою, що не завжди перекриваються соціальною складовою. Однак у будь-якому разі, навіть обмежившись трьома «класичними» складовими сталого розвитку суспільства, треба розуміти, що стратегія передбачає серйозний системний підхід у публічному управлінні для взаємоузгодження та врахування складних взаємовпливів між ними. Науковці відзначають, що слід урахувати, що кожна зі складових сама по собі є складною динамічною системою, що розвивається [2].

Під стратегією сталого розвитку (sustainable development strategy) зазвичай дослідники розуміють стратегію розвитку людства, цивілізації загалом або окремого соціуму. Стратегію сталого розвитку можна визначити як найбільш ефективний розвиток сучасної цивілізації, яку спрямовано на максимальне задоволення природних потреб людини, що перебуває в гармонії з природою та позбавлена соціальних негараздів, яка передбачає стійке економічне зростання суспільства, що не зашкоджує довкіллю та узгоджене із соціальним розвитком суспільства. Науковці виокремлюють три основні взаємозалежні складові стратегії : 1) економічний розвиток (економічна складова); 2) захист і збереження довкілля (екологічна складова); 3) соціальний розвиток (соціальна складова). Дослідники визначають, що такий підхід до розвитку суспільства є дещо спрощеним, але є певною альтернативою ідеї економічного зростання та збагачення за будь-яку ціну, зокрема за рахунок виснаження природних ресурсів, забруднення навколишнього природного середовища та породження соціальних конфліктів у суспільстві [2; 4].

Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку відзначає, що сталий розвиток – це такий розвиток суспільства, за якого задоволення потреб теперішніх поколінь не має ставити під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [4, с.32-34]. Тобто стратегія сталого розвитку має на меті визначити такий шлях розвитку суспільства, який унеможливлює (або мінімізує) виникнення умов, що несуть загрози такому розвитку упродовж максимально тривалого часу в масштабах усієї цивілізації,

й ця серйозна проблема потребує глобального мислення й колективної цивілізаційної відповідальності в умовах публічного управління.

Вивчення та аналіз наукових джерел показали, що системний підхід і системний аналіз є методологічною основою сталого розвитку. Починаючи з класичної роботи «Межі зростання» Денніса Медоуза і співавторів, дослідників із Массачусетського технологічного інституту, які 1972 року застосували одну з перших у світі комп'ютерних моделей для оцінювання перспектив розвитку цивілізації, і завершуючи сучасними надскладними комп'ютерними моделями відповідних процесів і систем, стратегія сталого розвитку тісно пов'язана з аналітичними можливостями комп'ютерних технологій. Як наголошує професор Сачс, стратегія сталого розвитку є не тільки науковою дисципліною, що допомагає розуміти складний і взаємопов'язаний світ сучасної цивілізації, а й пропонує ефективні шляхи розвитку суспільства, убезпечуючи нас від багатьох можливих ризиків [3; 4].

Тому ми дійшли думки, що в науковій і практичній площинах стратегію сталого розвитку можна розглядати як найбільш прогресивний і перспективний шлях для розвитку людства. Стратегія сталого розвитку передбачає стійке економічне зростання суспільства, що не зашкоджує довкіллю й узгоджене із соціальним розвитком суспільства. Такий підхід до розвитку суспільства є дещо спрощеним, але є певною альтернативою ідеї економічного зростання та збагачення за будь-яку ціну, зокрема за рахунок виснаження природних ресурсів, забруднення навколишнього природного середовища та породження соціальних конфліктів у суспільстві.

Дослідження проблеми надало можливість з'ясувати: «Що має робити людство з усім цим, щоб досягти сталого розвитку? Відповідь є очевидною саме виходячи зі стратегії сталого розвитку та цілей сталого розвитку – економічний розвиток суспільства має бути соціально орієнтованим. Усі члени суспільства мають бути максимально захищені, виходячи з економічних можливостей соціуму, та розуміти, що людство загалом має достатньо ресурсу, щоб прогодувати себе, однак мільйони дітей на планеті голодують. Тому робимо висновок, що в планетарному масштабі людство ще не досягло того рівня соціальної свідомості, якого вимагає від нас ситуація, що склалася.

ООН як соціальна інституція планетарного масштабу постійно ініціює і підтримує міжнародні програми з подолання бідності, направлені, зокрема, на підтримку розвинутими країнами найбідніших африканських країн, але, очевидно, цих зусиль виявляється замало, оскільки проблема залишається нерозв'язаною. 2015 року було підписано Указ Президента «Про Стратегії сталого розвитку «Україна 2020». Безумовно, назва документа наголошує на його аналогії зі стратегією «Європа 2020». У документі прямо наголошується на тому, що стратегія «Україна 2020» має на меті наближення України до стандартів Європейського Союзу. Стратегія виділяє 4 основних вектори розвитку країни, 10 основних реформ і програм і 25 стратегічних індикаторів реалізації стратегії [2; 3; 4].

Так, першочерговими визначено такі реформи та програми:

– реформа системи національної безпеки та оборони;

– оновлення влади та антикорупційна реформа;

– судова реформа;

– реформа правоохоронної системи;

– децентралізація та реформа державного управління;

– дерегуляція та розвиток підприємництва;

– реформа системи охорони здоров'я;

– податкова реформа;

– програма енергонезалежності;

– програма популяризації України в світі.

Очевидно, повномасштабна реалізація запропонованої стратегії мала сприяти просуванню України по шляху сталого розвитку. Але, при порівнянні стратегій «Європа 2020» та «Україна 2020» ми виділяємо один принципово важливий момент, що базується на знаннях та інноваціях. Серед цілей стратегії «Європа 2020» однією з основних визначено доведення витрат на наукові дослідження до 3% ВВП країн ЄС. Європейська стратегія повною мірою передбачає економічне зростання як базову складову сталого розвитку на основі наукового прогресу та технологічного лідерства. Ці тези повністю відсутні у стратегії «Україна 2020», і там не йдеться про технологічне наслідування. Тобто залишається не зрозумілим, за рахунок чого Україна має будувати конкурентну економіку та піднімати ВВП до 16 тис доларів на рік на

людину (як це визначено у Стратегії) після подолання корупції, судової та податкової реформи [2; 3].

Отже, ми прийшли до висновку. Очевидно, треба визнати те, чого не зроблено у стратегії «Україна 2020», – подолання корупції на всіх рівнях, особливо у вищих ешелонах влади, наведення ладу із судочинством і податковою політикою. Це перші вкрай необхідні заходи, адже нашій слабкій, ресурсовитратній економіці треба конкурувати з політикоекономними системами розвинених країн, де проблеми на кшталт корупції та неефективного оподаткування давно вирішені. Тож маємо думати не тільки про це, але й про наступні кроки – розвиток наукоємних технологій, конкурентних енерго- та ресурсозберігальних виробництв, зелених технологій та інформаційних сервісів. А для цього маємо стрімкими темпами розвивати (або спочатку відродити, а потім розвивати) науку й технології конкурентного рівня. Нам потрібні ефективні управлінці, науковці та грамотні інженери-технологи, щоб стати ефективною країною. Залишається сподіватися, що в недалекому майбутньому, належне розуміння буде мати місце в державних кабінетах влади і буде відображене в наступних програмних документах щодо управління стратегією розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Угода Україна ЄС, УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

2. КМУ, Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2019 рік, 2020. URL: https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/zviti-pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu

3. Додаток XXX, Додаток XXX до Глави 6 «Навколишнє природне середовище» Розділу V «Економічне і галузеве співробітництво» Угоди про Асоціацію Україна-ЄС, 2014. URL: https://ips.

4. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти: підручник / І.Л. Якименко, Л.П. Петрашко, Т.М. Димань, О.М. Салавор, Є.Б. Шаповалов, М.А. Галабурда, О.В Ничик, О.В. Мартинюк. К.: НУХТ, 2022. 337 с.

Несененко Павло, Сабітова Крістіна

АНАЛІЗ ДЕЯКИХ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Під державним управлінням розуміють сферу діяльності, яка вирішує проблеми організації держави та регулює суспільне життя. Воно включає у себе управлінський вплив через виконавчу владу, організацію виконання законів та функцій для соціально-економічного та культурного розвитку держави та її територій, а також забезпечує реалізацію державної політики в різних сферах суспільного життя, сприяючи громадянам у виконанні їх прав і свобод.

З точки зору юридичної науки, яка є однією з найбільш знаних, державне управління визначається як діяльність, пов'язана з виконавчою та розпорядчою функціями держави. Однак це визначення не дозволяє повністю зрозуміти сутність управлінської діяльності та потребує уточнень [1, с. 14], а тому спробуємо розглянути цю проблему більш детально.

На сьогодні можливо виділити три найбільш відомі сучасні концепції державного управління – це менеджеризм, неоменеджеризм та Good Governance. У своїй праці «Принципи наукового менеджменту» Фредерік Тейлор вперше згадав про менеджеризм як концепцію управління вже у 1911 році. Вважається, що він є піонером наукової організації праці та менеджменту. Спочатку термін «менеджеризм» використовувався, з точки зору економічної теорії, для впровадження передових методів управління в процеси виробництва товарів та послуг.

У період з 1950 по 1970 роки менеджеризм стає все більш популярним і поширеним явищем, виходячи за межі виробничих організацій і охоплюючи економічну, соціальну, культурну та політичну сфери. Вчені, такі як К. Худ і К. Полліт, які досліджували постбюрократичні трансформації державного управління, наголошували в своїх роботах на необхідності переходу від бюрократичної системи до динамічної та ефективної, яка б могла швидко реагувати на соціально-економічні виклики і вирішувати проблеми з максимальним позитивним впливом [2, с. 105].

Класична теорія державного управління розрізняє політику від управління, визнаючи їх як дві різні сфери. У контексті теорії «нового публічного менеджменту» регулювання базується на принципах ринкової

економіки, а не адміністративних втручань. Посадові особи різних рівнів вважають прийнятною модель ринкової поведінки, а їх мотивація та оцінка діяльності здійснюються за умовами ринкової конкуренції.

Яскравим прикладом налагодженої взаємодії між державним, підприємницьким та громадським секторами в Україні є система публічних закупівель «Prozorro». Ключовою ідеєю концепцій «нового публічного управління» є здатність всіх учасників процесу оцінювати результати діяльності державних установ на засадах продуктивності, ефективності та результативності.

Концепція «менеджеризму» активно розвивалася в провідних країнах у 80-90-х роках минулого століття, однак отримала критику за переважно економічну спрямованість, недостатню увагу до етичних та соціальних питань в сфері державного управління. Проте вона стала поштовхом до трансформації систем управління у світі.

У результаті переходу від класичного державного управління до застосування концепції менеджеризму у демократичній системі, орієнтованій на задоволення потреб суспільства в сучасній ринковій економіці держава мусить активно шукати шляхи співпраці між громадським і приватним секторами, яка була б вигідною для обох сторін. Часто ці можливості проявлялися на політичній арені, що призвело до того, що домінантною моделлю у сучасному публічному управлінні стали політичні мережі. Цей підхід до публічного управління та адміністрування отримав назву «неоменеджеризм» [2, с. 106].

Теорія неоменеджеризму виникла у 50-60-х роках XX століття і спочатку була застосована в практиці управління в США та Великобританії. Один із вчених, який розвивав цю теорію, британський професор політичних наук Родерік Родес, визначав політичні мережі як набори формальних та неформальних інституційних взаємозв’язків між урядом та іншими учасниками, що виникли на базі спільних цілей у розробці та здійсненні державної політики.

За сучасними дослідженнями політичних мереж, які проводить професор політичних наук в Берлінському університеті, Таня Бьорцель, існує потреба класифікувати ці мережі за їхнім типом. Вона виділяє два основних типи

мереж: ті, що ґрунтуються на посередницькому інтересі, та мережі як специфічну форму управління. Отже, політичні мережі можуть відображати різноманітні інтереси та встановлювати зв'язки між державою, бізнесом та громадянським суспільством. Ці мережі можуть мати різні форми інституціоналізованих взаємозв'язків. З іншого боку, наявність мереж, що відображають певний статус або владу конкретних інтересів у певній сфері, може впливати на політичні рішення та їхні результати [2, с. 107].

Модель управління Good Governance виникла в 1997 році, коли була оприлюднена Програма розвитку ООН «Governance» для сталого розвитку людських ресурсів. Згідно з цією програмою, під Good Governance розуміється «участь, прозорість, відповідальність, ефективність, рівноправність і верховенство закону». Основна ідея цієї моделі полягає в розширенні участі суспільства в управлінні та забезпеченні того, щоб ухвалення державних рішень враховувало думку всіх верств населення, зокрема бідних і соціально незахищених груп. Good Governance виходить за рамки попередніх моделей управління, таких як новий державний менеджмент, оскільки вона сприяє партнерству і співробітництву між державою та громадянами.

Ця модель пропонує менш складну структуру, орієнтовану на людину та гнучку у наданні послуг, і спрямована на інтеграцію можливостей громадян у вирішенні соціальних проблем.

Хоча існує різноманітність підходів до змісту Good Governance, вона не замінює попередні управлінські моделі, а включає їх у новий контекст рівноправних партнерських відносин. Хоча немає єдиних стандартів Good Governance, є універсальний набір компонентів, які відображають особливості цієї моделі [3, с. 97].

Принципи Good Governance, які застосовуються до всіх учасників політичного процесу, включають участь у прийнятті державних рішень, досягнення консенсусу, стратегічне бачення, зворотний зв'язок, ефективність проведення державної політики, відповідальність, прозорість, рівноправність та верховенство закону. Інтеграція Good Governance у державну практику потребує внутрішньої підтримки реформ, відповідальності учасників процесу, розвинутої системи власності, а також культурного та історичного контексту країни-реципієнта.

У даної моделі, на відміну від нового державного менеджменту, держава виступає як повноправний партнер та учасник у прийнятті та реалізації управлінських рішень, а не лише як керманич політичного процесу. Однак. Good Governance також має свої недоліки.

По-перше, треба вкласти час і зусилля у створення інституційних структур, які сприятимуть активній участі громадськості у прийнятті державних рішень.

По-друге, громадські консультації потребують значних витрат часу.

По-третє, позиціонування суспільства як повноцінного учасника може викликати масове невдоволення у разі ухвалення рішень, що не вигідні для певних груп.

По-четверте, забезпечення прозорості та доступу до інформації може виявитися технічно складним завданням.

Нарешті, інтеграція Good Governance вимагає відповідного інституціонального контексту, включаючи наявність зрілого громадянського суспільства, активних політичних мереж партнерства та співробітництва, а також ефективного бюрократичного апарату. Крім цього, важливим фактором є історичний та культурний контекст, який враховує розвиненість демократичних традицій та культури політичної участі суспільства [3, с. 98].

Отже, державне управління зазнає постійних трансформацій, шукаючи оптимальні шляхи для свого ефективного та справедливого функціонування. Наразі існує три його найбільш відомі провідні концепції: менеджеризм, неоменеджеризм та Good Governance, які відбивають еволюцію управлінських підходів протягом XX та початку XXI століть. Кожна з цих концепцій має свої переваги та недоліки. Менеджеризм може бути жорстким та не враховувати соціальні та етичні аспекти. Неоменеджеризм може бути складним у координації та схильним до лобіювання з боку сильних груп. Good Governance потребує значних ресурсів та часу для впровадження, а також сприятливого політичного та культурного контексту. Таким чином, підводячи підсумки, необхідно зазначити, що жодна з цих концепцій не є універсальною. Вибір оптимального підходу залежить від конкретних умов та потреб країни. Найефективнішим може бути комбінований підхід, що використовує кращі практики з різних концепцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Васільєва Л. М. Дослідження сутності категорії «державне управління». Вісник Національного університету цивільного захисту. Серія «Державне управління». 2019. Вип. 1. С. 12-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2019_1_4
2. Кравець І. В., Якобчук В. П., Довженко В. А. Сучасні теорії публічного управління: концепції «менеджеризм» та «неоменеджеризм». Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 4. С. 103-108. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2021/19.pdf.
3. Болотіна Є. В., Нікітенко А. В. Сучасні західні концепції управління та моделі публічного адміністрування. Економічний вісник Донбасу. 2017. № 1(47). С. 96-100.

Венгер Олена, Кузнєцов Сергій,

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОЧОГО МІСЦЯ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ

Управлінська робота в організаціях розрізняється за своєю складністю. Основні чинники, що характеризують складність роботи в апараті керування – характер виконуваних функцій, різноманітність, обсяг і складність робіт, міра самостійності [1].

Від того, яким чином обладнане робоче місце, багато в чому залежить ефективність праці менеджерів усіх категорій незалежно від тієї посади, яку вони обіймають. Завдання раціональної організації робочих місць державних службовців включає в себе не тільки облаштування їх усім необхідним відповідно до змісту та характеру роботи, яка виконується, але й планування, раціональне його розміщення, створення комфортних умов праці. Саме тому організація робочого місця державного службовця є важливою складовою організації праці. Раціональна організація робочих місць має своєю метою створення умов для високопродуктивної праці, якісного виконання посадових обов’язків і забезпечення найкращих умов праці. Найкращий варіант організації робочого місця, як і в інших сферах діяльності, може бути визначений лише за умови детального аналізу тієї роботи, яка виконується посадовцем [2]. При цьому треба пам’ятати, що як і будь-яка інша праця, вона містить шкідливі та небезпечні чинники, основні з яких відносять до чинників трудового процесу.

Аналізуючи розумову працю державних службовців, слід обов'язково враховувати інтелектуальну складову, яка вимагає вирішення складних завдань із вибором за алгоритмом, оброблення, перевірку і контроль за виконанням завдання, відповідальності за функційну якість основної роботи (завдання), тощо [3]. Проте праця державного службовця – це не лише суто розумова діяльність. У процесі виконання своєї роботи керівник працює на комп'ютері, користується телефоном, багатофункційними пристроями тощо. Його праця – це безліч різних рухів, простих та складних, які виконуються лише один раз або повторюються багато разів, потребують уваги або виконуються автоматично. Крім того, дуже часто робота таких працівників виконується сидячи. А сидяча робота сама по собі є стомлювальною, адже пов'язана з постійною статичною напругою м'язів та багатьма іншими шкідливими для організму явищами, які виникають через відносно нерухливе положення тіла [4].

Продуктивна праця у сфері керування може бути забезпечена за рахунок дотримання простих правил організації робочого місця, планування приміщень, створення комфортних умов праці і доброго психологічного клімату [5]. Отже, можемо виділити такі основні правила організації робочого місця державного службовця та створення комфортних умов:

1. Загальна площа приміщення визначається відповідно до кількості місць, габаритними розмірами меблів і обладнанням. Кожне робоче місце державного службовця має бути оснащене необхідними засобами для виконання посадових обов'язків, набором засобів збирання, збереження й передання інформації – дисплеєм, системним блоком, клавіатурою, сканером, лазерним принтером, устаткуванням для підключення до локальної мережі, модемом для підключення до мережі Internet, пристроями санкційованого доступу, копіювальною машиною. Кабінети керівників, у яких розглядаються проєкти, проводяться наради з демонстрацією зображень, зафіксованих на фото- і кіноплівці, можуть оснащуватися засобами відображення аудіовізуальної інформації – екраном, проєкційною апаратурою, планшетами для планування [4]. Крім того для забезпечення оперативності в роботі окремих категорій працівників потрібно мати на робочих місцях довідкові матеріали – словники, різні довідники, фахову літературу, періодичні видання з напрямку

діяльності, нормативно-правову базу (електронна форма), канцелярські товари, папір тощо.

Під час розташування кожного робочого місця має бути враховано, що витрати часу на обмін необхідною інформацією між працівниками підрозділу мають бути мінімальні. Проходи між робочими місцями мають відповідати санітарним нормам, а кожен працівник матиме вільний підхід до засобів оргтехніки [2].

Організація правильного освітлення робочих місць сприяє підвищенню продуктивності праці, зниженню травматизму, поліпшенню якості виконання завдань. Відомо, що близько 80% всієї інформації про навколишнє середовище надходить до людини через очі. Важливу роль при цьому відіграє природне освітлення й особливо його ультрафіолетова частина спектру. Тільки сонячне світло забезпечує хорошу рівномірність освітлення внаслідок високої дифузії світлового потоку, а також стимулює біохімічні процеси в організмі, поліпшує обмін речовин, загартовує організм. Саме тому освітлення робочого місця має бути комбінованим і при цьому бути достатнім, рівномірним, не мати засліплювальної дії. Кожне робоче місце обладнане місцевим освітлення. Для штучного освітлення мають застосовуватися світлодіодні, газорозрядні і лампи розжарювання. При цьому треба враховувати основні їх характеристики – електричну потужність, світловий потік, світлову віддачу, термін служби, спектральний склад світла, освітленість, яскравість, фон, контраст, стробоскопічний ефект тощо.

Інтер’єр приміщення має не менш важливе значення. Доведено, що кольорове оформлення приміщень має базуватися на теплих, світлих тонах із незначною насиченістю кольору. Таке оформлення впливає на працівника активізуючи, створює відчуття тепла і чистоти та робить приміщення більш затишним. Стелю приміщень рекомендується фарбувати в білий колір. Стіни мають бути темнішого кольору, ніж стеля. При цьому кольори підбирати треба теплої гами – жовтий, червоний, коричневий, оранжевий і похідні від них. Підлога незалежно від матеріалу, з якого її зроблено, повинна мати темніший колір, ніж стіни.

Мікроклімат приміщення – це одна зі складових підтримки здоров’я працівника і високого рівня працездатності. Для розумової праці комфортним є

мікроклімат із температурою повітря в зимовий період 18-20 С, у літній – 22-25 С, оптимальна відносна вологість – 40-60 %. Для поліпшення складу повітря, зменшення нервово-психічної та зорової стомлюваності та підвищення інтенсивності розумової праці рекомендується використовувати аерацію та механічну вентиляцію, фільтрацію, очищення повітря, проводити озеленення приміщень [3].

Рівень шуму відповідно до санітарних норм у приміщеннях для розумової праці не може перевищувати 60 дбА. Розрізняють шуми різні за походженням. Для зниження механічних та аеродинамічних шумів потрібно правильно здійснювати вибір і монтаж комп'ютерних вентиляторів, повітродувок, комунікацій, застосовувати звукоізолюючі екрани, простінки тощо, особливо у службових приміщеннях, які призначені для 10 та більше працівників. Зниження електромагнітних шумів досягається через застосування інтерференційних глушників. У їх роботу покладено здатність звукових хвиль до інтерференції, тобто накладання хвиль, що призводить до посилення чи зниження шумового ефекту. Якщо піки і западини хвиль одного джерела шуму точно збігаються з піками і западинами хвиль іншого джерела, відбувається накладання звуків та його посилення. Якщо ж піки та западини хвиль одного джерела точно відповідають западинам та пікам хвиль іншого, то результатом такого стану буде тиша. Комп'ютер веде швидку електронну обробку звукових сигналів у всьому спектрі шумового поля та видає команди пристроям генерування протилежних по фазі звукових сигналів (антишумів). Точне накладання один на одного шумового та антишумового полів призводять до зниження або повної ліквідації шуму.

Меблі для обладнання робочих місць (письмові столи, крісла, шафи) залежно від характеру роботи теж мають бути комфортними та відповідати санітарно-гігієнічним і психофізіологічним вимогам. Їх конструкція має відповідати характеру та ступеню механізації виконуваних робіт. Так само від конструкції залежить робоча поза, витрати часу на пошук документів та приладдя, працездатність. Поверхня меблів має бути твердою та рівною, покриватися лаком або іншим матеріалом, що виключає сліпучі виблиски від сонячного, денного та штучного світла. Робоче крісло має бути стійким, сидіння має регулюватися за кутом нахилу та висотою відповідно до висоти

робочої поверхні та зросту працюючого. Форма спинки має бути пристосованою до форми спини людини та регулюватися за кутом нахилу. Зовнішній вигляд і кольорове оздоблення мають відповідати вимогам технічної естетики.

Крім того дуже важливо правильно планувати час роботи та відпочинку. Від ритму роботи, виду та часу відпочинку залежатиме працездатність, рівень стресу, якість виконання робочих завдань державного службовця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Виноградський М.Д., Виноградська А.М., Шканова О.М. Організація праці менеджера: навч. посібник вузів. К.: "Кондор", 2012. 504 с.
2. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України № 55 від 28.01.2005 «Про затвердження Рекомендацій з організації праці державних службовців в органах виконавчої влади». URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0055203-05#Text
3. Державні санітарні норми та правила «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу». Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 08.04.2014 №248. URL: http://www.nau.ua
4. Наумік К. Г., Григоренко А. М., Ушкальов В. В. Організація діяльності державного службовця: навчальний посібник. Харків : Вид. ХНЕУ, 2011. 320 с.
5. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Організація праці менеджера». Розділ 1 «Управлінська праця та її наукова організація» / уклад. О. М. Шарапова, Л. І. Безгінова. Х. : ХДУХТ, 2018. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/13071/1/oporn_konsp_lekc_organiz_praci_menedzh_rozdil1_sharapova_bezginova_2018.pdf

Вольська Олена, Тарасенко Денис

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

В умовах глобального інформаційного суспільства підвищення ефективності діяльності органів публічної влади не має сенсу без впровадження інноваційних технологій, які мають налагоджувати взаємодію всіх сфер влади як між собою та із суспільством. Для рішення цього завдання чимало країн світу приготували міжнародні й національні програми адаптації органів державної влади до інформаційного суспільства.

Значну потребу участі громадян у публічному управлінні та використання ними цифрових технологій для вирішення свої проблем було

зумовлено через низький інтерес молоді до політичного життя країни, низьку поінформованість суспільства у сфері е-демократії та е-урядування, та низький інтерес громадян до е-взаємодії як такої. Головними причинами такої ситуації стали такі: більшість держав не виокремлює цільові аудиторії для взаємодії, а пропонує набір інструментів для населення загалом, не було використано потенціалу соціальних мереж для підвищення взаємодії органів влади з молодою аудиторією, і головне – відсутність інструментів, орієнтованих на залучення громадян до е-демократії [1].

Індивідуальне електронне звернення, е-скарга, е-пропозиція (зауваження), е-клопотання (заява), е-петиція, колективне е-звернення, е-ініціатива, е-консультація, е-обговорення, е-нарада, е-опитування, е-анкетування, е-голосування, е-референдум, е-вибори, е-парламент, е-законотворення, е-правосуддя, е-медіація та ще багато інших видів електронних інструментів існують сьогодні у світі.

Розглянемо найпопулярніші, які використовуються сьогодні в Україні:

1) розвиток інституту електронних звернень та електронних петицій. Електронна петиція – це особлива форма колективного звернення громадян до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування. Електронна петиція є одним з інструментів електронної демократії. Українське законодавство визначає електронну петицію як колективне звернення в електронній формі до суб'єкта владних повноважень у вигляді тексту скарги (протесту) та/або пропозиції. Суб'єкт владних повноважень має на електронну петицію публічно оголосити свою позицію стосовно згоди чи незгоди по суті петиції, інформувати про аргументи в разі незгоди та організувати спільну з авторами та їх прихильниками роботу з розроблення та втілення плану реалізації петиції у разі згоди [2];

2) розвиток інструментів «відкритий бюджет», «громадський бюджет», онлайн обговорення проектів нормативно-правових актів та інших інструментів участі громадян у прийнятті управлінських рішень. Бюджет участі (громадський бюджет) – механізм взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю, спрямований на залучення громадян до участі в бюджетному процесі, зокрема шляхом прямої демократії, через визначення пріоритетів

бюджетних витрат чи подання проектів, об'єднання в проектні команди, голосування за такі проекти, здійснення контролю за їх реалізацією;

3) запровадження електронних форм зворотного зв'язку на офіційних вебсайтах органів влади, зокрема тематичних, для отримання якісного зворотного зв'язку з різних питань;

4) стимулювання використання електронних інструментів залучення громадян і підтримка громадських ініціатив у сфері електронного урядування [3].

У світі популярним також є електронне голосування – як голосування з будь-якого публічного питання, зокрема участь в опитуваннях, виборах, референдумах, що передбачає використання електронних засобів для ідентифікації та підрахунку голосів. Вибір саме електронного голосування перед традиційним обумовлений кількома важливими причинами. По-перше, це сприяє зменшенню видатків державного бюджету, які прямо чи опосередковано пов'язані з виборчим процесом. По-друге, мінімізується можливість фізичного тиску на волевиявлення громадян, а такі явища, як підробка паперових бюлетенів, є фізично неможливим. По-третє, нівелюється кількість помилок у ході виборчого процесу, що спричинені суто людським фактором. В умовах аполітичних настроїв у суспільстві електронні вибори можуть стати тим поштовхом, який поверне зацікавленість людей, стане фундаментом для активного включення в суспільно-політичне життя заради дієвості громадянського суспільства на засадах демократичних перетворень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Валебник М. Інструменти е-демократії, як спосіб залучення молоді до взаємодії з владою. Львів, 2016.
2. Електронна петиція в Україні урядування. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1
3. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text.
4. Проблеми та перспективи розвитку державного управління в умовах реформування: монографія Дец Е., Горшкова Л., Вольська О., Маріуполь-Бельско-Бяла (Польща та інші: Вища школа економіки та гуманітаристики), 2020. 354 с.

Гамалюк Б., Гаркавенко А.

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ДОКТРИНІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

У контексті розвитку політичного життя в умовах військової агресії рф та пошуку оптимальних моделей нормативно-правових засад місцевого самоврядування ключовим питанням постає пошук дієвих механізмів становлення правової української держави. Тому в сучасній національній доктрині публічного управління та адміністрування неодноразово звертається увага на певних характерних ознаках місцевого самоврядування, серед яких органи місцевого самоврядування мають певну самостійність із географічної, соціально-економічної та політичної точок зору; територія функціювання та діяльності місцевої громади є державною територією; місцеві жителі є одночасно і громадянами даної держави, а отже, функції місцевого самоврядування відображають не тільки приватний спектр, а й публічний, а тому проведення чіткої демаркаційної лінії між місцевим самоврядуванням і державним управлінням видається некоректним.

У спеціальній літературі розгляд цієї тематики певною мірою здійснювався у працях представників вітчизняних наук адміністративного та конституційного права, наук із державного управління, насамперед у роботах О. Андрійко, М. Баймуратова, Ю. Битяка, В. Борденюка, О. Іщенка, В. Кампи, А. Коваленка, В. Колпакова, В. Кравченка, А. Крусян, П. Любченка, Ю. Мельника, Н. Нижник, В. Опришка, О. Остапенка, М. Орзіха, І. Пахомова, В. Погорілка, М. Пухтинського, А. Селіванова, О. Сушинського, А. Ткачука, О. Фрицького, В. Цвєткова, М. Якимчука та інших науковців. Формування національного інституту місцевого самоврядування включає в себе дослідження досвіду та традицій європейських країн із врахуванням національної самобутності та досвіду країн із розвинутою системою публічного управління.

Як відомо, в Україні, як пострадянській державі, становлення місцевого самоврядування супроводжувалося активними дискусіями, під час яких не тільки піддавалася критиці сучасна конституційна модель місцевого самоврядування, але й у цілому заперечувалися її перспективи з урахуванням особливостями тогочасної політичної кон’юнктури. Однак усупереч

зазначеному, в Україні за рахунок соціально-національних і національно-патріотичних політичних партій та громадських організацій сформувалася правова позиція, яка в подальшому переросла в систему правового врегулювання місцевого самоврядування. Серед базових знакових нормативних документів слід відзначити розділи IX, X, XI Конституції Украйни, закони України «Про місцеве самоврядування», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про співробітництво територіальних громад», «Про засади державної регіональної політики» та інші.

На сьогодні місцеве самоврядування розглядається не тільки як інституція певних послуг для територіальних громад, а як окрема складова публічного управління та адміністрування й теоретично обґрунтовується незалежною компетенцією територіальних громад. Сучасні технології та наукові досягнення сприяють розширенню повноважень місцевого самоврядування. Дедалі більше повноважень перекладаються саме на локальні інституції та установи, які не просто є ланкою між індивідом і державою, а є центром ухвалення рішень на місцевому рівні. У зв'язку з цим адміністративна влада з вертикальною підпорядкованістю в регіонах України і ресурсною незалежністю (земля, фінанси, власність) має перетворюватися на виконавчу владу місцевого (громадівського) самоврядування. Тож варто зазначити, що місцеве самоврядування потенційно може еволюціонувати в напрямку підвищення його ролі та значення як для окремого індивіда, так і для держави загалом. Саме тому питання про місцеве самоврядування має розглядатися з позицій партнерства з населенням та державними органами. При цьому формування таких відносин стають підвалинами із підвищення рівня довіри з боку населення до органів місцевого самоврядування та держави загалом. Це сприяє відкритості, ясності, доступності, інформації та підзвітності.

Тому теоретичне обґрунтування компетенції, завдань, функцій місцевого самоврядування в Україні стає тематикою для наукових досліджень . Особливо гостро ця проблема простежується в розрізі представлення різних політичних ідеологій [1].

Основні ж проблеми сучасного стану системи місцевого самоврядування багато в чому зумовлені непослідовністю й суперечливістю поточного законодавства, практики його розвитку і застосування. Слід звернути увагу на

окремих нормах і повноваженнях, які мали б бути прозорими та чітко відстежуватися (як приклад розпорядженням певними ресурсами, що перебувають на території громади). Усупереч демократичним принципам повноваження з приводу ухвалення окремих управлінських рішень мають закритий характер і належним чином не обґрунтовуються, що породжує певні корупційні ризики та незадоволення серед населення.

Також національна модель місцевого самоврядування вимагає формування спроможних територіальних громад, здатних брати на себе відповідальність і самостійно вирішувати питання місцевого значення. Це завдання зумовило надання прав утворювати об'єднані територіальні громади. На сьогодні реформування проводиться, однак на рівні місцевих громад – зі значними труднощами, які пов'язані в більшості випадків саме з людським фактором, корумпованістю, відсутністю професіоналізму. Згідно з міжнародним рейтингом України та зверненнями глав іноземних держав з приводу витрачання міжнародної допомоги процеси з децентралізації та контролю за ухваленням управлінських рішень влади в Україні визнано найбільш проблемними.

Крім того слід звернути увагу на те, що теорія та практика українського самоврядування відроджувалися після тривалої історичної перерви та супроводжувалася досить складними політичними процесами, а саме нівелюванням ролі місцевих громад, відсутністю ефективних механізмів участі населення у процесах самоорганізації, відсутністю соціальної взаємодії з органами державної влади, тощо [2]. На сьогодні інститут місцевого самоврядування потребує розвитку окремих напрямків діяльності в публічному та політичному просторі через проведення додаткових досліджень і наукове розроблення з експертним супроводом. Одночасно слід не втрачати першочергових завдань цих структур, діяльність яких націлена на задоволення інтересів індивідів, що проживають на цій території, та їх найповніше задоволення.

Так, в Україні тільки зараз відбувається трансформація компетентної складової місцевих громад до громад з активною позицією, які розуміють свої повноваження, що дозволяє говорити про повноцінну суб'єктність місцеве самоврядування у структурі публічного управління [3]. Каталізатором цих

відносин стали події 2022 року, а саме військова агресія рф та участь місцевого самоврядування в захисті власних територій; управління та захист населення під час окупації; управління економічним розвитком на територіях, які зазнали руйнувань під час військової агресії, тощо. Як наслідок, інтеграція України до міжнародних структур, переоцінка ролі та місця місцевого самоврядування в системі публічного управління, здійснення децентралізації влади та передання низки фінансових повноважень місцевим громадам, зміна комунікації громадян із владою тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мішин С. Теоретично-методологічні засади реформування системи місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми політики*. 2019. Вип. 64. С. 60-77.
2. Бобровська О. Змістовно-порівняльний аспект публічного адміністрування на місцевому рівні. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. URL: http://nbuv.gov.ua.
3. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15 липня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. №38. Ст. 249.

Гниліцька Діна

СТАН ІНФОРМАТИЗАЦІЇ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Безумовною та безальтернативною світовою тенденцією останнього десятиріччя є тенденція розвитку інформаційного суспільства. Урядом України також проводиться поглиблення інформатизації національної економіки, масове запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у різні сфери суспільного життя.

Одним із найактуальніших завдань сьогодення є розвиток інформаційних технологій, подолання цифрової нерівності, спрощення надання адміністративних послуг через переведення їх в електронну форму, адже сьогодні за допомогою сучасних інформаційних технологій та комп'ютерної техніки можна проводити статистичні дослідження та дистанційно здобувати освіту, вести бізнес та отримувати адміністративні й інші публічні послуги, подавати фінансову, статистичну й іншу звітність та здійснювати покупки, оплачувати будь-які товари і послуги через мережу Інтернет та комунікувати з іншими

користувачами мережі, організовувати одночасну роботу різних фахівців над спільними проектами тощо.

Слід відзначити, що 2021 рік характеризувався всесвітньою пандемією гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 (далі – пандемія коронавірусної інфекції COVID-19) та потребами створення дистанційних методів праці та навчання, надання адміністративних послуг в електронній формі засобами мережі Інтернет, посилення електронної взаємодії державних інформаційних ресурсів для швидкого й надійного обміну інформацією в режимі реального часу.

У той же час 2022 рік приніс нові виклики з початком повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, що пов’язані з потребою підвищення рівня кіберзахищеності державних інформаційних ресурсів та об’єктів критичної інформаційної інфраструктури, надання більшої кількості адміністративних послуг в електронній формі, розширення можливостей для забезпечення освітнього процесу тощо.

У свою чергу держава докладає максимум зусиль для належного функціювання інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів, володільцями (держателями) та/або адміністраторами яких є державні органи. Так, упродовж 2022-2023 рр. ухвалено низку відповідних законодавчих змін.

Від 1 липня 2022 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів» [1], яким внесено зміни до законів України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про публічні електронні реєстри» та визначено заходи щодо забезпечення належного функціювання інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів, власниками яких є органи державної влади, органи місцевого самоврядування, державні й комунальні підприємства, установи, організації, що належать до сфери їх управління, та захисту інформації, що обробляється в них, в умовах дії воєнного стану, зокрема створення резервних копій державних інформаційних ресурсів із дотриманням установлених для

таких ресурсів вимог щодо їх захисту, цілісності й конфіденційності та їх розміщення за межами України; можливість розміщення інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів за межами України.

Також від 16 вересня 2022 р. набрав чинності Закон України «Про хмарні послуги» [2], який визначає правові відносини, що виникають при наданні хмарних послуг, і встановлює особливості використання хмарних послуг органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, державними підприємствами, установами та організаціями, суб'єктами владних повноважень та іншими суб'єктами, яким делеговані такі повноваження.

1 грудня 2022 р. ухвалено Закон України «Про Національну програму інформатизації» [3]. Завдяки Національній програмі інформатизації буде можливість вирішити низку завдань, зокрема забезпечити розвиток інформаційного суспільства, застосовувати інформаційні та цифрові технології в державному управлінні та суспільно-економічних відносинах, подолати цифрову нерівність, використовувати та розвивати сучасні інформаційні системи, комунікаційні мережі, інформаційні ресурси й інформаційні технології для забезпечення безпеки інформаційної діяльності та кіберзахисту через побудову, розвиток, інтеграцію та інтегрувати Україну у світовий інформаційний простір. Закон набув чинності 1 березня 2023 р. [4].

Державною антикорупційною програмою на 2023-2025 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 04 березня 2023 р. № 220, упродовж 2023-2025 рр. заплановано впровадити 63 ІТ-інструменти у сфері інформатизації [5].

Водночас, за даними Звіту про стан інформатизації та виконання галузевих, регіональних програм, проєктів, робіт з інформатизації, програм, завдань Національної програми інформатизації за 2022 рік, підготованого та опублікованого Міністерством цифрової трансформації України [6], додаткова потреба державних органів у фінансуванні заходів з інформатизації за рахунок надання ресурсної підтримки від Мінцифри склала понад 7 млрд грн.

Разом із тим зазначений звіт характеризує розвиток сфери інформатизації в державному секторі упродовж 2022 року та продовження впровадження пріоритетних напрямків цифрової трансформації органами державної влади.

Водночас можна сказати, що Україна не втрачає показників у міжнародних рейтингах. Так, за даними щорічного звіту Всесвітньої організації інтелектуальної власності, рейтинг «Global Innovation Index 2023» засвідчив підняття позиції порівняно з 2022 роком: 2023 року Україна посіла 55 місце, повернувши 2 позиції порівняно з 2022 роком (57 місце) та повернувши третю позицію в групі країн із рівнем доходу економіки нижче середнього серед 34 країн (четверта позиція у 2022 році) [7]. Цей індекс ранжує світові економіки відповідно до їх інноваційних можливостей. Він складається з 80 показників, згрупованих за вхідними та вихідними інноваційними ресурсами й віддзеркалює різні аспекти інновацій.

Попри війну, 2022 року Україна ввійшла до групи країн із високим рівнем розвитку електронного урядування, посівши 46 місце серед 193 країн світу в рейтингу «E-Government Development Index 2022» [8]. Цей індекс використовується для вимірювання готовності урядів використовувати інформаційно-комунікаційні технології для надання якісних публічних послуг населенню, бізнесу та застосування їх у роботі самих органів влади. У звітному році Україна піднялася на 23 сходинки порівняно з попереднім рейтингом 2020 року.

Попри повномасштабну війну, Мінцифри продовжує розвивати сферу відкритих даних та щодня працює над тим, аби якомога більше наборів даних ставали доступними для громадськості. Україна зайняла 2 місце серед 35 країн Європи в рейтингу Open Data Maturity 2022 та вчергове ввійшла до групи країн «трендсетерів». Це відображає сталу динаміку зростання: 2021 року Україна перебувала на 6 місці, а 2020 року була на 17-му [9].

Удалося піднятися на чотири позиції і в рейтингу цифрової якості життя «Digital Quality of Life Index 2023», посівши 46 місце серед 121 країни (та 30 місце сере 39 країн Європи) [10].

Також слід відзначити розвиток IT-галузі.

За підсумками десяти місяців 2022, IT-галузь зросла та принесла в економіку України $6 млрд експортної виручки, що на 10% більше порівняно з

аналогічним періодом 2021 року. Частка експорту ІТ-послуг у ВВП збільшилась на 51% – до 5,4%, а в експорті послуг зросла на 24% та становить 47%, тобто майже половину.

ІТ не лише тримає економічний фронт, але й підтримує армію. Сьогодні Україна веде першу цифрову війну. Не тільки автомати та танки є зброєю на полі бою, але й дані та технології. Інноваційні розробки українських айтівців допомагають зберігати життя військових та наближають нашу перемогу, – зазначив Михайло Федоров – Віцепрем'єр-міністр України з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій – Міністр цифрової трансформації України [11].

У підсумку можна стверджувати, що попри наймасштабнішу та тривалу збройну агресію рф, державі вдається не лише продовжувати впроваджувати нові цифрові сервіси та розвивати інформатизацію, а й утримувати світові рейтинги за цими напрямами.

Серед найпоширеніших проблем залишається недостатнє фінансування заходів з інформатизації в органах державної влади. Основним джерелом фінансування завдань, спрямованих на створення, модернізацію та розвиток інформаційно-комунікаційних систем державних органів, підвищення їх рівня кіберзахищеності є кошти проєктів міжнародної технічної допомоги.

Рішенням цієї проблеми є подальша залученість проєктів міжнародної технічної допомоги до розвитку сфери інформатизації, надання субвенцій із державного бюджету на заходи з розвитку інформатизації та цифровізації, виділення фінансування з державного бюджету на загальнодержавну цільову програму «Національна програма інформатизації» для надання ресурсної підтримки органам державної влади у реалізації проектів інформатизації. Так, Законом України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» передбачено видатки за цією програмою в розмірі 302 млн грн, що забезпечить ресурсну підтримку реалізації окремих завдань (проєктів) інформатизації в органах державної влади з метою активізації цифрового розвитку, розвитку електронного урядування, розвитку інформаційного суспільства, розвитку цифрових інновацій та технологій, що в свою чергу сприятиме підвищенню відкритості, прозорості та ефективності діяльності органів державної влади, забезпечить стале функціювання інформаційних систем органів державної

влади та підвищить рівень їх кіберзахисту, сприятиме розбудові в Україні ефективної системи електронного урядування, упровадженню процесів автоматизації ведення загальнодержавних реєстрів, спрощенню механізму доступу громадян до отримання послуг, виконанню завдань Уряду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів: Закон України від 15 березня 2002 р. № 2130-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2130-20#Text
2. Про хмарні послуги: Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2075-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20#Text
3. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 1 грудня 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#n151
4. Цифрові технології в держуправлінні: Президент підписав Закон про Національну програму інформатизації. /Комітет з питань цифрової трансформації. 26 грудня 2022 р. URL: https://thedigital.gov.ua/news/tsifrovi-tekhnologii-v-derzhupravlinni-prezident-pidpisav-zakon-pro-natsionalnu-programu-informatizatsii
5. Цифровізація – найпотужніший інструмент мінімізації та запобігання корупції, – Голова НАЗК. /НАЗК. 21 серпня 2023 р. URL: https://nazk.gov.ua/uk/novyny/tsyfrovizatsiya-najpotuzhnishyj-instrument-minimizatsiyi-ta-zapobigannya-koruptsiyi-golova-nazk/
6. Звіт про стан інформатизації та виконання галузевих, регіональних програм, проектів, робіт з інформатизації, програм, проектів, робіт з інформатизації органів місцевого самоврядування, завдань, проектів, робіт з інформатизації Національної програми інформатизації за 2022 рік. / Міністерство цифрової трансформації України. 2023 р. URL: https://cms.thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD_%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_%D0%B7%D0%B0_2022_%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf
7. Global Innovation Index 2023. Ukraine ranking in the Global Innovation Index 2023. WIPO. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023/ua.pdf
8. E-Government Survey 2022. The Future of Digital Government. Department of Economic and Social Affairs United Nations. 2022. URL: https://desapublications.un.org/sites/default/files/publications/2022-09/Web%20version%20E-Government%202022.pdf
9. Open data maturity. 2022. Ukraine. European Union. URL: https://data.europa.eu/sites/default/files/country-factsheet_ukraine_2022.pdf

10. Digital Quality of Life Index. 2023. Surfshark. URL: https://surfshark.com/dql2023
11. Михайло Федоров. IT під час війни: виклики, досягнення, перспективи. 30 грудня 2022 р. URL: https://interfax.com.ua/news/blog/881572.html

Вольська Олена,

СКЛАДОВІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУЧАСНОГО ПОРТУ

Розвиток підприємств морської та річкової галузі має суттєвий вплив на економічне зростання регіонів і держави. Морські порти є містотвірними підприємствами, що мають соціальне значення для регіонів та країни загалом. Морський та річковий транспорт забезпечує зовнішньоторговельні економічні зв'язки країни, відіграє значну роль в реалізації транзитного потенціалу країни. У зв'язку з цим сьогодні розвитку морської портової інфраструктури приділяється особлива увага.

У сучасних умовах з боку науковців підвищився інтерес до дослідження конкурентоспроможності у транспортній галузі, це питання досліджували вітчизняні вчені-економісти С. Ківалов [1], К. Михалченко [2], О. Стець [3], А. Халецька [4] та інші.

Конкурентоспроможність підприємств морської та річкової галузі містить економічну та виробничу складову. До технічних показників конкурентоспроможності порту належить: наявність розвиненої інфраструктури (авто- і залізничні колії і станції), готовність причалів і терміналів до ухвалення й обробки контейнерних вантажопотоків; характеристика вантажу та методи перевезення та ін. Економічні показники конкурентоспроможності порту складаються з обсягу перевезень (рівень експорту та імпорту), рівня розвитку інфраструктури порту, акваторії порту, логістичної ефективності, податків і мит, екологічних стандартів, рівня інвестицій та ефективності управління портом.

За даними АМПУ, 2020 року попри пандемію морські порти України обробили близько 159 млн т вантажів (160 млн т 2019 року), з яких 91,8% належать 5 морським портам (Південний, Миколаїв, Чорноморськ, Одеса та Маріуполь). Ці п'ять портів стратегічно важливі та викликають значний інтерес серед міжнародних операторів та інвесторів [5].

Інфраструктура підприємств морської та річкової галузі – важлива складова їх виробничої потужності, що впливає на конкурентоспроможність сучасного порту. Інфраструктура порту залежить від рівня його потенціалу, до якого варто віднести потенціал країни: кваліфіковані спеціалісти, потужна промислова база, вигідне географічне положення, сприятлива політика уряду з наявними програмі приватно-державного партнерства в логістичній і транспортній інфраструктурі.

Можна простежити позитивну динаміку підвищення пропускної спроможності українських портів: за думкою фахівців, це відбулось завдяки реалізації програм державно-приватного партнерства до подальшого оновлення та інвестицій в ключову логістичну інфраструктуру. Ці програми можуть призвести до значного зростання пропускної здатності вантажів у найближчі десятиліття, залучити близько 50 млрд грн портових інвестицій і створити тисячі нових робочих місць, роблячи порти більш конкурентоспроможними та ефективними. Усі ці напрямки знайдуть свого розвитку у повоєнний період [5].

Також для вдосконалення інфраструктурного забезпечення портів варто використовувати сучасних моделі і систем управління дорожнім рухом на територіях терміналів і елементів мультимодальних комплексів портів із використанням інтелектуальних транспортних систем, що підвищить рівень логістичного управління порту, безперервність контролю за транспортним рухом порту, удосконалення пасажиропотоку та вантажопотоку, що призведе до підвищення економічної ефективності та покращення екологічних показників роботи порту.

Інтелектуальна транспортна система (ІТС) – це система, яка об’єднує в собі сучасні інформаційні, телематичні й комунікаційні технології управління транспортом. Вона призначена для автоматизованого пошуку наявних проблем для їх подальшого вирішення й ухвалення максимально ефективних заходів для управління транспортною системою, конкретним ТЗ, або групою ТЗ для забезпечення максимальної мобільності населення, підвищення безпеки та ефективності транспортного процесу, поліпшення показників використання дорожньої мережі, комфортабельності для водіїв і користувачів транспорту.

Симбіоз процесів диджиталізації через інтелектуальні транспортні системи та систему «сухий порт» дозволить удосконалити інфраструктуру підприємств морського та річного транспорту, а саме:

– створення системи безпечних портів, яка складається із захисту отримання та відправлення вантажів, наявності кваліфікованих операторів, що працюють із сучасним обладнанням та операційними системами; належне поводження з небезпечними вантажами та їх зберігання в порту або навколо нього;

– підтримання необхідного рівня конкурентоспроможності порту: підвищення ефективності відповідає рівню конкурентів, а як максимум – перевершує їх. Це означає, що операції мають бути не тільки безпечними, але й реалізовуватися так, щоб відповідати очікуванням клієнтів і користувачів, або перевищувати їх. Крім того тут також потрібно враховувати й комерційні аспекти;

– стійкість: у сучасному світі порти мають дотримуватися принципів сталого розвитку, оскільки це потрібно не тільки все більшій кількості клієнтів, але й є одним із методів підвищення енергоефективності, скорочення довгострокових витрат і підвищення безпеки впродовж усього періоду експлуатації;

– формування системи підготовки персоналу та здатна система кар’єрного зростання працівників порту.

Отже, процес удосконалення конкурентоспроможності підприємств морського та річкового транспорту потребує взаємодії державного та приватного сектору. Україна має потужний економічний потенціал, який виявляється в наявності портової індустрії, розвиток якої буде сприяти соціально-економічному розвитку країни. Це є головними передумовами для підвищення рівня інвестицій у більш якісні та ефективні порти та логістичну інфраструктуру, що неминуче призведе до збільшення частки ринку морських портів України. Для підвищення якості управління транспортним процесом порту необхідне застосування провідних портових технологій – таких як використання інтелектуальної транспортної системи, що буде сприяти підвищенню рівня конкурентоспроможності українських портів у повоєнному розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:
1. Ківалов С.В. Адміністрація морських портів України: чи не зайва структура? *Lex portus*. 2017, № 2 (4). С. 5-20
2. Михальченко К. Транспортна стратегія у національних інтересах України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 2. С. 82-94.
3. Стець О. М. Публічне (державне) адміністрування у сфері морського та річкового транспорту в Україні. *Lex portus*. 2019. № 1 (15). С.68-88.
4. Халецька А. Удосконалення державного регулювання розвиту транспортного забезпечення в контексті спрощення процедур зовнішньої торгівлі. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 3 (26). С. 199-206.
5. Інфраструктурний прорив: як створити порт світового рівня URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/202368_nfrastrukturniy-proriv-yak-stvoriti-port-svtovogo-rvnya

Древаль Юрій

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ДЛЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ПРИНЦИП ЧИ КАРМА?

Стратегічні орієнтири сучасного світового розвитку визначаються Цілями сталого розвитку (ЦСР), які було ухвалено Генеральною асамблеєю ООН у вересні 2015 року. ЦСР має всі ознаки комплексного та водночас системного документу, охоплюючи 17 цілей та 169 завдань. У затверджених цілях і завданнях охоплюються різнобічні сфери суспільних відносин (соціальна, економічна, гуманітарна, екологічна, сфера безпеки тощо).

У річищі ж окресленого предмета дослідження найперше слід звернути увагу на Ціль 16. Мир, справедливість та сильні інститути. Значущість цієї мети першочергово пояснюється тією обставиною, що без миру, стабільності, забезпечення прав людини та ефективного врядування на принципах верховенства права не можна сподіватися на сталий розвиток. Одним із ключових завдань для досягнення мети саме й визначено – (16.3) Сприяти верховенству права на національному та міжнародному рівнях і забезпечити всім рівний доступ до правосуддя [1].

При цьому слід звернути увагу на те, що в національних доповідях із теми реалізації зазначеної цілі та виконання поставлених завдань увага зосереджується насамперед на справедливому судочинстві. Так, у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», підготовленій 2017 року

Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, завдання 16.3 (глобальне визначення) – Сприяти верховенству права на національному та міжнародному рівнях і забезпечити всім рівний доступ до правосуддя – конкретизується в завданні 16.3 (національне визначення) – Підвищити рівень довіри до суду та забезпечити рівний доступ до правосуддя [2, с. 168].

Посилена увага до здійснення правосуддя першочергово має пояснюватися не досить високими оцінками, які надаються українській суддівській системі. Але при цьому слід звернути увагу й на те, що власне стан та особливості здійснення правосуддя мають ґрунтуватися саме на принципові верховенства права. Цей принцип наведено в ст. 6 Кодексу адміністративного судочинства України (КАС України), відповідно до якого зокрема людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [3].

Власне і Європейський суд із прав людини (далі – ЄСПЛ) трактує верховенство права як базовий принцип, що проходить червоною ниткою через увесь зміст Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини [4].

Водночас статистика ЄСПЛ свідчить про те, що Україна тримає «сумнівне лідерство» в питанні порушення прав людини (за винятком країни-агресора, яка взагалі не поділяє принципів європейського судочинства та базового принципу Ради Європи у вигляді забезпечення і розвитку прав людини та основоположних свобод). Зацікавленість має викликати і перелік порушень окремих норм Конвенції, за якими українці зверталися до ЄСПЛ:

114 – порушення статті 5 (право на свободу і особисту недоторканність);

64 – порушення статті 13 (право на ефективний засіб захисту);

51 – порушення статті 3 (заборона нелюдського та такого, що принижує гідність поводження);

45 – порушення статті 6 (тривалість судового провадження);

21 – порушення статті 6 (право на справедливий суд) [5].

Очевидно, що наведені дані найперше мають свідчити якраз про недотримання судами принципу верховенства права. Також очевидним має бути й те, що цим принципом мають першочергово керуватися саме державні службовці (звернімо увагу на те, що принцип верховенства права наведено

першим серед принципів державної служби, які переліковуються в базовому Законі України «Про державну службу»).

На сьогодні науковці все частіше відмовляються від ототожнення верховенства права та законності (чи, в найбільш доконаному вигляді, верховенства права і «верховенства закону»). Для них «верховенство права» означає верховенство прав людини і насамперед її природних прав незалежно від того, якими загальновизнаними соціальними нормами вони передбачені. При цьому, як слушно зазначає Пол Гаудер, «якщо верховенство права щось і означає, то воно має значити, що ті, хто контролюють владу держави, не можуть використовувати її, коли і як їм заманеться, обмежуючись лише власними безкінечними забаганками» [6, с. 40].

Наведене ж у назві рукопису словосполучення («принцип чи карма») першочергово має свідчити про те, що на основі застосування принципу верховенства права саме й видається можливою перспектива реалізації завдань щодо «забезпечення публічної, професійної, політично неупередженої, ефективної, орієнтованої на громадян державної служби, яка функціонує в інтересах держави і суспільства...». В іншому разі доволі складною вбачається і перспектива досягнення багатьох завдань, які наведено та обґрунтовано в «Стратегії реформування державного управління України на 2022-2025 роки», а саме щодо вдосконалення якості та доступності послуг, підвищення престижності служби в органах місцевого самоврядування, популяризації державної служби, нарешті – забезпечення розвитку й підтримки організаційної та управлінської культури, етичної поведінки на державній службі, орієнтованості на співробітництво, досягнення результатів та людиноцентричність. Нехтування принципом верховенства права може призвести й до ускладнення перспектив розвитку української державності на шляхах євроінтеграції та повноцінного сухвалення ідеалів цивілізованого суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015.
URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E

2. Цілі Сталого Розвитку: Україна: Національна доповідь / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. 2017. 174 с. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf
3. Кодекс адміністративного судочинства України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2005. № 35-36. № 37. Ст. 446.
4. Європейська конвенція з прав людини (Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97).
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
5. Європейський суд з прав людини в минулому році виніс 144 рішення у справах проти України. Україна без тортур, 22.02.2023. URL: https://notorture.org.ua/category/about_us_ua/team_ua/
6. Гаудер П. Верховенство права в реальному світі / пер. з англ. Харків: Право, 2018. 390 с.

Казюк Яніна

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Органи місцевого самоврядування є одним з основних суб’єктів, що за принципом субсидіарності здійснює надання публічних послуг громадянам, тому важливим є об’єктивне оцінювання їх спроможності, зокрема фінансової, у контексті впровадження реформи децентралізації влади та здатності ними забезпечувати надання відповідних послуг.

Децентралізація – це системний процес, який здійснюється одночасно в усіх сферах життєдіяльності людини. На думку експертів ОЕСР, дієздатність громад базується як на матеріальних, так і на нематеріальних активах. Перші охоплюють послуги, інфраструктуру, природні ресурси та культурні надбання. Другі – місцеві навички, згуртованість, здатність до дії, адаптивність та відкритість для інших, зрештою – здатність працювати разом, ухвалювати спільні рішення та втілювати спільне бачення майбутнього розвитку громади [1]. Тому поняття спроможності громади має не лише містити в собі забезпеченість відповідними ресурсами, але й характеризувати її здатність до розвитку, ураховуючи всі матеріальні та нематеріальні активи [2].

Водночас для виконання покладених на органи місцевого самоврядування повноважень вони мусять мати, крім нематеріальних активів, ще й достатній потенціал для розвитку, а саме економічний, трудовий, інфраструктурний та природно-ресурсний. Тільки за умови наявності певної

ресурсної бази органи місцевого самоврядування матимуть можливість забезпечити якісне та своєчасне виконання власних і делегованих державою повноважень.

Актуальним питанням є формування системи індикаторів, за допомогою яких можна було би визначити рівень спроможності органів місцевого самоврядування. Із цією метою нами було розглянуто декілька підходів до формування системи індикаторів та проведено аналіз фінансових показників.

Оцінювання спроможності територіальних громад здійснювалося на підставі абсолютних і відносних показників, визначення індивідуальних та граничних значень індикаторів, а також алгоритму розрахунку інтегрального показника фінансової спроможності територіальної громади. Так, оцінювання фінансової спроможності запропоновано здійснювати на підставі інтегрального показника, який містить сукупність показників за 11 самостійними показниками, розрахованими на підставі даних про чисельність населення та показників виконання бюджету відповідної громади.

До складу інтегрального показника фінансової спроможності ми запропонували включати такі розрахункові значення [2]: обсяг доходів загального фонду з розрахунку на 1 жителя; обсяг видатків загального фонду з розрахунку на 1 жителя; обсяг видатків на утримання апарату управління з розрахунку на 1 жителя; обсяг капітальних видатків з розрахунку на 1 жителя; рівень дотаційності бюджетів; співвідношення видатків на утримання апарату управління з обсягом доходів бюджету; частка заробітної плати у видатках загального фонду бюджету; частка капітальних видатків; обсяг видатків на культуру та фізичну культуру і спорт з розрахунку 1 мешканця; частка трансфертів у дохідній частині бюджету; частка місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету.

Відповідно до наведеного алгоритму було здійснено розрахунки показників у розрізі 1438 територіальних громад (тобто загальної кількості територіальних громад, які були сформовані за результатами реформи адміністративно-територіального устрою впродовж 2015-2020 рр.) за результатами виконання бюджетів 2021 року з метою проведення оцінювання щодо їхньої фінансової спроможності забезпечувати виконання своїх функцій та повноважень, а також здатності надавати жителям громади якісні публічні

послуги. 2021 рік було обрано з огляду на те, що цей період найбільш оптимально репрезентує показники діяльності всіх створених територіальних громад у межах реформування адміністративно-територіального устрою [3].

На підставі отриманих результатів показників було проведено оцінювання громад із використанням різних підходів, що зумовлено потребою всебічного опрацювання показників і визначення оптимального варіанту для оцінювання фінансової спроможності територіальних громад, а саме:

– із застосуванням як оцінювального критерію середнього значення відповідного показника по всій сукупності територіальних громад України (варіант 1);

– із застосуванням як оцінювального критерію медіанного значення відповідного показника по всій сукупності територіальних громад України (варіант 2);

– із використанням адаптованої моделі 10-бального тесту Кена Брауна [4; 5] для оцінювання загальної сукупності територіальних громадах України (варіант 3).

За результатами оцінювання фінансової спроможності відповідно до обраного нами підходу (варіант 3), можна зазначити, що 133 територіальні громади (або 9,2% від загальної кількості) мають критичний рівень спроможності, 271 (18,8%) – низький, а 404 громад (28%) належать до найнижчих категорій спроможності. Уважаємо, що наведений підхід до оцінювання фінансової спроможності має науково-практичне обґрунтування, оскільки сукупність громад розподіляється й оцінюється відповідно до рівномірного розподілу на квартилі, які формуються залежно від об’єктивного ранжування показників.

Наведений підхід до аналізу фінансової спроможності та перелік запропонованих показників є базовим варіантом, і для більш детального вивчення та оцінювання діяльності громад його можна розширити за допомого інших показників.

Уважаємо, що запропонований нами методичний підхід до оцінювання фінансової спроможності територіальних громад можна застосовувати для:

– аналізу та коригування (за потреби) адміністративно-територіального устрою;

– оцінювання ефективності функціювання територіальних громад та аналізу їхньої спроможності забезпечувати виконання наданих їм повноважень;

– формування державної політики щодо функціювання місцевого самоврядування;

– оцінювання спроможності територіальних громад місцевими органами влади (у межах області);

– формування державної регіональної політики, зокрема для визначення функціональних типів територій [6].

Також слід звернути увагу, що в контексті запропонованих показників щодо комплексного підходу з оцінювання спроможності територіальних громад актуалізується питання запровадження муніципальної статистики, яка б охоплювала максимально можливу кількість показників і параметрів, оскільки поряд із фінансовими показниками потрібно здійснювати оцінювання показників, що характеризують основні демографічні, фінансово-економічні та інфраструктурні параметри, які визначають функціювання та розвиток відповідної територіальної громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Децентралізація влади: як зберегти успішність в умовах нових викликів. Київ: НІСД, 2018. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-05/Dopovid_Decentralization-ready-474fa.pdf
2. Венцель В. Т. Реалізація соціальної функції держави в умовах трансформації державного управління: фінансово-економічний механізм : монографія. Житомир : Вид-во «Рута», 2020. 372 с. URL: https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7891/Монографія_ВЕНЦЕЛЬ_В.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Казюк Я. Формування критеріїв та методики оцінювання спроможності територіальних громад (аналітичне дослідження). Київ, 2023. URL: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1332/Аналітичне_дослідження_щодо_оновленої_Методики_з_додатками.pdf
4. Ken W. Brown. The 10-Point Test of Financial Condition: Toward an Easy-to-Use Assessment Tool for Smaller Cities / Government Finance Review. December, 1993. P. 21-26. URL: https://localgovernment.extension.wisc.edu/files/2016/04/kenneth-brown-Ten-point-test.pdf
5. Craig S. Maher and Karl Nollenberger. Revisiting Kenneth Brown’s “10-Point Test” / Government Finance Review. October 2009, Vol. 25. P.61-65. URL: https://www.researchgate.net/publication/313606740_Revisiting_Kenneth_Brown%27s_10-Point_Test

6. Казюк Я. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня фінансової спроможності територіальних громад (Проєкт). Київ, 2021. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/751/0._Проект_Методичні_рекомендації.pdf

Кічук Надія, Несененко Павло

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

У сучасних умовах збройної агресії на території України соціальне підприємництво як явище набуває надзвичайного розповсюдження. Військові дії та проблеми внутрішньо переміщених осіб створюють додаткові причини щодо активізації соціальних ініціатив і впровадження соціального бізнесу.

Дослідивши думки провідних учених світу, можна дати таке визначення поняття «соціальне підприємство». Під ним сьогодні прийнято розуміти бізнес-організацію, пріоритетна мета прозорої (публічної) діяльності якої полягає у вирішенні соціальних проблем. Забезпечувальна мета такої організації містить у собі отримання прибутку, який реінвестується в розвиток організації. Зазначені цілі тісно взаємопов'язані: від обсягів отриманого соціальним підприємством прибутку залежать і параметри соціальних результатів його діяльності [1].

Отже, найпершою передумовою для соціального бізнесу визначаємо саме виникнення соціальних проблем, до яких можна віднести:

– соціально-економічні проблеми, зокрема голод, бідність, хвороби, питання активного відпочинку та культурного розвитку молоді;

– екологічні проблеми, які включають у себе загрози щодо вимирання тварин та рослин, різноманітні види катастроф, а також забруднення навколишнього середовища загалом.

Головна роль соціального підприємництва в таких ситуаціях має відображатися в умінні першими фіксувати наявну проблему та пропонувати декілька альтернативних шляхів щодо її вирішення. Слід розуміти, також, що саму по собі новизну вирішення або запровадження нового способу діяльності соціального підприємства слід розглядати в контексті всієї глибини та ширини

застосування такого рішення, а також за рахунок аналізу й використання основних положень загальної міжнародної практики тощо.

Слід представити основні наявні переваги [1] від активного запровадження та здійснення соціального підприємництва:

1) вирішення комплексних соціально-значущих проблем як для окремої особистості, так і для спільноти близьких людей, громади, країни та світу загалом;

2) забезпечення та підтримання соціальної справедливості на високому рівні;

3) створення та впровадження ефективних інноваційних продуктів (послуг);

4) відчуття доброзичливості споживачів щодо продуктів (послуг), які надаються соціальними підприємствами;

5) активна участь громад та підтримання діяльності соціального підприємства на основі державної підтримки, волонтерства, допомоги певними матеріальними речами, надання безповоротних фінансових ресурсів, використання наявних зв'язків та інформації тощо;

6) можливість увійти на новий ринок із низьким рівнем або взагалі з відсутньою конкуренцією;

7) наявність комплексу ресурсів, які не залучені традиційним підприємництвом (працівники, невикористані матеріальні та нематеріальні ресурси тощо);

8) можливість обрання для соціального підприємства найоптимальнішої організаційно-правової форми як з точки зору бізнес-моделі, так і особливостей щодо систем оподаткування;

9) наявність великої кількості безкоштовних навчальних курсів та можливість використання необхідних наукових матеріалів;

10) можливість отримати безкоштовні консультації від провідних експертів міжнародних компаній та бізнес-організацій;

11) наявність нових різноманітних фінансових та інвестиційних програм щодо підтримання розвитку соціального бізнесу;

12) можливості соціальних підприємств залучати міжнародну спільноту до своїх проєктів;

13) можливості щодо особистої реалізації у соціально важливій справі;

14) ініціатива стати та бути особисто цінним для інших;

15) наявність отримання емоційного задоволення, віддачі, а також забезпечення поваги від оточення;

16) можливості реалізації своїх професійних знань (вмінь) у власному бізнесі;

17) можливості формування певної спільноти «новаторів» та однодумців у своїх містах, селищах, громадах [2; 3].

Отже, мета соціального підприємництва – прагнення вести бізнес та одночасно досягати соціальних цілей. Його вищою місією є досягнення сталого позитивного економічного ефекту як на регіональному, так і на державному рівні. Соціальне підприємництво як явище знижує рівень безробіття та підвищує продуктивність праці окремих осіб та ефективність використання ресурсів, тому збільшуються прибутки людей громади, а також рівень її соціального благополуччя. Удало підбираючи ресурси, добре розуміючи наявні можливості та проблеми, соціальний підприємець знаходить інноваційні рішення соціальних та екологічних проблем, які загалом забезпечують контекст для сталого розвитку суспільства.

Надзвичайно важливою складовою успішної господарської діяльності соціального підприємства є залучення до своєї діяльності представників громади. У цьому випадку як усі суб’єкти громади, так і підприємці отримують відповідні зиски – економічні та соціальні вигоди.

Переваги від залучення до громад соціального бізнесу полягають у такому:

Для місцевої громади – підвищення місцевої значущості, почуття спільності; отримання соціальних або інших послуг, які підвищують якість і рівень життя мешканців громади; забезпечення додаткових можливостей для освіти, навчання та працевлаштування людей, які перебувають у невигідному становищі на ринку праці; створення можливостей для волонтерства, для використання вже набутих навичок та досвіду, або для розвитку нових; вирішення актуальних соціальних проблем, зменшення ефекту соціальних нерівностей і, як результат, зменшення соціального навантаження на громаду;

створення нових додаткових робочих місць у громаді; відчуття певної приналежності до громади та активна взаємодія з людьми.

Для соціальних підприємств вигоди полягають у впевненості в тому, що їх підприємницька діяльність задовольняє потреби громади, а підприємства мають підтримку громади та не отримують непередбачуваних наслідків, бо громада може частково виступати як аудитор якості підприємницької діяльності; можливості надавати нові ідеї та можливості для розвитку як підприємства, так і громади; отримання нових партнерів для активної співпраці; пошук людей, які можуть принести нові навички, знання та досвід [4].

Для інших організацій – демонстрація відкритості у громаді; створення зв'язків між громадою та організаціями; визначення та створення нової підтримки, співпраці, навичок та досвіду, що можуть бути використані організаціями для своєї господарської діяльності.

Для зацікавлених сторін – соціальний бізнес надає громаді, органам місцевого самоврядування, донорам та іншим організаціям гарантії, що проєкт задовольняє сучасні актуальні потреби людства; соціальне підприємництво дозволяє побачити потенціал громади, залучати до неї нові підприємства та надихати на інноваційні проєкти.

Окремої уваги заслуговує також погляд на соціальне підприємництво як на можливість розвитку сільських громад. Саме сільські території зі зрозумілих причин дуже часто стикаються з проблемами обмеженого економічного розвитку через їх низьку прибутковість, нестачу державної підтримки. Вони доволі часто вважаються економічно нежиттєздатними та відображають низьку згуртованість громад, яка часто спричинена демографічними та географічними чинниками.

Однак розвиток економічного потенціалу саме сільських територій є одним із ключових показників успіху країни. Тож, відповідно до розвитку сільських територій, саме соціальні підприємці мають змогу зменшити відрив у їх розвитку через залучення позабюджетних коштів для їх фінансового зростання [5] та надати допомогу в соціальній трансформації підприємницької діяльності. Сільські райони часто є ідеальними місцями для об'єктів відновлюваної енергетики, вирощування екологічно чистих продуктів,

розвитку фермерського господарства. Тож зрозуміло, що соціальні підприємства, які працюють у сільській місцевості, можуть приносити значні інвестиції в сільські території, активно сприяючи розвитку місцевих територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін. Посібник / Свинчук А.А., Корнецький А.О., Гончарова М.А., Назарук В.Я., Гусак Н.Є., Туманова А.А. Київ : ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2017. 188 с.
2. Хіміч І., Тимошик Н. Соціальне підприємництво як інноваційний вид діяльності. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/35268/2/NFEPSEV_2021_Khymych_I-Social_entrepreneurship_193-208.pdf
3. Бочарнікова А. Simple SE. Про соціальне підприємництво – просто! 2020. 72 с.
4. Чуйко О., Шкуро В. Еколого орієнтоване соціальне підприємництво у громаді. Навчально-методичний посібник. Київ, 2020. 126 с. URL: https://zelena.org.ua/sites/default/files/ekologo_oriyentovane_pidpryyemnyctvo.pdf?fbclid=IwAR3CKhBNq8uu4MzmfssmVHSQ_MjBp5btisf6HKfWAMHkn9W8qA
5. Несененко П. П. Аналіз сучасного стану управління розвитком сільських територій як ключового напрямку аграрної політики України. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 11(13). С. 74–84. URL: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-11(13)-74-84

Дацюк Андріан, Процак Катерина

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Підприємства, які здійснюють свою діяльність в умовах війни, стикаються з проблемними умовами та ситуаціями, які є нетиповими для традиційних криз. Проте успіх компанії в кризових умовах залежить в першу чергу від працівників, їхнього професіоналізму, особистих якостей. Під час воєнних дій мотивація та стимулювання персоналу вимагають особливого підходу.

На персонал в умовах війни впливають такі чинники: різкі зміни законодавства (економіка працює на забезпечення військових потреб, мобілізація працівників, скасування вихідних днів та ін.); зміни умов роботи та оплати праці (замороження бонусів та преміальних, відсутність гарантій працевлаштування, допускаються недотримання строків оплати праці, тощо);

економічна нестабільність (проблеми з постачанням ресурсів та зростанням їх вартості, порушення логістичних поставок, інфляція, зменшення купівельної спроможності споживачів тощо); загроза життю і здоров'ю людей. Мотиваційні напрямки управління персоналом в таких умовах варто звести до такого:

І. Безпека та захист. Оскільки в період війни психічний стан людей є нестабільний і в людей підвищується схильність до стресу, у працівників може спостерігатися депресія, хронічна втома, емоційне занепокоєння та багато інших проблем, унаслідок чого знижується якість виконання професійних обов'язків, погіршується результативність. Для посилення цього напрямку рекомендовано створювати безпечні умови роботи; забезпечувати практичну та/або фінансову допомогу працівникам та їх сім'ям, які постраждали через війну; розробляти чіткі алгоритми дій для працівників під час повітряних тривог і надзвичайних ситуацій; оптимізувати інші процеси підприємства для забезпечення дотримання правил безпеки.

ІІ. Забезпечувати психологічну підтримку та комфорт. Це можна досягти за допомогою фахової психологічної підтримки та допомоги; можливості віддаленої роботи для певних категорій працівників; запобігання професійному вигоранню та забезпечення балансу між роботою та особистим життям; покращення комунікації, запобігання конфліктам, згуртування колективу.

ІІІ. Справедлива винагорода та матеріальна мотивація. Рекомендовані заходи: перегляд діючих ключових показників ефективності (KPI); оцінка результатів роботи працівників; навчання персоналу/ перекваліфікація; адаптація методів мотивації та стимулювання до реалій війни.

У сучасних умовах бізнес-середовища важливо розуміти, що мотивація працівників – це набагато більше, ніж просто стимулювання їх до досягнення конкретних цілей. Це комплексний процес, який потребує індивідуального підходу та розгляду потреб самого колективу та стратегічних методів і цілей компанії. Використання різноманітних методів мотивації дозволяє не лише стимулювати продуктивність, але й підвищує задоволеність працівників, збільшуючи їхню прив'язаність до організації.

Від психологічного стану персоналу залежить продуктивність та якість виконання робіт, тому цьому питанню потрібно приділити більше уваги. Для посилення психологічної підтримки персоналу підприємства рекомендовано:

– здійснювати систематичний моніторинг психологічного стану персоналу, найняти професійного психолога, розміщувати інформацію про можливості отримання психологічної допомоги;

– мотивувати персонал через благодійність чи волонтерство: організація спільної волонтерської допомоги військовим, переселенцям чи потребуючим. Організація громадських заходів, які створять відчуття причетності до великої справи кожного працівника;

– переглянути цінності, правила, норми та переконання та закріпити їх в організаційній культурі. У той же час створити середовище, у якому працівники бажають зростати професійно та не хочуть відмовлятись від кар'єри;

– організовувати колективну роботу, створювати нові досяжні цілі та КПІ, реалізовувати спільні проекти, систематично проводити робочі наради, створити для працівників зони відповідальності та контролю.

Одним з інноваційних методичних підходів до системи мотиваційних і стимулювальних програм, що широко застосовується у практиці зарубіжних підприємств і рекомендується застосовувати на вітчизняних підприємствах є формування індивідуального соціального пакету працівника. За існуючих умов кризи, пов'язаної з війною, може виникати питання, чи це є доречно та фінансово виправдано, адже й так підприємство стикається зі значними фінансовими труднощами. Це варто впроваджувати з кількох причин:

– по-перше, підвищення заробітної плати не компенсує в повному обсязі соціальні витрати, працівники мають особливу потребу забезпечення цієї сфери в умовах війни. Це дасть можливість зменшити їхню тривожність і збільшити лояльність до підприємства;

– по-друге, працівник змушений витрачати багато часу, самостійно вирішуючи проблеми, пов'язані із соціальними питаннями;

– по-третє, «розмивається» мотивувальна складова розміру заробітної плати як інструменту стимулювання підвищення продуктивності праці,

зменшуються можливості її диференціації. Індивідуальний соціальний пакет працівника в умовах війни можна зробити гнучким та адаптивним.

Забезпечення прийнятного соціального пакета для працівників допоможе роботодавцю досягнути таких цілей: створити собі позитивний імідж (зокрема як роботодавця на ринку праці), узгодити стратегічні цілі організації з особистими цілями працівників, підвищити рівень продуктивності праці, самовіддачі працівників, оптимізувати витрати на управління персоналом і соціальне забезпечення (за винятком законодавчо встановленого), поліпшити соціально-психологічний клімат, підвищити якість праці та безпеку організації в цілому (зокрема економічну) [1].

Використання потенціалу старшого покоління може бути надзвичайно корисним, особливо в умовах війни, коли важливо мати досвідчених та професійно підготовлених працівників [2].

Отже, на сьогодні важливим є не настільки розвиток і кар'єрне зростання, як відчуття стабільності, зокрема фінансової, для забезпечення себе та своєї сім'ї. Проте керівництву підприємства потрібно не лише забезпечувати добрий психологічний стан працівників, але й думати, як досягати стратегічних цілей, як зміцнювати свої конкретні позиції на ринку, тому попри всю складність ситуації, пов'язаної з війною, важливо впроваджувати креативні нестандартні методи мотивації персоналу щодо стимулювання працівників та підвищення їх продуктивності та ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Копитко М. І., Завербний А. С., Завербна М. С. Роль соціального пакета для працівників у економічній безпеці українських підприємств: проблеми та перспективи розвитку в умовах інтегрування до світового економічного простору. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Вип.2. 2015. С.241-250.
2. Куделя В.І., Яковенко В.Г. Особливості управління персоналом в умовах воєнного стану. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. №81-82. С. 290-297. DOI: https://doi.org/10.18664/btie.81-82.287264

Кирик Василь

АНАЛІЗ І МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

В сучасних умовах особлива увага приділяється закладам охорони здоров'я. Ця галузь є стратегічно важливою, особливо в період війни. Для

ефективного виконання завдань, пов’язаних зі здоров’ям і життям, сучасні медичні заклади використовують ресурсний потенціал, який формується в умовах фінансового дефіциту. У зв’язку з цим об’єктивною є потреба в тому, щоб суб’єкти охорони здоров’я мали добре налагоджену й ефективно функційну систему управління, здатну оперативно реагувати на сучасні виклики.

Слід зазначити, що управління закладом сфери охорони здоров’я є досить складним і потребує високої кваліфікації керівників, які мають швидко й упевнено ухвалювати управлінські рішення в надзвичайних умовах. Від цього залежить не тільки своєчасність і якість надання медичних послуг, а й ефективність функціювання системи охорони здоров’я загалом. Саме тому керівництву вкрай необхідно обирати результативні концепції управління, спрямовані на динамічний розвиток та практичність, а також на досягнення кращих результатних показників діяльності з надання медичних послуг [1; 2].

У такому разі позитивним результатом роботи вважається зниження захворюваності населення, а також надання своєчасної допомоги всім потребуючим, зокрема й військовим, які отримали поранення. У цьому контексті результатним показником є також кількість урятованих життів завдяки підвищенню рівня надання медичних послуг з урахуванням сучасних викликів.

Основою ухвалення ефективних управлінських рішень і концепцій розвитку закладів охорони здоров’я, які здатні забезпечувати досягнення вищеназваних результатів, є активне використання не лише сучасного інструментарію менеджменту, а й реалізація завдання зі створення його якісної інформаційної бази. У цій площині проведення якісного аналізу необхідних даних відіграє виняткову роль, оскільки отримані результати є базою для розроблення управлінських рішень щодо підвищення ефективності надання медичних послуг. Схематично, у найбільш спрощеному варіанті, процес управління закладами охорони здоров’я включає в себе низку складових елементів (рис. 1).

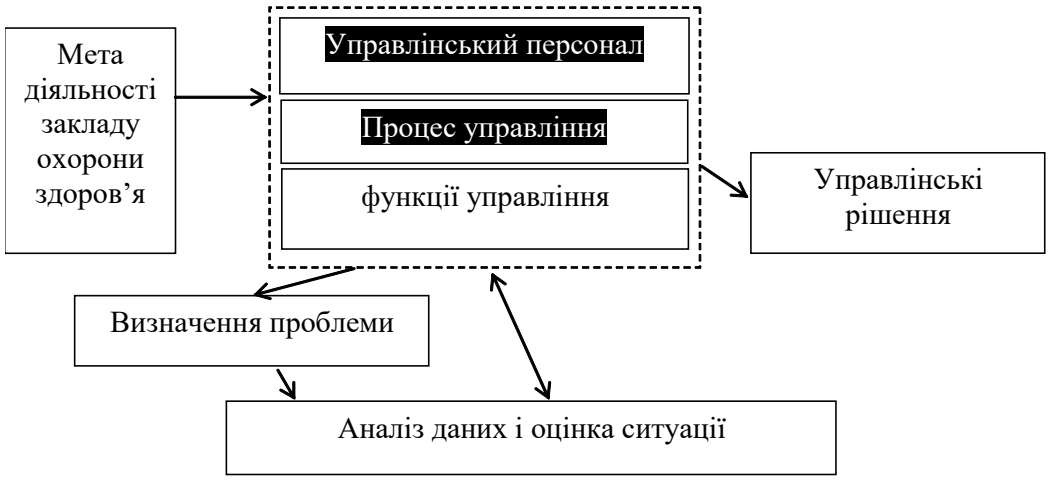

Рис.1. Процес управління закладами охорони здоров'я

Примітка: авторське узагальнення

Ухвалені на основі результатів проведеного аналізу управлінські рішення характеризуються об'єктивністю, реальністю та досяжністю, оскільки мають у своїй основі показники, обчислені з урахуванням дійсного стану суб'єкта охорони здоров'я і його ресурсів. При цьому варто звернути увагу на той факт, що здійснення управління закладами охорони здоров'я реалізується з використанням різноманітних методів. Використання останніх забезпечує той результат, на який спрямоване управління і який був ідентифікований ним як завдання для певного кола працівників чи колектив загалом.

Значне різноманіття методів управління уможливлює якнайповніше й найефективніше досягнення поставлених завдань. Проте найбільш результативним, на наш погляд, є застосування комплексного підходу (тобто обґрунтоване (зокрема науково) поєднання кількох методів, а також включення у склад методів управління конкретного суб'єкта охорони здоров'я методів, які мають у своїй основі математико-аналітичне підґрунтя (рис. 2) й дозволяють детально та різносторонньо оцінити діяльність з надання медичних послуг.

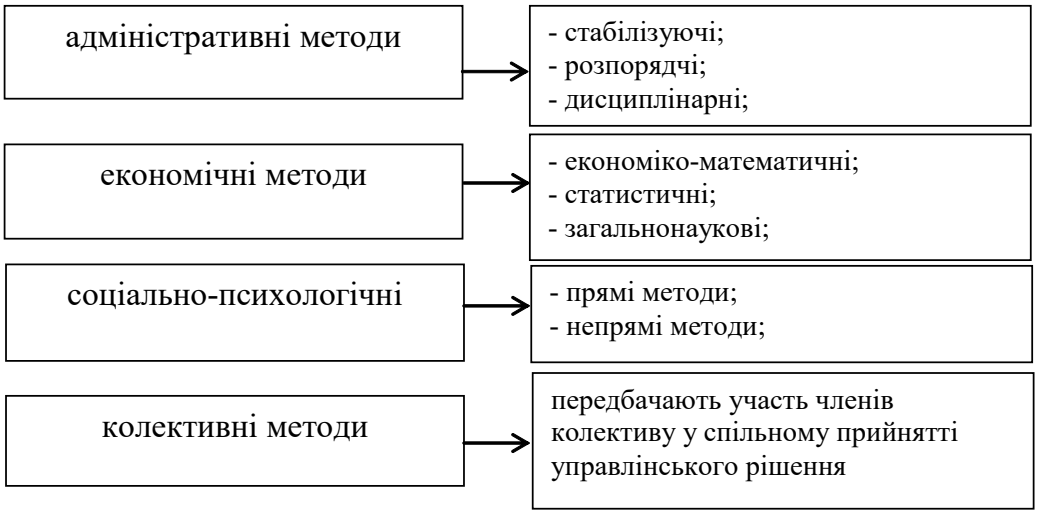

Рис. 2. Методи управління закладами охорони здоров'я

Примітка: авторське узагальнення на основі [3; 4; 5]

Економічні методи ґрунтуються на реальних даних і показниках діяльності закладів охорони здоров'я. Але останні залежать від впливу дії внутрішніх і зовнішніх чинників. Тож використання аналітичного інструментарію є об'єктивною потребою, що дозволяє ідентифікувати загрози й виклики, а також упередити їх. Відповідно система управління має хорошу базу для досягнення кращого рівня економічної стійкості й визначення напрямку подальшого розвитку. Ураховуючи, що потреби населення у закладах охорони здоров'я є значними, можемо стверджувати, що економічні методи є дієвими та мотиваційними для розвитку суб'єктів господарювання цього профілю. Тому в перспективі їх дослідження викликатимуть ще більший інтерес і зацікавленість з боку науковців та практиків. При цьому є потреба проводити вдосконалення економічних методів управління з урахуванням специфіки діяльності медичних закладів і здійснювати коригування системи їх показників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Борщ В. І. Сучасна парадигма системи управління персоналом закладу охорони здоров'я. *Економіка та управління національним господарством*. 2019. № 1(69). С. 73-79.
2. Мартинюк О.А., Курдибанська Н.Ф. Впровадження системи управління якістю в медичних закладах. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 6. С. 75-79.

3. Смирнов С.О., Бикова В.Г. Механізм економічного управління закладами охорони здоров'я. *Управління розвитком*. 2016. № 3. С. 78-83.
4. Стефанишин Л.С. Теоретико-методичні основи застосування партисипативного управління закладом охорони здоров'я. *Держава та регіони*. 2019. № 3. С. 160-166.
5. Управління підприємницькою діяльністю в галузі охорони здоров'я: кол. моногр. / за ред.. О.В. Баєвої, І.М. Солоненка. Київ: МАУП, 2007. 376 с.

Кокорєва Ольга, Хондусь Андрій

ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ: УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

На сучасному етапі розвитку системи охорони здоров'я в умовах економічної кризи та воєнних дій, організація діяльності медичних установ, а також ефективне управління ними набуває особливої значущості. Головною проблемою та основними викликами для керівників закладів охорони здоров'я постали питання, пов'язані із забезпеченням їх фінансової стійкості, зміною підходів до сервісу надання послуг (пацієнтоорієнтованості), розвиток якості надання послуг, а також питання збереження медичного персоналу, підвищення їх кваліфікації.

Реформа децентралізації, яка була запущена ухваленням Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [1], Концепції розвитку системи громадського здоров'я [2], законів України «Про співробітництво територіальних громад» [3], «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [4] та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації – передбачає відповідальність органів місцевого самоврядування за ефективність роботи за її провадження згідно із законодавчими нормами, надає можливість перетворення публічних закладів охорони здоров'я, що мають статус бюджетних установ, на комунальні некомерційні підприємства, які є автономними. Заклади охорони здоров'я здатні формувати економічний результат і мають право розпоряджатися отриманим доходом самостійно.

Питання управління закладами охорони здоров'я в умовах децентралізації досліджували такі науковці, як В. Бикова, Е. Борвінко, В. Волчек, Л. Крячкова, В. Лехан, В. Кравченко, Н. Орлова, О. Смирнов, О. Устінов, В. Чебан та ін. Вони зазначають, що зміна організаційно-правового

статусу медичних закладів, що входять до комунальної системи охорони здоров'я, також передбачає потребу зміни функцій територіальних органів охорони здоров'я. За нових умов ці керівні органи не стільки керують безпосередньою діяльністю медичних підприємств, скільки займаються розробленням місцевих програм охорони здоров'я на основі медичного моніторингу, формування та розміщення на контрактній основі державного замовлення на медичне обслуговування, послуг населенню тощо. Але залишаються питання, які потребують подальшого вивчення та опрацювання щодо забезпечення регулювання ефективної діяльності медичних закладів в умовах децентралізації влади.

Ураховуючи специфіку основного виду діяльності медичного підприємства, показники операційної діяльності формуються за категоріями ресурсів: фінанси, медичний персонал, ліжковий фонд, основне медичне обладнання. Баланс між доходами та витратами підприємства залежить від ефективності використання цих ресурсів. Одним із фінансових результатів підприємства є відмінності між доходами та витратами закладу, фінансові результати відділення, відповідно – відмінності між доходами та витратами відділення.

Оцінити фінансові результати на рівні основних клінічних відділень – важливе завдання для того, щоб отримати відповідь на запитання: як змінюються фінансово-економічні показники підприємства при виборі певної моделі надання медичних послуг, організаційної структури підприємства й умов оплати наданих послуг. Основні зусилля для виконання цього завдання зосереджуються на оцінюванні витрат на рівні основних клінічних відділень і розрахунку доходів кожного з відділень, де формується кінцева медична послуга: стаціонарна (госпіталізація) або амбулаторна (візит, консультація, процедура і т. ін.).

Ліжковий фонд для підприємства-лікарні є надзвичайно важливим ресурсом як щодо затрат, так і щодо отримання доходу. Будь-яка неефективність використання цього ресурсу (зайнятість ліжка, складність госпіталізації, термін перебування на ліжку) насамперед загрожує надлишковими витратами для всього закладу. З огляду на цей факт важливо визначитися з цільовими показниками діяльності ліжкового фонду та жорстким

моніторингом цих показників. Фактором покращення, як і показником ефективності, є зниження терміну перебування на ліжку, звичайно без погіршення результатів для пацієнта.

Щодо цільових показників зайнятості ліжка не існує жорстких нормативів – все залежить від профілю ліжок, типу стаціонарного закладу, передбачуваного резерву з приводу незапланованих подій. Для загального типу лікувальних ліжок є прийнятним показник зайнятості ліжка 85%. Для ліжок, що передбачають перебування пацієнтів із гострими станами (наприклад, ліжка АІТ), прийнятними показником зайнятості може бути 75%. Такий рівень зайнятості для ліжок з гострими станами зумовлений необхідними резервними можливостями лікарні у випадку непередбачуваних подій, які різко збільшують потребу в подібних ліжках.

Слід зазначити, що розподіл видатків на охорону здоров'я між районним / міським бюджетом і бюджетом ОТГ зумовив потребу в організаційно-структурному розмежуванні – через передання до ОТГ закладів охорони здоров'я (підрозділів), які надавали медичну допомогу мешканцям відповідних населених пунктів. У зв'язку з цим на практиці виникло чимало проблем, насамперед організаційних, які потребують вирішення через ухвалення компромісних рішень між ОТГ, районною/міською радою, закладами охорони здоров'я, що надають ПМСД і ВМД. Наприклад, це стосується передання амбулаторій та ФАПів на рівень ОТГ, працевлаштування працівників, організації медичного обслуговування населення загалом. Адже амбулаторії та ФАПи, що раніше обслуговували населення відповідних громад, як правило, були структурними підрозділами ЦПМСД або центральних районних лікарень. Тому з розмежуванням бюджетних коштів в ОТГ виникла потреба створити на базі переданого їй майна «свій» заклад охорони здоров'я (амбулаторію чи ЦПМСД) як окрему юридичну особу, яка має отримати відповідні ліцензії (на здійснення медичної практики, використання наркотичних засобів) [5].

Держава поставила перед собою амбіційну мету фундаментальної реформи охорони здоров'я, спрямованої на створення орієнтованої на пацієнта системи, здатної надавати медичну допомогу всім громадянам України на рівні розвинених європейських держав. Але на сьогодні існує досить багато невирішених питань, які до того ж актуалізуються політичною та економічною нестабільністю, веденням воєнних дій на території України, тому гострим питанням залишається належне фінансування програми реформ у державному

та місцевих бюджетах, упровадження стратегічного управління інноваційним розвитком закладів охорони здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження КМУ від 1 квітня 2014 р. № 333-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text.
2. Концепції розвитку системи громадського здоров'я URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80#Text
3. Про співробітництво територіальних громад. Закон України від 17 червня 2014 р. № 1508-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text
4. Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України від 5 лютого 2015 р. № 157-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text
5. Ященко Ю.Б., Шевченко М.В. Фінансова децентралізація в системі охорони здоров'я / Економіка охорони здоров'я №2 (4) – 2016. С-39-42 URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6e57efc0-f6df-4cce-9cc7-dd506a46317c/content

Кокорєва Ольга, Куімова Анна

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЦЕСІЇ

Будівельний бізнес є одним із найбільш значущих напрямків вітчизняної економіки, підприємства мають суттєвий вплив на її розвиток і підтримку на регіональному та державному рівнях. Але в умовах війни та економічної рецесії збільшуються загрози та ризики для будівельних підприємств, на ефективну діяльність яких покладено майбутнє відновлення України. Існує невизначеність в напрямках їх розвитку, виникає чимало питань, пов'язаних із логістичними зв'язками, безпекою їх діяльності та з безпекою самого персоналу. Економічна рецесія вимагає більш ретельного пошуку резервів підвищення ефективності їх діяльності, які сприятимуть фінансовій стійкості в конкурентній боротьбі та пошуку оптимальних інструментів і методів управління підприємствами.

Питання пошуку оптимальних підходів та методів управління бізнес-процесами, дискусії щодо їх застосування і втілення в практику різноманітних

програм розвитку діяльності в умовах війни та економічної рецесії є досить актуальним. Вищезазначені проблеми досліджуються багатьма науковцями та практиками, серед яких – О. Андрейчіков, О. Гончарова, Л. Денисенко, Л. Дрюченко, О. Клепікова, М. Климчук, І. Ковшова, О. Корзаченко, П. Маслянко, О. Костіна, А. Кунаєв, О. Лисенко, Л. Соколова, О. Тарасова, М. Тарасюк, Дж. Харінгтон. Але не достатньо уваги приділяється питанням управління бізнес-процесами відповідно до спеціалізації підприємств, а саме будівельним підприємствам.

Під управлінням бізнес-процесами пропонується розуміти цілеспрямовану діяльність суб'єктів управління з використанням сукупності методів і засобів впливу на об'єкти управління для досягнення поставлених стратегічних цілей, а саме створення конкурентоспроможної продукції (послуг, робіт), здатної задовольняти зовнішніх і внутрішніх споживачів й забезпечити стабільний розвиток підприємству в динамічному ринковому середовищі. Водночас управління бізнес-процесами є складним процесом вироблення й реалізації суб'єктом управління управлінських рішень щодо забезпечення високого рівня ефективності бізнес-процесів, що відображається в результатах діяльності підприємства та задоволеності споживачів [1].

Для визначення «слабких» елементів в управлінні будівельними підприємствами слід застосувати так званий процесно орієнтований підхід, що дозволяє отримати структуру, діяльність якої спрямована на постійне поліпшення якості кінцевого продукту та задоволення потреб клієнта, передбачає ідентифікацію основних бізнес-процесів і визначення «вузьких» місць у їх управлінні. Процесний підхід визначає управління процесом, у якому діяльність, спрямовану на досягнення цілей організації, розглядають як суму взаємопов'язаних дій – функцій управління, а кожну з функцій – як комплекс однорідних (елементарних) дій, операцій, процедур [2, с. 104]. Найголовніша перевага процесного підходу в управлінні – орієнтир на результат при оптимальному способі його досягнення. Сам бізнес-процес будівельного підприємства розглядається як структурований, покроковий алгоритм дій працівників у межах розв'язання конкретного завдання. До таких бізнес-процесів, які варто ретельно дослідити та проаналізувати, слід віднести:

– ініціацію проєкту (розроблення проєктної документації, технічного завдання, розроблення та узгодження проєкту будівництва, розроблення бюджету проєкту, залучення інвесторів тощо);

– організація будівництва (аналіз робочого проєкту, добір виконавців, отримання необхідних дозволів, налагодження процесів виробничих робіт тощо);

– матеріально-технічне забезпечення проєкту (формування специфікації необхідних матеріально-технічних ресурсів, підбір постачальників, розроблення кошторису, розміщення та оплата замовлень тощо);

– виконання будівельних (ремонтних) робіт;

– пусконалагоджувальні роботи (випробування об’єкта, приймання виконаних робіт, підготовка об’єкта до введення в експлуатацію, сервісне обслуговування об’єкта).

У кожному з наведених бізнес-процесів слід визначити так звані вузькі місця та вчасно усунути їх. Отже, проведений своєчасно аналіз бізнес-процесів дозволить уникнути фінансових втрат і критичних помилок в управлінні підприємством, дозволить провести оптимізацію їх виконання на кожному етапі, ліквідувати процеси, що дублюються, визначити та максимально ефективно використати їх конкурентні переваги.

Особливої уваги заслуговує також питання аналізу календарного планування проекту робіт, вчасного його корегування, контролю за фактом виконаних робіт, аналіз матеріально-технічного забезпечення проєкту, аналіз планових і фактичних витрат ресурсів та маржинальний аналіз проєкту.

Руйнування будівельної інфраструктури під час повномасштабної військової агресії, зниження рівня платоспроможності населення створюють суттєві перешкоди для стійкого розвитку будівельних компаній. З огляду на це кожна будівельна організація має сформувати комплексну систему управління своїми бізнес-процесами на основі процесно орієнтованого підходу, поетапна реалізація якого дозволить захистити й укріпити свої конкурентні позиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Морщенок Т. С. Теоретичні аспекти управління бізнес-процесами в контексті реалізації стратегії розвитку підприємства. *Бізнес Інформ*. 2014. № 11. С. 295-302.
2. Хміль Ф.І. Основи менеджменту: Підручник. К.: Академвидав, 2003. 608 с.

Кондрацький Олександр, Жукова Ярослава,
Мандибура Наталія, Петрищенко Сергій

ВИВЧЕННЯ СТАНУ ҐРУНТІВ МІСЬКИХ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК, РОЗТАШОВАНИХ ПОБЛИЗУ АВТОМАГІСТРАЛЕЙ

Ця робота висвітлює різні підходи до вирішення екологічних проблем міських придорожніх територій у контексті менеджменту, публічного управління та адміністрування.

Проблема забруднення довкілля в містах, особливо в мегаполісах, набуває особливої гостроти через збільшення кількості транспортних засобів останніми роками. У цьому контексті еколого-агрохімічні дослідження територій, що перебувають на балансі комунального підприємства з утримання зелених насаджень Печерського району м. Києва, стають нагальним та актуальним завданням.

Метою цієї роботи було вивчення стану придорожніх ґрунтів, зокрема їх кислотно-лужного і сольового балансів, забруднення важкими металами. Об’єктами дослідження були зразки ґрунту, відібрані вздовж вулиць Печерського району м. Києва.

У поверхневому огляді досліджуваних ділянок установлено, що їх ґрунтовий покрив є безструктурним і переущільненим, характеризується значною твердістю, що може негативно впливати на водно-фізичні та аераційні властивості

Було встановлено, що водневий показник pH зразків придорожніх ґрунтів варіював від нейтральних (6,9 од. pH) до сильнолужних (8,4 од. pH) і навіть до дуже сильнолужних (9,2 од. pH). При дуже сильнолужній кислотності грунту, основні елементи живлення рослин є лише частково доступними для рослин. На більшості ділянок поверхневий шар грунту був забезпечений гумусом, але його вміст відрізнявся (1,58-4,65 %). Вміст легкогідролізованого азоту дорівнював 173,6 мг/кг, вміст рухомих сполук фосфору становив 119 мг/кг та рухомих сполук калію - 153 мг/кг, тобто вони були на достатньо високому рівні забезпечення.

Водночас дослідження вмісту хлорид- та сульфат-іонів, іонів натрію та калію у грунтах показав, що діапазон їх варіювання був досить широкий: для Cl – 90-650 мг/кг, для SO4 – 93,0-7520,0 мг/кг, загальна концентрація солей – 0,015- 0,780 мг/кг, для К – 8,0-495,0 мг/кг, Na – 1,1 – 270,0 мг/кг. Було встановлено, що пригнічення росту зелених насаджень на окремих ділянках супроводжувалось підвищеним вмістом солей.

Таким чином, багаторічне використання у великих містах піщано-сольових сумішей у якості протиожеледних засобів, як для автомобільних шляхів, так і для тротуарів, збільшує вміст іонів хлору, сульфатів та натрію у грунтах міських земельних ділянок. Це призводить до витіснення з ґрунтового поглинального комплексу важливих катіонів, таких як катіони кальцію та магнію. Ці процеси заміщення негативно впливають на фізичні та хімічні властивості придорожніх ґрунтів, спричиняючи ерозію та деградацію. У свою чергу це спричиняє пригнічення росту зелених насаджень і спонукає до використання альтернативних протиожеледних засобів і моніторингу підпорядкованих ділянок.

Розгляд ролі місцевих органів управління та комунальних підприємств у забезпеченні екологічно сталих рішень охоплює декілька ключових аспектів – стратегічне планування та управління, упровадження екологічних технологій та інновацій, співпрацю з громадськістю, ефективне використання ресурсів.

Рекомендації, розроблені для оптимізації керування зеленими насадженнями для забезпечення ефективного вирішення екологічних проблем придорожніх зон, передбачають впровадження стратегій та ініціатив (екологічний аудит придорожніх територій, використання екологічно чистих технологій та матеріалів, ефективна система поливу та догляду, збалансована біорізноманітність, залучення громадськості).

Розгляд можливостей зменшення впливу піщано-сольових сумішей на ґрунтовий покрив та водні ресурси передбачає впровадження комплексу заходів для мінімізації негативних наслідків використання цих реагентів:

– упровадження альтернативних матеріалів та технології, а саме проведення наукових досліджень сучасних антиожелідних реагентів і застосування новітніх технологій для розробки антиожелідних реагентів;

– підвищення ефективності використання реагентів: упровадження систем точного дозування та розподілу реагентів для мінімізації їх зайвих відходів і забруднення, оптимізація технологій нанесення;

– екологічний моніторинг – створення систем моніторингу, упровадження систем моніторингу якості ґрунту та водних ресурсів для вчасного виявлення змін та впливу реагентів, вивчення довгострокового впливу піщано-сольових сумішей на екосистеми.

Дослідження, проведене на територіях у Печерському районі м. Києва, є важливим внеском у розуміння проблеми екологічного стану в міському середовищі. Дані еколого-агрохімічного стану територій уздовж вулиць у Печерському районі м. Києва вказують на потребу комплексних заходів для забезпечення сталого розвитку та збереження екосистем. Співпраця між громадськістю, комунальним підприємством та органами влади може призвести до впровадження ефективних рішень для зниження впливу транспорту та протиожеледних реагентів на навколишнє середовище. Запропоновані рекомендації та співпраця з громадськістю й органами влади є ключовими для реалізації сталого розвитку та покращення екології в певому районі та в місті загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Екологічний паспорт. Місто Київ. URL: https://ecodep.kyivcity.gov.ua/files/2020/9/1/eco_pasport_2019.pdf
2. Екологічні виклики в міському середовищі: вплив автотранспорту. Smith, J. (2020). Екологія та урбаністика, 25(2), стор. 45-62.
3. Піщано-сольові суміші як протиожеледні реагенти: вплив на ґрунтовий покрив та водні ресурси. Green, A., & Brown, C. (2019). Журнал агрохімії та екології, 18(3), стор. 78-92.
4. Місцеве управління та сталість довкілля: стратегії та практики. Johnson, M., & White, L. (2021). Міські дослідження, 30(4), стор. 112-129.
5. Інновації в екологічному управлінні: підходи до забезпечення сталості. Збірник матеріалів конференції з екології та управління ресурсами. Environmental Protection Agency. (2018)., стор. 14-29.
6. Ефективне використання протиожеледних реагентів: рекомендації для місцевих органів управління. Компанія з екологічних досліджень і технологій. (2022). Екологічні технології, 35(1), стор. 56-73.
7. Роль громадськості у вирішенні екологічних проблем придорожніх зон. Літвіненко, О. М., & Іванова, Н. С. (2017). Громадянське суспільство та екологічний розвиток, 12(2), стор. 105-120.

8. Інтегрований підхід до управління придорожніми територіями: навчальний посібник. Публікації з сталого розвитку. Sustainable Urban Development Foundation. (2020)., стор. 44-61.
9. Моніторинг екологічного стану придорожніх територій: методичні рекомендації. Державна служба екології та природних ресурсів. (2019). Київ: Видавництво ДСЕПР.
10. Екологічний аудит придорожніх територій: методи комплексного аналізу. Журнал Екологічних Досліджень. Jackson, M. (2018)., 23(3), стор. 56-72.
11. Зелені технології для оптимізації керування зеленими насадженнями в міському середовищі. Монографія. Видавництво «Екологія та Інновації». Green Technologies for Urban Landscaping. (2019).

Корчевська Лілія, Ворона Дмитро

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ефективність та якість стратегічного планування розвитку автотранспортних підприємств є ключовим фактором розвитку їхнього економічного потенціалу та конкурентоспроможності. З іншого боку, високий ступінь невизначеності ринкового середовища та посилення конкуренції дуже ускладнюють розробку обґрунтованих стратегій. У зв’язку з динамічним характером технологічних змін, високим рівнем активності на транспортному ринку, необхідністю швидко адаптуватися до нестабільності та адекватно реагувати на кризи, нові виклики і підвищені ризики. Питання управління розвитком автотранспортних підприємств з метою підвищення їх вартості набувають все більшого значення.

За результатами аналізу даних динамічної моделі розвитку одного із автотранспортних підприємств запропоновано сукупність стратегічних напрямів розвитку підприємства (табл. 1).

При розробці інвестиційної стратегії слід враховувати, що Європейський Союз накладає на автотранспортні компанії екологічні правила, вимагаючи, щоб усі транспортні засоби, які зазвичай використовуються у виробничій практиці національних перевізників, відповідали стандарту Євро-6. Новий стандарт «Євро-6», як і «Євро-5» був прийнятий Європейською комісією з екології для того, щоб обмежити викиди бензинових та дизельних двигунів в атмосферу.

Таблиця 1. Реалізація стратегії розвитку (зростання) автотранспортного підприємства [1]

Складові внутрішньої вартості	Функціональні стратегії	Стратегічні напрями
Операційна складова	Стратегія управління персоналом	Удосконалення системи мотивації та стимулювання працівників
	Стратегія управління витратами	Забезпечення цінових переваг у порівнянні з конкурентами (за рахунок більш низьких операційних витрат) Оптимізація складу та структури поточних витрат Раціоналізація співвідношення постійних та змінних та економія витрат
	Стратегія управління маркетингом	Інтенсифікація маркетингових заходів для залучення нових клієнтів
	Стратегія операційного менеджменту	Підвищення рівня якості основних та додаткових транспортних послуг Підвищення ефективності використання ресурсів Збільшення ефективності використання власного капіталу Коригування цінової політики з урахуванням динаміки середньогалузевих цін на транспортні послуги
Інвестиційна складова	Інвестиційна стратегія	Розширене оновлення матеріально-технічної бази, зокрема існуючого рухомого складу Розвиток конкурентних переваг шляхом диверсифікації діяльності

Адаптаційна складова	Стратегія управління людським і інтелектуальним капіталом	Посилення інноваційної активності підприємства в сфері надання основних та додаткових транспортних послуг Запровадження сучасних способів організації транспортного процесу

Посилення екологічних норм змушує автотранспортні компанії інвестувати в екологічно чисті транспортні засоби. Це стосується і українських компаній, які націлені на європейський ринок. В рамках розширеного оновлення транспортні засоби повинні бути оснащені більш надійними та ефективними двигунами, які не тільки економлять більше палива, але й викидають менше шкідливих викидів. Більш жорсткі екологічні стандарти в довгостроковій перспективі призведуть до значного скорочення викидів летких органічних сполук (ЛОС), які є дуже шкідливими для здоров'я людини. Такий підхід має бути не лише частиною інвестиційної складової інноваційно-інвестиційної стратегії, але й включений до адаптаційної складової як частина соціально орієнтованої політики автотранспортної компанії, що реалізується відповідно до цілей сталого розвитку.

Ефективність інструментів управління сталим розвитком компанії на основі вартісного підходу буде більшою, якщо на автотранспортному підприємстві буде застосована збалансована система показників (ЗСП) [2]. Збалансована система показників є одним з інструментів визначення стратегії розвитку. Використання збалансованої системи показників може вплинути на процес реалізації інноваційно-інвестиційної стратегії шляхом визначення конкретних стратегічних цілей, які охоплюють важливі аспекти господарської діяльності компанії та допомагають змістити увагу власників і менеджерів бізнесу зі структурованого переліку елементів на стратегічну складову.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кириченко Г.В. Обґрунтування напрямів розвитку підприємств з використанням вартісного підходу. Теоретичні та практичні питання узгодження інтересів розвитку територіальної системи. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (31 жовтня 2020 року). Харків, 2020. С. 48-50.

2. Рєпіна І. Збалансована система показників у системі управління якістю на підприємстві. Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки): збірник, 2022. №3. С. 68-72. https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.3.68

Круглов Віталій

РОЛЬ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕНЕРГЕТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Забезпечення доступу до сталої енергії має важливе значення для економічного розвитку та подолання бідності. Як країна зі значними ресурсами відновлюваної енергії, Україна має суттєвий потенціал для використання екологічно чистих енергетичних рішень для задоволення зростаючого попиту на енергію. Однак постійна залежність від імпорту викопного палива та застаріла інфраструктура ставлять під загрозу енергетичну безпеку, погіршуючи при цьому зовнішні ефекти для довкілля та здоров’я населення. Ухвалення перспективних стратегій, спрямованих на використання «зелених» енергетичних ресурсів України, може вивести країну на більш стійку соціально-економічну траєкторію.

Відновлювана енергія, отримана з різних джерел, доповнює структуру електроенергетики України за допомогою технологій з нульовим рівнем викидів, що відповідають місцевим ресурсним можливостям. В останні десятиліття падіння вартості та технологічна реалізація систем відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) прискорили їх широке впровадження, що сприяло досягненню багатьох цілей сталого розвитку в Україні. Розширення використання ВДЕ значно зменшить високі викиди вуглецю в Україні від теплових електростанцій, що пом’якшить вплив на клімат та забруднення повітря, які сьогодні завдають значних економічних збитків. Зменшення залежності від імпорту дорогого викопного палива також зміцнює енергетичну незалежність України та надійність енергопостачання.

Зростання «зеленої» енергетики сприяє розвитку нових видів економічної діяльності та створенню робочих місць [1]. Україна володіє значним досвідом та промисловими потужностями, які можуть розширити ланцюжки доданої вартості відновлюваної енергетики у виробництві, машинобудуванні та

будівництві. Незважаючи на величезний потенціал, відновлювані джерела енергії станом на 2021 р. забезпечували лише 14 % енергії в Україні, що значно нижче, ніж у європейських лідерів (Німеччина – 39,7%, Польща – 17,1%) [2]. Таким чином, для того, щоб Україна реалізувала соціально-економічні перспективи відновлюваної енергетики та прискорила перехід до «чистої» енергетики, слід усунути основні регуляторні, інвестиційні та виробничі бар'єри.

Розширення використання відновлюваних джерел енергії відповідає концептуальним засадам сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй – задоволення поточних економічних і соціальних потреб без шкоди для якості життя і стійкості в майбутньому. Зокрема, 17 Цілей сталого розвитку ООН (ЦСР) визначають ключові пріоритети, включаючи доступну чисту енергію (ЦСР 7), кліматичні дії (ЦСР 13) та відповідальне виробництво і споживання (ЦСР 12) [3]. У межах зазначеного порядку денного енергетика є чинником, що впливає на результати досягнення багатьох цілей, які охоплюють проблематику бідності, освіти, сталого розвитку міст та інших напрямів. Однак чинні системи, що покладаються на викопні ресурси, підвищують екологічні витрати та загрози для добробуту людей через забруднення та негативного впливу на клімат.

Перехід енергетичної системи України на більш ефективну та місцеву відновлювану енергетику може краще узгодити моделі виробництва та споживання з принципами сталого розвитку та циркулярної економіки. Політичні реформи та інвестиції, що сприяють інноваціям у сфері «зеленої» енергетики, є вирішенням сучасних глобальних викликів, пов'язаних з енергетичною безпекою, безпечним довкіллям і відповідністю пріоритетам якості життя громадян.

Україна має значний потенціал ВДЕ, що може розширити сталий доступ до енергії та підвищити енергетичну безпеку [4], але їх впровадження відбувається повільно, а викопні види палива все ще становлять переважну частину пропозиції, що призводить до високої залежності від імпорту, перебоїв у постачанні та фінансової нестабільності. Таким чином, скорочення вуглецевомісткого виробництва електроенергії є важливим для досягнення Україною цілей зі скорочення викидів відповідно до Паризьких угод.

Завдяки різноманітному клімату та географічному розташуванню Україна володіє багатими ресурсами відновлюваної енергії, які значно перевищують поточний рівень їх використання. Суттєві сонячні потужності в південних регіонах можуть генерувати значну кількість електроенергії в загальнодержавних масштабах для використання підприємствами та індивідуальними споживачами. Великі об'єми відходів сільського та лісового господарства можуть підтримувати виробництво теплової та електричної енергії на біомасі, а олійні культури забезпечують сировину для біопалива наступного покоління. Уловлювання метану зі звалищ, відходів тваринництва та органічних відходів також є перспективним підходом.

Витісняючи викопні види палива, розширення використання відновлюваних джерел енергії пропонує значні екологічні переваги, що сприяють сталому розвитку України. Серед ключових наслідків – скорочення викидів парникових газів, обмеження забруднення повітря та води, зменшення утворення відходів та сприяння пом'якшенню наслідків зміни клімату.

Окрім екологічних переваг, прискорення впровадження ВДЕ створює робочі місця у будівництві, експлуатації та виробництві, сприяє зростанню економіки України, залученню іноземних інвестицій та зміцненню енергетичної незалежності. Зниження вартості технологій посилює комерційну життєздатність використання «зелених» ресурсів України.

Потужний потенціал відновлюваної енергетики України, низькі операційні витрати та сприятливі схеми регулювання можуть стимулювати надходження ресурсів приватних власників. Розроблена наприкінці 2023 р. Дорожня карта «Green Deal Ukraïna» передбачає, що проєкти низьковуглецевої енергетики стимулюватимуть економічну активність, передачу технологій та модернізацію інфраструктури по всій країні [5]. Інструменти боргового фінансування через міжнародні кліматичні фонди та фінансові установи також сприятимуть притоку капіталу.

Стратегічне розширення відновлюваної енергетики дає значні екологічні переваги, важливі для сталого зростання. Витіснення вугільної та газової генерації дозволить Україні досягти кліматичних цілей Паризької кліматичної угоди, водночас стримуючи забруднення повітря та води. Однак досі розвитку ВДЕ перешкоджали високі капітальні витрати, нестабільність політики,

бюрократичні бар'єри та інфраструктурні обмеження, пов'язані з модернізацією застарілих розподільчих мереж.

Цілеспрямовані заходи у сферах управління, фінансування, інфраструктурного забезпечення та розбудови потенціалу можуть допомогти подолати наявні обмеження. Зобов'язання щодо прискорення розвитку відновлюваної енергетики передбачає інвестиції у стале майбутнє України, що забезпечить екологічну стійкість та суспільну стабільність. Лідерство в переході до чистої енергетики виведе економіку та суспільство України на соціально збалансовану та екологічно свідому траєкторію, що відповідатиме її цілям у сфері сталого розвитку та відіграватиме ключову роль у післявоєнній відбудові країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Круглов В. Державна політика розвитку «зеленої» економіки в Україні: тенденції та проблеми. Науковий вісник: Державне управління. 2023. №2 (14). С. 259–278. DOI: https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1(7)-140-161.
2. Аналітичний звіт «Відновлювальна енергетика в Україні». BDO в Україні, 2023. URL: https://www.bdo.ua/getmedia/7999e62c-4b2b-4dbe-9de3-1baa2699f187/Analytical-Report-Ukrainian-Renewable-Energy-Sector2023ukr.pdf.
3. Take Action for the Sustainable Development Goals. United Nations, 2023. URL: https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/.
4. Круглов В. В. Розвиток альтернативної енергетики з використанням механізмів державно-приватного партнерства. Теорія та практика державного управління. 2015. Вип. 3. С. 127–131.
5. The energy and climate roadmap: Ukraine towards the EU. GDU, 2023. URL: https://greendealukraina.org/products/analytical-reports/the-energy-and-climate-roadmap-18-12-23.

Куйбіда Василь

ПРО СПРАВЕДЛИВІ СПРОМОЖНІ ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ

Зупинимося на питаннях продовження реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [1]. У роботі [2] ми розглядали актуальні проблеми реформування місцевого самоврядування України, зокрема формування таких територіальних громад, які мають бути правово, організаційно та фінансово спроможними [3]. Робився висновок про

потребу завершення формування правової основи для ефективного функціювання органів місцевого самоврядування через ухвалення потрібних правових актів, уточнивши визначення терміна «спроможність» і методику проведення попереднього оцінювання рівня спроможності територіальних громад [4].

Оскільки основним носієм місцевого самоврядування є територіальні громади, які всуціль покривають державну територію України, то відповідно їй (території) можна протиставити уявний однозв'язний анізотропний простір – простір спроможності, основною характеристикою якого є індекс спроможності (ІС). Цей індекс є сталим на території кожної територіальної громади. У розрахунок індексу, на нашу думку, мають входити оцінки характеристик людей, інституцій і інститутів, органів і організацій а не тільки різних видів ресурсів тощо. Наголошуємо на врахуванні оцінки характеристик людей, адже відповідно до ст. 3 Конституції України «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави»[5].

Індекс спроможності (ІС) можна розраховувати із застосуванням методу ухвалення рішень на нечіткій основі. При цьому, мабуть, варто не тільки аналізувати та оцінювати конкретні економічні, соціальні, фінансові та інші показники, але й оцінювати соціальну справедливість через вивчення кількості осіб, які отримують відповідні послуги. Отож розрахунок індексу спроможності має включати також оцінку змінних із вимірами «індивіди», «територіальна громада», «органи місцевого самоврядування», «навколишнє середовище». Після цього обчислення мають бути зважені за допомогою методики Fuzzy Analytic Hierarchy Process (AHP) багатокритеріального ухвалення рішень, яка використовує концепції теорії нечітких множин і ієрархічного аналізу та дозволяє враховувати невизначеність і суб'єктивність оцінок експертів. Такі розрахунки дадуть можливість, наприклад, встановити перелік послуг, не доступних для певної кількості людей (наприклад людей з інвалідністю, кількість яких після війни значно збільшиться). Пропонований

підхід дасть можливість визначити пріоритети майбутніх проєктів, які мали б реалізовуватися в громаді для покращення надання послуг.

Доступність публічних послуг для кожного члена територіальної громади і всіх груп її населення є ключовою в оцінюванні справедливості. Це передбачає справедливий розподіл ресурсів та справедливу участь у просторово розподілених можливостях отримання публічних послуг, що є фундаментальними вимогами соціальної інтеграції всіх членів територіальної громади. Доступність публічних послуг визначається для досягнення просторово розподілених можливостей отримання публічних послуг і охоплює взаємодію різних систем територіальної громади та осіб з різними характеристиками. У багатьох громадах оцінювали доступність публічних послуг до війни при їх плануванні. Але саме планування надання публічних послуг не включало такі показники, як дохід, вік, стать, особливі потреби осіб, які бажають отримати публічні послуги, що суттєво впливає на свободу їх вибору, адже доступність публічних послуг є різною для різних людей через різну їх здатність використовувати доступність.

Розрахований у такий спосіб ІС дасть можливість будувати систему надання публічних послуг так, щоб вона давала людям справедливість і свободу вибору між альтернативами на основі їх очікувань.

Вищевикладене дає можливість дивитися на спроможність місцевого самоврядування як на сутнісну агреговану його характеристику, яка враховує характеристики інституцій, інститутів, які уможливлюють його існування, характеристики самої територіальної громади (зокрема осіб, які її складають) та органів, утворюваних нею, характеристики кадрових, матеріальних, фінансових та інших ресурсів, необхідних для реалізації завдань та функцій місцевого самоврядування з надання ними публічних послуг на рівні, передбаченому вимогами нормативних актів.

Для завершення процесу формування спроможних територіальних громад потрібно провести розподіл компетенції між органами публічної влади (як між органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування, так і між органами місцевого самоврядування різних адміністративно-територіальних рівнів). Такий розподіл уможливить також завершення процесу формування спроможних районів і дасть можливість підійти до завершального

етапу реформи територіальної організації влади в Україні – формування спроможних областей.

Пошук критеріїв розмежування повноважень між органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування в Україні почався з підготовкою і ухвалення 7.12.1990 року ЗУ «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» і триває досі. Не вдаючись до аналізу десятків публікацій, присвячених розмежуванню повноважень між органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування, які з'явилося з того часу, зазначимо, що формулюючи принципи розподілу компетенції між органами публічної влади варто орієнтуватися на належне урядування («good governance») і його ключові характеристики. Отож, орієнтуючись на них сформулюємо принципи, на основі яких може здійснюватися розмежування повноважень між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування: верховенство права (забезпечує реалізацію основних прав і свобод людини і громадянина); узгодження загальнодержавних; регіональних і місцевих інтересів; ефективне здійснення повноважень; децентралізації; субсидіарності; фунційності.

Щодо критеріїв розподілу компетенції між органами публічної влади (зокрема і між органами місцевого самоврядування різних адміністративно-територіальних рівнів), то до них можна віднести:

1) критерій відповідності повноважень природі органів публічної влади;

2) критерій відповідності повноважень органів публічної влади інтересам, які вони реалізують;

3) критерій відповідності повноважень органів публічної влади поставленим перед ними завданням;

4) критерій відповідності повноважень органів тим функціям, які вони покликані реалізовувати;

5) критерій необхідності використання при здійсненні повноважень інститутів безпосередньої демократії.

6) критерій власності : органи державної виконавчої влади при реалізації своїх повноважень повинні управляти державною власністю, а органи місцевого самоврядування – комунальною.

7) критерій не конфліктності повноважень органів публічної влади;

8) критерій повноти повноважень органів публічної влади.

До компетенції органів місцевого самоврядування слід віднести ті повноваження, ефективна реалізація яких пов'язана з особливостями місцевого самоврядування: реалізація завдань, що стосуються щоденних потреб жителів громад за місцем їх проживання. Відповідно до компетенції місцевих органів виконавчої влади слід віднести питання, вирішення яких пов'язане з діяльністю держави, а також ті питання, які, хоча і стосуються жителів відповідної територіальної громади, але вимагають централізованого вирішення.

У секторальному законодавстві варто визначити цілі, завдання та обсяг функцій кожного з рівнів публічної влади для кожної сфери суспільних відносин, оскільки формування цілей і завдань органу публічної влади передують реалізації його функцій і повноважень, визначаючи зміст кожної функції і, відповідно, кожного повноваження.

Відповідно повнота владних повноважень органів публічної влади є необхідною умовою ефективного функціонування органів публічної влади. Під повнотою владних повноважень органу публічної влади ми розуміємо потребу і достатність його повноважень для виконання завдань, поставлених перед ним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. КМУ Розпорядження від 1 квітня 2014 р. № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text
2. Kuibida, Vasyl (2021). CAPABLE TERRITORIAL COMMUNITIES. Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal (https://issn2391-4165.webnode.com.ua/), 04 (32). - Available at: https://issn2391-4164.blogspot.com/p/46.html (accessed 10 November 2021).
3. Європейська хартія місцевого самоврядування : ратифікована Законом №452/97-ВР від 15.07.1997 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
4. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад : Постанова Кабінету Міні¬стрів України від 08.04.2015 № 214. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF
5. Конституція України, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

Кухарчук Петро

АДМІНІСТРУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ

Адміністрування державних гарантій педагогічним і науково-педагогічним працівникам із соціально-правового захисту передбачені у статті 57 Закону України «Про освіту»:

– належні умови праці та медичне обслуговування;

– оплату підвищення кваліфікації;

– правовий, соціальний, професійний захист;

– диференціацію посадових окладів (ставок заробітної плати) відповідно до кваліфікаційних категорій, встановлення підвищених посадових окладів (ставок заробітної плати) за педагогічні звання, надбавок за почесні звання, доплат за наукові ступені та вчені звання;

– виплату педагогічним працівникам щорічної грошової винагороди в розмірі до одного посадового окладу (ставки заробітної плати) за сумлінну працю, зразкове виконання покладених на них обов'язків;

– виплату педагогічним і науково-педагогічним працівникам допомоги на оздоровлення в розмірі місячного посадового окладу (ставки заробітної плати) при наданні щорічної відпустки;

– надання пільгових довгострокових кредитів на будівництво (реконструкцію) чи придбання житла або надання службового житла у порядку, передбаченому Кабінетом Міністрів України;

– пенсію за вислугу років;

– інші гарантії, визначені законом України [1].

Крім того в разі захворювання педагогічного чи науково-педагогічного працівника, яке тимчасово унеможливлює виконання ним посадових обов'язків і обмежує можливість перебування у колективі осіб, які навчаються, або тимчасового переведення за цих чи інших обставин на іншу роботу за таким працівником зберігається попередній середній заробіток. У разі хвороби або каліцтва попередній середній заробіток виплачується до відновлення працездатності або встановлення інвалідності [1].

Через воєнний стан в Україні, 15 березня 2022 року статтю 57 було доповнено додатковими державними гарантіями, які передбачають зокрема

здобувачам освіти, працівникам закладів освіти, установ освіти, наукових установ, зокрема тим, які в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану в Україні чи окремих її місцевостях, оголошених у встановленому порядку (особливий період) були вимушені змінити місце проживання (перебування), залишити робоче місце, місце навчання, незалежно від місця їх проживання (перебування) на час особливого періоду гарантується:

– організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників;

– збереження місця роботи, середнього заробітку, здійснення виплати стипендії та інших виплат, передбачених законом;

– місце проживання (пансіон, гуртожиток тощо) та забезпечення харчуванням (у разі потреби) [2].

Забезпечення державних гарантій, визначених частиною першою цієї статті, створення безпечного освітнього середовища, організацію здобуття освіти, освітнього процесу в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) у межах своєї компетенції здійснюють:

– органи виконавчої влади, органи військового командування, військові, військово-цивільні адміністрації та органи місцевого самоврядування, їх представники, посадові особи (керівники, голови, начальники), органи управління (структурні підрозділи) у сфері освіти;

– заклади освіти, установи освіти, наукові установи, їх засновники;

– громадські об’єднання, благодійні організації та фізичні особи, які здійснюють благодійну (волонтерську) діяльність [2].

Органи, зазначені в абзаці другому частини другої цієї статті, ухвалюють у межах своєї компетенції рішення, обов’язкові до виконання на відповідній території, для реалізації державних гарантій, визначених частиною першою цієї статті, в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду).

Центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки здійснює нормативно-правове забезпечення функцювання системи освіти і науки та видає накази з питань створення безпечного освітнього середовища, організації здобуття освіти, освітнього процесу та з інших питань у сфері освіти і науки, не

врегульованих законом в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду). Строк дії таких наказів не може перевищувати строк особливого періоду. Такі накази не є регуляторними актами й підлягають державній реєстрації лише в разі, якщо стосуються прав, свобод, законних інтересів та обов'язків громадян і юридичних осіб [2].

У зв'язку із внесенням змін до Закону України «Про відпустки» щорічна основна відпустка надається працівникам тривалістю не менш як 24 календарних дні за відпрацьований робочий рік, який відраховується від дня укладення трудового договору.

Але відповідно до статті 6 Закону України «Про відпустки» [3] керівним працівникам навчальних закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам і науковим працівникам надається щорічна основна відпустка тривалістю до 56 календарних днів у порядку, затвердженому постановою Кабінетом Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 346 [4].

Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» передбачає, що у період дії воєнного стану надання працівнику щорічної основної відпустки за рішенням роботодавця може бути обмежено тривалістю 24 календарні дні за поточний робочий рік.

Якщо тривалість щорічної основної відпустки працівника становить більше 24 календарних днів, надання не використаних у період дії воєнного стану днів такої відпустки переноситься на період після припинення або скасування воєнного стану [5].

У період дії воєнного стану роботодавець може відмовити працівнику в наданні невикористаних днів щорічної відпустки. Норми частини сьомої статті 79, частини п'ятої статті 80 «Кодексу законів про працю України» [6] та частини п'ятої статті 11, частини другої статті 12 Закону України «Про відпустки» у період дії воєнного стану не застосовуються.

Проте в разі звільнення працівника у період дії воєнного стану йому виплачується грошова компенсація відповідно до статті 24 Закону України «Про відпустки».

У період дії воєнного стану роботодавець може відмовити працівнику в наданні будь-якого виду відпусток (крім відпустки через вагітність і пологи та

відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку), якщо такий працівник залучений до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури.

Поряд із тим у період дії воєнного стану роботодавець за заявою працівника, який виїхав за межі території України або набув статусу внутрішньо переміщеної особи, в обов'язковому порядку надає йому відпустку без збереження заробітної плати тривалістю, визначеною в заяві, але не більше 90 календарних днів, без зарахування часу перебування у відпустці до стажу роботи, що дає право на щорічну основну відпустку, передбаченого пунктом 4 частини першої статті 9 Закону України «Про відпустки».

Отже, Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» надає право роботодавцю в період дії воєнного стану обмежити тривалість щорічної основної відпустки, тобто надати лише 24 календарні дні за поточний робочий рік (ч. 1 ст. 12) [5]. Це правило діяло 2022 року та продовжує діяти цього року.

Водночас на період дії воєнного стану не діє вимога для роботодавця, визначена у ч. 2 ст. 12 Закону про відпустки: «Невикористану частину щорічної відпустки має бути надано працівнику, як правило, до кінця робочого року, але не пізніше 12 місяців після закінчення робочого року, за який надається відпустка». У Законі визначено право роботодавця обмежити тривалість відпустки, а не його обов'язок. Він може не застосовувати обмеження й надати щорічну основну відпустку працівнику, зокрема за поточний робочий рік, повної тривалості.

Узагалі відмовити в наданні щорічної відпустки в період дії воєнного стану роботодавець має право лише в тому разі, якщо працівник залучений до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text (дата звернення 25.01.2023)
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану: Закон України від 15 березня 2022 року № 2126-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#n16 (дата звернення 25.01.2023)

3. Про відпустки: Закон України від 15 листопада 1996 року № 504/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 25.01.2023)
4. Порядок надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним працівникам закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам: Постанова КМУ від 14 квітня 1997 р. № 346. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-97-%D0%BF#Text (дата звернення 25.01.2023)
5. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року № 2136-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text (дата звернення 25.01.2023)
6. Кодекс законів про працю України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text (дата звернення 25.01.2023)

Лесюк Андрій, Огінок Соломія

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДХОДІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Тайм-менеджмент – це стратегічний підхід до управління часом, спрямований на оптимізацію використання часових ресурсів з метою досягнення максимальної продуктивності та ефективності [1].

Із розвитком бізнес-середовища та технологічних змін підходи до тайм-менеджменту визначаються новими теоретичними концепціями, які враховують сучасні вимоги та виклики підприємницького середовища.

Уперше інформацію про організацію часу можна побачити в роботах інженера та підприємця Чарльза Бюрла, який 1918 року випустив книгу «Праця та управління часом». Ця книга містить ідеї щодо впорядкування робочого дня та управління ефективністю.

Якщо розглядати тайм-менеджмент як функційну сферу менеджменту, то перші дослідження та експерименти щодо раційного використання часу здійснювались представниками школи наукового менеджменту (Ф. Тейлор, Г. Емерсон, Г. Гантт, Френк і Ліліан Гілбрет, О. К. Гастєв). Основоположником тайм-менеджменту як наукового напряму вважають Ф. У. Тейлора (1856–1915), який широко впроваджував у виробничий процес один із фундаментальних

методів організації часу – хронометраж. У системі Тейлора він є інструментом (складовою механізму) практичного впровадження принципів наукового менеджменту. Хронометраж тісно взаємопов'язаний з іншим інструментом – інструкційною карткою, коли кожен робітник отримував інструкцію для виконання завдання, в якій покроково із зазначенням часових меж і тривалості були розписані операції. У теорії Ф.У. Тейлора метод хронометражу та інструкційні картки були складовими наукової організації управління виробничим процесом [2].

У 1960-1970-і роки концепція тайм-менеджменту набула популярності завдяки роботам Дж. Адрона та А. Лейкіна. Перший випустив книгу «Тайм-менеджмент: Як досягати більше в менше часу» (1960), де наголошував на важливості управління пріоритетами та встановленні конкретних цілей.

У період 1980-1990-х років виникає ідея "зараз" (just-in-time), що стала популярною в сфері виробництва. Ця концепція спрямована на мінімізацію запасів та оптимізацію процесів.

Сучасний етап розвитку тайм-менеджменту розпочався на зламі століть – у 1990–2000-х рр. – і асоціюється з такими представниками, як Стівен Кові ("The Seven Habits of Highly Effective People", 1989), Брайан Трейсі ("How to Master Your Time", 1995), Девід Аллен ("Getting Things Done", 2001) [2].

Стівен Кові підкреслює важливість визначення головних цілей та завдань, а також зосередження уваги на їх виконанні. Він підтримує ідею праці над "важливими" справами перед "тривіальними".

Один із принципів Кові – починати день з важливих завдань. Це схоже на концепції тайм-менеджменту, що наголошують на важливості ефективного планування та виконання найбільш значущих завдань [3].

Бр. Трейсі фокусує нашу увагу на важливості визначення пріоритетів та використання часу для вирішення найважливіших завдань. Також важливими складовими такого підходу є розробка конкретного плану дій, визначення пріоритетів, розвиток навичок управління стресом та розвиток само-дисципліни [4].

Основою підходу Д. Алена є складання списку з усіх завдань, ідей та зобов'язань в одне місце, щоб не втрачати їх з пам'яті. За цим методом важливим є регулярно аналізувати і класифікувати завдання, визначаючи їх

важливість і терміни виконання, а також автор рекомендує використовувати конкретні дії для кожного завдання, таких як виконання, відкладення, делегування, архівування чи викидання [5].

Із розвитком технологій та інформаційних систем виникають нові підходи до тайм-менеджменту, зокрема використання електронних календарів, задачників та інших інструментів стає стандартом.

Сучасні тенденції тайм-менеджменту орієнтовані на індивідуалізацію підходів. Lean- та Agile-методології в управлінні проєктами дозволяють адаптувати методи управління часом до конкретних умов і потреб команд.

Lean-методологія (також відома як Lean Manufacturing або Lean Six Sigma) наголошує на усуненні відходів (та простоїв) і постійному вдосконаленні. Вона походить від виробничої системи японської корпорації Toyota і спрямована на оптимізацію процесів, скорочення запасів та мінімізацію діяльності, що не має доданої вартості [6].

Гнучка методологія, з іншого боку, зосереджується на гнучкості та адаптивності у відповідь на мінливі вимоги клієнтів і ринкові умови. Вона виникла із практики розроблення програмного забезпечення та була адаптована для управління ланцюгом поставок. Принципи Agile передбачають співпрацю, ітераційне планування, швидке ухвалення рішень і міжфункційні команди. Гнучкі методології, такі як Scrum і Kanban, дозволяють організаціям швидко реагувати на зміни ринку, скорочувати час виконання робіт, підвищувати інноваційність продуктів і підвищувати рівень задоволеності клієнтів [6].

Розвиток теоретичних аспектів тайм-менеджменту свідчить про зростання усвідомлення людей щодо важливості ефективного використання часу для досягнення особистих та професійних цілей. З роками з’явилися різноманітні теорії, методи та інструменти, які надають людям засоби для покращення як особистого так і колективного управління часом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дунда С., Рибачук-Ярова Т., Тюха І. Тайм-менеджмент як напрям підвищення ефективності операційної стратегії підприємства. Економіка та суспільство. 2022. № 42. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-68
2. Оліх Л. Інструменти впровадження корпоративного тайм-менеджменту за умов цифровізації управлінських процесів. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2022. 4(221): 45-50. URL: https://doi.org/10.17721/1728-2667.2022/221-4/6

3. Stephen R. Covey. (1989) "The Seven Habits of Highly Effective People". New York: Simon and Schuster.
4. Brian Tracy. (1995) How to Master Your Time.
5. David Allen. (2001) Getting Things Done. Penguin Books.
6. Шпак, Ю.Н., Ільницький, В.В., Андрухів, І.Т. Порівняльна характеристика Lean- та Agile-методології управління ланцюгами поставок в умовах невизначеності. Науковий погляд: економіка та управління. 2023. № 3 (83). URL: https://doi.org/10.32782/2521-666X/2023-83-9

Линдюк Олена

СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Сучасний стан та стратегія розвитку державної служби в Україні свідчать про наявність значних викликів для системи. У Моніторинговому звіті Програми SIGMA «Державне управління в Україні. Оцінювання на відповідність принципам державного управління» (грудень 2023 року) визначено, що «Україна досягла стабільного прогресу у зміцненні стратегічних засад своєї реформи державного управління. Незважаючи на те, що деякі практичні аспекти у цій сфері потребують вирішення, особливо щодо забезпечення її фінансової стабільності, більшість ключових передумов уже створено і вони значною мірою забезпечують ефективне впровадження реформи», яка наразі продовжується [1, с. 24].

В Україні імплементуються в практичну діяльність державної служби основні стратегічні документи планування: Стратегія реформування державного управління на 2022–2025 роки та Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки, а також плани заходів з їх реалізації (охоплюють усі сфери Принципів державного управління), що визначають на сьогодні поточні стратегічні засади розвитку державної служби. Ці документи встановлюють політичні цілі, визначають рівень амбіцій за допомогою використання індикаторів ефективності з чіткими показниками на кожен рік, містять необхідні для досягнення цих цілей заходи і встановлюють вертикаль підзвітності та кінцеві терміни впровадження [1, с. 24].

В умовах воєнного стану проявилися недоліки та слабкість системи державної служби. Спостерігається неналежна готовність її суб’єктів діяти в складних обставинах, нездатність долати кризові явища в кожній зі сфер

життєдіяльності суспільства. Війна порушила сталий розвиток системи державного управління та створила значне навантаження на систему державної служби. Система не змогла пристосувалася до нових реалій, процеси модернізації державної служби відбуваються досить повільно. Модернізації притаманний поверхневий характер, що не дає змогу отримати прогнозований результат.

Недоліками сучасної системи державної служби в України є: низька спроможність основних інституцій та системи державної служби до модернізації (зокрема, несвоєчасне виконання заходів реформи у зв'язку з нереалістичністю термінів та недоведенням до кінця реформи пілотних міністерств); низька інституційна спроможність до вироблення державної політики; зміст нормативно-правових документів системи державної служби є суперечливим, або не достатньо зрозумілим; недостатній рівень професійності державних службовців; розмитість інституційної відповідальності тощо.

Заробітна плата державних службовців залишається й надалі неконкурентоспроможною. Реформа системи оплати праці державних службовців на основі класифікації посад виявилася суперечливою та складною, відбулися лише поточні зміни у системі оплати праці, які так і не забезпечили гідний рівень оплати праці на державній службі. Такі трансформації не стали результативними. Справедливого підвищення рівня оплати праці державних службовців не відбулося. Великий розрив в оплаті праці "старих" і "нових" службовців залишився суттєвою проблемою. Відсутні також і ефективні діючі механізми мотивації (посадовий оклад, премії, нематеріальні заохочення). Посилилася соціальна незахищеність державних службовців. Спостерігається втома від постійних реорганізацій, після яких професійний статус державних службовців погіршується.

До проблемних питань державної служби слід віднести і такі: реорганізація органів влади; "деполітизація державної служби"; зміни у порядку проведення конкурсу на посади державної служби, складність, недосконаліть та непрозорість конкурсних процедур (ухвалення на посади державної служби без попереднього досвіду роботи у цій сфері, слабкий кадровий потенціал), в той же час звільнення державних службовців, які мають значний досвід роботи на державній службі, не забезпечення спадковості;

чутливість до питань щодо оплати праці та зниження привабливості державної служби; постійні та швидкі зміни законодавства, довільне трактування законів, які підвищують ризик помилок.

Важлива наявність внутрішньої комунікації із державними службовцями, які мають безпосередньо впроваджувати зміни на всіх рівнях. Забезпечення прозорості низки ключових процедур, які впроваджуються у межах реформи, дасть змогу забезпечити позитивний ефект від інновацій на посилення спроможності державної служби, зокрема, в частинах: "а) призначення/звільнення державних службовців; б) визначення цільових показників ефективності для державних службовців та їх щорічне оцінювання" та ін. [2].

Чіткість механізмів розробки та ухвалення нормативно-правових, нормативних документів та імплементації управлінських рішень сприятимуть нівелюванню вищезазначених проблеми державної служби.

Важливим вбачається зосередженість на впровадженні та кінцевих результатах, аналіз різноманітних первинних джерел даних за точними критеріями та орієнтирами для об'єктивної оцінки [1, с. 21].

У процесі визначення стратегічних пріоритетів реформування системи державного управління має бути врахована наукова проблематика щодо: результативності та ефективності модернізації державної служби України; перспектив її розвитку в сучасних реаліях; розробки та упровадження стратегічних документів, які повинні регулювати процеси реформування державного управління; адаптації зарубіжного досвіду модернізації державної служби до українських реалій; створення позитивного іміджу державних службовців; розвитку навичок управління персоналом у державній службі [3].

Необхідно підвищити якість управлінських рішень; зменшити час на ухвалення рішень щодо питань, які потребують оперативного реагування; спростити управлінські процедури; удосконалити нормативно-правову базу; далі продовжувати впроваджувати електронний документообіг; більш широко використовувати технології і бази даних; налагодити ефективну горизонтальну і вертикальну комунікацію на державній службі; чітко визначити посадові обов'язки і повноваження ЦОВв і структурних підрозділів; окреслити чіткі цілі та відповідне фінансування на їх реалізацію; мотивувати до розвитку

ініціативності та до командної роботи; забезпечити прозору і справедливу процедуру конкурсних відборів.

У чинній Стратегії слід чітко визначити проблематику її упровадження, сформулювати цілі, які окреслять чітке уявлення щодо моделі модернізації на яку вона спрямована, проаналізувати альтернативні варіанти її реалізації, дослідити можливі виклики, ризики та загрози; конкретизувати оцінку впливу на суспільство результатів модернізації, які заплановано досягти. Окрім того звіти Уряду мають розкривати стан досягнення цілей, виконання показників результативності та ефективності вирішення проблем. Організаційні структури, розподіл обов'язків і вертикаль підзвітності на найвищих рівнях влади потребує змін. Модернізація державної служби має забезпечити дієві управлінську і координаційну структури на політичному та адміністративному рівнях для управління процесом розробки та впровадження реформи та, як результат, побудову в Україні спроможної сервісної та цифрової держави, яка забезпечує захист інтересів громадян на основі європейських стандартів.

Стратегічні пріоритети державної служби мають забезпечити її сталість, стійкість, спроможність, наступність (спадковість), відповідальність. Дієва і ефективно функціонуюча система державного управління сприяти синергії модернізаційних перетворень у державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Моніторингові звіти Програми SIGMA. Державне управління в Україні. Оцінювання на відповідність принципам державного управління. Грудень 2023 року. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/b0dd70ef-uk.pdf?expires=1707344994&id=id&accname=guest&checksum=643CB80230F4F3E953C0EFEE5A3CACEB
2. Звіт про виконання Стратегії реформування державного управління на 2016-2020 роки, URL: https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/Zvit_final.pdf
3. Євсюкова О. В., Михайлова Т. М. Державна служба України: специфіка складнощів модернізаційного процесу. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/3.pdf.

Лопушинський Іван, Плющ Руслан

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Як відомо, сталий розвиток (англ. sustainable development) – це такий розвиток країн і регіонів, коли економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, що визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення і підтримувати життєдіяльність нинішніх та майбутніх поколінь.

У постанові Верховної Ради України «Про концепцію сталого розвитку населених пунктів» від 24 грудня 1999 року закріплено, що «сталий розвиток населених пунктів – це соціально, економічно й екологічно збалансований розвиток міських і сільських поселень, спрямований на створення їх економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасного та наступних поколінь на основі раціонального використання ресурсів (природних, трудових, виробничих, науково-технічних, інтелектуальних тощо), технологічного переоснащення і реструктуризації підприємств, удосконалення соціальної, виробничої, транспортної, комунікаційно-інформаційної, інженерної, екологічної інфраструктури, поліпшення умов проживання, відпочинку та оздоровлення, збереження та збагачення біологічного різноманіття та культурної спадщини [5].

Як зазначалося в Аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень, «забезпечення сталого розвитку міст – один із базових принципів регіональної політики країн ЄС. Водночас, за показниками сталого розвитку, Україна значно відстає від європейських країн. Спостерігається значна територіальна диференціація сталого розвитку регіонів і в межах України. Формування належного життєзабезпечення людини на території українських міст потребує створення відповідних умов (для проживання та відпочинку, гарантування безпечного перебування людини на території міст, створення «зелених зон» тощо). Проте, у сфері забезпечення сталого розвитку міст існує багато труднощів, пов’язаних з нагромадженням хронічних соціальних, економічних та екологічних проблем, які суттєво впливають на якість та безпеку життя людей у містах України» [1].

Ціль 11 «Зробити міста і населені пункти інклюзивними, безпечними, життєстійкими та збалансованими», поряд з іншими 16, згодом було включено і до Резолюції Генеральної Асамблеєї ООН 25 вересня 2015 року № 70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» [4].

Консультації, проведені ООН щодо Порядку денного на період після 2015 року, стали найбільш масштабними в її історії. Упродовж усього цього процесу організація «Об'єднані міста і органи місцевого самоврядування» (UCLG), виступаючи координатором Глобальної робочої групи органів місцевого і регіонального самоврядування, підтримувала ухвалення окремої цілі щодо екологічно безпечної урбанізації, закликаючи, щоб у всіх цілях і завданнях ураховувалися різні умови, можливості та виклики, наявні на субнаціональному рівні. Включення Цілі 11 «Забезпечення відкритості, безпечності, життєстійкості та екологічної сталості міст та інших населених пунктів» є значною мірою плодом наполегливої роботи органів місцевого самоврядування, їх об'єднань і міської спільноти. ЦСР 11 передбачає визнання трансформаційного внеску урбанізації у справу розвитку, а також ролі міських лідерів у стимулюванні глобальних змін знизу догори.

Ціль 11 «Сталий розвиток міст і громад» Національної доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», підготовленої Національним інститутом стратегічних досліджень у вересні 2017 року, також містить завдання 11.2 щодо забезпечення розвитку поселень і територій виключно на засадах комплексного планування та управління за участю громадськості [2].

Як зазначалося в проєкті Закону України від 07 серпня 2018 року № 9015 «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року», «нова світоглядна парадигма, на якій ґрунтується Стратегія, є політичною та практичною моделлю такого розвитку всіх країн світу, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Ця модель орієнтована на досягнення оптимального балансу між трьома складниками розвитку – економічною, соціальною та екологічною» [6]. Водночас відповідного закону парламентом України так і не було ухвалено.

Підтримуючи проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року та результати їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладені в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» (2017), з метою забезпечення дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року [2], з метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина Президент України видав відповідний Указ від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [7].

Ціль 11 «Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів», закріплена Указом Президента України [7] спрямовано на вдосконалення підходів до містобудування, управління та розвитку міст і громад, з огляду на принципи інклюзивності, безпечності та сталості, а також запобігання можливих ризиків погіршення якості життя населення.

Теоретичні дослідження українських учених свідчать, що існує певний зв'язок між розвитком і функціонування систем життєзабезпечення міста та станом регіональної економіки. Життєдіяльність сучасного міста, якість міського середовища визначається діяльністю комплексу галузей міського господарства, що забезпечують населення міста і виробництво. Економіка міста має складну багаторівневу структуру (галузева, соціальна, відомча), і керування їм скеровано, насамперед, на забезпечення результативного використання наявних ресурсів на основі відповідних методів господарювання для вирішення проблем соціально-економічного розвитку й підвищення якості життя населення. Метою функціонування міської системи життєзабезпечення постає виробництво суспільних благ для висококомфортних умов життєдіяльності й відтворення населення.

Отже, забезпечення життєдіяльності населених пунктів України в контексті реалізації цілей сталого розвитку, крім наукового обґрунтування та нормативно-правового забезпечення, потребую від органів державної влади та органів місцевого самоврядування України насамперед реальних кроків щодо

вдосконалення публічного управління в контексті сталого розвитку в умовах сучасних викликів на національному, регіональному рівнях на засадах партнерських відносин між державною владою та громадськістю [3]. Тільки ефективна співпраця органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадського суспільства та соціально відповідального бізнесу сприятиме сталому розвитку населених пунктів відповідно до ухвалених нормативно-правових актів. Стратегічне планування сталого розвитку населених пунктів є найбільшим адекватним у сучасних умовах інструментом попередження, готовності до реагування на нинішні виклики та невизначеність зовнішнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Забезпечення сталого розвитку міст як складова соціально-економічної модернізації регіонів України: Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень від 28 липня 2014 року. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/regionalniy-rozvitok/zabezpechennya-stalogo-rozvitku-mist-yak-skladova-socialno (дата звернення - 28.01.2024).
2. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна». URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf (дата звернення - 28.01.2024).
3. Практичні аспекти публічного управління в контексті сталого розвитку: монографія / [В. М. Бабаєв, М. М. Новікова, С. І. Чернов та ін.]; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : Друкарня Мадрид, 2019. 238 с.
4. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року: Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю 25 вересня 2015 року № 70/1. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Agenda2030_UA.pdf
5. Про концепцію сталого розвитку населених пунктів: постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1999 року № 1359-XIV. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T991359?an=8
6. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року: проєкт Закону України від 07.08.2018 № 9015, внесений народними депутатами України VIII скликання (Недава О. А, Бабак А. В., Співаковський О. В., Кірш О. В.). URL: https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A?an=332
7. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 URL: https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825

Луб’яний Павло, Войтович Ольга, Кузьменко Ігор

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ УПРАВЛІНЬ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Сьогодні пасажирські перевезення – це одна з найважливіших ланок господарства. Організація перевезень пасажирів міським транспортом має велике значення в розвитку і функціонуванні будь-якого міста. Основними задачами організації перевезень є: мінімальні витрати часу на проїзд, високий рівень комфорту, а також максимальний рівень безпеки пасажирів. Організація і планування пасажирських перевезень виступає як система діючих заходів, що сприяє їх впорядкованістю та підвищенню якості. Подальший їх розвиток і удосконалення потребує підготовки кваліфікованих кадрів, що володіють прогресивними методами організації, планування, виконання, обліку та аналізу процесу перевезень. Не дивлячись на значні обсяги перевезень, досягнуті кількісні та якісні показники не співпадають з його можливостями. Не повністю задовольняються потреби населення в перевезеннях, а самі перевезення потребують більш удосконалених форм організації.

Законодавчі й інші нормативні правові акти, що регулюють діяльність транспорту, розрізнені, суперечливі й у ряді випадків уже не відображають сучасної реальності.

У сфері законодавства існують наступні основні проблеми й протиріччя:

- не встановлений конкретний зміст діяльності органів місцевого самоврядування з організації транспортного обслуговування;

- недосконалий механізм надання пільг з оплати проїзду й обліку наданих при цьому транспортних послуг;

- не встановлені зобов’язання, а також відповідальність за неповну компенсацію наданих ними пільг з оплати проїзду на пасажирському транспорті;

- повністю не визначені напрямки й форми підтримки транспорту;

- не визначені механізми формування на транспорті конкурентного середовища, зокрема конкурсний доступ перевізників на маршрутну мережу й принципи договірних відносин між перевізниками й органами місцевого самоврядування;

- не встановлені загальні підходи до визначення рівня транспортної забезпеченості громад, організації й здійсненню перевезень, а також формуванню тарифів на основі соціальних нормативів і стандартів.

Якщо розглянути зв'язки елементів транспортної системи автомобільного транспорту можливо прийти до висновку, що вони мають взаємну залежність. На першому місці економіка країни і валовий внутрішній продукт (ВВП). Від ВВП на душу населення безпосередньо статистично у світі залежить питома кількість автомобілів в країні. Від ВВП залежить кількість дорожньо-транспортних пригод (ДТП) в Україні і, відповідно, збитки від них. Від ВВП залежать обсяги перевезень, якісні дороги, платіжна спроможність громадян і тарифи, віковий, інноваційний і технічний стан транспортного парку, рішучість влади щодо наведення порядку і законності у бізнесі, наповнення бюджету і соціальних фондів, дорожня і екологічна безпека, енергозаощадження, якість послуг, задоволеність громадян, потреба в сучасних транспортних засобах (ТЗ), у науковій діяльності. Зворотній зв'язок: для того, щоб підняти економіку і ВВП необхідна, зокрема, ефективна робота системи АТ, який є частиною цієї економіки.

Необхідне прогнозування, організаційні та регуляторні заходи для підвищення ефективності галузі, з урахуванням усіх факторів, що впливають на ефективність. Мабуть не потрібно удосконалювати автомобільні перевезення ні в політиці, ні в дисертаціях, а потрібно створювати нову систему, враховуючи її сьогоднішній стан та наявність елементів системи, що довели свою ефективність у провідних країнах.

Головні проблеми з транспортними потоками в тому, що ними цікавляться, коли вони починають зупинятись, і корупція. Що ефективніше для суспільства - змінити політику містобудування і реконструкції, чи закуповувати ешелони нафтопродуктів, транспортних засобів, ліків для постраждалих в ДТП і від забруднення, оскільки від часток, що викидає автомобільний транспорт в атмосферу, гине, наприклад, у ЄС, у 7 разів більше людей, ніж в ДТП.

Оскільки однією проблемою визначено корупцію, почнемо з неї. Є два варіанти.

Перший варіант: все відпустити - і маршрути, і тарифи, і правила, і інспекцію. Досвід показує – буде мала громадянська війна: між перевізниками (автобуси палять регулярно), між кланами, між водіями і пасажирами. Прогнозується результат: концентрація і монополізація, причому не в окремому місті, а у всій країні, і через 5-7 років буде один перевізник, і це буде не держава.

Другий варіант: ринкова економіка вимагає перевіреного на практиці ринкового законодавства. Перший Закон «Про автомобільний транспорт» народжувався в пострадянських умовах в ДержавтотрансНДІпроєкті за участю народних депутатів. До другого закону про транспорт долучились бізнесмени та чиновники. Суть – політика поступок та компромісів. Третій закон «покращував» попередній і враховував дещо з законодавства ЄС, але тільки те, що подобалось операторам перевезень.

Найбільша шкода для суспільства, зокрема на транспорті, – невиконання законодавства всіма – державою, перевізниками, водіями, бізнесом, органами контролю.

На даний час при міських пасажирських перевезеннях основну роль при формуванні маршрутів руху і тарифів на перевезення пасажирів відіграють фірми-перевізники, хоча керувати цим процесом повинно Управління транспортної, дорожньої інфраструктури і зв’язку Департаменту міського господарства міської ради.

У зв’язку з цим виникають негативні ситуації, а саме:

- неконтрольованість якості надання послуг з перевезення пасажирів;

- недодержання розкладу руху;

- зменшення часу роботи на маршрутах;

- невідповідність транспортних засобів паспорту маршруту і вимог Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту;

- неконтрольованість отриманих коштів за надання послуг з перевезення пасажирів.

Крім цього неконтрольованість призводить до необґрунтованої кількості дубльованих маршрутів - а це збільшення транспортних засобів, що призводить до погіршення організації дорожнього руху і екологічної обстановки в місті.

Для здійснення контролю за процесом перевезень пасажирів в містах пропонується змінити рух фінансових потоків. Всі кошти за продаж квитків або оплати за проїзд повинні поступати на рахунок Управління транспортної, дорожньої інфраструктури і зв'язку міської ради Департаменту міського господарства або іншої структури, підпорядкованої міській раді. Подібна схема дасть змогу керувати фірмами перевізниками не тільки організаційно, а і фінансово.

Отже, для підвищення ефективності роботи управлінь транспортної інфраструктури пропонуємо:

1. Провести кадрове ліцензування співробітників управлінь і відділів. Зараз на керівних і рядових посадах практично відсутні фахівці з транспортних технологій (здебільшого це юристи, педагоги, працівники торгівлі). Навіть у Міністерстві розвитку громад, територій та інфраструктури України лише один заступник міністра має транспорту освіту (закінчив Одеську державну морську академію та Одеський національний морський університет), інші, зокрема і міністр, мають іншу освіту та не мають досвіду роботи в транспортній галузі.

2. Реалізація програм зміцнення потенціалу органів державної влади в сфері транспортної інфраструктури шляхом підвищення професійного потенціалу та забезпечення прозорості під час ухвалення управлінських рішень в сфері розвитку транспортної інфраструктури.

3. Впровадження структур корпоративного управління (наглядові ради та інші) на транспортних підприємствах державного сектору, систем управління ресурсами підприємств, публічного моніторингу діяльності.

4. Концентрація коштів, отриманих від надання послуг з перевезення пасажирів в містах повинна бути зосереджена в одній установі, як приклад розглядалося Управління транспортної, дорожньої інфраструктури і зв'язку Департаменту міського господарства міської ради.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Звіт про науково-дослідну роботу «Аналіз наявної інформації щодо автобусного сполучення на автобусних маршрутах в межах Херсонської області».– Договір від 14.09.2020 № 2020/09–1 між Департаментом інфраструктури Херсонської обласної державної адміністрації і ХНТУ.
2. Звіт про науково-дослідну роботу «Обстеження пасажиропотоків на міських автобусних і тролейбусних маршрутах загального користування у м.Херсон».

Договір від 23.07.2021 р. № 148 між Департаментом міського господарства Херсонської міської ради і ХНТУ.
3. Луб'яний П.В. Войтович О.А., Кузьменко І.О. Політика органів місцевої влади щодо управління транспортною інфраструктурою в херсонській області. Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи: збірник матеріалі в 14-ї всеукраїнської науково-практичної конференції: Хмельницький, 2023. С. 70-72.

Магомедов Андрій

ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Від початку повномасштабної збройної агресії рф проти України, мільйони людей вимушені масово змінити місце проживання, що зумовлює ряд фінансових (працевлаштування з метою отримання доходу, отримання державної підтримки тощо), соціальних (інтеграція, адаптація), правових проблем. Це потребує від суспільства, держави значних зусиль щодо адаптації, соціальної підтримки та інтеграції в місцеві громади внутрішньо переміщених (ВПО) осіб, постраждалих внаслідок воєнних дій. ВПО вимушені не лише впоратися зі стресом через зміну місця проживання та втратою домівок, а й налагодити соціальні контакти в новому місці проживання, знайти житло, роботу й адаптуватися до нових умов життя.

Відзначимо, що з початку війни у лютому 2022 року до січня 2023 року чисельність ВПО поступово скорочується, склавши: 6,48 млн. осіб у березні 2022 року, 6,64 млн осіб у липні 2022 року, 5,35 млн осіб у січні 2023 року [7]. Серед основних проблем ВПО, які потребують вирішення, визначимо такі:

1. Фінансові проблеми, пов'язані з державною підтримкою та наявністю / відсутністю власних фінансових ресурсів (доходів). Згідно даних досліджень Міжнародної організації міграції (МОМ), у зв'язку з втратою ресурсів та тривалим переміщенням ВПО найбільша їх проблема – це фінансове забезпечення та підтримка. Згідно опитування МОМ, проведеного у червні 2023 року, 80% респондентів стверджували про цю проблему (55% у квітні 2022 року). Також простежується зростання частки тих, хто стикнувся з фінансовими труднощами, що пов'язано насамперед з витратами власних заощаджень, накопичених у період до початку війни. Крім цього, дані

опитування МОМ свідчать, що ВПО мають потреби у медичних послугах (36% у червні 2023 року), медичних препаратах (29%), забезпеченні житлом (24%) [8].

Важливо зазначити, що в Україні для державної підтримки ВПО діє бюджетна програма 2501480 «Надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, зокрема на оплату житлово-комунальних послуг» [3].

Таблиця 1. Напрямки використання бюджетних коштів для допомоги ВПО України / результативні показники у 2021-2022 роках

Напрями використання бюджетних коштів / результативні показники	2021	2022	Відхилення, +/-
1. Виплата щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам (в т. ч. відшкодування поштових витрат)			
Середньомісячна кількість сімей, які потребують отримання щомісячної адресної допомоги (од.)	171126	145737	-25389
Середньомісячна кількість сімей, які отримують адресну допомогу (од.)	171126	145737	-25389
Середньомісячний розмір адресної допомоги на сім'ю (грн)	1480,1	1496,9	16,8
Рівень забезпечення сімей щомісячною адресною допомогою (відс.)	100	100	0
2. Виплата допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам (додано)			
Середньомісячна кількість отримувачів допомоги на проживання (додано) (тис.чол.)	-	1537,1	-
Середньомісячний розмір допомоги на проживання на одного отримувача (додано) (грн)	-	3 816,4	-
Рівень забезпечення виплатою допомоги на проживання (додано) (відс.)	-	100,0	-

Джерело: складено автором за даними [3]

За даними Міністерства соціальної політики у 2022 році на фінансову підтримку більше ніж 2,3 млн осіб ВПО фактично виділено 57,647 млрд грн з загального фонду державного бюджету, з яких використано 53,489 млрд грн. При цьому, фактичні виплати щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам (в т. ч. відшкодування поштових витрат) склали 693,299 млн грн, а виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам 52,795 млрд грн [3].

2023 року на фінансування потреб ВПО виділено 57,6 млрд грн [4]. Крім цього, для продовження фінансової підтримки Урядом прийнято постанову

Міністерства соціальної політики про відповідне автоматичне продовження фінансування ВПО з 1 березня 2024 року для категорій осіб без можливості працевлаштування (пенсіонери, особи з інвалідністю, діти-сироти) [6].

2. Проблеми, пов'язані з соціальною адаптацією та інтеграцією ВПО у місцеві громади. Згідно опитування МОМ, у стосунках з місцевими громадами 18% опитуваних ВПО відчували напругу. Серед усіх респондентів 26% вимушених мігрантів (червень 2023 року), що повернулися додому, також відзначили цю проблему, як причину для повернення [1; 8]. Причиною такої напруги, зокрема, був нерівний доступ до матеріальної та нематеріальної допомоги. 25% опитуваних ВПО відзначили про неналежну поведінку зі сторони місцевої громади, кожен п'ятий опитуваний заявив про випадки дискримінації, несправедливого відношення до ВПО, членів їх сім'ї через відповідний статус [1; 8].

Відзначимо, що для вирішення проблем, пов'язаних з соціальною інтеграцією та адаптацією, Міністерство соціальної політики надає ВПО цільові інструменти підтримки відповідно життєвим запитам та потребам: захист родин від ризику бідності (зокрема, через надання можливості для внутрішньо-переміщених осіб отримувати допомогу малозабезпеченим родинам); підтримка родин, які не мають достатньо ресурсів для оренди житла; забезпечення догляду за дітьми; розвиток послуг з догляду за непрацездатними членами родини [6].

3. Економічні проблеми, які пов'язані з працевлаштуванням, пошуком житла. В період повномасштабної війни вимушене переміщення населення зумовило серйозні проблеми та ризики для ВПО щодо працевлаштування [1]. Дослідження та дані МОМ свідчить, що загалом в Україні 40% ВПО мають роботу, з яких 4 % само зайняті. Для порівняння, рівень зайнятості серед не переміщеного населення становить 50 %. За даними опитування, до війни ситуація була зворотною: працювали 62 % респондентів, які нині є ВПО, і 53 % опитаних серед не переміщеного населення [1; 8].

4. Проблеми реалізації прав ВПО в Україні, через недостатнє нормативно-законодавче забезпечення; проблеми організаційно-інституційного характеру (наявні риси бюрократизму, формалізму надання підтримки ВПО і неготовність кадрового складу до роботи з ними); недостатнє фінансування

програм та заходів для підтримки та захисту ВПО, а також відсутність чіткої координації такої підтримки. Такі проблеми включають: 1) недосконаліть процедури взяття внутрішньо переміщених осіб на облік; 2) ненадання житлового приміщення; 3) відмови у працевлаштуванні; 4) відмови банківських установ у наданні банківських послуг (зокрема що стосується реструктуризації споживчих кредитів); 5) виникнення проблем і перешкод в отриманні пенсій та соціальних виплат; 6) проблеми доступу до правосуддя [2; 5].

Таким чином, в Україні існує ряд фінансових, соціальних, правових проблем ВПО. Достатність власних фінансових ресурсів, державна підтримка, соціальна адаптація, пошук роботи є одними з ключових викликів, з якими стикаються ВПО через вимушене переміщення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Внутрішні вимушені переміщення: обсяги, проблеми та способи їх вирішення. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/vnutrishni-vymusheni-peremishchennya-obsyahy-problemy-ta-sposoby-yikh
2. Журавльова, Г. С. Основні проблеми захисту переміщених осіб в умовах російсько-української війни. Аналітично-порівняльне правознавство, 2023. № (3). С. 87-92.
3. Оцінка ефективності бюджетних програм за 2022 рік. URL: https://www.msp.gov.ua/news/22970.html (дата звернення 03.02.2024).
4. Проект державного бюджету України на 2023 рік. Соціальні бюджетні програми. URL: https://www.msp.gov.ua/files/pictures/2022/2023.pdf
5. Слободянюк Р. Проблеми реалізації прав ВПО та шляхи їх подолання в Україні: адвокат Руслана Слободянюк. Вища школа адвокатури НААУ. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/problemi-realizaciyi-prav-vpo-ta-sliaxi-yix-podolannia-v-ukrayini-advokat-ruslana-slobodianiuk
6. Уряд продовжив виплату допомоги на проживання для ВПО. Міністерство соціальної політики України. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/minsotspolityky-uriad-prodovzhyv-vyplatu-dopomohy-na-prozhyvannia-dlia-vpo
7. Displacement Tracking Matrix (DTM). URL: https://dtm.iom.int/ukraine (дата звернення 03.02.2024).
8. International Organization for Migration (IOM), Dec 24 2023. DTM Ukraine — Mobility and Needs Assessment — Round 3 (November 2023). IOM, Ukraine. URL: https://dtm.iom.int/datasets/ukraine-mobility-and-needs-assessment-round-3-november-2023 (Accessed 03 February 2024).

Македон В'ячеслав

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ СТРАТЕГІЇ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Цифрова трансформація підприємств не є просто модною тенденцією, а критично необхідним кроком для адаптації до швидко змінних умов ринку та вимог споживачів. Необхідність цифрового розвитку. Сучасний бізнес-ландшафт характеризується високим рівнем конкуренції та постійними інноваціями. Підприємства, які ігнорують цифрову трансформацію, ризикують залишитись поза грою, оскільки вони не зможуть задовольнити зростаючі вимоги споживачів, підвищити ефективність своїх операцій та знизити витрати.

Переваги цифрової трансформації. Цифрова трансформація надає підприємствам масу переваг, включаючи [4]:

– підвищення ефективності через автоматизацію процесів та оптимізацію управління ресурсами;

– поліпшення обслуговування клієнтів завдяки використанню інноваційних цифрових інструментів для збору та аналізу даних про споживачів.

– розширення ринку через використання електронної комерції та цифрового маркетингу;

– збільшення інноваційного потенціалу шляхом інтеграції новітніх технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн, та інтернет речей;

Попри численні переваги, цифрова трансформація також ставить перед підприємствами ряд викликів [1]:

– високі початкові інвестиції у цифрові технології та інфраструктуру;

– необхідність реорганізації бізнес-процесів для ефективного впровадження нових цифрових рішень;

– забезпечення кібербезпеки в умовах зростаючої кількості кібератак;

– підготовка та перепідготовка персоналу для роботи з новими цифровими інструментами.

Для досягнення успіху в цифровій трансформації, підприємствам необхідно [2]:

– розробити чітку цифрову стратегію, яка враховує специфіку бізнесу та потреби цільового ринку;

– інвестувати у ключові технології та забезпечити їх інтеграцію з існуючими системами;

– формувати культуру інновацій серед співробітників, сприяючи їх залученню до процесу цифрової трансформації;

– забезпечувати постійний моніторинг та оцінку впливу цифрових ініціатив на бізнес-процеси та результативність підприємства.

Цифровий розвиток підприємства є ключовим фактором його стійкого росту та конкурентоспроможності в умовах постійних змін та технологічних інновацій. Адаптація до цифрової ери вимагає від підприємств гнучкості, готовності інвестувати у новітні технології та відкритості до змін. Успішна цифрова трансформація може відкрити підприємствам нові можливості для зростання, інновацій та зміцнення позицій на ринку.

Цифрова стратегія є фундаментальним елементом сучасного бізнес-планування, враховуючи швидкий розвиток технологій та зміни в поведінці споживачів. Цифрова стратегія визначається як план дій, спрямований на використання цифрових технологій для досягнення бізнес-цілей. Вона охоплює всі аспекти діяльності підприємства, від маркетингу до операцій, і забезпечує координоване впровадження цифрових інновацій у різні сфери бізнесу [5].

Перший крок у формуванні цифрової стратегії — це чітке визначення бізнес-цілей і потреб. Підприємство має зрозуміти, що воно прагне досягти за допомогою цифровізації: чи це підвищення продажів, оптимізація внутрішніх процесів, покращення обслуговування клієнтів, чи щось інше. Для ефективного планування необхідно провести глибокий аналіз поточного стану цифрових активів і процесів на підприємстві. Це допомагає ідентифікувати слабкі місця, можливості для покращення та вимоги до нових технологій.

На основі визначених цілей та проведеного аналізу розробляється конкретний план дій. Цей план повинен включати вибір технологій, планування інвестицій, розробку навчальних програм для співробітників, а також методи моніторингу та оцінки ефективності цифрових ініціатив. Впровадження цифрової стратегії вимагає координованих зусиль усіх відділів підприємства. Важливо забезпечити належну підтримку змін, включаючи

технічну підтримку та навчання персоналу [3]. Після впровадження стратегії важливо проводити регулярний моніторинг та аналіз її ефективності, адаптуючи план дій за необхідності. Одним із ключових елементів успішної цифрової стратегії є створення культури інновацій на підприємстві. Це передбачає заохочення співробітників до пошуку нових ідей, експериментів та відкритості до змін.

Формування цифрової стратегії підприємства є складним, але вкрай важливим процесом, який вимагає чіткого розуміння цілей бізнесу, аналізу поточного стану, вибору відповідних технологій та методів їх впровадження. Важливою є також підтримка змін на рівні корпоративної культури та постійний моніторинг ефективності цифрових ініціатив. Успішна цифрова стратегія може значно підвищити конкурентоспроможність підприємства, оптимізувати його процеси та відкрити нові можливості для зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коваленко Ю. О. Трансформація моделі стратегічного розвитку національних економічних інтересів в умовах цифровізації. Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Економіка. № 1 (27). Покровськ, 2023. С. 70–79.
2. Кукса І. М., Пєтухова Т. О. Креативна економіка як елемент інноваційної та стійкої стратегії розвитку України. Ефективна економіка. 2018. № 2. – URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6554 (дата звернення: 14.12.2023).
3. Македон В., Михайленко О., Дзяд О. Модифікація управління вартістю міжнародних корпоративних структур в умовах цифрової економіки. European Journal of Management Issues. 2023. №31(1). С. 50-62.https://doi.org/10.15421/192305.
4. Петько С. М. Технології індустрії 4:0 у цифровій парадигмі розвитку глобальної економіки. Економічний вісник НТУУ “Київський політехнічний інститут» № 24. 2022. С. 51-62. DOI: https://doi.org/10.20535/2307-5651.24.2022.274815.
5. Ehl Martin. The Future of Work 4.0. URL: https://www.aspeninstitutece.org/article/2017/future-work-4-0/?gclid=CjwKCAiAk9itBhASEiwA1my_6wWPkPjrzLLRB6XOnFqFDTGLFw4K0HbgZUpSjXSQANLjGOI1IU7aEBoCwBUQAvD_BwE

Макуха Сергій

УПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ УКРАЇНИ

Сучасний рівень розвиту суспільства і технологій надає значні можливості у наданні електронних адміністративних послуг, а інститут їх надання перетворився на істотний чинник розвитку громадянського суспільства. Тому багато країн здійснюють розбудову системи публічного управління так, щоб вона мала можливість наблизитись до громадян, забезпечити їх права та інтереси. Як результат, ця сфера привертає значну увагу науковців. Але, незважаючи на широкий спектр досліджень, присвячених різноманітним аспектам надання електронних адміністративних послуг населенню, багато питань у цій сфері залишаються досить дискусійними та мало дослідженими, що й обумовлює актуальність даної проблеми.

На сьогодні в розвинених країнах вже накопичений чималий досвід в цій сфері. Світовими лідерами з розвитку системи електронного врядування сьогодні є Південна Корея, Австралія, Сингапур, Франція, Нідерланди, Японія, США, Великобританія, Нова Зеландія та Фінляндія. У скандинавських країнах сьогодні 100 % державних послуг надаються онлайн, фактично 99% жителів країни мають власний електронний підпис та ID [1]. Враховуючи сучасні тенденції трансформації українського суспільства досвід розвинених держав буде корисним при побудові системи надання електронних державних послуг в нашій країні.

В країнах ЄС вже відпрацьований дієвий механізм надання електронних адміністративних послуг який має спільні для ЄС та особливі для кожної країни риси. Це e-government та e-administration. Сьогодні в країнах ЄС на майбутні роки ппоставлено завдання розвивати навички громадян і підприємств у зверненні до e-administration, спрощувати технічну основу для надання послуг, яка має бути зручною у користуванні для населення [2, с. 75]. Дослідження рейтингу країн-членів ЄС за індексом цифрової економіки та суспільства (DESI – Digital Economy and Society Index) у 2020 р. дало змогу встановити, що такі держави, як Фінляндія, Швеція, Данія та Нідерланди мають найрозвиненішу цифрову економіку в ЄС, за ними йдуть Мальта, Ірландія та

Естонія, найнижчі показники за індексом у Болгарії, Греції, Румунії та Італії [3 с. 139].

В Естонії сучасний механізм надання адміністративних послуг з використанням новітніх технологій передбачає наявність електронної ID карти. Така карта забезпечена високим рівнем захисту є обов'язковим документом для ідентифікації особистості громадянина, тут знаходиться спеціальна мікросхема, на якій розміщено інформацію стосовно її власника, ідентифікатор особистості та власний електронний підпис. Фактично це заміна звичного для нас паспорту.

Сьогодні в Угорщині можна отримати 372 електронні послуги з використанням електронного урядового порталу. Серед цих електронних послуг 20 різновидів електронних послуг є загальними для країн-членів ЄС [2, с. 77]. Запущена електронна система (BIREG) для забезпечення моніторингу та контролю використання двосторонніх (разових) та багатосторонніх дозволів, діють і інші платформи.

У Польщі створена можливість громадянам в електронному вигляді одержувати на урядових порталах інформацію про послуги; звертатися із заявою про послугу в електронному вигляді; можливість ідентифікації особи; за окремими послугами отримувати результати в електронному вигляді (всього 18 послуг); здійснювати моніторинг процедур надання послуг [2, с. 78].

У Швеції за реалізацію е-уряду значною мірою відповідає створене у 2003 році Агентство 24/7 – служба, що надає держпослуги цілодобово он-лайн в рамках програми «Публічне адміністрування на службі демократії».

Сьогодні у світовій практиці чітко визначилися певні тенденції в процесі створення системи електронного врядування. По-перше, це формування єдиних каналів та поєднання баз надання послуг. По-друге, поширення надання послуг через систему соціальних мереж. По-третє, персоніфікація публічних послуг під потреби конкретного громадянина, групування користувачів послуг відповідно до певних характеристик – вік, стать тощо [3, с. 141 -141].

Урахування зазначених тенденцій буде корисним при формуванні системи надання електронних послуг в Україні. Зараз у нас ця робота розпочалася. Так, за даними опитування, в Україні ті чи інші державні електронні послуги протягом 2020 року отримували близько половини (53%)

жителів. З них 13% користувалися додатком чи порталом «Дія», стільки же використовували електронні державні послуги з отримання субсидій, пільг та соціальних виплат; 12% – у сфері особистого транспорту; 11% зверталися з питань пенсійного забезпечення; 10% – для отримання цифрових витягів, виписок, довідок із державних реєстрів; 9% – при вирішенні питань, пов'язаних із приватним підприємництвом; 6% – при отриманні свідоцтва про народження або супутніх документів; стільки же – у зв'язку зі вступом (подання документів) до закладу вищої освіти; 4% – з інших питань [4, с. 14].

В Україні активно працює призначений для реалізації права кожного на доступ до електронних послуг Єдиний державний веб-портал електронних послуг «ДІЯ». Зараз в Україні став офіційним державним ресурсом веб-портал Prozorro. У нас також діють проекти Державної реєстраційної служби України із запровадження електронної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, спільний проект Державного агентства з питань електронного урядування України, Державної архітектурно-будівельної інспекції України та Координатора проектів ОБСЄ в Україні зі запровадження електронних адміністративних послуг в будівництві. Міністерство освіти та науки України дає змогу подавати заяви на вступ до вишів онлайн та записувати дітей у дошкільні навчальні заклади через онлайн-форми. Згідно з інформацією Державної фіскальної служби, більше 90% платників ПДВ та майже 80% платників ЄСВ звітують в електронній формі. Діє веб-портал E-data, який представило Міністерство фінансів з метою надати доступ до інформації про використання публічних коштів в Україні [5].

Ураховуючи те, що потреба у е-уряді та наданні електронних державних послуг населенню і бізнесу стала об'єктивною вимогою часу, Україна вступила в нову епоху цифровізації процесу взаємодії громадян з державою, запровадивши комплекс цифрових рішень. У нас активно працює міністерство цифрової трансформації України. Зараз потребує постійного вдосконалення процес подальшої розробки наборів цифрових послуг, орієнтованих на клієнтів і пов'язаних із конкретними життєвими ситуаціями, із залученням широкого кола зацікавлених сторін і з урахуванням фактору ґендерної рівності. Потрібен в режимі реального часу аналіз заходів, що вживаються для забезпечення поінформованості громадян України щодо доступних їм цифрових і мобільних

послуг. Зазначені заходи сприятимуть підвищенню добробуту громадян та забезпеченню швидкого повоєнного відновлення України. Впровадження системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів буде сприяти забезпеченню ефективного використання інформації, що належить державі, для виконання завдань державного управління, реалізації права громадян на інформацію та ефективному виконанню державою своїх функцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мінагрополітики вивчає досвід електронного урядування Королівства Данія. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: http://surl.li/qchay (дата звернення 2.02.2024).
2. Тищенкова І.О. Електронні послуги у діяльності публічної адміністрації України: монографія. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 156 с. URL: http://surl.li/eingu (дата звернення 1.02.2024).
3. Мерзляк А. В., Боклаг В. А., Ю. В. Віхорт Зарубіжний досвід розвитку системи електронних публічних послуг в умовах розбудови інформаційного суспільства. Держава та регіони. Серія: Державне управління. 2021 р. № 1 (71). С. 136 – 142. URL: http://surl.li/qcfrp (дата звернення 31.01.2024).
4. Електронні послуги: досвід, довіра, доступність. Звіт за результатами соціологічного опитування дорослого населення та фокус-групових дискусій. URL: http://surl.li/dhqox (дата звернення 31.01.2024).
5. Чернецька С. Яким може бути український е-уряд. LB.ua. URL: http://surl.li/qciui (дата звернення 1.02.2024).

Москаленко Світлана

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Діяльність посадових осіб місцевого самоврядування безпосередньо пов’язана з ухваленням управлінських рішень. Для забезпечення ефективності цього процесу варто приділяти увагу визначенню причин і прогнозуванню ймовірних наслідків ризиків, їх природи, розуміти різницю у здійсненні кількісного та якісного аналізу ризиків. При цьому слід виходити з того, що управління ризиками задля запобігання чи зменшення їх негативного впливу є

невід’ємною складовою щоденної управлінської діяльності в органі місцевого самоврядування.

Фахівці стверджують, що інтегровані в кластери високотехнологічні малі та середні підприємства, науково-освітні установи та сучасна інфраструктура є базою для розвитку територій [1, с. 115]. Зазначене потребує врахування в контексті налагодження роботи з управління ризиками, принаймні при створенні бази даних для оцінювання ризиків, а також при залученні представників стейкхолдерів до взаємодії в рамках налагодження системи управління ризиками. Формування та належне функціонування такої системи передбачає, зокрема:

- регулярний збір і аналіз інформації для відстеження ходу виконання запланованих заходів і перевірки їх відповідності визначеним завданням;
- встановлення рівня досягнення цілей для сприяння ухваленню релевантних управлінських рішень;
- виявлення проблемних питань та пошук шляхів їх розв’язання;
- згуртування різних суб’єктів територіального розвитку для реального прогресу в досягненні встановлених пріоритетів;
- перегляд та адаптацію стратегій, програм та планів до змінних умов діяльності органу місцевого самоврядування.

Здійснюючи аналіз ризиків, перш за все слід класифікувати їх за можливими наслідками (припустимий, критичний, катастрофічний), за родом небезпеки (техногенні, природні, змішані), за характером діяльності (інформаційні, політичні, фінансові, інноваційні тощо). Важливим є також усвідомлення наявності різноманітних чинників ризиків, які бувають контрольованими і неконтрольованими. Контрольовані необхідно виявляти та мінімізувати їхню дію на етапі якісного оцінювання, що дає змогу усунути ризик. Натомість неконтрольовані (непідвладні суб’єкту управління) чинники спричинюють виникнення ризикової ситуації.

Одним із найгостріших викликів для місцевого самоврядування є міграція, а з розв’язанням Російською Федерацією повномасштабної війни в Україні її негативний вплив лише посилився. Це породжує значну кількість

проблем для розвитку територій. Основними з цих проблем дослідники вважають такі:

- зниження активності мешканців, зокрема їхньої участі у вирішенні питань громади, стратегічного планування розвитку, долучення до проєктів, адже часто виїжджають найактивніші члени громади, а залишаються ті, які є пасивними та незахищеними;
- брак кваліфікованих кадрів в апараті, що є закономірним наслідком зниження активності місцевих мешканців, значних демографічних втрат;
- нестача власних фінансових ресурсів, що є наслідком «вимивання» людського потенціалу та зниження можливостей його капіталізації [2, с. 321].

І тут, безумовно, в нагоді стане досвід інших держав, які стикалися з подібними проблемами. Вивчаючи такий досвід, Україна має напрацювати власний дієвий механізм організації управління розвитком територій, розбудови національної стійкості з урахуванням особливостей сучасного стану територіальних громад і регіонів. Це завдання є невідкладним, адже, як абсолютно логічно зазначають експерти, «війна для України сьогодні це не тільки поточні втрати людей та економіки, це довготривалі негативні наслідки та обмеження майбутнього розвитку на довгі роки» [3]. Тож актуальність управління ризиками для посадових осіб місцевого самоврядування з часом лише увиразнюватиметься.

З огляду на зазначене зростає необхідність професійного навчання посадових осіб місцевого самоврядування для підвищення їх професійної компетентності, посилення спроможності результативно працювати в умовах змін зовнішнього і внутрішнього середовищ. Організація такого професійного навчання вимагає системності та взаємодії з усіма зацікавленими сторонами. Відтак і підготовка, і підвищення кваліфікації, і стажування, і самоосвіта мають бути взаємопов’язаними елементами однієї системи, що характеризується єдністю змістових і процесуальних компонентів, передбачає комплексне вивчення потреб у навчанні, розробку відповідних методичних рекомендацій, осучаснення навчальних програм задля підтримки і розвитку інституційної спроможності місцевого самоврядування, забезпечення здатності посадових осіб компетентно і відповідально виконувати управлінські функції.

Насамкінець зауважимо, що посадовим особам місцевого самоврядування у межах діяльності з визначення ключових аспектів виникнення ризиків, виявлення джерел і природи виникнення та прояву ризиків, оцінювання та прогнозування впливу ризикових ситуацій, обґрунтування напрямів зниження ступеня впливу ризиків слід зосередитися на виконанні таких управлінських функцій як управління змістом та інтеграцією результатів, а також управління часом, що уможливить формування дієвої системи управління ризиками в органі місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бубенко П. Т., Димченко О. В. Територіальна організація інноваційного розвитку. Бізнес Інформ. 2020. № 6. С. 109-115. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-6-109-115
2. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2020. 531 с.
3. Ткачук А., Третяк Ю. Про відновлення та регіональний розвиток після війни / Інститут громадянського суспільства. URL: https://www.csi.org.ua/news/pro-vidnovlennya-ta-regionalnyj-rozvytok-pislya-vijny/

Несененко Павло, Абрамова Діана

АНАЛІЗ БАЗОВИХ АСПЕКТІВ МОТИВАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Для державних службовців велике значення має мотивація, оскільки вона безпосередньо впливає на прогрес та статус нового типу державного службовця, а також на розвиток системи державної служби в цілому. Професіоналізм та рівень мотивації державного службовця представляють дві ключові характеристики, які визначають його придатність до виконання посадових обов’язків. Ці фактори враховують результати його роботи та його готовність до професійного зростання [1].

Система мотивації в державній службі повинна відповідати деяким вимогам, таким як об’єктивність, передбачуваність, адекватність, швидкість, сенс та справедливість. Об’єктивність передбачає визначення розміру винагороди на основі об’єктивної оцінки результатів працівника.

Передбачуваність вимагає, щоб працівник мав інформацію про очікувану винагороду за результатами своєї роботи. Адекватність передбачає відповідність винагороди внеску працівника у загальні результати, його досвіду та кваліфікації. Швидкість передбачає отримання винагороди максимально швидко як результат дій працівника. Сенс означає, що винагорода повинна мати важливе значення для працівника. Справедливість вимагає, щоб правила визначення винагороди враховували особливості кожного співробітника та були справедливими.

На сьогодні можна виділити три основні підходи до вибору стратегії мотивації державної служби. Перший з них – це стимул і покарання, де люди працюють з метою отримання винагороди. Другий підхід полягає в мотивації на подальшу роботу, де цікавіша та різноманітніша робота виконується персоналом, який досягнув кращих результатів у виконанні завдань. Третій підхід включає систематичне спілкування з керівником, базуючись на аналізі ситуацій, взаємодії та стилю спілкування з керівником, що використовується для ефективної взаємодії з іншими людьми [2].

Формами мотивації виступають матеріальні та нематеріальні методи і механізми. Матеріальне стимулювання державних службовців вважається однією з ключових форм мотивації працівників. Цей підхід передбачає процес формування матеріальних стимулів для праці та їхнє ефективне використання. Система винагород за працю розробляється з метою підтримки ініціативи працівників у напрямку підвищення продуктивності праці, розвитку їхньої кваліфікації та можливості збільшення їхнього доходу. Матеріальна мотивація включає в себе різні складові, такі як заробітна плата, регулярні та нерегулярні грошові премії, пов’язані з різними подіями, такими як ювілей служби, народження дитини, високі досягнення в роботі, а також святкові виплати – як державні, так і релігійні. До матеріальної мотивації також входять інші види грошових винагород, наприклад, гонорари.

Щодо стандартів матеріального заохочення державних службовців, вони чітко визначені в шостому розділі Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII (остання редакція 24.12.2023 р.) . У статті 50 Закону зазначено, що «держава забезпечує достатній рівень оплати праці державних службовців для професійного виконання посадових обов’язків, заохочує їх до

результативної, ефективної, доброчесної та ініціативної роботи». Згідно з положеннями статті 50 Закону України «Про державну службу», матеріальне забезпечення включає різні компоненти, такі як основна посадова заробітна плата, доплати за стаж роботи, надбавки за ранг державного службовця, виплати за додаткові обов'язки тимчасово відсутнього працівника (50% від основної посадової заробітної плати), а також виплати за додаткові обов'язки при виконанні обов'язків на вакантній посаді державної служби за рахунок економії фонду оплати праці за цією посадою, а також премії [3, с. 63].

До нематеріальних методів мотивації працівників застосовують такі види заохочень:

1) оголошення подяки;

2) нагородження грамотою, почесною грамотою, іншими відомчими відзнаками державного органу;

3) дострокове присвоєння рангу в порядку, визначеному цим Законом;

4) представлення до нагородження урядовими відзнаками та відзначення урядовою нагородою (вітальний лист, подяка, почесна грамота);

5) представлення до відзначення державними нагородами.

Можна також застосовувати до державних службовців морально-психологічні методи стимулювання, включаючи:

1. Створення таких умов, при яких працівники відчували б професійну гордість за свою діяльність та особисту відповідальність за її результати.

2. Надання викликів і можливостей для кожного працівника показати свої здібності, впоратися з завданнями і відчути власну значимість.

3. Визнання авторства результатів роботи.

4. Публічна оцінка успіхів, оголошення подяки, нагородження цінними подарунками, грамотами та знаками визнання.

5. Встановлення «високих» цілей, що надихають працівників на ефективну та самовіддану працю.

6. Створення психологічного клімату, який включає в себе взаємну повагу, довіру, турботу про особисті інтереси та підтримку розумного ризику і терпимості до помилок.

7. Стимулювання довірою, що включає свободу планування роботи, самостійний вибір рішень та доступ до різноманітної інформації.

8. Залучення до конкурсів, комісій та груп для розробки важливих документів або ухвалення рішень.

9. Кар'єрне зростання, яке включає в себе економічний, організаційний та моральний стимул, виражений у вищій заробітній платі, цікавій роботі та підвищенні статусу в організації. На сьогоднішній день кар'єрна складова в мотивації державних службовців забезпечується через проведення конкурсів на вакантні посади більш високого рівня. Однак для участі в таких конкурсах кандидат повинен відповідати фаховим вимогам і мати необхідні особистісні компетентності [4].

В умовах української дійсності можна відзначити ряд проблем, пов'язаних із мотивацією праці державних службовців. По-перше, дуже рідко звертається увага на індивідуальні особливості працівників, що ускладнює формування компонентів, які впливають на покращення роботи кожного працівника. По-друге, керівництво недостатньо приділяє увагу поліпшенню соціально-психологічного клімату, що має негативні наслідки. По-третє, відсутність чіткої диференціації розміру грошової премії, яка б залежала від конкретних результатів праці працівника, призвела до втрати стимулюючої функції премії. Внаслідок цього система публічного управління не може ефективно функціонувати без належної системи мотивації праці, яка б стимулювала державних службовців до високоякісного виконання своїх обов'язків та продуктивної праці для досягнення поставлених цілей [3, с. 65].

Для підвищення ефективності державної служби в Україні важливо удосконалити матеріальний стимул, що сприятиме ефективнішому мотивуванню службовців. Забезпечення високої заробітної плати, справедливого преміювання та надання пільг сприятиме покращенню якості управлінської діяльності в країні та сприятиме підвищенню довіри громадян до влади. Застосування ефективної системи мотивації в органах державної влади позитивно вплине на роботу всієї системи державної служби. Це дозволить залучати та утримувати кваліфікованих та досвідчених кадрів, запобігати проявам корупції, підвищить конкурентоспроможність державної служби і інтерес державних службовців до сумлінної та результативної праці, виявляючи ініціативу й творчий підхід [5].

Отже, мотивація є одним з найважливіших факторів ефективності державної служби. Вона впливає на результативність праці державних службовців, їхню ініціативу та творчість, а також на рівень довіри громадян до влади. Для ефективної мотивації державних службовців необхідно дотримуватися таких вимог: об'єктивність, передбачуваність, адекватність, швидкість, сенс, справедливість. В Україні існує ряд проблем, пов'язаних із мотивацією праці державних службовців. Аби їх уникнути необхідно удосконалити матеріальний стимул, створити сприятливий соціально-психологічний клімат і забезпечити належні соціальні гарантії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шаповал К., Сичова М. Система мотивації праці державних службовців в Україні. Молоді науковці-аграрники: традиційні й нові аспекти досліджень : тези доповідей науково-практичної конференції молодих вчених і студентів 23.03-25.03.2021 р. : В 2 т. Том 2. Дніпро : Друкарня «Стандарт» (ПП Бойко В.В.), 2021. С. 26-28.
2. Шевченко О. Теоретико-прикладні засади розвитку системи мотивації державних службовців. Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія «Публічне управління та адміністрування». 2021. № 1 (1). С. 28–31.
3. Литвинчук О. В. Вплив мотиваційних факторів на результативність діяльності державних службовців. Економіка, управління та адміністрування. 2021. № 1 (95). С. 62–65. URL: https://doi.org/10.26642/ema-2021-1(95)-62-65
4. Удосконалення механізму стимулювання праці державних службовців. URL: http://surl.li/pujoy
5. Особливості стимулювання праці державних службовців в сучасних умовах. URL: http://surl.li/pujpk

Проніна Оксана, Кравченко Тетяна

РИЗИКИ ПРОЦЕСУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Теоретичні дослідження та вивчення світової практики децентралізації свідчать, що побудова державної політики в цьому напрямку має як безперечні переваги, так і недоліки.

Як зауважують західні дослідники Дж. Понтон і П. Гілл, будь-яка децентралізація неминуче стикається з проблемами допустимості рівня децентралізації (місцевий, регіональний або федеральний), визначення

оптимального обсягу влади кожного органу на кожному рівні, побудови політичних та адміністративних відносин між різними органами влади на різних рівнях [1].

Отже, процес децентралізації влади може супроводжуватися низкою негативних наслідків. Причинами цього, як правило, є недоліки планування та непослідовність реалізації реформ. До основних ризиків, якими апелюють опоненти децентралізації, в першу чергу, традиційно відносять послаблення спроможності держави стосовно перерозподілу доходів і багатства, тобто нівелювання економічної нерівності [2].

Так, віднесення до місцевого рівня визначених джерел надходжень зменшує наповненість державного бюджету, що вплине на соціальну його складову та призведе до скорочення виплат незахищеним верствам населення. Перенесення ж соціального навантаження на місцеві бюджети актуалізує проблему регіональної нерівності, актуальну для переважної більшості держав.

Крім того, недоліками децентралізації є:

- ускладнення можливості державного впливу на національному рівні на макроекономічну ситуацію, що може навіть призвести до дестабілізації на державному рівні;
- недостатню скоординованість виконання делегованих державою функцій;
- зростання можливостей для недостатньо толерантного використання влади через недостатній рівень свідомості, освіченості та культури представників громадянського суспільства;
- різний рівень ефективності використання можливостей, наданих децентралізацією, може виступати фактором диспропорцій та нерівномірність соціально-економічного розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць;
- зростання значення місцевих пріоритетів в порівнянні із загальнодержавними програмами;
- брак відповідальності центральних органів влади за надання публічних послуг;
- можливості для самоусунення центральної влади від вирішення нагальних питань;

• складність узгодженості делегованих функцій і повноважень з обсягом ресурсів для їх виконання.

Відзначимо, що невід'ємною складовою впровадження реформи децентралізації влади є фіскальна децентралізація.

Остання забезпечує можливості для підтримки макроекономічної стабільності та певного рівня інвестиційної активності, сприяє забезпеченню надання відповідного рівня суспільних послуг та раціональному використанню бюджетних коштів, наближеності місцевих органів влади до населення та створення ефективних каналів комунікацій, зниження корупції через посилення відповідальності органів місцевого самоврядування перед мешканцями громад, зростання рівня фінансової самостійності органів місцевого самоврядування в прийнятті рішень, стимулювання їх до нарощування власного бюджетного потенціалу, зростання горизонтальної та вертикальної бюджетної конкуренції.

Водночас, зростання спроможності місцевих бюджетів може ставати додатковим фактором поглиблення диференціації у рівнях розвитку регіонів, зростання корупції (через брак політичної конкуренції на місцевому рівні), негативно позначатися на ефективності контролю центральної влади за бюджетним процесом на місцевому рівні, сприяти виникненню зовнішніх ефектів: «переливу і переповнення», створювати умови для виникнення ефекту «гонки на виживання» під час реалізації місцевих соціальних трансфертів.

Проте разом із беззаперечними перевагами процесу децентралізації, такими як підвищення інституційної та фінансової спроможності базового рівня місцевого самоврядування, можуть спостерігатися й певні недоліки реформування (зокрема, підвищення «зарегульованості» через ухвалення місцевих нормативно-правових актів, незадовільний рівень кадрового забезпечення новостворених структур управління територіальних громад, нездатність забезпечення належної спроможності новостворених об'єднаних громад, відсутність контролю діяльності і ухвалення рішень на місцевому рівні та низка інших).

Окрім того, процеси децентралізації дають такі переваги підприємствам, як: пришвидшення та спрощення проходження адміністративних процедур; зростання впливу підприємницьких структур на питання місцевого розвитку; участь органів місцевого самоврядування в залученні та розвитку підприємств

на території громад. Однак, також несуть приховані ризики для підприємств, а саме: ризики, пов’язані зі зростанням адміністративного тиску органів місцевого самоврядування на розвиток та діяльність підприємств; відсутність місцевої інфраструктури та інституційної підтримки розвитку підприємств; загрози зростання корупції на місцевому рівні через розширення повноважень органів місцевого самоврядування.

Незважаючи на позитивні результати від бюджетної децентралізації, слід зазначити, що на цьому етапі реалізації реформи виникає низка проблемних аспектів, які потребують подальшого врегулювання й розроблення дієвих фінансових механізмів для ефективної реалізації реформи з децентралізації влади та з метою досягнення сталого розвитку громад і регіонів.

Також акцентуємо увагу на загрозах та викликах щодо забезпечення місцевого розвитку в умовах упровадження реформи децентралізації в України. Так, з 2014 року дотепер реформа проводилася без внесення необхідних змін до Конституції України в частині децентралізації влади. Тому найголовнішим викликом і перепоною для повної реалізації Концепції залишаються нереалізовані завдання з імплементації в законодавство України всіх основних положень Європейської хартії місцевого самоврядування у Конституцію України, зокрема: наділення обласних і районних рад правом утворювати власні виконавчі органи; зміна статусу та функцій місцевих державних адміністрацій; визначення системи адміністративно-територіального устрою. Без цих основних змін завершити децентралізацію влади в Україні буде неможливо.

До серйозних ризиків, які можуть призвести до виникнення проблем і нарікань на результати децентралізації, належить питання забезпечення законності актів та рішень місцевих органів влади. Розширення повноважень органів місцевого самоврядування й збільшення фінансового ресурсу в їх розпорядженні в умовах дефіциту кваліфікованих кадрів та відсутність дієвого механізму контролю створює значні ризики щодо порушення законів з боку органів місцевого самоврядування.

До ризиків можна віднести і прогноз щодо низького рівня якості місцевого управління та легітимності ухвалитих рішень у більшості новоутворених громад, які не мали досвіду здійснення самоврядних

повноважень в повному обсязі у зв'язку з тим, що до цього їх виконували райдержадміністрації і районні ради. Причиною може бути і загальний низький рівень компетентності службовців місцевого самоврядування, недосконала система добору до депутатського корпусу місцевих рад та на посади сільських, селищних, міських голів, низький рівень оплати праці службовців.

Іншим ризиком, пов'язаним із відсутністю необхідних змін до Конституції України, є можливі правові негативні наслідки щодо окремих законодавчих актів на предмет їх відповідності Конституції України. До них, насамперед, належать законодавчі акти щодо зміни територіального устрою, особливо щодо затвердження Кабінетом Міністрів України адміністративних центрів територій територіальних громад. Водночас відсутність необхідних змін до Конституції України в частині децентралізації створює значні перепони в продовженні реформи.

Тому питання внесення змін до Конституції України в частині децентралізації влади залишається актуальним і лише з ухваленням цих змін можна стверджувати, що Україна приступила до фінального етапу децентралізації влади і який вимагатиме ухвалення додаткових рішень.

Отже, як бачимо здійснення реформування, направленого на децентралізацію влади не є способом вирішення всіх суспільних проблем, а, при найгіршому сценарії розвитку, може навіть зумовлювати падіння економіки, зниження рівня життя населення, послаблення соціальних гарантій та зростання корупційних впливів. Разом з тим, управління і запобігання властивими їй ризиками, а також забезпечення механізмів громадського контролю сприятимуть не лише ефективному використанню безперечних переваг такої організації публічної влади в державі, а й створенню необхідних передумов для подальшого реформування інших сфер суспільного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стратегічне партнерство як передумова розвитку зовнішньоекономічних зв'язків між державами Серія: Економіка та підприємництво, 2022 р., № 1 (124) URL: http://www.econom. stateandregions.zp.ua/journal/2022/1_2022/4.pdf
2. Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України № 330 від 10 березня 2022 року - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-2022-%D0%BF#Text

Самофалова Тетяна

МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Завдяки активним інноваційним стратегіям передових компаній на Заході сформувалось суспільство високих стандартів споживання з одного боку, а з іншого – надпотужний військово-технологічний потенціал. Український соціум сприйняв західні стандарти споживання, проте національна економіка не отримала поштовху до інновацій, який дозволяє досягти інноваційної якості її відтворення, оскільки внаслідок ряду історично обумовлених причин не мала гострих зовнішніх конкурентних загроз. Споживацька модель економіки, спрямована на вичерпання природного і людського потенціалу, не передбачала можливостей відтворення на інноваційній технологічній основі весь період незалежності до моменту російського вторгнення [1]. Війна розділила життя, свідомість людей і економіку навпіл.

Інновації є явищем, яке виникає у процесі розширеного відтворення внаслідок специфічного цілепокладання й мотивації суб'єктів господарювання.

З поняттям «інновація» тісно пов'язане поняття інноваційного процесу як соціального, психологічного, економічного і культурного явища, яке реалізується на мікро-, мезо- і макрорівнях соціуму. Сутність його полягає в комплексному процесі створення, поширення та використання нового практичного засобу (нововведення) для нової (чи для кращого задоволення вже відомої) суспільної потреби [2].

Й. Шумпетер відзначав мотиваційну природу інновації. Він трактував це поняття як нову науково-організаційну комбінацію виробничих факторів, мотивовану підприємницьким духом. За сучасних умов природа мотивацій суспільства і бізнесу лежить в площині екзистенційної загрози українському соціуму.

Посилення інноваційних орієнтацій диференціюється для різних регіонів, професійних і демографічних груп. Корисними стають не стільки разові регулятивні рішення, скільки утворення стриятливого середовища, спеціального «регулятивного поля», яке зберігає тенденції демократизації суспільства та лібералізації господарювання. Необхідно розрізняти три аспекти

інноваційних трансформацій: техніко-технологічний (інструментальні засоби вирішення завдань); соціально-інституціональний (удосконалення інституційної сфери суспільства); культурно-ціннісний (історичний досвід, соціальна спадщина). Складність сприйняття й адаптації інновацій зростає від першого з них до третього. І справа тут не в національних особливостях, а в історично досягнутих рівнях індустріалізації, наявному науково-промисловому потенціалі, якості загальноосвітньої та професійної підготовки кадрів та місці в геополітичній системі стримувань і противаг.

Сучасну модель економіки в умовах війни та повоєнного відновлення можна назвати мобілізаційною, оскільки вона вимагає мобілізації суспільства і держави на всіх рівнях. Мобілізація може здійснюватись виключно через трансформацію техніко-технологічної, соціально-інституціональної та культурно-ціннісної сфер суспільства одночасно.

У тоталітарних країнах мобілізаційна економіка заснована на командно-адміністративній моделі, що виключає економічну свободу, господарські права, права власності, нехтує організаційною свободою у створенні суверенних стратегій суб'єктів господарювання.

Мобілізаційна модель економіки в демократіях заснована на мобілізаційному потенціалі, в основі якого лежить відмова від традиційних ринкових моделей на користь постринкового господарства. Це передбачає перехід до соціально-ієрархізованої організації економічних і зокрема трудових відносин на основі соціокультурної інтеграції. Мова не лише про вдосконалення технічного облаштування виробництва, але й сприяння створенню нових солідарностей в суспільстві, заснованих на творчій самодіяльності, що радикально змінює можливості ефективного соціального управління [3].

Сучасний актуальний приклад мобілізаційного підходу – побудова національної мережі виробників дронів. Ця творча модель, підтримувана державою, громадянами, суб'єктами великого та середнього бізнесу, яка змогла масштабувати виробництво дронів в історично-короткий період і зробити Україну лідером за масштабами їх виробництва і застосування у світі, є по суті новою і гідною для вивчення і наслідування моделлю швидкої адаптації інновацій в умовах світу, що швидко і незворотньо змінюється. Слід звернути

увагу, що рік тому ця галузь військового виробництва була відсутньою в Україні [4].

Провідну роль відіграє формат взаємодії держави і бізнесу в економічній моделі та той ступінь свободи, який отримують економічні актори на шляху реалізації інновацій. В цьому розумінні слід зазначити також, що незважаючи на сучасну економічну кризу, що назріває в Китаї, в історичній ретроспективі запорука його успіхів у конкуренції зі США в тому, що країна довгий час зберігала модель економіки з розумним поєднанням приватного і державного. Адже змагання з СРСР виграла не ринкова економіка, а економіка змішана і регульована. Вона була такою у США, Європі і Японії, забезпечивши високі темпи зростання (до 9-10% в рік в США 1966 - 1967 рр.) та створивши умови для швидкого нарощування рівня життя населення. Така історична ретроспектива свідчить також і про те, що Захід, відмовившись від змішаної регульованої економіки розпочав втрачати темпи зростання і ефективність. Тому знаходження балансу в інтересах держави і бізнесу під час військового стану є запорукою ефективності мобілізаційної економіки і збереження суверенітету України.

Для будь-якої системи (технічної, біологічної, соціальної) існує такий набір ресурсів, при якому її потенціал завжди буде або істотно більшим простої суми потенціалів, що входять в неї або істотно меншим. Мобілізаційна модель передбачає координацію і кооперацію діяльності великих підприємств і корпорацій і невеликих виробників, засновану на громадській участі і співфінансуванні.

Нагальною суспільною потребою є нині реформування системи суспільних відносин, в рамках яких повинні бути встановлені цивілізовані правила ведення бізнесу і функціонування ринку праці, включаючи відносини з державою. Основою може бути мережева модель взаємодії на основі цифрових інноваційних платформ, як найбільш прозора і ефективна, що сприяє скоординованій і скооперованій взаємодії елементів за умов високої соціальної ефективності.

Для досягнення такого результату необхідно збільшувати не силу тиску, а узгодженість і збалансованість державного впливу на систему. Загроза втрати суверенітету є не лише мотиватором бізнесу до технологічних інновацій, це

також і мотиватор системи публічного управління щодо послаблення регулятивного тиску бюрократії на бізнес та пошуку інноваційних організаційних форм забезпечення такої взаємодії. Чи сформуються нові, більш конструктивні правила і інституції у відносинах держави і бізнесу у військовий час, які стануть основою для переосмислення державного регулювання – питання часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Самофалова Т.О. Методичні основи забезпечення державної політики в сфері інновацій як складової економіки розвитку Теорія та практика державного управління: зб.наук.пр. Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2010. Вип. 4 (31). С. 296-301.
2. Коренной А. А. Курс инновационного менеджмента. К. : НИИ статистики, 1997. С. 4.
3. Степанова Л.В., Тужилкіна О.В. Основні тенденції змін соціально-трудових відносин в Україні в сучасних соціально-економічних умовах : URL http://puet.poltava.ua/journal/98_2020/4.pdf (Дата звернення 12.02.2024)
4. Стасюк Андрій. Війна дронів. Як українські пілоти працюють з FPV, скільки їх потрібно та що в Україні з їхнім виробництвом. URL : https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjnqsGf-reEAxVbg_0HHc6mCFAQFnoECBkQAQ&url=https%3A%2F%2Fsuspilne.media%2F660372-vijna-droniv-ak-ukrainski-piloti-pracuut-z-fpv-skilki-ih-potribno-ta-so-v-ukraini-z-ihnim-virobnictvom%2F&usg=AOvVaw0cyylpzqYP9msuiJEOvCxg&opi=89978449

Селіванов Сергій

ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

На сучасному етапі розвитку суспільства у багатьох країнах світу відбуваються соціальні, економічні, політичні та інші зміни державного рівня. Україна на сьогодні знаходиться у стадії світової та європейської інтеграції, тож в тій чи іншій мірі змін зазнають усі сфери суспільного життя українців. Соціальні перетворення в системі публічного управління України, що проводяться діючою владою, спрямовані на пошук можливих перспектив розвитку українського суспільства та визначення нових методів і форм

досягнення ефективності роботи публічної служби та орієнтовані на європейські стандарти. В таких умовах постає необхідність забезпечення органів державної влади компетентним та ініціативним персоналом, здатним до професійного виконання своїх службових обов'язків та адаптації до суспільних змін. Від потужного, фахово-компетентного кадрового потенціалу держави залежать ефективне функціонування суспільства та його розвиток [1]. Таким чином, важливим процесом у становленні ефективної державної служби виступає її професіоналізація.

Професіоналізація сприяє здійсненню соціальних перетворень, забезпечуючи прогрес розвитку суспільства.

Уважаючи спеціалізацію та розподіл праці необхідними параметрами суспільного розвитку, професійна група може стати одним із тих інститутів, яка підтримує соціальний порядок. Професіоналізацію визначають у трьох вимірах: законодавчу, освітньо-професійну та наукову, де кадрова складова професіоналізації входить у освітньо-професійний вимір та пов'язується з прагненням людей до професійного вдосконалення. Механізм професіоналізації буде результативним лише тоді, коли він буде відповідати суспільним умовам та запитам, тобто за проведення планомірної кадрової політики та розвитку системи управління талантами публічних службовців, яка б забезпечувала оптимальну ротацію кадрів в межах державного органу, прогнозування розвитку публічних службовців, планування їх кар'єри, навчання та контроль ефективності їх роботи. Досягнення успішності публічним службовцем можливе, лише реалізовуючи функціональну роль професійної діяльності [2].

Професіоналізація здебільшого розглядається вченими як єдність двох складових – професіоналізму та компетентності, а при зазначенні заходів професійного розвитку службовців найчастіше увага приділяється саме професійному навчанню. Проте професіоналізація являє собою багатокомпонентний процес, направлений як на професійний, так і на особистісний розвиток службовця.

Недостатній рівень професіоналізації публічних службовців призводить до низки проблем у функціонуванні держави, що гальмує її розвиток [1]. Високий рівень професіоналізації публічних службовців дозволяє ефективно

виконувати функції та завдання держави та забезпечувати необхідний рівень надання послуг органами державної влади. Публічна служба висуває високі вимоги до публічних службовців у частині їхнього професіоналізму та наявності у них необхідних для службової діяльності загальнопрофесійних, професійних та загальнокультурних компетенцій. Розвиток окремих складових професіоналізації українських публічних службовців можна простежити в актуальних змінах, внесених компетентними органами до відповідних законів та інших нормативних правових актів, що регулюють діяльність публічної служби. Проте механізм професіоналізації публічної служби потребує визначення стратегічних напрямів розвитку задля проведення професійного розвитку службовців не лише на законодавчому, формальному рівні, а і у практичній діяльності.

Як відомо, професійна підготовка та підвищення кваліфікації фахівців у сфері публічного управління відіграють важливу роль у системі формування та розвитку кадрового потенціалу публічної служби. Відповідно невипадково у новій Стратегії реформування державного управління України на 2022-2025 рр. [3] зазначається, що “невід’ємним компонентом модернізації державного управління є підвищення якості професійного навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування…”.

Воєнний час, який наразі переживає Україна, ще більше загострює очікування громадянського суспільства від публічних службовців, вимагаючи формувати дієву систему публічного управління, що відповідатиме не лише за поточне відновлення, а й за стратегічний повоєнний розвиток країни, захищаючи національні інтереси.

Публічні службовці, перебуваючи в екстремальних умовах, потребують нових по суті та за змістом освітніх послуг. Разом з тим, з’являються інші вимоги до самої системи професійного навчання, що пов’язані зі сценаріями відновлення та європейського розвитку країни.

Сьогоднішня система професійного навчання сформувалася у результаті реформування, що тривало з 2018 року, відповідно до Концепції реформування системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих держадміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад [4].

Реформа забезпечила впровадження багатьох нововведень, зокрема:

– законодавче закріплення організаційних засад функціонування системи професійного навчання;

– формування механізму визначення потреб у навчанні;

– лібералізацію ринку освітніх послуг у сфері професійного навчання із запровадженням інструментів контролю, моніторингу та оцінювання якості навчання.

Разом із тим досі не розв’язано низку проблем:

– безсистемного характеру професійного навчання вищого корпусу державної служби;

– невнормованості у законодавстві питання навчання голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, а також депутатів місцевих рад.

Гостро стоїть питання територіального забезпечення або наближення послуг для учасників навчання. Сьогодні діє лише 18 регіональних центрів підвищення кваліфікації. Вочевидь така система не охоплює всіх областей України.

Власне, усе це і стало приводом до розроблення Стратегії та плану заходів з розвитку системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих держадміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад до 2027 року [5], яка має розв’язати проблеми розвитку професійного навчання і визначити головні завдання.

Стратегією визначено п’ять стратегічних цілей:

- управління системою професійного навчання є дієвим, гнучким, забезпечує подолання викликів у сфері професійного розвитку публічних службовців;
- публічні службовці отримують якісні освітні послуги з актуальним освітнім контентом;
- формування у публічних службовців культури самонавчання, усвідомленої, позитивною, цілеспрямованої мотивації до безперервного навчання, яка заохочується державою та територіальними громадами;

• рівень цифрової трансформації професійного навчання відповідає сучасним тенденціям і потребам;

• функціює ефективна багаторівнева і міжсекторальна взаємодія та координація заінтересованих суб'єктів професійного навчання.

Національне агентство України з питань державної служби стало лідером у поширенні кращих вітчизняних практик освітніх інновацій у системі професійного навчання та спільно з Вищою школою публічного управління спрямовують зусилля щодо обміну досвідом із закордонними партнерами. Забезпечення стійкості й адаптивності системи професійного навчання до нових викликів, ризиків та надзвичайних умов навряд чи можливо у закритій системі. Розвиток системи професійного навчання за принципами інноваційності, відкритості, залученості, рівності умов, безбар'єрності, інклюзивності дозволить сформувати систему професійного навчання майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Drigulya, N. M. 2017. Professionalization of civil servants in the context of European integration. http://old.univer.km.ua/visnyk/1622.pdf.
2. Plecan, H. W. 2011. Professionalism as a factor in the implementation of successful professional activities of civil servants. https://www.elibrary.ru/download/elibrary_22527667_52244851.pdf.
3. Деякі питання реформування державного управління України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 липня 2017 р. № 831-р https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text
4. Про схвалення Концепції реформування системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2021 р. № 974-р https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974-2017-%D1%80#Text).
5. Про затвердження плану заходів з розвитку системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад до 2027 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1206-р https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-z-rozvytku-syste-a1206r

Сидоренко Наталія, Наумик Антон, Корх Анна

ІНСТИТУТ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНОЇ ЛАНКИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Сучасні умови ведення державно-управлінської діяльності держави детермінують необхідність у поглибленні децентралізаційної політики. Актуалізується це питання й дією правового режиму воєнного стану на території України, адже швидке ухвалення певних рішень в умовах соціально-економічної невизначеності, створення й розбудова конкретних об'єктів соціального значення та надання певної матеріальної допомоги постраждалим – прерогатива саме органів місцевого самоврядування.

Питання діяльності інституту місцевого самоврядування в Україні вивчала велика кількість провідних науковців України та світу. Зокрема такі: Н. Липовська, Н. Сидоренко, А. Мунько, М. Трещов, Н. Дацій, А. Колодій, О. Євтушенко, І. Драган та інші, що підтверджує актуальність зазначеної теми.

Діяльність інституту місцевого самоврядування грунтується на бажанні громадян об'єднуватися та самостійним чином вирішувати певні питання місцевого значення, задля покращення власного життя. Така форма громадської та суспільно-державної ініціативи, фактично, виступає проявом громадської активності та здатності до самоорганізації населення. Важливим аспектом діяльності саме органів місцевого самоврядування в Україні є їх характерні принципи. Наприклад такі: колегіальність у прийнятті важливих соціальних рішень, гласність в роботі, виборність представників місцевого органу влади, що буде вирішувати певні питання, законність у діяльності та народовладдя. Всі ці важливі аспекти діяльності, поєднуючись, фактично створюють певну синергію народу та влади, об'єднуючись в загальну систему місцевого самоврядування.

Варто зазначити й те, що важливим аспектом діяльності органів місцевого самоврядування є комунікація між ними та громадянами, адже саме цей процес дозволяє вирішувати важливі питання, спираючись на комплексну думку громадськості.

Однією з умов стабільного функціонування місцевого самоврядування є розвинуте громадянське суспільство. На жаль, на відміну від сталих демократій в нашій країні воно перебуває лише на стадії формування, а переважна

більшість соціуму є байдужим до процесів управління територіями, на яких вони проживають [1, с. 161].

З розвитком сучасного прогресуючого суспільства, змінами форм ведення господарської діяльності людини, принципів взаємодії сучасного суспільства та активними трансформаційними процесами, створення нових форм співпраці та взаєморозуміння між владою та громадянами є одним з найперспективніших шляхів вирішення проблем належної роботи органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні [2, с. 79], що також демонструє важливість процесу громадського обговорення певних питань.

Досвід провідних країн світу свідчить, що поглиблення процесів децентралізації влади та передача повноважень «на місця» дозволяє більш ефективно вирішувати проблеми конкретного громадянина, підприємства, установи чи організації, адже саме органи місцевого самоврядування мають здатність до точкового впливу на певну проблеми чи питання, що безумовно є більш ефективним ніж використання загальних державно-управлінських механізмів (законотворчість, загальний механізм примусу держави тощо).

Доцільно зазначити, що процес становлення державно-політичної та суспільно-громадської думки щодо певних питань управління державою відбувається поступово, адже певні закони чи нормативно-правові акти, фактично, створюються та реалізуються самою державою і для їх розуміння та ознайомлення громадянам необхідний певний проміжок часу [3, с. 99], тому і для здійснення процесів децентралізації влади та розширення інституту громадянського суспільства необхідний значний часовий проміжок.

В умовах війни органи місцевого самоврядування отримали декілька додаткових задач, які вони мали виконувати. По-перше, органи місцевого самоврядування мали налагодити близьку співпрацю з військовими адміністраціями та військовим командуванням, узгодити порядок роботи та, за потреби, погодити перерозподіл окремих повноважень. Така система дозволила в короткий термін організувати оборону населених пунктів та забезпечити всі необхідні для цього ресурси, активно доносити актуальну інформацію до населення, щоб зберегти життя та здоров’я громадян [4, с. 70], що також демонструє необхідність у децентралізації влади та передачі державно-управлінських повноважень «на місця».

Таким чином, аналізуючи вищезазначену інформацію, можна прийти до висновку, що збільшуючи повноваження органів місцевого самоврядування та проваджуючи політику децентралізації влади можна не тільки підвищити громадську активність суспільства, а й якісно вплинути на державно-управлінську систему України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Високий М., Нагорняк Т. Взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю в Україні. «Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень» : ЗБ. МАТЕРІАЛІВ І ВСЕУКР. НАУКОВО-ПРАКТ. КОНФ., м. Вінниця, 26 листоп. 2021 р. С. 160–162.
2. Наумик А. С., Червякова К. Д. Комунікація суспільства та органів державної влади. Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук : МАТЕРІАЛИ ІІ МІЖНАР. НАУК. КОНФ., м. Дніпро, 17 берез. 2023 р. с. 79–80.
3. Наумик А., Попова А. В. Становлення державно-політичної думки як основний аспект розвитку сучасної правової системи України. Тренди та перспективи розвитку мультидисциплінарних досліджень : МАТЕРІАЛИ IV МІЖНАР. СТУДЕНТ. НАУК. КОНФ., м. Луцьк, 1 груд. 2023 р. с. 99–100.

Миколюк, А. В. Робота органів місцевого самоврядування під час воєнного стану. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування, (2), с. 67-73.

Шукліна Вікторія, Прохорова Дарія

МАРКЕТИНГОВИЙ КОНТЕКСТ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Товарно-грошові відносини домінують в ринковій економіці як різновид людської діяльності та здебільшого асоціюється з торгівлею. Крім того, вони успішно інтегрується з виробничою діяльністю, поширюється у сфері послуг, на ринку цінних паперів та інтелектуальної власності, складаючи комплекс комерційних напрямів розвитку підприємства.

Вивчення наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених [1-4] вказує на те, що в організації комерційної діяльності набуває подальшого розвитку маркетинговий підхід позиціонування підприємства, формування продуктового портфеля, створення бази постачальників, зростання обсягів реалізації й частки

на ринку. Одні науковці ототожнюють комерційну і підприємницьку діяльності без участі маркетингової, інші стверджують, що комерційна діяльність є ширшим поняттям, ніж підприємництво й може бути маркетинговоорієнтована, або ж навпаки. Проте, всі автори [1-6] визначають важливе місце маркетингу в організації комерційної діяльності як вагомого важеля реалізації стратегічних та тактичних цілей підприємства в цілому. Формально чи неформально люди та організації беруть участь у широкому спектрі видів діяльності та їх операцій, що можуть бути віднесені до сфери маркетингу, тому його роль в комерції значно зростає, ефективність постійно еволюціонує та змінюється [1,4-5]. Маркетинг в процесах організації комерційної діяльності, але не виключно, спрямований на забезпечення взаємодії із споживачами продуктів, що передбачає формування окремих напрямів [2-3,6] (табл. 1).

Таблиця 1. Напрями маркетингу в організації діяльності підприємства

Напрями	Його сутність в операціях комерційної діяльності
Інтегрований маркетинг	управління комунікаціями, каналами розподілу продукції, позиціонування продукції та послуг на основі принципу синергії. Тобто при впровадженні будь-яких маркетингових дій застосовується комплексний підхід, що надає змогу ув'язати усі заходи у єдину цілісну стратегію та досягти додаткового ефекту за рахунок взаємодії компонентів
Маркетинг відносин	Ключовою метою зазначеного напряму маркетингової діяльності в комерційній діяльності є встановлення та розвиток глибоких, взаємовигідних, тривалих відносин з окремими особами та організаціями, що тією чи іншою мірою впливають на успіх підприємства у досягненні стратегічних і тактичних цілей комерційного розвитку. Основними учасниками таких взаємовідносин є споживачі, найманий персонал, маркетингові партнери (постачальники, канали розподілу, дистриб'ютори, дилери тощо), фінансові партнери (власники, інвестори, аналітики тощо)
Внутрішній маркетинг	Полягає у прийнятті на роботу та мотивації співробітників, які здатні та заохочені до ефективної комерційної діяльності зі взаємодією зі споживачами. Основною метою є формування певної корпоративної культури на засаді принципів маркетингу. Його концепція базується на припущенні, що ефективне комерційне позиціонування є функцією не лише відділу маркетингу, але спрямованих та скоординованих зусиль усього персоналу в комерції

Маркетинг діяльності (ефективності діяльності)	Базується на визначенні та розумінні наслідків маркетинговоорієнтованої комерційної діяльності підприємства. Передбачає оцінювання та аналіз ключових показників ефективності: обсяги реалізації, частка ринку, показники втрати клієнтів, міра задоволення потреб споживачів, показники якості, тощо
Соціально відповідальний маркетинг	Реалізація цілей комерційної діяльності з визначенням подальших їх наслідків для навколишнього середовища, правового, етичного середовища, комунікацій із суспільством

Маркетинговий контекст в організації комерційної діяльності в сучасних умовах функціювання підприємств має на меті комерційне позиціювання у відносинах із зацікавленими особами, спрямоване на вирішення завдань забезпечення зв'язку із споживачами, позиціонування у відносинах із стейкхолдерами, формування внутрішньої корпоративної культури, прогнозування тенденцій розвитку ринку з відстеженням існуючого стану ринку й прогнозуванням тенденції зміни, забезпечення стабільного та успішного довгострокового функціонування на основі реалізації цілей і завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ганцура А.В., Коваленко Н.В. Особливості маркетингового дропшиппінгу в системі електронної комерції. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та СГ. 2021. №15(1). С.72-75.
2. Красневич Г.Л. Методичні підходи економічного обґрунтування проєкту розвитку електронного продажу товарів. Ефективна економіка. 2020. №8. Електронний ресурс. Режим доступу: URL: http://www.economy.nayka.275
3. Русєва О.Н. Стратегічне управління комерційною діяльністю підприємства. Праці Одеського політехнічного університету. 2022. Вип. 2(20). С. 11-14.
4. Сак Т.В., Ховхалюк Д.О. Електронна торгівля в Україні: стан, тенденції, перспективи розвитку. Маркетинг і цифрові технології. 2020. Том 4, №3. С. 73-85.
5. Фролова Л.В., Носова Т.І. Система ключових індикаторів оцінки ефективності маркетингових заходів в електронній комерції. Маркетинг і цифрові технології, 2022. Том 3. №2. С.84-96.
6. Digital experience benchmark global cx performance across 10+ industries 2021. Електронний ресурс. Режим доступу: URL: https://contentsquare.comdigital - experience-benchmark-typ/?submissionGuid=9b831c98-6407-4879-908d0d878777

Якубовський Ярослав, Кухарчук Петро

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО У ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Основною з ознак правової демократичної держави є наявність активного громадянського суспільства. В умовах демократичних перетворень органи публічної влади передають частину владних повноважень самоорганізуючим та самоуправляючим структурам. Підсумком цього делегування є наявність конструктивної та соціально-відповідальної взаємодії між владними структурами та громадськими організаціями, що повинна привести до дотримання принципів та виконання функцій демократичної держави. Головним завданням зазначеної взаємодії є розробка ефективно діючих механізмів, які містять алгоритм залучення громадськості до процесу ухвалення рішень на регіональному та локальному рівні.

Військова агресія російської федерації проти України зумовило суттєво підвищити активізацію громадянського суспільства, яке останнім часом є трансформувалось у активного партнера держави у боротьбі з агресором. Весь світ бачить стійкість та адаптивність українського громадянського суспільства. У воєнних умовах суттєво зросла активність громадських організацій (благодійних та волонтерських організацій), які надають необхідну допомогу у вирішенні матеріальних та соціальних проблем.

Підтвердженням цього є дослідження, згідно якого кількість громадських організацій у 2021 році дорівнювала 96258, що 25% вище ніж у 2013році. У 2022 році громадських організацій склала 2700, а кількість нових благодійних організацій склала 6367 [1, С. 12].

Трансформаційні перетворення громадянського суспільства демонструють наявну сталість громадянського суспільства, яку можна оцінити за допомогою Індексу сталості, до його визначення входять складові: правове середовище, організаційна спроможність, фінансова життєздатність, адвокація, надання послуг, секторальна інфраструктура, публічний імідж [2]. Так, згідно досліджень Українського незалежного центру політичних досліджень у 2022 році показник сталості організацій громадянського суспільства в Україні становить 3,1. У 2019 році, цій показник складав 3,2. За всіма складовими Індексу спостерігаються незначні зміни, що демонструє находження

громадянського суспільства на етапі сталості. Це свідчить про існування позитивних тенденції розвитку громадянського суспільства.

Діяльність громадських організацій в умовах воєнного стану відіграє дуже важливу роль у трансформації громадянського суспільства. Трансформаційні перетворення спрямовуються на відтворення стану свідомості суспільства. Підтвердження цього є думка Є. Головахи, з якої варто погодиться, про трансформацію суспільної свідомості. Автор відмічає: «суспільна свідомість це формування домінанти національно-громадянської ідентичності; формування довіри громадян до державної влади; формування державної влади максимально наближеної до громадян; зміна системи цінностей» [3, С. 28]. Зазначені перетворення повинні привести до позитивних результатів всього громадянського сусідства.

Зауважмо що, результатом трансформаційних перетворень може бути сталий соціально-економічний розвиток держави, критеріями оцінки якого можуть виступати якість та рівень життя населення держави. Метою соціально-економічного розвитку є створення суспільного блага, яке за визначенням О.Чеславського має вигляд чотиривимірної моделі: 4WIN (Добре мені - добре тобі - добре суспільству - добре і у майбутньому)[4].

Згідно зазначеної моделі члени громадянського суспільства повинні приймати активну участь у прийнятті рішень на місцевому та локальному рівні. Розробка відповідного механізму, який буде включати алгоритм залучення є однією зі задач трансформаційних перетворень. Участь громадськості у прийнятті рішень життєво важлива, це сприяє консолідації влади та громадянського суспільства та зміцненню демократії. Оптимальні рішення сприятимуть покращенню якості та рівню життя кожної людини. Ефективність зазначеного механізму буде складатись з відповідних критеріїв одним з яких може бути кількісний (кількість населення відповідної території, які брали участь у прийнятті рішення). Чим ширшим буде обговорення, тим легше буде ухвалити та реалізувати відповідне рішення. Такий підхід акумулює знання, вміння та ентузіазм громадськості для ухвалення необхідного рішення та одночасно акцентує його важливу роль у покращенні соціально-економічного розвитку відповідної території.

Отже, сталість громадянського суспільство у період трансформаційних перетворень це як індикатор дотримування принципів демократії у державі. За показниками сталості можна стверджувати, що українське громадянське суспільство демонструє відносну сталість та має потенціал для покращення її показників. Військовий стан не дозволів суттєво знизити дієвість громадянського суспільства та показники його ефективної діяльності, навпаки деякі з них демонструють суттєве зростання. Консолідація громадянського суспільства під час військового стану знаходиться на високому рівні, що буде позитивним поштовхом соціально-економічного розвитку України в повоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Звіт за результатами дослідження «Громадянське суспільство України в умовах війни» URL: https://ednannia.ua/189-doslidzhennia/12456-gromadyanske-suspilstvo-ukrajini-v-umovakh-vijni-2022-zvit-za-rezultatami-doslidzhennya-3
2. 2022 індекс сталості організацій громадянського суспільства URL:https://drive.google.com/file/d/11Q9WwHbEgUfYrRlvB9Ib4a6ICefLN8oe/view
3. Головаха Є. Українське суспільство: шляхи трансформації. Український соціологічний журнал. 2016. № 1–2. С. 26-30.
4. Чотиривимірний простір суспільного блага URL: https://spilno.org/article/chotyryvymirnyi-prostir-suspilnoho-blaha
5. Якубовський Я.С. Сутність функціонування громадянського суспільства в умовах воєнного стану. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування.2023. № 5. С. 70-75. DOI https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2023.5.5.9

Гбур Зоряна

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Без активних регуляторних заходів з боку держави неможливо забезпечити стабільність і розвиток економіки в цілому, особливо в часи, коли ефективність саморегулювання ринку є значно низькою. Публічне регулювання економічних процесів спрямоване на подолання проблем і створення максимально сприятливих умов для функціонування всіх ланок ринкових відносин, завдяки чому досягається економічний розвиток і зростання та

загальна конкурентоспроможність країни. Для досягнення цих цілей органи публічної влади повинні розробляти та впроваджувати відповідні інструменти. Варто зазначити й те, що з початку повномасштабного вторгнення російського ворога в Україну Кабінет Міністрів України (далі – КМУ) вжив різноманітних заходів, включаючи правові, адміністративні та економічні, щоб забезпечити всебічну підтримку економіки в умовах воєнного стану. Поряд з тим, 9 серпня 2023 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України» від 09.08.2023 № 3295-IX [1], який покликаний розпочати реформу конкурентного законодавства та зблизити відповідне законодавство України та діяльність Антимонопольного комітету до стандартів Європейського Союзу. Цим документом передбачено підвищити ефективність системи розвитку і захисту економічної конкуренції, удосконалити національну політику у сфері захисту економічної конкуренції та посилити інституційну спроможність Антимонопольного комітету [1].

Щодо головного інструмента регулювання економічного розвитку України, то особливу роль у такому процесі відіграє бюджет. Так, враховуючи реалії сьогодення, у проєкті державного бюджету на 2024 рік на програми прямої підтримки української економіки передбачили понад 41 млрд грн. У нинішній ситуації українська економіка має великий потенціал розвитку. Окрім того, за прогнозами КМУ – витрати на оборону у 2024 році майже повністю покриватимуться за рахунок податків і зборів. Ці очікування ґрунтуються на макроекономічному прогнозі уряду щодо економічного розвитку та зростання ВВП України на 5% у 2024 році. Очікується також, що експорт зросте на 7,5%, а імпорт скоротиться на 5,5% [2].

Важливим інструментом публічного регулювання економічного розвитку є безпосередньо забезпечення розвитку українського машинобудування. Так, КМУ розробляє та впроваджує ефективні інструменти регулювання цієї сфери, оскільки машинобудівна галузь виробляє продукцію з високою доданою вартістю. Сьогодні розробляються різні програми підтримки машинобудівного сектора для забезпечення доступним обладнанням інших суб’єктів ринку [3]. Загалом програми та плани економічного розвитку спрямовані на швидку та

ефективну трансформацію економічної моделі України від сировинної до виробництва високоякісної продукції. Це не лише сприятиме економічному розвитку країни, а й підвищить конкурентоспроможність України на світовому ринку.

Потужним інструментом публічного регулювання економічного розвитку є Програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України», яка з 2019 року працює з метою підвищення конкурентоспроможності українського малого та середнього бізнесу на українському та міжнародному ринках, сприяння створенню спрощеного та прозорого бізнес-середовища та надання можливостей участі у міжнародній торгівлі українським компаніям. Після повномасштабного вторгнення російського ворога в Україну, ця програма зосередила свої зусилля на підтримці економічної стабільності України та відбудові постраждалої від вторгнення української економіки [4].

Пріоритетні сектори для грантової підтримки, передбачені Програмою USAID «Конкурентоспроможна економіка України», включають інформаційні технології, машинобудування, виробництво, творчі індустрії та послуги. Проте Програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України» відкрита для заявок з інших секторів, які відповідають критеріям відбору. Збільшення вітчизняної переробки та підтримка компаній, які експортують готову продукцію, є одним із пріоритетів діяльності КМУ. В умовах блокування українського експорту та зниження попиту на внутрішньому ринку програма створення та підтримки діяльності об’єднань підприємств у експортні альянси допоможе нашій їм домінувати на зовнішніх ринках. У результаті зростання внутрішнього виробництва спостерігатиметься подальше відновлення української економіки. Також слід зазначити, що Програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України» активно працює над розвитком експортних можливостей для українських компаній. Одним із інструментів є субсидії, які заохочують альянси між компаніями зі спільною метою підготовки до виходу на зовнішні ринки. Підтримка програми передбачає, зокрема, участь у торгових місіях та великих міжнародних виставках, які дають змогу налагоджувати контакти з потенційними партнерами та іноземними покупцями та просувати українські товари та послуги за кордоном [5].

З початку повномасштабної російсько-української війни дієвим інструментом підтримки бізнесу є програма «Доступні кредити 5-7-9%», адаптована КМУ до нових реалій. Доцільно відзначити, що 15 вересня 2023 року Кабінет Міністрів України суттєво вдосконалив механізм державної підтримки бізнесу за програмою «Доступні кредити 5-7-9%». Такі зміни сприятимуть розвитку вітчизняного виробництва шляхом збільшення підтримки переробних та енергоефективних проєктів по всій Україні, посилення діяльності на деокупованих територіях та запровадження механізмів державної підтримки в рамках факторингових договорів. Основою запропонованих змін є відновлення та розвиток економіки України. У програмі перш за все сконцентровано увагу на підтримці бізнесу, який працює на деокупованих територіях, які найбільше постраждали від початку війни та потребують найбільшої уваги з боку держави. По-друге, сектори та галузі з найбільшим економічним впливом і високою доданою вартістю повинні перетворитися на рушійну силу економічного зростання. Таким чином, з допомогою програми державне фінансування відкрите для всіх переробних підприємств і компаній, які працюють у сфері енергоефективності [6].

Зміни, прийняті КМУ, передбачають: 1) покриття відсотків за програмою становить до 1% за перші два роки, 5% для інвестиційних цілей з наступних років і 3% для фінансування оборотного капіталу; 2) підвищення періоду кредитування для інвестиційних цілей терміном до 10 років; 3) збільшення ліміту програми до 150 млн грн (для компаній, які постраждали від знищення та працюють на деокупованих територіях. Для компаній з найбільшою доданою вартістю (переробні підприємства) та напрямків енергомодернізації програмою передбачається: 1) компенсування відсотків до 5-7-9% в залежності від програми; 2) збільшення періоду кредитування для інвестиційних цілей терміном до 10 років; 3) збільшення ліміту програми до 150 млн грн. При цьому в усіх інших випадках для фінансування оборотних коштів встановлено ставку 13% річних, тому ставка для інвестиційних цілей залишається на рівні 5-7-9% [7].

17 жовтня 2023 року Європейський парламент підтримав пропозицію про створення Українського Фонду (Ukraine Facility) обсягом 50 млрд євро для підтримки України в період 2024 2027 років. Рішення тепер має пройти

тристороннє обговорення між Європейським парламентом, Радою Європейського Союзу та Європейською комісією, перш ніж буде передано на розгляд парламентам країн-членів ЄС. Зазначається, що програма Ukraine Facility покликана закласти основу для швидкого відновлення та розвитку української економіки. Попередньо слід відзначити, що Європейський парламент підтримав план Європейської комісії створити Ukraine Facility вартістю 50 млрд євро. Очікується, що робота над самим планом щодо України буде завершена найближчим часом і передана на розгляд Європейській комісії. Програмою Ukraine Facility передбачається, що більшість коштів (75%) будуть залучені в державний бюджет для забезпечення макрофінансової стабільності. Другий компонент програми (16%) спрямований на створення спеціальних інвестиційних механізмів для покриття ризиків у пріоритетних секторах, які також визначені Ukraine Facility, що допоможе залучити інвестиції на суму понад 30 млрд євро [8].

Таким чином, проведені дослідження дозволяють зробити такі висновки: по-перше, сучасна нестабільна ситуація в українській економіці потребує ефективного механізму публічного регулювання економічних процесів, що враховує мінливість ринкового середовища, щоб ефективно та швидко реагувати на зміни в економічних процесах; по-друге, державна політика України має бути спрямована на розробку та реалізацію механізмів відновлення виробництва, збереження та створення нових робочих місць, пов’язаних із відбудовою національної економіки в інфраструктурній сфері, будівництві, промисловості, зокрема машинобудуванні, науці та інших галузях та пошуку стимулів повернення працездатного населення в Україну; по-третє, необхідно повноцінно використовувати різні типи інструментів публічного регулювання, враховуючи можливість різноманітного впливу та досягнення ефекту синергії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України: Закон України від 09.08.2023 № 3295-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3295-%D0%86%D0%A5#Text
2. Допомога бізнесу на понад 41 млрд грн. Міністерка економіки Юлія Свириденко про шість основних економічних програм у проєкті

держбюджету-2024. Forbes. 2023. URL: https://forbes.ua/money/dopomoga-ekonomichnikh-program-u-proekti-derzhbyudzhetu-2024-26092023-16256
3. Уряд планує поновити програму компенсацій аграріям за придбану техніку вітчизняного виробництва. Укрінформ. 2023. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/tehniku-vitciznanogo-virobnictva.html
4. Програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України» виділить 36 млн грн на підтримку українського бізнесу. Дія. Бізнес. 2022. URL: https://business.diia.gov.ua/cases/granti/programa-usaid-pidtrimku-ukrainskogo-biznesu
5. Програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України» надасть гранти на підтримку експортних альянсів на загальну суму $ 1,5 млн. Урядовий портал. 2023. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/prohrama-usaid-sumu-15-mln
6. Відновлення економіки на деокупованих територіях та підтримка вітчизняного виробника: Уряд удосконалив умови підтримки бізнесу за програмою «5-7-9». Міністерство економіки України. 2023. URL: https://me.gov.ua/Ntle=VidnovlenniaEkonomiki
7. Європарламент підтримав створення програми Ukraine Facility на 50 млрд євро протягом 2024-2027 років. Урядовий портал. 2023. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/yevro-mlrd-ievro-protiahom-2024-2027-rokiv

Бататін Олександр

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПАРТНЕРСТВА МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА ПРИВАТНИМИ КОМПАНІЯМИ В ТРАНСПОРТНІЙ ГАЛУЗІ

В умовах глобалізації та постійно зростаючих вимог до ефективності транспортної інфраструктури актуальність партнерства між державою та приватними компаніями в цій сфері значно збільшується. Транспортна галузь є ключовим елементом економічного розвитку будь-якої країни, забезпечуючи мобільність робочої сили, доступність послуг і товарів, а також стимулюючи торгівлю та інвестиції. Розглянута стаття актуальна, оскільки вона зосереджується на аналізі механізмів регулювання та стимулювання партнерства між державним та приватним секторами, що є критично важливим для підвищення ефективності транспортної інфраструктури.

Дослідження має на меті виявити найбільш ефективні підходи та інструменти стимулювання приватного капіталу в транспортні проекти, що включають, але не обмежуються, концесіями, державно-приватним партнерством (ДПП), грантами, податковими пільгами та іншими фінансовими стимулами. Особлива увага приділяється правовим аспектам регулювання такого партнерства, з метою забезпечення прозорості, відповідальності та захисту інтересів всіх сторін, включаючи державу, приватних інвесторів та громадськість [1].

У контексті сучасних економічних та соціальних викликів, таких як потреба в модернізації та розширенні транспортної інфраструктури, необхідність адаптації до змін клімату та перехід до більш сталого розвитку, партнерство між державою та приватним сектором видається однією з ключових стратегій. Таке партнерство може сприяти не тільки підвищенню ефективності транспортної галузі, але й залученню значних інвестицій в інноваційні технології та зелену інфраструктуру.

Україна почала активно розвивати концепцію державно-приватного партнерства на початку 2000-х років. Проте, необхідний законодавчий фундамент і практичні механізми реалізації ДПП почали формуватися лише з ухваленням відповідних законів у 2010 році. З того часу уряд спробував стимулювати розвиток ДПП через різні програми та ініціативи, але до сьогоднішнього дня сектор залишається недостатньо розвиненим, особливо у порівнянні з європейськими країнами [2].

Одним з головних викликів для ДПП в Україні є складність правової бази та бюрократичні процедури. Законодавство, що регулює ДПП, часто критикують за надмірну складність та неоднозначності, що стримують потенційних приватних інвесторів. Крім того, високий рівень корупції та нестабільність політичного середовища підвищують ризики для приватного сектору, знижуючи привабливість інвестицій у великі інфраструктурні проекти.

Незважаючи на існуючі виклики, потенціал ДПП у транспортній галузі України залишається величезним. Транспортна інфраструктура потребує значних інвестицій, які не може повністю забезпечити держава. Приватний сектор може внести не тільки фінансові ресурси, але й передові технології та ефективні методи управління. Сектори, як-от автомобільні дороги, залізниця,

морські та річкові порти, аеропорти, можуть стати об’єктами для успішних ДПП-проектів [3]. Важливою умовою для цього є створення прозорого інвестиційного клімату, зниження бюрократичних бар’єрів та впровадження гарантій для інвесторів.

Для подолання існуючих викликів та реалізації потенціалу ДПП в транспортній галузі України необхідно вдосконалити законодавчу базу, спростити процедури підготовки та реалізації проектів, а також забезпечити максимальну прозорість усіх процесів. Важливим є також підвищення довіри між державою та приватним сектором через чітке визначення прав та обов’язків сторін, а також встановлення ефективних механізмів моніторингу та контролю за виконанням проектів [4].

В контексті глобальних економічних викликів та постійної потреби в інноваціях і модернізації, інструменти стимулювання та регулювання ДПП набувають особливої актуальності у транспортній галузі. Ці інструменти сприяють не тільки залученню інвестицій, але й забезпечують ефективне управління проектами, ризиками та інноваційними процесами:

1. Одним з ключових інструментів стимулювання ДПП є фінансові стимули. Це можуть бути прямі інвестиції, податкові пільги, гарантії повернення інвестицій, а також субсидії на покриття частини витрат. Такі механізми спрямовані на зменшення фінансових ризиків для приватних інвесторів, збільшення привабливості проектів ДПП та стимулювання вкладень у довгострокові та капіталомісткі проєкти.

2. Ефективне нормативно-правове регулювання є фундаментом для успішної реалізації ДПП. Законодавство повинно забезпечувати чітке визначення прав і обов’язків усіх сторін, механізми розподілу ризиків, а також процедури розгляду та вирішення спорів. Важливим аспектом є також створення сприятливого інвестиційного клімату, що включає захист прав інвесторів, прозорість процедур і доступність інформації про проекти [5].

3. Для зменшення інвестиційних ризиків та залучення приватного капіталу важливою є наявність механізмів гарантій. Це може бути гарантія мінімального доходу від проекту, компенсація в разі передчасного розірвання контракту з ініціативи держави або гарантії від політичних ризиків. Такі

гарантії підвищують довіру інвесторів і сприяють реалізації проектів, що вимагають значних витрат та довгострокового планування.

4. Особливу роль в стимулюванні та регулюванні ДПП відіграє публічно-приватне партнерство, яке передбачає активну участь громадськості у плануванні, реалізації та моніторингу проектів. Це дозволяє не тільки забезпечити прозорість та врахування громадських інтересів, але й підвищує соціальну відповідальність приватних партнерів.

5. Сприяння впровадженню інновацій та новітніх технологій є ще одним важливим інструментом. Це може включати стимулювання розробки та застосування інноваційних рішень у проектах ДПП, наприклад, через надання податкових пільг або фінансової підтримки досліджень і розробок.

Ефективне використання інструментів стимулювання та регулювання може значно підвищити привабливість транспортної галузі для державно-приватного партнерства. Це, в свою чергу, сприятиме модернізації інфраструктури, підвищенню якості транспортних послуг і стимулюванню економічного розвитку. Однак, для досягнення цих цілей необхідно забезпечити чітке регулювання, прозорість процесів, захист прав інвесторів та активне залучення громадськості до дискусії та контролю за реалізацією проектів ДПП [6].

З огляду на це, дослідження є важливим внеском у розуміння того, як можна оптимізувати взаємодію між державним та приватним секторами для досягнення загальнонаціональних цілей у сфері транспорту. Воно надає цінні практичні рекомендації для законодавців, урядовців, приватного сектору та громадськості щодо формування ефективних політик у цій сфері. ДПП у транспортній галузі України має великий потенціал стати драйвером економічного розвитку країни, проте для цього необхідно подолати низку існуючих викликів. Забезпечення прозорості, зниження бюрократії, впровадження гарантій для інвесторів та вдосконалення нормативно-правової бази можуть стати ключовими кроками на шляху до успішної реалізації державно-приватних партнерств у транспортній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дробот І. О., Барбір І. М. Механізм державно-приватного партнерства у сфері транспортної інфраструктури України. Ефективність державного управління. 2019. Вип. 4. С. 98–109.

2. Про державно-приватне партнерство [Електронний ресурс]: Закон України від 1 лип. 2010 р. № 2404-VI. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17.
3. Реалізація проектів державно-приватного партнерства в Україні. Практ. пос.– Київ, SPILNO. Жовтень, 2017. 94 с.
4. Полякова О. М., Ліпська Т. І., Кучинська О. М. Державно-приватне партнерство як елемент механізму розвитку транспортної інфраструктури України. Економічний вісник Національного гірничого університету. 2020. № 2. С. 44–52.
5. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 № 430-р. URL: http://surl.li/elxwv (дата звернення: 15.01.2023)

Михальченко О. А., Райчева Л. І. Державно-приватне партнерство як стратегічний інструмент розвитку транспортного комплексу України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2023. Вип. 46. с. 51-57. DOI: https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-46-9.

Белецький Андрій, Проніна Оксана

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Умовою та запорукою сталого розвитку суспільства є безперервне відтворення кількості та якості населення [1]. Кількість населення визначається процесами народжуваності, смертності, міграції; якість – характером структури та динаміки населення, рівнем його здоров'я, освіти, культури. Проблеми визначення якості громадського здоров'я невіддільні від життєвого рівня населення. Якість громадського здоров'я можна оцінювати, використовуючи десятки показників, але найбільш важливими і достовірними є: очікувана тривалість життя, стандартизовані показники смертності (від усіх причин і окремо з причин), дитяча смертність, загальна захворюваність (зокрема соціально значущими хворобами) та рівень забезпечення лікарськими засобами (ЛЗ).

Аналіз сукупності цих показників дозволяє досить точно оцінити рівень здоров'я населення та дати комплексну оцінку ефективності тієї моделі охорони здоров'я, яка переважає в державі. Важливий внесок у розвиток

медичної допомоги населенню вносить організація фармацевтичного забезпечення.

Охорона здоров'я як система структур медичного та фармацевтичного профілю, діяльність яких спрямована на охорону та зміцнення здоров'я населення, збільшення тривалості життя та працездатності, безсумнівно, є стратегічною областю, а фармацевтична промисловість особливо. Зусилля держави спрямовані на розвиток та підтримку на найвищому рівні вітчизняної фармацевтичної промисловості в комплексі з наукою та науковими кадрами, адже лише у взаємозв'язку цих компонентів можлива наявність повного циклу виробництва безпечних, ефективних та якісних вітчизняних лікарських засобів для забезпечення національної безпеки.

Найважливішим завданням охорони здоров'я в Україні стало створення економічно ефективного механізму забезпечення населення ЛЗ. Українська система раціонального лікарського забезпечення відповідає вимогам ВООЗ та визначається наявністю: переліку основних ЛЗ, розробки механізмів їх загальної доступності; стандартів із застосування ЛЗ; системи забезпечення якості та обліку побічних дій; інформаційних систем обліку витрачання [25]. Доступність високоефективних та безпечних ЛЗ для населення має велике політичне та соціальне значення, а також є необхідною умовою забезпечення населення своєчасною медичною допомогою. Держава забезпечує доступність ЛЗ шляхом: найбільш повного насичення внутрішнього ринку безпечними, ефективними та якісними ЛЗ, насамперед включеними до формуляра ЛЗ, переліку основних ЛЗ; вдосконалення системи реалізації ЛЗ. Пільгове, зокрема безкоштовне забезпечення ЛЗ окремих категорій громадян здійснюється відповідно до законодавства України за рецептами лікарів у межах переліку основних лікарських засобів [4].

Відповідно до вимог ВООЗ, зокрема, відповідно до Політики в області лікарських засобів, під основними лікарськими засобами розуміються «…ті, що задовольняють пріоритетні потреби населення в медичній допомогзі, які відбираються з належною увагою до ситуації в охороні здоров'я, на основі доказів їхньої дієвості та безпеки та порівняльного аналізу "витрати - ефективність". Вони повинні бути в наявності у будь-який час та у достатніх кількостях, у відповідних лікарських формах, з підтвердженою якістю та

необхідною для пацієнта інформацією, за ціною, доступною як для окремої людини, та населення загалом» [5]. Відповідно з міжнародними вимогами, в Україні створено формуляр ЛЗ, що є основою для формування річних планів централізованих закупівель ЛЗ із доведеною ефективністю, допустимою безпекою, найбільш економічно вигідних при використанні бюджетних коштів, що виділяються на охорону здоров'я, а також для розробки клінічних протоколів [1].

Істотним напрямом соціально-економічного розвитку країни, підвищення конкурентоспроможності фармацевтичної продукції вітчизняних товаровиробників на внутрішньому ринку, реалізації напрямів соціальної політики є державне регулювання цін на ЛЗ, як у сфері їх виробництва, так і у сфері обігу.

У країні зареєстровано близько шести тисяч найменувань готових лікарських засобів, зокрема 1400 – вітчизняного виробництва. За своєю собівартістю вітчизняні ЛЗ у 2–4 рази дешевше від зарубіжних аналогів. Обсяг реалізації ЛЗ українського виробництва у загальному обсязі реалізації у доларах США становив 52,5%.

У нинішній період виняткове значення набуває система забезпечення якості ЛЗ за допомогою їх фармацевтичної розробки, доклінічних та клінічних випробувань. Логічним продовженням сказаного є реєстрація ЛЗ, що є державним механізмом, який забезпечує їх належну безпеку, ефективність та якість у контексті можливості їх медичного застосування.

При цьому важливо створити всі необхідні умови як контролю за якістю ЛЗ, так і для фармацевтичної допомоги загалом, чому сприяє розвиток корпоративної культури аптечної організації [5]. При цьому відкриття будь-якої аптеки є обов'язковим ланцюгом дій: створення фінансової схеми діяльності аптеки, реєстрація юридичної особи, її місцезнаходження; приміщення та системи електронного обліку; придбання обладнання та меблів; підбір персоналу аптеки; отримання ліцензії; укладання договорів із постачальниками товару; проведення рекламної кампанії.

У сучасний період, поряд з організаційно-розпорядчими та соціально-психологічними методами управління аптекою зростаючу роль набувають економічні методи: програмний цільовий метод планування, складання бізнес-

плану, бюджетний спосіб управління, господарський розрахунок, самофінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії реалізації державної політики забезпечення населення лікарськими засобами на період до 2025 року». URL: https://www.dls.gov.ua/news/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8-%D0%BA%D0%BC%D1%83-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD/
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 лист. 1992 р. № 2801-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. Ст. 19.
3. Про лікарські засоби: Законі України від 4 квіт. 1996 р. № 123/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 22. Ст. 86.
4. Фармацевтична діяльність. URL: https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/309/farmacevtichna-diyalnist (дата звернення: 26.01.2024).
5. Державне регулювання фармацевтичної діяльності в Україні. URL: http://pidruchniki.com/1115121237429/meditsina/derzhavne_regulyuvannya_farmatsevtichnoyi_diyalnosti_ukrayini (дата звернення: 27.01.2024).

Бєльська Тетяна, Лазарєв Геннадій

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Впровадження електронного врядування, на сьогоднішній день, в новостворених об'єднаних територіальних громадах є чи не найголовнішою інновацією і водночас відображенням готовності місцевої влади до інноваційного розвитку та розвитку інноваційної інфраструктури.

Під електронним врядуванням в територіальній громаді розглядається єдина інфраструктура автоматизованої інформаційної системи міжвідомчої

взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування з громадянами та суб'єктами господарювання на основі активного використання інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення європейських стандартів якості надання електронних адміністративних послуг, відкритості та прозорості влади для громадян та суб'єктів господарювання.

Для ефективного розвитку електронного врядування в громаді необхідно забезпечити вирішення питань, пов'язаних з:

- нормативно-правовим забезпеченням розвитку електронного урядування на місцевому рівні;

- розбудовою необхідної інфраструктури електронного урядування на рівні міста;

- ефективним функціонуванням Центрів надання адміністративних послуг, в тому числі надання е-послуг;

- створенням реєстру територіальної громади;

- налагодженням засобів спільної роботи і системи е-документообігу;

- належним функціонуванням офіційного веб-сайту (порталу) міста та його наповнення;

- підтримкою громадських ініціатив;

- е-петиціями та участю громадян у вироблені та прийнятті управлінських рішень на місцевому рівні;

- інформатизацією галузей громади та розвитком галузевого е-урядування (е-медицина, е-освіта, е-торгівля, е-транспорт, е-туризм тощо);

- запровадженням муніципальної картки;

- забезпеченням доступу до відкритих даних;

- відкритим та громадським бюджетом громади;

- використанням соціальних мереж та інших каналів комунікації з громадянами та бізнесом [1, с. 8].

Впровадження електронного врядування в об'єднаній територіальній громаді дозволяє забезпечити реалізацію продуктових інновацій шляхом

надання електронних адміністративних послуг та створенням умов не лише для комунікацій влади з бізнесом і громадянами, але для розширення участі населення в управлінні розвитком громади в цілому через подання електронних петицій, участь в опитуваннях тощо.

Концепція smart-громада в науковій літературі майже не досліджена, оскільки більшість науковців віддають перевагу аналізу концепції smart-місто, адже місто має складнішу інфраструктуру, ніж територіальні громади.

Разом з тим, концепцію smart-місто можна з легкістю адаптувати до концепції smart-громади. Так з технологічної точки зору розумна громада, по суті, є громадою, яка керована даними (data-driven city, або DDC) – результатом цифрової революції та інтенсивної цифровізації суспільства, а також розповсюдження інтернету. Ключовим елементом системи є дані (що збираються і одержані в результаті функціонування громади), технології їх обробки та механізми прийняття рішень.

Дані та програмні продукти, таким чином, виступають головним інструментом створення доданої вартості і ключовим механізмом управління всіма технологічними процесами. Максимальна реалізація можливостей великих даних в інтересах територіального розвитку при цьому залежить від дотримання кількох умов. По-перше, громада має бути технологічно оснащеною інструментами фіксації і збору даних – датчики, камерах відеоспостереження і аналогічні пристрої, що забезпечують збір інформації про різноманітні процеси (рух транспорту, переміщення пішоходів, якість повітря, рівні шуму і т. д.). Ці дані, в свою чергу, можуть бути доповнені інформацією, яку агрегують інші учасники територіальної екосистеми (наприклад, мобільні оператори). По-друге, повинен бути реалізований принцип відкритості даних. У загальному вигляді відкритими вважаються дані, які генеруються і належать державним або приватним організаціям, що надаються на неконкурентній, вільної від ліцензування основі для комерційного та некомерційного використання. Вільний доступ до даних повинен бути забезпечений не тільки

на рівні міжвідомчої муніципального взаємодії – вони також повинні бути відкриті для використання з боку громадян і бізнесу. Такий підхід сприяє більшій прозорості процесів, а значить, і більшому рівні довіри між окремими учасниками територіальної екосистеми. По-третє, має бути дотримано умову сумісності даних. Для прийняття рішень з конкретних питань розвитку найчастіше потрібен одночасний облік і аналіз декількох потоків даних. В умовах, коли велика частина зібраних даних представлена в неуніфікованих форматах з різними умовами зберігання і часто вимагає ручної обробки, важливого значення набуває питання про впровадження стандартизованих підходів, а також інструментів по автоматизації збору, підготовці і обробці даних. Подолання даного виклику залежить від того, чи вдасться розробити і застосувати єдину, «модельну» архітектуру для всіх компонентів розумної інфраструктури, що забезпечує роботу з інформацією. Виклик по суті зводиться до розробки концептуальної моделі розумної громади, яка б забезпечувала основу взаємодії різних його секторів.

Концепція smart-громади, окрім відкритості даних та покращення управлінських процесів передбачає створення «розумної» інфраструктури житлово-комунального господарства, транспорту, електроенергетики тощо. Такі підходи передбачають дистанційний моніторинг стану комунальних мереж за рахунок використання датчиків та різних систем моніторингу.

Не зважаючи на привабливість, практичність та корисність для громади концепції smart-громада її реалізація вимагає суттєвих фінансових ресурсів, які в новостворених об’єднаних територіальних громадах в Україні є обмеженими.

Разом з цим, поступове формування елементів smart-громади і впровадження різних інноваційних рішень є можливим за умови реалізації четвертого кроку концепції формування інноваційної інфраструктури громади, який передбачає створення бюджетного фонду розвитку інновацій або виділення статті видатків бюджету розвитку на інноваційну діяльність.

Фінансування з місцевого бюджету інноваційних рішень повинно випливати з корисності та першочергової необхідності таких інновацій для громади. Тобто впровадження інновацій повинно компенсувати в майбутньому бюджетні видатки. Такі інновації стосуються економії в сфері ЖКГ, надання адміністративних послуг, розвитку виробництва з високим рівнем доданої вартості тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А. І. Семенченка, В. М. Дрешпака. Частина 7: Розвиток електронного урядування на місцевому та регіональному рівнях / [С. А. Чукут]. Київ : ФОП Москаленко О. М., 2017. 72 с.

2. Bielska, T., Lashkina, M., Maliukhov, O., Maliukhova, Y., Lazariev, H. Evaluation of the activities of public authorities in the sphere of infrastructure development and smart technologies (Оцінка діяльності органів державної влади у сфері розвитку інфраструктури та смарт-технологій). Journal of Management Information and Decision Science, 2021, 24(1), стр. 1–14. URL: https://www.abacademies.org/articles/evaluation-of-the-activities-of-public-authorities-in-the-sphere-of-infrastructure-development-and-smart-technologies-10011.html

Бишенко Галина

ДЕРЖАВНИЙ РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ’Я УКРАЇНИ

Електронна охорона здоров’я є одним з основних напрямів впровадження реформи сфери охорони здоров’я, стратегічною метою якої є універсальний доступ, високоякісна медична допомога, економічна ефективність і стійкість, догляд, орієнтований на пацієнта, профілактика та зміцнення здоров’я, постійне вдосконалення та інновації, справедливість у здоров’ї.

В основі державного регулювання сфери охорони здоров’я є нормативно-правова база, яка визначає правове положення органів, установ і посадових осіб [1]. Основу нормативно-правового забезпечення електронної охорони здоров’я складають Конституція України, Закони України «Основи законодавства України про охорону здоров’я», «Про інформацію», «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довірчі

послуги», Постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2018 р. №411 «Деякі питання електронної системи охорони здоров'я», розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку електронної охорони здоров'я» та ін., які роз'ясняють механізм функціонування електронної охорони здоров'я.

Ключові вектори розвитку електронної охорони здоров'я визначені як складові національних стратегій розвитку (Концепція розвитку системи громадського здоров'я, Національна стратегія у сфері прав людини, Стратегія людського розвитку на 2021-2023 рр., Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я, Державна стратегія реалізації державної політики забезпечення населення лікарськими засобами на період до 2025 року, Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 рр., Національна економічна стратегія на період до 2030 року, Стратегія із створення безбар'єрного простору на період до 2030 року) [2].

В Україні діють спеціальні органи для регулювання та розвитку електронної охорони здоров'я. Ключовими інститутами публічної політики з питань реалізації та розвитку електронної охорони здоров'я є Кабінет Міністрів України, Міністерство охорони здоров'я України; Національна служба здоров'я України; ДП «Електронне здоров'я» (eZdorovya); вітчизняний бізнес у сфері охорони здоров'я.

Кабінет Міністрів України забезпечує проведення політики у сфері електронної охорони здоров'я через заходи щодо створення матеріально-технічної бази та інших умов, необхідних для розвитку електронної системи охорони здоров'я.

Міністерство охорони здоров'я України формує орієнтири (політику) щодо розвитку електронної охорони здоров'я в країні та здійснює заходи щодо реалізації такої політики.

Національна служба здоров'я України забезпечує фінансове та оперативне управління системою (наприклад, розробку програми медичних гарантій, оплату медичних послуг, облік декларацій, підписаних між лікарями та пацієнтами).

Головним розробником технічної складової електронної охорони здоров'я й адміністратором центральної бази даних є ДП «Електронне здоров'я», що працює під брендом eZdorovya [3].

ДП «Електронне здоров'я» створене з метою здійснення реформування медичної галузі й ефективної реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я, захисту населення від інфекційних хвороб, протидії іншим соціально небезпечним захворюванням, здійснення контролю за якістю медичних виробів у сфері обігу наркотичних засобів, епідемічного нагляду, тощо.

До основних функцій ДП «Електронне здоров'я» належить технологічна, технічна й експлуатаційна підтримка системи функціонування програмно-інформаційних комплексів, що забезпечують роботу реєстрів цієї системи; управління електронними базами даних з використанням розроблених інтелектуальних систем; підготовка відповідної нормативно-технічної документації; здійснення супроводу впровадження на локальному рівні програмно-технічних засобів для запуску роботи системи на місцях; сертифікація розроблених програмно-технічних інструментів для користування нею кінцевими споживачами.

Заклади охорони здоров'я (лікарні, лабораторії, аптеки та ін.) забезпечують медичне обслуговування населення та надання реабілітаційної допомоги з використанням функціоналу електронної системи охорони здоров'я.

Для більш ефективної взаємодії партнерів та управління розвитком електронної системи охорони здоров'я, удосконалення ресурсного планування створено офіс координації розвитку електронної охорони здоров'я. Офіс координації розвитку електронної охорони здоров'я був створений наприкінці 2022 року та є дорадчим органом Міністерства охорони здоров'я України, метою якого є аналіз сучасного стану справ, проблемних питань та шляхів їх розв'язання, удосконалення системи і механізмів управління електронною охороною здоров'я та визначення основних напрямів розвитку. Серед його завдань, зокрема, забезпечення міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії всіх стейкхолдерів: органів державної влади, місцевого самоврядування, надавачів медичних послуг, бізнес-сектору, міжнародних та громадських організацій.

У складі Офісу координації розвитку електронної охорони здоров'я утворено проектний та архітектурний комітети. Основними завданнями Проектного комітету є розроблення та удосконалення регламенту формування дорожньої карти проєктів eHealth, підготовка дорожньої карти проєктів eHealth, координація та підготовка пропозицій у сфері охорони здоров'я, тощо.

22 грудня 2022 р. під головуванням міністра охорони здоров'я відбулося перше засідання Офісу, під час якого представлено підсумки та результати року щодо впровадження таких проєктів, як розширений неонатальний скринінг, електронні рецепти на антибіотики та наркотичні (психотропні) препарати, пілотні проєкти з розвитку телемедицини, тощо, удосконалення роботи електронної системи охорони здоров'я, системи електронної інтегрованої системи спостереження за захворюваннями (ЕЛІССЗ), MedData.

Також розглянуто та схвалено щорічну дорожню карту проєктів на 2023 рік. Загалом до дорожньої карти увійшло 107 цифрових проєктів у сфері охорони здоров'я, спрямованих на автоматизацію процесів для медичних працівників, підвищення якості, доступності та безпеки медичних послуг для пацієнтів та ін. Серед перспективних цифрових проєктів можна виділити: реєстрацію згоди на посмертне донорство; об'єднання всіх служб екстреної допомоги в рамках системи «Централь 103»; оформлення електронної медичної довідки водія; запуск низки реєстрів системи крові; запровадження 2D-кодування упаковок лікарських засобів; впровадження епідемічного моніторингу неінфекційних захворювань; впровадження електронного плану лікування пацієнта (наразі запроваджено лише для інсулінозалежних пацієнтів); впровадження електронної медичної картки для стаціонару (електронні медичні записи стаціонарної медичної допомоги); продовження запровадження системи видачі електронних рецептів; впровадження нових видів медичних висновків; розширення переліку обстежень при неонатальному скринінгу новонароджених; запровадження єдиної електронної картки для пацієнта; запровадження єдиного електронного кабінету пацієнта [4].

Систематизуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що Україна має відносно розвинену електронну охорону здоров'я та інфраструктуру, що відповідає поточному етапу розвитку системи. Система дозволяє користувачам

сфери охорони здоров'я та пацієнтам використовувати досить широкий спектр сервісів та інструментів для надання та отримання базових медичних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про схвалення Концепції розвитку електронної охорони здоров'я: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2020 р. № 1671-р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1671-2020-%D1%80#Text
2. Стратегія розвитку системи охорони здоров'я до 2030 року (проєкт). Міністерство охорони здоров'я України. URL: https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F/UKR%20Health%20Strategy%20Feb%2024.2022.pdf
3. eZdorovya – унікальна державна IT-компанія, яка відповідає за адміністрування національних інформаційних систем у сфері охорони здоров'я України. ДП «Електронне здоров'я». URL: https://ezdorovya.ua/
4. Створено офіс координації розвитку електронної охорони здоров'я. Український медичний часопис. URL: www.umj.com.ua/uk/novyna-237026-stvoreno-ofis-koordinatsiyi-rozvitku-elektronnoyi-ohoroni-zdorov-ya)

Буковня Інна, Шукліна Вікторія

АДМІНІСТРАТИВНІ МЕТОДИ МОТИВАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У широкому розумінні мотивація є процесом стимулювання самого себе й інших до діяльності, спрямованої на досягнення індивідуальних і загальних цілей діяльності трудового колективу з урахуванням договорів, незалежно від організаційно-правової форми підприємства. Який є соціальним інститутом і одним із видів соціальної спільності, важливим елементом соціальної структури суспільства. При цьому особливим різновидом трудового колективу з підвищеною єдністю, тісною співпрацею та координацією, частою спільною роботою є команда для вирішення конкретних завдань чи виконання окремих функцій, проєктів і об'єднує людей із різноманітними знаннями і навичками, дає можливість навчатися, забезпечує взаємну підтримку [1].

Результативність діяльності трудового колективу складно і неоднозначно залежить від обраного методичного підходу та сили мотиваційного впливу. Визначається відсутність однозначного взаємозв'язку між методом мотиваційного впливу та кінцевими результатами діяльності зумовлений тим, що існує безліч інших чинників як кваліфікація, професійні здібності й

навички, розуміння поставлених завдань, зовнішнє середовище [2]. Результати мотиваційного впливу ґрунтуються на залежності між активністю і показниках діяльності людини. Неоднозначність породжує складну мотиваційну проблему, якщо рівень винагороди пов'язувати лише з результатами праці, то це демотивуватиме працівників, які отримали трохи нижчі результати з винагородою без точного врахування реальних результатів праці.

Вплив мотивації на людську діяльність в трудовому колективі значно впливає на ефективність праці, що визначає кінцеві результати підприємства в цілому з потребою високоефективної і якісної праці. Управлінські засади впровадження методів мотивації є постійним предметом дослідження. Для обґрунтованості мотиваційного впливу важливо вірно обрати методи, які є способом управління активністю персоналу щодо досягнення цілей підприємства відповідно дії законів менеджменту, управлінського апарату, організаційних прийомів з метою стимулювання його діяльності.

Методичні підходи мотиваційного впливу класифікують за об'єктами мотивації, використаними стимулами, видами потреб, спрямованістю тощо та аналізуються для вибору найбільш прийнятних для розробки надійної системи мотивування, застосування справедливих правил регулювання діяльності підлеглих, оплати праці вище від мінімальної, не залучення членів трудового колективу до виконання ризикованих дій, забезпечення гарантій стабільної праці, пенсійного страхування, надання можливості підвищення професійного рівня.

Адміністративним підходом мотивації в організації оплати праці на підприємстві є створення умов, за яких його члени відчували б професійну гордість за те, що краще інших можуть впоратися з дорученої роботою, причетність до неї, особисту відповідальність за її результати, відчували б цінність результатів, конкретну їх важливість з можливістю досягти успіху [3].

Забезпечення можливостей кожному члену трудового колективу показати свої здібності, присутність виклику, реалізація себе працею, визнанням, яке може бути особистим і публічним, поширені як управлінські методи мотиваційного впливу. Разом з тим, постановка високих цілей, які надихають людей на ефективний працю, атмосфера взаємної поваги, довіри, заохочення розумного ризику і терпимості до помилок і невдач разом з уважним

ставленням з боку керівництва, можливість просування на посаді об'єднуються в управлінському мотиваційному впливу. Можливість отримання більш високої заробітної плати, цікавої і змістовної роботи, визнання заслуг і авторитету особистості в трудовому колективі є проявами управлінського мотиваційного впливу [2,4]. Проте, адміністративні методи мотивації в організації оплати праці є внутрішньо обмеженими щодо посад високого рангу, не всі люди здатні керувати і не всі до цього прагнуть, просування по службі вимагає підвищених витрат на перепідготовку [5]. Разом з тим, підтримка, коли працівник сумнівається, не впевнений, не може визначитися з вибором цілей, завдань, способів поведінки стає управлінським засобом мотивації усунення сумнів, невпевненості, коливання, особливо коли член трудового колективу перебуває у стані розгубленості, пригніченості в результаті тривалих невдач [2-3], поганого настрою та іншого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мельник Л. Аналіз сучасних мотиваційних підходів до управління персоналом. Бізнес-навігатор. 2022. Вип. 4. С. 94-98.
2. Чернишова А. Мотивація та стимулювання праці в системі управління персоналом підприємства. Молодий вчений. 2021. № 6 (33). С. 141-145.
3. Капранов М. Мотивація як фактор ефективного управління персоналом. Теоретичні і практичні аспекти економіки та ІВ. 2020. Вип. 16. С. 334-341.
4. The Vienna Institute for International Economic Studies (wiiw), Russia's Invasion of Ukraine: Assessment of the Humanitarian, Economic and Financial Impact, №.59, April 2022. Режим доступу: URL: https://wiiw.ac.at/russia-s-invasion-of-ukraine-assessment-of-the-impact-in-the-short-and-medium.html
5. Pys'menna, M. System Approach to Personnel Management Motivation, 2019. Vol.24.9. Pp.375-382. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7346

Василенко Денис

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Ефективне оперування інформацією в період кризових проявів має на меті забезпечення суспільної безпеки та сприяння динамічному реагуванню системи публічного управління на надзвичайні ситуації. Дослідження

демонструють, що під час прояву небезпеки, катастроф, катаклізмів, система публічного управління та комунікації часто не витримують складних випробувань, що призводить до некерованості, посилюючи негативний вплив на окремі сфери діяльності та вразливі групи населення [1; 2]. Надійне управління інформацією має вирішальне значення для ухвалення обґрунтованих рішень органами влади і скоординованого реагування на кризові ситуації. Однак бюрократична складність і застарілі технології часто перешкоджають ефективній кризовій комунікації та інформуванню громадськості.

З метою підвищення стійкості, система публічного управління в надзвичайних ситуаціях має визначити пріоритетом модернізацію систем моніторингу, аналітичних можливостей, потоків звітності та інформаційних каналів. Сучасні підходи до систем збору, аналізу та розповсюдження даних дозволить передбачати ключові проблеми, мобілізувати ресурси, вчасно попереджати та спрямовувати громади, що перебувають у зоні ризику, пом’якшуючи кліматичні, військові та пандемічні загрози.

Кризове інформаційне забезпечення зосереджується на критично важливій ролі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у прогнозуванні, реагуванні та відновленні після кризових ситуацій. Ефективне використання ІКТ сприяє прийняттю обґрунтованих рішень, підвищенню обізнаності про ситуацію, цільовому розподілу ресурсів та заходам із захисту населення на різних етапах публічного управління надзвичайними ситуаціями: зменшення ризиків до події, підготовка до загроз, термінове реагування під час кризи та довгострокове відновлення після кризової ситуації [3].

Надійні механізми інтегрують індикатори раннього попередження, прогнозні моделі, географічні інформаційні системи (ГІС), облік ресурсів, оцінку збитків та інструменти візуалізації для моніторингу в режимі реального часу, аналізу, спільного вироблення алгоритмів дій і оперативної мобілізації. Попереджувальна комунікація спирається на вміння формувати переконливі повідомлення та поширювати їх через наявні мережі, щоб мотивувати громадськість до відповідної поведінки. Таким чином, стійкі системи потребують інтегрованого збору даних, організованого управління знаннями та чіткого їх поширення.

За останні роки Україна провела масштабні реформи системи публічного управління кризовими ситуаціями, ухваливши «Кодекс цивільного захисту» [4] і делегувавши важливі функції безпеки та захисту від надзвичайних ситуацій Державній службі з надзвичайних ситуацій (ДСНС) [5], що дозволило створити інтегровану систему реагування на всі види небезпек із посиленою оцінкою ризиків, системами оповіщення та можливостями реагування.

В той же час, системні недоліки, пов’язані з ізольованими сферами діяльності, аналітичними функціями та інформуванням громадськості, залишаються невирішеними. Міжвідомчий обмін даними є обмеженим, а багато ситуаційних центрів ДСНС поки що покладаються на недостатню кількість технологій. Скорочення бюджету також призвело до зменшення критично важливих навчань та технічного обслуговування обладнання.

Інформаційний дефіцит зберігається через розрізненість аналітичних систем, недостатній рівень технологій, програми оповіщення вразливих груп населення та обмежену регіональну співпрацю. Таким чином, удосконалення системної координації, аналітики, інструментів моніторингу та механізмів комунікації з громадянами є важливим для пом’якшення масштабних кліматичних, промислових, конфліктних загроз в Україні. Закриття прогалин вимагає комплексної модернізації інформаційної інфраструктури в системі публічного управління.

Одним із напрямів є необхідність заміни застарілих систем, обладнання та аналітичного програмного забезпечення, які погіршують збирання, аналіз та обробку інформації щодо різного роду складних явищ та ситуацій. Подальшими кроками вбачається інвестування в інтегровані платформи відкритих даних, сучасні системи моделювання та прогнозування з використанням штучного інтелекту для ухвалення рішень на основі фактичних даних.

Доцільним є оптимізація структури мобільного звітування на основі інтернет-мереж як центральних так і регіональних органів публічної влади, що функціонує в цілодобовому режимі. Динамічність комунікації з громадами, які перебувають у зонах ризику, слід розширювати як по офіційних каналах, так і на основі SMS-повідомлень та соціальних мереж.

Впровадження актуальних підходів та заходів може суттєво посилити спроможність моніторингу загроз, що еволюціонують, спрямування ресурсів відповідно до завданих збитків, інформування громадян та співпраці між органами публічної влади та міжнародними партнерами.

Оновлення моніторингу, аналітики, систем раннього попередження та міжвідомчої координації має важливе значення для пом'якшення зростаючих загроз надзвичайних ситуацій, з якими стикається Україна. Особливо це стосується нинішньої ситуації, пов'язаної з російською військовою агресією в Україні. Оптимізація збору, обміну та використання даних, пов'язаних з надзвичайними ситуаціями в цілому в країні та на територіях, що дотичні до зон активних бойових дій, уможливить ухвалення обґрунтованих рішень, швидку мобілізацію ресурсів у пріоритетних сферах, а також забезпечить вказівки органів влади, підвищуючи стійкість суспільства. Технологічні інновації мають бути збалансовані з управлінським баченням, лідерством та розбудовою потенціалу на рівні громад. Поєднання модернізації технологій з сучасними протоколами реагувань, регіональною співпрацею дозволить актуалізувати стійкість, що створить значний потенціал для позиціонування України у сфері інформаційного забезпечення системи публічного управління під час надзвичайних ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дзяна Г. О., Дзяний Р. Б. Управління комунікаціями в умовах криз. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2022. №. 2. С. 13–21. DOI: https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.2.2.
2. Круглов В. В. Роль державно-приватного партнерства у сфері безпеки. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 12. С. 107–110.
3. Терент'єва А. В. Управління надзвичайними ситуаціями з елементами кризового менеджменту. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. №. 9. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=881.
4. Кодекс цивільного захисту від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text.
5. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1052. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text.

Момоток Олена, Прокопів Марія

ГРОМАДСЬКІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

У сучасних умовах постіндустріального суспільства фахівці різних галузей – менеджери, маркетологи, логістики, рекламісти, соціологи та ін. – у своїй діяльності все більше використовують вербальні комунікації. Не виключенням є й сфера публічного управління, в якій державні службовці застосовують комунікаційні прийоми як форми взаємодії суб'єктів і об'єктів управління. Комунікація державних та місцевих органів влади (сільської ОТГ, району, області, регіону або країни в цілому) з громадськістю є необхідною умовою їх ефективної діяльності на основі принципів прозорості й відкритості. Сучасна світова практика свідчить, що тільки при постійній ефективній взаємодії органів публічного управління з громадськістю вони можуть якісно виконувати свої функції, мати підтримку своїх дій з боку суспільства.

Вивченню закономірностей комунікаційної діяльності в інформаційну епоху приділяла увагу значна кількість вітчизняних та зарубіжних вчених. Істотний внесок у становлення сучасної науки про комунікації, у т.ч. в публічній сфері, зробили Л. Волкова, О. Мішон, О. Панкрухін, Г. Почепцов та ін. Найсучасніші наукові обґрунтування в галузі вітчизняної державної інформаційно-комунікаційної політики здійснюються вченими Національної академії державного управління при Президентові України у працях Н. Грицяк, В. Дрешпака, Д. Кіслова, М. Лашкіної, Л. Литвинової, А. Семенченка, С. Соловйова та ін. Але ж все-таки науковці та практики ще не приділяють достатньої уваги проблематиці використання вербальних маркетингових комунікацій у публічному управлінні та самоврядуванні.

Метою роботи є розгляд сутності, змісту та видів вербальних комунікацій, основних особливостей комунікаційного процесу в публічному управлінні в умовах децентралізації управління.

Останнім часом за зростаючого використання концепції соціально-етичного маркетингу в економіці все більше відчувається необхідність застосування маркетингу в некомерційній сфері, зокрема в системі публічного управління. Маркетингові прийоми та інструменти починають частіше сприйматися управлінцями невиробничих фірм і компаній, державними та муніципальними службовцями. Такі прийоми дають певні переваги зі

створення умов для сталого розвитку територій і покращання якості життя населення [1], що стає особливо актуальним під час впровадження адміністративної реформи (організації об'єднаних територіальних громад, укрупнення районів тощо) [2; 3].

Маркетингові комунікації в сфері публічного управління являють собою сукупність прийомів та способів, що застосовуються на практиці суб'єктами управління для впливу на громадськість, споживачів, соціум тощо для вирішення тих чи інших проблем, які виникають у повсякденній життєдіяльності людини. Як відомо, суб'єктами публічного управління є органи державної влади і місцевого самоврядування, що організовують свою діяльність із надання державних та муніципальних послуг з метою задоволення громадських інтересів, носіями яких є не тільки представники громади, а й політичні партії, профспілки, різні громадські об'єднання. Наявність громадського інтересу обумовлює різноманітні форми участі представників громадянського суспільства в усіх процесах публічного управління: внесення пропозицій до проєктів адміністративних регламентів з організації та надання послуг, оцінку якості публічних послуг (державних, муніципальних, соціальних), оцінку діяльності органів влади та їх посадових осіб, внесення громадянами і громадськими організаціями пропозицій до законопроєктів та муніципальних актів. Таке залучення представників громадянського суспільства дозволяє припустити інтегрування концепції маркетингу відносин у процеси публічного управління.

На сьогодні публічність є властивістю технології управління будь-якої влади, тому комунікації відіграють тут чи не першорядну роль. Вербальні комунікації в публічному управлінні розглядаються як один з інструментів спілкування із громадськістю в цілому, окремими представниками громади, громадськими організаціями, засобами масової інформації, партнерами, споживачами соціальних послуг, підлеглими тощо. Окрім цього до вербальних комунікацій належать і такі форми участі, як засідання громадських рад, резолюції мітингів і зібрань, засідання комісій самоврядування, запити депутатів та т. ін. Отже, комунікації охоплюють усі елементи публічного управління.

Як відомо, комунікація поділяється на зовнішню та внутрішню. Беручи до уваги важливість внутрішньо-організаційної комунікації, системоутворюючим чинником, що визначає імідж органу публічного управління, сприяє прозорості й підзвітності його роботи, є зовнішня комунікаційна взаємодія «орган публічного управління – громадськість». У публічному управлінні можна виділити три основних види зовнішніх комунікацій:

1) комунікація з метою інформування;

2) комунікація з метою надання публічних послуг;

3)комунікація з метою обговорення проєктів рішень, які неможливо ухвалити без участі громадськості.

Внутрішня комунікація на відміну від зовнішньої, яка націлена на здійснення впливу на громадськість або отримання рекомендацій чи узгодження позицій із представниками суспільства, пронизує всю систему публічного управління зсередини і є основною рушійною силою у сфері прийняття управлінських рішень.

Вербальні комунікації в публічному управлінні – це обмін інформацією між двома суб’єктами комунікаційної взаємодії. Для органів публічного управління надзвичайно важливою складовою комунікаційної діяльності є зворотний зв’язок та перехід від одностороннього інформування громадян про дії влади до двосторонньої комунікації «громадськість – державний орган – громадськість». Комунікаційна діяльність у публічному управлінні полягає у здійсненні інформаційних обмінів, спрямованих на виконання функцій публічного управління, і забезпечується комунікативною підсистемою взаємодії суб’єктів управління між собою та з іншими суспільними інститутами [4]. Комунікативна підсистема публічного управління перебуває у стані динамічної взаємодії з іншими його підсистемами (організаційною, правовою, кадровою, економічною тощо) і складається з низки підсистем нижчого рівня, що формують її структуру.

Вербальні комунікації органів публічного управління можуть мати різні форми та здійснюватися із використанням різноманітних методів, які залежать від цілей і характеру діяльності, суб’єктів взаємодії, масштабу їх взаємодії

(загальнодержавний, регіональний чи місцевий рівень; масова чи індивідуальна комунікація) та обсягу повноважень органів публічного управління.

Невід'ємною частиною вербальних комунікацій у публічній сфері є паблік рилейшнз (PR). «У менеджменті PR почав розглядатися як один з інструментів спілкування із підлеглими, партнерами, конкурентами, представниками влади, споживачами, громадськістю. Завданням PR є формування позитивної громадської думки з метою найбільш успішного функціонування підприємства (установи, фірми), зміцнення його репутації в партнерів, державних органах та органах самоврядування й створення сприятливого ділового клімату серед колег, співробітників, підлеглих» [5, с. 134]. Подібні завдання виконує PR і в публічному управлінні. Сучасна практика взаємодії державних і муніципальних органів влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства визначила необхідність створення нових форм та методів взаємодії із суспільством на основі конструктивного діалогу, а це можливо лише при функціонуванні чіткого механізму діяльності у зв'язках із громадськістю.

У публічному управлінні можна виділити кілька комунікаційних PR-моделей. Комунікаційна модель PR 1-го рівня – publicity (подання) – орієнтована на поширення інформації. Ця модель використовується переважно в сільських територіальних громадах з простою системою управління. 2-му рівню відповідає модель «суспільна інформація», метою якої є оптимальний розподіл інформації про суб'єкт: громаду, підприємство, установу. Модель 3-го рівня, яку її автор відомий теоретик PR Е. Бернейз називав «двосторонньою асиметрією», застосовується у великих розгалужених компаніях, де панує децентралізована система прийняття рішень і працює велика кількість менеджерів, наділених повноваженнями приймати самостійні рішення. Асиметрія вказує на те, що отримана від цільової аудиторії інформація використовувалася виключно на користь організації для покращання роботи. Така модель частіше зустрічається на рівні міста, району, області. 4-й рівень є моделлю двосторонньої симетрії, яка відображає принцип, що можна сформулювати таким чином: «будь-який бізнес у демократичній країні починається з громадської думки і не може існувати без суспільної згоди». На цьому рівні досягається баланс між громадською думкою та суб'єктом,

оскільки громадськість робить свій внесок у вирішення проблеми. Перша та друга комунікаційні PR-моделі працюють за принципом односторонньої, третя та четверта – двосторонньої комунікації. На сьогодні моделі з односторонньою комунікацією, що є здебільшого маніпуляційними, все більше і більше поступаються місцем моделям з двосторонньою комунікацією, що дає змогу прогнозувати соціальні наслідки здійсненого вибору. «Опанування методологію PR дає змогу зрозуміти психологію й механізми спілкування з тими чи іншими спільнотами громадян і навчитися застосовувати ці механізми до персоналу державних та недержавних установ, політиків, електорату, працівників промислових та непромислових підприємств, бізнесових структур, окремих соціальних груп» [5, с. 135].

Комунікаційна взаємодія органів публічного управління з громадськістю є необхідною умовою їх ефективної діяльності на основі принципів прозорості й відкритості. Короткий концептуальний огляд дослідницького матеріалу з даної проблеми дозволив дійти висновку, що вербальні комунікації органів публічного управління з інститутами громадянського суспільства, у цілому з громадськістю та потенційними споживачами соціальних і адміністративних послуг можуть набувати різних форм та здійснюватися із застосуванням різних методів залежно від цілей діяльності й зазначених суб'єктів взаємодії, рівня (загальнодержавний, регіональний, місцевий) та характеру їх взаємодії (масова чи індивідуальна комунікація), а також обсягу повноважень органів публічного управління. У конкретних комунікативних проявах управлінського дискурсу використовується кодово-комунікативна технологія управління для вирішення прагматичних установок.

До найбільш перспективних напрямів подальших досліджень у цьому аспекті доцільно віднести поглиблене вивчення проблеми використання та обґрунтування маркетингових підходів у публічному управлінні, різних комунікаційних технологій, у тому числі й принципів створення креолізованих текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. М. : Рефл-бук; К. : Ваклер. 2001. 656 с.
2. Панкрухин А. П. Маркетинг территорий. 2-е изд. СПб: Питер, 2006. 416 с.
3. Тєлєтов О. С. Розвиток старопромислових регіонів та об'єднаних територіальних громад. *Сталий розвиток старопромислових регіонів України:*

інноваційний вимір : колективна монографія / за ред. В.А. Омельяненка. Суми: Триторія, 2021. С. 98–143.
4. Дрешпак В. М. Комунікації в публічному управлінні : навч. посіб. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2015. 168 с.
5. 92 Вісник Хмельницького національного університету. *Економічні науки*. 2021. № 6. Т.2.

Віремейчик Анатолій

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА КОНЦЕПЦІЇ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ВЗАЄМОДІЮ МІЖ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ

Питання взаємовідносин інститутів публічної влади (державної і самоврядної) на місцевому рівні, взаємодія їх органів є предметом активних наукових досліджень, починаючи з моменту відродження в незалежній Україні місцевого самоврядування, а в подальшому і становлення такого суспільно-правового явища як територіальні громади. Слід зазначити, що відповідно до статті 6 Закону України «Про місцеве самоврядування» первинним суб'єктом вирішення питань місцевого значення є територіальна громада.

Так, відповідно до статті 1 вказаного вище Закону територіальна громада визначається як «жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр» [1].

Варто відзначити, що взаємодію місцевих органів публічної влади розглядали, з одного боку вчені, а з іншого – були внесені зміни до законодавства про місцеве самоврядування з метою проведення децентралізаційної реформи та відповідно покращення результативності взаємодії органів місцевого самоврядування з органами виконавчої влади на місцях у контексті стратегії розвитку України [2].

Процес децентралізації активізувався у 2015 році, коли почали відбуватися законопроєктні роботи у цьому напрямку та наблизився до свого завершального етапу у листопаді 2021 року, коли був підготовлений фінальний звіт за результатами інклюзивних позапарламентських публічних консультацій "Зміни до Конституції України у частині децентралізації через консенсус" [3].

Втім, ці реформаційні процеси зупинені через війну, яку розпочала рф проти України. В умовах воєнного стану, оголошеного Указом Президента України 24.02.2022 року у системі органів публічної влади на місцях відбулися зміни, пов'язані зі загрозами воєнного часу. Зокрема, Указом Президента України від 24.02.2022 року «Про утворення військових адміністрацій» було утворено 24 обласні та Київську міську, а також районні військові адміністрації для здійснення керівництва у сфері забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку.

Зміни у системі органів публічної влади та зміщення акцентів у їхній функціональній спрямованості безпосередньо впливають на мету та зміст (види, форми) взаємодії органів державної влади на місцях та органів місцевого самоврядування. Метою їх взаємодії стає організація та забезпечення безперебійного функціонування всіх інституцій на місцях в умовах воєнного часу на основі партнерського підходу.

Взаємовідносини між органами виконавчої влади на місцях та органами місцевого самоврядування за своєю природою є різновидом соціально-управлінських відносин і тому їх варто розглядати у вертикальній та горизонтальній проєкціях та класифікувати на вертикальні і горизонтальні відносини. При цьому горизонтальні взаємовідносини є домінантними, тоді як вертикальні – можуть виникати між органами, що розглядаються при виконанні делегованих повноважень органами місцевого самоврядування. Крім того, такі відносини можуть виникати в надзвичайних, екстремальних умовах (зокрема, в умовах воєнного часу). Реальне життя цих взаємовідносин – це взаємодія суб'єктів при реалізації своїх повноважень.

Щодо функціонування органів виконавчої влади, зокрема й на місцевому рівні у повоєнний час, то відповідно до статті 35 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» місцеві державні адміністрації на відповідній території взаємодіють з «сільськими, селищними і міськими радами, їх виконавчими органами та сільськими, селищними і міськими головами, сприяють у здійсненні ними власних повноважень місцевого самоврядування, зокрема у вирішенні питань економічного, соціального та культурного розвитку відповідних територій, зміцнення матеріальної та фінансової бази місцевого самоврядування, контролюють виконання наданих

їм законом повноважень органів виконавчої влади, розглядають та враховують у своїй діяльності пропозиції депутатів, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

У разі розгляду місцевою державною адміністрацією питань, які зачіпають інтереси місцевого самоврядування, про це повідомляється заздалегідь відповідним органам місцевого самоврядування. Представники цих органів та посадові особи територіальних громад мають право брати участь у розгляді таких питань місцевою державною адміністрацією, висловлювати зауваження і пропозиції.

Голови місцевих державних адміністрацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів місцевої державної адміністрації або їх представники мають право бути присутніми на засіданнях органів місцевого самоврядування та бути вислуханими з питань, що стосуються їх компетенції.

Місцеві державні адміністрації не мають права втручатися у здійснення органами місцевого самоврядування власних повноважень.

Для здійснення спільних програм місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування можуть укладати договори, створювати спільні органи та організації» [4, ст. 35].

Слід зауважити, що на практиці взаємодія органів місцевого самоврядування з місцевими державними адміністраціями на різних рівнях адміністративно-територіального устрою будується по-різному.

1) Районна державна адміністрація – районна рада .У цьому випадку райдержадміністрація виконує повноваження виконавчого органу районної ради, а відтак готує та подає на розгляд ради проекти рішень, звітує за їх виконання. Рада може висловити недовіру голові районної державної адміністрації в частині невиконання ним рішень ради у сфері делегованих радою на рівень райдержадміністрації повноважень. Голова райдержадміністрації не має права зупиняти рішення ради, але може звернутись до суду про їх скасування як незаконних.

2) Сільська, селищна, міська (міста районного значення) рада – районна державна адміністрація. Формально прямих відносин чи прямої залежності тут немає. Але насправді ситуація є складнішою. Оскільки більшість сільських, селищних та почасти міських громад не мають достатньо ресурсів та

спроможності для надання послуг своїм мешканцям, ці послуги надаються закладами, управління якими та фінансування віднесено на районний рівень, отже стан справ тут значною мірою залежить від районних державних адміністрацій. Відтак, якщо школа у селі в поганому стані, її ремонт чи укомплектування залежить від району, тому без нормальних взаємовідносин тут не обійтись. Те ж саме стосується участі громади в районних програмах чи будівництва у громаді об'єктів за кошти субвенції на соціально-економічний розвиток регіонів з Державного бюджету.

3) Обласна державна адміністрація – обласна рада. Як і на районному рівні, тут обласна державна адміністрація виконує повноваження виконавчого органу обласної ради, а відтак готує та подає на розгляд ради проекти рішень, звітує за їх виконання. Рада може висловити недовіру голові облдержадміністрації в частині невиконання ним рішень ради у сфері делегованих радою на рівень ОДА повноважень. Голова ОДА не має права зупиняти рішення ради, але може звернутись до суду про їх скасування як незаконних [5].

4) Сільська, селищна, міська (міста районного значення) рада – обласна державна адміністрація. Формально та реально прямих відносин та залежності тут немає. Фактично контакти голів громад з головою ОДА відбуваються винятково через голову РДА, за винятком, можливо, голів тих громад, які знаходяться у привабливих місцях, – поблизу обласних центрів у рекреаційних зонах. Проте вплив ОДА помітний на всій території області, оскільки є пряма залежність голів РДА де-факто від голови ОДА.

Що стосується органів місцевого самоврядування міст обласного значення, то рівень їх відносин з головами РДА та ОДА характеризується значно меншою залежністю, оскільки громади міст обласного значення є більш самостійними, мають власний повноцінний бюджет, достатню кадрову спроможність, інституційний потенціал – реалізують весь комплекс повноважень, що належать місцевому самоврядуванню [6].

Однак в умовах воєнного стану у змісті (видах та формах) взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування доцільно виокремити наступні особливості:

- органи місцевого самоврядування зобов'язані сприяти діяльності військового командування та військовим адміністраціям щодо забезпечення заходів, які необхідні для запровадження правового режиму воєнного стану на відповідній території та захисту безпеки населення. Отже, координаційний вид взаємодії цих органів має бути зміцненим та поширеним для об'єднання зусиль щодо забезпечення життєдіяльності та безпеки населення певної території, а також сприяти забезпеченню національної безпеки та відсічі збройної агресії.

- виникають особливі взаємовідносини між територіальними громадами та військовими адміністраціями, які можна за змістом визначити як субординаційні. У період дії воєнного стану сільський, селищний, міський голова територіальної громади, на території якої не ведуться бойові дії та не прийнято рішення про утворення військової адміністрації населеного пункту (населених пунктів), виключно для вживання заходів правового режиму воєнного стану може ухвалити рішення, визначені у ч. 4 ст. 9 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» з обов'язковим інформуванням начальника відповідної обласної військової адміністрації протягом 24 годин. Окрім того, відповідно до ч. 2 ст. 15 цього закону військові адміністрації населених пунктів на відповідній території здійснюють повноваження зі: "скасування актів виконавчих органів відповідної ради, які не відповідають Конституції, законам України, іншим актам законодавства, рішенням відповідної ради, ухвалитим у межах її повноважень" (п. 31); "ухвалення рішення про дострокове припинення повноважень органів територіальної самоорганізації населення у випадках, передбачених законом" (п. 34) та ін. Таким способом, посилюється субординаційна взаємодія між органами місцевого самоврядування та органами державної влади на місцях [7].

Свого часу війна завершиться і після перемоги українського народу необхідним буде продовжити розбудову України як незалежної, суверенної держави, повноправного члена європейського співтовариства. Перспективами післявоєнного часу у контексті децентралізації влади безумовно має стати продовження реформи у цьому напрямі, перш за все шляхом внесення відповідних змін до Конституції України та чинного законодавства. Адже децентралізація передбачає відповідну організацію публічної влади на місцях. Важливою є наявність органів державної влади, які не матимуть широкої

загальної компетенції та, зокрема, не здійснюватимуть контрольних повноважень щодо органів місцевого самоврядування. Втім, вони мають представляти та впроваджувати інтереси держави на місцевому рівні, для досягнення цієї мети за ними має бути збережено повноваження щодо координації діяльності органів публічної влади (управління) на місцях, моніторингу реалізації державного інтересу, нагляду за законністю актів інших суб'єктів публічного управління (зокрема органів місцевого самоврядування).

Визначена організація публічної влади на місцях (органи місцевого самоврядування з широкою компетенцією у сфері здійснення публічного управління на місцях та наявність представників органів виконавчої влади з обмеженими повноваженнями переважно координаційно-наглядового характеру, також наявність територіальних органів центральних органів виконавчої влади) обумовлює відповідну модель взаємодії місцевих органів публічної влади в умовах децентралізації.

Основою такої взаємодії має стати чітке визначення та законодавче закріплення повноважень цих органів, що й визначає зміст, види та форми їх взаємодії. Для досягнення цієї мети передусім необхідним буде розмежування компетенції органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади. Адже тільки за цієї умови можлива їхня взаємодія.

Розмежування компетенції зазначених органів в умовах децентралізації має ґрунтуватися на п'яти основних положеннях: по-перше, місцеве самоврядування є публічно-самоврядною владою, відмінною за своєю правовою природою від державної влади, що функціонує від імені та в інтересах місцевого населення; по-друге, органи місцевого самоврядування в умовах децентралізації, в межах закону здійснюють регулювання та управління суттєвою більшістю публічних справ; по-третє, наявність однієї мети органів державної влади та місцевого самоврядування – здійснення ефективного публічного управління на місцях; по-четверте, виокремлення та співвідношення (взаємозв'язок) національного, державного (загального) і місцевого інтересів; по-п'яте, договірна форма делегування повноважень з метою здійснення ефективного управління на місцях.

Резюмуючи вищевикладене, доцільно зазначити що у післявоєнний період (період відновлення та модернізації країни) необхідним є продовження

процесів удосконалення здійснення державного управління на місцевому рівні на основі децентралізації, що обумовлює нову “якість” та оновлений зміст спільної діяльності місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Консолідація зусиль цих органів, тобто їхня спільна діяльність (взаємодія), є важливою умовою та водночас засобом здійснення демократичного, децентралізованого управління територіями та передумовою організації належного врядування у контексті євроінтеграційних цілей та завдань України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80
2. Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020” : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/ show/5/2015
3. Зміни до Конституції України в частині децентралізації влади. Фінальний звіт за результатами інклюзивних позапарламентських публічних консультацій “Зміни до Конституції України у частині децентралізації через консенсус”: проект тексту змін до Конституції України в частині децентралізації влади. URL: http:// komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/42960.pdf
4. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14
5. Кальниш Ю. Г. Компетенція обласних державних адміністрацій як повноважних органів системи виконавчої влади на місцях в Україні. Наукові праці. Державне управління. Політологія. URL: http://www.nbuv. gov.ua/portal/Soc_Gum/ Npchdu/State_management/2010_117/117-1 .pdf.
6. Дробуш І. Розмежування функцій органів місцевого самоврядування та органів державної виконавчої влади. Право України. 2003. №11. С. 17-23
7. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#doc_info

Голодинський Мирослав

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У ПУБЛІЧНІЙ СФЕРІ

В умовах сучасного суспільства можна спостерігати значні зміни в тенденціях управління персоналом як у бізнесі, так і публічній сфері. Причин та факторів, що впливають на цей процес, є багато. Основними вважаються запозичення західноєвропейського чи американського досвіду завдяки, в першу

чергу, підприємствам з іноземним капіталом, процес децентралізації та діджиталізації в Україні, а також глобалізація ринку та доступність і швидкий розвиток технологій.

Управління персоналом – це система технологій, методів, заходів впливу організації на своїх співробітників заради повного використання їхнього потенціалу та компетенцій, щоб досягти організаційної мети діяльності. Сутність управління персоналом полягає в тому, що люди розглядаються як конкурентне багатство будь-якої організації, яке потрібно добирати, розміщувати, розвивати разом з іншими ресурсами, щоб досягти стратегічних цілей організації [1, с. 9]. Саме тому, з усіх відомих класифікацій, зараз стрімко розвивається саме гуманістичний підхід до управління персоналом. В межах гуманістичного підходу виділяють концепцію управління людиною. В її основі закладена передумова про те, що людина – це головний суб'єкт організації та особливий об'єкт управління, що не може розглядатися в якості «ресурсу». Не людина існує для організації, а організації створюють для людини, відповідно бажанням та здібностям якої будують його стратегії, структури, системи, внутрішньоорганізаційні відносини. Особливостями гуманістичного підходу є: акцентування уваги на корпоративній культурі; вплив культурного контексту на управління персоналом [2, с. 10].

Зараз подібний успіх щодо імплементації сучасних технологій навчання та підбору персоналу в Україні мають в основному приватні компанії, а не публічна сфера. Зрозуміло, що причиною цьому є дуже різна специфіка та мета роботи, стратегії та обмеження, яких може не мати бізнес, але мають державні організації. Успіх провідних компаній розвинутих країн обумовлений перш за все створенням високоефективних механізмів управління персоналом, в основі яких лежить комплексний та стратегічний підхід до використання та розвитку трудового потенціалу. Однак, перша ключова відмінність між ними і публічною сферою є бюджетна основа: бізнес переважно фінансується власними коштами чи інвестиціями, публічна сфера - з державного чи місцевого бюджету. Основною метою бізнесу є отримання прибутку та задоволення потреб ринку, тому тут набагато раніше відбувся перехід до використання показників продуктивності працівників, створення системи бонусів для підвищення мотивації та задоволеності, задіяння різних методів

розвитку персоналу саме задля мінімізації витрат та збільшення досягнутих фінансових цілей. Публічна сфера виконує визначені функції взаємодії влади й суспільства щодо формування політики та самоврядної діяльності, надає соціальні послуги, має на меті першочергово прозорість, раціональність та етичність. Це те, що не надто мотивує чи штовхає до критичних змін як в підходах до навчання персоналу, так і до модернізації та розвитку інфраструктури навколо нього.

Було б помилковим вважати, що у публічній сфері можна повністю реалізувати всі аналогічні кадрові та персонал-технології, які доступні бізнесу, однак максимізувати ефективність доступних для цих організацій ресурсів цілком можливо. Вимагають оновлення програми з підвищення розвитку та кваліфікації працівників, які часто є неефективними для фахівців публічної сфери. Створення системи оцінки ефективності працівників та ідентифікація сильних та слабких якостей персоналу допоможе максимізувати його потенціал та використання та вкаже напрямок, у якому потрібен подальший розвиток та навчання. Для цього також можна залучати зовнішніх експертів та організовувати консультації та аудити.

Ключовим моментом повинне стати залучення та впровадження інноваційних технологій. За наявності багатьох доступних безкоштовних ресурсів для навчання, вільний доступ до них також дозволив би раціонально та ефективно вкласти ресурси в підвищення компетенцій персоналу. Разом з тим, оновлена інфраструктура підвищила б і продуктивність праці.

Дуже недооціненим фактором якісного управління персоналом є корпоративна культура та лідерство з боку менеджменту. Корпоративна культура може бути спрямована як на постійне навчання та самонавчання, інтегроване в робочий час, так і на підтримання ініціатив працівників, які будуть формувати цю культуру та змінювати її відповідно до змін у суспільстві та сфері діяльності. Культура всередині організації не тільки впливає на вмотивованість та ефективність персоналу, але й на його задоволеність та зменшення ймовірності зміни робочого місця, часто навіть незважаючи на фактор розміру заробітної плати.

Першочергово потребують перегляду принципи підбору персоналу в публічній сфері, які зазнали незначних змін та покращень за останні

десятиліття. Для окремих спеціальностей чи посад доцільно застосовувати такі інструменти кадрового консалтингу, як рекрутинг та аутсорсинг. Професійний та фаховий підбір персоналу не тільки забезпечить вірогідність отримання якісного персоналу з потрібними для посади компетенціями, але й позитивно впливатиме на формування іміджу роботодавця, що є одним з головних факторів привабливості публічної сфери на ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сучасні технології управління персоналом. Навчально-методичний комплекс дисципліни: навч. посіб. для здобувачів ступеня магістр за спеціальністю 073 "Менеджмент" за ОП «Менеджмент і бізнес-адміністрування» / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад. М. В. Шкробот. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 194 с.
2. Управління персоналом в органах публічної влади : навч. посіб. / С.М. Серьогін, Є.І. Бородін, К.В. Комарова, Н.А. Липовська, Т.М. Тарасенко. Дніпро. : ДРІДУ НАДУ, 2019. 200 с.

Горбенко Володимир

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДКРИТОСТІ ТА ПРОЗОРОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Принципи прозорості та відкритості є надзвичайно важливими для забезпечення ефективного та відповідального функціонування органів публічного управління. Реалізація цих принципи забезпечує довіру громадськості до влади, зменшує ризик виникнення корупції, підвищує якість ухвалених рішень та забезпечує ефективне використання ресурсів. Ці аспекти є необхідними для формування демократичного суспільства, оскільки вони сприяють створенню позитивного іміджу органів влади, а також залучають громадян до участі в процесі ухвалення рішень, що допомагає задовольнити їхні потреби.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій в останні десятиліття значно розширив можливості забезпечення цих принципів, надаючи великий спектр інструментів для впровадження відкритих та прозорих практик.

На сьогодні в Україні здійснено ряд заходів, спрямованих на підвищення рівня відкритості та прозорості діяльності органів публічного управління:

– проведено актуалізацію законодавчої бази, з урахуванням прогресу інформаційних технологій;

– створено урядові вебпортали, які спрощують доступ громадян до обговорення проектів суспільно-важливих державних рішень та інформації про заходи, які органи управління здійснюють для налагодження взаємодії з громадськістю;

– запроваджено механізми контролю за декларуванням майна, доходів, витрат публічних службовців

– створено центри надання адміністративних послуг, єдиний державний портал адміністративних послуг, ведеться реєстр адміністративний послуг.

– запроваджено технології електронного урядування тощо [1].

Реалізація цих заходів та взаємодія між громадськістю та урядовими організаціями в сучасному суспільстві відбувається завдяки постійному розвитку інформаційних технологій та мережі Інтернет. Інформатизація та комп'ютеризація сприяють швидкому доступу до інформації для громадян, що підвищує ефективність публічного управління та розширює можливості громадськості у прийнятті важливих суспільних рішень.

На виконання Закону України «Про доступ до публічної інформації» та постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» та використовуючи інформаційна технології, в Україні було впроваджено Єдиний державний портал відкритих даних – https://data.gov.ua. Портал містить понад 33 тисячі наборів даних, які посортовано за розпорядниками, групами, тематиками тощо та забезпечує своєчасне розміщення органами влади інформації, яка підлягає оприлюдненню, постійне оновлення розпорядником інформації відкритих даних та двосторонню комунікацію і канали зворотного зв'язку [2].

2019 року була представлена концепція «Держава в смартфоні», яка передбачала можливість взаємодії з державою та участі в її управлінні за допомогою мобільного телефону. Згодом, міністерство цифрової трансформації представило бренд «Дія», що відповідає ідеї «держави у

смартфоні», в Україні було запущено вебсайт та мобільний додаток «Дія» для отримання державних послуг[3]. На базі застосунку «Дія» створено «Кабінет громадянина», за допомогою якого громадянам (або юридичним особам) надається доступ до їх особистої інформації в державних реєстрах та можливість одержання зворотного зв'язку від органів влади, наприклад, повідомлення про результати запиту щодо електронних послуг або запрошення від держави на вибори тощо. Таким чином, «Дія» надає громадянам можливість отримати доступ до різних державних послуг та інформації через онлайн-платформу, що робить процес отримання інформації більш прозорим та доступним для всіх. Це сприяє зменшенню бюрократичних перешкод і економить час як для громадян, так і для державних службовців. Можливість взаємодії з державними органами через «Дію» також сприяє зменшенню рівня корупції, оскільки процеси стають більш прозорими та підкріпленими електронними документами. Також, сервіс дозволяє відстежувати виконання адміністративних процедур та послуг, що дозволяє забезпечувати більший контроль за діяльністю державних структур і виявляти можливі недоліки чи зловживання.

Ще одним важливим інструментом у сучасному демократичному суспільстві є використання онлайн-платформ для збору електронних петицій (Електронні петиції/ Офіційне інтернет-представництво Президента України, Єдина система місцевих петицій тощо). Ці платформи сприяють збільшенню взаємодії між владою та громадянами, дозволяючи громадянам легко та зручно висловлювати свої думки, представляти петиції та надавати відгуки. Вони також активізують громадянське суспільство та допомагають владі збирати інформацію швидше та ефективніше, особливо в ситуаціях кризи або при необхідності оперативної реакції на питання громадського значення.

2016 року, з метою підвищення ефективності та прозорості у сфері державних закупівель в Україні була запущена електронна система публічних закупівель Prozorro. Майданчик використовується для забезпечення відкритості та публічного доступу до інформації про закупівлі. Основні технології та функції, які використовуються в системі Prozzoro, включають: проведення електронних аукціонів та тендерів онлайн, що забезпечує конкурентний характер закупівель та визначення найвигідніших умов для держави; надання

відкритого доступу до даних про усі процедури закупівель, включаючи інформацію про учасників, ціни, умови та інше, та оприлюднення даних у структурованому форматі, що полегшує їх аналіз та використання; використання електронних підписів та шифрування, що гарантує безпеку та цілісність даних, а також допомагає уникнути фальсифікації інформації; можливість проведення електронного документообігу, що спрощує та прискорює процес укладення контрактів між державними органами та постачальниками [4].

Серед інструментів забезпечення прозорості в Україні також можна відзначити створення Єдиного державного реєстру судових рішень. Ця державна інформаційна система призначена для збирання, обліку, накопичення, зберігання, захисту, пошуку і перегляду електронних копій судових рішень всіх інстанцій та за всіма підсудностями. Реєстр був створений відповідно до статті 3 Закону України «Про доступ до судових рішень» [5] і призначений для забезпечення вільного доступу до судових рішень судів загальної юрисдикції України. Державна судова адміністрація України відповідає за ведення цього реєстру, а порядок його ведення визначений Вищою радою правосуддя. Забезпечення громадян широким доступом до судових рішень є важливим для захисту їхніх конституційних прав, підвищення довіри до судової системи України і забезпечення обґрунтованості та законності цих рішень

Отже, усі ці інструменти та технології сприяють взаємодії між владою та громадськістю, підвищують рівень прозорості і відкритості та допомагають забезпечити широкий доступ до інформації про діяльність органів публічної влади. Впровадження інформаційних технологій у діяльність органів публічного управління дозволяє покращити та пришвидшити взаємодію між владою та громадськістю, та полегшити процес отримання інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Карлова В. Перспективи впровадження відкритого урядування в Україні. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. 2018. Т. 29, № 2. С. 75–79.
2. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI: станом на 8 жовт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text

3. .Я мрію про державу у смартфоні – Володимир Зеленський. Офіс Президента України. Офіційне інтернет-представництво. URL: https://www.president.gov.ua/news/ya-mriyu-pro-derzhavu-u-smartfoni-volodimir-zelenskij-55585
4. Що таке PROZORRO. Prozzoro. URL: https://prozorro.gov.ua/uk
5. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV : станом на 1 січ. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text

Гризо Діана

АНКЕТНЕ ОПИТУВАННЯ СПОЖИВАЧІВ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЇХ МОТИВАЦІЙ І УПОДОБАНЬ

Інтенсифікація продажів лікарських засобів (ЛЗ) традиційно реалізується через маркетингові заходи, що спираються на методи вивчення потреб й уподобань споживачів [1 - 4]. З метою актуалізації вподобань споживачів та оцінки ступеня задоволення попиту на ЛЗ, автором було проведено польове маркетингове дослідження поведінки споживачів ЛЗ, що спиралося на статистичні методи збору та аналізу первинної інформації, ранжування, логічний, структурний і порівняльний аналіз. Статистична обробка здійснювалася з використанням програмних продуктів пакета Microsoft Office.

Дослідження проводилося шляхом анкетного опитування. Запитання в анкеті формувалися таким чином, щоб визначити і проаналізувати основні соціальні та демографічні особливості споживачів, їхнє ставлення до різних характеристик продукції (вид та об’єм пакування, форма лікарського засобу тощо), якостей товарів (ефективність, ступінь готовності до використання тощо), основні критерії вибору ЛЗ в умовах війни та найбільш вірогідний тип поведінки покупців на ринку ЛЗ.

З метою спрощення аналізу та зменшення часу на опрацювання даних анкет були сформульовані 30 питань закритого типу, що вважається достатнім для визначення загального тренду. У якості бази дослідження було обрано м. Харків, оскільки воно належить до міст які зазнали суттєвого впливу наслідків війни, має велику кількість населення різних вікових та соціальних груп. У роботі використовувався комбінована форма опитування, частка респондентів

відповідали на питання анкети особисто, інша частка шляхом заповнення відповідної форми розміщеної у мережі інтернет.

Анкетування проводилося протягом серпня та жовтня 2023 року, у опитуванні взяли участь 106 респондентів різного віку та статі. Використовувалося проста випадкова вибірка Обсяг вибірки визначено довільним способом — 100 осіб, це забезпечує похибку у межах 11% та дозволяє зберегти час та фінансові ресурси. До вибірки входили споживачі безрецептурних ЛЗ, студенти та члени їх родин, відвідувачі форумів про здоров'я, користувачі соціальних мереж. Анкети у яких не заповнені соціально-демографічні дані вилучалися з вибірки, також вилучалися анкети якщо вік респондента менше 16 років.

Питання анкети були поділені на три блоки, кожен блок включав питання, що згруповані за певними ознаками, зокрема:

1) Соціально-демографічні: вік, стать, соціальна група, рівень доходу, власні затрати на придбання ЛЗ.

2) Медичні: самооцінка стану здоров'я, наявність хронічних захворювань, наявність призначеної терапії, частота придбання ЛЗ.

3) Фармацевтична обізнаність: самооцінка своєї обізнаності, знання та дотримання правил зберігання ЛЗ, поняття про торгову назву ЛЗ, розуміння тексту листка-вкладника, контроль терміну придатності ЛЗ які є вдома, джерела інформації про ЛЗ.

4) Привабливість ЛЗ: ефективність, незначні побічні дії, зручна лікарська форма, агрегатний стан, зручний спосіб прийому, можливість рідкісного прийому, зручне дозування.

5) Товарознавчі характеристики ЛЗ: низька вартість, зрозуміла інформація на упаковці та у листку-вкладнику, звична назва, прихильність виробнику, контроль першого розтину, зручний спосіб зберігання, привабливість упаковки, зручність застосування ЛЗ, поінформованість про ЛЗ.

Крім відповідей на питання респондентам пропонувалося оцінити вагомість впливу того чи іншого фактору на його вибір ЛЗ.

Встановлено, що стан свого здоров'я більшість опитаних (58,7%) оцінюють як гарне. Більшість респондентів у якості чинників, що впливають на

вибір безрецептурних ЛЗ вказали рекомендації лікарів (91,3%), фармацевтів (50%) та власний досвід (65%). Важливе значення також має ціна (58,7%).

З погляду альтернативних каналів пошуку інформації про ЛЗ лідирують пошукові системи (66,7%) та сайти онлайн аптек з інструкціями та відгуками (40%) та онлайн довідники (33,3%). При цьому частіше, ніж у інших вікових групах, відгуки вивчають люди віком 40–55 років. Споживачі переважно шукають інформацію про ЛЗ для вирішення ситуативних та хронічних проблем зі здоров'ям (55,6%), інформацію про наявність ЛЗ шукають 46,7% опитаних, 55,6% шукали інформацію від медичних працівників про ЛЗ .

Важливу роль у формуванні привабливості ЛЗ відіграють їх функціональні властивості, тобто показники, пов'язані з основною діючою речовиною та/або з фармакотерапевтичною дією [1, 2]. Проведене дослідження показало, у якості основного фактору, що впливає на привабливість ЛЗ більша частка респонденті визначила ефективність (76,1%), зручний спосіб використання (56%) та можливість рідкого прийому (32,6%). Цікаво, що найнижча ціна не е визначальним фактором привабливості у випадку ЛЗ, її обрали лише 2,2% опитаних.

Серед найбільш зручних у застосуванні форм ЛЗ названо традиційно [3, 4] таблетки (93,5%), не зважаючи на більшу ефективність капсули у якості бажаної форми ЛЗ обрали 63% опитаних, можливо це пов'язано з їх порівняно більшою вартістю. Менш привабливими були визнані лікарські форми які потребують виконання певних підготовчих та медичних маніпуляцій: ампули (2,2%), суспензії (17%), розчини для ін'єкцій (2,2%) та супозиторії (10,9%). Найпопулярнішими лікарськими засобами визнані знеболювальні та жарознижувальні (76,1%), засоби від застуди та грипу (71,7%) та вітаміни (45,7%).

Щодо товарознавчих властивостей найбільш важливими для споживача є зрозуміла інформація на пакуванні (54,3%), низька вартість (43,5%), кількість ліків у пакуванні (34,8%) та наявність контролю першого відкриття (30,4%). Серед видів пакування для споживачів найбільшою привабливістю користуються таблетки у пластиковому контурно-чарунковому блістер (76,1%), мазі в алюмінієвих тубах (63%) та таблетки у банках, флаконах та пеналах

(45,7%), це підтверджує той факт, що таблетки традиційно [4]є найбільш привабливою формою ЛЗ.

Достовірність отриманих результатів підтверджуються їх збігом з відомим досвідом [1 - 4], не протиріччям змісту відомих статистичних даних та практикою підприємницької діяльності.

Отримані результати оцінки факторів що визначають привабливість ЛЗ для споживача, дають можливість фармацевтичним закладам визначати пріоритетні напрямки маркетингової діяльності, раціонально формувати асортимент продукції та позиціонувати ЛЗ на фармацевтичному ринку за для максимального задоволення потреб споживачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Hassali M. A., Shafie A. A., Jamshed S., Ibrahim M. I., Awaisu A. Consumers' views on generic medicines: a review of the literature. The International journal of pharmacy practice. 2009. № 17. С. 79–88. DOI: 10.1211/ijpp/17.02.0002
2. Ryvak T., Denysiuk O. Public opinion study on the role of advertising in choice of non-prescription drugs for self-treatment. Pharmacia. 2019. № 3. С. 135–140. DOI: 10.3897/pharmacia.66.e35075
3. Пестун І. В. Маркетингове управління поведінкою споживачів, які займаються самолікуванням. Запорізький медичний журнал. 2010. №1. С. 77-81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zmzh_2010_12_1_28
4. Ткаченко Н. О., Мисюра С. С., Бігдан Г. А. Дослідження уподобань споживачів ліків щодо якості надання фармацевтичних послуг. Science and technology: problems, prospects and innovations: Proceedings of X international scientific and practical conference. 2023. P. 43-47.

Гришко Сергій

ОБ'ЄКТИВАЦІЯ ПОТРЕБИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

Централізація та децентралізація влади є двома основними тенденціями здійснення влади в адміністративно-територіальних одиницях, перш за все місцевого та проміжного рівнів. Якщо централізація характеризує прагнення держави, то децентралізації прагнуть територіальні громади. І як відмічається науковцями «у будь-якому випадку критерієм оптимального співвідношення централізації і децентралізації владних повноважень стає задоволення потреб населення; на центральному рівні залишаються тільки ті повноваження, які

стосуються функціонування країни в цілому, інші ж повноваження здійснюються на місцях» [1, С.101].

Об'єктивація потреби удосконалення механізмів узгодження інтересів держави та територіальних громад на місцевому рівні в Україні (далі - об'єктивація потреби удосконалення механізмів) є процесом втілення інтересів цих же суб'єктів та постійно змінюється як за переліком елементів, засобів та інструментів так і їх змістовним наповненням. Зміни інтересів обумовлені як внутрішніми факторами розвитку України та територіальних громад в Україні так і зовнішніми. Внутрішніми факторами є перш за все державна політика щодо децентралізації та розвиток територіальних громад, а зовнішніми – членство України в Раді Європи та моніторинг інституціями Європейського Союзу стану виконання України Угоди про асоціацію.

Суттєвою особливістю внутрішніх факторів постає чітке визначення власних інтересів суб'єктами державної політики – Верховною Радою України, Президентом України та Кабінетом Міністрів України, а також врахування при їх визначенні потреб територіальних громад. Формально та практично вираженим інтересом перших і стає здійснення децентралізації. Децентралізація державного управління, як вважає Р. Сметанін, – це процес надання більш широкого кола владних повноважень і управлінських функцій, а також відповідальності за планування, менеджмент і використання ресурсів органам місцевого управління з метою більш якісного урахування інтересів місцевих громад у вирішенні місцевих питань» [2, С. 5].

На нашу думку, є три основні принципи, на яких має базуватися об'єктивація потреби удосконалення механізмів – верховенства права, субсидіарності та раціонального поєднання галузевих і функціональних засад управління.

Щодо інтересів територіальних громад, то ми погоджуємось з позицією Т. Карабін, що в основі процесу розмежування повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, має бути забезпечення верховенства права, раціональне поєднання загальнодержавних, регіональних і місцевих інтересів, економічно та соціально необхідного і достатнього рівня децентралізації в умовах унітарної держави, ефективність здійснення повноважень, визначення меж делегування повноважень на засадах

субсидіарності, раціонального поєднання галузевих та функціональних засад управління [3, с. 11].

Дотримання принципу забезпечення верховенства права при розмежуванні повноважень органів державного управління на місцевому рівні та органів місцевого самоврядування, означає перш за все, що встановлене співвідношення повноважень повинне забезпечувати реалізацію основних прав і свобод людини і громадянина. Тобто з одного боку повинне бути дотримане передбачене Конституцією України право жителів села, селища, міста самостійно вирішувати питання місцевого значення, а з іншого боку має бути забезпечена можливість участі громадян в управлінні державними справами. При цьому, зберігаючи значну частину самостійності у вирішенні місцевих справ, органи місцевого самоврядування повинні керуватися у своїй діяльності нормами державної влади, що стосується загальнодержавних вимог.

Сучасне розуміння принципу субсидіарності відображає практику постійного перерозподілу повноважень між владними суб'єктами для того, щоб управлінські послуги надавалися на найбільш близькому рівні до їх споживачів, тому даний принцип є одним із найважливіших для визначення меж делегування повноважень органам місцевого самоврядування. Тільки для тих питань місцевого значення, які не можуть бути вирішені відповідними органами місцевого самоврядування, слід передбачити можливість їх делегування органам виконавчої влади, а саме, місцевим державним адміністраціям.

Розмежування повноважень між місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування на основі принципу раціонального поєднання галузевих та функціональних засад управління передбачає два аспекти. По-перше, зміну підходу до визначення компетенції місцевих державних адміністрацій в компетенційних законах, а саме, приведення їх у відповідність до положень Конституції України, яка закріпила основні напрями діяльності місцевих державних адміністрацій переважно на функціональних засадах управління. По-друге, при дотриманні першого положення власне розмежування потребуватиме тільки галузева компетенція державних і самоврядних органів, а вона не буде широкою.

Принципи, на основі яких пропонується удосконалювати механізми узгодження інтересів держави та територіальних громад на місцевому рівні в Україні мають важливе значення при створенні теоретичних засад та практичної реалізації повноважень даних органів, та забезпечення відповідності повноважень цих органів їх природі, а також поставленим перед ними завданням, відповідність наданих повноважень інтересам, що реалізують аналізовані органи та спрямованість на ефективне вирішення питань місцевого значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Онупрієнко А.М. Місцеві органи влади в механізмі демократичної держави: теоретико-правовий аналіз: монографія Харків : ПП «Торсінг», 2009. 300 с.
2. Сметанін Р.В. Управління процесом децентралізації державної влади і розвитку місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... к. держ. упр. спеціальність : 25.00.04. Донецьк, 2010. 19 с.
3. Карабін Т. О. Співвідношення повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування: теоретичні і практичні питання: дисертація к.ю.н. спеціальність : 12.00.07. Ужгород, 2007. 202 с.

Жаров Денис

ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ КОНЦЕПТ У СФЕРІ РОЗВИТКУ МІСЬКИХ АГЛОМЕРАЦІЙ

Проведений аналіз визначення особливостей соціально-економічного розвитку міських агломерацій [1–4] показав недостатню наукову, методичну та практичну опрацьованість даного питання. Публічне управління агломераціями зводиться в основному до проведення загальної скоординованої регіональної політики. При цьому в основному використовується договірна модель, яка має значну кількість недоліків. Не сформувався науковий підхід до розгляду міських агломерацій як форма територіальної організації місцевого самоврядування. Немає єдиного підходу до розуміння переліку питань місцевого значення, яке могли б вони вирішувати.

Розгляд методичних підходів щодо організації міських агломерацій практично не враховують специфічні особливості регіонального розвитку та

реалізації повноважень органів влади у цих агломераціях. Очевидно, що існуюча система регіонального управління та організації місцевого самоврядування зараз потребує виваженого наукового коригування. І, насамперед, вирішення існуючої проблеми вбачається у консолідації фінансових, організаційних та матеріальних ресурсів, людського капіталу з метою одержання агломераційного ефекту.

Важливість обраної проблематики визначається складністю та масштабністю об'єкта дослідження, необхідністю вирішення теоретичних та практичних завдань, пов'язаних із реалізацією повноважень регіональних органів влади та органів місцевого самоврядування у питаннях розвитку міських агломерацій, удосконаленням інституційного, методологічного та методичного обґрунтування розвитку агломерацій муніципальних утворень, зокрема зі стратегування їх випереджаючого соціально-економічного розвитку.

У територіальній організації населення сучасної України чітко сформувалася тенденція переходу від відносно автономно міських і сільських поселень, що розвиваються, до нових форм розселення людей, що (форми) характеризуються високою концентрацією територіальних, виробничих, трудових та інших зв'язків. Найбільш перспективною для України новою формою є міські агломерації, які зроблять більш раціональним територіальний устрій нашої держави, що дозволить перейти до ареальної концентрації ресурсів та сформувати опорні каркаси з посиленими інфраструктурними вузлами [3; 4].

Власне кажучи, міські агломерації – це взаємовигідне взаємодія всіх елементів агломерації з метою підвищення ефективності муніципального управління та підвищення якості життя населення [1; 2]. З точки зору застосування комплексного управлінського підходу та смислового навантаження досліджуваної категорії «агломерація» найдоцільніше використовувати термін «міська агломерація», оскільки термін «агломерація» більше відображає сутність географічного підходу та визначення меж, але не відображає с особливостей функціонування соціально-економічної системи з управлінської точки зору.

Таким чином, на нашу думку, міська агломерація – це багатокомпонентна єдина складна та динамічна соціально-економічна територіальна система,

елементами якої є регіональні та муніципальні утворення, які мають між собою інтенсивні внутрішні зв'язки та загальну мета ефективного та взаємовигідного використання ресурсів та вирішення питань місцевого значення, а також єдині органи координації соціально-економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Батир Ю.Г., Помаза-Пономаренко А.Л., Лопатченко І.М. План відновлення сталого розвитку та системи безпеки України: монографія. Харків: НУЦЗУ, 2023. 240 с. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/19550.
2. Сергієнко Л.В. Сучасні стратегії розвитку міст в забезпеченні безпеки урбанізованих територій. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. Том 33 (72). № 1. С. 123-129.
3. Lelechenko A., Diegtiar O., Lebedinska O., Derun T., Berdanova O. Mechanisms of inter-state communications for solving sustainable development problems / Asia life science. Supplement 29(2): 1-9, 2020. The Asian International Journal of Life Sciences. P. 1–14 URL: https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57218608349.
4. Pomaza-Ponomarenko A., Nazarov O., Udyanskyi M., Moroz S., Khmyrov I., Akhmedova O. Methodical approaches to state policy forecasting of sustainable development of Ukraine's regions // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2021. Vol. 1. № 36. С. 171–178. URL: http://fkd.org.ua/article/view/227738.

Зайцев Юрій

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА МОДЕРНІЗАЦІЮ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

В сучасному світі роль природних ресурсів та їх ефективне управління стають все важливішими завдяки зростанню екологічних проблем та змінам клімату [1]. Цифрові технології відіграють ключову роль у розвитку інструментів для покращення управління цими ресурсами та залучення громадян до природоохоронних заходів [2]. Цифрові механізми мають потенціал значно покращити участь громадян у природоохоронних програмах та сприяти збереженню природних ресурсів.

Необхідність модернізації систем управління природними ресурсами стає нагальною, зокрема у зв'язку із зростанням темпів експлуатації цих ресурсів та збільшенням явищ, що загрожують природі. На сьогоднішній день недостатній

рівень участі громадян у природоохоронних програмах є серйозною проблемою, яка ускладнює досягнення стійкого розвитку та збереження біорізноманіття. Сприяти участі громадян у реалізації природоохоронних заходів важливо для забезпечення довгострокової ефективності таких програм. Мета дослідження полягає у вивченні впливу цифрових технологій на модернізацію систем управління природними ресурсами та аналізі їхнього потенціалу для покращення ефективності публічного управління в цій сфері.

Цифрові технології можуть відкрити нові можливості для покращення управління природними ресурсами, забезпечуючи збільшення прозорості, швидкості та доступності інформації, а також сприяючи залученню громадян до реалізації природоохоронних заходів.

Ефективне використання цифрових технологій може підвищити активність громадян у реалізації природоохоронних заходів шляхом поліпшення доступу до інформації та забезпечення більшої прозорості в управлінні природними ресурсами. [3]

На мою думку, для дослідження доцільним буде використання комплексного підходу, що дозволяє об’єднати аналіз існуючих підходів до реалізації природоохоронних заходів, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду та впровадження інноваційних технологій. Методи дослідження мають включати літературний огляд та аналіз статистичних даних.

Аналіз сучасного стану використання цифрових технологій у сфері природоохоронного управління свідчить про їхній значний потенціал для покращення ефективності рішень та залучення громадян до процесів управління природними ресурсами.

Результати дослідження свідчать про те, що цифрові технології відкривають нові можливості для покращення управління природними ресурсами та залучення громадян до реалізації природоохоронних заходів. Це може сприяти збереженню природи та забезпеченню сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Robinson, J. G. (2019). Citizen science: the role of digital technologies in biodiversity research. Biological Conservation, 238, 108199. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0006320719306397?via%3Dihub
2. Smith, A. B., & Jones, C. D. (2020). Enhancing public participation in environmental decision making through digital platforms. Environmental Science

& Policy, 106, 74-81. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1462901120300361
3. Jones, E. F., & Stoker, G. (2018). Digital participatory platforms for environmental governance: The case of London National Park City. Landscape and Urban Planning, 178, 203-212. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169204618300942

Згара Ірина

ДЕРЖАВНА АГРАРНА ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Стратегічним завданням державної аграрної політики України є перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави. Цілі сталого розвитку України 2030 року відображали поступовий рух України до реалізації стратегії сталого розвитку. Але, з початком воєнних дій в Україні була прийнята перехідна рамкова програма (ПРП) 2022-2023 рр., яка стала стратегічним документом Організації Об'єднаних Націй (ООН) в Україні, розробленим на підтримку реагування уряду України на економічні та соціальні наслідки, викликані вторгненням Росії та війною проти України.

В основу ПРП покладено керівні принципи Глобального порядку денного на період до 2030 року, який узгоджується з Національним планом відновлення України. Заходи, передбачені ПРП, відображають тісну міжгалузеву співпрацю та партнерські відносини між ООН і міністерствами та іншими державними органами. ПРП було розроблено Представництвом ООН в Україні у тісній співпраці з урядовими партнерами та ключовими міжнародними партнерами у сфері розвитку. ПРП служить містком між попередньою Рамковою програмою партнерства між Україною та ООН (2018-2022 рр.) та новою Рамковою програмою співробітництва ООН у сфері сталого розвитку (2024-2027 рр.). Наразі, в Цілях сталого розвитку України №2, 8, 11, 12, 17 закладено показники розвитку різних напрямів агропромислового комплексу України, зокрема подолання продовольчої кризи, стійкого економічного регіонального та галузевого зростання рівні держави та регіонів, впровадження принципів органічного сільського господарства, скорочення потрапляння хімічних (штучних) шкідливих речовин у повітря, воду і ґрунт, з тим, щоб звести до

мінімуму їх негативний вплив на здоров'я людей та навколишнє середовище та інше. Продовольча безпека залишається актуальним завданням сталого розвитку України в умовах війни та в процесі відновлення економіки крани: підтримка критично важливих систем виробництва харчових продуктів, ланцюгів постачання, ринків та експорту агропродовольчої продукції, розширення потужностей для зберігання та експорту сільськогосподарської продукції.

Державне регулювання аграрного сектору здійснюється на засадах, передбачених Конституцією України, Земельним кодексом України, законами України: «Про основні засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку», «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві», «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про фермерське господарство», «Про особисте селянське господарство», «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу», «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», «Про стимулювання розвитку регіонів» та іншими нормативно-правовими актами аграрного законодавства, а також законодавством, яким регулюється діяльність органів державного управління та контролю в цілому [1].

Сільське господарство є фундаментальною галуззю для економіки України та добробуту населення. Земельна реформа є однією з найбільш широко обговорюваних реформ в новітній історії України. Ухвалення закону про оборот землі та рішення про відкриття ринку землі є важливим кроком на шляху до економічного та соціального розвитку сільських районів, оскільки це перетворює землю на цінне володіння. Мораторій на продаж землі перешкоджає тим, хто хоче продати свою землю або побудувати невеликі, але життєздатні ферми, і штучно знижує ставки оренди землі. Земельна реформа об'єднує ключові питання сталого економічного зростання, довкілля та зайнятості, що також є одним із 4 стратегічних стовпів партнерства ООН-України, і тому вона відіграє важливу роль у пришвидшенні сталого та «зеленого» економічного розвитку.

Аграрна сфера зіштовхнулась з серйозними наслідками війни в Україні та зазнала значних втрат внаслідок повномасштабного вторгнення. За даними Міністерства аграрної політики України, а також дослідження, проведеного Київською школою економіки, повна вартість збитків, що нанесені галузі сільського господарства внаслідок вторгнення, станом на 2022 рік складала 6,6 млрд. дол. США. Непрямі втрати, що виникли внаслідок зниження обсягів виробництва, блокади портів, а також підвищення витрат виробництва складають 34,25 млрд. дол. США, з яких 11,2 млрд. дол. США – втрати в секторі рослинництва, через зменшення показників виробництва, 348,7 млн. дол. США – втрати в сфері тваринництва. Скорочення виробничих процесів озимих культур призвело до збитків в 3 млрд. дол. США, збитки в секторі багаторічних культур склали 322 млн. дол. США Окремо варто окреслити втрати через проблеми в логістичних процесах – 18,5 млрд. дол. США [2].

Також, нанесені збитки 2653 суб'єктам господарювання, що входять в агропромисловий комплекс України. При цьому, площа багаторічних насаджень зменшилась на 9 тис. га, а ріллі на 1,9 млн. га. Через мінування територій існує потреба в проведенні обстеження та розмінування площі приблизно 1 млн. га. Зросла вартість виробничих процесів, через підвищення цін на пальне, добрива та посівні культури. Суттєві збитки нанесено сфері рослинництва. Показники виробничих обсягів впали до 35-40% відносно попереднього року, що викликано зменшенням площ посіву та зниження показників врожайності. Також, за даними Міністерства аграрної політики України, збитки внаслідок викрадення окупаційними військами складають близько 500 тис. тон зерна, декілька десятків тисяч тон олії соняшника та велику кількість овочів. Тваринництво також зазнало значних втрат. Профільне міністерство повідомляє про знищення близько 15-20% рогатої худоби, поголів'я в сфері птахівництва та розведення свиней. Значно впало виробництво продукції сфери тваринництва в постраждалих регіонах. Спостерігається зниження показників експорту внаслідок блокування морських портів з 6-7 млн. тон в місяць до приблизно 1,5 тон. Це стало фактором впливу на внутрішні ціни для реалізації продукції агробізнесу до рівня нижче собівартості в весняний період [3].

Важливим залишається адаптація аграрної політики України до відповідних положень Спільної аграрної політики ЄС, приведення вітчизняного законодавства в цій сфері у відповідність до вимог, пов'язаних зі вступом України до ЄС. При цьому законодавчі та нормативно-правові акти, які аграріям буде складно впровадити в умовах війни, доцільно ухвалювати з відтермінованим строком уведення в дію – після завершення воєнного стану (а в окремих випадках – із запровадженням адаптаційного періоду дії окремих положень після його завершення). Також, актуальним є продовження дії зернової ініціативи, збільшення терміну її реалізації на рік або до припинення дії воєнного стану. Забезпечення умов для проведення аграріями всього необхідного комплексу польових робіт є головною умовою досягнення цілей сталого розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про основні засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: проект Закону України. URL: https://ips.ligazakon.net/document/JH72I00A?an=3
2. Агропромисловий комплекс України, огляд ніші та реалії сьогодення. Команда YC.Market. URL: https://blog.youcontrol.market/aghropromislovii-komplieks-ukrayini-oghliad-nishi-ta-riealiyi-soghodiennia/
3. Аграрний сектор економіки: підсумки 2022 та прогноз на 2023 рік. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ahrarnyy-sektor-ekonomiky-pidsumky-2022-ta-prohnoz-na-2023-rik

Козир Олександр

СОЦІАЛЬНА СФЕРА МІСТА ЯК ОБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

У сучасних умовах розвитку публічного управління соціальна сфера це складна система, системне моделювання якої передбачає виявлення великої кількості складних взаємопов'язаних причинно-наслідкових зв'язків між факторами, що розглядаються в описі складної системи. Дослідження соціальної сфери як об'єкту публічного управління необхідно вести з урахуванням дії великої кількості стохастичних факторів, в умовах невизначеності вихідної інформації, яка формується під виливом воєнних дій в Україні. Формування завдань та стратегій соціальної сфери базується на аналізі управлінських рішень, обрання яких можливо здійснити за допомогою сучасних методів [1].

На протязі всього періоду незалежності України відбуваються процеси реформації та трансформації соціально-економічного розвитку, якій супроводжується переходами до більш високого рівня існування українського громадянського суспільства. Соціальний розвиток як на державному, так і на місцевому рівні є відображенням стану соціальної сфери як об'єкту цілеспрямованого впливу органів публічної влади, метою діяльності яких є вирішення соціальних проблем.

Вирішення зазначених проблем можливо за допомогою ухвалення відповідних рішень. Так, деякі науковці пропонують оцінювати соціальну сферу на основі показників якості життя [2]. Зазначена категорія представляє собою систему інтегральних показників, до яких відносяться: умови проживання населення, рівень відпочинку та показники розвитку культури, стан економіки, стан екології, свобода пересувань населення, рівень охорони здоров'я, рівень розвитку промисловості, рівень безпеки життя, існуючи кліматичні умови.

У зв'язку з цім, до системи інтегральних показників якості життя населення можна також віднести показники: тривалість життя, соціальна безпека, кримінальна безпека, можливість працевлаштування, рівень доступності освіти, рівень охорони здоров'я, рівень довіри до органів публічної влади.

На рівні міста можна сформувати систему показників оцінки якості життя населення, за кожен календарний рік. Через інструменти електронного врядування долучити мешканців міста у якості респондентів, для ухвалення участі у зазначеній оцінці.

Отже, вимірювання якості й рівня життя по суті є визначенням їх кількісної міри в абсолютних і відносних величинах. Натуральні величини, як правило, слугують абсолютними вимірювачами якості життя, а грошові – рівня життя. Тобто основними даними для моніторингу будуть показники рівня та якості життя та показники функціонування галузей соціальної сфери сучасного міста.

В умовах воєнного стану існує проблема забезпечення стабільності сталого соціального розвитку держави. Не зважаючи на окремі позитивні індикатори соціальної сфери, існує тенденція поступового зниження

абсолютної бідності, відсоток якої, за оцінкою Світового банку, складає 24.1%[3]. Тому необхідно передбачити та розробити відповідні заходи, що будуть впливати на розвиток галузей соціальної сфері міста та зниження показників бідності населення країни в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Козир О.В. Синергетичний підхід до трансформації системи соціального розвитку міста. Наукові перспективи: журнал. 2023. № 11(41). С. 155-156.
2. Вольська О.М. Державне управління соціальним розвитком. Монографія. Д. «Вік», 2012. 402с.
3. Як змінювався рівень бідності в Україні URL: https://www.slovoidilo.ua/2023/05/04/infografika/ekonomika/yak

Космірак Андрій

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах війни надзвичайно важливо забезпечити державну підтримку бізнесу шляхом використання заходів стимулювання суб'єктів підприємництва. Через воєнні дії, в 2022 році в Україні на 29% скоротилася кількість суб'єктів господарювання, тоді як у 2011-2021 роках показник стабільно зростав на 2% щорічно, зокрема найбільше скоротилася кількість малих підприємств (на 30%). Війна також зумовила скорочення кількості зайнятих працівників на 16% (на 17% у великих, на 13% у середніх та на 19% малих підприємств). Як наслідок, на 26% у 2022 році зменшилися обсяги реалізації продукції (товарів, послуг) (на 22% у великих, на 17% середніх та на 18% малих підприємств) [6]. В таких умовах уряд мав запропонувати та розробити найбільш дієві заходи підтримки підприємництва, які б дали можливість скоротити рівень податкового навантаження, підтримати зайнятість, забезпечити безперервність роботи суб'єктів господарювання. Крім того, підтримки потребували підприємства, розташовані на території ведення бойових дій та поблизу них, а також на територіях підвищеного ризику.

15 березня 2022 р. уряд України прийняв Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» № 2120-IX, відповідно якому внесено зміни до податкового механізму регулювання господарської діяльності на період

воєнного стану. Серед основних змін, запроваджених цим законом, були норми щодо сплати єдиного податку [8]:

1. З 1 квітня 2022 р. до скасування / припинення / завершення дії воєнного стану надано право на спрощену систему оподаткування платникам податку 3 групи: фізичним особам – підприємцям та юридичним особам будь-якої організаційно-правової форми, які протягом календарного року отримали дохід менше 10 млрд. грн. до впровадження змін обсяг обороту 3 групи платників податку становив до 1167 мінімальних заробітних плат (з 1 січня 2022 року – 7585,5 тис. грн.). Ставка єдиного податку встановлена у розмірі 2% від обороту без ПДВ, тоді як в довоєнний період 3%, 5% без ПДВ. Це також означає відсутність потреби у подачі звітності з ПДВ за операціями постачання товарів, робіт, послуг на митній території України. Таким чином, суб'єкти господарської діяльності за винятком окремих видів мали можливість платити не податок на прибуток та ПДВ, а єдиний податок з обороту 2%. Як показують дані Міністерства фінансів України щодо виконання Зведеного бюджету України за січень-грудень 2021-2022 років, у 2022 році обсяг сплачених податків на прибуток склав 130,6 млрд грн (163,8 млрд грн у 2021 році), а обсяг ПДВ з вироблених на території України товарів склав 298,5 млрд грн (315,5 млрд грн у 2021 році) [5].

2. Для платників єдиного податку 1 та 2 групи надано можливість звільнення від сплати податку за умови подання заяви на період з 1 квітня 2022 року до закінчення дії воєнного стану [8]. Відмітимо, що у 2022 році обсяг сплаченого єдиного податку 47,2 млрд грн (46,3 млрд грн у 2021 році). Тож, суб'єкти господарювання активно використали надані державою види підтримки у вигляді звільнення від сплати податків [5].

3. Внесення змін щодо сплати єдиного соціального внеску (ЄСВ) для фізичних осіб – підприємців (в т. ч. ФОП на єдиному податку, адвокати, нотаріуси) на тимчасовій основі з 1 березня 2022 року та протягом 12 місяців після скасування, припинення воєнного стану [8].

Для підтримки та стимулювання розвитку бізнесу Урядом розроблено та запроваджено програму тимчасового переміщення (релокації) підприємств з регіонів, які постраждали через війну. Програма передбачає можливість отримання державної допомоги для переміщення потужностей підприємств до

Західної України відповідно до Постанови Уряду № 305 від 17.03.2022 р. [4] та Розпорядження Уряду № 246-р від 25.03.2022 р. [4]. Вказані нормативно-правові акти регламентують безкоштовне перевезення майна підприємств, установ та організацій згідно затвердженого переліку та план невідкладних заходів для переміщення за потреби виробничих потужностей підприємств з території ведення бойових дій або з небезпечних територій. До переліку підприємств, які мають можливість отримати допомогу належать як великі суб'єкти господарювання, так і малі фірми зі штатом до 10 осіб. Проте пріоритетними для релокації визначені ті підприємства, які є стратегічно важливі та ті, що здійснюють виробництво товарів першої необхідності.

За даними Міністерства реінтеграції, до квітня 2023 року були переміщені 800 підприємств. Наприклад, з Харківської області в інші регіони переїхало більше ніж 200 суб'єктів господарювання. За показником релокації лідером була Львівська область (24% релокованих фірм), на другому місці – Закарпатська область (14,5% фірм), на третьому Чернівецька область (9,8%), Івано-Франківська область (8,3%), Хмельницька область (7,3%), Тернопільська область (6,3%) [1]. Завдяки програмі релокації з небезпечних регіонів вдалося зберегти понад 35 тисяч робочих місць, роботу на релокованих підприємствах знайшли ще понад 7 тисяч осіб [3].

В умовах війни також важливо забезпечити підтримку кредитування бізнесу для розвитку кредитних відносин між банками та приватним сектором. Для реалізації цього напрямку державної політики 18 березня 2022 року на основі рішення Уряду змінено Державну програму «Доступні кредити 5 – 7 – 9%», що передбачає [7]: 1) розширення програми на середні підприємства з щорічним доходом до 50 млн. євро та на великі підприємства з доходом більше 50 млн. євро; 2) збільшення максимальної суми кредитування з 50 до 6- млн. грн; 3) встановлення 0% процентної ставки в період дії воєнного стану та до одного місяця з його припинення; 4) цілі передбачають залучення інвестицій для придбання основних засобів або поповнення обігових коштів для ведення підприємництва; 5) строки кредитування: для інвестиційних кредитів – 5 років; для кредитів на поповнення обігових коштів – 3 роки. [7]. За період дії воєнного стану у межах програми укладено 42,8 тис. договорів надання кредитів в обсязі 170,5 млрд грн, з яких: 11,73 млрд грн – на інвестиційні цілі;

8,97 млрд грн – як антикризові кредити; 3,74 млрд грн – рефінансування попередньо отриманих кредитів; 36,18 млрд грн – кредити для сільськогосподарських товаровиробників; 58,39 млрд грн – на антивоєнні цілі [2].

Таким чином, в Україні впроваджені ефективні стимули для підтримки різних підприємств в умовах воєнного стану, серед яких як податкові для скорочення податкового навантаження на бізнес, так й економічні (програма релокації та кредитування).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 1. За рік війни в більш безпечні регіони релоковано 800 підприємств. Міністерство економіки України. URL: https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=ZaRikViiniVBilsh (дата звернення: 05.02.2024).
2. За час дії воєнного стану в межах Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» видано 42847 пільгових кредитів на 170,5 млрд грн. Міністерство фінансів України. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-za-chas-dii-voiennoho-stanu-v-mezhakh-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9-vydano-42847-pilhovykh-kredytiv-na-1705-mlrd-hrn (дата звернення: 05.02.2024).
3. Завдяки урядовій програмі релокації збережено понад 35 тисяч робочих місць. Міністерство економіки України. URL: https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a54c8281-02fa-4ced-8b14-3a7ca772a826&title=Zavdiaki.
4. Мельник Т. Ю. Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. Економіка, управління та адміністрування. 2022. №. 2 (100). С. 3-11.
5. Показники виконання Зведеного бюджету України за січень - грудень 2022 року. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/4_%D0%97%D0%91_%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C_2022_%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.xlsx (дата звернення: 05.02.2024).
6. Показники діяльності суб’єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва (2010-2022). Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/pssg/pds_vsmm_2010-2021.xlsx
7. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання фінансової державної підтримки суб’єктам підприємництва: Постанова Кабінету Міністрів України 229-2023 від 14.03.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-2023-п#Text
8. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України №

2120-IX від 15.03.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text (дата звернення: 05.02.2024).

Кудлик Наталія

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОЛІСУБ'ЄКТНУ МОДЕЛЬ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДИ ТА СУСПІЛЬСТВА У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Повномасштабна російська агресія нанесла великих втрат економіці України. Ця ситуація зумовлює необхідність відновити втрачений економічний потенціал на основі розвитку підприємництва, яке значною мірою опирається у своїй діяльності на торгово-промислові палати. Саме підприємництво у перспективі має стати основним суб'єктом економічного відновлення держави, створюючи робочі місця, сплачуючи податки, розширюючи виробництво продукції. Виконання цього завдання стає можливим у разі конструктивної співпраці органів публічного управління та адміністрування з громадськими організаціями в рамках системи «governance», яка є зразковою для України.

Ідеальною моделлю взаємодії суб'єктів влади та суспільства є система «governance», яка представляє собою певну полісуб'єктну модель ухвалення взаємоузгоджених рішень у різних сферах суспільного розвитку, зокрема у сфері розвитку економіки та підприємництва. Система «governance» як полісуб'єктне управління є типом government. Органи влади (government) можуть використовувати «governance», коли стають одним із суб'єктів, залучених до процесу ухвалення рішень. Як справедливо відмічають автори [1], важливість такого управлінського інструментарію для органів влади є достатньо високою. У випадку його використання публічні органи влади різного рівня розглядають приватних та громадських акторів суспільства як ресурси та інструменти для спільного формування й здійснення політики на противагу їх перетворенню у пасивні цілі та об'єкти суто державного регулювання.

Формування системи «governance» є досить складним процесом. На цьому шляху змінюється модель ухвалення публічно-владних рішень, переглядаються система цінностей та інституції, змінюється інституціональна природа, масштаб та засоби здійснення повноважень органів публічної влади

та громадських інституцій. За висновком фахівців ОЕСР, на ці значні зміни вплинули чотири групи історичних подій. Перша – це прямий вплив боротьби за впровадження більшої демократії та конкурентних ринків. Друга стосується шляхів, якими ріст економічної продуктивності й матеріального добробуту змінили цілі і методи governance у домогосподарствах, підприємствах та у владі. Третя група містить правила й системи переконань, що є неявними та / чи явними провідниками ухвалення рішень та їх імплементації у всіх частинах суспільства. Четверта — група загальних факторів, яка змінює систему «governance», відноситься до інновацій та /або трансформацій в інституціональному дизайні, організаційній структурі та адміністративній діяльності [4].

У системі «governance», органи публічного управління та адміністрування зобов'язані створювати сприятливі умови для підприємництва, реалізації самостійної, систематичної бізнес-активності із виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, здійснюваної фізичними та юридичними особами на власний ризик з метою отримання прибутку. За рахунок бізнес–активності органи публічної влади намагаються досягти більш динамічного зростання та підвищити ефективність господарської системи на основі її модернізації. На цьому шляху виникає багато питань щодо інституціональної взаємодії «держава — підприємництво», відповіді на які залежать від коректного розуміння інституціонального призначення торгово-промислової палати.

Досить часто в українському науковому дискурсі систему «governance» позначають терміном «врядування» і використовують його переважно для характеристики механізму взаємодії органів влади різного рівня (національного, регіонального, місцевого) між собою та / чи з іншими зацікавленими особами — бізнесовими структурами, громадськими організаціями, різноманітними соціальними групами — щодо формування державної політики та зміцнення взаємної довіри [3]. Проте ми дотримуємось ширшої інтерпретації й відносимо governance до різних моделей координації суспільних відносин із складними взаємозалежностями, характеризуючи його як «структуровані шляхи і заходи, в яких дивергентні переваги незалежних акторів транслюються у вибір політики «локалізованих цінностей» так, що

плюралізм інтересів трансформується у скоординовану дію і досягається згода акторів». Згідно з концепцією «governance» держава править суспільством зверху-донизу через закони, правила і децентралізоване полісуб'єктне управління, що базується на взаємозалежності, переговорах та довірі [1].

Система «governance» базується на принципах, якими керується всі добровільні об'єднання. Вони зазначені у статті 3 Закону України «Про громадські об`єднання». Це такі принципи [2]:

– добровільності, що передбачає право особи на вільну участь або неучасть у громадському об'єднанні, зокрема в його утворенні, вступі в таке об'єднання або припиненні членства (участі) в ньому;

– самоврядності, що передбачає право членів (учасників) громадського об'єднання самостійно здійснювати управління діяльністю громадського об'єднання відповідно до його мети (цілей), визначати напрями діяльності, а також невтручання органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування в діяльність громадського об'єднання, крім випадків, визначених законом;

– вільного вибору території діяльності – це право громадських об'єднань самостійно визначати територію своєї діяльності, крім випадків, визначених законом;

– рівності перед законом – передбачає, що громадські об'єднання є рівними у своїх правах та обов'язках відповідно до закону з урахуванням організаційно-правової форми, виду та/або статусу такого об'єднання;

– відсутності майнового інтересу їх членів (учасників). Це передбачає, що члени (учасники) громадського об'єднання не мають права на частку майна громадського об'єднання та не відповідають за його зобов'язаннями. Доходи або майно (активи) громадського об'єднання не підлягають розподілу між його членами (учасниками) і не можуть використовуватися для вигоди будь-якого окремого члена (учасника) громадського об'єднання, його посадових осіб (крім оплати їх праці та відрахувань на соціальні заходи);

– прозорості, відкритості та публічності, що передбачає право всіх членів (учасників) громадського об'єднання мати вільний доступ до інформації про його діяльність, зокрема про прийняті громадським об'єднанням рішення та здійснені заходи, а також обов'язок громадського об'єднання забезпечувати

такий доступ. Публічність означає, що громадські об'єднання інформують громадськість про свої мету (цілі) та діяльність.

Модернізація в Україні інститутів на основі зазначених вище принципів змінила основоположні інститути пострадянського українського суспільства, створила базові умови для його конкурентоспроможності та ефективності в системі ринкових відносин. Сьогодні можна констатувати, що інституціональні перетворення, проведені в Україні з початку отримання незалежності, сприяли поступовій трансформації традиційного «закритого суспільства» у «відкрите», підвищенню громадянської активності різних соціальних верств, створенню мережі різноманітних добровільних об'єднань в різних сферах суспільного життя. Ця мережа поступово заповнювала простір між державою та суспільством й сьогодні стала своєрідним посередником між ними.

У сфері економічного розвитку чільне місце серед цих «сполучних ланок» зайняли різноманітні представницькі організації підприємців (торгово-промислові палати, біржові товариства, профспілки, асоціації роботодавців та інші), які виступають інституціональними структурами громадянського суспільства у сфері економічних відносин. Але сама наявність великої кількості бізнес-об'єднань ще дає достатніх підстав, щоб стверджувати, що їх взаємодія з органами публічного управління та адміністрування відповідає всім характеристикам системи «governance» з погляду її оцінки як способу координації у прийнятті колективно обов'язкових рішень різними незалежними один від одного суб'єктів влади та суспільства. Необхідно пройти складний шлях, щоб виконати вимоги викладених вище позицій, на яких базується полісуб'єктна модель публічного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лібанова Е., Романюк С. Концептуалізація полісуб'єктного управління в соціальних відносинах // Демографія та соціальна економіка. 2023. № 3 (53). С. 33–53.
2. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 №4572-VI. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 1, ст.1). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text
3. Шаульська Г. М. Сучасні західні управлінські моделі. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2018. № 3. С. 111—116.

OECD. Governance in the 21st Century. OECD Publishing, Paris, 2001. https://doi.org/10.1787/9789264189362-en

Кузьміна Олена

УВЕДЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ЗАХІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

В умовах збройного вторгнення з боку російської федерації Українській державі важливо було вчасно й негайно зреагувати на таку екстраординарну подію, що напряму загрожує державній незалежності. Тому Президентом було введено режим воєнного стану, що в законодавстві був декларований ще 2015 року – під час першої агресії з боку цього ворога на територію Донбасу.

Отже, воєнний стан, за Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII, позначає особливий правовий режим, що може бути введений у країні або на окремих її територіях у випадку «збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності» та полягає в наданні органам державної чи місцевої влади, військовим адміністраціям повноважень для спротиву агресору, відведення загрози, відсічі збройного нападу, забезпечення національної безпеки, зокрема щодо державної незалежності, територіальній цілісності України. Також Законом передбачено обмеження конституційних прав і свобод людини, але тимчасове (із зазначенням строку дії таких обмежень), зумовлене воєнною загрозою [1].

Таким чином, воєнний стан як об’єкт адміністративно-правового регулювання передбачає надзвичайну ситуацію, в яку потрапляють держава й суспільство, в умовах якої адміністративні суб’єкти мають реалізувати владні повноваження, визначені адміністративним законодавством, щодо відбиття збройного нападу агресора, звільнення тимчасово окупованих територій, забезпечення Збройних Сил та інших сил безпеки й оборони України потрібними засобами для бою, охорони критичної інфраструктури та надання невідкладної допомоги постраждалим громадянам. У межах своїх повноважень владні суб’єкти мають захищати природні права і свободи людини й громадянина, зокрема прописані в Конституції, проте водночас можуть їх тимчасово обмежувати, чим виявляється адміністративновладний характер діяльності публічної.

І все ж в умовах воєнного стану адміністративна влада виконує переважно позитивні функції: згуртування народу України з метою відбиття

російської терористичної агресії; публічного адміністрування кадрового забезпечення сил безпеки й оборони, забезпечення їх засобами ведення війни, протидії агресивній пропаганді москви, фіксування злочинів агресора, діяльності колаборантів та передання інформації про них правоохоронним України, ушанування подвигів захисників України; проведення ефективних наукових досліджень у галузі забезпечення сил безпеки й оборони новою зброєю; публічного адміністрування військово-промислового комплексу; розвитку інституту волонтерства в межах системи публічного адміністрування; соціального захисту родичів загиблих героїв, інвалідів та учасників війни; дотримання оптимальних пропорцій між дотриманням воєнної / державної таємниці та свободи слова, а також адміністрування запобігання корупції; дотримання прав та інтересів військовослужбовців; забезпечення дисципліни в лавах Збройних сил України; дотримання меж і доцільності мобілізації, адміністрування правил виїзду за кордон громадян України в період воєнного стану; публічного адміністрування на тимчасово окупованих територіях; забезпечення прав та інтересів тимчасово переміщених осіб [2].

У межах охорони прав людини публічна влада в умовах воєнного стану має дотримуватися правил їх мінімального обмеження, коли це об'єктивно потрібно; не вдаватися до політичних переслідувань певних опозиційних осіб, використовуючи гасло боротьби з агресором; зокрема не порушувати права журналістів на критику публічної влади, за умови нерозкриття тими інформації, що складає державну / військову таємницю. Водночас публічна влада мусить боротися корупцією, і один із таких засобів – це невтручання самих суб'єктів публічного управління в діяльність антикорупційних органів, судової влади.

Отже, з уведенням воєнного стану в державі українська публічна влада характеризується з позитивного боку, адже її діяльність спрямована на об'єднання всіх українців на боротьбу з терористами. Це зокрема громадяни України, Збройні Сили України, війська територіальної оборони й самооборони, інші сили безпеки й оборони; військово-цивільні адміністрації, органи місцевого самоврядування; волонтери, громадянське суспільство; представники медіа, що захищають інформаційний простір від ворожої пропаганди. Влада при цьому є публічною – виражає волю народу України, що

через вибори та громадський тиск на владу контролює її в досягненні нею головних завдань – забезпечити в умовах воєнного стану оборону держави, права, свободи й інтереси громадян. Владна діяльність у таких умовах характеризується верховенством, обов'язковістю виконання всіх рішень із застосуванням щодо ворога всіх не заборонених засобів (зброї), та дозволених законодавством заходів щодо громадян, які на території України порушують режим воєнного стану. Як власне сервісний апарат визначаються службовці місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, волонтери та інші представники громадянського суспільства, які надають допомогу постраждалим від російської агресії громадянам. Також важливим кейсом публічної адміністрації в умовах воєнного стану є нормативно-правове регулювання захисту України та, водночас, забезпечення прав, свобод та інтересів її громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1647-14#Text
2. Адміністративне право України. Повний курс / за заг. ред. В. Галунька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.

Кулініч Світлана

РОЛЬ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В КЕРІВНИЦТВІ НАЦІОНАЛЬНИМ СПРОТИВОМ

В умовах війни, коли ворог-агресор незалежно від установлених заборон на певні види озброєння продовжує атаки на мирні міста й села України, одним із головних завдань держави є об'єднання всього народу на спротив намаганням поставити Україну на коліна, знищити її як державу. У цьому напрямку оновлюється нормативно-правова база, що спрямована на виконання цього завдання, і одним із таких актів є Закон України «Про основи національного спротиву», згідно зі ст. 7 якого визначено засади керівництва національним спротивом.

Зокрема декларовано, що загальне керівництво національним спротивом здійснює Президент України як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил

України; безпосереднє керівництво обороною на всій території країни здійснює він же через Командувача Сил територіальної оборони, у межах військово-сухопутної зони – певний керівник регіонального органу військового управління Сил територіальної оборони через регіональний орган військового управління, у межах зони територіальної оборони – відповідний керівник зони територіальної оборони через штаб такої зони, у межах району територіальної оборони – певний керівник району територіальної оборони через відповідний штаб; керівництво рухом опору здійснює Головнокомандувач через Командувача Сил спеціальних операцій Збройних сил України; керівництво підготовкою громадян України до національного спротиву здійснюється Кабінетом Міністрів України через відповідні центральні органи виконавчої влади [1].

Більш конкретно українська влада займається формуванням і комплектуванням Сил територіальної оборони Збройних Сил України – окремого роду збройних сил, що мають виконувати завдання територіальної оборони (п. 15 ч. 1 ст. 1 означеного вище Закону України). Структура сил територіальної оборони складається з 25 бригад і 150 батальйонів загальною кількістю 10 тисяч осіб, що може бути доведена за потреби до 30 тисяч осіб. Проте після вторгнення агресора на територію України 2022 року вже у травні кількість сил територіальної оборони сягнула 110 тисяч осіб.

За Законом, органи військового управління сил територіальної оборони комплектуються в мирний час військовослужбовцями за контрактом та за призовом – особами офіцерського складу; у воєнний час – ще й територіальним резервом. Тобто особа зараховуються до складу сил територіальної оборони за місцем реєстрації проживання, а в умовах воєнного стану – і безпосередньо в районі ведення бойових дій [1].

Таким чином, сили територіальної оборони України утворюються та діють у кожній зоні оборони та в кожному місті, населення якого перевищує 900 тисяч мешканців; у кожному районі та в кожному центрі області, у зонах оборони, населення яких перевищує 2 з половиною мільйони осіб, можуть утворюватися та діяти додаткові військові підрозділи сил територіальної оборони України. Також формуються добровольчі загони територіальних громад – на добровільній основі, що також виконують завдання територіальної

оборони (п. 2 ч. 1 ст. 1 названого Закону). Кількість і місце розташування таких загонів визначаються командуванням сил територіальної оборони України та відповідними сільськими, селищними, міськими радами, що загалом затверджується Головнокомандувачем [1].

Зрештою під час воєнного стану всі добровольчі загони переходять у підпорядкування командирів відповідних частин сил територіальної оборони, але за рішенням Головнокомандувача такі територіальні формування можуть залучатися до виконання завдань територіальної оборони і в інших місцевостях, а також у районах бойових дій.

Згідно з Положенням про добровольчі формування територіальних громад від 29 грудня 2021 року № 1449 добровольчим формуванням приписано такі функції: реагувати та вживати заходів для оборони відповідної території та захисту населення на ній до розгортання тут військ ЗСУ для ведення бойових дій; брати участь в охороні державного кордону України; брати участь у захисті населення й довколишнього середовища та майна від надзвичайних подій, а також у ліквідації наслідків бойових дій; забезпечувати умови для безпечного функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування та органів військового управління; охороняти та обороняти важливі об’єкти, критично важливі об’єкти інфраструктури та підвищеної небезпеки; забезпечувати умови для оперативного розгортання військ або їх перегрупування; здійснювати заходи щодо заборони або обмеження руху транспорту й пішоходів у межах зони ведення бойових дій, а також щодо забезпечення громадської безпеки й порядку в таких зонах разом із Національною поліцією; здійснювати заходи правового режиму введеного воєнного стану; запобігати проникненню диверсійно-розвідувальних ворожих груп; брати участь в інформаційній протидії пропаганді агресора; співпрацювати з органами місцевого самоврядування та військовими частинами ЗСУ в напрямку облаштування та охорони місць укриття населення; організовувати навчання членів добровольчих формувань із метою ефективного виконання своїх завдань [2].

Отже, публічні органи управління беруть безпосередню участь як в організації сил територіальної оборони та добровольчих формувань, так і у

складі самих цих сил для виконання завдань відбиття агресії ворога на відповідній території.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про основи національного спротиву : Закон України від 27 січня 2022 року № 2024-IX зі змінами. Ліга-Закон. URL : https://ips.ligazakon.net/document/T211702
2. Про затвердження Положення про добровольчі формування територіальних громад: постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1449. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1449-2021-%D0%BF#Text

Кух Сергій

ЕФЕКТИВНІ ЕЛЕМЕНТИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ В ЕПОХУ СУСПІЛЬНИХ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сучасна епоха, яка багатьма вченими окреслюється як цифрова чи інформаційна, є епохою цифрових технологій та логічним етапом розвитку технологічної сфери цивілізації. Вона має вагомий вплив, зокрема, на економічне зростання держав і характеризується як сучасний тренд розвитку суспільства. У XXI столітті Інтернет та цифрові технології стали вкрай важливими для життя як окремо взятої людини, так і держави загалом.

Особливістю цього стала й поява такого поняття як «цифрова культура». Вчені Карпенко О. та Наместнік В. відзначають, що під впливом розвитку цифрових технологій змінюється суспільний світогляд та відбувається переоцінка цінностей. «Значення терміна «цифрова культура» може мати різне смислове навантаження, однак в контексті професійної діяльності це відноситься до здатності людини застосовувати свої цифрові знання, уміння та навички (компетенції); в контексті повсякденної комунікації – це гармонійне поєднання цифрового світу та класичних підходів до розуміння культури поведінки» [2].

Варто відзначити, що особливістю сучасної епохи є те, що цифрова культура стала базовою частиною сучасної світової культури. Вона є елементом усіх сучасних суспільних процесів. Й ігнорувати це у контексті розвитку і трансформації державного управління неможливо. Нинішня реальність доводить: цифрові технології, з усіма їхніми інноваціями та

розвитком, лежать в основі усіх суспільних процесів, зокрема і в секторі державного управління.

У сучасній науці цифровізація розглядається як інновація державного управління. На її меті стоять підвищення здатності налагоджувати відносини із зовнішніми зацікавленими сторонами, і, разом із тим, покращення ефективності роботи всередині інституції. З цього виходить, що цифровізація, або, за працями деяких вчених, цифрова трансформація є безперервним процесом, який вимагає постійного реагування, моніторингу і корегування відповідно до усіх чинників впливу. Науковці Логвінов В. і Малонога С. [3] вважають успішною цифрову трансформацію, яка стала результатом взаємодії трьох елементів: цифрових технологій, як технічної основи; цифрового лідерства, як рушія змін та цифрової культури, як комфортного середовища, покликаного сприяти розвитку.

Зважаючи на швидкі трансформації глобалізованого світу та інформаційного суспільства усі ці елементи не можуть бути сталими. Вони також перебувають у постійних змінах та трансформаціях. Зокрема це відображається не лише у наявності цифрових технологій, опануванні нових, але й в умінні побудови розумних, ефективних та революційних способів використання цих технологій. У цьому ж ключі варто розглядати й усвідомлення потенціалу технології, стратегічного бачення її розвитку, або включення до тих чи інших комбінацій у контексті швидких суспільних змін, що підвищуватиме ефективність роботи організації/інституції.

Як зазначає Європейська комісія, цифрова трансформація в державному секторі означає нові способи роботи із зацікавленими сторонами, формування нових рамок надання послуг та створення нових форм взаємовідносин [5]. Цифрові технології дають можливість покращити взаємодію із громадянами завдяки більшій персоналізації. Разом з тим це вимагає побудови цифрової організаційної і ціннісної культури організації/інституції. Під якою слід розуміти певне середовище, де люди і новітні технології можуть ефективно та комфортно співіснувати і розвиватися, тим самим сприяючи цифровій трансформації організації вцілому. Це вимагатиме від співробітників не лише наявності цифрової грамотності, але й відповідних особистісних якостей у поєднанні зі критичним мисленням та інформаційною гігієною. Так,

трансформація буде найбільш ефективною в тому випадку, коли співробітники / команда розглядатимуть усі доступні технології та формуватимуть найкращі комбінації для найефективнішого результату.

Іншими словами – включення цифрової культури до професійної діяльності державних службовців та підвищення їх професійної кваліфікації стає одним із ключових елементів, який разом з тим не можливий без лідерства у цій сфері.

Важливо усвідомлювати, що швидкі глобалізаційні трансформації передбачають постійний розвиток і рух із переглядом традиційних і установлених підходів, що нерідко стає викликом для команди та інституції.

У зв'язку з цим варто розглядати також формування такого поняття, як «цифрове лідерство», серед базових особливостей якого не лише наявність цифрових компетентностей у особи, але й якостей, які визначають такі поняття як «відповідальне лідерство», «вмотивоване лідерство», та одне з найактуальніших понять останніх років – «адаптивне лідерство».

Таким чином ефективну цифрову трансформацію у публічному управлінні слід розглядати як результат успішної комплексної взаємодії кількох елементів, які перебувають у постійному русі і розвитку відповідно до викликів глобалізованого цифрового світу, здатні до гнучких та рефлексивних змін і покликані підвищувати ефективність роботи органів державного управління задля забезпечення якісного функціонування держави загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Головко О.М., Цифрова культура та інформаційна культура: права людини в епоху цифрових трансформацій // Інформація і право. - 4(31)/2019. URL: https://ippi.org.ua/golovko-om-tsifrova-kultura-ta-informatsiina-kultura-prava-lyudini-v-epokhu-tsifrovikh-transformatsi
2. Карпенко О., Наместнік В. Цифрова культура: соціальна сутність та комунікативні складові. URL: https://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/161468
3. Логвінов В., Малонога С. Драйвери цифрової трансформації органів публічної влади // Науковий вісник: Державне управління. - № 4(6). – 2020. – С. 198-220.
4. Сидоренко О. Цифрова трансформація як чинник підвищення ефективності державного управління за результатами: досвід Великої Британії // Аспекти публічного управління. – Том 8. – Спецвипуск №1, 2020. – С. 120-122.
5. Powering European Public Sector Innovation: Towards A New Architecture. Report of the Expert Group on Public Sector Innovation. URL:

https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/42-public_sector_innovation_-_towards_a_new_architecture.pdf
5. What Is Digital Transformation? The definition of digital transformation. What's the difference between digitization, digitalization, and digital transformation? URL: https://www.salesforce.com/products/platform/what-is-digital-transformation/

Кухар Володимир

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНИ ШЛЯХОМ ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ (САМООСВІТИ)

Відповідно до статті 8 Закону України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII «Про освіту» [4] «інформальна освіта (самоосвіта) – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям» [4].

Як зазначає А. Грищук, «одним із способів підвищення свого професійного рівня державним службовцем є самоосвіта, яка найефективніше сприятиме самовдосконаленню, самореалізації особистості, зробить державного службовця активним учасником власної безперервної освіти і побудови особистої кар'єри, запобігатиме професійній деформації службовця, надасть йому можливість досягати високої професійної мобільності» [1].

На думку Г. Коваль, «в умовах сучасного науково-технічного прогресу змінюється зміст і характер управлінської праці. Тому потреба самоосвіти державних службовців набуває глибокої соціальної зумовленості. В умовах глобалізації, швидких змін у зовнішньому середовищі держави управлінці постійно відчувають дефіцит професійної компетентності. Відповідно самоосвіта стає важливим чинником розвитку особистості на всіх етапах її життєвого і професійного шляху» [2].

Винятковою можливістю для підвищення рівня професійної компетентності публічних службовців шляхом самоосвіти є онлайн-ресурси для навчання. У мережі Інтернет існує чимало корисних сайтів, ютуб-каналів, онлайн-платформ та онлайн-курсів, інших ресурсів, що дають можливість безоплатно навчатися, розвиватися та самовдосконалюватися. Серед них –

- Prometheus https://prometheus.org.ua

Це українська платформа масових відкритих онлайн курсів, що дає можливість переглядати безоплатні навчальні курси. Для публічних службовців тут актуальними будуть курси: управління персоналом на державній службі; децентралізація в Україні – теорія та практика; взаємодія органів державної влади з громадськістю; основи державної політики; антикорупційні програми органів влади; ефективний бюджетний процес в органах місцевого самоврядування; публічні закупівлі [3].

▪ ВУМ online, Відкритий Університет Майдану https://vumonline.ua/

Для безоплатного навчання на платформі подано понад 30 тем. Публічним службовцям запропоновано такі курси: громадськість та влада: дієві механізми впливу. Про можливості залучення громадян до процесів вироблення політики; боротьба з корупцією в державних закупівлях; фінансове обґрунтування управлінських рішень; особиста ефективність; управління змінами; стратегічне мислення; лідерство.

Лекції читають провідні викладачі бізнес-шкіл, громадянського сектору, практики з бізнесу та соціальної сфери, а тому онлайн-курси пов’язані з такими напрямками, як персональний розвиток, реалізація потенціалу, підприємництво, формування відкритого суспільства в Україні [3].

▪ EdEra (Education Era) https://www.ed-era.com/

Це український освітній проєкт, мета якого – зробити освіту в Україні якісною, доступною та наявною в глобальному освітньому контексті. Тут публічним службовцям запропоновано такі курси: публічні консультації; основи бюджетного процесу; ефективні комунікації для освітніх управлінців; Угода про асоціацію Україна-ЄС; європейський механізм захисту прав людини; лайфхаки з української мови [3].

▪ Освітній Хаб міста Києва https://eduhub.in.ua

Тут публічні службовці віднайдуть цікаві та надзвичайно корисні курси, спрямовані на розвиток soft skills: управління людьми і проєктами; емоційний інтелект; персональна ефективність; школа HR та інші [3].

▪ Coursera https://ru.coursera.org

Це американський освітній проєкт, заснований професорами Сенфордського університету. На порталі можна віднайти безоплатні онлайн-курси від провідних американських університетів за різними напрямками:

державне управління та суспільство, інформаційні технології, особистий розвиток, вивчення мов тощо. Відеолекції читаються англійською мовою, але більшість з них супроводжуються субтитрами українською (або іншими мовами) [3].

▪ EdX https://www.edx.org

Це Інтернет-платформа масових відкритих інтерактивних курсів, заснована Массачусетським технологічним інститутом і Гарвардським університетом, на якій можна прослухати такі інтерактивні курси: державна політика як державна стратегія; інструменти для академічного залучення до публічної політики; аналіз політики з використанням перерваних часових рядів; ґендер. Чому це має значення; цифрова безпека та права людини; основи щастя на роботі; робота в командах: практичний посібник [3].

▪ Український проєкт з безоплатного вивчення англійської мови від Асоціації інноваційної та цифрової освіти та Академії навичок LINGVA SKILLS https://lingva.ua/ [3].

За результатами проходження вищезазначених онлайн-курсів публічні службовці мають можливість отримати сертифікат.

У межах співпраці Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції, НАДС, проєкту Natolin4Capacity Building та Європейського коледжу в Натоліні також створено освітню платформу Natolin4Capacity Building (https://eplatform.natolin4cb.eu/).

На освітній платформі Natolin4Capacity Building українські публічні службовці мають можливість у 2022-2024 роках безоплатно шляхом самоосвіти пройти навчання за 16 онлайн- курсами в обсязі 0,2 кредиту ЄКТС з різних аспектів функціонування ЄС та розвитку відносин ЄС і України: цифрова економіка, суспільство та цифрова трансформація; фінансові інструменти ЄС для регіонального розвитку та співробітництва в асоційованих країнах: приклад України; клімат та навколишнє середовище з особливою увагою на Європейському Зеленому Курсі; інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС; транспорт, енергетика та транскордонна співпраця; Угода про Асоціацію між Україною та ЄС – сьогодення і майбутнє євроінтеграції України; боротьба з корупцією; фінансові інтереси ЄС; інтегроване управління кордонами; політика розвитку співробітництва ЄС та пов’язані з нею фінансові

інструменти; лобіювання та законодавчі механізми; координація політики та ухвалення рішень у зовнішній політиці ЄС – перспективи для України; політичний діалог та комунікація; моніторинг та оцінювання; розширення можливостей громадянського суспільства; цінності ЄС та захист прав людини [4]. За результатами успішного опанування кожного окремого із запропонованих онлайн курсів учасники навчання мають можливість отримати сертифікати Проєкту Natolin4Capacity Building на відповідній платформі.

Отже, самоосвіта є умовою особистого розвитку, самоствердження та самореалізації та є складником навчання людини впродовж усього життя. Самоосвіта є важливою частиною в побудові системи професійного навчання публічних службовців, системи їхнього професійного розвитку та саморозвитку як цілісної системи. Самоосвіта – це постійна діяльність публічного службовця, спрямована на розширення й поглиблення знань, умінь та навичок, компетенцій, підвищення його професійно-кваліфікаційного рівня та скерована на особистісний розвиток посадовця. Самоосвіта є одним із видів підвищення рівня професійної компетентності публічних службовців та потрібною умовою для ефективної професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Грищук А. Б. Самоосвіта як спосіб підвищення професійного рівня державних службовців в Україні. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35659/1/%D0%A1%D0%90%D0%9C%D0%9E%D0%9E%D0%A1%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%90%20%D0%AF%D0%9A%20%D0%A1%D0%9F%D0%9E%D0%A1%D0%86%D0%91%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%92%D0%98%D0%A9%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf (дата звернення – 10.02.2024).
2. Коваль Г. В. Самоосвіта як ефективний напрям розвитку професіоналізму державного службовця // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електронне наукове фахове видання Херсонського національного технічного університету. 2018. № 2 (34). URL: https://el-zbirn-du.at.ua/2018_2/34.pdf (дата звернення – 10.02.2024).
3. Офіційний сайт Національного агентства України з питань державної служби. URL: https://pdp.nacs.gov.ua/courses/natolin4capacity-building (дата звернення – 10.02.2024).
4. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

Линдюк Сергій

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасний стан та перспективи забезпечення соціальної безпеки в умовах війни свідчать, що соціальна безпека стала також і частиною порядку денного політичної, воєнної та економічної безпеки. Виклики, які починаються локально або регіонально, мають каскадні ефекти, які різко посилюють їх вплив з точки зору масштабу. Зокрема, масова міграція по всьому світу внаслідок війн та конфліктів в окремих регіонах є одним із прикладів зазначеного.

Виклики та загрози соціальній стабільності держави зазвичай призводять до посилення соціальної небезпеки. Воєнна агресія, низька ефективність та якість державного управління соціальними процесами, недоліки соціальної політики спричиняють загрози соціальній безпеці. Недосконалі рішення, що ухвалюються органами влади, діяльність яких є суперечливою, орієнтація на досягнення поодиноких цілей та недостатнє врахування практичної адаптованості заходів, що втілюються ними, до реальних умов, які існують в суспільстві, є детермінантами соціальної безпеки.

Важливим є комплексний підхід до забезпечення соціальної безпеки. Зазначене передбачає розгляд ризиків та загроз у всій їх складності, включаючи виявлення причин подій, цілей, яким завдано прямої чи непрямої шкоди. Це дає змогу глибше розуміти природу інцидентів та наслідків, які впливають на окремих осіб, колективи, суспільства, національні держави та світ у цілому.

Традиційно до питань соціальної безпеки слід підходити з використанням методів та інструментів управління ризиками. Це включає розрахунок ймовірності та впливу ризиків і проведення аналізу витрат і користі щодо контрзаходів або інших заходів, що пом’якшують ризики, щоб ризики соціальної безпеки звести до прийнятного рівня. Важливим вбачається

розробка стратегій впливу на політичний контекст, у якому вони могли виникнути, і дослідження врядування та інституційних структур, у яких такі ризики можна було би мінімізувати.

Соціальна безпека за своїми компонентами загалом відображає структуру сталого розвитку і в цьому контексті обумовлює узгодженість чинників, які впливають на відповідні процеси. Розуміння аспектів управління або інституційного дизайну також має життєво важливе значення.

Сучасні глобальні виклики та реалії спонукають переосмислити значення соціальної безпеки. Ключовим має бути доповнення державоцентричного поняття «соціальна безпека» більш гуманістичним, мікроорієнтованим поняттям «людська безпека», тобто акцент слід перенести від держави до окремих індивідуумів та спільнот. Соціальна безпека має забезпечувати уникнення соціальних деформацій та диспропорцій у життєдіяльності людини, ущемлення її життєво важливих інтересів.

Забезпечення соціальної безпеки вимагає транснаціонального та міжсекторального інституційного співробітництва, незважаючи на відмінності національних систем. Соціальна безпека забезпечується в процесі трансформації суспільних, зокрема соціальних відносин. Без розвинутих соціальних відносин не може бути стабільної соціальної безпеки людини, суспільства, а остання значною мірою зумовлює розвиненість, зрілість процесів соціального, суспільного розвитку.

З метою забезпечення соціальної безпеки слід формувати та підтримувати найважливіші суспільні цінності, функції та послуги (включаючи довіру, комунікації, критичну інфраструктуру, освіту, охорону здоров’я та медицину, фінансово-економічні інституції, державну службу, освіту, демократію та права людини, суверенітет та ін.) шляхом зосередження зусиль на виявленні, усуненні та зменшенні ризиків, загроз і викликів, а також шляхом сприяння значущим і стійким процесам, рішенням, стратегіям, структурам, політикам і заходам. Формування соціальної безпеки – це не лише подолання

наявних проблем і загроз, а також протиріч, які створюють загрози соціальній безпеці, а й, насамперед, розробка превентивних інструментів упередження, убезпечення суспільства від їхнього настання.

Україні потрібна ефективна система соціальної безпеки, що ґрунтувалася би на визнанні примату загальнолюдських цінностей і прав особи, органічному узгодженні з ними базових інтересів незалежної України. Її побудова потребує ґрунтовного аналізу теоретичних проблем безпеки, синтезу конкретних форм і методів її забезпечення, узагальнення та засвоєння досвіду функціонування систем безпеки розвинених країн світу і міжнародних систем колективної безпеки, розроблення наукової концепції безпеки України [1, с. 23].

Стратегія соціальної безпеки має формуватися з урахуванням соціальних та економічних реалій, ґрунтуючись на засадах втілення конституційно визначених соціальних гарантій реалізації стратегічних пріоритетів соціального розвитку, дотримуючись євроінтеграційних і глобалізаційних орієнтирів України.

Оцінка стану забезпечення соціальної безпеки має бути комплексною й системною, та включати не лише аналіз її ключових компонент через виявлення соціальних небезпек, визначення їх вагомості, взаємозалежності, причин виникнення та форм прояву тощо, але й визначатися через відчуття суб’єктами соціальної безпеки цього стану, наскільки він є важливим для безпечного життя людини, для розвитку суспільства та цілісності держави. Доцільно розглядати соціальну сферу з точки зору сприятливих і несприятливих умов її розвитку, розуміти, які наявні загрози впливають на реалізацію соціальних інтересів особи, групи осіб, суспільства. Саме оцінка загроз соціальній безпеці дає змогу визначити пріоритетні стратегічні напрями державної політики щодо нейтралізації соціальних ризиків та зниження рівня відповідних небезпек.

Здатність країни захистити себе від зовнішніх провокацій та внутрішньої нестабільності значною мірою залежить від злагодженості її суспільства та від

її здатності зменшувати потенційні ризики та вразливості, приховані в суспільних структурах, а також шляхом удосконалення чинних вітчизняних стратегій та формування Плану повоєнного відновлення України.

Замість пріоритету усунення наявної загрози соціальній безпеці системи розуміння безпеки (захищеності, відсутності ризику, нешкідливості, забезпечення подальшого розвитку) і небезпеки передбачає вияв, оцінку, систематизацію загроз і, нарешті, їх усунення, що дає змогу системі далі розвиватися, а, відповідно, і забезпечить здатність суспільства підтримувати найважливіші соціальні функції, захищати життя і здоров'я громадян і відповідати сучасним вимогам захищеності соціальних інтересів, цінностей і потреб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : вибр. наук. праці. Київ : НІСД, 2016. 528 с.

Любарець Дмитро

СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Заклади охорони здоров'я та система управління перенесла значні зміни з початку проведення медичної реформи. Зміни стосувались системного реформування органів публічної адміністрації. Це вплинуло як на центральні, так і на місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Реформування ще далеке до завершення, тому органи, що здійснюють адміністрування закладів охорони здоров'я, їх компетенція, інструменти впливу потребують вдосконалення управління у сфері охорони здоров'я. Так як суб'єкти адміністрування мають різний адміністративно-правовий статус, підлягає з'ясуванню хто приймає владні рішення щодо управління у сфері охорони здоров'я, якими повноваженнями вони наділені, які функції і завдання вони виконують.

Законодавством України визначається, що охорона здоров'я є пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави, та є одним з головних чинників здоров'язбереження та розвитку народу України [1]. Рівень розвитку системи є показником рівня життя в країні. Тому для України, удосконалення управління закладами охорони здоров'я є нагальною потребою.

Система публічного управління охороною здоров'я включає в себе центральні та місцеві органи державної виконавчої влади, а також органи місцевого самоврядування. Їх адміністративний вплив визначається компетентністю та повноваженнями.[2, с. 223]

Статтею 12 «Основ законодавства України про охорону здоров'я», встановлено, що держава формує політику охорони здоров'я в Україні та забезпечує її реалізацію. Кабінет Міністрів України формує політику в усіх сферах, зокрема і сфері охорони здоров'я. Питання державного управління у сфері охорони здоров'я є одним з завдань уряду. Кабінетом Міністрів України організовано розробку та здійснення державних цільових програм, створення економічних, правових та організаційних механізмів, забезпечення розвитку мережі закладів охорони здоров'я, укладення міжурядових угод і координування міжнародного співробітництва з питань охорони здоров'я, а також здійснення інших повноважень, покладених на органи виконавчої влади в сфері охорони здоров'я (стаття 14 Основ законодавства України про охорону здоров'я).

Наступні інституції, що здійснюють управління закладами охорони здоров'я, це центральні органи виконавчої влади. Відповідно до закону України «Про центральні органи виконавчої влади» [3] до них відносяться міністерства, служби, агентства, інспекції, комітети, бюро, а також центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Головним у системі центральних органів виконавчої влади, є Міністерство охорони здоров'я (далі – МОЗ) України. МОЗ реалізує ряд повноважень:

- забезпечення додержання закладами охорони здоров'я права громадян на охорону здоров'я та прав пацієнта;

- утворення, ліквідація, реорганізація закладів охорони здоров’я, затвердження їх положень (статутів), при- значення на посаду та звільнення з посади їх керівників;
- визначення єдиних вимог і критеріїв до закладів охорони здоров’я системи екстреної медичної допомоги, а також до закладів охорони здоров’я, які можуть бути залучені до надання екстреної медичної допомоги у разі виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків, здійснення контролю за дотриманням таких вимог і критеріїв;
- затвердження примірних штатних розписів і табелів оснащення закладів охорони здоров’я системи екстреної медичної допомоги та їх структурних одиниць;
- аналіз якості освітньої діяльності закладів вищої освіти, що належать до сфери управління МОЗ;
- затвердження критеріїв та стандартів акредитації закладів охорони здоров’я;
- здійснення акредитації закладів охорони здоров’я та інші повноваження.

МОЗ підпорядковуються: Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, а також Національна служба здоров’я України. Вони є центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра охорони здоров’я.

Основними завданнями НСЗУ є:

- реалізація державної політики у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення;
- виконання функцій замовника медичних послуг, лікарських засобів та медичних виробів за програмою медичних гарантій;
- внесення на розгляд Міністра охорони здоров’я про- позицій щодо забезпечення формування державної полі- тики у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення [5].
- До повноважень, які реалізуються НСЗУ можна віднести:

- визначення референтних закладів охорони здоров’я та аналіз витрат таких закладів на медичне обслуговування у встановленому законодавством порядку;
- надання пропозицій та консультацій щодо формування, структури, функціонування та підвищення ефективності мережі закладів охорони здоров’я державної та комунальної форми власності, структури та функціонування госпітальних округів;
- аналіз звіти про доходи і витрати надавачів медичних послуг з метою проведення розрахунку тарифів і коригувальних коефіцієнтів та здійснення інших повноважень, передбачених законодавством;
- одержання від закладів охорони здоров’я, які уклали договір про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій або звертаються до НСЗУ з метою укладення такого договору, документи та інформацію з питань, що належать до компетенції НЗСУ.

Державною службою України з лікарських засобів відповідно до Положення про її діяльність [4] реалізується державна політика у сферах контролю якості та безпеки лікарських засобів, медичної техніки і виробів медичного призначення.

Управлінням закладами охорони здоров’я також займаються місцеві органи публічної влади. Виконавча влада в областях, районах і містах здійснюється місцевими державними адміністраціями та територіальними підрозділами центральних органів виконавчої влади. Крім виконавчої влади на територіальному рівні реалізує свою компетенцію також місцеве самоврядування.

Відповідно до положень ст.ст. 13, 18, 22 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» вони реалізують державну політику в галузі охорони здоров’я, а також здійснюють контроль за додержанням чинного законодавства. Місцеві державні адміністрації мають у своїй структурі спеціальні управління та відділи, відповідальні за охорону здоров’я.

Адміністративна вертикаль центральних органів виконавчої влади побудована таким чином:

- через структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій, які підзвітні і підконтрольні відповідним міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади.

- через окремі підпорядковані органи – територіальні органи центральних органів виконавчої влади. Такі територіальні органи виступають ніби «продовженням» [5, с. 29] центрального органу виконавчої влади на місці, у окремій адміністративно-територіальній одиниці. У сфері охорони здоров'я такими органами є обласні відділи державного контролю у сфері обігу лікарських засобів, медичної продукції та обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, а також міжрегіональні департаменти НСЗУ, кожен із яких здійснює повноваження на території декількох областей.

Місцеві державні адміністрації здійснюють взаємодію місцевих органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування, Це допускає взаємодію органів місцевого самоврядування з місцевими органами виконавчої влади [6] та надає цій комунікації «об'єднуючого статусу».

Повноваження органів місцевого самоврядування також покладені на ради, та їх виконавчі органи, на сільського, селищного, міського голову. Проте тільки те, що входить до компетенції виконавчих органів місцевого самоврядування.

На рівні районного та обласного місцевого самоврядування виконавчі органи відсутні, тому місцеві державні адміністрації реалізують управління в межах своїх повноважень.

В умовах закладів охорони здоров'я управління здійснюється керівником (директором), медичним директором. Для закладів державних та комунальних таке управління несе в собі ознаки публічності, оскільки керівники призначаються органами публічної влади, вони реалізують публічні функції та повноваження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text
2. Карабін Т.О. Компетенція місцевих органів державно виконавчої влади та органів місцевого самоврядування: теоретико-термінологічні аспекти. Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2005. № 29. С. 221–228.

3. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text
4. Про затвердження Положення про Державну службу України з лікарських засобів та контролю за наркотиками: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.2015 р. № 647. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/647-2015-%D0%BF#Text
5. Про утворення Національної служби здоров'я України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017р. № 1101. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1101-2017-%D0%BF#Text
6. Лялюк О. Ю. Територіальні органи центральних органів виконавчої влади в системі територіальної організації влади в Україні. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2015. Випуск 30. С. 28–38.

Лясковець Вадим

ПУБЛІЧНА ВЛАДА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ФУНКЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ

В умовах воєнного стану, що діє в Україні від початку повномасшабного вторгнення російських терористичних військ, владні структури держави виконують особливі функції, якими є:

– об'єднавча (публічна влада об'єднує весь народ у спротиві російській агресії, в обороні рідної країни від ворога-окупанта, у захисті інформаційного простору держави від ворожої пропаганди, в участі громадян України у Збройних Силах, територіальній обороні та самообороні). При тому найбільшу активність мають виявляти саме військово-цивільні адміністрації, органи місцевого самоврядування, волонтери й інші суб'єкти громадянського суспільства;

– реалізаційна (державна й місцева влада реалізують волю Українського народу, чий вибір і контроль над їх діяльністю – через вибори та громадський мирний тиск – декларований у Конституції України, і все це разом має забезпечити не лише оборону держави, але й захист прав й інтересів громадян в умовах воєнного стану; найбільшою мірою ця владна діяльність реалізується

Президентом України, Кабінетом Міністрів України, Міністерством оборони України, місцевими органами виконавчої влади;

– представницька (адміністративна діяльність владних осіб – суб'єктів державної та місцевої влади – характеризується верховенством, обов'язковістю виконання рішень, що характеризуються представництвом народу, орієнтованим на протидію російсько-терористичним військам, застосування щодо них не заборонених Женевськими конвенціями засобів і дозволених законодавством заходів щодо українських громадян, які порушують режим воєнного стану);

– забезпечувальна (державна та місцева адміністрація, зокрема на окупованих територіях, має забезпечити захист прав громадян, які постраждали від війни, потребують матеріальної та психологічної підтримки, отримання публічних послуг, що гарантують Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, Міністерство соціальної політики, а також місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, волонтери та інші представники громадянського суспільства [1].

Звісно, такий комплекс дій передбачає відповідне нормативно-правове забезпечення всіх суспільних відносин щодо захисту України від російських терористичних військ, забезпечення прав, свобод та інтересів громадян. Так, відповідним Указом Президента визначено, що Головнокомандувач Збройних Сил України обіймає посаду військового керівника, який здійснює управління та застосування Збройних сил України та відповідних сил і засобів для цього. Його функції полягають у затвердженні відповідних документів, організації розроблення загальної стратегії та відповідного Стратегічного плану щодо застосування Збройних Сил й інших сил оборони, що спрямовані протидію ворогові, ухваленні обов'язкових для виконання у силових підрозділах наказів [2].

Потрібно зауважити при цьому, що публічна влада є ширшою за змістом за державну, адже публічні суб'єкти – це й органи державної влади, й органи місцевого самоврядування, що здійснюють виконавчі функції. Тобто не всяка публічна влада є державною, але будь-яка влада є публічною. Це передбачає певну свободу місцевих адміністрацій у їх діяльності, проте в умовах воєнного

стану в усій державі така самостійність обмежена відповідними законами та інструкціями.

Однак без публічної влади не може бути демократичної держави, адже вона складається з гілок державної влади – законодавчої, виконавчої та судової, органів місцевого самоврядування; суб'єктів громадянського суспільства та інших осіб, які можуть за представництвом виконувати виконавчі функції. Серед суб'єктів громадянського суспільства у свою чергу слід відзначити волонтерів (особливо у воєнний період) і Майдан як специфічний орган влади, що з'являється як реакція на безконтрольність державної влади та її своєвільність у визначенні стратегічного курсу країни, який не відповідає вибору народу. У свою чергу волонтери себе показали під час війни як найбільш ефективні помічники як Збройних Сил України, влади, так і самого народу, який постраждав від терору російської влади та обстрілів їх армії. Зрештою публічне адміністрування як форма реалізації публічної влади полягає в адміністративній діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що має завданням реалізувати завдання (функції) виконавчої влади, зокрема в умовах воєнного стану, задля задоволення публічного інтересу [1].

Отже, публічна влада в умовах воєнного стану об'єднує весь український народ на оборону держави від російсько-терористичної агресії. Публічна влада характеризується такими функціями, як об'єднавча, представницька, реалізаційна, забезпечувальна, а також такими ознаками, як публічність та обов'язковість виконання її рішень, забезпечуваність через адміністративний владний і сервісний апарат, урегульованість нормативно-правовою базою та головною метою – регулювати суспільні відносини щодо захисту України від ворога й забезпечувати при цьому права, свободи та інтереси своїх громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Галунько В. Майдан – Совість і Слава Українського Народу. Академія адміністративно-правових наук. 2014. http://www.ssaals.com.ua/?p=8941
2. Питання Головнокомандувача Збройних Сил України. Указ Президента України від 27 березня 2020 р. №123.

Ляскovець Ірина

ДЕРЖАВНА ВОЄННА ПОЛІТИКА: ПИТАННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ

Теоретично поняття обороноздатності держави є відносним, адже її міра виявляється лише в ситуації протистояння з воєнною силою іншої держави, з якою відбувається збройний конфлікт. Тому кожна держава має вирішувати це питання по-своєму, зважаючи ще й на належність її до певного блоку, де можливим є повне забезпечення її зовнішньої безпеки. Тому виникає питання розумної достатності обороноздатності, що полягає в забезпеченні такого військового потенціалу, що б забезпечив надійну оборону держави й виключив би небезпеку наступального протистояння [1].

Тобто це оборонна достатність – мінімальний рівень воєнного потенціалу в кожної країни, що забезпечить стратегічну рівновагу і ненаступальну оборону. На сьогоденній ситуації в Україні ми бачимо, що наша країна перебувала саме в такому ресурсному стані, але росія завжди була орієнтована лише на наступальну стратегію, і тому вже початково сторони збройного протистояння була не рівноправні. Тому Україна тепер потребує іншого стратегічного вектора, спрямованого на забезпечення оборони країни.

У такій концепції потрібні конкретні державні механізми формування й підтримання воєнної потужності сучасної України. Це зокрема: політичний механізм формування воєнної потужності, адміністративний механізм забезпечення воєнної потужності, структурно-функціональний механізм оптимізації Збройних Сил України (далі – ЗСУ); кадровий і фінансово-економічний механізми забезпечення воєнної потужності; механізм громадського контролю над розвитком воєнної потужності; механізм патріотичного забезпечення [2].

Як головний інструмент формування та зміцнення воєнної могутності держави є її воєнна політика, що упродовж історичного розвитку світу зазнавала багатьох трансформацій. Так, від кінця XVIII століття почалася мілітаристська гонка озброєнь, у межах якої з’явилися мільйонні регулярні армії, воєнно-промисловий комплекс, спостерігалася мілітаризація суспільства й політики великих держав. Тобто політика й армія стали взаємопов’язаними поняттями: перша вирішувалася за допомогою другої. У принципі, так було завжди – від первісного світу, але в таких масштабах це було вперше, адже

такий вектор діяв і в мирних умовах. Це призвело до появи поняття й ситуації «холодної війни», що була актуальною в 60-ті роки XX століття між СРСР і США, від кінця цього століття – між Сходом і Заходом, від 2022 року – між Заходом і росією як палієм воєнної ситуації у XXI столітті.

Якщо ж узяти широке значення, то воєнна політика передбачає створення в окремій державі чи блоці держав спеціальних інститутів влади, що готують і можуть використати засоби збройного насильства задля досягнення певних політичних цілей [2]. Тобто це її внутрішній аспект – створення й удосконалення воєнної організації держави, зокрема засобів збройного насильства. Зовнішнім у такому разі є використання будь-яких силових засобів (зокрема інформаційних, що на наш час є аж надто актуальними) у міждержавних (міжнаціональних) відносинах.

Таким чином, воєнна політика держави має різні завдання й функції. Це зокрема: програмно-теоретична (розроблення державних концепцій, воєнно-політичних планів, доктрин); планово-аналітична (оцінювання державою воєнно-політичної ситуації в різних вимірах – геополітичних і часових); організаційно-управлінська (безпосередня реалізація програмно-теоретичної та планово-аналітичної функцій органами політичного й воєнного управління); світоглядна й методологічна (формування серед громадян, членів військових формувань світогляду щодо основних цінностей суспільства, зокрема й питань оборони рідної держави від воєнної загрози); організаційно-координаційна (узгодження діяльності всіх гілок влади щодо воєнно-патріотичної політики); прогностична (передбачення перспектив розвитку воєнно-політичних відносин і відповідне коригування воєнної політики в державі [1].

Державна воєнна політика складається з відповідних концепцій, доктрин, стратегій, що як теоретичний компонент передбачають врахування суспільної думки про війни, збройні конфлікти, їх причини, орієнтацій певної держави (у нашому разі – України) на потенційний захист, стримування можливої агресії, засоби забезпечення воєнної безпеки й роль у цьому процесі воєнних сил. Зокрема у воєнній доктрині декларовано стратегічні орієнтири держави, її оборонну діяльність, комплекс основоположних засад щодо організації та забезпечення безпеки особи, суспільства й держави за допомогою

різноманітних заходів – політичних, дипломатичних, економічних, інформаційних і воєнних [1].

Також до компонентів воєнної політики належать відповідні питання, що містяться в державних програмах щодо національної та міжнародної безпеки, військового будівництва, оборонних питань, у літературі з воєнної політології, інших галузей науки, які досліджують воєнно-політичну дійсність; воєнно-політичні відносини, що стосуються використання збройних засобів насильства для досягнення певних політичних цілей у міждержавних стосунках. Такі міждержавні відносини характеризуються протистоянням воєнно-політичних інтересів, нагнітанням воєнної небезпеки чи, навпаки, – співробітництвом у попередженні війни, зміцненням національної чи глобальної безпеки.

Отже, воєнна політика держави має бути спрямована не лише на зміцнення воєнної спроможності країни, але й на перетворення воєнно-політичних протистоянь на співробітництво та створення міждержавних союзів із загальною метою зменшити можливість загрози світовій безпеці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Теоретичні і методологічні основи воєнної політики держави: URL : http://studopedia.su/16_182731_teoretichni-i-metodologichni-osnovi-voiennoi-politiki-derzhavi.html
2. Обороноздатність держави: сутність та базові складники. URL : http://studopedia.su/16_182730_oboronozdatnist-derzhavi-sutnist-ta-bazovi-skladniki.html

Кудлик Наталія

ЕКОНОМІЧНІ ІНСТИТУТИ ТА АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Такі інститути як ринок, підприємництво, публічно-приватне партнерство мають функціонувати на аксіологічних засадах соціальної держави. Остання, у свою чергу, орієнтується на партнерський варіант суспільно-владної взаємодії, за якої інституції громадянського суспільства економічного сегмента у ринкових умовах отримують можливість на основі права захищати інтереси та розвивати приватну власність, приватне підприємництво, бізнес, комерцію, конкуренцію, виробництво і справедливий

розподіл матеріальних й нематеріальних благ, забезпечувати оптимальний рух капіталів тощо. Це повною мірою стосується діяльності добровільних об'єднань, утворених підприємницькими структурами. Вони можуть ефективно виконувати свої функції лише демократичним шляхом, а саме, через: консолідацію позицій й інтересів підприємницьких структур; координацію діалогу підприємництва з органами публічного управління; розвиток бізнес-зв'язків на національному та міжнародному рівнях; інформаційну підтримку, надання консультаційної допомоги та бізнес-послуг.

Впровадження у суспільне життя європейських цінностей, орієнтованих на реалізацію політичних, ідеологічних та економічних прав і свобод громадян, відноситься до спільних завдань інституцій держави та суспільства. Ці завдання реалізуються не тільки в контексті правової держави, але й соціально орієнтованої економіки (соціальної держави) у якій реалізується ідея про людину як найвищу цінність. З ідеологічних позицій економічну ефективність суспільно-владної взаємодії слід розглядати саме через цінності соціальної держави. Але при цьому зміст концепту соціальної держави так само є конкретно-історичним, як й концепту громадянського суспільства. Тому ми солідаризуємось з автором, який стверджує, що суспільно-владна взаємодія має розглядатись через призму принципів і завдань «української соціальної держави» та «українського громадянського суспільства» у конкретному історичному вимірі. Ця позиція має спиратись на цілісне бачення майбутньої моделі економіки, на визначеність ролі держави й громадянського суспільства, теоретичне обґрунтування необхідності та можливості реалізації цієї моделі з урахуванням власної історичної траєкторії, а також міжнародного досвіду формування національних господарських систем у контексті співвідношення соціальних та економічних пріоритетів.

Зазначені вище завдання мають стати змістом актуалізованої для сьогодення ідеології, без якої не може бути досягнута єдність між публічно-владними та громадськими інституціями. Так само без неї стає неможливою ефективна суспільно-владна взаємодія. Єдність на сьогоднішньому етапі розвитку базується на джерелах і змісті соціальної держави в даних історичних умовах, укладанні нового суспільного договору, який узгоджує інтереси та справедливий розподіл відповідальності та благ між різними стратами

населення, інтереси яких представляють різні інституції громадянського суспільства.

Сказане вище витікає з теорії соціальної держави, де обґрунтовуються цінності, які мають бути покладені в основу державної ідеології:

– людина визнається найвищою суспільною цінністю, тому держава орієнтована на захист і розвиток особистості в умовах розвиненої ринкової економіка з її обов'язковими атрибутами (приватна власність, економічна свобода, конкуренція, підприємницька активність), які є гарантією економічної свободи людини;

– основою соціальної держави є правова держава, яка обмежує монополізм, регламентує соціально-трудові відносини, регулює економіку з метою зменшення соціальних ризиків від структурних і територіальних дисбалансів, здійснює фіскальну акумуляцію коштів на реалізацію справедливої соціальної політики;

– гарантія виконання соціальних зобов'язань держави та дотримання соціальних прав людини. Соціальна відповідальність держави перед громадянами полягає в обов'язку забезпечити соціальні потреби і соціальну справедливість; соціальне страхування та надання можливостей отримання освіти та медичного обслуговування;

– держава забезпечує належне врядування на демократичних засадах економічну ефективність;

– держава дотримується двох основних етичних принципів – «спільного блага» та «узгодження інтересів нації», реалізація яких перетворює соціальні зв'язки у спільний економічний процес, у якому розрізнені економічні суб'єкти формують цілісне, соціальне за своєю суттю, ринкове господарство [1, с. 89].

Дослідники аксіологічних засад соціальної держави стверджують, що до основних цінностей останньої слід віднести: гідність, соціальну рівність, соціальну безпеку, соціальну справедливість, соціальну свобода, соціальну солідарність. При цьому підкреслюється, що соціальна солідарність є найголовнішою з них. Вона розглядається в декількох аспектах [2, с. 56]:

– як консолідація суспільства (узгодження інтересів і поглядів його членів з метою покращити рівень життя, створити гарні умови для розвитку

індивідуальних здібностей особистості, сприяти дотриманню людської гідності та гідного рівня життя);

– як соціальне партнерство (створення організаційно-правових форм для узгодження інтересів, досягненні компромісів шляхом поєднання спільних зусиль груп);

– як основа виникнення громадянського суспільства. Як наслідок практичної реалізації соціальної солідарності виникають нові відносини у суспільстві: між соціальними групами; між публічно-владними та суспільними інституціями.

Так само викладені вище аксіологічні характеристики соціальної держави мають бути включені в контекст сучасних високих стандартів публічного управління та адміністрування. Держава, яка досягнула цих стандартів, можна назвати новітньою державою. Автори роботи [3] слушно зауважують, що під новітньою державою, у вузькому значенні, слід розуміти новітні аспекти механізму реалізації владних повноважень суб'єктами публічного адміністрування. Цей механізм як раз й відображають знання про правову і соціальну державу. Але цим не вичерпуються. До складників концепції новітньої держави, окрім теоретико-правових основ правової та соціальної держави, слід віднести також теоретико-практичні знання щодо:

– діалектичної єдності у взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства на сучасному етапі розвитку;

– методів інноваційної комунікативної діяльності, зокрема при побудові взаємовідносин громадських та публічно-владних інституцій;

– децентралізації влади та впровадження принципів багаторівневого врядування;

– щодо впровадження принципів мережевого суспільства як нової форми соціальної організації в умовах глобалізації та інформатизації, мережевих підходів у публічному управлінні.

Таким чином, економічні інститути слід розглядати у рамках таких концепцій як «правова держава», «соціальна держава» та «новітня держава». Концепція правової держави задає аксіологічні цінності для суспільно-владної взаємодії, які орієнтують захищати державні та інтереси приватного підприємництва виключно на основі права та правових методів. Концепція

соціальної держави задає аксіологічні характеристики, які мають бути включені в контекст сучасних високих стандартів публічного управління. Найголовнішою з них є цінність соціальної солідарності, яка забезпечує узгодження інтересів і поглядів членів суспільства, соціальне партнерство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Небрат В.В. Теоретичні джерела соціальної держави // Український соціум, 2023, № 3 (86): 87–109. Doi: https://doi.org/10.15407/socium2023.03.087
2. Даніліна М.І. Україна як соціальна держава: теорія та практика. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право». Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2023. 245 с. URL: https://hdl.handle.net/11300/26796

Музичук О.М., Бугайчук К.Л. Сучасна держава і громадянське суспільство: перспективні напрями та форми взаємодії у сфері публічного адміністрування // Вісник ХНУВС – Bulletin of KhNUIA. 2023. № 3 (102). DOI: https://doi.org/10.32631/v.2023.3.34

Михайлова Тетяна

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ

Усталеною традицією усього цивілізаційного світу протягом багатьох століть вважається формування і постійний розвиток різносторонніх міжнародних зв’язків, що спрямовані сприяти впровадженню національних й наднаціональних інтересів переважної більшості країн, народів. В сучасних реаліях швидкого зростання ролі та місця міжнародних відносин виникла потреба в значних трансформаціях науково-теоретичних підходів до значимості розуміння сутності сучасної дипломатичної служби. Вона вважається однією із основних детермінант й історично доведеним дієвим інструментом, що слугує формуванню й реалізації зовнішньої політики Української держави щодо належного захисту прав, інтересів країни й громадянина в публічній і приватній сферах.

Розпочнемо аналіз сутності досліджуваного поняття із термінологічного визначення поняття «служба». Звернення до тлумачного словника надає

можливість розкрити дане поняття наступним чином: по-перше, як обов'язок, який визначений посадою; бути корисним щодо кого (чого) небудь; по-друге, заняття, праця як відповідний інструмент існування; місце, де хто-небудь працює/служить [1, с.1345].

В Українській дипломатичній енциклопедії дефініція «дипломатична служба» тлумачиться як складова частина державної служби, що розрахована гарантувати практичне впровадження зовнішньої політики держави, захист її вітчизняних інтересів у сфері міжнародних відносин, прав й інтересів її громадян та юридичних осіб за кордоном [2, с.353].

У наукових дослідженнях [3, с.51-52] поняття дипломатична служба розкривається в трьох вимірах:

1) дипломатична служба є професійною діяльністю, передусім для працівника дипломатичної служби вважається професією – необхідністю здійснювати свої посадові обов'язки;

2) у рамках своєї професійної діяльності втілюється компетенція органів дипломатичної служби (Міністерство закордонних справ України; представництва Міністерства закордонних справ України на території України; закордонні дипломатичні установи України). Головна компетентність органів дипломатичної служби – втілення зовнішньої політики України, а також захист у сфері міжнародних відносин її інтересів, інтересів громадян та юридичних осіб України;

3) ця діяльність націлена на гарантування функціонування системи органів дипломатичної служби, яка полягає у здійсненні працівниками дипломатичної служби своїх посадових обов'язків.

Отже, як підкреслює О. В. Селецький, дипломатичну службу потрібно розуміти як професійну діяльність громадян України, яка направлена на практичне втілення зовнішньої політики, захист в сфері міжнародних відносин вітчизняних інтересів, інтересів та прав громадян і юридичних осіб України за кордоном, а також сприяння щодо забезпечення додержання й захисту свобод, інтересів, прав закордонних українців, задоволення їх культурних, освітніх, інформаційних, соціальних і гуманітарних та інших запитів [3, с.53].

А. Коровайко в дисертаційному дослідженні «Адміністративно-правове регулювання державного управління у галузі закордонних справ в Україні»

(2018 р.) [4, с.139] пропонує поняття дипломатична служба розуміти як багатоаспектне явище, яке вважається:

→ засобом щодо здійснення зовнішньої політики, одним з структурних частин системи організаційних засад державного управління у галузі закордонних справ;

→ діяльністю, що направлена на впровадження завдань держави у зовнішній політичній діяльності та відповідних завдань дипломатії;

→ системою органів публічного управління й комплексом адміністративних/політичних посад, які створенні задля практичного здійснення зовнішньої політики нашої держави й захисту вітчизняних інтересів Української держави з приводу сфери міжнародних відносин, прав/інтересів громадян й юридичних осіб за кордоном українців (віднесено до організаційно-структурного аспекту);

→ професійною діяльністю громадян України на адміністративних і державно-політичних посадах у компетентних органах дипломатичної служби (Міністерство закордонних справ України; представництва Міністерства закордонних справ України на території України; закордонні дипломатичні установи України), які пов'язані з державним управлінням у галузі закордонних справ (віднесено до службового аспекту);

→ нормативно-правовим інститутом (сукупність нормативно-правових положень (норм), що врегульовують державно-службові відносини, які складаються шляхом вступу на дипломатичну службу, подальшого її проходженням та припиненням) адміністративного й міжнародного права.

У докторській дисертації С. Федчишина «Дипломатична служба України: організаційно-правові засади» (2021 р.) [5, с.98-100] можна простежити дещо інший підхід. На думку цього науковця поняття «дипломатична служба» розглядається як багатоаспектне явище, проте запропоновано виокремити дещо інші підходи в трьох аспектах:

▪ функціональному (характеристика дипломатичної служби як діяльності);

▪ організаційно-структурному (характеристика дипломатичної служби як системи органів дипломатичної служби та посад, на яких громадяни здійснюють проходження дипломатичної служби);

▪ інституційному (дипломатична служба як субінститут осягає нормативно-правові норми (положення), які регулюють питання щодо: поняття й принципів дипломатичної служби; правового статусу посадових осіб дипломатичної служби; вступ на дипломатичну службу; проходження дипломатичної служби; просування по дипломатичній службі; ротацію у органах дипломатичної служби; підвищення рівня професійної компетентності посадових осіб дипломатичної служби; оцінювання результатів службової діяльності; заохочення посадових осіб дипломатичної служби; припинення дипломатичної служби тощо).

Законодавець пропонує дипломатичну службу розуміти як «державну службу особливого характеру, що полягає в професійній діяльності посадових осіб дипломатичної служби й пов'язаній із реалізацією зовнішньої політики та захистом національних інтересів України в сфері міжнародних відносин, а також прав й інтересів громадян й юридичних осіб України за кордоном» [6].

Зважаючи на надане законодавче тлумачення дипломатичної служби слід сфокусувати увагу на наступному: 1) це є не тільки визначення, а також юридична норма (норма-дефініція або (чи) дефінітивна норма); 2) підхід надає можливість розкрити основні ознаки дипломатичної служби як діяльності; 3) окрім особливостей дипломатичної служби, що пов'язані із її метою та завданнями, означений підхід дає можливість виокремити також інші характеристики цієї служби (суб'єкти, засоби, спрямованість та інше); 4) визначення служби як діяльності є узвичаєним з приводу вітчизняного законодавства у сфері публічної служби (має місце щодо таких понять як «служба в органах місцевого самоврядування» (Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування»); «військова служба» (Закон України «Про військовий обов'язок й військову службу») та інше. Також розкривається як діяльність в Законі України «Про державну службу» [5, с.102-104].

Розглядаючи дипломатичну службу в системі державного управління Р. В. Палагусинець наголошує на тому, що дипломатична служба є: a) нормативно урегульованим засобом професійного гарантування державної влади щодо втілення зовнішнього політичного курсу держави; b) в переважній більшості адміністративно-організаційна діяльність, що пов'язана із вирішеннями різноманітних завдань кадрового, організаційно-управлінського,

інформаційного, аналітичного, адміністративно-розпорядчого й матеріально-технічного спрямування; с) включає в себе нормативно-правове, документаційне, протокольне, фінансово-економічне й інформаційно-технічне гарантування міжнародно-політичного процесу [7].

Слід навести й інші наукові підходи до досліджуваного поняття. Як вважає В. Гецко, під поняттям дипломатична служба слід вважати особливий вид публічної служби, що спричиняє відповідну специфіку та підвищений ступінь вимог до осіб, які є претендентами на зайняття посад дипломатичних службовців [8, с.269]. А. Панова пропонує дипломатичну службу України розуміти як професійну діяльність системи органів і посадових осіб, що спрямована на впровадження зовнішньої політики Української держави [9, с.61]. У цьому аспекті вважаємо, що автори дають дещо стисле (звужене) тлумачення досліджуваної дефініції дипломатичної служби.

Сучасна дипломатична служба є важливою частиною державного управління й відповідно невід'ємним елементом державного (службового) апарату з винятковою галузевою специфікою з приводу ротації особового кадрового складу дипломатичних службовців, передусім коли кадровий склад дипломатичного корпусу підлягає під тимчасове переміщення, відрядження з центрального апарату на роботу до дипломатичних установ, що розташовані за межами держави [10, с.111].

Дипломатична служба в системі органів публічної влади визначається однією із надважливих ланок, що гарантує зовнішню політику Української держави, а відтак, особи, які виконують дипломатичні функції й завдання повинні бути професіоналами високого рівня кваліфікації.

Можна підсумувати, що дипломатичну службу слід вважати багатоаспектним явищем, що зв'язана з наступними специфічними особливостями: по-перше, професійної діяльності; по-друге, системи органів публічної влади (посади, проходження служби й інше); по-третє, складним нормативно-правовими інститутом державної служби (поєднуються норми адміністративного та міжнародного права), які регулює окремий тип суспільних відносин; по-четверте, засіб втілення зовнішньої політики країни.

Дипломатична служба вважається видом державної служби, а її специфічні особливості мають свій прояв у виняткових завданнях, які перед

нею постають, а також у відповідних відмінних рисах у діяльності її органів та статусі посадових осіб, у відношенні до органів державної служби (державних службовців).

Таким чином, дипломатична служба вважається невід'ємним структурним елементом державної служби й полягає у винятковій галузевій специфіці, адже формує та втілює зовнішню політику нашої держави на міжнародній арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голова. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С.1728.
2. Українська дипломатична енциклопедія : у 2 т. / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин ; [редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін.]. Київ : Знання України, 2004. Т. 1 . 2004. С.655.
3. Селецький О. В. Дипломатична служба як особливий різновид суспільно-корисної праці. Науковий вісник Херсонського державного університету. Том 2. Випуск 6. 2013. С.50-53.
4. Коровайко А. О. Адміністративно-правове регулювання державного управління у галузі закордонних справ в Україні : дис. …канд. ю. наук: 12.00.07 / національний університет «Одеська юридична академія», Одеса. 2018. С.247.
5. Федчишин С. А. Дипломатична служба України: організаційно-правові засади : дис. …докт. ю. наук : 12.00.07 / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2021. С.511.
6. Про дипломатичну службу : Закон України від 7 червня 2018 року № 2449-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text
7. Палагусинець Р. В. Дипломатична служба в системі державного управління. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 6. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1790 (дата звернення: 10.10.2023). DOI: 10.32702/2307-2156-2020.6.52
8. Гецко В. В. Особливості проходження дипломатичної служби громадянами України. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2021. Серія Право. Випуск 66. С.266-270.
9. Панов А. В. Дипломатична і консульська служба: Підручник. Ужгород: РА «Шарк-аутдор», 2015. С.112.
10. Потапенко А. Г., Діденко Н. Г. Вплив державного управління на кадрову політику дипломатичної служби. Інвестиції: практика та досвід. № 20. 2021. С.109-115. DOI: 10.32702/23066814.2021.20.109.

Михайлюк Артем

СИСТЕМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Зі стрімким зростанням цифрових технологій на сучасному етапі, система публічного управління стає ключовим аспектом для суспільного розвитку та ефективності державного апарату. Цифрова трансформація змінює парадигму управління, визначаючи нові завдання і можливості для влади, громадян та підприємств.

Цифрова трансформація в системі публічного управління вимагає переходу до електронного урядування. Це означає впровадження електронних послуг, цифрових платформ та інтерактивних інструментів для забезпечення взаємодії громадян із владою. За допомогою цифрових технологій можна спростити процедури, забезпечити прозорість та ефективність управління.

Цифрова трансформація управління передбачає використання аналітики даних для ухвалення обґрунтованих рішень. Збільшення обсягу даних, їх аналіз та інтерпретація дозволяють владі отримувати точні та швидкі результати, сприяючи ефективній стратегічній політиці та управлінню ресурсами.

Упровадження цифрової трансформації ставлять під загрозу інформаційну безпеку. Важливо вдосконалювати системи кібербезпеки для захисту конфіденційності та цілісності даних. Забезпечення високого рівня кібербезпеки є ключовим аспектом стабільності системи публічного управління в цифровому світі.

Цифрова трансформація, також вимагає активного залучення громадськості до процесів управління. Засоби масової інформації та онлайн-платформи стають механізмами збільшення участі громадян у прийнятті рішень та контролю за діями влади.

Система публічного управління повинна бути гнучкою та придатною до інновацій. Впровадження новітніх технологій та методів управління дозволить швидше реагувати на виклики сучасності та досягати більшої ефективності в роботі органів влади.

Комплексне впровадження цифрових технологій відкриває нові можливості в керуванні регіоном та містом, допомагає оптимізувати діяльність виконавчих органів, сприяє розвитку безпечного середовища, забезпечує більш

ефективну діяльність комунальних підприємств та закладів, підвищує залученість громадян [3].

Зокрема, у своєму дослідженні Кравченко М.Г. вказує, на те, що «аналіз вітчизняного законодавства та практики публічного адміністрування у сфері цифрової трансформації України свідчить про те, що Україна, наразі, робить «перші кроки» у цьому напрямі. Водночас немає цілісної, європейської орієнтованої концепції цифровізації України, яка б стала її ідейною основою, охопила усі або більшість сфер публічного адміністрування та визначила б цілі та завдання, які має виконати Україна аби досягти рівня цифровізації провідних країн Європи [1]».

Отже, цифрова трансформація визначає новий порядок речей у сфері публічного управління. Впровадження електронного урядування, аналітики даних, кібербезпеки, залучення громадськості та інновацій дозволяє створити ефективну та відкриту систему управління, спрямовану на досягнення спільних цілей суспільства. Невіддільною частиною цифрової трансформації є необхідність адаптації до постійно мінливого середовища. Виклики, такі як забезпечення кібербезпеки, вдосконалення технологічних рішень та ефективна комунікація між владними структурами та громадянами, вимагають не лише інноваційних підходів, але й планування на довгострокову перспективу. Успішна цифрова трансформація в системі публічного управління передбачає активний внесок всіх зацікавлених сторін: влади, громадян, бізнесу. Тільки шляхом спільних зусиль та розуміння важливості адаптації до цифрових технологій можна досягти позитивних результатів у покращенні якості публічного управління.

Інтеграція цифрових інструментів та стратегічне використання даних можуть стати ключовими факторами, що сприяють ефективному розв’язанню поточних проблем та досягненню сталих покращень. Отже, система публічного управління в умовах цифрової трансформації не тільки пристосовується до сучасних викликів, але і виступає як каталізатор розвитку, сприяючи створенню більш прозорого, ефективного та інноваційного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кравченко М. Г. Стандарти публічного адміністрування у сфері цифрової трансформації: досвід України та Німеччини. Київський юридичний журнал, № 3, С. 32-41. 2023.

2. Краснопольська Т. М. Ефективність використання ІКТ у системі публічного управління. Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – Т. 1. – С. 170-173.
3. Писарєв В.С.; Комарова К.В. Дослідження процесу цифрової трансформації на сучасному етапі розвитку публічного управління в Україні. Матеріали 78-ї студентської науково-технічної конференції «Тиждень студентської науки», Секція Публічне управління та адміністрування С. 589-591. 2023.
4. Ченцов В. В., Бобровський О. І. Парадигма цифрової трансформації діяльності органів виконавчої влади. Публічне управління та митне адміністрування, № 2 (37), 2023. С. 59-70.

Морозов Денис

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ОЦІНКИ ЧИСЕЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Оцінка чисельності населення у період воєнного стану є важливим аспектом для ефективного управління життєдіяльності, безпеки та справедливим розподілом публічних фінансів. У таких умовах важливо не тільки визначити кількість населення, а й оцінити їх соціальний статус: ВПО, військовослужбовці, студенти, працездатне населення, тощо. Одним із інструментів визначення чисельності населення країни є переписи, які за рекомендаціями ООН мають проводитися один раз на 10 років [1, с.188], проте даний механізм не можливо використати під час війни.

Оцінка чисельності населення – наближене визначення чисельності наявного населення за статтю і віком на території країни або її частини без проведення перепису населення [2, с.2].

Розрахунок чисельності населення має ключове значення для Міністерства фінансів України та процесу формування державного й місцевих бюджетів. Чисельність населення є одним з ключових факторів, що визначає розподіл фінансових ресурсів між різними секторами економіки та соціальними програмами. Збільшення або зменшення чисельності населення може призвести до зміни потреб в певних галузях, таких як охорона здоров’я, освіта, соціальна допомога тощо, що, в свою чергу, впливає на обсяги фінансування цих секторів.

Отже, оцінка чисельності населення є важливою складовою для раціонального та ефективного використання бюджетних ресурсів, ухвалення якісних управлінських рішень, розвитку соціальних та економічних стратегій та забезпечення стабільності економіки та суспільства в цілому.

Окреслена тематика є актуальною та привертає увагу багатьох вчених та науковців. В період воєнного стану тематика набула особливо актуального характеру та потребує більш глибоких досліджень та апробацію результатів в практичному застосуванні.

В процесі дослідження нами використано такі методи та дослідницькі інструменти, як: аналіз, синтез, метод логічного узагальнення та порівняння.

Метою нашого дослідження є аналіз та розробка сучасних цифрових інструментів, застосування та поєднання яких дозволить оцінити кількість населення в умовах воєнного стану.

Із урахуванням зазначеного, можна запропонувати такі цифрові інструменти оцінки чисельності населення:

- аналіз геопросторових даних супутникових знімків, який дозволить оцінити густоту населення в різних регіонах держави. Застосування алгоритмів машинного навчання до оброки супутникових зображень допоможе в автоматизації виявлення патернів, які можуть вказувати на щільність проживання в територіальних громадах (далі - ТГ);
- за даними операторів мобільного зв’язку. Джерелами даних є інформація накопичена в сховищах даних операторів про кількість абонентів мобільного зв’язку в розрізі регіонів, районів та ТГ [3, с.6]. Розрахунок необхідно проводити із урахуванням середньої частки осіб, які користуються послугами провайдера, а також рівня доступу населення до мережі інтернет в розрізі ТГ;
- за рівнем споживання основних груп продуктів та використання енергоресурсів. Обмін даними із великими торгівельними мережами, які застосовують сучасні ПРРО/РРО, в розрізі товарної групи та об’єму відпуску товарів, дозволить оцінити середній рівень споживання та розрахувати відносну кількість населення, яка проживає в зазначеній ТГ;
- опитування на веб-порталі або в мобільному додатку із застосуванням ідентифікації BankId або Дія.Підпис. Можна провести онлайн

перепис з використанням мережі інтернет та персоніфікованої ідентифікації громадянина.

Поєднання запропонованих інструментів із застосуванням технології «Великі дані», а також алгоритмів штучного інтелекту (далі - ШІ) дозволяє провести розрахунок чисельності населення. Використання алгоритмів ШІ та аналізу великих обсягів даних дозволить оцінити чисельність населення шляхом аналізу різних джерел інформації, таких як дані GPS, мобільних мереж, супутникових знімків, тощо. Застосування аналітики на основі великих даних та ШІ дозволить спрогнозувати та адаптуватися до змін у соціальних та економічних тенденціях, що є важливим для розвитку стратегій управління.

Усі ці аспекти демонструють, що поєднання інструментів "Великі дані" і алгоритмів ШІ відкриває нові можливості для глибокого та комплексного аналізу соціальних аспектів, що може бути корисним для ухвалення ефективних управлінських рішень та розвитку стратегій соціально-економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сучасний рух науки: тези доп. X міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 2-3 квітня 2020 р. – Дніпро, 2020. – Т.2. – 781 с.
2. Саріогло В., Дубілет Д., Вернер І. та ін. Оцінка чисельності наявного населення України. Презентація, Київ, 2020. URL: https://ukrstat.gov.ua/Noviny/new2020/zmist/novini/OnU_01_12_2019.pdf
3. Служба статистики України, Державна. "Оцінки чисельності населення за даними операторів мобільного зв’язку." (2023).

Мостова Ольга

МЕХАНІЗМ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ОБ’ЄКТАМИ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Основним стратегічним питанням розвитку територіальних громад залишається питанням ефективного управління комунальною власністю. Оскільки ефективне управління об’єктами комунальної власності зміцнює спроможність територіальних громад, формуючи водночас передумови забезпечення як їх суспільної стабільності, так і досягнення цілей сталого та збалансованого розвитку, що у свою чергу підвищує інвестиційну

привабливість територіальних громад, покращує клімат для розвитку бізнесу та якості наданих публічних послуг.

Однією з основних проблем, з якими стикаються територіальні громади у сфері управління комунальним майном - це неефективне використання, що в свою чергу має вплив на не високий рівень надходжень до місцевих бюджетів. Також ще однією з проблем в громадах є велика кількість об'єктів комунального майна, що знаходяться в занедбаному стані. Найчастіше це зустрічається в досить великих територіальних громад, як за територією, так і за кількістю населених пунктів, а також при об'єднанні декількох громад.

В умовах децентралізації та об'єднання територіальних громад, для покращення ефективності управління комунальною власність необхідно провести наступні етапи у розпорядженні комунальною власністю:

1) збір і розробка інформації про власність і власників, а також розробка системи реєстрації (яка включає інвентаризацію та облік майна комунальної власності);

2) аналіз орендованої комунальної власності та поточну перевірку споруд, земельних ділянок, об'єктів нерухомості (оцінка, аналіз можливостей використання та планування використання майна комунальної власності);

3) контроль і оцінку розпорядження об'єктами і активами комунальної власності.

Управління об'єктами комунальної власності територіальної громади здійснюється, зокрема, за такими напрямами:

1.Приватизація комунального майна - платне відчуження майна, що перебуває у державній або комунальній власності, на користь фізичних та юридичних осіб, які відповідно до Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» можуть бути покупцями.[2]

Приватизація комунального майна здійснюється органами місцевого самоврядування. Суб'єктами приватизації є місцеві ради (сільські, селищні, міські ради), органи приватизації територіальних громад.

Перелік об'єктів, що підлягають приватизації ухвалюється міською радою. У разі необхідності включення нових об'єктів до переліку, таке включення відбувається шляхом ухвалення окремих рішень по кожному об'єкту майна.

Вирішуючи питання про відчуження комунального майна, органи місцевого самоврядування від імені та в інтересах територіальної громади вправі укладати у встановленому законом порядку договори купівлі-продажу, міни, дарування з додержанням встановлених правил про укладення таких угод.

Відчуження комунального майна має за мету зміцнення матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування. Одержані в ході відчуження комунального майна кошти є власністю територіальних громад та зараховуються до відповідних місцевих бюджетів і використовуються за їх власним розсудом на фінансування передбачених бюджетами відповідних територіальних громад заходів.

2. Оренда - речове право на майно, відповідно до якого орендодавець передає або зобов'язується передати орендарю майно у користування за плату на певний строк.[3]

Із введенням у дію Закону № 157 усе майно державної та комунальної власності, яке пропонується до оренди, умовно можна поділити на 2 типи або Переліки.

Перелік першого типу — перелік об'єктів, щодо яких прийнято рішення про передачу в оренду на аукціоні (це, як правило, майно, яке можна використовувати у комерційних цілях).

Перелік другого типу — перелік об'єктів, щодо яких прийнято рішення про передачу в оренду без проведення аукціону (здебільшого, призначене для забезпечення соціально-культурних послуг на відповідній території). [4]

Відповідно, до першого типу слід відносити комерційно привабливе майно, від передачі у користування якого територіальна громада може отримувати гроші, а до другого типу—майно, яке у першу чергу призначене для постійного короткотермінового використання (науково-практичні, культурні, мистецькі, громадські, суспільні та політичні заходи тощо), а також для забезпечення діяльності «пільговиків», які мають право на отримання відповідного майна без аукціону.

Як у випадку приватизації чи оренди комунального майна орган, який відповідає за їх проведення повинен дотримуватися принципу прозорості та відкритості.

Отже, для ефективного управління комунальним майном територіальних громад необхідно провести в першу чергу оцінку даного майна та визначити пріоритетні напрямки його використання. Адже правильне вирішення поставлених питань може посилити спроможність територіальних громад та зробити роботу органів місцевого самоврядування більш прогнозованою, спрямованою на сталий та збалансований розвиток, а також на забезпечення соціальної стабільності. Це сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості територіальних громад та покращенню середовища для створення розвитку якісних публічних послуг та бізнесу на території.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Управління комунальною власністю в умовах реформування місцевого самоврядування та розвитку міжмуніципального співробітництва. Навчальний посібник/За заг. редакцією Шкільняка М.М., Толкованова В.В., Журавля Т.В. Київ. 2019. 345 с.
2. Закон України «Про приватизацію державного і комунального майна». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#Text
3. Закон України «Про оренду державного та комунального майна». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text
4. Інструменти управління майном комунальної власності територіальної громади. Друге видання. Київ 2021 рік. URL: https://decentralization.ua/uploads/library/file/806/

Остапчук Артем

ВОЄННА ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ ІМПЕРАТИВНА СУТНІСТЬ

Після вторгнення російського агресора стало остаточно зрозумілим, що воєнна потужність держави має вирішальне значення для збереження територіальної цілісності та державної незалежності, з одного боку, та для захисту прав людини й громадянина, що зазнають у такому разі (особливо в умовах окупації) небезпеки. Певним чином така воєнна організація держави зберігалася від початку періоду незалежності, хоча й перебувала під контролем колишньої метрополії – росії, воєнні об’єкти якої навіть розміщувалися на території України (зокрема у Криму). Організація трималася на ентузіазмі багатьох фахових військовиків, адже вона тісно пов’язана з консолідацією української нації, через що армія є державним інститутом.

Криза в галузі державної воєнної організації яскраво виразилася після 2015 року, коли довелося вести бойові дії на Донбасі з місцевими терористами, навченими й підтримуваними з росії. Тоді виникли проблеми, пов'язані з мобілізацією ресурсів, їх утриманням у місцях розгортання конфлікту, оновленням військової техніки, що в Україні залишалася ще з радянських часів. Уже після 2022 року, за підтримки передових демократичних країн світу, активно почалося й оновлення, й навчання фахівців у цій справі, й самі бойові дії із залученням нової зброї та вмінь.

Такий воєнний прогрес не був би можливий і без уваги держави, що не лише займається підвищенням своєї військової могутності, але й адмініструє всі питання, пов'язані з воєнною організацією, зокрема зі Збройними Силами України як її головною частиною. У цій сфері, звісно, є місце імперативним рішенням, що властиво будь-якій силовій структурі держави, і тому виникає чимало колізій адміністративних через проблеми пропорційності застосування влади та дотримання прав людини й громадянина. Тому державна влада має бути уважною, пластичною та толерантною, ухвалюючи певні імперативні рішення [1]. Особливо ці проблеми загострюються в умовах воєнного стану.

Якщо розглядати державний інститут Збройних Сил (далі – ЗСУ), то він не може бути апріорі демократичним. Тому держава має обороняти принципи організації суспільства, зокрема достатності, ефективності й відповідності воєнної організації демократичної країни актуальним умовам. При цьому завданнями в цій сфері мають бути такі: ЗСУ та інші силові структури мають бути організовані та оснащені для протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам; народ має підтримувати силові структури, адже він забезпечує фінансові витрати на безпеку й оборону, комплектує їх за призовом, погоджуватися на їх використання для протидії загрозам державній безпеці; ЗСУ та інші силові структури мають бути ефективними у використанні та гнучкими для адаптації до нових вимог безпеки, що можуть передбачати, наприклад, запобігання загрозам економіці, соціальному й політичному прогресу, внутрішній стабільності загалом; воєнна організація як система безпеки має бути здатна в разі потреби співпрацювати з воєнними силами інших країн [2].

Зважаючи на наведене вище, потрібно проаналізувати принципи, за якими будується воєнна організація держави та яких остання має дотримуватися. Це, зокрема:

1) принцип зосередженості на реальних загрозах (XXI століття від самого свого початку виявило відносно мирні засоби вирішування конфліктів, але постали нові виклики – міжетнічні, регіональні та релігійні, що разом із корупцією, нелегальною міграцією, тероризмом, торгівлею людьми, наркобізнесом, торгівлею зброєю, постанням міжнародних кримінальних структур становить загрозу для державних і суспільних інститутів. Також постали проблеми в інформаційній сфері. Усе разом потребує консолідації та координації між державними й соціальними інститутами для відвернення таких загроз);

2) принцип потреби політичної й суспільної підтримки (демократичний устрій передбачає реальну підтримку населенням силових структур, адже саме народ надає їм відповідні ресурси, сплачуючи податки. Проте був наявний дисбаланс між потребою захисту народу і його розумінням важливості ЗСУ, що в умовах реальної війни різко змінилося: довіра до ЗСУ вже переважає всі інші державні інститути);

3) принципи єдності, ефективності і гнучкості (структура система безпеки й оборони країни включає елементи, що мають відповідати таким принципам. Це прикордонні сили, що вже не мають мілітарної ознаки – виконують функції сприяння легальному перетину кордону та затримання нелегальних мігрантів і вантажів; внутрішні сили, що мають завданням підтримувати законність і порядок усередині країни; сили цивільної оборони, що мають реагувати на різноманітні природні й техногенні екстремальні ситуації; ЗСУ, що мають у разі потреби підтримати внутрішні сили або сили цивільної оборони, підтримувати міжнародну безпеку, забезпечувати територіальну оборону [2].

Отже, воєнна організація держави пов’язана не лише з обороною території країни, що безпосередньо захищає територіальну цілісність, але й із дотриманням прав і інтересів громадян, що можуть страждати від імперативної сутності будь-якої силової структури. Утім в умовах воєнного стану саме громадяни – Український народ – виявляють до збройних сил найбільшу довіру

й повагу, адже ті захищають країну (людей, територію, майно) від загарбання ворогом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Відомості Верховної Ради від 28 червня 1996 р. №254к/96-ВР.
2. Про Воєнну доктрину України: Указ Президента України від 15 червня 2004 р. №648/2004. Ст.ст. 4, 7 ,8, 9, 10.

Паланиця Микола

КЛАСТЕРИ: УСПІШНА ПРАКТИКА ВІННИЧЧИНИ

Кластер – це галузеве територіальне об’єднання різних організацій на одній місцевості, які тісно співпрацюють між собою. Вони створюються з метою підвищення конкурентоспроможності власного продукту із подальшим його експортом і покращенням економічної привабливості регіону. Одночасно кластер – це не тільки економічна кооперації всередині регіону, а й некомерційне співробітництво, науково-технічна робота, розвиток інновацій, постійне навчання, освіта та реалізація спільних заходів із владою по розвитку місцевості [1]

Роль кластерів, їх роль та сутність активно вивчали провідні вітчизняні вчені, серед яких М. Войнаренко, В. Базилевич, З. Варналій, С. Мочерний, А. Поручник, І. Бураковський, М. Тимчук, О. Шнирков, Я. Жаліло, Є. Безвушко, В. Савченко та інші. Питання кластерів також розглядається в наукових дослідженнях багатьох зарубіжних авторів, які дослідили ефективність створення і розвиток кластерів, стимулювання виробництва, це висвітлено в працях таких вчених як, Е. Леммера, Д. Радеби, Дж. Сороса, І. Фезера, Д. Якобса, А. Маршала, Л. Янга, М. Портера та інших [2].

Кластери – основа зростання регіональної економіки, поштовх до сталого розвитку різноманітних форм підприємництва із одночасною модернізацією освітнього, науково-технічного та технологічного потенціалу регіону. В Україні функціонує безліч різногалузевих кластерів: промислові, туристичні, агропромислові, будівельні, інноваційні, іт-кластери, медичні, морські, кластер з кібербезпеки, наукові тощо [3].

Із метою розвитку кластерів в Україні 24 березня 2022 року був створений УКА (Український кластерний альянс), до якого входить 48

кластерів і різних кластерних асоціацій. Він опікується проблемами експорту продукції, грантовою підтримкою та розвитком інновацій учасників УКА, формує та розвиває відносини з місцевою владою та органами місцевого самоврядування, досліджує кластерний потенціал окремо взятого регіону [3]. Передовими регіонами в розвитку кластерів є Вінниччина, Львівщина, Житомирщина, Київщина, зокрема Вінницький кластер приладобудування та автоматизації (AIM) і кластер «AgroVin» існують не лише на «папері», а й активно розвиваються. AIM має тісні контакти з представниками німецькою урядовою компанією Deutsche Gesellschaft fuer Internationale Zusammenarbeit (GIS) GmbH та AHP International. В 2023 році AIM реалізував безліч успішних конференцій та семінарів, а представники кластеру прийняли участь в міжнародних промислових ярмарках Словенії, Чехії, Словаччини, Румунії, Німеччини та Польщі. Кластер AIM активно взаємодіє з Вінницькою міською радою, Вінницькою обласною радою, проводить активні зустрічі із керівниками напрямів і департаментів, зокрема обговорюється розвиток інноваційно-технічного парку «Кристал». До кластеру AIM входять передові навчальні заклади, промислові та інжинірингові компанії Вінниччини, заводи та фабрики, банки та інші гравці регіонального ринку [4].

На Вінниччині 15 березня 2021 року між представниками бізнесу, Вінницького національного аграрного університету та директором інституту кормів був підписаний Меморандум про створення кластеру «AgroVin». Кластер АгроВін опікується проблемами представників аграрної галузі Вінниччини, зокрема прямих виробників – фермерів, переробників, активно співпрацюючи з науковими працівниками НААН (національної академії аграрних наук). Створення кластеру «AgroVin» дало величезний поштовх до розвитку малого та середнього фермерства в регіоні. Наукові працівники НААН активно втілюють свої знання задля розвитку регіонального кластеру, а саме впроваджують нові технології зрошення землі, яке досить актуально в зв’язку з зміною кліматичних умов, відсутністю достатньої вологи в ґрунті. Все це дозволить отримувати гарні врожаї, розвивати переробний напрямок і збільшувати надходження виручки від експорту продукції. В 2023 році представники кластеру Агровін відвідали Німеччину, Нижню Саксонію, де підписали меморандум про співпрацю із місцевими асоціаціями фермерів.

Окрім цього «AgroVin» активно допомагає збройним силам України, так протягом 2023 року було передано на передову військового обладнання на суму 1,5 млн грн, а також 30 одиниць техніки [5].

Вінницький агропромисловий кластер Агровін на 2024 визначив пріоритетної напрямки своєї подальшої діяльності, серед яких:

- залучення до свого складу малих і середніх підприємств регіону;
- активна взаємодія з представниками влади;
- навчання та розвиток учасників кластеру;
- створення умов для експорту вирощеної аграрної продукції;
- налагодження співпраці з аналогічними кластерами Європи та світу;
- пошук дієвих грантових програм для розвитку учасників кластеру;
- створення платного переліку послуг, які будуть надаватися кластером;
- розроблена загальна Стратегія розвитку аграрного кластеру на 2024 рік.

На жаль, на разі не існує єдиної державної політики щодо розвитку кластерів в Україні. Кластеризація економіки України згадується в Проекті Плану відновлення України від 2022 року [6] та Національній економічній стратегії 2030 року [7], що має призвести до зростання загальної кількості успішно працюючих кластерів, інноваційного розвитку, збільшення виробництва та інтернаціоналізації.

Отже, міська влада має підтримувати ініціативу бізнес-структур щодо створення та подальшого розвитку кластерів, зокрема надання вільних приміщень, земельних ділянок на пільгових умовах із метою розміщення виробництв, створення робочих місць тощо. Місцевій владі слід розробити єдині та дієві механізми адаптації кластерів до умов вітчизняної економіки, саме це дозволить не лише обмежуватися задоволенням внутрішніх (місцевих) потреб, а й зовнішніх – це освоєння нових регіонів, виходи на міжнародні ринки із збільшенням інвестиційної привабливості України в цілому. Кластеризація економіки є самим ефективним напрямом інноваційного розвитку держави, її головна мета - забезпечення високої

конкурентоспроможності учасників кластеру на українських і зовнішніх ринках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кластери в економіці України : монографія / за наук. ред. докт. екон. наук. проф. М.П. Войнаренка. – Хмельницький : ХНУ, ФОП Мельник А.А., 2014.- 1085 с.
2. Лаврухіна К.О. Кластери як організаційно-економічний механізм функціонування інноваційної діяльності в Україні і світі. Причорноморські економічні студії. Серія: Економіка та управління національним господарством. 2020. №50. DOI: https://doi.org/10.32843/bses.50-39
3. Соболевська. Л. 10 відповідей на питання про кластери та їх роль у відновленні економіки. Український кластерний альянс. URL: https://www.clusters.org.ua/blog-single/10-vidpovidey-na-pytannya-pro-klastery/
4. Сайт Вінницької міської ради. Залучення інвестицій та розвиток стартапів: у Вінниці триває робота над формуванням галузевих кластерів. 2023. URL: https://www.vmr.gov.ua/zaluchennia-investytsii-ta-rozvytok-startapiv-u-vinnytsi-tryvaie-robota-nad-formuvanniam-haluzevykh-klasteriv
5. Сайт Вінницької обласної ради. На Вінниччині створили інноваційний агропромисловий кластер «AgroVin». 2021. URL : https://vinrada.gov.ua/na-vinnichchini-stvorili-innovacijnij-agropromislovij-klaster-agrovin-10609.htm
6. Сайт Кабінету міністрів України. Проект плану відновлення України. Липень 2022. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf
7. Сайт Кабінету міністрів України. Постанова № 179 від 03.03.2021р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179

Панова Тетяна

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЯК КОНЦЕПЦІЯ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Останні декілька десятиліть спостерігається інтенсивний розвиток людства, що призводить до погіршення кліматичних умов, збільшення кількості природних катастроф, воєн, політичної та економічної нестабільності. Ключ до розв’язання цих проблем лежить у концепції сталого розвитку, що об’єднує ідеї економічного прогресу, враховуючи екологічні ліміти, розподіл ресурсів для покращення якості життя населення, та забезпечення можливостей для майбутніх поколінь використовувати ресурси без шкоди для навколишнього середовища. Сталість розвитку базується на трьох стовпах:

екологічному, соціальному та економічному, де збереження балансу між ними є вирішальним для досягнення цілей сталого розвитку.

Цілі сталого розвитку (ЦСР), які прийшли на зміну Цілям розвитку тисячоліття, були ухвалені у 2015 році 193 країнами-членами ООН із метою глобального прогресу в ліквідації бідності, боротьбі з голодом, покращенні освіти, охорони здоров'я та стану довкілля. Встановлено 17 ЦСР, що включають 169 завдань, на виконання до 2030 року в рамках Порядку денного 2030. Відрізняючись від попередників, ЦСР стосуються як розвинутих, так і країн, що розвиваються, і залучають до виконання широке коло зацікавлених сторін, включаючи уряди, наукову спільноту, бізнес, зокрема транснаціональні корпорації, та громадянське суспільство [1].

Розподіл владних повноважень та інтеграція неурядових суб'єктів у процес впровадження національної стратегії сталого розвитку відіграють ключову роль в адаптації цілей сталого розвитку місцевому рівні. Структура урядових установ, залучених у забезпеченні сталого розвитку, відображає унікальне бачення кожної країни щодо ЦСР і визначає пріоритетність різних секторів.

Ключовим фактором успіху у здійсненні ЦСР, крім офіційної мотивації, є розробка ефективної комунікаційної стратегії. Важливо забезпечити легкий доступ до інформації про державні ініціативи, задачі та конкретні дії в області сталого розвитку як внутрішньо, так і на міжнародному рівні. Це стає неодмінною складовою зовнішньополітичної діяльності країн, які надають допомогу, з метою інформування якомога ширшого кола зацікавлених сторін про свою участь у міжнародній підтримці [2].

Ефективність комунікаційної політики охоплює не лише доступність інформації про зусилля країни у сфері міжнародної допомоги, але й прозорість процесів ухвалення рішень та використання глобальних інструментів, як-от міжнародні управлінські інституції або Політичний форум високого рівня сталого розвитку ООН, для просування національної стратегії розвитку [3]. Також варто зазначити, що розвинуті країни зазвичай мають кращі показники доступності та прозорості інформації, порівняно з країнами, що розвиваються, завдяки створенню спеціалізованих законодавчих рамок, що сприяють високому рівню відкритості даних у цій сфері.

Виконання цілей сталого розвитку вимагає від державного управління не тільки врахування внутрішніх цілей, але й залучення до вирішення глобальних завдань. Це означає, що важливо не лише інтегрувати ЦСР та принципи сталого розвитку у внутрішню політику, але й у міжнародну допомогу, яку держава надає іншим країнам. Під час реалізації міжнародних допомогових проєктів критично важливо зберігати баланс між соціальними, економічними, та екологічними складовими розвитку країн-одержувачів, зокрема акцентуючи на вирішенні проблем соціальної справедливості, економічної рівності, зниженні гендерних та вікових обмежень в економічному прогресі, а також на зменшенні негативного впливу на довкілля [4].

У контексті державного регулювання сталого розвитку для економік з ринковою системою, перший ключовий підхід – це використання ринкових інструментів у державному управлінні. Особливість цього методу полягає у врахуванні механізмів ринку в процесі формування соціально-економічної політики, де успіх національної економіки значною мірою залежить від збутових ринків. Під час стимулювання економічного зростання особлива увага приділяється потенціалу та якості внутрішнього ринку та позиціонуванню країни на міжнародних ринках, ідентифікації та активізації ключових факторів, що сприяють конкурентоспроможності національної економіки на світових ринках. Ресурсний підхід є іншою важливою методологією управління сталим розвитком, акцентуючи на значенні ресурсного потенціалу країни для структури виробництва, прибутковості та загальної ефективності національної економіки [5].

Наявність різноманітних ресурсів, таких як людські, матеріальні, фінансові та природні, є ключовим фактором, що впливає на швидкість і якість розвитку соціально-економічної системи країни. Системний підхід у розробці стратегії державного управління сталим розвитком виправданий тим, що він дозволяє розглядати об’єкт як цілісність, що складається з взаємопов’язаних елементів. У контексті сталого розвитку національної економіки це означає врахування комплексу економічних, соціальних, політичних та ресурсних аспектів, які мають взаємодію між собою і зовнішнім середовищем, утворюючи систему зворотного зв’язку [6].

Розробка та впровадження національних та місцевих стратегій сталого розвитку, що враховують екологічні, економічні та соціальні аспекти. Включення цілей сталого розвитку в програми освіти та професійного розвитку. Сприяння науковим дослідженням у сфері сталого розвитку та впровадженню інноваційних технологій. Розвиток партнерства та співпраці на міжнародному рівні для обміну досвідом та ресурсами в області сталого розвитку та участь у міжнародних ініціативах та програмах, спрямованих на розв'язання глобальних проблем сталого розвитку.

Комплексний підхід, що доповнює системний, підкреслює необхідність врахування всіх взаємозалежних факторів, які впливають на національну соціально-економічну систему, зокрема економічні, екологічні, технологічні, інституційні, демографічні, соціальні та політичні аспекти. Це передбачає ухвалення управлінських рішень з урахуванням широкого спектра факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ. Аналіз ситуаційного контексту також важливий для формування стратегії сталого розвитку, оскільки національні соціально-економічні системи функціонують в умовах постійних змін та ризиків. Адаптація до поточних умов з метою мінімізації ризиків та використання можливостей для позитивного розвитку є вирішальною для досягнення сталості. Для досягнення цієї мети потрібно поліпшувати інституційний механізм та підвищувати рівень кваліфікації працівників державних органів, які займаються розробкою та виконанням політики у сфері сталого розвитку.

У контексті змін у світовій економічній системі, стає очевидною необхідність розробки обґрунтованої стратегії державного управління для сталого розвитку соціально-економічних систем країни. Така стратегія повинна бути орієнтована на ефективну адаптацію національної економіки до мінливих умов зовнішнього та внутрішнього середовища, дотримуючись принципів ринкової економіки для забезпечення швидкого економічного зростання. Стратегія має включати здатність передбачати майбутні економічні, демографічні та політичні зміни, використовувати всі наявні інструменти державного управління для мінімізації потенційних негативних впливів та стати фундаментом для втілення стратегії сталого розвитку шляхом оптимального використання ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:
1. United Nations. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. In Outcome Document for the United Nations Summit to Adopt the Post 2015 Development Agenda; United Nations: New York, NY, USA, 2015.
2. Kondratenko N. et al. The role of digitalization in the development of regions and the use of their potential in terms of sustainable development. Amazonia Investiga. 2022. Vol. 11 (51). P. 103–112
3. Салашенко Т. І., Самойленко В. С. Роль і місце парадигми сталого розвитку у наукових дослідженнях. Проблеми економіки. № 1 (55), 2023. С. 151-160.
4. Капінос, Г., Ларіонова К. Проблеми управління сталим розвитком України в умовах війни. Modeling the development of the economic systems. 2023. №(1). С. 93–103. https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-13
5. Lang D. J. et al. Transdisciplinary research in sustainability science: practice, principles, and challenges. Sustainability science. 2012. Vol. 7. pp. 25–43.
6. Radchenko O. Relationship between concepts related to the scientific category of «environmental safety» in modern research. Eurasian Academic Research Journal. 2022. No 1(40). pp. 42–50.

Пашечко Михайло

АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВЕДІНКИ ОРГАНІЗАЦІЙ-СПОЖИВАЧІВ

Споживач є ключовою фігурою на ринку. Підприємства-виробники прагнуть задовольнити його потреби. Успіхи чи невдачі цих підприємств залежать від того, як споживач веде себе. Саме тому проблему дослідження психологічних аспектів поведінки організацій-споживачів на ринку можна вважати актуальною.

На сьогодні окремими питаннями вивчення поведінки організацій-споживачів займається велика кількість вчених, серед яких: Деркач Т. [1], Лялюк А. [2], Дучинська Н. І. [3], Кочкіна Н. [4] та багато інших. Проте окреслену проблему не можна вважати остаточно вирішеним

Метою даного дослідження є обґрунтування ролі, значення та принципів психологічних аспектів дослідження поведінки організацій-споживачів для ухвалення правильних управлінських рішень.

Так, в широкому значенні під поведінкою розуміється будь-яка реакція людини на відповідні подразники, яка піддається спостереженню[3]. Серед поведінки особи найважливішою формою є поведінка організації-споживача.

В літературі зустрічаються різні тлумачення її суті. Зокрема, поведінка організації-споживача визначається як сукупність дій, пов’язаних з

придбанням, використанням і розпорядженням товарами і послугами разом з рішеннями, які передують і обумовлюють ті дії [1].

До основних завдань дослідження купівельної поведінки організацій-споживачів відносяться:

– вивчення змісту купівельної поведінки організацій-споживачів в умовах мінливості;

– оцінювання факторів, що впливають на поведінку організацій-споживачів (ціна, якість товару, товарний вигляд, якість обслуговування, терміни поставки, система знижок та бонусів, гарантійне обслуговування тощо);

– оцінювання зворотного впливу поведінки покупців на обсяг реалізації продукції;

– обґрунтування напрямів коригування поведінки організацій-споживачів в бажаному для продавця напрямі.

При цьому дослідження поведінки організацій-споживачів доречно проводити в розрізі окремих складових: структурованих потреб організацій-споживачів; асортименту продукції, який проранжовано в залежності від потреб; використання засобів споживання, тобто спосіб поводження з ними, дослідження типів купівельної поведінки організацій-споживачів на конкретному сегменті ринку.

Для забезпечення ефективності й об’єктивності результатів дослідження поведінки організацій – споживачів можна запропонувати дотримання таких рекомендацій:

- дотримання принципів комплексності дослідження поведінки організацій-споживачів в сукупності всіх можливих напрямів;

- чітке узгодження алгоритму дослідження із конкретними завданнями підприємства в певний часовий період;

- превентивний характер дослідження, тобто чітке спрямування на прогноз споживчих реакцій, а не на їх констатацію.

Таким чином, новизна даного дослідження полягає в обґрунтуванні ролі, значення та рекомендацій щодо дотримання психологічних аспектів дослідження поведінки організацій-споживачів. При цьому в якості напряму

подальших досліджень доречно вказати необхідність розробки моделі оцінювання мотивацій організацій-споживачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Деркач Т. Узагальнена купівельна поведінка споживачів торгівельних послуг. Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. 2020. Вип. 19. № 2. (45). С.32–47. DOI: http://dx.doi.org/10.18524/2413-9998.2020.2(45).201420.
2. Лялюк А. Модель купівельної поведінки покупця як передумова маркетингової стратегії формування споживчої лояльності.Економічний часопис Східноєвропейського національного університету ім.Лесі Українки. 2017. Т.4.No 12.С. 67–72.
3. Дучинська Н. І. Розвиток методів дослідження теорії корисності. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2018. Вип. 5 (115). С. 51–54.
4. Кочкіна Н. Дослідження мотивації підліткової аудиторії українських споживачів. Маркетинг в Україні. 2013. No 1. С. 34–43.

Плахотнюк Олександр

КОМПОНЕНТИ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ СЛУЖБОВЦІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Стратегія реформування державного управління на 2022-2025 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 року № 831-р (далі – Стратегія), до компонентів сучасної, цілісної, мобільної та гнучкої системи професійного навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування в Україні відносить такі як: 1) визначення потреб у професійному навчанні (далі – компонент 1); 2) формування, розміщення і виконання державного замовлення (далі – компонент 2); 3) формування мотивації до підвищення рівня професійної компетентності (далі – компонент 3); 4) забезпечення функціонування і розвитку ринку надання освітніх послуг у сфері професійного навчання (далі – компонент 4); а також 5) моніторинг та оцінку якості навчання (далі – компонент 5).

Відповідно до статті 19 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування»(далі – Закон № 2493-III) організація навчання і підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування забезпечується у порядку, передбаченому законом. Останнім є Закон України «Про державну службу», оскільки поширення його норм на органи і посадових осіб місцевого

самоврядування передбачено пунктом 2 Прикінцевих і перехідних положень Закону № 2493-III)

Натомість Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 2 травня 2023 року № 3077-IX (далі – Закон № 3077-IX), що набуде чинності через шість місяців з дня його опублікування, але не раніше ніж через шість місяців з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, насамперед у статті 39, значно розширює регулювання питання професійного навчання службовців місцевого самоврядування.

Відповідно суттєво має змінитися і змістовне наповнення компонентів системи професійного навчання службовців місцевого самоврядування. Зокрема, якщо щодо компонента 1 Закон № 2493-III передбачає, що необхідність професійного навчання визначається безпосереднім керівником та службою управління персоналом за результатами оцінювання службової діяльності, то Закон № 3077-IX встановлює, що потреби у професійному навчанні службовця місцевого самоврядування визначаються його безпосереднім керівником разом із службовцем місцевого самоврядування, зокрема з урахуванням результатів оцінювання його службової діяльності. Щодо компонента 2, Законом № 2493-III встановлено, що професійне навчання проводиться за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством, через систему підготовки, перепідготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації, то Закон № 3077-IX, говорить про можливість професійного навчання службовців місцевого самоврядування, зокрема у сфері публічного управління та адміністрування, за рахунок коштів державного, місцевого бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством.

Особливістю законодавчого наповнення компонента 3 є ідентичність положень Законів № 2493-III та № 3077-IX, оскільки визначальним критерієм мотивації є законодавча вимога щодо проведення службовцями місцевого самоврядування професійного навчання протягом проходження служби, а

підвищення кваліфікації – не рідше одного разу на три роки. Ідентичним є і наповнення компонента 4, що полягає у здійсненні професійного навчання службовців місцевого самоврядування через систему професійного навчання в закладах освіти, установах, організаціях незалежно від форми власності, що мають право надавати освітні послуги, зокрема за кордоном.

Разом із тим законодавче регулювання змісту компонента 5 у Законах № 2493-III та № 3077-IX відсутнє. Останнє не свідчить, що цей компонент не є предметом правового регулювання. Як і щодо чотирьох інших, його зміст деталізується у Положенні про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 року № 106 (далі – Положення про систему професійного навчання), та наказах нормативного характеру Національного агентства України з питань державної служби (далі – НАДС), ухвалитих на її виконання.

Подальший розвиток змістовного наповнення визначених компонентів обумовлюється перш за все потребами службовців місцевого самоврядування, у розвитку їх професійної компетентності. Так, виходячи із аналітичних матеріалів НАДС [1] на 2024-2026 роки:

– потреба у підготовці за освітнім рівнем за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування» серед посадових осіб місцевого самоврядування, посади яких віднесені до першої-сьомої категорії посад в органах місцевого самоврядування, складає 3 147 осіб, з яких на 2024 рік – 1 293 особи, на 2025 рік – 973 особи та 2026 рік – 881 особа;

– потреба в підвищенні кваліфікації за загальними програмами складає 51 212 осіб, з яких: 1) за загальними сертифікатними програмами - 16 834 особи (у 2024 році – 6543 особи, у 2025 році – 5192 особи, у 2026 році – 5099 особи); 2) за загальними професійними (сертифікатними) програмами, що є обов’язковими відповідно до пункту 14 Положення про систему професійного навчання: а) серед вперше призначених на посади в органах місцевого самоврядування - 3 260 осіб; б) осіб, які працюють на посадах в органах місцевого самоврядування - 11 281 особа;

– потреба в підвищенні кваліфікації за загальними короткостроковими програмами складають 34 378 службовців місцевого самоврядування, з яких у 2024 році – 13564 особи, у 2025 році – 11556 осіб, у 2026 році – 9258 осіб.

Зазначені показники потребують функціонування ефективної системи професійного навчання службовців місцевого самоврядування, яка, у свою чергу, забезпечується ефективним поєднанням названих вище п’яти компонентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Звіт про результати визначення загальних потреб у професійному навчанні державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування на 2024-2026 роки. Національне агентство України з питань державної служби. 32 с. URL : https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F/%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2%202024-2026.pdf

Проценко Андрій

СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В CRM-СИСТЕМАХ

Компанії постійно шукають нові підходи до залучення та збереження клієнтів, і програмне забезпечення для управління взаємовідносинами з ними на основі штучного інтелекту є одним з таких інноваційних інструментів. CRM-системи вже давно визнані ефективним інструментом для залучення, утримання та розвитку клієнтської бази, але застосування технологій штучного інтелекту дозволяє підвищити їхню продуктивність та ефективність. Важливо розглянути специфіку використання технологій штучного інтелекту в CRM-системах, що відкриває широкі можливості для автоматизації процесів, аналізу даних, покращення взаємодії з клієнтами та забезпечення конкурентної переваги для підприємств.

Штучний інтелект представляє собою нову форму інтелектуальних можливостей, створену людьми для збагачення сфери знань і навичок машин. Ця технологія значно змінила підходи до управління взаємовідносинами з клієнтами, надаючи компаніям потужний інструмент для аналізу даних [1,

с.55]. Зросла потреба компаній в ефективному управлінні та аналізі величезних обсягів даних, які надходять з різних джерел. Штучний інтелект стає ключовим інноваційним рішенням, що відкриває унікальні можливості для оптимізації процесів CRM-систем. З розвитком штучного інтелекту компанії не лише реагують на потреби клієнтів, але й здатні передбачати їх, впливати на їхні уподобання і розробляти стратегії взаємодії з ними.

Розуміння можливостей штучного інтелекту стимулює розвиток нових інтеграцій для вирішення бізнес-завдань. Інтеграція штучного інтелекту з CRM-системами спрямована на прогнозування дій клієнтів, збільшення обсягів замовлень, підвищення ефективності комунікації з клієнтами, створення довгострокових та довірливих взаємин з ними, і оптимізацію управлінських процесів. Однією з основних проблем сучасних CRM-технологій є їхня неспроможність передбачати майбутні потреби клієнтів, а розвиток штучного інтелекту дозволяє компаніям не лише розуміти поточні потреби, але й аналізувати майбутні тенденції. Штучний інтелект перетворює неструктуровані дані на корисну інформацію, що дозволяє компаніям розширювати свій продуктовий асортимент, адаптувати його до динамічних ринкових потреб, і перетворювати ці неструктуровані дані на структурований формат. Це робить інструменти з використанням штучного інтелекту більш доступними у майбутньому, покращуючи аналіз вхідних даних.

З кожним днем обсяг неструктурованих даних, які важко обробляти без спеціалізованих програм, зростає. Збільшення кількості цих даних, отриманих від багатьох клієнтів, вимагає використання штучного інтелекту та машинного навчання для їхнього ефективного аналізу. Ці дані, що не мають чіткої структури, створюють величезну інформаційну базу, яку складно обробити за допомогою традиційних методів [2, с.309]. Незважаючи на складність в аналізі неструктурованих даних, штучний інтелект може перетворити їх у структурований формат за допомогою відповідних інструментів, спрощуючи та полегшуючи їх обробку. При структуризації даних компанії можуть краще розуміти потреби клієнтів і ефективно відповідати на попит на свої продукти та послуги, навіть у змінних умовах ринку. Такий підхід також дозволяє виявляти зростання відтоку запитів та їх причини.

Після того, як дані структуруються, алгоритми машинного навчання можуть ефективно використовувати цю інформацію, виявляти закономірності та надавати бізнесу цінну аналітику. З урахуванням зростаючого обсягу даних, технологія штучного інтелекту забезпечує масштабні рішення для компаній, дозволяючи їм обробляти великі обсяги даних швидко і з мінімальною кількістю помилок [3, с.109]. Алгоритми штучного інтелекту аналізують дані, виявляють тенденції та допомагають компаніям формувати стратегії, ґрунтуючись на розумінні потреб клієнтів. Це також відкриває нові можливості для розширення асортименту товарів і послуг, дозволяючи компаніям впливати на попит споживачів і оптимізувати комунікацію з клієнтами на основі аналітичних даних, що забезпечує штучний інтелект.

Використання штучного інтелекту в CRM-системах має значний вплив на ефективність та конкурентоспроможність підприємств. Перша перевага полягає в можливості передбачення потреб клієнтів завдяки аналізу даних, що дозволяє компаніям розробляти більш гнучкі стратегії, швидше реагувати на запити та підвищувати рівень задоволеності клієнтів. Друга перевага – розширення асортименту товарів і послуг – досягається завдяки використанню аналізу споживчого попиту та динаміки ринку за допомогою алгоритмів штучного інтелекту – це дозволяє компаніям більш точно визначати продукти та послуги, які будуть популярні у майбутньому. Третя перевага полягає в здатності впливати на запити споживачів шляхом надання персоналізованих пропозицій та акцій, що сприяє формуванню попиту та створенню нових трендів на ринку. Четверта перевага полягає в скороченні витрат на обслуговування клієнтів завдяки автоматизації процесів, що забезпечується штучним інтелектом та робить обслуговування більш ефективним. П’ята перевага – збільшення конкурентоспроможності – досягається завдяки вищому рівню персоналізації та ефективній взаємодії з клієнтами. Шоста перевага – більш точна аналітика ефективності – дозволяє компаніям коригувати свої стратегії на основі даних, що вимірюються. Отже, використання технологій штучного інтелекту в CRM-системах допомагає підприємствам розвиватися, підвищує їхню ефективність та сприяє збільшенню конкурентоспроможності на ринку.

Однак, разом із численними перевагами, існують і недоліки, які варто врахувати. Помилкові аналітичні висновки можуть виникати через неправильну обробку даних алгоритмами штучного інтелекту, що може призвести до неточних стратегій та рекомендацій. Збільшення обсягів неструктурованих даних може призвести до перевантаження системи, зниження продуктивності та збільшення часу на обробку інформації. Висока вартість впровадження та підтримки системи штучного інтелекту в CRM може стати перешкодою для деяких компаній, що обмежить доступність цієї технології. Також, не завжди алгоритми штучного інтелекту можуть адекватно ідентифікувати та розуміти специфічні потреби або поведінку клієнтів, що може призвести до неточних рекомендацій або стратегій. Велика кількість персональних даних, що обробляються системами штучного інтелекту в CRM, може породжувати питання щодо приватності та безпеки даних, що впливає на сухвалення компанії споживачами та може викликати негативну реакцію.

Таким чином, штучний інтелект відіграє важливу роль у автоматизації бізнес-процесів, формуванні оптимальних стратегій просування та управлінні аналітикою на основі даних, що спрощує процес ухвалення рішень. Використання цих технологій сприяє оптимізації бізнес-процесів, розширенню клієнтської бази та формуванню тривалих відносин з клієнтами, що є основою для зростання та розвитку бізнесу. Впровадження технологій штучного інтелекту є ключовою складовою цифрової трансформації, що визначає тенденції розвитку сучасного бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ledro C. Artificial intelligence in customer relationship management: literature review and future research directions. Journal of Business and Industrial Marketing. 2022. № 37(13). Pp. 48-63.
2. Janáková M. Artificial Intelligence in CRM Education. Challenges and Opportunities in the Digital World. 2023. № 2. Pp. 307-311.
3. Li F. AI-driven customer relationship management for sustainable enterprise performance. Sustainable Energy Technologies and Assessments. 2022. № 52. Pp. 102-115.

Прядун Віталій

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВА МОДЕЛЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Органи місцевого самоврядування відповідальні за виконання норм Конституції України та інших законодавчих актів із метою підвищення якості життя та забезпечення прав громадян і місцевих громад зокрема.

На території 24-х 24 областей України розміщуються чимало місцевих громад зі своїми адміністраціями, що регулюються як загальнодержавними нормативно-правовими актами, так і локальними в конкретній територіальної громаді. Ці акти мають важливе значення не лише для публічних осіб, а й для людей, що проживають на цій території, адже це безпосередньо стосується їхніх інтересів. До компетенції місцевих адміністрацій також входять багато завдань, що є актуальними щодня, і саме норми права дозволяють їх успішно вирішувати. Тобто нормативно-правове регулювання статусу місцевих громад і їх адміністрацій має надто важливе значення для розвитку України загалом й економіки країни зокрема.

Правознавець О. Скакун норму права розуміє як загальнообов’язкове, формально визначене правило поведінки (зразок, масштаб, еталон), установлене або санкціоноване державою як регулятор суспільних відносин, яке офіційно закріплює міру свободи і справедливості відповідно до суспільних, групових та індивідуальних інтересів (волі) населення країни, забезпечується всіма заходами державного впливу, аж до примусу [1].

Так, норма права може ввести нові правила, підтримувати соціальні процеси і зв’язки у громаді, впливати на суспільні відносини громадян, створюючи модель певних регульованих суспільних відносин. Наприклад, формально визначені правила поведінки в окремій громаді мають представницько-зобов’язальний характер: вони закріплюють права й обов’язки громадян, їх юридичну відповідальність, що застосовується до них у разі порушення відповідних правил. Проте не забуваємо, що надаючи права одним, норма права покладає обов’язки на інших (громадяни мають право на якісну життєдіяльність, економічний і культурний розвиток, а посадовці і службовці мають обов’язок це право забезпечити). Ці правила забезпечені заходами державного впливу – зокрема й примусу, і держава створює реальні умови для

добровільного здійснення всіма суб'єктами громадського життя поведінки, сформульованої в нормах права, застосовує способи переконання і примусу для цього [1].

Зокрема, правові норми, що безпосередньо регулюють сферу діяльності й розвитку місцевих громад в Україні, містяться в Кодексі України «Про адміністративні правопорушення», стаття 5 якого визначає повноваження місцевих рад в ухваленні рішень і передбачає адміністративну відповідальність за невиконання такого завдання. Органи місцевого самоврядування мають право ухвалювати в межах, що визначаються законами, рішення з питань боротьби зі стихійним лихом і епідеміями, які передбачають за їх порушення адміністративну відповідальність. Також місцеві органи встановлюють відповідно до законодавства правила, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність за статтями 152, 159 і 182 цього Кодексу [2].

Тобто в модель функціонування і розвитку територіальних громад України безпосередньо входить і адміністративна відповідальність посадових осіб органів місцевого самоврядування. Також тут відзначаємо й нормотворчу діяльність місцевої влади, що реалізується в таких формах:

– розроблення проєкту розпорядження, що виконують службовці місцевих органів влади;

– погодження проєкту із зацікавленими особами місцевої адміністрації та працівниками, яких те розпорядження стосується;

– публічне обговорення із громадськістю пунктів розпорядження, що підлягають обговоренню;

– опрацювання проєкту розпорядження в місцевій адміністрації, після чого проєкт передається місцевому голові на підпис [3].

Отже, нормотворча діяльність органів місцевого самоврядування передбачає не лише розпорядчий і виконавчий елементи, але й функції обговорення та погодження із зацікавленими громадянами та службовцями (посадовцями).

Можна зробити висновки, що основою економіко-правової моделі функціонування і розвитку територіальних громад є нормативно-правова база, акти якої регламентують адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування, їх права й обов'язки, делеговані вищими органами державної

влади в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а також адміністративна відповідальність посадових осіб місцевої влади. При цьому відзначається й нормотворча діяльність органів місцевого самоврядування, що передбачає підготовку нормативних актів, їх обговорення та затвердження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Скакун О. Теорія держави і права: підручник. Вид. 4-те, допов. і перероб. Київ. Правова єдність. Алерта. 2014. 524 с.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10
3. Гетьман Є. Нормотворча діяльність місцевих державних адміністрацій: проблемні питання та шляхи вдосконалення. Теорія і практика правознавства. 2015. Вип. 1 (7). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/tipp_2015_1_22.pdf

Ратушняк Володимир

СУЧАСНА ДІЄВІСТЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНИ

Наявність дієвого громадянського суспільства свідчить про дотримування принципів демократії в державі, що в свою чергу забезпечує стабільність соціально-економічного розвитку будь-якої держави. Початок військової агресії з боку російської федерації став суттєвим випробуванням для українського громадянського суспільства. В складних умовах воєнного стану діяльність громадських організацій, а особливо волонтерських, є важливою складовою спроможності нашої держави здійснювати дієвий опір агресору для остаточної перемоги. Саме в цих умовах, подальшого поглиблення вимагають питання консолідації органів влади та громадських організацій для застосування їх ресурсів та потенціалу у повоєнній відбудові України.

Протягом тридцяти років незалежності в Україні сформувались дієві інститути громадянського суспільства, діяльність яких суттєво впливає на політико-інституційний, соціально-економічний та соціокультурний розвиток нашої країни.

Про це свідчать показники сталості організацій громадянського суспільства. У 2022 році цій показник в Україні складав 3,1 за шкалою 1–7

балів. Значення цього індексу говорить про знаходження громадянського суспільства на етапі сталості, що свідчить про позитивні тенденції розвитку громадянського суспільства. В зазначеному дослідженні також акцентується увага на підвищенні рівня фінансової життєздатності (3,8), що залежить від обсягів фінансування державою та міжнародними донорами. Позитивну тенденцію мають показники надання послуг організаціями (3,0), інфраструктура сектору (3,1) та публічний імідж (3,0) [1].

Згідно статистичних даних, на 1 січня 2023 року в Україні було зареєстровано 99556 громадських організацій. Це включає 28757 професійних спілок, 27091 релігійних організацій, 26846 благодійних організацій, 2212 асоціацій громадських об'єднань, 1762 органи самоорганізації населення та 318 творчих спілок. За результатами соціологічного дослідження «Громадянське суспільство України в умовах війни - 2022» від ICAP «Єднання» в 2022 році було створено 6367 нових благодійних організацій для реагування на нагальні виклики війни. На відміну від цього, у 2021 році було створено лише 830 благодійних організацій [2].

Позитивна тенденція пов'язана перш за все з підвищенням рівня свідомості та патріотизму українських громадян, оскільки усе більше членів громадянського суспільства бажають внести свій вклад у перемогу над агресором. Також варто зазначити, що з початком війни було змінено процедуру реєстрації офіційного статуту зазначених організацій, більше юристів надають з цього безкоштовну допомогу.

Сферами діяльності громадських організацій є: допомога Збройним Силам України у розробці аналітики; сучасним обладнанням та спорядженням для протидії російському вторгненню, зокрема створення програмного забезпечення; реалізація проєктів зі спортивної реабілітації учасників бойових дій; допомога громадянам у вирішенні соціальних проблем; надання правової допомоги; допомога внутрішньо переміщеним особам та постраждалим від воєнних дій; допомога дітям.

Варто зазначити, що у 2022 році ми також можемо спостерігати суттєвий розвиток волонтерського руху. Зазначена тенденція демонструє загальнонаціональну мобілізацію українського громадянського суспільства у відповідь на появу безлічі загроз та викликів. Волонтерство сьогодні є

наслідком дотримання принципів демократії в нашій країні, що допомагає виконувати соціальну функцію громадянського суспільства. Саме волонтерство стало результатом суттєвого підвищення рівня національної свідомості, що демонструє дієвість та результативність сучасного громадянського суспільства, яке зазнало суттєвої трансформації вже під час війни. У складних умовах воєнного стану громадські організації потребують підтримки з боку державної влади, а саме ухвалення Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо підтримки волонтерської діяльності» [3], якій містить відповідні положення про надання волонтерської допомоги особам, які постраждали внаслідок війни.

Отже, військова агресія росії проти України стала суттєвим викликом для громадянського суспільства нашої держави. Наявність дієвого громадянського суспільства, трансформацію якого ми спостерігаємо, допоможе Україні одержати перемогу над агресором, захищаючи свої демократичні досягнення добуті за період незалежності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Україна покращила показник сталості організацій громадянського суспільства URL: https://cs.detector.media/law-and-money/texts/185703/2023-10-26-ukraina
2. Звіт за результатами дослідження «Громадянське суспільство України в умовах війни» URL: https://ednannia.ua/189-doslidzhennia/12456-gromadyanske-suspilstvo-ukrajini-v-umovakh-vijni-2022-zvit-za-rezultatami-doslidzhennya-3
3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо підтримки волонтерської діяльності» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2519-20#Text
4. Ратушняк В.В. Наслідки впливу структурної факторної триєдності на розвиток громадянського суспільства. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування.2023. № 5. С. 45-50. DOI https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2023.5.5

Родіонов Євгеній

СКЛАДОВІ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Проблеми та явища, які пов’язані з взаємодією між державними інституціями та громадянським суспільством, знаходяться у центрі уваги та

активно обговорюються у сучасному часі. Це обумовлено соціокультурні змінами, що виникають під впливом соціокультурних трансформацій, які стали результатом динаміки у відносинах між владою та суспільством. Процес взаємодіє виникає під впливом політичних події, до яких відносяться вибори, протести та інших подій, які привертають увагу до соціально-політичних питань розвитку суспільства. Дослідження соціальної взаємодії дозволять не тільки краще розуміти поточні суспільні процеси, а й розробити ефективні стратегії та політики для вирішення існуючих проблем, що виникають у сучасному громадянському суспільстві.

Проблема соціальної взаємодії у державному та публічному управлінні вирішувалась у працях науковців: О. Лазор, А. Мельник, В. Карлова, О. Пухкал, С. Телешун, В. Філіппова та інші. З цих досліджень можна надати визначення нашого об'єкт дослідження.

Отже, соціальна взаємодія – ці спільні дії публічної влади та громадянського суспільства з метою досягнення суспільного блага. Виходячи з цього актуальність дослідження підтверджується необхідністю теоретичного осмислення двох основних понять: соціальна взаємодія як рухома сила, як процес та суспільні блага як результат цієї спільної діяльності [3].

Соціальна взаємодія влади та суспільства спрямована на підвищення рівня добробути населення країни, що може бути досягнутим на основі ефекту синергії. Це дає можливість реалізації процесів адаптації громадського суспільства (через виникнення у його суб'єктів та їх спільностей нових властивостей, що дозволяють їм пристосовуватися до зміни середовища); гомеостазу (саморегуляції та можливості зберігати сталість внутрішнього стану за допомогою скоординованих реакцій, спрямованих на підтримку динамічної рівноваги), відтворення, тобто безперервного руху та відновлення процесу «виробництва життя» індивідів, їх спільностей та зв'язків між ними.

Процес взаємодії складається з певних елементів, до яких безумовно належить участь суспільства у ухвалення рішень на місцевому, регіональному та державному рівні. Цей процес передбачає пошук ефективних форм громадської участі у прийнятті рішень на принципах участі; довіри; підзвітності та прозорості; незалежності. Процес ухвалення рішень складається з п'яти етапів: формулювання проблеми з визначенням відповідних сценаріїв;

складання проекту рішення; ухвалення рішення; здійснення рішення; моніторинг виконання рішення [3].

Соціальна взаємодія між владою та суспільством може бути складним та динамічним процесом, і його характер може сильно відрізнятися у різних країнах та культурних контекстах. Воно відіграє важливу роль у формуванні політичних та соціальних змін та визначає, яким чином суспільство бере участь у прийнятті рішень та управлінні своїм майбутнім. Дієвість процесу взаємодії можна підтвердити через демонстрацію роботи механізмів публічного управління в сучасних умовах державотворення. Визначення функціональних механізмів та алгоритм їх роботи будуть темою подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лазор О.Я. Публічне управління та адміністрування: ретроспектива деяких теоретичних аспектів. Університетські наукові записки, 2015, № 56. С. 111-121.
2. Філіппова В. Зміна співвідношення понять «державне управління», «публічне адміністрування», «публічне управління» в системі суспільно-політичної трансформації Державне управління: удосконалення та розвиток, 2015. № 6 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_6_5
3. Родіонов Є.О., Філіппова В.Д. Теоретичні засади соціальної взаємодії влади та суспільства в сучасних умовах державотворення Вісник ХНТУ. Публічне управління та адміністрування. 2023 № 3 (86). С. 171-175. DOI: https://doi.org/10.35546/kntu2028-4481.2023.3.23

Ромашкіна Анастасія

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ СКЛАДОВІ

Публічне управління як різновид управління, виникло у другий половині XX сторіччя для визначення діяльності, яка забезпечує ефективне функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування задля результативної реалізації державної політики у всіх сферах суспільного життя.

«Публічне управління» як термін вперше з’явився понад 140 років тому, коли американський дослідник, а пізніше президент США Вудро Вільсон виділив його в окреме утворення та науковий напрям. Він стверджував: публічне управління неодмінно містить державне та адміністративне управління, отже для ефективного здійснення першого, необхідне застосування

ділового адміністрування. Хоча, на нашу думку, будь-яке управління містить у собі адміністративні методи без яких неможливо досягнення ефективності. І за своєю сутністю публічне управління містить у собі всі функції, методи та принципи менеджменту і відрізняється від державного значно ширшим спектром дії.

Однак, якщо відстежити визначення публічного управління, як терміна, можна побачити наступну картину. За визначенням М. Пасальського [1, с.18], публічне управління – це діяльність, яка забезпечує ефективне функціонування системи органів державної влади, регіонального врядування, органів місцевого самоврядування, громадських (неурядових) організацій, фізичних осіб та інших суб'єктів громадського суспільства з метою реалізації державної політики у різних сферах суспільного життя. Але можна з цим не погодитись, адже у цьому визначенні втрачається сама сутність публічності, це позначення більш державного, аніж публічного управління.

Українські дослідники О. Лазор та О. Лазор визначили публічне управління як цілеспрямований, організаційний та регулюючий вплив органів публічної влади на стан і розвиток суспільних процесів, свідомість, поведінку та діяльність особи і громадянина з метою досягнення мети та реалізації функцій суспільства, відображених у Конституції та інших нормативно-правових актах. На думку цих вчених, із якою можна погодитись, публічне управління ширше за державного за обсягом і змістом [2, с. 115].

Відтак публічне управління − це система, яка складається із механізмів державного управління: політичний, правовий, організаційний, економічний та механізму місцевого самоврядування, який включає: кадрову, адміністративну та організаційну складову. Крім цих механізмів публічне управління реалізується у наданні публічних послуг.

Публічне управління має керуючий вплив на об'єкти управління (суспільні відносини і їхніх учасників, процеси, феномени), що реалізовується суб'єктами такого управління, тобто державою та уповноваженими ним органами та особами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пасальський М. Концепція публічного управління у сучасній юридичній науці. Юридична Україна. Київ, 2015. № 7-8. С. 17-21

2. Лазор О.Я., Лазор О.Д. Публічне управління та адміністрування: ретроспектива деяких теоретичних аспектів. Університетські наукові записки. Львів, 2015.Вип. 56. С. 111-121.

Свінченко Інна

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В УКРАЇНІ

Виклики, що постали перед українським суспільством, вимагають переосмислити роль кожного громадянина України у політичній, військовій та інформаційно-гуманітарній сферах. Масштабна військова агресія російської федерації 24 лютого 2022 року яскраво засвідчила необхідність зрозуміти кожному українцю, що слід пам’ятати минуле нашої держави і брати персональну відповідальність за спільне майбутнє.

Сучасна війна створила надзвичайні умови для роботи усіх органів публічної влади, зокрема й парламенту, який має багато повноважень, щоб формувати ефективну політику розвитку держави.

лючовим елементом будь-якої демократичної держави є її парламент. Можна стверджувати, що ця владна структура представляє собою найефективнішу модель політичної організації суспільства. Питання щодо удосконалення організації діяльності Парламенту стає дуже важливим в умовах сьогодення.

Разом з тим, на сучасному етапі парламент не виконує одну з головних своїх функцій – досягнення соціально-політичної стабільності та представництва інтересів, а часто є навіть джерелом кризових ситуацій. Це питання набуло ще більшої актуальності саме зараз в умовах масштабної військової агресії російської федерації 24 лютого 2022 року. Тому на сьогодні дискусійними питаннями є сучасний стан та подальший розвиток парламентаризму в Україні.

Парламентаризм – це така система політичної організації держави, що склалася до конституційно-правової практики. «Парламентаризм» з точки зору політичної теорії є однією із форм представницької демократії, і саме представництво лежить в основі сучасної парламентської системи. Не тотожні поняття і «парламентаризм» і «парламентська форма правління», не зважаючи

на те, що парламентську форму правління деякі науковці розглядають як самостійну форму державного правління [4. с. 72-77.]. Вітчизняній політичній системі притаманна постійна нестабільність парламентських інститутів, включаючи закритість виборчої системи, яка перешкоджає ротації політичної еліти після виборів, слабкість партійної системи та нестабільність парламентських коаліцій. Це виявляється у регулярних конфліктах між урядом та парламентом. Усі ці чинники призводять до постійних змін у конституційній системі розподілу влади, оскільки протягом років незалежності політична система коливалася від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської моделі розподілу владних повноважень.

Майбутні президентські, а згодом і парламентські вибори додають актуальності питанню про те, яка система правління найбільш підходить для України. Багато провідних політиків висловили намір внести зміни до онституції та змінити систему правління країни ще раз, винесена на обговорення концепція парламентської реформи «Україна після перемоги» бачення України 2030.

В умовах гібридної війни, яку веде РФ проти України, починаючи з 24 лютого 2022 року, науковцями виявлено наступні основні загрози та виклики політичній безпеці - це політична корупція, низький рівень політичної відповідальності, недостатня сформованість системи ефективної протидії політичним ризикам і загрозам.

Ми ж виокремлюємо ще й недостатнє інформаційне забезпечення політичної безпеки, що підтверджується фактором поширення дезінформації. Про це свідчать відповідні значення показників політичної стабільності, які перебувають в межах від –1,87 до –1,10, та контролю корупції – від –0,87 до -0,76. Виявлено, що Україна має спільні з Вірменією, Молдовою та Румунією ознаки формування інформаційного забезпечення політичної безпеки [3].

Україна намагається увійти у когорту розвинутих Європейських країн, тому розвиток демократії через розвинутий інститут парламентаризму гарантує успішність даного кроку. Підкреслюючи домінантну роль Верховної Ради у становленні українського парламентаризму, необхідно відзначити, що це є справою й обов’язком не лише парламенту. Цей складний і важливий процес потребує постійних і всебічних зусиль інших державних органів, насамперед

інституту Президента України, онституційного Суду, абінету міністрів. Велике значення має діяльність недержавних структур, які в розвинених демократичних суспільствах відіграють помітну роль у прийнятті важливих законів, у формуванні законодавчого поля держави.

Фактори визначають можливості парламентської участі у формуванні політики на європейському рівні, які встановлюються ЄС. До основних питань роботи комітетів Європейського парламенту відносять: доступність та наявність інформації стосовно законодавчого процесу на рівні ЄС, правові процедури залучення парламенту до ухвалення рішень та політичні канали впливу на рішення ЄС. Фактори, орієнтовані для національного застосування, охоплюють набагато ширший спектр аспектів, включаючи вихідні інституційні умови (наприклад, повноваження парламенту, його відносини з виконавчою владою), політичну динаміку (наприклад, політичний склад законодавчої влади, громадська думка з питань європейської інтеграції) , процедури вирішення європейських питань та навіть рівень зацікавленості парламентарів у справах ЄС.

Від 24 лютого 2022 Парламент продовжує свою роботу в умовах воєнного стану. Широкомасштабна війна створила надзвичайні умови для роботи Парламенту, перш за все впливаючи на рівень публічності та прозорість діяльності Верховної Ради України. Надзвичайно важливою стала втрата основних засобів комунікації та взаємодії з виборцями і громадянським суспільством.

Це призводить до «закритості» парламенту та зниження рівня зацікавленості, поінформованості суспільства. Війна показала проблеми наявності у Верховної Ради України проросійської фракції, на порядку денному залишається питання очищення Парламенту від проросійських сил та впливу, що дестабілізують ситуацію всередині України. Таким чином, політичні події, які відбуваються сьогодні в Україні чітко відображають кілька значущих і взаємопов’язаних тенденцій щодо розвитку українського парламентаризму.

Сьогодні у нашій країні спостерігається тенденція до перевищення ролі уряду завдяки своєрідним домовленостям між найвпливовішими політичними партіями, коли голова уряду та його політична сила представляють одну з

найвпливовіших політичних партій, а парламентська більшість такої підтримки не має і формується шляхом нестійкої міжпартійної коаліції. В Україні існує постійна загроза парламентської нестабільності та урядової кризи.

Л. Н. Гарас зазначив, що «при детальному розгляді за демократичною основою України виявляються: слабкість держави при домінуванні бюрократії в різних сферах, невиконанні законів, криміналізації влади та поглинання країни в потужні кланово-корпоративні тенденції». [2, с. 37].

Основні причини неефективного формування парламентаризму в Україні [1, с. 37-39]:

1. Економічні (незадовільний стан економіки, слабке управління в сфері господарювання, корупція, боротьба різних бізнес-груп тощо).

2. Соціальні (невдоволення і втома населення, зубожіння, безробіття, невирішені соціальні проблеми, проблеми національного та міжконфесійного характеру, розбіжності з приводу проведених реформ тощо).

3. Політичні (відсутність стратегічного плану політичного розвитку країни, міжпартійна боротьба, труднощі геополітичного характеру тощо).

4. Інституційно-правові (відсутність діючої, що відповідає вимогам сучасних реалій правової бази, недосконаліть судової та адміністративної практики тощо).

Усі ці фактори, враховуючи згадані проблеми, створюють складну ситуацію для розвитку парламентаризму в Україні. Для зміцнення парламентської системи важливо вирішувати не лише самі проблеми у парламенті, але і враховувати економічні, соціальні, політичні та інституційно-правові аспекти, сприяючи стабільності та ефективності демократичних інститутів.

Отже, українському парламентаризмові притаманні недоліки, які окреслюють перспективи його подальшого розвитку.

По-перше, реалізація принципу незалежності парламенту реалізується у співвідношенні із іншими гілками влади, однак зберігається залежність політичних партій від сторонніх джерел фінансування – олігархів, бізнес-структур, фінансово-промислових груп тощо, що у подальшому призводить до лобіювання інтересів цих інших осіб. Саме в такому випадку порушується

принцип верховенства права, коли ухвалюються закони, що суперечать онституції та іншим законам України.

По-друге, інституційне оформлення опозиції у парламенті. В Україні відсутній закон, який регламентує діяльність парламентської опозиції, тому традиційним став погляд на опозиційні сили як на «антивладу», як інститут, що протистоїть коаліції. Однак завдання опозиції не суперечити більшості, а контролювати її та корегувати її заходи, представляти інтереси меншості, підтримувати суспільно важливі проекти.

По-третє, українському законодавстві є певні дискусійні норми, що визначають конституційно-правовий статус народного депутата, його повноваження та загалом професійність українського парламенту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гапоненко В.А. Специфіка парламентаризму як інституту демократії у сучасній Україні. Держава і право : Збірник наукових праць / ред. кол. Ю.С. Шемшученко, І.О. ресіна; Ін-т держави і права ім. В.М. орецького НАН України. .иїв: Юридична думка, 2020. Вип. 87 : Юридичні науки, С. 222-233.
2. Гончар В. В. Проблеми становлення сучасного українського парламентаризму. Теорія та практика держ. упр. : зб. наук.пр. / Нац.
акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. ін-т держ. упр. Харків, 2017. Вип. 3 (58). С. 34-40.
3. Goshovska V., Gandziuk A., Danylenko L., Shemchuk A., Hachkov A. Problems of information provision of political security of Ukraine. AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research, листопад, 2022. http://www.magnanimitas.cz/ad-alta-journal-of-interdisciplinary-research.
4. Кузьменко О. В., Григоренко Я. О. Сучасний парламентаризм у контексті формування конституціоналізму на демократичних засадах. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». 2018. Вип. 25.

Сидоренко Анна

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ОСНОВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Розвиток місцевого самоврядування в Україні актуалізує необхідність більш активного залучення до вирішення питань місцевого значення членів територіальної громади. На конституційному рівні передбачено, що народне волевиявлення здійснюється через різні форми безпосередньої демократії, зокрема, місцевий референдум. Водночас в Україні не забезпечено належну

реалізацію цього права, оскільки Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» містить лише норми загального характеру стосовно можливості проведення місцевих референдумів (визначення та предмет місцевого референдуму), закріплюючи у ч. 5 ст. 7 положення про те, що порядок призначення і проведення місцевого референдуму, а також перелік питань, що вирішуються виключно референдумом, визначаються законом про референдуми.

Відсутність такого закону унеможливлює реалізацію права громадян України на народне волевиявлення через місцевий референдум, що суперечить сталій практиці та сучасним тенденціям розвитку місцевої референдної демократії в країнах Європейського Союзу.

Інститут місцевого референдуму, як пріоритетна форма безпосередньої демократії, в деяких країнах ЄС має більш давні традиції (з початку XX ст. – Бельгія, Данія, Ліхтенштейн, Нідерланди, ФРН, Франція, Італія, Болгарія тощо), а для інших є порівняно молодим політичним і публічно-управлінським феноменом (з кінця XX ст. – країни Балтії, Чехія, Польща, Румунія, Угорщина, Словенія, Словаччина та ін.).

Водночас у таких країнах Західної Європи, як Італія, Франція та ФРН, оновлення інструментів підвищення рівня участі населення у місцевій політиці шляхом використання інститутів місцевої демократії, відбулося лише у 1980-1990-х рр., зокрема через централістичну адміністративну традицію, яка стримувала розвиток місцевого самоврядування[3, с. 65].

Крім цього, якщо у Франції право на ініціювання місцевого референдуму громадянами було надано тільки у 2003 р., поряд із нормою стосовно його призначення мером і місцевою радою, то в Італії з самого початку мав місце розвиток форм прямої демократії переважно на місцевому та регіональному рівні[3, с. 67].

Зважаючи на зміни, що вносяться останнім часом до нормативно-правових актів на рівні Ради Європи в частині розвитку інституту місцевих референдумів,цей процес в країнах ЄС ще не закінчений і продовжується, про що також свідчить постійна динаміка сучасних перетворень й модифікація локальних референдних процедур в різних країнах, які проходять в контексті

еволюціонування прямої демократії та партисипативних процесів в публічному управлінні.

Основною метою цих процесів є підвищення рівня прозорості ухвалення публічноуправлінських рішень, доступ мешканців територіальних громад, зокрема й іноземців, до інформації, а також краще розуміння питань, цінностей та інтересів, пов'язаних з конкретним рішенням публічної влади, надання можливості громадянам на місцевому рівні вирішувати практичні питання місцевого значення, які впливають на їх повсякденне життя та/або сприяють виникненню політичних розбіжностей. Зростання кількості громадянських ініціатив, розвиток прямої демократії в країнах ЄС також безпосередньо стосується і місцевого референдного процесу, який пов'язаний, як правило, з розвитком референдних процедур на національному рівні. Наприклад, це стосується Фінляндії, де було оновлено положення щодо громадянських ініціатив на національному рівні у 2012 р., а у 2015 р. на муніципальному рівні.

Ці кроки стали прикладом для Данії, яка прийняла подібні норми на початку 2018 р.,й обидві країни їх широко застосовують. На сучасному етапі змінюється референдне законодавство Чехії з метою полегшення громадянам організації референдумів, а також Австрії, де в законодавство були внесені зміни у 2018 р. з метою сприяння більш широкому використанню інструментів громадянської ініціативи [5], що різко контрастує зі зниженням рівня громадянської ініціативи на рівні Євросоюзу.

Незважаючи на деякі спільні риси сучасного розвитку місцевого самоврядування в країнах Європейського Союзу, інститут локального референдуму відрізняється за нормативноправовим регулюванням, формами (обов'язкові чи консультативні, повторні референдуми), процедурними особливостями (предметною складовою, внесенням ініціативи та збиранням підписів, формуванням комісій з референдуму, датами та порядком голосування, реалізацією результатів, роллю та місцем органів публічної влади в місцевому референдному процесі).

Як відзначено у Доповіді KMPBЄCG(2021)40-11 «Проведення референдумів на місцевому рівні» від 18 травня 2021 р., правила проведення місцевих референдумів залежать від організації та структури конкретної країни, тому їх «вбудованість» може відповідно варіюватися шляхом

закріплення інституту місцевого референдуму у конституції держави (Бельгія, Болгарія, Франція, Італія, Португалія, Угорщина, Польща), статутних законах країни на центральному рівні (Фінляндія, Ірландія, Мальта, Хорватія, Естонія), законодавстві регіонів (Австрія, ФРН, Італія, Іспанія) або конкретизуватися у положеннях, які ухвалюються на місцевому рівні (Нідерланди, Хорватія, Естонія) [2].

Крім цього, проведення місцевих референдумів відрізняється за інтенсивністю використання цієї форми прямої демократії. Якщо у Польщі, де існують усі нормативні передумови для широкого застосування цього інституту, він використовується не часто, а є допоміжним у здійсненні місцевого самоврядування [1, с. 12], то останнім часом у Болгарії було організовано низку місцевих референдумів.

Незважаючи на те, що місцеві референдуми у більшості країн Європейського Союзу є консультативними, а їх рішення не мають обов'язкової сили, органи публічної влади не можуть ігнорувати рішення місцевого референдуму, прийнятого членами місцевої громади. Наприклад, в Угорщині, Чехії, Словаччині, ФРН позитивний результат референдуму є еквівалентним остаточному рішенню місцевих органів влади,спонукаючи їх скасувати попереднє рішення або втілити в життя новий проєкт [4, с. 208 – 209].

Таким чином, інституціоналізація місцевої референдної демократії у національному законодавстві передбачає і дозволяє країнам ЄС встановлювати засадничі умови, фундаментальні уніфіковані правила, які гарантують належне використання цієї форми безпосередньої демократії для вирішення найважливіших питань місцевого значення.

Зважаючи на те, що місцеві референдуми потенційно мають ризик популізму, а також можуть викликати розбіжності й суперечності через характер їх предмету та відповідних референдних процесуальних проблем, вони мають бути належним чином законодавчо врегульовані з урахуванням європейських принципів референдної демократії для відновлення можливості реалізації конституційного права громадян на народне волевиявлення на місцевому рівні в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пшивора Б., Ільницький О., Ільків Н. Місцеві референдуми в Україні і Республіці Польща: проблемні питання правового регулювання. Український часопис конституційного права. 2020. № 1. С. 3–15.
2. Holding referendums at local level: Report CG(2021)40-11 18 May 2021 40th session Second part Committee on the Honouring of Obligations and Commitments by Member States of the EuropeanCharter of Local Self-Government (Monitoring Committee). URL: https://rm.coe.int/holdingreferendums-at-local-level-monitoring-committee-rapporteur-vla/1680a287be.
3. Schiller T. Local referendums. A comparative assessment of forms and practice. The Routledge Handbook to Referendums and Direct Democracy: Authored by: Laurence Morel, Matt Qvortrup. С. 60–80. URL :https://www.routledgehandbooks.com/pdf/doi/10.4324/ 9780203713181-4.
4. Usvat L. F. Local Referendum – mechanism of the participative democracy. European Journal of Social Sciences. Education and Research. 2017. Vol. 11. №. 2. С. 206–218.
5. Youngs R. Getting Europe's Direct Democracy Right. URL: https://carnegieeurope.eu/2018/11/15/getting-europe-s-direct-democracy-right-pub-77750

Слободян Любомир

НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ ІЗ СТВОРЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Як відомо, безбар'єрність – це забезпечення рівних прав і можливостей, це комплексний підхід до подолання бар'єрів: від поширення інклюзивних практик і впровадження доступності до піклування про психічне здоров'я, що є основою добробуту кожної людини.

Відсутність безбар'єрного середовища не лише створює проблеми для мільйонів громадян, але й призводить до загального погіршення добробуту кожної людини. Проблеми наявні в загальному доступі до інфраструктури (як фізичної, так і цифрової), а також у кожній сфері життя людини, зокрема ускладнений доступ до громадського транспорту та об'єктів фізичного оточення, відсутність адаптації інформації, сайтів та додатків для всіх громадян, суспільне несухвалення, бар'єри в доступі до освіти, роботи. Крім того, недостатній рівень забезпечення статистичними даними не дає змогу

точно визначити кількість людей, які щодня стикаються з тими чи іншими бар'єрами, та, як наслідок, ускладнює процес формування та реалізації державної політики для усунення цих бар'єрів [3].

Лідерство у просування ідей побудови безбар'єрного простору виявила Перша леді України Олена Зеленська та її команда. Власне, 2021 року за її ініціативою було ухвалено Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [3].

Документом передбачено створення безбар'єрного простору в Україні за шістьома основними напрямками:

- суспільна та громадянська безбар'єрність, що передбачає забезпечення рівних можливостей участі всіх людей та суспільних груп у житті громад та держави;
- освітня безбар'єрність — створення рівних можливостей та вільного доступу до освіти, включаючи освіту впродовж життя;
- економічна безбар'єрність – забезпечення умов та можливостей для працевлаштування, заняття підприємництвом молоді, жінок, літніх людей, людей з інвалідністю тощо;
- інформаційна безбар'єрність – умови, за яких люди, незалежно від їхніх функціональних порушень чи комунікативних можливостей, мають доступ до інформації в різних форматах та з використанням технологій, що враховують їхні потреби та можливості;
- фізична безбар'єрність – створення середовища, у якому громадські споруди та публічні місця, транспорт і послуги є фізично доступними для всіх суспільних груп;
- цифрова безбар'єрність – забезпечення доступу до інформації, комунікації, публічних та інших послуг онлайн для всіх суспільних груп, включаючи літніх людей, людей з інвалідністю, людей, які проживають у сільській місцевості тощо [1].

Національне агентство України з питань державної служби (НАДС) постійно підвищує рівень обізнаності та професійних компетентностей державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування щодо безбар'єрного простору. Відповідна робота здійснюється в межах виконання Плану заходів на 2023-2024 роки з реалізації Національної стратегії зі

створення безбар’єрного простору в Україні на період до 2030 року [2]. План заходів передбачає 472 заходи з безбар’єрності, що стосуються соціальної, освітньої, економічної, цифрової, громадянської та фізичної безбар’єрності, до виконання яких залучено 20 міністерств. Ідеться також і про відповідні програми підвищення кваліфікації, навчання для публічних службовців, інформаційно-просвітницькі заходи.

НАДС опікується питанням інклюзії та рівного доступу на публічну службу осіб з інвалідністю. Нині на державній службі працюють 10 400 осіб з інвалідністю. Це понад 6% від фактичної чисельності держслужбовців. Так, приміщення Центру оцінювання кандидатів на посади держслужби є максимально доступним та зручним для осіб з інвалідністю, матерів чи батьків з дітьми, людей поважного віку. Інформаційні таблички в приміщенні дубльовано шрифтом Брайля. Облаштували тут і дитячий куточок. Тож, кандидати, які прийшли на тестування з дітьми, зможуть їх залишити на цей час у безпечних умовах.

Крім того, НАДС напрацьовано Методику забезпечення осіб з інвалідністю, які бажають взяти участь у конкурсі, розумним пристосуванням. Ідеться не лише про види розумного пристосування, але й про забезпечення основних ознак доступності приміщень і будівель, де організовують конкурси. Також розроблено Методичні рекомендації з питань формування безбар’єрності на робочому місці в державних органах (наказ НАДС від 31 березня 2023 року № 51-23) та в органах місцевого самоврядування (наказ НАДС від 04 квітня 2023 року № 53-23).

Отже, упродовж двох років повномасштабної війни українці мають ще більший запит на безбар’єрні рішення. Від цього сьогодні залежить не лише якість життя, а й безпека громад. Попри війну, кожен пересічний українець потребує гідних умов життя. Тим паче під час оборонної війни, яку щодня українці несуть на собі як додаткове навантаження. Саме тому від 2024 року всі ми очікуємо більше доступності, відповідних рішень і безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Офіційний сайт Національного агентства України з питань державної служби. URL: https://nads.gov.ua/news/ukhvaleno-plan-zakhodiv-z-realizatsii-natsionalnoi-stratehii-iz-stvorennia-bezbariernoho-prostoru-v-ukraini(дата звернення – 10.02.2024).

2. Про затвердження плану заходів на 2023-2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2023 року № 372-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-na-20232024-roky-z-realizatsii-natsionalnoi-stratehii-iz-stvorennia-bezbariernoho-prostoru-v-ukraini-na-period-d (дата звернення (10.02.2024).
3. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 року № 366-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text

Сороченко Мирослав

ВПЛИВ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Російська збройна агресія проти України стала серйозним викликом для всієї країни, зокрема й системи публічного управління. Війна вимагає швидкої адаптації органів публічної влади до нових умов задля ефективного захисту країни, допомоги постраждалому населенню та забезпечення життєдіяльності суспільства.

У цій ситуації істотно зростає роль інститутів громадянського суспільства та його взаємодії з суб'єктами публічного адміністрування. Адже саме громадські організації, волонтерські об'єднання та активісти є найбільш мобільними та гнучкими у наданні необхідної гуманітарної і соціальної підтримки постраждалим категоріям населення.

Разом із тим, в умовах війни громадськість вимагає максимальної прозорості та ефективності публічного адміністрування, особливо при розподілі обмежених ресурсів і залученні міжнародної допомоги. Відповідно, посилюється громадський контроль за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування.

Тож, розвиток партнерських відносин між державою і громадським сектором набуває особливого значення в умовах воєнного стану. Вдала взаємодія між цими інституціями дає змогу об'єднати ресурси і зусилля задля досягнення спільної мети – захисту України та українців.

Посилення ролі громадських організацій та волонтерського руху у наданні гуманітарної допомоги цивільному населенню під час війни є вкрай

важливим фактором подолання наслідків воєнних дій. Основними видами діяльності громадського сектору в контексті подолання наслідків збройної агресії рф, постають наступні.

Активне долучення громадських організацій до організації евакуації мирного населення із зон активних бойових дій. Зокрема, вони координують роботу волонтерів, які безпосередньо допомагають людям дістатися пунктів евакуації. [1, с. 5]. Крім того, громадські активісти забезпечують тимчасове розміщення евакуйованих у волонтерських центрах, де їм надається харчування, предмети першої необхідності, психологічна та медична допомога. Така підтримка є вкрай важливою для людей, які раптово залишилися без житла та засобів до існування.

Громадські організації відіграють провідну роль у зборі та розподілі гуманітарної допомоги серед цивільного населення в районах бойових дій [2, с. 35]. Зокрема, вони організовують збір продуктів харчування, предметів першої необхідності, лікарських засобів, одягу та інших речей серед населення та бізнесу. Після цього все це сортується, фасується і доставляється волонтерами в найбільш постраждалі регіони. Так, лише за 2022 рік громадськими організаціями та волонтерами було зібрано гуманітарної допомоги на суму понад 5 млрд гривень.

Активістами громадських організацій налагоджено тісну співпрацю з органами державної та місцевої влади з питань надання гуманітарної допомоги – зокрема з Міністерством соціальної політики, регіональними та місцевими адміністраціями [3, с. 105]. Разом вони координують зусилля щодо визначення пріоритетних гуманітарних потреб в кожному регіоні та оперативного реагування на них. Така партнерська взаємодія влади і громадянського суспільства стала запорукою ефективності системи надання гуманітарної допомоги в умовах війни.

Підвищення рівня суспільного контролю за діяльністю органів публічної адміністрації є важливим чинником забезпечення прозорості та підзвітності влади в умовах воєнного стану.

По-перше, громадські організації здатні активно моніторити ефективність роботи державних органів під час війни [5]. Зокрема, аналізується оперативність реагування на запити громадян, якість надання адміністративних

послуг, рівень корупції тощо. Результати такого моніторингу оприлюднюються у щоквартальних звітах та надаються Кабінету Міністрів.

По-друге, представники інститутів громадянського суспільства запрошуються до участі у контролі за використанням бюджетних коштів, виділених на потреби оборони та безпеки в умовах війни [6]. Зокрема, вони беруть участь у роботі спеціальних контрольних комісій та громадських рад при органах військового управління та силових відомствах.

Зміцнення довіри між владою та громадянським суспільством є запорукою консолідації українського суспільства перед зовнішньою загрозою і досягнення спільних цілей на шляху розбудови успішної європейської держави.

Ще до початку повномасштабної війни в Україні активно розвивається практика партнерства між органами державної влади та інституціями громадянського суспільства на базі діючого законодавства по його сприянню [7]. Це дозволяє враховувати думку громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Крім того, під час війни активізувалась взаємодія між громадськими організаціями та ЗСУ, Національною гвардією, прикордонною службою, розвідувальними органами тощо [8, с. 140]. Відбувається скоординована робота щодо забезпечення армії всім необхідним, підтримки ветеранів і сімей загиблих, стратегічних комунікацій. Така синергія значно посилює обороноздатність та життєстійкість українського суспільства.

Отже, можна констатувати посилення партнерської взаємодії між органами державної влади та інституціями громадянського суспільства в умовах війни. Саме на засадах довіри, прозорості та співпраці між громадою і владою закладаються підвалини майбутньої перемоги та успішної повоєнної відбудови країни.

Узагальнюючи, можна зробити однозначний висновок, що роль громадянського суспільства в Україні істотно посилилася в умовах війни з російським агресором.

Зусилля громадськості спрямовані на вирішення найбільш гострих гуманітарних проблем – евакуації людей із зон бойових дій, їх тимчасового житлового влаштування, харчування, медичного забезпечення, а також зборі та цільовій доставці найнеобхідної допомоги – продуктів, медикаментів,

предметів першої потреби в райони активних військових дій. Це істотно доповнило зусилля держави в наданні адресної підтримки своїм громадянам.

З боку громадянського суспільства в умовах воєнного стану посилилося зростання суспільного контролю за діяльністю органів публічної адміністрації і влади загалом, моніторингу ефективності роботи державних органів під час війни, оцінки рівня корупції, цільового витрачання бюджетних коштів, виділених на потреби оборони та безпеки, що сприяло посиленню прозорості публічної адміністрації.

Отже, на практиці доведено, що партнерська взаємодія держави з інститутами громадянського суспільства в умовах воєнного стану значно підвищує результативність, швидкість та гнучкість реагування на раптові виклики, істотно розширює ресурси для вирішення критичних суспільних проблем, забезпечує консолідацію суспільства та його готовність спільно долати тимчасові труднощі заради майбутньої перемоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Іванов І. І. Роль волонтерського руху під час війни. Київ : НІСД, 2022. 157 с.
2. Звіт про діяльність гуманітарних організацій в Україні за 2022 рік. Київ: Міністерство соціальної політики України, 2023. 113 с.
3. Сидоренко О. Громадські організації та влада: моделі взаємодії. Київ: Стилос, 2020. 245 с.
4. Про затвердження плану заходів до 2024 року щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2023 р. № 160-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-2023-%D1%80#Text
5. Закон України «Про громадські об’єднання». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 1, ст.1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text (дата звернення: 19.02.2024).
6. Закон України «Про національну безпеку України» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст.241. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення: 19.02.2024).
7. Указ Президента України «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#n17 (дата звернення: 19.02.2024).
8. Громадянське суспільство і влада: шляхи взаємодії: монографія / за ред. Ю. Остапець. Київ: Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ, 2021. 420с.

Стрикун Ольга

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДОШКІЛЬНОЮ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ

Дошкільна освіта як в Україні, так і в багатьох інших країнах світу відіграє вагому роль у системі безперервної освіти. Відповідно управління дошкільною освітою залишається одним із пріоритетних напрямів освітньої політики держав. Намагання виявляти і впроваджувати найефективніші шляхи підвищення результативності в управлінні дошкільною освітою провідних країн дозволить ефективно реформувати систему освіти в Україні. Разом з тим зазначимо, що входження України до міжнародного освітнього простору передбачає також нагромадження власного досвіду публічного управління.

Дослідження механізмів управління освітою найбільш розвинених країн відображені в наукових роботах І. Зязюна, М. Лещенко, В. Лугового, С. Майбороди, К. Корсака та ін. Питанням зарубіжного досвіду дошкільної освіти приділено увагу такими науковцями, як В. Зебзеєва, С. Дудко, Л. Козак, Т. Кристопчук, Л. Литвин, Т. Поніманська, С. Сисоєва та ін.

Наявність якісної, доступної дошкільної освіти та догляду за дітьми дошкільного віку залишаються важливим пріоритетом для країн ЄС.

Параметри виміру якості дошкільної освіти, виокремлені Європейською комісією у 2019 році, складають: якість структури, якість процесу, якість результатів. Робоча група, до складу якої входили експерти, висунуті країнами-членами ЄС та організаціями стейкхолдерів, виокремила п’ять параметрів виміру якості дошкільної освіти: доступність дошкільної освіти для всіх верств населення, єдині підходи до організації дошкільної ланки, залучення громадських об’єднань до дошкільної справи, повага до цінностей, переконань та культури батьків щодо виховання їхніх дітей, а також робочу силу (кваліфікований персонал) [1, с. 37].

Проведемо аналіз деяких аспектів організації обов’язкової дошкільної освіти в країнах Європи. За даними інформаційного бюлетеня Європейської комісії «Обов’язкова освіта в Європі 2023-2024» [2], у близько половині систем освіти країн Європи навчання у закладах дошкільної освіти принаймні один рік є обов’язковим. У більшості європейських освітніх систем обов’язкова освіта розпочинається з початкової освіти (рівень МСКО 1 (міжнародна стандартна

класифікація освіти)), зазвичай у віці 6 років. Отримати дошкільну освіту (рівень МСКО 0), принаймні на останньому році перед навчанням у початковій школі, є обов'язковим у таких країнах як: Болгарія, Чеська Республіка, Греція, Франція, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Угорщина, Нідерланди, Австрія, Польща, Фінляндія, Швеція, Швейцарія, Сербія. У Франції та Угорщині найбільш ранній вік початку обов'язкової освіти – з 3 років. В противагу цим показникам, в Естонії та Хорватії обов'язкове навчання починається на рівні МСКО 1, з 7-річного віку [2].

Обов'язкова дошкільна освіта з 3 до 6 років у Франції запроваджена на законодавчому місце в дошкільному навчальному закладі з трирічного віку. Рішення про обов'язкову дошкільну освіту призвело до розширення повноважень рівні у 2019 році. Разом з тим, з 1989 року кожна дитина країни має законне право на муніципалітетів у розподілі фінансових ресурсів.

Для порівняння зазначимо, що обов'язковою в Україні на законодавчому рівні визначена дошкільна освіта для дітей старшого дошкільного віку (від п'яти до шести (семи) років). Діти з особливими освітніми потребами можуть продовжувати дошкільну освіту до 8-ми років на підставі висновку інклюзивно- ресурсного центру. Дошкільна освіта передбачає різні форми здобуття, зокрема освіту в сім'ї - за сімейною (домашньою) формою здобуття дошкільної освіти [3]. Жоден нормативно-правовий акт не зобов'язує батьків повідомляти уповноважений орган управління освіти про те, у який спосіб і в якій формі дитина старшого дошкільного віку охоплена освітою відповідно до стандарту дошкільної освіти. Це практично унеможливлює здійснення обліку та з'ясування ситуації щодо охоплення обов'язковою освітою дітей 5-річного віку, які не відвідують садок.

Децентралізація освіти як процес розширення повноважень місцевих органів виконавчої влади в управлінні закладами освіти, надання їм самостійності у вирішенні організаційних, управлінських, фінансових питань задля забезпечення якості освітніх послуг синхронно відбувалась разом з процесами децентралізації влади в Європі. В основу децентралізації освіти України закладено положення Європейської хартії місцевого самоврядування [4] та найкращі світові стандарти суспільних відносин в освітній сфері [5, с.13].

Серед найвищих у Європі є рівень централізації управління освітою в Греції. Практично всі функції і права належать Міністерству освіти і релігій.

Вивчення досвіду становлення та особливостей управління дошкільною освітою в Польщі, на нашу думку, може бути корисним з огляду на успішність реформ Польщі на її шляху від посткомуністичної країни до членства в ЕС.

Досить перспективним для використання в Україні є польський досвід розвитку адміністративного й освітнього самоврядування місцевих одиниць, які перебувають у різних умовах і мають постійно шукати власні шляхи розвитку базової освіти, опираючись на власний інтелект та ресурси [5].

Термін "дошкільна освіта" в Польщі, як і в інших європейських країнах, не є характерним для вживання. Натомість використовуються терміни «дошкільний догляд», «дошкільне виховання», «рання освіта».

До 2011 року ясла садочків Польщі, в яких виховувалися діти до 3 років, перебували в підпорядкуванні системи охорони здоров'я і вважалися установами, які надають медичні послуги [6]. Сьогодні в країні до закладів для дітей віком від 0 до 3 років відносяться: ясла (żłobek); дитячі садки (klub dziecięcy). Відвідування цих закладів у Польщі не є обов'язковим. Вони не є частиною системи освіти, а підпорядковані Міністерству сім'ї та соціальної політики.

До вищевказаного варто додати, що обов'язки з питань освіти та догляду за дітьми дошкільного віку в системі дошкільної освіти Франції також розподілені між органами Міністерства соціальних питань та охорони здоров'я дітей (Ministere des Affaires sociales et de la Sante) та Міністерства Національної освіти (Ministere de l'Education nationale). Питання догляду дітей до 3-річного віку віднесені до відповідальності Міністерства соціальних питань та охорони здоров'я дітей [7].

Для дітей у віці 3-6 років у Польщі діють: дошкільні заклади (przedszkole); дошкільні підрозділи в державних освітніх закладах (oddział przedszkolny w szkole podstawowej); заклади дошкільної освіти (zespół wychowania przedszkolnego); дошкільні пункти (punkt przedszkolny).

Дошкільна освіта Польщі є факультативною для дітей віком 3-5 років, проте - обов'язковою для дітей у віці 6 років (однорічна підготовка до школи - zerówka) [8].

Діти 6-го року життя в Польщі мають обов'язково відвідувати або дитячі садки, або передшкільні класи, що приєднані до початкової школи. Міністерством національної освіти і спорту починаючи з 2004-2005 навчального року введено обов'язковий нульовий клас [7, с.50].

Управління дошкільною освітою в Польщі децентралізовано та передано місцевим органам (комунам).

Основну роль в ініціації та здійсненні контролю за освітньою політикою відіграє міністр національних справ. Міністр національної освіти зобов'язаний консультуватися з педагогічними спілками щодо рішень, які ухвалюються в галузі освіти, а в певних випадках отримати їх схвалення. Міністерство національної освіти відповідає за майже всю систему освіти, за винятком вищої освіти, яка перебуває під наглядом міністра науки [7, с.50].

Заклади дошкільної освіти Польщі повинні мати офіційний мандат на забезпечення освіти, виховання та догляд дитини, а також мусять бути зареєстровані в муніципалітеті, який безпосередньо контролює їхню діяльність. Муніципалітети відповідають за підбір адміністрації, організацію роботи закладів дошкільної освіти та забезпечення місць для 5–7- річних дітей.

Більшість освітніх установ у Німеччині є державними, проте в країні переважають приватні дошкільні установи. Управління освітою знаходиться в розпорядженні земельних урядів (у країні їх 16) та є децентралізованим, що не виключає загального керівництва з боку центрального уряду: Міністерство освіти розробляє концепцію освітньої політики, виділяє кошти на розширення установ освіти. Згідно з Конституцією у Німеччині держава контролює систему освіти у країні, але разом з тим у кожному земельному уряді існує міністерство, що керує всіма освітянськими питаннями [7, с.51].

У Німеччині здійснюється моніторинг розвитку дитини, що спрямований на досягнення трьох цілей: підвищення продуктивності персоналу; виявлення потреб у навчанні персоналу; сприянні розвитку дитини. За розробку та проведення системи моніторингу відповідають місцеві органи влади [7, с.52].

Отже, в європейських країнах існує розмежування понять «догляд» і «рання освіта», на відміну від єдиного поняття «дошкільна освіта» в Україні. Обов'язкова дошкільна освіта країн Європи передбачає відвідування дитиною закладу та визначену кількість років обов'язкової освіти перед шкільним

навчанням. Європейські підходи дозволяють конкретизувати задачі і відповідальність органів влади щодо забезпечення гарантій доступності і якості освіти дітей вікового діапазону, на який поширюється юридичний обов'язок.

Управління дошкільною освітою більшості країн Європи має децентралізований характер. Муніципалітети (тобто – місцева влада) відповідальні за здобуття дітьми дошкільної освіти та створюють відповідні умови: будівництво та утримання закладів, сприяють створенню приватних закладів, забезпечують надання місцевих субвенцій та компенсацій, проводять заходи моніторингу якості освітньої послуги.

Врахування та впровадження кращого досвіду зарубіжних країн у систему управління освітою України в процесі входження нашої держави в міжнародний освітній простір зумовлює потребу в аналізі здобутків зарубіжної системи управління дошкільною освітою та подальших наукових розвідках напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бєлєнька Г., Коваленко О., Шинкар Т. Якість дошкільної освіти в Україні та країнах ЄС: параметри виміру та методичний супровід. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 72. С. 147-154. URL:https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.72-1.6
2. Обов'язкова освіта в Європі 2023-2024. URL: https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/sites/default/files/2023-09/Compulsory_education_in_Europe_2023_2024.pdf
3. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14
4. Європейська хартія місцевого самоврядування. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
5. Шиян Р. Децентралізація освіти у Польщі: досвід для України. URL: https://old.decentralization.gov.ua/
6. Антонюк Ю. Компаративний аналіз системи управління дошкільними навчальними закладами в Польщі та Україні. URL: http://eprints.zu.edu.ua/24264/1/Антонюк.pdf
7. Соловей Ю. Зарубіжний досвід управління системою дошкільної освіти. *Освітні обрії*. № 2(49), 2019.
8. Дошкільна та середня освіта у Польщі – особливості та нюанси. URL: https://uapl.info/osoblyvosti-doshkilnoi-ta-shkilnoi-o/
9. Козак Л. Сучасна дошкільна освіта: європейський досвід. ISSN Online: 2312-5829. Освітологічний дискурс, 2017, № 3-4 (18-19)

10. Особливості дошкільної освіти в країнах Європи – основні відмінності з Україною. URL: https://eo.gov.ua/osoblyvosti-doshkilnoi-osvity-v-krainakh-yevropy-osnovni-vidminnosti-z-ukrainoiu/2023/11/01/

Судак Дмитро

ФОРСАЙТ ЯК ТЕХНОЛОГІЇ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ

Міжнародний досвід запровадження стратегічного управління та планування як провідного напряму планування (управління) на державному рівні свідчить про можливості якісної зміни соціально-економічної ситуації та підвищення ефективності бюджетної політики під час застосування сучасних технологій стратегічного управління, соціально-економічного прогнозування та планування. Прикладом є досвід США, Канади, Італії, Німеччини, Франції, Китаю, Японії та Південної Кореї [1], які одними з перших почали застосовувати механізми стратегічного планування розвитку в різних сферах державного управління та постійно апробують та розвивають технології цього планування.

Проблема впровадження системи державного стратегічного планування пов’язана із розвитком сучасних технологій стратегічного планування. До найбільш пріоритетних з них належить технологія форсайту, яка трактується як технологія єдності прогнозування, стратегічного управління та політичних рішень. Цю технологію слід розглядати як наукову основу формування бюджетної стратегії на довгострокову перспективу. Вивчення трьох складових форсайту в єдності характеризує сучасний форсайт, його роль визначається як основа розробки прогнозів, а потім стратегій.

Роль форсайту полягає в тому, що ця технологія виступає своєрідним мостом між дослідженнями перспектив та розробкою політичних, соціально-економічних, технологічних, корпоративних планів та стратегій. Його розглядають як особливу організаційну технологію, що включає елементи на майбутнє з боку бізнесу, суспільства, держави.

Для розуміння змістовних основ форсайту необхідно простежити еволюцію виникнення та розвитку цієї технології прогнозування (табл. 1).

Таблиця 1. Еволюція виникнення форсайту як наукової технології прогнозування

Етапи розвитку	Сфера застосування та механізм організації
Перший етап. Технологічний форсайт	Певні прийоми технологічного форсайту (Technology Foresight) використовувалися в США в галузі оборонних досліджень і перспектив безпеки в 1950-х рр. Елемент цієї технології був ефективно застосований в Японії в 1971 р. в ході реалізації організацією Science and Technology Foresight Center проєкту Future Technology in Japan toward the Year 2030, що розробляється National Institute of Science and Technology Policy (NISTEP) [2]. З 1971 р. кожні п'ять років у Японії публікується прогноз наукових та технічних досягнень на наступні 30 років, що має системний характер. Цей документ широко використовується розробниками науково-технічної політики країни, науково-дослідними інститутами та лабораторіями, навчальними закладами, а також у підприємницькій сфері.
Другий етап - перехід форсайту на державний рівень та розвиток ринково орієнтованого форсайту	Однією з перших технологію форсайту на державному рівні стала використовувати Великобританія. Програма технологічного прогнозування в цій країні була сформована у 1993 р. з бюджетом приблизно 1 млн фунтів стерлінгів. Також у 1990-і рр. форсайт почали застосовувати уряди США, Японії та Австралії. Практика застосування форсайту набула значного розвитку і в Ірландії. Ця держава поставила собі за мету – до 2010 р. довести рівень витрат на наукові дослідження та розробки до 2,5% ВВП [1]. У контексті її реалізації уряд та громадські інститути країни звернулися до досвіду використання форсайту. Перший пілотний форсайт-проєкт було здійснено тут у 1998 р., а у 2003 р. після оцінки його результатів було прийнято рішення про організацію загальнонаціонального форсайт-процесу на постійній основі. В основі ірландського досвіду використання форсайту як фактора національного зростання лежать виявлення нових та коригування наявних стратегічних технологічних напрямів. На другому етапі, коли більше уваги стали приділяти розробці ринково орієнтованого форсайту, в якому оцінювалися соціальні та культурні наслідки появи та впровадження технологій (наприклад, впливу Інтернету на сімейні та політичні інститути, організацію праці), слово «технологічний» почало з'являтися дедалі рідше. Технологічний прогноз почали прив'язувати до вирішення конкретної проблеми (ліквідація голоду, злиднів, забезпечення безпеки тощо).

Третій етап – процесуальний форсайт як інструмент консенсусу для суспільства	При переході до третього етапу форсайт все більше стає технологією переговорів еліт, створення консенсусу про майбутнє для всього суспільства. Форсайт третього етапу розвитку використовується як системний інструмент впливу на формування майбутнього, що дозволяє враховувати можливі зміни у всіх сферах суспільної діяльності – науці та технологіях, економіці, соціальних та суспільних відносинах, культурі [3]. У сучасних умовах можна говорити про становлення форсайту на міжнародному, національному, регіональному, муніципальному рівнях та у сферах розвитку бізнесу, кожна з яких має певну специфіку. Саме тому прикметник "технологічний", як правило, вживають досить рідко, хоча воно не втратило свого значення. Особливе місце на цьому етапі форсайт посідає у системі національного інноваційного розвитку. У Японії Національний інститут науково-технічної політики (NISTEP) опублікував результати роботи над черговим – десятим прогнозом з тимчасовим горизонтом до 2050 р. Експертам було запропоновано проаналізувати 858 конкретних тем, розподілених за 13 тематичними розділами. У прогнозі було чітко виділено 130 конкретних інноваційних напрямів, кожному з яких складено докладний опис, що розкриває як його зміст, і соціально-економічну вагомість. У науково-методичній та організаційній роботі залучили 170 фахівців, а кількість експертів, які взяли участь у другому турі опитування, становила 2239 осіб [2]. На цьому етапі сформувалося кілька специфічних зон розвитку форсайту: 1) Американський форсайт, який можна назвати інституційним керуванням майбутнім. Він реалізується як управлінська технологія – дуже цінна та просунута. Ця технологія дозволила американцям захопити та утримувати лідерство у технологічному розвитку. Слід зазначити, що механізми інституціоналізації інновацій створюються з випередженням, тому форсайт інструментарій найбільш ефективний. Заснувавши біотехнологічну промислову організацію та прийнявши законодавчі акти по роботі з рекомбінантною ДНК, патентний захист продуктів селекції рослин, спостереження за генномодифікованими тваринами, дослідження стовбурових клітин, Сполучені Штати забезпечили собі першість у застосуванні біотехнологічних інновацій; 2) Японський форсайт. Онтологічна основа японського форсайту описана у рамковому документі «Внутрішній кордон: цілі Японії у XXI столітті». Зв’язок між прогнозуванням та адмініструванням забезпечується традиційністю, звичністю форсайту, наявністю у форсайтних досліджень свого місця у процедурі державного управління. Соціоінженерна складова включена через систему державного замовлення на інноваційну діяльність великих корпорацій; 3) Європейські форсайти. Вони гранично формалізовані та предметні, взагалі не містять прогностичного елемента і повинні розглядатися як сукупність уявлень про майбутнє, що склалися у європейських елітах. Форсайтні технології застосовуються в Європі масово та проводяться десятками в кожній країні.

Міжнародний досвід показує, що практично у всьому світі всі сценарії майбутнього країн вже понад 30 років розробляються за результатами форсайтів та є керівництвом для ухвалення стратегічно важливих рішень. За чверть століття державами, регіонами, великими компаніями було проведено понад 800 форсайт-досліджень національного рівня щодо визначення стратегічного курсу розвитку продуктивних сил країни, людського капіталу, науки, систем управління тощо. Наприклад, у форсайт-проєкті в галузі розвитку водневої енергетики в країнах Північної Європи до 2030 р. взяли участь 16 партнерів з наукових установ, промисловості, енергетичних компаній та асоціацій із 5 країн Північної Європи - Данії, Фінляндії, Швеції, Ісландії та Норвегії [1]. У країнах Західної Європи було проведено велику кількість досліджень, спрямованих на виявлення перспектив розвитку науки та технологій. Ці дослідження здійснювалися як окремими країнами (насамперед провідними економіками - такими як Австрія, Великобританія, Німеччина, Італія, Франція), і Євросоюзом загалом на наднаціональному рівні.

Перерахуємо основні риси практики проведення форсайт у Європі:

1) «Форсайт – це процес, який включає 3 фундаментальні елементи: погляд на перспективу (довгостроковість, далекоглядність); планування (вироблення політик, цілепокладання) та участь акторів (основних замовників/зацікавлених осіб) та застосування різних джерел інформації».

2) Оскільки прогнозні дослідження та Форсайт-проєкти в ЄС використовуються при формуванні стратегій науково-технічного розвитку країн та Європейського союзу загалом, в основному вони організовуються та фінансуються національними та наднаціональними державними структурами різного рівня.

3) Прогнозні дослідження здійснюються в країнах Західної Європи на замовлення та за фінансової підтримки держави та бізнесу. Відрізняються державні та корпоративні прогнози методами дослідження, що використовуються, за тимчасовим горизонтом аналізованих явищ і за цільовим призначенням. У державних Форсайтах переважно використовуються такі методики, як огляд літератури, «мозковий штурм», експертні панелі, сценарії. У бізнес-секторі превалюють технологічні «дорожні карти», експертні панелі, сценарії, також застосовується SWOT-аналіз, метод Дельфі.

4) Основною характерною рисою сучасного етапу прогнозування є міждисциплінарність проведених досліджень, у яких бере участь широке коло науково-дослідних, експертних та консультативних організацій, наукові центри державних університетів, дослідницькі підрозділи великих компаній та корпорацій та ін.

5) Під час розробки прогнозів враховуються інтереси держави, бізнесу та громадянського суспільства, у дослідженнях розглядаються соціальні, економічні та технологічні аспекти.

6) Цінність проведення Форсайт-досліджень полягає не в отриманні кількісних оцінок, а у виявленні різних варіантів розвитку подій на основі багатофакторного аналізу з визначенням векторів, тенденцій та ключових напрямів майбутніх змін.

Отже, форсайт-дослідження проводяться на різних рівнях: національному, регіональному, галузевому. Розглянутий майбутній період зазвичай становить від 30 до 50 років. Багато з обговорюваних питань мають яскраво виражений соціальний характер і пов’язані зі сферою публічного управління, забезпеченням сталого розвитку країн, регіонів та міст, включаючи, наприклад, екологічні проблеми та шляхи їх вирішення, розвиток громадського транспорту, створення комфортних умов життєдіяльності людини. Застосовується міждисциплінарний підхід, у дослідженнях беруть участь як вчені-теоретики, дослідники та науковці, так і фахівці практики та представники бізнесу з різних сфер суспільно-економічної діяльності. Результати подібних досліджень, як правило, розміщуються у вільному доступі та використовуються як органами державного управління для вдосконалення макроекономічної та соціальної політики, так і компаніями для розробки стратегій розвитку бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Koen J., Bruel D., Preenen P., van der Torre W. Exploring the future with PRO-SPECT: an evidence-based modular foresight approach. European Public and Social Innovation Review. 2023. Vol. 8. Issue 2. pp. 40-53.
2. Suominen A., Hajikhani A., Ahola A., Kurogi Y., Urashima K. A quantitative and qualitative approach on the evaluation of technological pathways: A comparative national-scale Delphi study. Futures. 2022. Vol. 140. 102967. DOI: https://doi.org/10.1016/j.futures.2022.102967

3. Klooster S.A., Cramer T., Asselt M.B.A. Foresight in action: A longitudinal study based on a 25-year journey in the world of policy-oriented foresight. Futures. 2024. Vol. 155. 103294. DOI: https://doi.org/10.1016/j.futures.2023.103294

Терзян Рубен

МІЖНАЦІОНАЛЬНІ ПРОЄКТИ В ІТ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ

У сучасному світі міжнаціональні проєкти в сфері інформаційних технологій набувають все більшого значення, сприяючи інноваціям, розвитку економіки та співпраці між різними країнами. Ця доповідь присвячена аналізу ключових аспектів управління та ефективності таких проєктів.

Значення міжнаціональних проєктів у сфері ІТ надзвичайно велике. Вони стимулюють обмін знаннями та інноваціями між країнами, сприяючи швидкому розвитку технологій та покращенню якості життя людей. Завдяки міжнаціональним проєктам, компанії можуть об’єднувати таланти та ресурси з різних культур, що дозволяє їм створювати більш інноваційні та конкурентоспроможні продукти. Крім того, такі проєкти сприяють зближенню культур та сприяють розвитку міжнародних партнерств.

Наприклад, проєкт розробки відкритого програмного забезпечення Linux є одним з найбільш успішних міжнаціональних проєктів у сфері ІТ [1]. Співпраця програмістів з різних країн сприяла створенню стабільної та надійної операційної системи, яка використовується мільйонами користувачів по всьому світу. Цей проєкт показує, як спільна робота команд з різних культур може призвести до створення продукту високої якості, який відкриває нові можливості для користувачів.

Інший приклад - міжнародні проєкти в галузі штучного інтелекту та машинного навчання. Співпраця науковців з різних країн у цих областях дозволяє розвивати нові методи та алгоритми, які можуть бути застосовані в різних галузях, від медицини до фінансів. Такі проєкти сприяють розвитку інновацій та впровадженню передових технологій, що мають великий потенціал для зміни сучасного світу.

Однією з найважливіших складових успішного управління міжнаціональним проєктом є здатність ефективно спілкуватися та взаємодіяти

з командами з різних культур [2]. Важливо мати розуміння різниць у способах сухвалення інформації, комунікації та вирішення проблем, які можуть виникнути через міжкультурні розбіжності. Наприклад, для ефективної комунікації може знадобитися використання різних мов або мовних перекладачів, а також знання особливостей культурного контексту для уникнення недорозумінь.

Управління міжнаціональними проєктами вимагає ретельного планування та координації дій між командами з різних країн. Важливо забезпечити, щоб усі члени команди розуміли свої завдання, терміни та очікувані результати. Для цього можуть використовуватися професійні інструменти для управління проєктами, такі як системи контролю версій, документування вимог та етапів розробки, а також регулярні зустрічі та відстеження прогресу.

Управління міжнаціональними IT-проєктами також означає управління різноманітністю та урахування індивідуальних потреб членів команди. Важливо створити відкрите та підтримуюче середовище, де кожен член команди почувається комфортно та може внести свій внесок у проєкт. Це може включати проведення тренінгів з міжкультурної комунікації, підтримку різних стилів роботи та надання можливостей для розвитку культури співпраці [3].

Наприклад, компанія Google успішно керувала міжнаціональними IT-проєктами, такими як розробка пошукового двигуна або операційної системи Android.

Оцінка ефективності міжнаціональних IT-проєктів є критичною для забезпечення їх успішності та виправлення можливих недоліків. Нижче наведені кроки, які можуть допомогти у виконанні цього завдання:

Спочатку необхідно визначити чіткі критерії успішності для міжнаціонального IT-проєкту, які відображають його цілі та об’єктивні результати. Це може включати такі показники, як час виконання, витрати, якість продукту та задоволеність клієнтів. Наприклад, критерії успіху для міжнаціонального проєкту розробки програмного забезпечення можуть включати вчасне завершення робіт, відповідність продукту вимогам користувачів та вищу якість в порівнянні з конкурентами.

Після визначення критеріїв успіху важливо проаналізувати фактори, які можуть впливати на їх досягнення. Це можуть бути такі аспекти, як міжкультурні розбіжності [4], недостатнє розуміння вимог клієнта, технічні труднощі чи зміни у вимогах. Наприклад, недостатня комунікація між членами команди з різних країн може призвести до недорозумінь та затримок у виконанні проєкту.

На основі аналізу факторів, що впливають на успішність проєкту, можна розробити рекомендації щодо покращення ефективності та результативності, а саме вдосконалення процесів комунікації, підвищення кваліфікації персоналу, використання новітніх технологій та методик розробки програмного забезпечення. Наприклад, впровадження системи відкритого спілкування та зворотного зв'язку може допомогти зменшити міжкультурні недорозуміння та підвищити ефективність співпраці між командами з різних країн.

Міжнаціональні проєкти в сфері інформаційних технологій мають великий потенціал для співпраці між країнами та розвитку галузі. Проте для досягнення успіху необхідно уважно планувати, керувати та оцінювати такі проєкти, враховуючи міжкультурні особливості та специфіку роботи в міжнаціональних командах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. History of Linux [A Complete Overview]. URL : https://linuxsimply.com/linux-basics/introduction/history-of-linux/
2. Єрастова-Михалусь І. Б. Основи міжкультурної співпраці : навч. посіб. Харків : ХНЕУ, 2015. – 65 с.
3. Олексенко О. О. Тренінги з міжкультурної комунікації : навч. посіб. Харків : ХНЕУ, 2015. – 72 с.
4. Adler N. J. Communicating Across Cultural Barriers. International Dimensions of Organizational Behaviour. – 2nd ed. – Boston, MA : PWS-KENT Publishing Company, 2000. – 17 p.

Трубієнко Костянтин

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКСТРЕНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ЇЇ НАДАННЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МЕДИЧНОЇ РЕФОРМИ

Тактика медичної реформи в Україні 2018 р. полягала у триетапній трансформації системи охорони здоров'я. На першому етапі відбулося

реформування первинної ланки надання медичної допомоги, що включало не лише сімейну медицину, а й екстрену та невідкладну медичну допомогу. Наступні етапи передбачали реформування вторинної, третинної медичної допомоги та запровадження професійного ліцензування лікарів.

Метою медичної реформи було трансформування сфери охорони здоров'я для підвищення якості ме- дичних послуг, доступності ліків, поліпшення ефективності використання бюджетних коштів, долучення місцевого самоврядування до розвитку ме- дичної галузі, підвищення рівня задоволеності населення системою охорони здоров'я, зміцнення здоров'я та подовження тривалості життя громадян. Як елемент реформування, Уряд вніс зміни до Типового положення про бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги, що передбачено Постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. №764. Відтепер функціонуватимуть бригади екстреної медичної допомоги, до складу яких входитимуть парамедики та екстрені медичні техніки, що передбачало поліпшити своєчасність та якість надання екстреної медичної допомоги, знизити рівень смертності від нещасних випадків, травм та гострих захво- рювань [1]. Актуальність даного питання спонукала на дослідження шляхів удосконалення екстреної медичної допомоги на різних етапах її надання через призму медичної реформи на прикладі Херсонської області.

Херсонська область має велику протяжність території, розгалужену мережу населених пунктів та всього п'ять територіальних округів та декілька лікарень, які можуть приймати хворих та постраждалих цілодобово. Першою проблемою реалізації положень медичної реформи є стан наших доріг, які не дають можливості бригадам екстреної медичної допомоги швидко та без перешкод доставляти хворих до лікувальних закладів, вкладаючись в так зване «терапевтичне вікно» - при інсультах, гострому коронарному синдромі, інфаркті міокарда чи політравмі.

Дещо згладжує ситуацію той факт, що у місті Херсоні працює оперативно-диспетчерське управління на базі Комунального некомерційного підприємства «Обласний територіальний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф» Херсонської обласної ради, яке приймає виклики від громадян та від працівників медич- них закладів за телефонною лінією «103».

Потім фельдшер із медицини невідкладних станів з приймання викликів та передачі їх виїзним бригадам швидкої медичної допомоги (ШМД) передає виклик в електронному вигляді на смартфон або планшет виїзним бригадам ШМД, що значно скорочує час ухвалення виклику та його передачу, це суттєво впливає на доїзд бригади до місця виклику.

За статистичними даними: доїзд бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги у містах області складає 89 % до 10 хв, а у сільській місцевості – 88% до 20 хв. Шанси на те, що у разі настання нещасного випадку чи серцевого нападу життя людини буде врятоване, а негативні нас- лідки для здоров'я – мінімізовані, залежать від строку початку надання першої допомоги та строку початку проведення критичних для виживання процедур на догоспітальному етапі, які повинні бути мінімальними. Не менше значення має ефективне госпітальне лікування та реабілітація.

У практичній медицині на кожному вказаному етапі є певні проблеми. Як уже показано на прикладі м. Херсона, перша проблема це недосконала організація раннього доступу до надання першої допомоги, що лише незначною мірою залежить від працівників екстреної медичної допомоги. Якість доріг, їх завантаженість, культура дорожнього руху, справність та кількість медич- ного транспорту, відсутність назв вулиць та нумерації будинків тощо – це ті причини, які подовжують термін надання невідкладної допомоги, а згідно з доказовими дослідженнями [2], статистично значуще зростання показників виживання серед пацієнтів екстреної медичної допомоги досягається лише у разі, коли пацієнти можуть розраховувати на початок такої допомоги не пізніше ніж через 4 хв після настання екстреної ситуації.

Настільки ранній доступ можливий лише у разі надання ефективної першої допомоги та забезпечення базової підтримки життя безпосередніми свідками на місці події. Хоча такі особи не можуть замінити професійних медичних працівників, вони можуть допомогти підтримати життя до прибуття професіоналів.

В Україні навички першої допомоги формально є частиною підготовки деяких фахівців (рятувальників аварійно-рятувальних служб, поліцейських тощо). Проте поточний підхід до їх залучення не є ефективним через ряд причин:

– не існує ефективного механізму контролю якості знань за результатами освітніх заходів;

– не існує реєстру осіб, які пройшли тренінги з надання першої допомоги, та відсутній механізм оперативного залучення їх до надання першої допомоги у разі настання нещасного випадку або надзвичайної ситуації;

– добровольці, які наважуються рятувати людину до прибуття швидкої, ніяк не захищені законодавством від притягнення до відповідальності у разі, коли людині все-таки не вдасться зберегти життя [2].

У порядку законодавчої ініціативи у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення надання першої допомоги» [3]. У результаті ухвалення цього Закону громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебу- вають на території України, в разі необхідності екстреної медичної допомоги отримають реальний шанс на виживання завдяки додатковій законодавчій мотивації пересічних громадян, які зможуть надати першу допомогу без страху подальшого покарання.

Ще однією проблемою екстреної допомоги є те, що певна кількість громадян України, зокрема особи з вадами зору та слуху, самостійно позбавлена шансу викликати екстрену медичну допомогу, оскільки такий виклик може прийматися лише через телефонний дзвінок. Багато свідчень сьогодні є щодо незадовільної якості надання медичної допомоги на догоспітальному етапі [2].

Професійна підготовка, кваліфікаційні вимоги та організація діяльності медичних працівників системи екстреної медичної допомоги часто не включає навичок роботи в команді. Водночас саме ефективна командна робота є запорукою якісної медичної допомоги пацієнту, який перебуває у невідкладному стані. Результати досліджень свідчать, що часто причиною смерті або ускладненого перебігу захворювання пацієнтів, які перебувають у невідкладному стані, є не лише індивідуальні помилки окремих медичних працівників, але і неефективність координації командної роботи фахівців бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги або працівників відділення екстреної (невідкладної) медичної допомоги закладу охорони здоров’я.

Низький рівень набутих навичок медичних працівників системи екстреної медичної допомоги зумовлений як відсутністю ефективних принципів підготовки фахівців, так і відсутністю ефективної системи контролю якості знань. Індивідуальна оцінка готовності лікарів до виконання своїх обов'язків сьогодні обмежується системою атестації та переатестації для підтвердження або підвищення кваліфікації.

Цей підхід має ряд недоліків, а саме:

– формальний характер, відсутність нагляду за якістю курсів підвищення кваліфікації та незалежного оцінювання для перевірки їх результатів, що створює корупційні ризики (адже якість навчання перевіряє та ж організація, що проводить це навчання);

– відсутність засвоєння та відновлення практичних навичок під час підвищення кваліфікації;

– відсутність ефективного механізму нагляду за проведенням перед-атестаційних циклів;

– відсутність дієвого механізму офіційного визнання міжнародних курсів, які проходять працівники системи екстреної медичної допомоги, як курсів, що зараховуються під час підвищення кваліфікації, що демотивує працівників опановувати доказові міжнародні практики.

Окремою додатковою проблемою є відсутність в Україні національних галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я з надання екстреної медичної допомоги, що ґрунтуються на доказовій медицині. Наявні галузеві стандарти часто суперечать доказовим міжнародним практикам. Також відсутній і механізм нагляду за дотриманням галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я з надання екстреної медичної допомоги медичними працівниками. У Концепції зазначається ще одна проблема – незадовільна якість та швидкість надання екстреної медичної допомоги на госпітальному етапі [2].

Шанси пацієнта не лише своєчасно потрапити в лікарню, але і бути успішно пролікованим, прямо залежать від підходів до організації надання екстреної медичної допомоги на госпітальному етапі. Ймовірність летального випадку, зокрема через додаткові ускладнення, сьогодні збільшують такі чинники:

– невідповідність сучасним вимогам надання екстреної медичної допомоги у відділеннях екстреної (невідкладної) медичної допомоги закладів охорони здоров'я, що ухвалюють пацієнтів;

– неспроможність більшості закладів охорони здоров'я, куди доставляють пацієнтів, провести повноцінну діагностику і надати комплексну медичну допомогу хворому, який перебуває у невідкладному стані;

– транспортування хворих, які перебувають у невідкладному стані, за територіальним принципом;

– відсутність чітких моделей комунікації та координації між бригадою екстреної (швидкої) медичної допомоги та відділенням екстреної (невідкладної) медичної допомоги;

– відсутність чітких моделей координації між відділеннями лікарні під час роботи із складними невідкладними випадками.

Крім безпосереднього впливу на перебіг захворювання та невідкладного стану пацієнта, нескоординовані процеси на рівні лікарні призводять до неефективного використання ліжкового фонду та робочого часу медичних працівників. Для м. Херсона характерна також проблема, зазначена в Концепції, – це низька спроможність системи екстреної медичної допомоги своєчасно забезпечити достатній об'єм якісної медичної допомоги у разі виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків [2].

Наявні в Україні алгоритми реагування на надзвичайні ситуації (зокрема – плани реагування державного, регіонального рівнів та плани реагування на рівні закладів охорони здоров'я) мають ряд прогалин. Поточні плани реагування не відстежують і не враховують реальну інформацію про здатність закладів охорони здоров'я швидко збільшити кількість лікарняних ліжок та кількість пацієнтів, які отримують екстрену медичну допомогу на госпітальному етапі. Така здатність включає не лише наявність місця для розміщення пацієнтів, але і необхідне технічне оснащення для одночасного надання екстреної медичної допомоги значній кількості осіб. Не сформована дієва система резервування медикаментів, медичних виробів.

Ці недоліки особливо гостро себе проявили по всій Україні в час пандемії Covid-19 та під час військової агресії з боку рф. Механізм міжвідомчої координації та взаємодії під час реагування на масові випадки, зокрема на

догоспітальному етапі, також є мало дієвими. Найважливішими елементами системи, яка включає засоби, процеси, заходи, які залучаються до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, – оперативно-диспетчерські служби – не завжди обладнані автономним радіозв'язком, що повинен об'єднувати всі наявні бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги, підрозділи екстреної медичної допомоги та заклади охорони здоров'я [4].

Лише в поодиноких випадках працює система безперервного професійного розвитку, зокрема практичних тренінгів щодо дій у разі виникнення інцидентів з великою кількістю постраждалих, із кризового менеджменту для працівників закладів охорони здоров'я, які працюють в режимі надання екстреної медичної допомоги. Сучасний підхід до кадрового забезпечення системи екстреної медичної допомоги потребує удосконалення. Зокрема має бути чітко визначено склад загальнопрофільних або спеціалізованих бригад. А це, відповідно, потребує введення змін та доповнень до кваліфікаційних вимог спеціалістів та фахівців, які працюватимуть у складі цих бригад.

Важливою є участь водія санітарного автотранспорту в наданні медичної допомоги на догоспітальному етапі у складі єдиної бригади, а для цього необхідно провести підготовку та навчання водіїв з питань надання першої медичної допомоги, визначити обсяг їх обов'язків, що частково вирішить запровадження посади водія-парамедика. Крім того, необхідно запровадити більш системний підхід до організації першої допомоги.

Координатором проектів ОБСЄ в Україні обґрунтовано необхідність системної співпраці органів державної влади та органів місцевого самоврядування, урядових та неурядових установ та організацій і громадян з метою посилення якості першої допомоги буде спрямована на виконання таких завдань [5]:

– обов'язкове оволодіння практичними навичками з надання першої допомоги та відповідна сертифікація працівників, чия діяльність пов'язана з високою ймовірністю присутності в екстрених ситуаціях і входить до їхніх обов'язків згідно із законодавством, створення і ведення реєстру таких осіб, забезпечення проведення регулярних навчань для підтримки навичок та

продовження дії сертифіката, перевірок на володіння відповідними компетентностями;

– підтримка можливостей проходження бажаючими громадянами за власні кошти навчання з отриманням сертифіката екстреного медичного реагувальника або навчання загальним навичкам першої допомоги без отримання такого сертифіката;

– започаткування проведення постійної просвітницької роботи серед населення, зокрема поширення інформації про перші кроки для свідків невідкладного стану, із залученням органів місцевого самоврядування, каналів поширення масової інформації, громадських організацій;

– розширення доступу до якісного стандартизованого навчання навичкам першої допомоги дітям для батьків під час вагітності та в післяпологовий період;

– залучення благодійних організацій та приватних підприємств на засадах корпоративної соціальної відповідальності до фінансової підтримки осна- щення засобами першої допомоги місць високої ймовірності екстрених ситуацій з потребою у наданні першої допомоги постраждалим (зокрема – великих станцій громадського транспорту), розроблення інтерактивних карт та програмного забезпечення (прикладних програм для мобільних засобів комунікації) для ідентифікації розміщення найближчого оснащення першої допомоги, зокрема дефібриляторів;

– захист надавачів першої допомоги від судових переслідувань зі сторони постраждалого або його законних представників у разі, коли вони допустили помилки під час добровільного надання першої допомоги такій особі або їхні зусилля виявилися неефективними (зокрема за допомогою правового регулювання, відомого в світі як «закон доброго самаритянина»).

При удосконаленні екстреної медичної допомоги на різних етапах її надання через призму медичної реформи в першу чергу необхідно звертати увагу на ситуативність та системність вирішення питань організації екстреної та невідкладної медичної допомоги. Першочергові завдання, які потрібно вирішувати при реформуванні системи, – це фінансові та кадрові. Солідарність у питаннях надання першої допомоги, захист медичних працівників, питання

страхування їх здоров'я, підвищення соціального статусу – потребують першочергового вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 764. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/764-2019-%D0%BF.
2. Про схвалення Концепції розвитку системи екстреної медичної допомоги : розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 р. № 383-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/383-2019-%D1%80.
3. Надання першої допомоги без страху подальшого покарання. URL : https://www.umj.com.ua/article/135276/nadannya-pershoyi medichnoyi-opomogi-bez-strahu-podalshogo-pokarannya.
4. Про аварійно-рятувальні служби : Закон України із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 21 грудня 2000 р. № 2171-III, від 19 січня 2006 р. № 3370-IV, від 24 вересня 2008 р. № 587-VI. URL : https://dnaop.com/html/3442/ doc-zakon-ukrajini-pro-avarijno-ryatuvalyni-sluzhbi-.
5. Існуючі механізми співпраці органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в контексті реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016–2020 рр. – К.: Ваіте, 2016. – 280 с.

Ференс Володимир

КЛЮЧОВА РОЛЬ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасних умовах вирішальним фактором успіху будь-якої організації, незалежно від її сфери діяльності та масштабів, є максимально ефективне використання її персоналу. Без належно підготовленого та злагодженого колективу неможливо досягти стійких результатів чи втілити поставлені цілі та плани, навіть маючи значні фінансові ресурси, високотехнологічне обладнання та сприятливі умови. Вміння ефективно спілкуватися з людьми, правильно відбирати, адаптувати та оцінювати їх, а також створювати стимули для ініціативи та зацікавленості у професійному зростанні стає ключовим завданням управління персоналом.

Основна мета кадрового менеджменту - сформувати ефективну систему залучення, пошуку, відбору та утримання кваліфікованих працівників, створити мотивуюче робоче середовище та забезпечити постійний професійний розвиток персоналу.

Управління персоналом є необхідною складовою загального управління організації та публічного сектору і має на меті готувати кадри до викликів оновлення організацій, що становить основу їхнього існування та розвитку.

Управління персоналом (також відоме як "кадровий менеджмент") представляє собою систематичну діяльність керівного персоналу організації, керівників і фахівців в галузі управління персоналом, що включає в себе розробку концепцій та стратегій кадрової політики, принципів та методів управління персоналом.[1]

Управління персоналом - це процес управління, спрямований на розробку концепції кадрової політики підприємства, організації або установи, кадрової стратегії, її принципів та методів з метою забезпечення ефективного використання кадрового потенціалу.

Успіх будь-якої організації залежить від її персоналу. Персонал є одним з ключових ресурсів, необхідних для досягнення поставлених цілей та завдань. Ефективність організації напряму залежить від персоналу, інвестиції в кадровий потенціал стають стратегічним фактором конкурентоспроможності в умовах ринкової економіки.

Практична важливість управління персоналом виявляється в ідеальному створенні практики керівництва персоналом, розробці теорії, стратегії, методів, прийомів і засобів управління персоналом; раціоналізації, глибокому критичному осмисленні практичного керівництва людьми та його налаштуванні на вимоги економічної (бізнесової) та соціальної ефективності; спонуканні керівників до зміни моделей, методів, стилю, прийомів та засобів керівництва працівниками на основі альтернатив, запропонованих наукою. Україна стикається з ситуацією, коли в управлінні персоналом приділяється недостатньо уваги. Технології розробки та ухвалення кадрових рішень залишаються недосконалими і не мають наукового обґрунтування. Більшість підприємств не мають чіткої орієнтації на досягнення соціальної ефективності у керівництві персоналом. Ця проблема пов’язана з рядом складних викликів у сфері управління персоналом на українських підприємствах. Управління персоналом - це комплекс заходів, спрямованих на пошук, розвиток, мотивацію та оцінку працівників, реалізованих керівництвом організації, і є однією з основних передумов успішної діяльності підприємства.

"Кадровий менеджмент" охоплює наступні аспекти: Інноваційні підходи до управління персоналом; Розвиток та управління компетенціями співробітників; Методи управління конфліктами в організації; Організаційне управління персоналом; Управління та регулювання поведінкою персоналу; Професійна орієнтація співробітників; Процеси вивільнення персоналу та їх управління; Встановлення та досягнення цілей управління персоналом; Професійний розвиток та кар'єрне зростання співробітників; Соціальне управління в організації; Управління соціально-трудовими відносинами; Стресове управління на робочому місці; Адаптація персоналу до умов роботи.[2].

Управління персоналом представляє собою складну систему, включаючи в себе різноманітні напрями, етапи, принципи, види і форми кадрової діяльності. Основні напрями включають набір та збереження персоналу, їх професійне навчання і розвиток, а також оцінку діяльності кожного працівника в контексті досягнення цілей організації, що надає можливість виправляти та коригувати їхню діяльність.

Управління персоналом в сучасних умовах є ключовим елементом успішного функціонування будь-якої організації. Це не лише процес залучення, розвитку та утримання кваліфікованого персоналу, а й система цілеспрямованих заходів, спрямованих на створення сприятливого середовища для праці та розвитку кожного співробітника [3].

Нинішній управлінський підхід до кадрового менеджменту вимагає більш глибокого розуміння потреб та амбіцій персоналу. Підприємства та організації повинні активно розвивати стратегії, спрямовані на підтримку професійного зростання співробітників, створення умов для їхньої творчості та самореалізації.

У цьому контексті важливо враховувати не лише фінансові аспекти, але й соціальні та психологічні потреби персоналу. Забезпечення комфортних умов праці, розвиток корпоративної культури та підтримка робочого колективу у складних ситуаціях є складовими успішного управління персоналом.

Одним з найважливіших аспектів кадрового менеджменту є також адаптація до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Організації повинні бути готові до швидких та неочікуваних змін, шляхом постійного

вдосконалення своїх підходів до управління персоналом та реагування на ринкові та технологічні трансформації.

У контексті сучасних стратегій сталого розвитку держави та суспільства, управління людськими ресурсами виявляється ключовою складовою успіху. Воно стає не лише функцією управління персоналом, але й стратегічним інструментом досягнення сталого розвитку нації.

Сучасні стратегії сталого розвитку вимагають від управління персоналом не лише ефективного керівництва, але й активної участі та співпраці з громадськістю та державними органами. Ключовим завданням є розвиток та використання людського капіталу в контексті досягнення екологічної, соціальної та економічної стійкості.[4]

Здатність керівництва і персоналу одночасно виступати як об'єкт і суб'єкт управління стає важливим фактором впровадження інноваційних підходів та технологій для забезпечення сталого розвитку. Такий підхід сприяє не лише підвищенню ефективності управлінських рішень, але й сприяє створенню сприятливих умов для розвитку суспільства в цілому.

Таким чином, управління персоналом в контексті сучасних стратегій сталого розвитку стає ключовою складовою, що визначає успіх нації та суспільства у досягненні сталості та гармонії з навколишнім середовищем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гуменюк Н. Я., Пахомов В.М. Кадровий менеджмент: методичні вказівки для вивчення дисципліни. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2013. 110 с.
2. Пушкар З. М., Пушкар Б.Т. Кадровий менеджмент: навчальний посібник. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2017. – 210 с.
3. Управління персоналом : навч. посіб. / А. О. Азарова, О. О. Мороз, О.Й. Лесько, І. В. Романець; ВНТУ. – Вінниця : ВНТУ , 2014. – 283 с.
4. Шушпанов П.Г. Психологія управління персоналом: навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2013 – 196 с.

Хом'як Іван

РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У РЕГІОНАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В основі державної концепції місцевого самоврядування лежить ідея про необхідність децентралізації державної влади з передачею частини її функцій та повноважень безпосередньо на місцевий рівень, а саме адміністративно-

територіальним одиницям, суб'єктами влади в яких є відповідні територіальні спільноти — громади [1, с. 47]. У 2014 р. в Україні в рамках проголошеного курсу на децентралізацію влади розпочалися заходи адміністративно-територіальної реформи та реформи місцевого самоврядування [2, с. 17].

Зазначимо, що коли йдеться про децентралізацію, то насамперед мають на увазі передачу значних повноважень та бюджетів від центральних державних органів органам місцевого самоврядування. Логіка децентралізації передбачає низку взаємопов'язаних перетворень, покликаних у результаті створити нову, ефективнішу модель просторової організації влади та управління в Україні, виходячи із принципів субсидіарності [3, с. 26]. Але війна на території України суттєво змінила розвиток територіальних громад у країні. По-перше, вона призвела до загострення внутрішніх розбіжностей та створила серйозні виклики для забезпечення безпеки та стабільності на всіх рівнях. Багато громад стали свідками руйнування інфраструктури, економічного спаду та масштабних переміщень населення. По-друге, війна спричинила потребу в розгортанні гуманітарних та соціальних програм для допомоги постраждалим громадянам. Багато місцевих самоврядувань стали активно включатися у розв'язання соціальних проблем, таких як надання медичної допомоги, психологічна підтримка та забезпечення базових потреб населення. По-третє, в умовах війни виникла потреба у зміцненні громадської активності та участі громадян у процесах ухвалення рішень. Самоорганізація громад та їхні зусилля у вирішенні актуальних проблем стали ключовим елементом для відновлення та розвитку територіальних громад в умовах війни [4, с. 348].

Відповідно до сучасних подій, ми розуміємо, що розвиток територіальних громад у контексті війни є складним завданням, яке вимагає комплексного підходу та врахування специфічних викликів. Попри військові та економічні труднощі, зокрема в умовах внутрішніх або міжнародних протиріч, територіальні громади можуть розвиватися за рахунок ряду стратегій.

По-перше, важливо забезпечити безпеку та стабільність на території громади, саме це передбачає співпрацю з владою, міжнародними організаціями та громадськістю для забезпечення захисту населення та інфраструктури від негативних впливів військових дій.

По-друге, розвиток територіальних громад може базуватися на підтримці соціально-економічних проєктів своєю чергою це може включати в себе створення робочих місць, підтримку підприємництва та розвиток сільськогосподарського кластеру, що сприяє зміцненню економіки та підвищенню рівня життя населення.

По-третє, важливо активізувати роль громадян у прийнятті рішень та самоврядуванні. Сприяння участі громадян у розробці та виконанні проєктів дозволяє зміцнити внутрішню легітимність влади та сприяти сталому розвитку.

По-четверте, необхідно звертати увагу на відновлення та реабілітацію після воєнних подій, тому це може включати в себе відновлення інфраструктури, надання психологічної та медичної допомоги постраждалим, а також підтримку екологічної безпеки на зруйнованих територіях [5, с. 207].

Ми розуміємо, що саме функціонування та розвиток територіальних громад в умовах війни є викликом, оскільки російсько-українська війна спричинила різкі зміни у соціально-економічних умовах та інфраструктурі регіонів, – особливо в прифронтових регіонах.

Тим не менше, існують стратегії та заходи, спрямовані на підтримку розвитку територіальних громад України навіть в умовах війни:

- забезпечення гуманітарної допомоги населенню для задоволення основних потреб, таких як харчування, вода, медична допомога та житло, в таких умовах саме такий підхід сприяє збереженню життя та здоров’я людей;
- забезпечення безпеки мешканців відповідних регіонів шляхом розміщення миротворчих сил, організації патрулювання та інших заходів;
- запровадження заходів економічної підтримки для відновлення та стабілізації економіки вражених регіонів та стабільності територіальних громад, в свою чергу це може включати програми мікрофінансування, розвитку підприємництва та інфраструктурні проєкти;
- здійснення заходів для психологічної та соціальної підтримки населення, особливо дітей та вразливих груп в рамках територіальних громад, – реалізація програм освіти та тренінгів для підтримки професійного та особистісного розвитку;

- заохочення утворення та зміцнення місцевих органів влади та самоврядування для забезпечення участі громадян у процесах ухвалення рішень.

- залучення міжнародних партнерів та організацій для надання допомоги в розбудові та відновленні регіону та територіальних громад, це включає фінансову допомогу, технічну підтримку та експертний досвід [6, с. 157].

Отже, російсько-українська війна вплинула на розвиток територіальних громад у низці аспектів. По-перше, вона викликала серйозні виклики для економіки та інфраструктури, руйнуючи велику кількість підприємств та підриваючи соціальні системи. Постраждалі громади стали свідками значних зрушень у їхньому соціально-економічному розвитку.

По-друге, війна активізувала громадянську активність та роль самоврядування у вирішенні різних проблем. Громади були вимушені самостійно вирішувати нагальні питання, організовувати гуманітарну допомогу та забезпечувати соціальну підтримку, враховуючи важливість громадської спільності у збереженні стійкості та відновленні.

По-третє, війна в Україні стала каталізатором для змін у системі управління та стратегій розвитку громад. Реформи, спрямовані на підвищення ефективності та сталість громад, стали більш актуальними. У цих умовах важливо підтримувати ініціативи, спрямовані на відновлення громадського потенціалу та створення сприятливого середовища для сталого розвитку територіальних громад в умовах війни та після неї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Керецман Н.І. Концептуальні засади удосконалення механізму управління територіальними громадами на основі інтегрованого розвитку. Регіональна економіка, 2023. No 2 (108). С. 41–49.
2. Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення стійкості: наук.-аналіт. видання. Львів: Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долішнього НАН України. 2022. 70 с.
3. Сторонянська І.З. Виклики та пріоритети управління активами територіальних громад в умовах війни: науково-аналітична доповідь. Львів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України», 2022. 79 с.

4. Керецман Н.І. Шляхи підвищення конкурентоспроможності територіальних громад у процесі відновлення країни у післявоєнний період. Український журнал прикладної економіки та техніки, 2023. Том 8. No 3. С. 346–350.
5. Kimmage M. Collisions: The Origins of the War in Ukraine and the New Global Instability. Oxford University Press. 2024. 296 p.
6. Шибаєва Н.В., Бабан Т.О. Розвиток регіонів України в умовах викликів сьогодення. Український журнал прикладної економіки та техніки, 2023. Том 8. No 2. С. 154–159.

Шендер Тетяна

АЛЬТЕРНАТИВНА ЕНЕРГЕТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

За два роки повномасштабної війни економіка Україна вже зазнала суттєвого негативного впливу, зокрема, істотно погіршилась робота енергетичної галузі. Об’єкти енергетичної інфраструктури мають особливе економічне, геополітичне та гуманітарне значення, тому саме вони найчастіше зазнають прицільних ракетних ударів ворога.

Повоєнне відновлення зруйнованих об’єктів енергетичної інфраструктури та економічний розвиток альтернативної енергетики у контексті глобалізаційних трансформацій є актуальним питанням, яке потребує адекватного правового супроводу.

«Із травня 2022 року Європейська Комісія ініціювала створення Платформи відбудови України – для того, щоб координувати роботу фінансових установ і донорських організацій, а також створити новий механізм Відбудувати Україну (RebuildUkraine). Це було схвально прийнято як значний крок уперед у фінансуванні роботи з відновлення та зближення економіки України з економікою ЄС» [1]. Так, у Плані Rebuild Ukraine наголошується на адаптації досвіду ЄС до безпрецедентних викликів відбудови України у рамках механізму відновлення та стійкості, при цьому значний акцент буде зроблено зокрема на приведенні у відповідність до кліматичних, екологічних політик і стандартів ЄС [2].

У червні 2022 року Європейська рада офіційно надала Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. Одним з напрямків сучасного розвитку європейських країн є збереження світової екосистеми, який

досягається шляхом глобалізації сфери сучасної зеленої енергетики. Виконавчий віце-президент Європейської комісії з питань Європейського зеленого курсу Франс Тіммерманс зауважив, що «Україна має все необхідне, аби стати лідером у сфері сучасної зеленої енергетики, зокрема, величезний потенціал розвитку сонячної, вітрової, водневої енергетики і біометану» [3].

Таким чином, розвиток альтернативної енергетики є невід'ємною частиною Європейської інтеграції України. Глобальні зміни в енергетичному секторі вимагають адаптації країни до нових технологій, економічних моделей та екологічних вимог. Враховуючи це, розвиток альтернативної енергетики в Україні є ключовим фактором для підвищення енергетичної ефективності, зменшення залежності від імпортних ресурсів та підвищення енергетичної безпеки країни.

Передові технологій у сфері альтернативної енергетики України є пріоритетним державним напрямком, у зв'язку з чим Кабінетом Міністрів України прийнято постанову № 283 від 30 березня 2023 року «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 р. № 1056», яка станом на сьогодні є чинною. У додатку до цієї постанови визначено середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2023 рік, а саме: освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії: системи генерації і транспортування електричної та теплової енергії; паливні бази, системи транспортування та використання; технології розроблення та використання нових видів палива, відновлюваних і альтернативних джерел енергії та видів палива; енергоефективність і енергозбереження, ринки енергоресурсів; екологічно збалансована енергетична безпека» [4].

Таким чином, не дивлячись на складні умови сьогодення, численні ворожі обстріли, альтернативна енергетика України змогла втримати свої позиції, що сприятиме залученню іноземних інвестицій у зазначену сферу.

З огляду на наведене, можна дійти висновку, що енергосистема нашої країни знаходиться у виснаженому стані через постійні ракетні обстріли. Проте, Україна має потужний потенціал для розвитку галузі альтернативної

енергетики, який є одним з пріоритетних напрямків інноваційної діяльності загальнодержавного рівня.

За допомогою механізму відбудови Rebuild Ukraine енергосистема України отримає доступ до європейський передових технологій у сфері альтернативної енергетики. Нам слід активно впроваджувати нові технології, сприяти дослідженням та розвитку в даній галузі, а також стимулювати інноваційні підприємства. Впровадження податкових пільг та гарантій національного регулювання є засобами стимулювати розвиток цього сектору. Україна може використовувати ці можливості для розширення альтернативного енергетичного сектору та забезпечення економічного розвитку при одночасному зменшенні впливу на навколишнє середовище.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Застосування кращих практик фондів ЄС у відновленні України. CEE Bankwatch Network. Брифінг. 20 грудня 2022. URL: https://bankwatch.org/wpcontent/uploads/2023/03/2022-12-20_Applying-best-practices-from-EU-funds-tothe-reconstruction-of-Ukraine_ukr_final_CORRECTED_translated_FINAL-1.pdf.
2. Ukraine Relief and Reconstruction: Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 18.5.2022 COM (2022) 233 final. -URL: https://ec.europa.eu/info/files/ukraine-relief-and-reconstruction_en.
3. Євросоюз може підтримати Україну під час відбудови відновлювальними джерелами енергії. LB.ua Дорослий погляд на світ. 09 січня 2023 року.URL:https://lb.ua/world/2023/01/09/541975_ievrosoyuz_mozhe_pidtrimati_ukrainu_pid.html.
4. Постанова Кабінету Міністрів України № 283 від 30 березня 2023 року «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 р. № 1056». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/283-2023-%D0%BF#n12

Шулепа Любомир

ЛІДЕРСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ КЕРІВНИКА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

Здобуття Україною незалежності [1] та ухвалення 28 червня 1996 року Конституції [2] забезпечили основи розвитку демократичної соціально-правової держави. Однак, сучасний етап нашої повсякденної професійної чи особистісної діяльності відбувається співвідносно епохальних та суспільних

змін, що характеризується небувалою масштабністю і множинністю. Значною мірою цьому сприяють глокалізаційні процеси, коли на тлі глобалізації стимулювалися утворення єдиного інформаційного простору, інноваційна активність людей, технологізація їхньої життєдіяльності тощо. Замість очікуваного зникнення тих чи інших національних відмінностей посилився рух до їх збереження; замість об'єднання та уніфікації виникають, набираючи силу явища загостреної зацікавленості до локальних відмінностей, традицій, звичаїв і навіть політики сепаратизму.

Тож, соціально-трансформаційні процеси впливають, як на зовнішні зміни інституційних форм соціальної реальності, так і на внутрішні – психосоціальну природу людини і суспільства, що цілісно призводить до безпрецедентних суспільних викликів. Відповідно боротьба із зовнішнім ворогом – російською федерацією, яка розв'язала повномасштабну війну на території нашої держави та отримує потужну відсіч, постає серйозною перевіркою лідерського потенціалу керівників органів державної влади.

В енциклопедії державного управління, поняття «керівник» трактується як особа, на яку офіційно шляхом призначення (обрання, затвердження) покладено функції керівництва державною або будь-якою іншою організацією, наділена формально регламентованими правами і обов'язками, зокрема правом висувати юридично владні вимоги і застосовувати засоби дисциплінарного впливу до органів та осіб, які перебувають у його підпорядкуванні по службі [3]. Однак соціальні зміни та виклики війни окреслили певні вимоги до керівника органу державної влади, який має мати набір неординарних якостей і здібностей особистості, а також володіти вмінням до особливого виду міжособистісних взаємовідносин, що характеризуються цілеспрямованим впливом, подекуди непередбачуваним, динамічним та тривалим у часі, що акумулюється у лідерському потенціалі. У цьому контексті постає запит щодо якісного виконання не тільки базових функцій управління – аналізу, прогнозування, планування, організації, мотивації, обліку, регулювання, координації тощо, а й адекватного сухвалення та оцінки становища; проявляти гнучкість, бути стратегом і тактиком тощо.

Проведений аналіз щодо концепцій дослідження лідерського потенціалу (потенціал – англ. potential – це приховані можливості, сили для якої-небудь

діяльності, що можуть виявитися за певних умов) дозволив наголосити на тому, що вони у тій чий іншій мірі взаємодоповнюються та взаємообумовлюються, оскільки лідерство – це прагнення до першості, що закладено у самій природі людини.

Поняття «лідерський потенціал» керівника є складним утворенням – це комплекс особистісних якостей, які знаходять прояв під час різних ситуацій; здатність реалізувати лідерські технології та техніки управлінської діяльності; досвід професійних комунікацій і соціальних стосунків [4].

Наведене співвідноситься з дослідженнями великої низки зарубіжних та вітчизняних науковців, які аналізували множинні напрями лідерства та визначили низку концепцій – ідеальної бюрократії та харизматичного лідерства (М. Вебер); наукового адміністрування (А. Файоль); людських відносин в управлінні (М. Фоллетт); визнання керівником (лідером) унікальності кожної людини (Е. Мейо); лідерських якостей (Ф. Гальтон); лідерства як служіння (Р. Грінліф) та ін.

Принцип-центричне лідерство; відповідальне лідерство та емоційне лідерство постають моделями модерного управлінського лідерства у вітчизняних науковців (В. Гошовська, Л. Пашко).

Сучасний американський бізнес-консультант, письменник та дослідник Дж. Коллінз, визначаючи концепцію «обслуговуючого лідерства» наголошує, що лідери класичні не те ж саме, що «лідери-слуги». Керівників найбільш успішних колективів він називає лідерами п’ятого рівня, які є прикладом амбівалентності, оскільки вони одночасно скромні та вольові, сором’язливі й відважні [5].

Наукові дослідження Т. Маак та Н. Плесс, спрямовані до розвитку теорії відповідального лідерства, коли лідер стійкий, моральний та такий, що враховує інтереси всіх зацікавлених сторін. Лідер має володіти здібностями, якостям особистості, що базуються на її цілісності, скромності, а також компетенціями, які необхідні для керівництва співробітниками у багатокультурному та багатогранному середовищі. Вчені наголошують на тому, що оскільки лідерство має багато форм та проявів, їх підґрунтям мають бути стійкі цінності, а етика – стати наріжним каменем лідерства [6].

Відповідно вищенаведеного окреслюється можливість надати визначення лідерського потенціалу керівника органу державної влади – це багатоаспектна соціально-психологічна властивість, що складається з особистісних характеристик лідера, установок, цінностей, прагнення до взаємодії, розвитку стратегічного, креативного, критичного та системного мислення, а також здатності до самоорганізації.

Тож керівник органу державної влади сьогодення – це не тільки посада, вплив і статус, а й активна публічно-управлінська діяльність, що наповнює і шліфує його лідерський потенціал, який проявляється у ґрунтовності знань застосуванні інноваційних методів; життєвому та професійному досвіді; розумінні своїх емоцій; впевненості у своїх силах; моральності та професійної готовності до розумного ризику; чесності і надійності, умінні пристосовуватися до «нових сценаріїв та декорацій» сучасності; розстановці правильних акцентів у процесі висвітлення результатів роботи органу державної влади; умінні говорити і слухати, а також уміння вийти за межі усталеного і звичного тощо, що цілісно максимізує шанси на успіх.

Таким чином, динамічний рух суспільних змін та викликів ставлять вимогу синтезування формального керівництва органами державної влади з лідерським потенціалом керівника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про проголошення незалежності України. Постанова Верховної Ради Української РСР № 1427-XII від 24.08.1991 року. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text.
2. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text/.
3. Енциклопедія державного управління : у 8 т. К. : НАДУ, 2011. Т. 8: Публічне врядування. Т. 8. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 630 с.
4. Мармиза О., Козлова О. Розвиток лідерського потенціалу керівника закладу освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2022, № 1 (115) С. 283-293.
5. Collins Jim, Good to Great: Why Some Companies Make the Leap . . . and Others Don’t by. URL : https://www.gordonconwell.edu/wp-content/uploads/sites/19/2019/04/CollinsJ.GoodtoGreat.pdf
6. Thomas Maak, Nicola Pless. Responsible Leadership: A Relational Approach. URL : https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/b22741/responsible-leadership-thomas-maak-nicola-pless

СЕКЦІЯ №2. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Huchenko Kateryna

DEFINITION OF THE SUBJECT OF THE CRIME UNDER ART. 408 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

The current Criminal Code of Ukraine (hereinafter - the CC of Ukraine) contains 20 chapters, among which the special one is Chapter XIX of the Special Part, which the legislator formulated as "Criminal offences against the established procedure of military service (military criminal offences)". Its peculiarity lies in the fact that having formed the corpus delicti of criminal offences, the legislator, having "united" the latter, brought them to a common denominator in the context of a special subject - a serviceman.

This is confirmed by part 2 of Article 401 of the CC of Ukraine, where the legislator stated in the definition that under the relevant articles (Articles 402-4351 of the CC of Ukraine), servicemen of the Armed Forces of Ukraine, the Security Service of Ukraine, the State Border Guard Service of Ukraine, the National Guard of Ukraine and other military formations established in accordance with the laws of Ukraine, the State Special Transport Service, the State Service for Special Communications and Information Protection of Ukraine, as well as other persons determined by law are liable [1].

To get a more complete picture of the subject of desertion, let us first of all refer to part 9 of Article 1 of the Law of Ukraine No. 2232-XII, which declares that, according to the distribution of military duty, citizens of Ukraine are divided into the following categories [2]

– pre-conscripts – persons who are subject to registration with conscription offices;

– conscripts – persons assigned to conscription stations;

– military personnel – persons performing military service;

– persons liable for military service – persons who are in the reserve for manning the Armed Forces of Ukraine and other military formations for a special period, as well as for performing work to ensure the defence of the state;

– reservists – persons who serve in the military reserve of the Armed Forces of Ukraine and other military formations and are intended for their manning in peacetime and in a special period.

For the subject of desertion in Ukraine, i.e., legally defined by the norm of the Criminal Code of Ukraine, it is a serviceman who leaves a military unit or place of service without permission in order to evade military service forever, and does not report for service for the same purpose in case of appointment, transfer, from a business trip, leave or from a medical institution, in addition to the general features of the subject of a criminal offence (individual, sanity, age), there are also special features that are characteristic of the person of a serviceman.

Their systematic analysis allows us to identify two main (mandatory) features, without which, so to speak, «a subject is not a subject»:

- having a legally enshrined status of a serviceman;
- compliance by the serviceman with the established procedure for military service.

As a rule, the moment of acquisition and termination of the status of a serviceman coincides with the beginning and end of military service, which is important when recognising a person as a subject of a military criminal offence in general and desertion in particular, since the commission of this socially dangerous act is possible only during a certain period of military service. According to Article 24 of the Law of Ukraine No. 2232-XII, the beginning of military service is considered to be the beginning of military service:

1) the day of departure to a military unit from a regional assembly point – for citizens called up for regular military service;

2) the day of enrolment in the lists of personnel of a military unit (military educational establishment, institution, etc.) – for citizens enrolled in military service under a contract, including persons liable for military service who are undergoing training and reservists during mobilisation;

3) the day of appointment to the position of a cadet of a higher military educational institution or a military educational unit of a higher education institution

– for citizens who have not performed military service and persons liable for military service;

4) the day of departure to a military unit from the relevant district (city) territorial recruitment and social support centre or the day of arrival at the Central Department or regional body of the Security Service of Ukraine, the relevant unit of the Foreign Intelligence Service of Ukraine – for citizens called up for military service during mobilisation, for a special period and for military service upon conscription of officers;

5) the day of enrolment in the lists of personnel of a military unit – for citizens of Ukraine who serve in the military reserve under a contract, are enrolled in the military operational reserve during such service and are called up for military service upon conscription of persons from among the reservists during a special period;

6) the day of departure to a military unit from the relevant district (city) territorial recruitment and social support centre – for citizens of Ukraine who are enrolled in the military operational reserve after their discharge from military service and are called up for military service upon conscription of persons from the reserve during a special period.

In accordance with the Decree of the President of Ukraine No. 618/2012 of 29.10.2012, the end of a reservist's service in the military reserve is the day of the expiry of the contract, but not earlier than the day of the order of the commander (chief) of the military unit (institution) on the dismissal of the reservist from service in the military reserve [3].

The date of termination of the contract is:

1) the day of expiry of the contract;

2) the day following the day of the reservist's death or the day the reservist is declared missing or dead by a court

3) the day of issuing an order on dismissal of a reservist from service in the military reserve due to early termination of the contract.

Based on the analysis of the provisions of part 9 of Article 1 of the Law of Ukraine No. 2232-XII, it can be concluded that servicemen are

- persons who are legally performing military service;

• reservists ("persons who serve in the military reserve of the Armed Forces of Ukraine, other military formations and are intended for their manning in peacetime and in a special period" (part 9. Article 1 of the Law of Ukraine No. 2232-XII)

• foreigners and stateless persons who, in accordance with the law, perform military service in the Armed Forces of Ukraine and are equated to the category of military personnel.

The analysis of the main features and characteristics inherent in the personality of a serviceman makes it possible to formulate his definition. Thus, the term «serviceman» is understood as a person who is legally serving in the Armed Forces of Ukraine, the Security Service of Ukraine, the State Border Guard Service of Ukraine, the National Guard of Ukraine and other military formations established in accordance with the laws of Ukraine, the State Special Transport Service, the State Service for Special Communications and Information Protection of Ukraine, as well as special purpose law enforcement agencies, positions in which are filled by servicemen, and the civil service of a special nature.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14
2. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2232-12 (дата звернення: 02.02.2024)
3. Про Положення про проходження громадянами України служби у військовому резерві Збройних Сил України : Указ Президента України; Положення, Форма типового документа, Зразок від 29.10.2012 № 618/2012 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/618/2012 (дата звернення: 02.02.2024)

Бондаренко Степан

ФІЛОСОФІЯ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ У ПОРЯДКУ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Законодавець у ч.1 ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) зазначив, що завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних

справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [1]. Тому, доповнюючи контекст цього, Законом України № 2475-VIII від 03.07.2018 були внесені відповідні зміни до абзацу першого частини четвертої статті 19 ЦПК України [1].

Дані зміни дозволили українському суспільству (а також суду в цілому) брати участь у вирішенні малозначних справ, справ, що виникають з трудових відносин, справ про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд. Неодмінно цікавим та слушним є п. 4 ч. 4 ст. 19 ЦПК України, в якому законодавець, в принципі, зазначив в загальному вимірі мету спрощеного позовного провадження – вирішення справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Шляхом аналізу чинного ЦПК України стосовно позовного провадження та самої процедури спрощеного позовного провадження, то ми побачимо, що ним (тобто ЦПК України) передбачено як прискорені процедури, так і спрощені процедури вирішення справ. Одна із особливостей спрощеного позовного провадження є те, що це вид судового провадження, метою якого є виконання обов’язку розгляду і вирішення цивільних справ у порядку особливого провадження, визначеного ЦПК України, та досягнення цілей цього провадження. По суті, це вид судового провадження, метою якого є розгляд і вирішення цивільних справ, визначених ЦПК України, у порядку окремого провадження. Ця процедура характеризується скороченням кількості стадій (етапів) судового розгляду та оптимізацією судового розгляду. У спрощеному провадженні не проводяться ні підготовче засідання, ні судові дебати (це визначено на законодавчому рівні в частинах 3 і 8 статті 279 ЦПК України).

Малозначні позови та справи, що виникають з трудових правовідносин, розглядаються в цивільному судочинстві тільки в порядку спрощеного позовного провадження. Інші справи, які можуть бути віднесені судом до категорії малозначних, розглядаються в порядку спрощеного позовного

провадження лише за клопотанням позивача. Крім прав та обов'язків, викладених у статті 43 ЦПК України, позивач може збільшити або зменшити розмір позовних вимог до початку першого судового засідання (ч. 2 ст. 49 ЦПК України). Предмет або підстави позову можуть бути змінені не пізніше ніж за п'ять днів до першого судового засідання (ч. 3 ст. 49 ЦПК України). У разі повернення справи до суду першої інстанції предмет або підстави позову можуть бути змінені під час повторного розгляду справи не пізніше ніж за п'ять днів до першого судового засідання, якщо це необхідно для захисту прав позивача у зв'язку зі зміною фактичних обставин справи, що сталися після першого розгляду справи (ч. 3 ст. 49 ЦПК України).

Суд першої інстанції, за клопотанням позивача, також має право до першого судового засідання допустити до участі у справі співвідповідача (ч. 1 ст. 51 ЦПК України). Якщо позов пред'явлено не до тієї особи, яка відповідає за позовом, суд за клопотанням позивача, не закриваючи провадження у справі, замінює первісного відповідача на співвідповідача до початку судового засідання (ч. 2 ст. 51 ЦПК України). Можливість залучення до участі у справі співвідповідача або заміни первісного відповідача належним відповідачем після закінчення вищезазначеного строку передбачена лише у разі, якщо позивач доведе, що він не знав і не міг знати про підстави залучення такого співвідповідача або заміни неналежного відповідача до подання позову (ч. 3 ст. 51 ЦПК України).

Відповідно до статті 278 Цивільного процесуального кодексу України, відзив на позовну заяву повинен бути поданий протягом 15 днів з дня вручення ухвали про відкриття провадження у справі. Позивач має право подати письмовий відзив, а відповідач має право подати відзив у строк, встановлений судом в ухвалі про відкриття провадження у справі. Треті особи мають право подати заяву про свої вимоги у строк, встановлений судом в ухвалі про відкриття провадження у справі, та подати відзив протягом 10 днів з дня отримання цієї заяви.

Розгляд справи по суті в порядку спрощеного позовного провадження починається з першого судового засідання, а в разі його відсутності – через 30 днів з дня відкриття провадження у справі. Перше судове засідання у справі має відбутися протягом 30 днів з дня відкриття провадження у справі. Якщо

жодна зі сторін не вимагає іншого, суд розглядає справу в порядку спрощеного позовного провадження за наявними у справі матеріалами без повідомлення сторін. На вимогу однієї зі сторін або з ініціативи суду судове засідання проводиться після повідомлення сторін (виклик).

Відповідно до частини 1 статті 369 Цивільного процесуального кодексу України, апеляційні скарги на рішення у справах, ціна позову в яких становить менше 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, крім справ, до яких не застосовується спрощене позовне провадження, розглядаються апеляційним судом без повідомлення учасників справи. Однак, з урахуванням конкретних обставин справи, апеляційний суд може розглянути вищезазначену апеляційну скаргу в судовому засіданні після повідомлення (виклику) учасників справи.

Спрощене позовне провадження в цивільному судочинстві є цікавим перетином між практичними аспектами правових систем та філософськими засадами правосуддя. По суті, ця концепція втілює благородну мету: спростити судовий процес, забезпечивши швидке та ефективне вирішення спорів, гарантуючи при цьому справедливість і рівність для всіх учасників процесу. Проте, під поверхнею лежить багатий гобелен філософських питань і роздумів. Одним із фундаментальних філософських аспектів спрощеного позовного провадження є баланс між доцільністю та належною правовою процедурою. З одного боку, прагнення до ефективності зумовлює необхідність спрощення процедур, зменшення бюрократичних перепон і прискорення темпів вирішення спорів. Однак ця ефективність ніколи не повинна досягатися ціною принесення в жертву принципів правосуддя та прав людини. Таким чином, існує делікатна рівновага, якої необхідно досягти, коли доцільність доповнює, а не ставить під загрозу цілісність судового процесу.

Крім того, спрощене позовне провадження піднімає інтригуючі питання щодо доступу до правосуддя. Спрощуючи процедури та зменшуючи складність судових процесів, ці механізми мають на меті зробити правову систему більш доступною для осіб, яких в іншому випадку відлякує перспектива затяжних судових баталій. Таким чином, вони прагнуть демократизувати доступ до правосуддя, розширюючи можливості людей відстоювати свої права та домагатися відшкодування за свої скарги. Однак залишаються проблеми,

пов’язані із забезпеченням того, щоб спрощене судочинство ненавмисно не створювало бар’єрів на шляху до правосуддя для маргіналізованих або неблагополучних груп, чиї потреби та проблеми не можуть бути адекватно вирішені в рамках спрощеної системи.

Інший філософський вимір спрощеного позовного провадження полягає в його потенціалі сприяти розвитку культури альтернативного вирішення спорів та співпраці. Надаючи сторонам можливість брати участь у змістовному діалозі та переговорах, ці процедури заохочують до пошуку взаємоприйнятних рішень, а не до змагальної конфронтації. Використовуючи принципи медіації та примирення, вони пропонують відхід від традиційних уявлень про судовий процес як гру з нульовою сумою, натомість наголошуючи на важливості співпраці та компромісу у вирішенні конфліктів. Крім того, спрощене позовне провадження спонукає нас замислитися над природою самого правосуддя. У світі, де правові системи часто критикують за їхню складність, непрозорість та неефективність, прагнення до спрощених процедур є пошуком більш доступної, справедливої та оперативної форми правосуддя. Це спонукає нас переглянути усталені норми і практики, запрошуючи до створення правової системи, яка не лише ефективно вирішує спори, але й відображає цінності справедливості, прозорості та людської гідності.

Насамкінець, спрощене позовне провадження в цивільному судочинстві – це не просто прагматична відповідь на виклики правового регулювання; воно є свідченням нашого постійного прагнення до більш справедливого та рівноправного суспільства. Орієнтуючись у складнощах правової реформи, не забуваймо про філософські ідеали, які лежать в основі нашого прагнення до справедливості, і намагаймося будувати правові системи, які є не лише ефективними та доступними, але й ґрунтуються на принципах справедливості, рівності та прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 18.03.2004 № 1618-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1618-15 (дата звернення: 02.02.2024)
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання : Закон України від 03.07.2018 № 2475-VIII // База даних

«Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2475-19 (дата звернення: 02.02.2024)

Габуда Андрій, Нестор Тетяна

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ В УМОВАХ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження режиму воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 року спричинило низку обмежень щодо правил поведінки громадян нашої держави [1]. Такий крок є вимушеним і спрямований на забезпечення безпеки та громадського порядку в умовах загрози національній безпеці. Порушення обмежувальних приписів може призвести до людських втрат, перешкод для проведення військових дій Збройних сил України, надання пасивної допомоги збройним силам російської федерації тощо. Таким чином, першочергове завдання, яке мало бути виконане ще на початку військового вторгнення, - це запровадження державою запобіжних засобів для унеможливлення цих дій.

В умовах воєнного стану питання забезпечення безпеки населення є одним з найважливіших. Одним із заходів, що спрямовані на досягнення цієї мети, є встановлення комендантської години. Комендантська година - це встановлений час, протягом якого громадянам заборонено перебувати на вулиці та в інших громадських місцях без спеціального дозволу. Вона встановлюється з метою забезпечення громадського порядку та безпеки населення, а також для ускладнення дій противника [1].

Відповідальність за порушення комендантської години є важливою правовою гарантією ефективності цього заходу. Вона має на меті запобігти порушенням комендантського режиму та застерегти громадян від ризику для власного життя та здоров’я.

Незважаючи на те, що комендантська година в областях України триває майже два роки, жодна юридична відповідальність не передбачена за її порушення. На сьогоднішній день неможливо покарати людину за те, що вона вийшла на вулицю вночі, оскільки немає законодавства, яке б встановлювало відповідальність за порушення.

Юридично, режим комендантської години надає підставу для проведення перевірок документів, зупинки транспортних засобів, затримання осіб та інших

заходів контролю. Якщо громадянин порушує комендантську годину, але при цьому не вчиняє іншого правопорушення та виконує законні вимоги поліції, зокрема надає документи, що посвідчують особу, не чинить опір поліції, надає транспортний засіб для огляду тощо, то в цьому випадку поліція може обмежуватись тільки усним зауваженням. Проте, стаття 185 Кодексу про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку або військовослужбовця. Порушникам цієї статті загрожує штраф у розмірі від 136 до 255 гривень або громадські роботи протягом 40-60 годин. Крім того, він може бути залучений до виправних робіт на строк від одного до двох місяців. За порушення цієї статті також можливий адміністративний арешт на строк до 15 діб [2].

У грудні 2023 року, Верховна Рада в першому читанні підтримала проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів щодо встановлення адміністративної відповідальності за порушення вимог або невиконання деяких заходів правового режиму воєнного стану №10195. Згідно з законопроектом, порушення комендантської години тягне за собою штраф від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Якщо порушення відбудеться повторно протягом року, його штрафуватимуть на вдвічі більшу суму [3].

Однак, відповідно до проекту закону, особа не буде нести відповідальність в окремих випадках, зокрема, якщо вона прямує до та з укриттів під час повітряної тривоги, надає домедичну або медичну допомогу, супроводжує поранених чи важкохворих, перебуває на вулиці у стані крайньої потреби, здійснює заходи з евакуації населення або рятування майна.

Потрібно розуміти, що під час комендантської години держава вводить обмеження, щоб ефективніше протистояти ворогу та забезпечити безпеку своїх громадян. Тому введення відповідальності за порушення таких обмежень є вкрай необхідним. А в свою чергу, дотримання правил під час комендантської години допоможе запобігти застосуванню санкцій за порушення спеціального режиму з боку держави, а іноді збереже життя та здоров’я.

Отже, відповідальність за порушення комендантської години необхідна, оскільки щодня вчиняються правопорушення, але немає можливості притягнути винних осіб до юридичної відповідальності. Комендантська година має об'єктивне та розумне обґрунтування, але якщо немає відповідальності за порушення правил, вона перестає працювати як засіб забезпечення громадського порядку та безпеки. У воєнний час необхідні оперативні заходи, щоб удосконалити чинне законодавство та адаптувати його до сучасних умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про введення воєнного стану в Україні. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text
3. Картка законопроекту - Законотворчість. Електронний кабінет громадянина. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43069

Красій Марія

МІСЦЕ ЗОВНІШНЬОЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ

Зміст правової політики, об'єктивно обумовлений волею народу (громадянського суспільства), фактично опосередковується його повноважним інституційним представником – державою. Це зумовлено тим, що переважна частина внутрішньої й зовнішньої політики держави регулюється з допомогою права, законотворчого процесу, винесенням політико-правових рішень, втілюється у нормативні форми і спирається на міжнародно-правові принципи» [1, с. 36]. За формою політика розглядається крізь призму політичних рішень і політичних документів, а право – правових норм і правових актів [2, с. 251].

Значення правової політики полягає в тому, щоб, з одного боку, «примусити» право як статичне явище більш активно і цілеспрямовано «працювати» на суспільство, а з іншого – широко використовувати соціальні цінності політики і одночасно «тримати» її в межах правового поля» [3, с. 7]. Зовнішня правова політика України – це продукт співпраці влади та європейських інституцій, міжнародних організацій з метою сприяння розвитку

країни, зміцненню її позицій у світі та забезпеченню національних інтересів через ратифікацію та виконання міжнародних договорів.

Правдиво зазначає Д. Балобанова, «традиційно у вітчизняній кримінально-правовій науці кримінально-правова політика з різними акцентами, але однаково за сутністю, розумілася як політика внутрішня. Це повною мірою обґрунтовано – майже всі відповідні дослідження здійснювалися до етапу захоплення країн на теренах колишнього СРСР загальносвітовими глобалізаційними процесами, а отже питання кримінального права, за виключенням міжнародного кримінального права, було прерогативою держави в закритому суспільстві [4, с. 67].

Визначаючи власну кримінально-правову політику, держава все частіше вимушена «оглядатись» на своїх партнерів по міжнародним організаціям, прислухатись до їх позиції, враховувати її. Зміни та доповнення до КК України, які відбулися за роки його існування, є наочним підтвердженням висловленої тези – більшість змін та доповнень були викликані зобов'язаннями, ухвалитими на себе Україною при підписанні та ратифікації відповідних міжнародних угод, і належать до т.з. конвенційних норм [5, с. 89]. Сюди відносимо виконання завдань в рамках Угоди про асоціацію з ЄС, виконання рекомендацій ЄС, виконання норм ратифікованих Україною конвенцій, виконання Україною обов'язків та зобов'язань перед Радою Європи.

Міжнародна кримінально-правова політика – поняття багатогранне. Це і явище, яке включає взаємодію всіх акторів, і конкретна політична позиція певного актора у взаємодії з іншими. В тому контексті, який важливий для дослідження динаміки кримінального права, може йтися про міжнародну кримінально-правову політику держави в політичному полі міжнародного співтовариства. Утім, і така політика залежить від міжнародних нормативних актів глобального значення, або від міжнародних угод держави, рішення про приєднання до яких ухвалюються у межах конституційних повноважень відповідними органами влади. Таким чином, зовнішня (міжнародна) кримінально-правова політика держави діє в межах глобальних міжнародних актів, міжнародних договорів країни, які ратифіковані у встановленому порядку, і повністю відповідають Конституції [4, с. 68]. Вбачається, що таким найістотнішим моментом у змісті міжнародної кримінально-правової політики

є комплекс питань, пов'язаний із визнанням конкретних діянь такими, що належать до міжнародних злочинів, тобто з визначенням магістральних напрямів, перспектив розвитку кримінального законодавства, підстав, характеру, обсягу й меж застосування заходів кримінально-правової дії (так би мовити, міжнародна криміналізація (декриміналізація)) [6, с. 116]. З цією метою активно ухвалюються міжнародні конвенції, ухвалюються резолюції й рекомендації, скликаються міжнародні форуми й конгреси, активізується діяльність міжнародних організацій, що здійснюють вагомий внесок у розробку міжнародних норм по протидії транснаціональній злочинності. Останні десятиліття XX ст. довели, що проблема глобалізації злочинності не може бути вирішена в рамках обмежених національно-державних засобів і методів. Одночасно з практичною реалізацією такого співробітництва багато у чому стали запитувані й наукові дослідження у даній сфері, одним з яких у доктрині [7, с. 18]. кримінально-політичної науки є вивчення взаємозв'язку зовнішньої і внутрішньої кримінально-правової політики України.

Місце зовнішньої кримінально-правової політики України в політико-правовій системі країни полягає в її важливості для забезпечення національної безпеки та правопорядку. Зовнішня кримінально-правова політика відіграє ключову роль у співпраці з міжнародними партнерами для боротьби зі злочинністю. Має важливе завдання у визначенні напрямів розвитку кримінального законодавства, виступає важливим інструментом для спільної реакції на глобальні виклики та загрози, пов'язані з міжнародною злочинністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Панов М., Герасіна Л. Правова політика як універсальний феномен соціального буття. Право України. 2001. №8. С. 36-40.
2. Кукуруз О. В. Взаємодія політики і права у процесі суспільної трансформації в Україні та Республіці Польща: монографія. Київ: «ФОП-Подолін І.В.», 2020. 368 с.
3. Минькович-Слободяник О. В. Правова політика: стратегічні пріоритети і напрями вдосконалення: монографія. Київ: Логос, 2012. 196 с.
4. Балобанова Д. Кримінально-правова політика як рівень динаміки кримінального права: внутрішній та зовнішній аспекти. European political and law discourse. 2020. Volume 7. Issue 3. С. 66-72. URL: https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2020/2020-7-3/12.pdf (дата звернення: 02.02.2024).
5. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України на шляху до євроінтеграції. 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством

європейських країн: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 13-14 жовтня 2011 р.). Харків, 2011. С. 88-92.
6. Фріс П. Л. Проблеми глобалізації і міжнародна кримінально-правова політика. Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 12-13 жовтня 2017 р.). Харків, 2017. С. 112-116.
7. Попко В. В. Транснаціональне кримінальне право: міжнародно-правові засади: дис. … докт. юрид. наук. Київ, 2020. 559 с.

Волкович Олена, Казарян Марина

ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ СУДАМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ : ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ТА ПРОГАЛИНИ

Збройна агресія російської федерації проти України суттєво змінила життя суспільства, систему функціонування державного механізму було переведено у військовий режим. Перед державною владою постали виклики, які в умовах повномасштабного вторгнення фактично неможливо виконати. Як здійснювати правосуддя стало багатоаспектним питанням : постійні обстріли, тимчасова окупація, кібератаки на державні реєстри, полювання на персональні дані українців, закриття реєстрів на територіях, що наближені до бойових дій – це маленька частинка з чим зіткнулись гілки державної влади та безпосередньо судова. Унаслідок постійних бомбардувань та обстрілів 109 приміщень 102 судових установ, з яких 96 – суди (13 % від загальної кількості приміщень судів), зазнали пошкоджень різного ступеня аж до повного руйнування та розкрадання майна. З-поміж зазначеної кількості приміщення 12 судів повністю зруйновані. Найбільше пошкоджених / зруйнованих приміщень судових установ у Харківській (20 приміщень), Миколаївській (18 приміщень), Донецькій (15 приміщень) та Херсонській (14 приміщень) областях [1, с. 39]. Але завдяки витривалості, міцності українського народу та оперативності було побудовано модель виконання поставлених завдань. Тому, метою даної роботи є дослідження змін матеріальних та процесуальних норм права після введення воєнного стану.

Радою суддів України було опубліковано на офіційному веб-сайті рекомендації від 02.03.2022 р. щодо роботи суддів в умовах воєнного стану. Основними з них є : 1) визначаючи умови роботи суду у воєнний час,

керуватися реальною обстановкою, що склалася в регіоні; 2) зосередитись виключно на проведенні невідкладних судових розглядів (взяття під варту, продовження строків тримання під вартою); 3) визначити мінімальну кількість осіб, які повинні знаходитися у приміщенні суду упродовж робочого дня, чітко розподілити між ними обов'язки. 4) організувати чергування суддів та працівників апаратів судів тощо.

Наступним кроком, що і складає основу функціонування судової влади, для гарантування доступності до правосуддя на всій території нашої країни, законодавча гілка влади внесла зміни до законодавства з урахування рівня складності виконання функцій. Для ефективного виконання функції правосуддя 03.03.2022 р. прийнято Закон України «Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ»». Проте, на нашу думку положення законодавця щодо «шляхом передачі судової справи до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя» [2] є неправильним та цілком некоректним, адже, на жаль, коли мова йде про бойові дії, що є непередбачуваним явищем, можливий стрімкий розвиток військових дій і на території, що є наближеною до території на якій безпосередньо триває спротив або тимчасова окупація. Наслідком законодавчої прогалини є неефективність внесених змін, особливо коли йдеться про військовий режим, якщо казати про надзвичайний стан чи стихійні лиха, тоді погляд законодавця є припустимим. Законодавчою гілкою будо внесено зміни до вище зазначеного положення і доповнено «або іншого визначеного суду», що є логічним і забезпечить державне гарантування доступу до правосуддя.

Під час воєнного стану зі значними викликами зіткнулась кримінальна юрисдикція. Зміни стосувалися як матеріальної так і процесуальної норми. Наприклад, Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 111 з позначкою 1 та 2 щодо колабораційної діяльності та пособництва державі-агресору. Законодавець неодноразово вносив зміни та доповнення до Кримінального процесуального кодексу України, зокрема щодо визначення підсудності, проведення слідчих дій, а також інших особливостей режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану, передбачених статтею 615 Кримінального процесуального кодексу України. З повномасштабним

вторгнення судді почали розглядати нову категорію справ, яка стосується кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (пропаганда війни; планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни; порушення законів та звичаїв війни, екоцид тощо). Розгляд даних справ є актуальним, адже, наприклад, екоцид є екологічною катастрофою не лише для України. Атмосферне повітря, річки не мають кордонів, тому загроза радіаційного впливу, забруднення водойм для споживання населенням поширюється і на сусідні країни [3, с. 90]. Також яскравим прикладом екоциду на півдні України, генеральний секретар ООН Антоніу Гуттеріш назвав руйнування Росією греблі Каховської ГЕС «величезною гуманітарною, економічно та екологічною катастрофою в Херсонській області України [4]. Зокрема, наразі юрисдикція Міжнародного кримінального суду обмежується чотирма найсерйознішими категоріями воєнних злочинів, які турбують міжнародне співтовариство: геноцидом, злочинами проти людяності, воєнними злочинами та злочином агресії. Екоцид може стати п'ятим тяжким злочином[4].

Запровадження змін стосувалися безумовно цивільного процесу. Від тепер суд може залишити позов без розгляду у разі повторної неявки позивача не тільки в судове засідання, а й у підготовче (п. 3 ч. 1 статті 257 Цивільного процесуального кодексу України, далі – ЦПК України). Запровадження є доцільним, адже раніше суддя був не компетентний залишити позов без розгляду через повторну неявку позивача на стадії підготовчого провадження, тим самим відбувалось затягування розгляду справи, що призводило до збільшення великого суддівського навантаження. Статтю 14 ЦПК України викладено в новій редакції, зокрема : 1) суд направляє судові рішення, судові повістки, судові повістки-повідомлення та інші процесуальні документи учасникам судового процесу до їхніх електронних кабінетів, вчиняє інші процесуальні дії в електронній формі із застосуванням ЄСІТС або її окремої підсистеми (модуля); 2) обов'язковість реєстрації електронних кабінетів для державних службовців, а також процесуально визначеної категорії осіб. Фізичні особи реєструють кабінети в ЄСІТС у добровільному порядку тощо [5].

21 березня 2023 року був ухвалитий Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію

топонімії». На жаль, законодавчі зміни не стосувалися назв місцевих судів, що є суттєвою прогалиною у національному законодавстві. Згідно зі статтею 125 Конституції України та статтею 19 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» проєкт закону про утворення, реорганізацію чи ліквідацію суду вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя. Наразі, в Україні функціонує понад 15 місцевих судів, що мають назву пов'язану з проросійським та радянським нагадуванням. Наприклад, Ленінський районний суд м. Миколаєва, але знаходиться він в Інгульському районі м. Миколаєва, тобто назва суду не відповідає назві району та політиці декомунізації. На нашу думку, що будь-які рішення судів з вищезазначеною назвою включно, можуть викликати недовіру до чинної судової системи. На сайті Президента України була створена петиція щодо перейменування місцевих судів, але потрібної кількості підписів не набрано. Тому, враховуючи бажання українського народу, Офісу Президента України слід напрацювати проєкт Закону України «Про перейменування місцевих судів», провести відповідні консультації з Вищою радою правосуддя та подати його на розгляд до Верховної Ради України.

Основний Закон встановлює, що Україна є правовою державою, а це у свою чергу зобов'язує дотримання правил поведінки, які гарантовані міжнародним правом людині, що санкціоновані та запроваджені державною владою, відхилення від правил є відмовою від політичного режиму держави, тобто демократизму навіть в умовах повномасштабної війни. Боротьба за наше фактичне та юридичне існування триває і запровадження законодавчих змін є основою для сталого забезпечення доступу до правосуддя та функціонування судової влади. Законодавець має швидко знаходити законодавчі прогалини та усувати їх, щоб запобігти неефективності положень законів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні : щорічна доповідь від 24 серпня 2023 року Вищої ради правосуддя за 2022 рік. Київ, 2023. 112 с. URL:file:///C:/Users/User/Downloads/Telegram%20Desktop/shchorichna_dopovid_za_2022_rik_pro_stan_zabezpechennya_nezalezhnosti.pdf
2. Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ : Закону України від 03.03.2022 р. № 2112-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-20#Text (дата звернення: 27.01.2024)

3. Казарян М. М. Кримінальна відповідальність за екоцид: національні та міжнародні аспекти. Приватне і публічне право в умовах війни : матер. круглого столу (м. Миколаїв, 20 трав. 2023 р.) #stopwarinukraine / відп. за вип. Б. В. Фасій; Нац. ун-т «Одес. юрид. академ.» Одеса : Юридична література, 2023. С. 87 – 91.
4. Стахів Є., Демиденко А. Екоцид: катастрофічні наслідки руйнування дамба Каховського водосховища. URL: https://voxukraine.org/ekotsyd-katastrofichni-naslidky-rujnuvannya-damby-kahovskogo-vodoshovyshha..
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (у ред. від 31.12.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text (дата звернення : 27.01.2024).

Панченко Ірина, Стовба Тетяна

ДЕРЖАВНИЙ ПОРТОВИЙ НАГЛЯД В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Державний портовий нагляд (далі – ДПН) представляє собою важливий елемент системи морського управління, який має на меті забезпечення безпеки, ефективності та стабільності в морських портах. Існування цього виду контролю обумовлене комплексом об’єктивних факторів, що виникли у процесі розвитку світової торгівлі та у зв’язку зі збільшенням обсягів морських перевезень.

Причини започаткування ДПН:

1. ДПН допомагає гарантувати дотримання міжнародних стандартів безпеки на морі, встановлених Міжнародною морською організацією. Інспекції охоплюють конструктивну цілісність судна, справність обладнання, навігаційні та комунікаційні системи та загальні процедури безпеки.

2. ДПН здійснює діяльність з метою запобігання та контролю забруднення морського середовища. Інспекції перевіряють дотримання міжнародних конвенцій, таких як Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден 1973/78. Це включає перевірку заходів запобігання нафтового забруднення, систем очищення стічних вод, утилізації відходів.

3. Інспекції ДПН оцінюють умови проживання та роботи моряків на борту. Це гарантує дотримання стандартів Конвенції про працю в морському судноплавстві 2006 р., включаючи питання розміщення, харчування, медичного обслуговування та відпочинку для членів екіпажу.

4. ДПН слідкує за ефективністю контролю держави прапора у забезпеченні дотримання міжнародних норм. Якщо держава прапора не може або не хоче здійснювати такий контроль, портова влада може втрутитися самостійно.

5. ДПН допомагає створити рівні умови для судновласників, гарантуючи дотримання міжнародних стандартів усіма суднами незалежно від прапора. ДПН стоїть на заваді нечесній конкуренції, коли деякі судновласники можуть знижувати витрати, порушуючи стандарти безпеки та охорони навколишнього середовища.

6. ДПН може включати перевірки з питань безпеки відповідно до Міжнародного кодексу з охорони суден і портових засобів, спрямованого на підвищення безпеки мореплавання в контексті глобальної загрози перед тероризмом.

7. ДПН сприяє ефективності глобального морського управління, дотриманню та зміцненню міжнародних стандартів, співробітництву та координації між країнами у питанні безпеки судноплавства.

Тобто, виходячи із вище вказаного, впровадження ДПН зумовлено рядом об’єктивних факторів, що відображають важливість цього заходу для гармонійного розвитку судноплавства.

Контроль у портах здійснюється відповідно до укладених Меморандумів. На сьогоднішній день існує 9 Меморандумів, які укладалися з урахуванням регіонального принципу:

1) Паризький Меморандум (Європа і Північна Атлантика);
2) Токійський Меморандум (Азія і Тихоокеанські країни);
3) Угода Вінья-дель-Мар (Латинська Америка);
4) Карибський Меморандум (країни Карибського басейну);
5) Меморандум Абуджа (Північна і Центральна Африка);
6) Чорноморський Меморандум (Україна, Болгарія, Грузія, Російська Федерація (далі – РФ), Румунія, Туреччина);
7) Середземноморський Меморандум (країни середземноморського басейну);
8) Індійський Меморандум (країни узбережжя Індійського океану);
9) Ер-Ріядський Меморандум (країни Перської затоки).

Найпершим з укладених Меморандумів був Паризький. Саме з цього документу розпочалась плеяда ухвалення усіх інших угод про ДПН.

Україна є стороною Чорноморського Меморандуму (офіційна назва – Меморандум про взаєморозуміння щодо контролю державою порту у Чорноморському регіоні) разом з Болгарією, Грузією, РФ, Румунією та Туреччиною. Документ було прийнято 07 квітня 2000 року та для України набув чинності 19 квітня 2002 року. Також велась робота з метою приєднання України до Паризького Меморандуму, але через повномасштабне вторгнення РФ на територію України в лютому 2022 року дане питання наразі не стоїть на порядку денному.

На сьогоднішній день РФ блокує більшість українських портів, частину незаконно контролює, тим самим грубо порушуючи норми міжнародного права. Внаслідок даних дій страждає економіка не тільки України, але й інших держав, оскільки Україна є одним зі світових лідерів у постачанні агропродуції.

Так у ході проведення останнього саміту G20 президент Європейської ради Шарль Мішель заявив, що Росія має припинити блокування українських морських портів та назвав атаки Москви на українські порти «ганебними» [1].

Через незаконні дії РФ у Чорному морі Чорноморський Меморандум не працює, як того вимагають норми документу, а українська сторона не має можливості повноцінно виконувати покладені на неї Меморандумом обов’язки.

Відповідно до положень Розділу 7 Меморандуму Комітет Чорноморського Меморандуму має скликатися принаймні один раз на рік почергово в кожній з держав-учасниць з метою вирішення нагальних питань у сфері контролю суден державою порту та забезпечення безпеки судноплавства у регіоні [2]. Події останніх двох років зобов’язують українську сторону бути ще більш наполегливими за засіданнях Комітету при відстоюванні інтересів нашої держави.

Головною метою укладення Чорноморського Меморандуму є гарантування безпеки на морі для життя людей, суден, портів та інших видів діяльності у морській галузі, проте досить важко казати про безпеку за умови, коли одна зі сторін-підписантів Меморандуму з надуманих причин систематично обстрілює міста та портову інфраструктуру мирної сусідньої держави.

З огляду на вказане, в ході 23-го засідання Комітету Чорноморського Меморандуму делегація Адміністрації судноплавства України виступила з позицією щодо розгляду питання зміни адміністратора Чорноморської інформаційної системи, ким наразі є РФ. Важливість зміни полягає у тому, що ця система надає державі-агресору доступ до інформації про судна, яку може бути використано у провокаційно-терористичних діях щодо цивільних суден [3].

Таким чином важливим етапом боротьби України з ворогом є подальше обмеження права РФ впливати на порядок денний морської світової галузі. Україна має використовувати усі доступні міжнародні платформи, щоб доносити світовій спільноті ідею неприпустимості зухвалого порушення норм міжнародного права. Відповідна реакція та реальні дії міжнародного співтовариства відіграють ключову роль у запобіганні подібним агресивним діянням у майбутньому з боку інших політичних гравців. Встановлення дієвого механізму для вирішення подібних конфліктів має стати запорукою миру у глобальному масштабі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 1. Президент Євроради: РФ «має припинити» блокування українських портів. Радіо Свобода. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-porty-blokuvannya-rosiya-mishel/32584117.html
2. Меморандум про взаєморозуміння щодо контролю державою порту у Чорноморському регіоні від 07.04.2000р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_441/print
3. Інтерв'ю голови Адміністрації судноплавства Євгенія Ігнатенка. URL: https://ukrport.org.ua/2023/06/12?print=print-search

Бескоровайний Валентин

ІМПЛАНУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ БАЗИ В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ – АКТУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

У цьому виступі будуть розглянуті деякі приклади міжнародних актів, які вплинули на подальший розвиток антикорупційної політики в Україні. Так, статтею 9 Конституції України встановлено, що чинні міжнародні договори,

згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

ВР України 29.06.2004 року був ухвалитий Закон «Про міжнародні договори України», який встановлює порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України та законодавстві України.

У відповідності до положень статті 9 Закону України «Про міжнародні договори України» міжнародні договори України про участь України у міждержавних союзах та інших міждержавних об'єднаннях (організаціях) підлягають ратифікації. Ратифікація міжнародних договорів України здійснюється шляхом ухвалення закону про ратифікацію, невід'ємною частиною якого є текст міжнародного договору.

На підставі пунктів е), є) частини другої статті 9 цього Закону, Україною було ратифіковано 18.10.2006 Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції, яку від імені України було підписано ще 11 грудня 2003 року у м. Меріда (Мексиканські Сполучені Штати).

Дана Конвенція повинна була сприяти утвердженню позитивного іміджу України як держави, в якій створюється сприятливий політичний клімат для широкомасштабного взаємовигідного співробітництва з усіма країнами, зокрема й з питань протидії корупції та іншими правопорушеннями, безпосередньо пов'язаними з корупцією.

У 2007 році між Україною та Європейським Союзом було розпочато переговорний процес щодо укладення нового базового договору про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами.

Оскільки практика Європейського Союзу щодо розширення передбачає поетапність набуття членства в ЄС, за результатами переговорів було підготовлено та парафовано 30 березня і 19 липня 2012 року у м.Брюсселі проект Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Прем’єр-міністром України 21.03.2014 року було підписано від імені України політичні положення Угоди про асоціацію. А 27.06.2014 року під час робочого візиту до ЄС Президент України підписав від імені України торговельно-економічні та галузеві положення цієї Угоди [1].

Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони було ратифіковано 16.09.2014. Угода заклала базові принципи та обов’язки зокрема і співробітництво України з державами підписантами цієї угоди в питанні боротьби з корупцією. Так, зокрема стаття 3 Угоди передбачала, що Сторони визнають, що принципи вільної ринкової економіки становлять основу для їхніх відносин. Верховенство права, належне врядування, боротьба з корупцією, боротьба з різними формами транснаціональної організованої злочинності й тероризмом, сприяння сталому розвитку і ефективній багатосторонності є головними принципами для посилення відносин між Сторонами.

Стаття 14 закріплювала, що співробітництво буде спрямоване, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьбу з корупцією. Частина друга статті 22 передбачала, що співробітництво спрямовується на вирішення, зокрема, таких проблем з корупцією як у приватному, так і в державному секторі.

Статтею 459 зафіксовано, що Сторони вживають ефективних заходів з метою попередження та боротьби із шахрайством, корупцією та іншою нелегальною діяльністю, inter alia шляхом взаємної адміністративної допомоги та спільної правової підтримки у сферах, охоплених цією Угодою.

Станом на 2024 рік Україною на виконання взятих на себе обов’язків міжнародних договорів були створені антикорупційні органи, такі як НАЗК, НАБУ та САП. Україна створила інноваційну цифрову інфраструктуру, яка знищує можливості для появи корупції (Реєстр декларацій, Реєстр звітності політпартій, Портал викривачів корупції, Глобальний реєстр бенефіціарних власників, система електронних закупівель Prozorro, ДІЯ) [2].

Україна є постійним учасником Конференцій держав - учасниць Конвенції ООН проти корупції, остання яка відбулася в межах окремого заходу Конференції, організованого української делегацією «Ukraine Integrity Ecosystem: War and Post-War Recovery» в грудні 2023 року [3].

Україна продовжує реалізовувати реформи та боротися з корупцією, а розширення міжнародної правової бази, імплантованої в законодавство України, створює фундаментальне підґрунтя європеїзації каїни та основ безкорупційної держави, паралельно захищаючись від агресії рф.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.
2. Верховна рада України. Законопроекти. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2
3. Верховна рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/a#Find.

Верещагіна Катерина

ВИКЛИКИ В ПРОЦЕДУРАХ БАНКРУТСТВА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ, МАЙНО (АКТИВИ) ЯКИХ РОЗТАШОВАНІ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Сучасний економічний ландшафт в Україні, який супроводжується низкою викликів та невизначеностей, спонукає до глибокого аналізу та розуміння забезпечення захисту прав та інтересів суб'єктів економічної діяльності під час процедур банкрутства. Виникнення ситуацій, коли майно (активи) суб'єктів господарювання знаходиться на тимчасово окупованих територіях, надає цій проблематиці особливу актуальність та складність.

Важливим аспектом функціонування сучасного господарського середовища є підтримання економічної стабільності та правової дисципліни. Відсутність чітких механізмів регулювання та врегулювання процедур банкрутства може призвести до негативних наслідків як для підприємств, так і для загальної економічної ситуації країни. Відтак, роль господарського суду стає ключовою в забезпеченні стабільності економічної системи через забезпечення ефективного механізму врегулювання процедур банкрутства.

Процедури банкрутства мають важливе значення для відновлення економічної життєздатності підприємств та забезпечення належного виконання їхніх зобов'язань перед кредиторами. Однак ситуація, коли майно підприємств розташоване на тимчасово окупованих територіях, ставить під загрозу цілісність майнових прав та можливість ефективного врегулювання боргових зобов'язань. Така обставина робить актуальним вивчення механізмів, за

допомогою яких господарський суд може діяти на тимчасово окупованих територіях для забезпечення захисту майнових прав суб'єктів економічної діяльності під час процедур банкрутства.

У цьому контексті, дослідження місця та ролі господарського суду у забезпеченні прав та інтересів суб'єктів господарювання, активи яких розташовані на тимчасово окупованих територіях, стає важливим кроком до розуміння можливих стратегій і рекомендацій, спрямованих на забезпечення стійкого економічного розвитку та відновлення порушених майнових прав в умовах економічної нестабільності.

Втрати, що стали результатом наслідків війни, поєднуються з особистими ризиками власників (учасників, бенефіціарів) та керівників українських підприємств, які опинилися в умовах загрози банкрутства – тобто, не мають можливості повністю виконати свої зобов'язання з виплати боргів з використанням усього свого майнового комплексу.

Проведення бойових дій на території України прямо вплинуло як на здійснення проваджень у справах про банкрутство в цілому, так і на гарантоване Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод право на публічний розгляд справи впродовж розумного строку. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», органи державної влади, зокрема суди, не можуть припиняти свої повноваження навіть в умовах воєнного стану. Значить, суди зобов'язані продовжувати виконувати свої функції протягом цього періоду.

Проте, існує питання щодо можливості фізичної реалізації юстиції судами на територіях, де тривають бойові дії або які тимчасово окуповані. У цьому контексті, через тимчасову відсутність повноважень у Вищої ради правосуддя, Голові Верховного Суду було надано повноваження змінювати територіальну підсудність для розгляду справ. Протягом 2022 року були внесені зміни до територіальної підсудності справ господарських судів Сумської, Чернігівської, Миколаївської та Херсонської областей. Зокрема, справи, які зазвичай підпадали під юрисдикцію Господарського суду Херсонської області, тепер розглядає Господарський суд Одеської області.

Однією з аспектів, що варто відзначити, є проблематика, пов'язана зі забезпеченням доступу до інформації про боржників та їх кредиторів, які опинилися на території, що перебуває під окупацією. Це може становити значний бар'єр для ефективної взаємодії між сторонами. У практиці наявні

випадки, коли боржник зареєстрований в ЄДРПО України, однак його майно, розташоване на окупованій території, було вилучено (експропрійовано) та зареєстровано на третіх осіб за законодавством держави-окупанта [1].

У відповідності до Указу Президента України № 64 / 2022 від 24.02.2022, яким було оголошено воєнний стан в Україні, та на виконання рішення Кабінету Міністрів України від 03.03.2022 № 187 видано постанову «Про забезпечення захисту національних інтересів з питань майбутніх позовів, які стосуються держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації». Пунктом 1 цієї постанови було встановлено мораторій, тобто заборону, на здійснення виконавчих заходів, включаючи примусові заходи, з метою стягнення грошових та інших зобов'язань, які боржники мають перед російською федерацією або будь-якими пов'язаними з нею особами [2].

Результати військової агресії відобразилися на функціонуванні багатьох суб'єктів господарської діяльності. Особливо глибокою стала складна ситуація, пов'язана з економічною функцією юридичних осіб, в яких переважає володіння офісними приміщеннями, виробничими спорудами та іншими активами, які, у свою чергу, зазнали руйнувань або стали недоступними для господарської діяльності через їх знаходження в окупованих територіях та інших причин. Слід зазначити, що ці обставини викликають ускладнення, і навіть призводять до неможливості повного здійснення чинного правового регулювання в сфері оголошення юридичної особи банкрутом. Це створює актуальну потребу в ідентифікації нормативних заходів, які виявляються неефективними для належного регулювання в сучасних реаліях, а також у заповненні правових пустот у цьому юридичному регулюванні [3].

На практиці виникли деякі питання, які взагалі не врегульовані нормами чинного законодавства з питань банкрутства. Зокрема, порядок відновлення втрачених документів, можливості скликання Загальних зборів для вирішення поточних питань, тощо. Крім того, в умовах воєнного стану підлягають дослідженню та необхідності здійснення аналізу правового регулювання та однакового тлумачення норм Кодексу України з процедур банкрутства щодо інституту відновлення платоспроможності фізичної особи та визнання фізичної особи банкрутом, оскільки даний інститут банкрутства є новелою українського законодавства, а тим більше в умовах воєнного стану. Фактична відсутність достатньої судової практики з розгляду даної категорії справ в Україні викликає потребу не лише науковців, а й усіх учасників судового процесу до

вивчення теоретичних положень Кодексу, які повинні бути підґрунтям однакового практичного застосування та реалізації зазначених норм права.

Суб'єкти господарювання, а також фізичні особи, які опинилися на окупованих територіях або в зоні бойових дій, фактично позбавлені можливості здійснення господарської діяльності та виконання норм законодавства з процедур банкрутства. У цих умовах виникає потреба виявлення норм, які є неефективними в умовах воєнного стану, і наявних прогалин законодавства з їх подальшими змінами та доповненнями [4].

У 2023 році були проведені значущі модифікації до процедури банкрутства в Україні, спричинені потребою у відповідності до стандартів Європейського Союзу та адаптацією до викликів, породжених воєнним станом. З метою спрощення та автоматизації процедури банкрутства, а також усунення численних неузгоджень та технічних недоліків Верховна Рада 13 липня 2023 року Верховна Рада України ухвалила очікуваний закон № 3249-IX про «військові банкрутства» [5]. Ці кроки спрямовані на створення більш прозорої та ефективної системи управління банкрутством, що враховує поточні виклики та міжнародні стандарти.

У контексті тимчасово окупованих територій України, роль Господарського суду стає особливо важливою, оскільки він відіграє ключову функцію у відновленні економічної стабільності на цих територіях та в захисті прав та інтересів підприємств та їх кредиторів.

Набуває вирішального значення захист прав та інтересів суб'єктів економічної діяльності під час процедур банкрутства. Активи суб'єктів господарювання, які розташовані на тимчасово окупованих територіях, стають об'єктом специфічних ризиків та викликів, які вимагають особливого підходу та компетентності з боку судової системи.

Використовуючи свій досвід та експертизу, господарський суд, має забезпечити ефективну координацію процедур банкрутства та забезпечити захист прав кредиторів, партнерів та інших зацікавлених сторін у контексті геополітичних та економічних викликів. Важливо розробляти та впроваджувати інноваційні підходи до розгляду справ, що виникають для суб'єктів господарювання, майно (активи) яких розташовані на тимчасово окупованих територіях України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боргові вимоги є активом, який може бути зарахований в інтересах України до державного бюджету. 21 березня 2023. Судова влада України. URL: https: // supreme. court. gov. ua / supreme / pres-centr / zmi / 1398067 / .
2. Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2022 № 187. Відомості Верховної Ради України. URL: https: // zakon. rada. gov. ua / laws / show / 187–2022-%D0% BF#Text.
3. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон від 18.10.2018 № 2597-VIII. Відомості Верховної Ради України. URL: https: // zakon. rada. gov. ua / laws / show / 2597–19#Text.
4. Кіщак Д. Проблеми правового регулювання процедури банкрутства юридичної та фізичної особи в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції ВНУ ім. Лесі Українки, (27–29 червня 2022 року), м. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2022. С. 378–380.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану: Закон України від 13.07.2023 № 3249-IX. Відомості Верховної Ради України. URL: https: // zakon. rada. gov. ua / laws / show / 3249–20#Text.

СЕКЦІЯ №3. НАЦІОНАЛЬНА, ПОЖЕЖНА, ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Остап'як Василь

РЕФОРМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Після вторгнення російського агресора стало остаточно зрозумілим, що воєнна потужність держави має вирішальне значення для збереження територіальної цілісності та державної незалежності, з одного боку, та для захисту прав людини й громадянина, що зазнають у такому разі (особливо в умовах окупації) небезпеки. Певним чином така воєнна організація держави зберігалася від початку періоду незалежності, хоча й перебувала під контролем колишньої метрополії – росії, воєнні об'єкти якої навіть розміщувалися на території України (зокрема у Криму). Організація трималася на ентузіазмі багатьох фахових військовиків, адже вона тісно пов'язана з консолідацією української нації, через що армія є державним інститутом.

Криза в галузі державної воєнної організації яскраво виразилася після 2015 року, коли довелося вести бойові дії на Донбасі з місцевими терористами, навченими й підтримуваними з росії. Тоді виникли проблеми, пов'язані з мобілізацією ресурсів, їх утриманням у місцях розгортання конфлікту, оновленням військової техніки, що в Україні залишалася ще з радянських часів. Уже після 2022 року, за підтримки передових демократичних країн світу, активно почалося й оновлення, й навчання фахівців у цій справі, й самі бойові дії із залученням нової зброї та вмінь.

Такий воєнний прогрес не був би можливий і без уваги держави, що не лише займається підвищенням своєї військової могутності, але й адмініструє всі питання, пов'язані з воєнною організацією, зокрема зі Збройними Силами України як її головною частиною. У цій сфері, звісно, є місце імперативним рішенням, що властиво будь-якій силовій структурі держави, і тому виникає чимало колізій адміністративних через проблеми пропорційності застосування влади та дотримання прав людини й громадянина. Тому державна влада має

бути уважною, пластичною та толерантною, ухвалюючи певні імперативні рішення [1]. Особливо ці проблеми загострюються в умовах воєнного стану.

Якщо розглядати державний інститут Збройних Сил (далі – ЗСУ), то він не може бути апріорі демократичним. Тому держава має обороняти принципи організації суспільства, зокрема достатності, ефективності й відповідності воєнної організації демократичної країни актуальним умовам. При цьому завданнями в цій сфері мають бути такі: ЗСУ та інші силові структури мають бути організовані та оснащені для протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам; народ має підтримувати силові структури, адже він забезпечує фінансові витрати на безпеку й оборону, комплектує їх за призовом, погоджуватися на їх використання для протидії загрозам державній безпеці; ЗСУ та інші силові структури мають бути ефективними у використанні та гнучкими для адаптації до нових вимог безпеки, що можуть передбачати, наприклад, запобігання загрозам економіці, соціальному й політичному прогресу, внутрішній стабільності загалом; воєнна організація як система безпеки має бути здатна в разі потреби співпрацювати з воєнними силами інших країн [2].

Зважаючи на наведене вище, потрібно проаналізувати принципи, за якими будується воєнна організація держави та яких остання має дотримуватися. Це, зокрема:

1) принцип зосередженості на реальних загрозах (XXI століття від самого свого початку виявило відносно мирні засоби вирішування конфліктів, але постали нові виклики – міжетнічні, регіональні та релігійні, що разом із корупцією, нелегальною міграцією, тероризмом, торгівлею людьми, наркобізнесом, торгівлею зброєю, постанням міжнародних кримінальних структур становить загрозу для державних і суспільних інститутів. Також постали проблеми в інформаційній сфері. Усе разом потребує консолідації та координації між державними й соціальними інститутами для відвернення таких загроз);

2) принцип потреби політичної й суспільної підтримки (демократичний устрій передбачає реальну підтримку населенням силових структур, адже саме народ надає їм відповідні ресурси, сплачуючи податки. Проте був наявний дисбаланс між потребою захисту народу і його розумінням важливості ЗСУ, що

в умовах реальної війни різко змінилося: довіра до ЗСУ вже переважає всі інші державні інститути);

3) принципи єдності, ефективності і гнучкості (структура система безпеки й оборони країни включає елементи, що мають відповідати таким принципам. Це прикордонні сили, що вже не мають мілітарної ознаки – виконують функції сприяння легальному перетину кордону та затримання нелегальних мігрантів і вантажів; внутрішні сили, що мають завданням підтримувати законність і порядок усередині країни; сили цивільної оборони, що мають реагувати на різноманітні природні й техногенні екстремальні ситуації; ЗСУ, що мають у разі потреби підтримати внутрішні сили або сили цивільної оборони, підтримувати міжнародну безпеку, забезпечувати територіальну оборону [2].

Отже, воєнна організація держави пов'язана не лише з обороною території країни, що безпосередньо захищає територіальну цілісність, але й із дотриманням прав і інтересів громадян, що можуть страждати від імперативної сутності будь-якої силової структури. Утім в умовах воєнного стану саме громадяни – Український народ – виявляють до збройних сил найбільшу довіру й повагу, адже ті захищають країну (людей, територію, майно) від загарбання ворогом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Відомості Верховної Ради від 28 червня 1996 р. №254к/96-ВР.
2. Про Воєнну доктрину України: Указ Президента України від 15 червня 2004 р. №648/2004. Ст.ст. 4, 7 ,8, 9, 10.

Тарадуда Дмитро, Помаза-Пономаренко Аліна

НОВАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

У лютому 2023 р. ратифікувала Угоду, що передбачає участь у Механізмі цивільного захисту ЄС, та його імплементацію на вітчизняних теренах. Реалізація цього завдання вимагає від нашої країни приведення вітчизняного законодавства у відповідність до міжнародного [1]. Проте не менш важливим завданням для України є забезпечення відповідності фінансовому критерію, що визначений цією Угодою.

Фінансові заходи щодо імплементації Механізму передбачають, що Україна бере участь як країна і робить внесок у Механізм цивільного захисту. Це передбачено і відповідною Угодою між Україною та ЄС, і Рішенням № 1313/2013/EU про Механізм цивільного захисту Союзу у його найновішій редакції [1].

У ст. 3 Угоди зазначено, що участь України в Механізмі залежить від фінансового внеску до нього, а також здійснення відповідних витрат на управління, виконання та функціонування згідно з загальним бюджетом ЄС.

Фінансовий внесок складається з:

– операційного внеску;

– плати за участь.

Фінансовий внесок – це щорічний платіж, що здійснюється одноразово. Відповідно до запиту на отримання коштів фінансовий внесок має бути сплачений не пізніше ніж через 90 днів після дати запиту.

Операційний внесок має покривати операційні та допоміжні витрати Механізму, що покликано доповнити зобов'язання й асигнування на платежі до сум, внесених в бюджет ЄС. Операційний внесок здійснюється на основі ключа внеску, який визначається як співвідношення ВВП України за ринковими цінами до ВВП ЄС.

Фінансовий внесок України до Механізму встановлюється на щорічній основі пропорційно та додатково до суми, доступної щороку в бюджеті ЄС для асигнувань на управління та функціонування МЦЗС.

Відповідно до Додатку I плата за участь у Механізмі поступово встановлюється таким чином:

1) у 2023 році 1,5%;

2) у 2024 році 2%;

3) у 2025 році 2,5%;

4) у 2026 році 3%;

5) після 2027 року 4%.

Плата за участь у Механізмі не підлягає ретроспективним коригуванням або виправленням. Усі внески України або платежі від ЄС, а також розрахунок сум, що підлягають сплаті або мають бути отримані, здійснюються в євро [1].

Участь України у Механізмі цивільного захисту в ЄС підлягатиме постійному моніторингу на основі партнерства за участю Комісії та України [1, ст. 4]. Правила щодо належного фінансового управління, включаючи фінансовий контроль, відшкодування та інші заходи протидії шахрайству стосовно фінансування ЄС згідно з аналізованою Угодою, викладені в Додатку II до цієї Угоди.

Застосування цієї Угоди може бути зупинено ЄС у разі часткової або повної несплати фінансового внеску, який повинна сплатити Україна згідно з цією Угодою [1, Прикінцеві положення]. У разі несплати, що може суттєво загрожувати впровадженню та управлінню Механізму цивільного захисту ЄС, Комісія надсилає офіційний лист-нагадування. Якщо платіж не буде здійснено протягом 20 робочих днів після офіційного листа-нагадування, повідомлення про зупинення застосування цієї Угоди Комісія надсилає Україні офіційним листом, яке набирає чинності через 15 днів після отримання такого повідомлення Україною [1].

Отже, застосування методу історичної формалізації дозволило визначити етапи розвитку правового забезпечення публічного управління у сфері цивільного захисту України [2]. Акцентовано, що сучасний етап розвитку правового забезпечення в цій сфері відзначається закладенням основ щодо імплементації Механізму цивільного захисту ЄС в Україні. У цьому контексті Парламент України ратифікував відповідну Угоду. Аналіз її положень дає підстави стверджувати, що участь у Механізмі передбачає внесення членського внеску, що обчислюється із урахуванням річних показників ЄС і країни-члена Механізму цивільного захисту. Зважаючи на це, наполягається, що для України фінансове забезпечення як критерій участі в цьому Механізмі може стати надзвичайно складним питанням під час реалізації. Тому науковцям-теоретикам і практичним фахівцям у сфері цивільного захисту слід звернути на це увагу, визначивши шляхи та засоби імплементації Механізму цивільного захисту ЄС в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3434-20#Text.

2. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В., Порока С.Г. Організаційно-правові засади імплементації механізму цивільного захисту єс в україні в контексті гарантування національної безпеки. Державне будівництво: електронний журнал. 2023. № 2. URL: https://periodicals.karazin.ua/db/issue/archive.

Базиченко Вікторія

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

На жаль, наша держава починаючи з 2014 року стала центром російської гібридної агресії, яка знаходить своє практичне вираження не тільки у військовій площині, безпосередньо на території проведення Операції Об'єднаних Сил, але й в інформаційному, дипломатичному та економічному просторах. І тому питання національної та регіональної безпеки України об'єктивно повинно бути найбільш актуальним та обговорюваним блоком проблем для діючої влади. Перш ніж загострювати увагу на конкретних викликах, які стоять перед нашою країною, треба надати офіційне визначення даних понять, та описати їх структурні елементи. Законодавче визначення поняття національної безпеки наводиться в однойменному Законі Україні «Про Національну безпеку України», за яким під даним терміном розуміють захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

Тобто ми можемо побачити, що національна безпека України є багатокомпонентним та багатоаспектним поняттям, і для її активної практичної реалізації повинні тісно співпрацювати майже всі внутрішні та зовнішні державні системи. Державні органи, які відповідно до своїх повноважень здійснюють практичний захист національних інтересів, прийнято об'єднувати в сектор безпеки і оборони.

Сектором безпеки і оборони України відповідно до норм вже згаданого Закону України «Про національну безпеку України» виступає система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, діяльність спрямована на захист національних інтересів України від загроз.

На мою думку, одним із головних структурних елементів загальної системи національної безпеки та оборони є актуальні оборонно-стратегічні документи держави, окрім Конституції України та профільних законів, які скоріше мають загальне значення, до системи фундаментальних нормативно-правових актів системи оборони та національної безпеки входять такі документи як Стратегія національної безпеки України, з її положень виходить і формується Воєнна доктрина України, та Стратегічний оборонний бюлетень України, який в свою чергу виступає документом оборонного планування, також Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, даний документ формує перелік пріоритетних цілей та спроможностей нашої держави для розвитку в середньостроковій перспективі [1].

Важливою складовою державотворчого процесу в Україні є діяльність влади з питань гарантування національної безпеки, яка виступає атрибутом незалежності. В умовах війни мають бути особливі підходи до розуміння проблем, враховуючи сучасні глобальні виклики та російську агресію. Україні необхідно постійно оновлювати стратегію національної безпеки, комплекс заходів щодо її забезпечення, а також постійно створювати умови для підвищення ефективності організаційно-правового забезпечення всієї системи національної безпеки та оборони. Це дасть змогу здійснювати безумовне дотримання принципу захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз, що є важливим аспектом посилення національної безпеки України [2].

Сьогодні Україні бракує стратегічних документів, так би мовити, активної тактичної фази відновлення національної безпеки. Дійсно, стратегія національної безпеки розробляється та коригується з урахуванням змісту галузевих доктрин національної безпеки. Вона відображає цілі та заходи реалізації політики національної безпеки в різних сферах. Але на її основі мають розроблятися відповідні галузеві річні державні програми з визначенням державних органів, відповідальних за їх виконання.

Також слід розробити більш агресивні стратегії для відновлення державного суверенітету, економічної та соціальної стабільності, міжнародного іміджу та формування нової якості міжнародної правосуб’єктності України. Наголошуємо, що Україна має створити та сформувати новий регіональний геополітичний простір, стати центром такого

простору та додати до нього нові країни. Зокрема, в умовах активної економічної дії санкцій щодо Російської Федерації виникає потреба у відновленні співпраці у форматі, який би об'єднав територіальних сусідів Російської Федерації, до яких остання не має територіальних претензій. Йдеться, зокрема, про країни Балтії, Азербайджан, Грузію, Казахстан. Ці країни не варто розглядати як стратегічних партнерів Російської Федерації, вони вже давно поза сферою її впливу, а тому необхідно терміново скористатися цією ситуацією та проявити ініціативу щодо об'єднання, хоча б тактичного.

Це не альтернатива Вишеградській групі, в якій Україна сьогодні не є повноправним лідером, оскільки в економічному плані поступається, як мінімум, Польщі, а також не є членом ЄС і НАТО, на відміну від країн групи. Також неправильно сподіватися на відновлення формату ОЧЕС чи стратегічну важливість цього формату для України, оскільки в нього входить Російська Федерація, яка ніколи не підтримає безпекові ініціативи України. Україна має відновити діяльність із надання свого озброєння, військової техніки та миротворчого контингенту для потреб ООН та інших міжнародних організацій.

Це не тільки підвищить боєздатність українських військ і дасть можливість отримати додаткові надходження до Державного бюджету України, а й створить необхідний імідж для України, відновить союзницькі відносини з багатьма країнами, які віддалені від Східної Європи, але мають реальний вплив на геополітичні процеси. Водночас наразі першочерговим завданням є перемога у війні та відновлення контролю над усіма тимчасово окупованими територіями.

Надзвичайно важливим напрямом політики національної безпеки є боротьба з агентами впливу Російської Федерації, які на сьогодні посідають важливе місце в системі економічних і навіть державно-управлінських відносин в Україні. Йдеться про створення такої системи індикаторів відбору та фільтрації на лояльність/нелояльність РФ, яка б надавала актуальну та достовірну інформацію щодо ворожих агентів впливу, робила б цю інформацію публічною. Це сформувало б відповідний рівень недовіри суспільства до цих агентів впливу. Необхідна активізація інститутів громадянського суспільства для боротьби із зовнішніми та внутрішніми ворогами, зокрема шляхом розробки освітніх програм національно-патріотичного виховання, їх поширення та впровадження в усі без винятку освітні процеси.

Концепції інклюзивної освіти, громадянської освіти, демократичної освіти – усі вони мають реалізовуватися в першу чергу, і переважно з урахуванням потреб національної свідомості, що забезпечувало б єдність цивілізаційного вибору, підвищення рівня політичної культури та суспільної свідомості, національній самосвідомості. Для цього необхідно розробити та реалізувати державні галузеві та регіональні програми соціально-економічного розвитку, програми розвитку окремих галузей, сегментів, секторів економіки та соціально-гуманітарної сфери. Такі програми мають характеризуватися наявністю інструментів активного впливу, навіть агресивного щодо подолання зовнішніх загроз національній безпеці [3].

На жаль, слід констатувати, що рівень проникнення корупції в економіку України фактично сформував паралельну систему прийняття управлінських рішень національного масштабу, де центром є вітчизняна олігархія. Практичність і корисність будь-якого юридичного документа будуть фіктивними, а результат буде фактично ефективним через відсутність реального інтересу або здатність політичних лідерів усувати представників бізнес-еліт із центру політичної відповідальності. Основна проблема полягає в тому, що бізнес-еліти приймають рішення за критеріями економічної ефективності та прибутковості, тому реальна реалізація більшості стратегічних пріоритетів, перерахованих у вищезазначених нормативних актах, не дає їм бажаного економічного ефекту.

Тому ефективність сучасної системи державного управління у сфері національної безпеки є вкрай низькою, більшість стратегічних документів мають загальний характер, а тактичні плани не виконуються у встановлені терміни або взагалі відсутні в багатьох галузях. Така ситуація негативно впливає як на якість механізмів державного управління, так і на систему цілей національної безпеки, оскільки останні підлягають коригуванню бізнес-елітами. Підсумовуючи викладене, доцільно представити наступне бачення сучасного стану розвитку політики національної безпеки України в контексті системних змін силових відносин у геополітичному просторі.

Отже, приходимо до висновку, що в нинішніх умовах Україні слід орієнтуватися на багатовекторну політику у сфері національної безпеки. Основними напрямами цих векторів мають стати: приєднання до глобальної системи безпеки (НАТО); створення середовища регіональної безпеки під головуванням України. В обох напрямках Україна має розвивати як

двосторонні відносини, зокрема з найпотужнішими союзниками перед обличчям російської агресії (США, Великобританія, Німеччина та ін.), так і у Східній Європі та Чорноморському басейні (Туреччина, Польща), а також приєднатися до існуючих угруповань та союзів (НАТО, Веймарський трикутник, Вишеградська група та ін.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Корнієвський О. Національна безпека. Політична енциклопедія/ редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). Київ: Парламентське видавництво, 2011. 808 с. С. 489–490.
2. Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади: монографія / за заг. ред. О. П. Дзьобаня. Харків: Право, 2021. 776 с.
3. Нижник Н. Р., Ситник Г. П., Білоус В. Т. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): навч. посіб. Ірпінь: Преса України, 2020. 303 с.

Беган Микита

НАПРЯМКИ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ

Аналізуючи та досліджуючи поточний стан діяльності України у сфері зовнішньоекономічної політики необхідно підкреслити, що діюча структура виконавчої влади, звісно за умови підтримки законодавчої гілки влади може у повній мірі сприяти досягненню поставлених цілей.

З метою реалізації та формування державної зовнішньоекономічної політики Урядом України, зокрема Міністерством економіки України та іншими органами виконавчої влади проводяться виважені алгоритми дій в залежності від дозволених інструментів.

В рамках забезпечення зовнішньоекономічної політики України одним із елементів стратегічного партнерства є функціонування спільних міжурядових комісій з питань співробітництва або в деяких випадках утворення робочих груп щодо розгляду проблемних питань у торговельно-економічних відносинах. Незважаючи на те, що в основному створення спільних міжурядових комісій з питань співробітництва передбачалось на підставі міжурядових угод, які підписувались Україною в 1990 рр. все ж таки вони можуть розглядатись як діючим інструментом міжнародного економічного співробітництва, що дозволяє представляти інтереси в економічних відносинах України на міжнародній арені у двосторонньому форматі.

Головним завданням спільних міжурядових комісій з питань співробітництва є забезпечення сприятливих умов для участі національної економіки у світових торговельно-економічних процесах, ураховуючи найважливіші напрями такої діяльності: підтримка національного бізнесу за кордоном та залучення іноземних інвестицій.

Дійсно, із понад шістдесяти спільних міжурядових комісій з питань співробітництва, що формально створені на підставі міжурядових рішень актуальними на даний час залишаються не всі. Проте з деякими країнами все ж таки залишається активність діалогу, наприклад з такими країнами, як Білорусь, Казахстан, Польща, Чехія, Франція, Індія, Китайська Народна Республіка, Єгипет, держави Перської затоки.

В цьому контексті необхідно зазначити, що активність діяльності окремих спільних міжурядових комісій також залежить від ступеню та наміру сторін у подальшій інтеграції. Зокрема, домовленості можуть перерости у більш інтеграційне співробітництво, а саме заключення преференційних угод по окремим групам товарів або повноцінних угод про вільну торгівлю товарами та послугами. Наразі, Україною опрацьовуються можливість заключення преференційних угод чи угод про вільну торгівлі з рядом країн (Сербія, Туреччина, країнами північної Африки, країнами Перської затоки, оновлення діючих угод, зокрема з Канадою), при цьому переговорні процеси знаходяться на різних стадіях розгляду.

Беручи до уваги, що Україна є аграрною державою де частка експорту продуктів рослинного походження (розділ II згідно з УКЗЕД), жирів та олії тваринного або рослинного походження (розділ III згідно з УКЗЕД) та готових харчових продуктів (розділ IV згідно з УКЗЕД) становить 42, 7 % (24,2 %;

11, 7%; 6, 8 % відповідно) від загальних обсягів експорту товарів з України у 2020 році питання підтримки діалогу у сфері сільського господарства та аграрного комплексу є також досить актуальним.

З 2003 року Україна є членом та бере активну участь у роботі Продовольчої і сільськогосподарської організації (ФАО) ООН (Food and Agriculture Organization (FAO) of the United Nation). Протягом останніх років співробітництво з ФАО забезпечувалось в рамках «Рамкової програми співробітництва для України на 2016-2019 роки». Відповідно до положень програми сторони домовились здійснювати спільну діяльність по напрямкам створення прозорого бізнес-клімату та міцної правової основи, підтримка

реформ по напрямках «Земля і продовольча безпека, розвиток виробничого ланцюжка», «Agri-продуктів харчування і доступ до міжнародних ринків», «Навколишнє середовище та раціональне використання природних ресурсів, включаючи лісове та рибне господарство» [2].

Програма співробітництва з ФАО також продовжується і на даний момент з доопрацюванням пріоритетних напрямків співпраці, поточних потреб та тенденцій розвитку. Окрему увагу хотів би приділити останнім ініціативам фахівців ФАО щодо підтримки діяльності та створення інституції аташе з питань сільськогосподарського комплексу та розроблення посібнику з питань економічної дипломатій в сільському господарстві [1].

Стратегічне партнерство України у сфері зовнішньоекономічних відносин також забезпечується за рахунок співпраці з Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD) [3]. В 2021 році була підписана Угода між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку про відновлення дії Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо поглиблення співробітництва, яким передбачається співпраця та напрацювання спільних позицій у багатьох сферах, зокрема: сільське господарство, виробництво сталі, регіональний розвиток, інвестиційна діяльність, розвиток секторальної конкурентоспроможності, полегшення доступу до фінансування, розробка й реалізація конкурентної політики, удосконалення системи державного управління і врядування, реалізація політики стосовно малих і середніх підприємств (МСП), оподаткування і боротьба з корупцією. Удосконалення державної політики України у наведених галузях, приведення політик до стандартів Організації економічного співробітництва та розвитку звісно позитивно вплине на загальні тенденції сприйняття України на міжнародній арені.

Беручи до уваги той факт, що Україна займає 12 місце у світі серед основних країн виробників сталі та 9 місце серед основних країн експортерів сталевої продукції, а також приймаючи до уваги, що експорт металопродукції з України становить 17,4 % (по товарним групам 72 (чорні метали) та 73 (вироби з чорних металів) згідно з УКТЗЕД) всього українського експорту Україна бере активну участь у роботі Комітету зі сталі ОЕСР у якості асоційованого члена, відстежує та впроваджує рішення в рамках роботи Глобального форуму з

надлишкових сталеплавильних потужностей (Global Forum on Steel Excess Capacity).

Поряд із веденням постійного діалогу із основними партнерами та організаціями Україна залишає за собою право здійснювати регулювання зовнішньоекономічної діяльності на підставі дозволених механізмів багатосторонньої торговельної системи чи в рамках двосторонніх міжнародних договорів. України, як гарант взятих на себе міжнародних зобов'язань має забезпечувати дотримання визначених у міжнародній торгівлі правил та процедур та бути передбаченим гравцем на міжнародному ринку.

Україна, як гравець на міжнародній арені дотримується вимог щодо незастосування необґрунтованих прихованих заходів захисту внутрішнього ринку, Україна має гарантувати, що технічні бар'єри, ветеринарні чи фіто-санітарні правила та інші нетарифні обмеження не мають створювати надмірних прихованих перешкод для торгівлі товарами, спрощення умов торгівлі має мати на меті не декларативний, а дійсний характер втілення.

Зокрема, це може стосуватись використання інструментів торговельного захисту внутрішнього ринку від проявів недобросовісної конкуренції (демпінгового/субсидованого) чи зростаючого імпорту в Україну товарів.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності України може стосуватись заходів направлених на запобігання завданню шкоди суспільній моралі, здоров'ю чи становити загрозу життю населення, тваринному світу та рослинам, заходам направленим на протидію надзвичайним обставинам у міжнародних відносинах.

Також, зважаючи на зазначені проблеми, вважаємо, що доцільно виділити наступні пріоритети розвитку зовнішньоекономічних відносин України з ЄС як стратегічного партнера:

- впровадження всеохоплюючої стратегії імплементації Глави IV (Санітарні та фіто- санітарні заходи) Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;
- створення системи фінансової підтримки українського експорту до країн ЄС, включаючи запуск роботи ЕКА для забезпечення пільгового кредитування, страхування і гарантування експортних поставок на європейські ринки;

- створення механізмів для підвищення ефективності та прозорості митного оформлення та інших процедур у сфері митного контролю, відповідно до зобов'язань України за Угодою СОТ про спрощення процедур торгівлі;
- збільшення торговельних представництв України в країнах ЄС з метою активізації тривалих торговельно-економічних відносин між представниками українського і європейського бізнесу;
- стимулювання розвитку сфери інновацій в рамках реалізації міжнародних програм.

Втручання держави у регулювання зовнішньоекономічної діяльності також може бути направлене на забезпечення захисту та відстоювання прав та економічних інтересів України у разі невиправданих дій з боку інших держав чи економічних угрупувань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Публікація на інформаційній сторінці Регіонального представництва ФАО в Європі і Центральній Азії на тему «ФАО допомагає Україні в удосконаленні сільськогосподарського експорту». URL: https://www.fao.org/europe/news/detail-news/ru/c/1413384/.
2. Рамкова програма співробітництва для України на 2016-2019 роки. URL: https://www.fao.org/3/bp567uk/bp567uk.pdf.
3. Огляд світового ринку сталі, підготовлений World Steel Association. URL: https://www.worldsteel.org/en/dam/jcr:976723ed-74b3-47b4-92f6-81b6a452b86e/World%2520Steel%2520in%2520Figures%25202021.pdf.

Сухачов Микита

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасне безпекове середовище характеризується високим ступенем мінливості й непередбачуваності. Невизначеність ситуації суттєво ускладнює формування державами політики у сфері національної безпеки, потребує диверсифікації заходів, посилення традиційних безпекових механізмів заходами у сфері побудови національної стійкості [1].

Формування уявлень про безпекове середовище на сучасному етапі припускає наявність певного стратегічного бачення та побудову моделі такого

безпекового стану, в якому може функціонувати країна під час вже існуючих зовнішніх загроз, а також з урахуванням подальшого вектору розвитку та відновлення України. Саме від цього буде залежати прийняття ефективних політичних рішень та розроблення відповідних стратегічних документів.

У процесі формування безпекового середовища повинні бути враховані взаємопов'язані між собою фактори таких сфер діяльності як політична, економічна, військова, соціологічна, гуманітарна, демографічна, навколишнього середовища, новітніх технологій і ІТ-сфера. Особливу увагу потрібно приділити природі конфліктів та геостратегічному положенню України у глобальному та регіональному вимірах [2].

Згідно із Законом України «Про національну безпеку України» фундаментальним національними інтересами України є інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами [3].

23 червня 2022 року Україна офіційно набула статусу кандидата на членство в ЄС шляхом підтримки цього рішення 27 країнами-членами. Статус кандидата надає країні переваги у вигляді доступу до європейських структур, можливості участі у програмах та ініціативах Євросоюзу, фінансової допомоги та підтримки у вигляді грантів, кредитів, посилення співробітництва у сфері міжнародної безпеки та кризового управління, а також сприяння просуванню внутрішніх політичних реформ. Водночас Україна отримала від Єврокомісії певні рекомендації, від виконання яких залежать подальші етапи, пов'язані із членством у блоці, серед яких: впровадження законодавства щодо процедури відбору суддів до Конституційного Суду України, судова реформа, посилення боротьби с корупцією, прийняття комплексного стратегічного плану реформування правоохоронного сектору, прийняття антиолігархічного закону та закону про ЗМІ тощо.

Також наприкінці 2023 року Єврокомісія представила державам-членам проєкт рішення щодо надання Україні довгострокових зобов'язань у сфері безпеки. Ключові пропозиції про надання двосторонніх зобов'язань щодо безпеки, спрямованих на стримування майбутньої російської агресії, полягають у наступному: сформувати передбачуваний, ефективний, стійкий та довгостроковий механізм надання військової техніки Україні, який мобілізує

європейську оборонну промисловість; забезпечити підготовку українських збройних сил; поглибити співпрацю з українською оборонною промисловістю з метою посилення потенціалу та узгодження стандартів; посилити здатність України протистояти кібер- та гібридним загрозам, а також дезінформації; підтримати зусилля України щодо розмінування та подолання забруднення, спричиненого вибухонебезпечними залишками; допомогти Україні в реалізації програми реформ, пов'язаних із процесом вступу до ЄС, а також посилити її здатність контролювати запаси вогнепальної зброї, легких озброєнь та боєприпасів та протидіяти будь-якому незаконному обігу; підтримати енергетичний перехід країни та зусилля з ядерної безпеки; обмінюватися розвідданими та супутниковими знімками. Однак, на жаль, більшість задекларованих довгострокових зобов'язань на цей час так і не знайшли своєї реалізації.

Отже, проблематика дослідження формування безпекового середовища в умовах європейської інтеграції України потребує подальшого аналізу в контексті відсутності чітких дій та недотримання певних зобов'язань з боку європейських країн у сфері безпеки. Стратегічні орієнтири України у сфері забезпечення національної безпеки повинні полягати у тім, що держава має сформувати достатні власні спроможності як базис для забезпечення своєї безпеки і стійкості. Як незалежна держава Україна має залишити за собою право обирати участь у різних системах або альянсах колективної безпеки і оборони як спосіб гарантування державного суверенітету й територіальної цілісності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стратегічний аналіз безпекового середовища України. URL: https://niss.gov.ua/news/statti/stratehichnyy-analiz-bezpekovoho-seredovyshcha-ukrayiny
2. Житник О.М. Майбутнє безпекове середовище в контексті державного стратегічного планування: концептуальний підхід. Право та державне управління:зб. наук. пр. 2018. Вип. №4 (33). С.144-149.
3. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text

Ободянський Ярослав

ДЕМОКРАТИЧНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ АРМІЇ ТА ДЕРЖАВИ

За умов функціонування демократичної політичної системи цивільний контроль над збройними силами є важливим чинником забезпечення національної безпеки держави та ключовим напрямом політики у сфері державної безпеки, який передбачає підпорядкування армії демократично обраній владі. У цьому контексті громадськість як невід'ємна складова громадянського суспільства стає свого роду запобіжником встановлення військової диктатури, гарантом збереження прав і свобод громадян та демократизації політичних процесів.

Повномасштабна збройна агресія російської федерації внесла суттєві корективи у сферу національної безпеки та оборони й значно вплинула на роль громадянського суспільства у цій сфері. Громадськість рішуче заявила про підтримку держави, її суверенітету та територіальної цілісності у різний спосіб: безпосередня служба у лавах ЗСУ, волонтерство, допомога біженцям із зони бойових дій, культурні, освітні проєкти тощо.

На наш погляд, ключовим у системі взаємодії між громадськістю і державними інституціями має стати громадський контроль, ґрунтований на комплексі організаційно-аналітичних заходів та сучасній нормативно-правовій базі, яка дає можливість представникам громадянського суспільства ефективно використовувати усі методи такого контролю, особливо у сфері національної безпеки та оборони й, зокрема, у збройних силах.

Виходячи із взятих Україною на себе зобов'язань, можна чітко визначити роль та місце громадянського суспільства в системі демократичного цивільного контролю. Вже в першому рамковому документі «Партнерство заради миру», який набув чинності для України 08 лютого 1994 року зазначено: «країни, що підписують цей документ, співробітничатимуть з Організацією Північноатлантичного договору у досягненні наступних цілей: (а) сприяння відкритості у плануванні національної оборони та формуванні військового бюджету; (б) забезпечення демократичного контролю над збройними силами…» [1, с. 1]. Вже на третьому році своєї незалежності, першими з усіх країн колишнього СРСР, Україна задекларували свою політичну візію щодо

армії, яка має, в першу чергу, будуватися на відкритості, прозорості та системі демократичного контролю. Дані наміри було підтверджено і в тексті документа «Кодекс поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки», який був прийнятий у Будапешті 3 грудня 1994 року на 91-му пленарному засіданні Спеціального комітету Форуму Наради з питань безпеки і співробітництва в Європі. Зокрема, в ньому зазначалося, що «Держави-учасниці розглядають демократичний політичний контроль над військовими і воєнізованими силами, силами внутрішньої безпеки, а також розвідувальними службами і поліцією, як невід'ємну складову стабільності і безпеки». Наголошено також на тому, що саме такі кроки «сприятимуть інтеграції своїх збройних сил із громадянським суспільством як важливому прояву демократії» [2, с. 2]. У «Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору» відзначено, що «Україна підтверджує свою рішучість продовжувати військову реформу, зміцнювати демократичний та цивільний контроль над збройними силами та підвищувати їхню оперативно-технічну сумісність зі збройними силами НАТО та країн-партнерів» [3, с. 2]. Ключовим для цих трьох документів є розуміння того, що запровадження демократичного цивільного контролю (далі в тексті – ДЦК) є запорукою політичної стабільності та ознакою демократичної зрілості суспільства.

Базовим для ДЦК як форми контролю у сфері національної безпеки та оборони в цілому та армії зокрема є Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року. У ньому для ДЦК виділено цілий ІІІ розділ, в якому визначено мету, завдання, засади та предмет для даного виду контролю. Основними формами контролю є: парламентський, урядовий, судовий контроль, контроль з боку органів місцевого самоврядування та громадський нагляд. Як бачимо, громадянському суспільству виділено роль спостерігача-контролера у формі громадського нагляду [4, с. 3-6]. Саме така форма контролю відчутно занижує можливості громадськості на реальний вплив об'єкта контролю – у нашому випадку, збройних сил.

Громадськість у рамках чинного законодавства суттєво обмежена у своїх контролюючих діях. Зокрема ст. 10 даного закону дозволяє громадянам України брати участь у процесі здійснення цивільного контролю через: «громадські об'єднання, членами яких вони є, через депутатів місцевих рад, особисто шляхом звернення до Уповноваженого ВРУ з прав людини або до державних органів у порядку, встановленому Конституцією України, Законом

України «Про громадські об’єднання» та іншими законами України». Трохи більше інструментів для контролю є у громадських об’єднань, вони можуть: надсилати та отримувати, встановленим порядком, інформацію з питань діяльності складових сектору безпеки, здійснювати дослідження з питань нацбезпеки, проводити громадську експертизу, брати участь у громадських дослідженнях, долучатися до роботи мас-медіа.

Узагальнюючи, варто зауважити, що громадянське суспільство не повною мірою може використати свій потенціал для ДЦК, що суттєво б вплинуло на прозорість, відкритість, дотримання демократичних принципів у збройних силах. Попри певні перепони політико-правового характеру (сюди зараховуємо повномасштабне вторгнення російської федерації, недосконаліть законодавчої бази, обмеження, які накладають на діяльність громадянського суспільства в плані ДЦК режим воєнного стану та Закон України «Про державну таємницю»), є ті ніші, де можна не тільки відкрито, а й з користю застосувати потенціал громадськості. Зокрема, відсутня ланка прямої комунікації з сектором оборони, яка була б наділена відповідними повноваженнями. Насамперед мова йде про армійського омбудсмена, основною функцією якого, на нашу думку, мало б стати впровадження в сектор оборони та контролю в армії принципу «менеджменту людських ресурсів», за яким, враховуючи відповідні оцінні методики, надавалась би справедлива оцінка командирам, керівні посади займали б тільки ті, хто є більш компетентними та ефективними. Активнішою мала б стати роль громадського контролю у сфері державних закупівель, військової логістики, питаннях надання медичної допомоги та психологічної реабілітації військовослужбовців, дотримання соціальних гарантій для них та їх сімей та інше.

Окремо слід виділити систему військової освіти, особливо що стосується військових кафедр та факультетів при цивільних вищих навчальних закладах, в тому числі військовій науці. Вся система військової освіти мусить бути інтегрована до стандартів країн НАТО, а для викладачів та науковців мають бути встановлені свого роду оціночні критерії, враховуючи їх безпосередній практичний сучасний бойовий досвід.

Отже, на сьогодні, попри ряд змін, що випливають із тих зобов’язань, які взяла на себе Україна, а саме: на посадах в МОУ призначаються не військові, а цивільні менеджери, департизовано ЗСУ, армія чітко дотримується статті 17 Конституції про незалучення до обмеження прав і свобод громадян та

повалення конституційного ладу, ведеться робота по контролю над збройними силами в органах виконавчої влади, комітетах ВРУ та на місцях є ще багато прогалин, які потрібно терміново заповнити, щоб система ДЦК у нашій державі запрацювала ефективніше, враховуючи всебічну координацію зусиль суб'єктів державної влади та громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Партнерство заради миру Рамковий документ НАТО; Заява, Міжнародний документ від 10.01.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_001#Text
2. Кодекс поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки ОБСЄ; Кодекс, Міжнародний документ від 03.12.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_116#Text
3. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору Україна, НАТО; Хартія, Міжнародний документ від 09.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text
4. «Про національну безпеку України» Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text

Kravchenko Oleksandr, Chuico Serhii

SIMULATION OF THERMAL INERTIALITY OF THE AIR IN THE PUBLIC TRANSPORT CABIN WITH CONDITIONING SYSTEM

It was presented in the work the decision with regards to the check-up of thermal inertiality of the city bus cabin air for determining the relevance of reviewing the usage of the certain power conditioner as a factor of power consumption reduction.

The issue of regulation and management of the air parameters in the cabin of the passenger transport means is getting especially topical while introducing modern monitoring of the buses performance via GPS-navigation at the automotive companies.

Car air conditioners refer to the class of energy consumers which, in the presence of internal combustion engines, directly depends on fuel consumption. One of the key peculiarities of this approach lies in the fact that there are still not enough data in the technical description of the suppliers or main characteristics of the transport means, and it requires conducting additional experimental tests.

Reducing accumulation of the excess heat in the cabins of the transport means, and providing corresponding levels of the temperature environment may favour increasing fuel saving, power reserve, reliability, durability, comfort of the passengers and the driver, and transportation safety [1]. Improvement in managing the temperature in the motor vehicle remain crucial as the new technologies cause consumer demand, and the social problems as well as the state norms as for transportation process perfection are developing.

The analysis of approaches to the optimal microclimate management [2] shows that the contemporary tendency in this sphere is the development of management systems as to energy expenditures and comfort.

It can be explained, first of all, by the fact that in the city transport the air coming into the cabin through the open doors at the stops has the temperature different from the temperature established in the cabin. The duration of leaving the

doors in the open state at the stop in average does not exceed 15-20 seconds [3]. The temperature of the cabin walls and seats remains practically unchanged within this period. Therefore, while choosing the air conditioning system in the cabin of city transport means, it is necessary to consider real heat inertiality of the cooled air in the conditioner coming through the cabin.

The analysis of the heat loading carried out at the researched minibus showed that the solar energy influences sufficiently the heat characteristic of the cabin as it gets directly through the glass into the internal environment and, in its turn, cools the air. While solar energy penetration from 18% till 31% the need in cooling the cabin occurs. It was proved that reducing the coefficient of glazing transmission by coefficient 0,2 may lead to decreasing the set cooling power by 3,3% [4].

A significant influence on the heat exchange between the cabin and the outer temperature is provided also due to the massiveness of bus design, due to this the temperature fluctuations on their internal surface are decreasing [5].

Principal difficulties occur while solving provision of microclimate quality in the public transport. They are connected, in particular, with the lack of clarity in the question of thermal inertiality of the air in the cabins of the city bus, trolleybus or a tram, when at the stops at the door open a certain mass of the outer air with higher or lower temperature gets into the cabin than it is regulated by the normative documents.

The first step in anticipating the usage of the conditioner is determining the thermal state of the transport means with the consideration of the environment and the operation conditions. Working compressor of the system of air conditioning is the largest auxiliary load on the strength unit of the car compared to the generator and hydraulic drive of the steering.

Meanwhile, the heat balance method in the bus cabin is applied for assessment of the loading on the conditioner according to the duration of its work and consequently on the extra fuel consumption by the power unit [5].

The optimal energy consumption and the heat comfort in the cabin for the passengers can be calculated and modelled via the theory of the heat transfer, the heat balance method and the heat transfer coefficient.

Convection in the buses takes place at the contact between the surfaces of the construction panels (side walls, roof, floor) and the air inside the bus and the air

outside the bus. Meanwhile inside the bus convection has low fluctuations, it is strengthened outside at increasing the bus speed.

Radiation, radiative solar loading on the bus, and its influence depending on the weather conditions and the season of the year may have an important contribution into the heat loading.

The equation of the heat balance in the passenger bus cabin as the demonstration of the saving and transformation energy law, is formed with the consideration of the special form of energy transmission. This equation is composed with the consideration heat incoming into the salon and coming out from it.

Different categories of the heat influence on the public transport cabin (on the example of MAZ-206) are shown in figure 1.

Figure 1. Schematic picture of influences and mechanisms of heat transfer to the bus MAZ-206 and classification of the cabin into five zones

As the equivalent temperature of the solar radiation is connected with the thermal and physical properties of the outer source of the cabin side wall, we will use for the simplified analysis the model of the fencing construction of the bus cabin in the form of flat one-layer sheet panel (Figure 2).

The main loading on cooling inside of the bus originate from heat incoming through external fencing constructions. In the central zone of the cabin due to the forced convection created by the conditioner, the temperature field of the air remains close to the uniform due to low air heat conductivity. Therefore, while analyzing the regularities of the heat exchange of the cabin air with its walls, it may be done the assumption about the existence of some zone with relatively constant temperature (isothermal zone).

Figure 2. Heat transfer processes of the outer panel of the transport means cabin: Tf1, Tf2 – temperature values of the environment; Tw1, Tw2 – temperature values of the bodywork panel surface

Heat transfer is estimated with the consideration of conductivity via solid materials, convection between the external air and external surfaces of the bus. According to the research [6], the equivalent temperature of the solar radiation is connected with thermal and physical properties of the external bodywork panels of the bus. The model of the three-layer side of the bus bodywork side is presented in Figure 3.

Full-scale experimental research of the thermal loading of the passenger bus MAZ-206 cabin were conducted while its motion on the route. The conditioner Revo 25 with the maximum volume of the air flow 4,640 m3/h and the two-channel conditioning system [7] was installed in the bus.

Figure 3. Principal scheme of the three-layer sidewall of the cabin: Ti — external temperature, °C; To — internal temperature, °C

Control measurements of the air parameters were conducted in 1 minute before the stop and in 1 minute after the beginning of the bus motion from the stop. The scheme of measurement amount location is stated in Figure 1. The measurement points were located in the zone of the sitting passenger head in the volumes V2, V3, V4.

Graphic interpretation of the temperature change in the bus MAZ-206 cabin per relevant time of the conditioner work on the route is presented in Figure 4.

Figure 4. Theoretical (---) and experimental (---) dependencies of air cooling velocity at the time of leaving the stopping point (at the external air temperature +31˚C)

CONCLUSION. Thermal inertiality of the bus cabin occurs while motion of the bus at the route. A proper work of the ventilation and conditioning system allows to reduce loading on the conditioner without additional energy consumption and keep the comfortable conditions at the bus stops while passengers onboarding and disembarking. At the same time there occurs a need in improving thermal-protective properties and bus bodywork sealing that will allow to use the conditioner of the lower power. The solution of this problem is seen in the preliminary cooling of the bus cabin at the end stop before performing the route. This, in its turn gives the opportunity to use the conditioner of the lower power as providing the proper microclimate is already possible considering short thermal inertiality.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Marshall, G.J.; Mahony, C.P.; Rhodes, M.J.; Daniewicz, S.R.; Tsolas, N.; Thompson, S.M. Thermal management of vehicle cabins, external surfaces, and onboard electronics: An overview / Engineering 2019, 5, 954–969. https://doi.org/10.1016/j.eng.2019.02.009.
2. Pervez S., Nursyarizal N., Perumal N., Irraivan E., Taib I. A review on optimized control systems for building energy and comfort management of smart sustainable building / Renewable and Sustainable Energy Reviews. Vol. 34, 2014 pp. 409–429.

3. Torregrosa-Jaime B., Bjurling F., Corberan J.M., Sciullo F.D., Paya J. Transient thermal model of a vehicle's cabin validated under variable ambient conditions / Applied Thermal Engineering, 75 (2015) 45-53. http://hdl.handle.net/10251/63844.
4. Чуйко С.П., Кравченко О.П. Обґрунтування факторів впливу на витрату палива автобусів міських маршрутів з кондиціонером / Матеріали VII Міжнародної науково-технічної конференції «Науково - прикладні аспекти автомобільної і транспортно-дорожньої галузей» (14-16 червня 2022). – Луцьк: ЛНТУ, 2022. - С. 164-166.
5. Kravchenko O., Hrabar I., Gerlici J., Chuiko S., Kravchenko K. Forming comfortable microclimate in the bus compartment via determining the heat loss / Communications. Scientific Letters of the University of Zilina. 2021. Vol. 23 (2), P. B150-B157. DOI: https://doi.org/10.26552/com.C.2021.2.B150-B157.
6. Chiriac G., Lucache D.D., Nit,uc ˘a C., Dragomir A., Ramakrishna S. Electric Bus Indoor Heat Balance in Cold Weathe / Appl. Sci. 2021, 11, 11761. https://doi.org/ 10.3390/app112411761.
7. Кондиционеры для автомобильной техники [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://falkat.com/images/services/ETL_MAZ_206_REVO_250.

Кічурчак Маріанна

РЕГІОНАЛЬНІ ВИМІРИ СЕКТОРА ІНФОРМАЦІЇ ТА КОМУНІКАЦІЇ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Одними з головних складових сталого розвитку є орієнтація на високотехнологічні конкурентні види діяльності, активне впровадження інновацій та економічне зростання екологічно невиснажливим, що вказано у цілях 8 “Гідна праця та економічне зростання” та 9 “Промисловість, інновації та інфраструктура”. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та впровадження інновацій є драйверами зростання сектора інформації та комунікації (СІК) в регіонах України. З огляду на це проаналізуємо регіональні виміри СІК в контексті сталого розвитку економіки України під час війни.

На науково-методологічному рівні з’ясовують вплив соціально-економічних чинників на розвиток СІК в Україні та країнах ЄС та оцінюють структурні зміни у ньому [1; 2]. Поряд з цим визначають, що СІК відіграє важливу роль у становленні креативної економіки та робить свій внесок у процес повоєнної відбудови української економіки [3; 4]. Для визначення видів соціальних та економічних зв’язків та перспектив розвитку СІК на національному і регіональному рівнях використовують різні економетричні

методи. Однак війна в Україні значно звузила можливості для використання інструментарію регресійно-кореляційного аналізу через неповноту статистичних даних про розвиток СІК. Відповідно, актуалізується потреба в оцінці регіональних особливостей розвитку СІК в умовах воєнного стану з врахуванням існуючих аналітичних обмежень. Це створює передумови і для окреслення перспектив сталого розвитку економіки України.

Війна в Україні та невизначеність, яку вона породжує, негативно позначилася на діяльності суб'єктів господарювання СІК на національному та регіональному рівнях. Проте згідно з представленими даними СІК зміг адаптуватися до роботи в умовах воєнного стану. Зокрема, частка підприємств СІК, які отримали збитки, у 2022 р. порівняно з 2021 р. залишилася приблизно такою, за винятком Донецької (45,2 %), Луганської (77,8 %) та Херсонської областей (51,4 %) [5]. За результатами 2022 р. загальний фінансовий результат (сальдо) суб'єктів господарської діяльності СІК було додатнім на відміну від інших видів економічної діяльності. Крім того, у 2022 р. фіксується й інвестиційна активність у СІК у розрізі регіонів України[5]. Проте порівняно з 2021 р. вона скоротилася. Іншими словами, суб'єкти господарської діяльності СІК володіють потенціалом для активізації своєї діяльності. З позиції сталого розвитку це означає, що на регіональному рівні у СІК існують передумови для виробництва продукції з високим вмістом доданої вартості та впровадження інновацій.

Таблиця 1. Об'єднання регіонів України у кластери для СІК за показниками обсягу прибутку до оподаткування та капітальних інвестицій у 2022 р. за методом повного зв'язку та евклідової відстані

Відстань	Obj. 1*	Obj. 2	Obj. 3	Obj. 4	Obj. 5	Obj. 6	Obj. 7	Obj. 8	Obj. 9	Obj. 10	Obj. 11	Obj. 12	Obj. 13	Obj. No. 14	Obj. 15	Obj. 16	Obj. 17	Obj. 18	Obj. 19	Obj. 20	Obj. 21	Obj. 22	Obj. 23
4820,4	5	21																					
5683,1	6	21																					
7795,2	16	19																					
12232,6	1	6	21																				
12515,1	7	9																					
13111,2	8	10																					
27507,5	1	6	21	5	22																		
28691,8	8	10	16	19																			
32287,8	1	6	21	5	22	15																	
43147,9	7	9	17																				
46436,1	12	14																					
53481,2	1	6	21	5	22	15	4																
82800,3	7	9	17	12	14																		
88040,6	1	6	21	5	22	15	4	8	10	16	19												

114469,2	13	20																					
182464,0	7	9	17	12	14	13	20																
250697,9	2	3																					
306691,4	1	6	21	5	22	15	4	8	10	16	19	7	9	17	12	14	13	20					
535568,1	11	18																					
778801,1	2	3	1	6	21	5	22	15	4	8	10	16	19	7	9	17	12	14	13	20			
2102808,	2	3	1	6	21	5	22	15	4	8	10	16	19	7	9	17a	12	14	13	20	11	18	
351324E2	23	2	3	1	6	21	5	22	15	4	8	10	16	19	7	9	17a	12	14	13	20	11	18

** Області: 1 – Волинська; 2 – Вінницька; 3 – Дніпропетровська; 4 – Донецька; 5 – Житомирська; 6 – Закарпатська; 7 – Запорізька; 8 – Івано-Франківська; 9 – Київська; 10 – Кіровоградська; 11 – Львівська область; 12 – Миколаївська; 13 – Одеська; 14 – Полтавська; 15 – Рівненська; 16 – Сумська; 17 – Тернопільська; 18 – Харківська; 19 – Хмельницька; 20 – Черкаська; 21 – Чернівецька; 22 – Чернігівська; 23 – м. Київ. Джерело: розраховано на основі [5].*

Кластерний аналіз регіональних особливостей економічної діяльності СІК в Україні за показниками капітальних інвестицій та прибутку до оподаткування (табл. 1) виявив розподіл за 4 кластерами. Перший кластер – це м. Київ, другий – Вінницька та Дніпропетровська області, третій – Житомирська, Сумська, Чернівецька та інші області, четвертий – Львівська та Харківська області. Для сталого розвитку та перспектив повоєнної відбудови регіонів України потрібно брати до уваги існування окремих кластерів, які відрізняються за обсягами прибутків до оподаткування та капітальних інвестицій. Загалом, входження у третій кластер такої значної кількості областей України свідчить про приблизно подібний потенціал СІК.

Отже, одним з перспективних напрямів для досягнення цілей сталого розвитку і повоєнної відбудови України є заходи політики, орієнтовані на стимулювання розвитку СІК на регіональному рівні. Для цього важливо створити сприятливі соціальні умови для повернення населення в Україну та ті регіони, які найбільше постраждали від ведення активних бойових дій та поліпшити інституційне середовище для подальшого залучення інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кічурчак М. Структурні зміни в секторі інформації та комунікації в системі креативної економіки країн ЄС: досвід для України. Економіка і прогнозування. № 3. С. 115–130. DOI: https://doi.org/10.15407/eip2022.03.115.
2. Kichurchak M. Information and communication technologies sector development as a factor of forming creative industries in the European Union countries:

experience for Ukraine. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2023. № 1(48). P. 399–408. DOI: https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3934.
3. Кічурчак М. Вплив сектору інформації та комунікації на просторовий розвиток і пост-воєнну відбудову креативних індустрій в економіці України. Економічний форум. 2023. № 1(3). С. 12–21. DOI: https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2023-3-2.
4. Kichurchak M. Information and communication sector at the core of Ukraine's creative economy: assessing the structure of intercorrelations for sustainable development and postwar recovery. Formation of market economy in Ukraine. 2023. Vol. 49. P. 3–18. DOI: http://dx.doi.org/10.30970/meu.2023.49.0.4901.
5. Економічна статистика. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 23.01.2024).

Кобус Олена, Бондаренко Степан

СУЧАСНІ СТІЙКІ ЗАГРОЗИ (APTs): КОМПЛЕКСНИЙ СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ТА РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗАГРОЗАМ

У сучасну епоху кіберпростір став невід'ємною частиною повсякденного життя, полегшуючи комунікацію, комерцію та роботу критично важливої інфраструктури. Однак, це взаємопов'язане цифрове середовище сповнене викликів, включаючи кіберзагрози, вразливості та складну взаємодію різних компонентів. Системний аналіз стає важливим інструментом для розуміння, оцінки та зміцнення складних систем, що функціонують у кіберпросторі [1, с. 115].

Це дослідження має на меті всебічний аналіз сучасних стійких загроз (APTs) – складних кіберзагроз, які становлять значні ризики для організацій та критично важливих об'єктів інфраструктури. Дослідження фокусується на застосуванні методологій системного аналізу для розуміння хитросплетінь і вразливостей APTs, що в кінцевому підсумку призведе до розробки надійних контрзаходів. Дослідження спрямоване на підвищення стійкості кібербезпеки до постійних і прихованих кіберзагроз.

У нашому розумінні поняття «сучасні постійні загрози (APTs)» – це складні та цілеспрямовані кіберзагрози, організовані добре забезпеченими ресурсами та висококваліфікованими супротивниками, як правило, державними суб'єктами, злочинними організаціями або групами кібершпигунів. Характеризуючись тривалим і прихованим оперативним

підходом, APTs використовують передові технології, включаючи експлойти нульового дня [0-day], складне шкідливе програмне забезпечення та соціальну інженерію, щоб проникнути та утримуватися в цільових мережах. Ці загрози демонструють тонке розуміння своїх жертв, використовуючи стратегічні та індивідуальні методики для забезпечення тривалого доступу, вилучення конфіденційної інформації та досягнення конкретних цілей, часто без негайного виявлення. APTs перевершують традиційні кіберзагрози своїм ретельним плануванням, адаптивністю і наполегливістю, створюючи серйозні виклики для традиційних заходів кібербезпеки.

Передусім варто окреслити риси, які допомагають вирізнити APTs з-поміж інших. По-перше, це витонченість. APTs зазвичай дуже складні, добре фінансуються та організовані. Вони часто використовують передові технології, такі як експлойти нульового дня, кастомне шкідливе програмне забезпечення та тактики ухилення. По-друге, це непомітність. APTs зосереджені на тому, щоб залишатися непоміченими протягом тривалого часу [2, с. 412]. Вони використовують приховані методи, щоб обійти традиційні заходи безпеки та механізми виявлення. По-третє, це цільові атаки. APTs зазвичай націлені на конкретні організації, галузі або навіть уряди. Зловмисники проводять ретельну розвідку, щоб зібрати інформацію про свої цілі, перш ніж розпочати атаку. По-четверте, це довготривала присутність. Ключовою характеристикою APTs є їхня здатність підтримувати постійну присутність у цільовій мережі протягом тривалого періоду. Це дозволяє зловмисникам здійснювати шпигунство, викрадення даних або інші шкідливі дії без негайного виявлення. По-п’яте, це залучення національних держав. Вважається, що деякі APTs фінансуються державою, за підтримки національних держав. Ці групи можуть мати політичні, економічні або військові мотиви для своєї кібердіяльності. По-шосте, це атаки на ланцюги постачання. Зростаючою тенденцією є використання атак на ланцюги постачання, коли зловмисники компрометують постачальників програмного чи апаратного забезпечення, щоб отримати доступ до мереж своїх клієнтів. Це дозволяє зловмисникам використовувати довірчі відносини для проникнення в цільові організації. По-сьоме, це використання сучасних інструментів. APTs часто використовують сучасні інструменти та фреймворки для своїх атак. Ці інструменти можуть включати кастомне

шкідливе програмне забезпечення, троянські програми для віддаленого доступу (RAT) та інфраструктуру командно-контрольної системи.

APTs часто використовують людські слабкості за допомогою методів соціальної інженерії. Це можуть бути фішингові електронні листи, фішингові кампанії або інші тактики маніпулювання людьми в організації-жертві. APTs-атаки все частіше використовують безфайлові шкідливі програми, які працюють в пам'яті і майже не залишають слідів на диску. Це ускладнює виявлення для традиційних антивірусних рішень. З ростом популярності хмарних сервісів APT-атаки націлюються на хмарні середовища і використовують хмарні технології, щоб обійти традиційні заходи безпеки.

Звичайно, що наше дослідження було б не повним без наведення реальних прикладів існування APTs. Згадаємо найбільш відомі із них. 1) Stuxnet (2010). Stuxnet – одна з найбільш сумнозвісних APT-атак, яка, як вважають, була спільною операцією США та Ізраїлю. Вона була спрямована на ядерні об'єкти Ірану, виводячи з ладу центрифуги зі збагачення урану. Stuxnet був дуже складним і використовував численні вразливості «нульового дня» для поширення; 2) APT28 (Fancy Bear). Вважається, що APT28, також відома як Fancy Bear, пов'язана з кібератаками, що фінансуються російською державою. Ця група була причетна до різних кібершпигунських кампаній, включаючи атаки на Національний комітет Демократичної партії (DNC) під час президентських виборів у США 2016 року; 3) APT29 (Cozy Bear). APT29, також відома як Cozy Bear – ще одна пов'язана з росією група APT. Її пов'язують з кампаніями кібер-шпигунства, в тому числі зі зламом незасекреченої системи електронної пошти Державного департаменту США у 2014 році; 4) Операція «Аврора» (2009). Операція «Аврора» була серією кібератак проти кількох великих американських корпорацій, включаючи Google, Adobe і Juniper Networks. Атаки приписували китайським державним суб'єктам, і вони включали крадіжку інтелектуальної власності та конфіденційної інформації; 5) Equation Group (2015). Вважається, що Equation Group пов'язана з Агентством національної безпеки США (АНБ). Група була викрита, коли стався витік набору її складних кіберінструментів, включаючи шкідливе програмне забезпечення на кшталт EquationDrug і GrayFish. Ці інструменти використовувалися для різних видів кібершпигунської діяльності; 6) Duqu

(2011). Duqu часто вважають попередником Stuxnet, оскільки він мав певну схожість у коді. Він був націлений на промислові системи і був залучений до збору розвідувальних даних для потенційних майбутніх атак; 7) APT34 (OilRig). Вважається, що APT34, також відома як OilRig, пов'язана з діяльністю, що фінансується іранською державою. Ця група націлена на організації на Близькому Сході, зокрема, у фінансовому, енергетичному, телекомунікаційному секторах та секторі критичної інфраструктури; 8) DarkHotel (триває і досі) [3, с. 186]. DarkHotel – це складна APT, яка діє вже більше десяти років. Вона націлена на високопоставлених ділових мандрівників, використовуючи готельні мережі Wi-Fi для доставки шкідливого програмного забезпечення та ведення шпигунства. Група пов'язана з Південною Кореєю.

Тому, зважаючи на це, підкреслимо, що протидія сучасним новітнім постійним загрозам (APTs) вимагає комплексної та багаторівневої стратегії кібербезпеки. Ось деякі заходи, які організації можуть вжити для посилення свого захисту від APTs: 1) регулярні тренінги з кібербезпеки для працівників, щоб розповісти їм про потенційні загрози, фішингові атаки та тактики соціальної інженерії. Заохочуйте культуру обізнаності щодо кібербезпеки, коли працівники активно повідомляють про підозрілі дії. 2) впровадьте сегментацію мережі, щоб обмежити бічні переміщення в мережі. Це може допомогти локалізувати та ізолювати потенційні APTs-атаки, обмеживши їхній вплив на всю інфраструктуру; 3) регулярно оновлюйте та виправляйте програмне забезпечення, операційні системи та додатки для усунення відомих вразливостей. APTs часто використовують застаріле програмне забезпечення для отримання доступу до систем; 4) впроваджуйте розширені рішення для захисту кінцевих точок, які виходять за рамки традиційного антивірусного програмного забезпечення. Ці рішення часто використовують поведінковий аналіз, машинне навчання та аналітику загроз для виявлення та запобігання складним шкідливим програмам; 5) використовуйте надійні інструменти моніторингу мережі для виявлення аномальних дій або аномалій у мережевому трафіку. Аномалії можуть вказувати на присутність APTs, які намагаються проникнути в мережу або переміститися в бік; 6) розробіть і регулярно оновлюйте план реагування на інциденти, який описує кроки, що мають бути

зроблені у випадку інциденту безпеки. Сюди входять плани комунікації, процедури ізоляції та координація з відповідними органами влади; 7) впроваджуйте принцип найменших привілеїв, гарантуючи, що користувачі мають лише мінімальний рівень доступу, необхідний для виконання їхніх ролей. Це обмежує потенційну шкоду, яку можуть завдати скомпрометовані акаунти; 8) шифруйте конфіденційні дані як під час передачі, так і в стані спокою, щоб захистити їх від несанкціонованого доступу. Це може зменшити ризик витоку даних у разі успішної APT-атаки.

Слід пам'ятати, що кібербезпека – це безперервний процес, і організації повинні зберігати пильність, адаптуватися до нових загроз і постійно вдосконалювати свою систему безпеки. Регулярне оновлення політик, процедур і технологій має вирішальне значення для того, щоб залишатися на крок попереду кіберзлочинців у кіберпросторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Al-Matarneh, F. M. (2020). Advanced persistent threats and its role in network security vulnerabilities. International Journal of Advanced Research in Computer Science, 11(1).
2. Ahmad, A., Webb, J., Desouza, K. C., & Boorman, J. (2019). Strategically-motivated advanced persistent threat: Definition, process, tactics and a disinformation model of counterattack. Computers & Security, 86, 402-418.
3. Alshamrani, A., Myneni, S., Chowdhary, A., & Huang, D. (2019). A survey on advanced persistent threats: Techniques, solutions, challenges, and research opportunities. IEEE Communications Surveys & Tutorials, 21(2), 185-187.

Гречаник Богдан, Марич Олег

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ПРОГРАМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ

Однією з складових сучасного менеджменту соціально-економічних систем – незалежно від їх рівня (система мікро-, мезо чи макрорівня), складності чи специфіки – є підсистема, до сфери компетенції якої належать питання “перспективи подальшої діяльності та розвитку” усієї системи. Це означає, що сьогодні ефективне управління будь-якою суспільною системою повинно включати в себе також і підсистему управління її сталим (збалансованим і довготривалим) розвитком.

Більш того, саме “зорієнтованість” вищого менеджменту на забезпеченні умов такої моделі розвитку усієї соціально-економічної системи визначає зміст управлінських рішень пов’язаних, і з її поточною діяльністю, і з обраною тактикою (політикою) досягнення її ключових довгострокових цілей, і, очевидно, з самою стратегією її розвитку.

Водночас, незважаючи на те, що така модель у сучасній теорії менеджменту розглядається як “стандартна” модель управління діяльністю та розвитком соціально-економічних систем практично “будь-якого” типу, безпосередня реалізація її на практиці відбувається за сценаріями, які можуть принципово відрізнятися між собою залежно і від типу самої суспільної системи, і від “параметрів” середовища, у якому вона функціонує [1, с. 24].

Відомо, що сьогодні найбільш ефективною моделюю управління соціально-економічним розвитком територіальних утворень — на рівні селища, міста, області, регіону чи навіть економічного району країни — є модель управління на основі “матриці програмування розвитку”. Така модель ґрунтується на базових принципах європейської регіональної політики, і насамперед тих, які формують сферу “місцевого економічного розвитку”, а її дієвість та ефективність забезпечуються специфічним механізмом управління, який охоплює усі три рівні управління (стратегічний, тактичний і оперативний), та синхронізує між собою усі процеси, які відбуваються на кожному з означених рівнів [2, с. 29].

Визначальною особливістю функціонування такої системи управління на основі “матриці програмування розвитку” є те, що в її основі лежить багаторівнева система управління, між основними центрами відповідальності (центрами прийняття рішень) якої, існують різного типу горизонтальні та вертикальні зв’язки. І саме таке функціональне об’єднання діяльності центрів прийняття рішень різних рівнів управління на основі розгалуженої мережі зв’язків між ними — зокрема, 1) горизонтальних і вертикальних, 2) безпосередніх та опосередкованих – забезпечує їй високу ступінь дієвості та ефективності її функціонування [3, с. 925].

Такий результат забезпечується внаслідок того, що на кожному з вище вказаних рівнів управління розробляється та ухвалюється “своє” рішення, відповідно, стратегічного чи тактичного характеру, яке відповідає його

“масштабу”, тобто відповідному рівню управління самої соціально-економічної системи та рівню екзогенного середовища, у якому ця система функціонує. При цьому, кожне таке рішення повинне враховувати (безпосередньо або опосередковано, а також більшою або меншою мірою), на основі вертикальних зв’язків, основні завдання, сформульовані у відповідній ухвалі вищого рівня, та, одночасно, ретранслювати його належним чином, для передачі центру (центрам) нижчого рівня цих завдань, уже адаптованих до умов його (їх) функціонування.

Таким чином, шляхом системного і чіткого виконання описаних процедур означеними центрами відповідальності, за допомогою сукупності різних типів вертикальних зв’язків, які існують між ними, забезпечується висока ефективність впровадження усіх рішень, прийнятих на різних рівнях управління соціально-економічною системою.

Водночас, проблема ефективності управління розвитком соціально-економічних систем на тактичному рівні постає особливо гостро — особливо у порівнянні з існуючим нині рівнем ефективності у сфері стратегічного планування та управління суспільними системами.

Зважаючи на це, з метою підвищення ефективності системи управління соціально-економічним розвитком суспільних систем, на рівні обґрунтування та вибору тактики досягнення їх стратегічних цілей, пропонується використовувати – як інструмент середньострокового планування та управління – матрицю відповідності “ідентифікованих ключових потреб” (ІКП) наявним “ідентифікованим потенційним можливостям” (ІПМ) з урахуванням їх ранжування.

Очевидно, що сутність такого інноваційного інструменту тактичного рівня управління як “матриця відповідності ІКП – ІПМ” достатньо інформативно та вичерпно розкриває опис його алгоритму та особливості його застосування. Але перед цим, насамперед, необхідно визначити його основні дефініції.

Ідентифіковані ключові потреби – це сукупність умов, ознак, проблем та особливостей, які є реальними визначальними характеристиками зовнішнього середовища соціально-економічної системи та / або об’єктивними правилами, закономірностями і законами його функціонування та розвитку. Інакше

кажучи, цей термін чітко окреслює “критичні” умови зовнішнього середовища та / або процесу його функціонування та можливого розвитку.

Ідентифіковані потенційні можливості – це сукупність ресурсів, інструментів, підходів, форм та моделей управління та / або організації діяльності усіх інституцій суспільної системи, які входять до її складу, утворюють її соціально-економічний базис і відповідають реальним визначальним характеристикам її зовнішнього середовища.

Алгоритм застосування матриці відповідності ІКП – ІМП включає в себе такі процедури:

1. Визначення ключових потреб, які є необхідними для забезпечення умов соціально-економічного розвитку суспільної системи (на основі аналізу екзогенного середовища та оцінювання стратегічних цілей розвитку суспільної системи);

2. Визначення потенційних можливостей розвитку суспільної систем (на основі аналізу її поточного стану, з урахуванням можливостей активізації її внутрішніх резервів та залучення зовнішніх необхідних ресурсів);

3. Ранжування ІКП за критерієм їх важливості (актуальності) та ранжування ІПМ за критерієм їх відповідності ІПМ – тобто за їх “змістом” (наскільки та чи інша “можливість” відповідає суті тій чи іншій “потребі”) та за їх “потенціалом” (наскільки та чи інша “можливість” спроможна задовольнити ту чи іншу “потребу”);

4. Оцінювання відповідності за кожним окремим напрямом ІКП – ІПМ та узагальнене оцінювання за усіма напрямами ІКП – ІПМ.

Отже, на основі вищевикладеного можна зробити узагальнюючий висновок про те, що використання матриці відповідності “ідентифікованих ключових потреб” (ІКП) наявним “ідентифікованим потенційним можливостям” (ІПМ) з урахуванням їх ранжування, не лише покращить управління суспільними системами на рівні тактичного управління ними, але й підвищить загальний рівень ефективності управління їх соціально-економічним розвитком на основі його “програмування”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гречаник Б. В. Програмування місцевого соціально-економічного розвитку в умовах децентралізації в Україні. Таврійський науковий вісник. Серія:

Публічне управління та адміністрування. 2022. № 4. С. 22–30. URL: https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.4.4
2. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад : Навч. посіб. для посад. осіб місц. самоврядування. Київ : ТОВ “Підприємство “ВІ ЕН ЕЙ””, 2015. 256 с. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/1plangrweb.pdf
3. Гречаник Б. В. Особливості програмування місцевого соціально-економічного розвитку. Science, society, education: topical issues and development prospects : The 6th International scientific and practical conference, м. Харків, 10–12 трав. 2020 р. Харків, 2020. С. 920–928. URL: https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/05/SCIENCE-SOCIETY-EDUCATION_TOPICAL-ISSUES-AND-DEVELOPMENT-PROSPECTS_10-12.05.20.pdf

Слиско Артем

ТЕОРЕТИЧНА СКЛАДОВА МОДЕЛЮВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

У сучасному динамічному світи підвищується рівень впровадження програмного забезпечення для покращення показників прибутковості та рентабельності комерційних підприємств. Одним з шляхів зазначених процесів є моделювання та реінжиніринг бізнес-процесів.

Модель і моделювання – це поняття, що використовуються в різних галузях знань і діяльності, включаючи науку, інженерію, бізнес, комп'ютерну науку та інші. Модель - це спрощене або абстрактне представлення реального об'єкта, системи, процесу або явища. Вона створюється з метою дослідження, аналізу, пояснення або передбачення реальних явищ або процесів. Модель може бути представлена у різних формах, таких як математична модель, фізична модель, комп'ютерна модель, концептуальна модель і т. д. Модель може включати в себе лише найважливіші і суттєві аспекти об'єкта або системи, ігноруючи деталі, які не є ключовими для дослідження або аналізу. Загальна ідея застосування моделей і моделювання полягає в тому, щоб за допомогою абстракції та спрощення реальної складної реальності створити інструмент для вивчення і розуміння цієї реальності. Моделі і моделювання є важливими інструментами для наукових досліджень, розвитку технологій, прийняття рішень і вирішення складних проблем [1].

Моделювання бізнес-процесів - це процес аналізу та створення візуальних представлень того, як функціонує певна діяльність або процес у

компанії. Це допомагає легше зрозуміти, які кроки необхідно виконати для досягнення певної мети та які ресурси це потребує. Моделювання включає в себе ідентифікацію цілей та завдань, ресурси, що використовуються, і послідовність кроків, необхідних для завершення процесу.

Наступним кроком є використання спеціальних інструментів для створення візуальної моделі процесу. Це може бути блок-схема, діаграма потоку, або інший тип моделі, який найкраще підходить для конкретного процесу. Під час моделювання, необхідно звернути увагу на всі можливі варіанти виконання кожного кроку, а також на можливі проблеми та ризики. Метою є створення ефективного та оптимізованого процесу, який допоможе досягти бажаних результатів.

Після створення моделі, необхідно провести аналіз та тестування, щоб переконатися, що модель працює ефективно. А також здійснювати постійний моніторинг та оновлення моделі відповідно до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі компанії.

Отже, моделювання бізнес-процесів – це важливий інструмент для оптимізації діяльності компанії та досягнення кращих результатів. В умовах наростаючої конкуренції компаніям доводиться постійно вдосконалювати та оновлювати свій бізнес. Реінжиніринг є новим підходом і представляє собою один з актуальних напрямів у теорії та практиці управління бізнес-змінами, що спрямований на досягнення значущих трансформацій в системі управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Short J. The New Industrial Engeneering: Information Technology and BusinessProcess Redesign. In: SloanManagementReview, 1990.
2. Hammer M. Reengineering the Corporation: A Manifesto for a Revolution in Business. Per. SPU, 1997. – 332 p.

Редчиць Дмитро, Дешко Ганна, Моісеєнко Світлана

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРИКЛАДНИХ ЗАДАЧ АЕРОГІДРОДИНАМІКИ НА ОСНОВІ РІВНЯНЬ НАВ'Є-СТОКСА

Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства часто включають в себе заходи щодо збереження навколишнього середовища, раціонального використання ресурсів тощо. Математичне моделювання

прикладних задач аерогідродинаміки може бути важливим інструментом для досягнення цих цілей. Воно дозволяє аналізувати та прогнозувати різноманітні аспекти руху рідини або газу, що важливо для розв'язання проблем в галузях, таких як авіація, космічна техніка, морське транспортування, енергетика та інші. Наприклад, використання математичного моделювання може допомогти вдосконалити конструкцію літаків або кораблів, що призведе до зменшення витрат палива або ефективнішого використання енергії, а також зниження викидів CO2.

На сьогоднішній день обчислювальна аерогідродинаміка (Computational Fluid Dynamics – CFD) є однією із складових процесу проектування в аерокосмічній галузі, двигунобудуванні, вітроенергетиці, що обумовлено меншою вартістю чисельних експериментів у порівнянні з натурними. Основне завдання CFD є відтворення реальних фізичних процесів із максимальним ступенем достовірності. За рахунок цього вдається глибше зрозуміти процеси, що відбуваються, виробити рекомендації щодо аеродинамічних форм проектованого пристрою близьким до оптимальних. Подібні розрахунки дозволяють отримати докладні характеристики пристрою задовго до його виготовлення та впровадження, суттєво скорочуючи витрати на дорогі продувки в аеродинамічних трубах, які є при стандартних методах проектування.

Рівняння Нав’є-Стокса – це найбільш повна математична модель механіки рідини та газу. Їх застосування разом з диференційними моделями турбулентності, рівнянням динаміки ротора дозволяє досліджувати особливості нестаціонарного обтікання, структуру поля швидкостей, динамічний зрив потоку, процеси формування та розпаду вихорів при обтіканні тіл складної геометрії [1].

Автори накопичили великий досвід розробки та застосування методів обчислювальної аерогідродинаміки для вітроенергетики, високошвидкісного наземного транспорту, надзвукових літальних апаратів, турбінобудування, управління відривом потоку за допомогою плазмових актуаторів, тепломасообміну у внутрішніх та зовнішніх течіях[1-3] .

Авторами розроблено спеціалізований CFD пакет, у якому досягнуто компромісу між необхідними обчислювальними ресурсами та якістю

одержуваних результатів. З одного боку, реалізовано повний підхід обчислювальної гідродинаміки на основі рівнянь Нав'є-Стокса, включаючи декілька диференціальних моделей турбулентності, а також багатоблочний підхід для опису течій у багатозв'язаних областях. Розроблений CFD пакет дозволяє вирішувати зв'язані задачі динаміки та аеродинаміки, що включають електродинамічні процеси, електрохімію, багатофазні середовища, процеси горіння, плазмову кінетику.[2]

Представлено результати тестування розробленої методики, алгоритмів і комплексу програм на задачах про розвиток течії в квадратній каверні та обтікання нерухомого циліндра нестисливою рідиною. Проаналізовано залежності максимального значення функції течії, розподіл компонентів вектора швидкості у серединних перетинах квадратної каверни від числа Рейнольдса.[3]

На базі розробленого спеціалізованого CFD пакету проведено чисельне моделювання задач, які представляють значний інтерес у теоретичній та експериментальній аеродинаміці: обтікання циліндра, що обертається, докритичне та закритичне обтікання нерухомого профілю та профілю, що коливається.

На основі обчислювальних експериментів показано, що обертання циліндра суттєво впливає на структуру течії та аеродинамічні характеристики. Збільшення кутової швидкості обертання циліндра приводить до росту осереднених за часом значень піднімальної сили та зменшення лобового опору [2].

Проведено порівняння результатів розрахунків обтікання нерухомого профілю та профілю, що коливається, отриманих за допомогою моделей турбулентності SA, SARC та SALSA, з відомими експериментальними та розрахунковими даними. Показано перевагу моделі турбулентності SALSA при розрахунку течій з розвиненим двовимірним нестаціонарним відривом потоку.

Виконано аналіз структури та закономірностей розвитку нестаціонарних турбулентних нестисливих течій при обтіканні роторів Дар’є та Савоніуса, встановлено вплив чисел Рейнольдса, коефіцієнтів швидкохідності та заповнення на енергетичні характеристики вертикально-осьових вітроенергетичних установок [1].

Отримані результати дозволили сформулювати нові технічні ідеї, отримати нові уявлення про фізику відриву потоку та способи його керування, відтворити реальну структуру течії в широкому діапазоні швидкостей від нестисливих течій до надзвукових.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Redchyts D., Fernandez-Gamiz U., Polevoy O., Moiseienko S., Portal-Porras K. Numerical simulation of subsonic flow around oscillating airfoil based on the Navier–Stokes equations. Energy Sources, Part A: Recovery, Utilization, and Environmental Effects. 2023. Vol. 45. Issue 4. P. 9993-10009
2. Редчиц Д. А., Полевой О. Б. Применение уравнений Навье-Стокса для решения прикладных задач аэрогидродинамики. П’ятнадцята міжнародна наукова конференція імені академіка М. Кравчука: зб. тез доповідей (м. Київ, 15-17 травня 2014 р.). Київ. 2014. С. 262.
3. Redchyts D., Moiseienko S., Shkvar Y., Shiju E. Vortical systems, generated by Darrieus and Savonius Rotors. 9th International Conference on Vortex Flow Mechanics – ICVFM 2021: abstracts (c. Patras, 11-14 October 2021 y.). Patras, Greece. 2021. P. 152-157.

Портоварас Тетяна

АНАЛІЗ ЗВІТНИХ ДАНИХ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Звітні дані суб’єкта господарювання виступають платформою для аналізу фінансово-господарської діяльності, на основі якої керівництвом проводиться розроблення оперативних планів і стратегії розвитку в довгостроковій перспективі. Щоб такі плани й стратегії були реальними і досяжними, необхідно забезпечити високу якість і точність аналізу. Додатково на основі його результатів при плануванні доцільно враховувати вплив внутрішніх і зовнішніх факторів. При цьому використання лише фінансової звітності суб’єкта господарювання в якості першоджерела інформації для аналізу і прийняття управлінських рішень недостатньо.

Зараз в Україні відповідно до законодавчих вимог (як до речі і в багатьох зарубіжних країнах) звітність акціонерних товариств є у відкритому доступі на відповідних платформах і сайтах суб’єктів господарювання. Ознайомлення з публічною звітністю таких відомих фірм як Кока-Кола (The Coca-Cola Company), Пепсі (PepsiCo) та інших дозволяє зробити висновок, що обов’язковість публікації звітності вони використовують у рекламних цілях.

Тож їхня звітність виступає своєрідною рекламою, яка, зокрема, окрім іншого, формує думку клієнтів про якість продукції, соціальну відповідальність фірми, а також посилює рівень довіри до себе з боку суспільства. Окрім цього, це також забезпечує інформаційними даними потенційних інвесторів, що посилює інвестиційну привабливість суб'єктів господарювання.

Однак сама по собі звітність є недостатньо інформативною без додаткових аналітичних обрахунків. Об'єктом аналізу за показниками звітності виступає оцінка використання ресурсів, рівень фінансового стану, збільшення рентабельності, виявлення резервів і зменшення рівня витрат суб'єкта господарювання (рис.1).

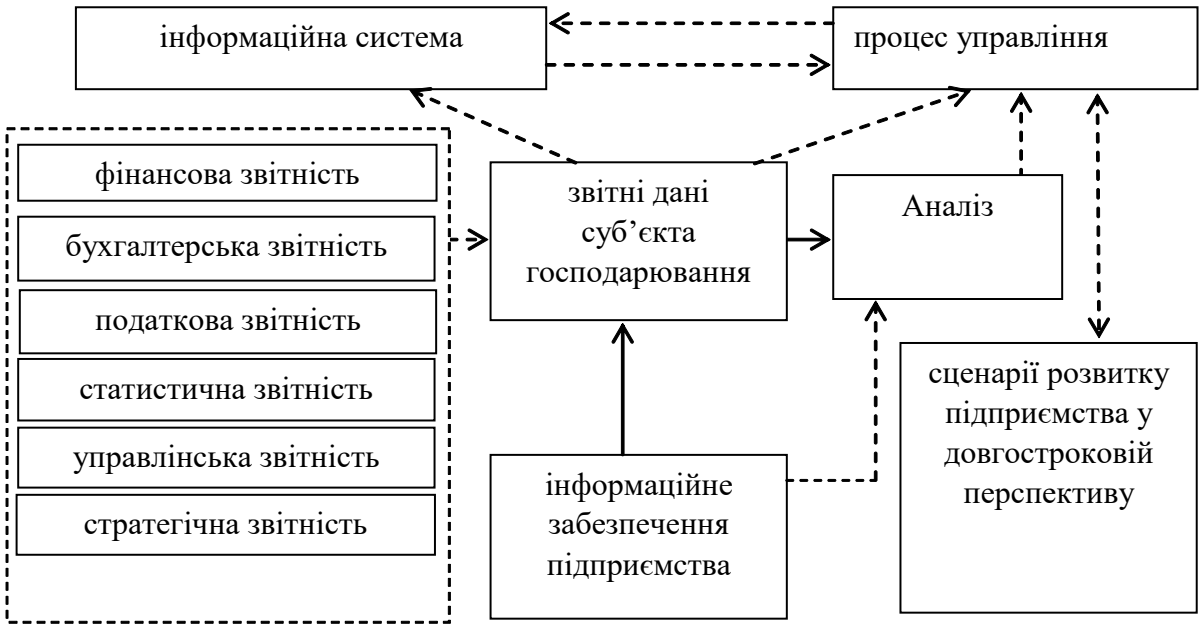

Рис. 1. Звітні дані суб'єкта господарювання у процесі прийняття управлінських рішень

Джерело: сформовано автором самостійно

Саме тому аналіз звітності на підприємстві є основою ефективного управлінням в конкурентному середовищі. При цьому формування стратегії розвитку суб'єкта господарювання передбачає комплексний аналіз його звітів про результати діяльності, на основі якого управлінський персонал визначає напрямок подальших дій. Для розроблення нових ефективних напрямів розвитку необхідно враховувати вплив факторів зовнішнього середовища та проводити їх прогнозування на довгостроковий період. Це уможливить

уникнення непередбачуваних ситуації та мінімізацію ризиків і негативних впливів.

У процесі розроблення та реалізації стратегії обов'язком елементом виступає врахування сучасних викликів зовнішнього середовища та своєчасне проведення коригувальних дій, що дозволить випереджати й бути ефективнішими від конкурентів. При цьому важливо правильно обрати вид стратегії. В основу такого вибору доцільно покласти врахування характеристик стратегії, а також види звітності, яка використовується для аналізу (табл.1). Ця інформація сприяє формуванню обґрунтованої гіпотези про потрібний вектор розвитку діяльності й вироблення відповідної стратегії.

Таблиця 1. Види стратегій та їх зв'язок із звітностями суб'єкта господарювання

№	**види стратегії**	**характеристика стратегії**	**види звітності, які для них використовуються**
1	корпоративна	формує загальний напрямок діяльності суб'єкта господарювання (стратегія зростання, стратегія обмеженого зростання, стратегія скорочення)	фінансова звітність, бухгалтерська звітність, податкова звітність, статистична звітність, управлінська звітність,
2	ділова (конкурентна)	розробляє шлях досягнення бажаного результату суб'єктом господарювання	фінансова звітність, , податкова звітність, статистична звітність, стратегічна звітність,
3	функціональна	здійснюється розроблення стратегії щодо кожного функціонального напрямку діяльності суб'єкта господарювання	фінансова звітність, бухгалтерська звітність, управлінська звітність,
4	операційна	проводить розроблення функціональних напрямків всередині суб'єкта господарювання	фінансова звітність, бухгалтерська звітність, управлінська звітність,

Джерело: сформовано автором на основі [1-6]

Загалом вибір стратегії розвитку підприємства передбачає опрацювання великої кількості інформації, зокрема не тільки даних звітності, а й інформації щодо змін зовнішніх економічних показників. Відповідно, основою для прийняття управлінських рішень є звітні дані (фінансова звітність, бухгалтерська звітність, податкова звітність, статистична звітність, стратегічна звітність, управлінська звітність), котрі в процесі проведення аналітичної роботи дозволяють розробити ефективні напрями господарювання, а також ряд

інших показників, які уможливлюють максимальну адаптацію суб'єкта господарювання до мінливих умов зовнішнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бутинець Ф. Ф., Чижевська Л. В., Герасимчук Н. В. Бухгалтерський управлінський облік: навч. посіб. Житомир, Рута, 2000. 442 с.
2. Гладій І.О., Дзюба О.М., Майстер Л.А. Управлінська звітність: навч. посіб. Вінниця, РВВ ВТЕІ КНТЕУ, 2019. 260 с.
3. Задорожний З.-М. В., Омецінська І. Я. Внутрішньогосподарська звітність у системі управління підприємством. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2020. №. 4. С. 169–184.
4. Гладій І. О. Управлінська звітність підприємства: принципи формування. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. №. 23. С. 604–608.
5. Шепель Т. П. Роль і місце управлінської звітності в підвищенні ефективності функціонування підприємств. Інвестиції: практика та досвід: Економічна наука. 2018. №16. С. 31–34.
6. Скрипник Н.В., Скрипник М.Є. Сутність стратегічної управлінської звітності та підходи щодо її формулювання. 2015. № 5(15) https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/499/675.

Жук Наталя

ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЕКСПРЕС-АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Початковим етапом в аналізі фінансової безпеки є загальна оцінка фінансового стану підприємства. Таке загальне оцінювання в економічній аналітичній літературі обґрунтовано називають експрес-аналізом фінансового стану підприємства, адже «аналіз і загальна оцінка фінансового стану підприємства проводиться з метою оперативного реагування і прийняття управлінських рішень, скерованих на зміцнення фінансового стану, забезпечення фінансової стабільності в наступному періоді і на перспективу» [1; 2].

Основним джерелом інформації для такого аналізу є регламентована фінансова звітність, внутрішні облікові реєстри та інші джерела, які охоплюють дані неформалізованого характеру. Регламентованими є форми фінансової звітності за період, що аналізується, зокрема: Баланс (Звіт про

фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал, Примітки до звітності.

Метод швидкого оцінювання фінансового стану називають – аналізом (читанням) звітності. Оскільки «звітність – це групування інформації на початок та на кінець звітного періоду, тобто підсумок господарських операцій на певну звітну дату» [3], то його вивчення дозволяє управлінцям відслідковувати ефективність використання ресурсів, вірність обраного стратегічного курсу тощо. Аналізуючи фінансовий стан підприємства читанням балансу, необхідно володіти знаннями формування, змісту, способу оцінки та якісною характеристикою статей балансу у їх взаємозв'язку. Відтак, аналіз фінансової безпеки слід починати з експрес-аналізу, послідовність здійснення якого зображена на рис.1.

*Рис. 1. Послідовність здійснення експрес-аналізу фінансового стану підприємства**

*Сформовано автором самостійно

Експрес-аналіз результатів діяльності підприємств та його фінансового стану, є, по суті, дослідженням абсолютних і відносних показників звітності. Результатом такого аналізу є оцінка стану майна, активів та джерел їх утворення, наявність власного капіталу та власних оборотних активів, аналіз загальної суми обсягу реалізації та динаміки отриманого фінансового результату, ефективність використання активів та діяльності. Таке вивчення й дослідження здійснюється з використанням методів горизонтального, вертикального та коефіцієнтного аналізу. За допомогою вертикального (структурного) аналізу визначається питома вага статей звітності до загального підсумку, тобто структура активу й пасиву. Горизонтальний аналіз дає

можливість обчислити та проаналізувати абсолютні та відносні зміни статей звітності за період тому це часовий аналіз. Крім того, для прийняття обґрунтованих рішень є необхідним сформувати динаміку змін, тенденцію розвитку чи навпаки за певний період, тобто визначити тренд показників. Мова йде про обчислення відносних відхилень показників звітності за досліджуваний період.

Позаяк вивчення звітності починаємо із балансу, то враховуємо, що регламентований баланс має певні аналітичні обмеження. А саме: «є історичним за своєю природою; не відображає стан активів та зобов'язань між контрольними датами і не дає відповіді на питання, в силу чого виникає така ситуація на контрольні дати; інтерпретація балансових показників можлива лише із залученням даних про обороти; фінансовий стан підприємства і перспективи його зміни знаходяться під впливом не тільки факторів фінансового характеру, але і багатьох інших факторів, які взагалі не мають вартісної оцінки; у балансі є статті, що носять характер регулятивів, здійснюють «інформаційний шум» та завищують валюту балансу» [4].

Тому для первинного аналізу доцільно спростити баланс до основних розділів й важливих груп статей, побудувавши агрегований аналітичний баланс, модель якого буде відповідати балансовій рівності об'єднаних груп активу (сума необоротних активів НА, запасів З, грошових коштів ГК, дебіторської заборгованості ДЗ) та пасивів (сума власного капіталу ВК, позикових коштів, розрахунків та інших пасивів КК+ДЗ) (формула 1), таблиця 1.

$$НА + З + ГК + ДЗ = ВК + (КК + ДЗ) + Кз \qquad (1)$$

Таблиця 1. Методика розрахунку агрегованого аналітичного балансу підприємства

Актив	Пасив
1.Необоротні активи (НА)	1. Власний капітал (ВК)
2. Запаси (З)	2. Розрахунки та інші пасиви (КЗ)
3. Оборотні активи (ГК+ДЗ), у т. ч.:	3. Кредити та інші позикові кошти (КК+ДК), у т.ч.
грошові кошти та короткострокові фінансові інвестиції (ГК)	короткострокові кредити та інші позикові кошти (КК)
дебіторська заборгованість та інші оборотні активи (ДЗ)	довгострокові кредити та інші позикові кошти (ДК)
Баланс	Баланс

Крім того, доповнення балансу показниками динаміки, структури, структурної динаміки активів та джерел їх формування, що визначаються методами горизонтального й вертикального аналізу, підсилить його інформативність для аналізу. У зв'язку з нерегламентованістю складання аналітичного балансу, методика його перетворення залежить від цілей та кваліфікації аналітика.

Зважаючи на різноманітність і неоднозначність підходів та методик аналізу загального стану діяльності підприємства, слід відзначити про врахування особливостей діяльності суб'єкта господарювання та мети здійснення аналізу – визначення загроз та резервів фінансової безпеки підприємства.

Показники агрегованої звітності уможливлюють аналіз: структури балансу; динаміки балансу; структурної динаміки балансу. Порівняння структурних змін активу й пасиву балансу дає можливість визначити джерела надходження нових засобів та їх вкладення.

Відзначимо, що групування статей у порівняльному аналітичному балансі передбачає індивідуальний підхід і враховує значимість кожної статті для конкретного підприємства.

Для експрес-аналізу, використовують обмежену кількість розрахункових показників-коефіцієнтів, до яких відносяться наступні: коефіцієнт фінансової незалежності (забезпеченості власним капіталом), коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт інвестування, величина власних оборотних коштів (власного оборотного капіталу), коефіцієнт маневрування, коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власним оборотним капіталом, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, рентабельність продажів, сукупного капіталу, власного капіталу [2; 5].

Однак треба відзначити, що експрес-аналіз може здійснюватися із локальною метою, що передбачає дослідження необхідної ділянки фінансово-господарської діяльності чи певного завдання, що виникає у керівників, власників чи іншої зацікавленої сторони. У такому випадку аналіз фінансового стану підприємства може здійснюватися із використанням вужчого кола показників.

Застосування методики загальної оцінки фінансового стану є доцільною у застосуванні в умовах терміновості або ж обмеженості інформації. Результати такого аналізу дають загальну поверхневу оцінку стану фінансової системи підприємства і, відповідно, фінансової безпеки. Однак, для більш глибшого аналізу, який дасть можливість звернути увагу на окремі сторони діяльності суб'єкта господарювання з врахуванням чинників та можливих ризиків й загроз в контексті визначення проблемних ділянок послаблення безпеки й виникнення небезпеки, необхідно здійснювати аналіз детермінантних складових фінансової безпеки, а саме – фінансової стійкості, ділової активності, ліквідності й платоспроможності.

Отже, застосування методики загальної оцінки фінансового стану методом експрес-аналізу, з використанням фінансової звітності та розрахунком показників-коефіцієнтів, дає змогу отримати необхідну інформацію про фінансовий стан і динаміку розвитку підприємства за звітний період та прийняти оптимальні, обґрунтовані управлінські рішення з метою забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білик М.Д., Павловські О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2005. 592 с.
2. Лучко М. Р., Жукевич С.М., Фаріон А.І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 302 с. URL: http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/19240/1/Fin%20analiz%20.pdf.
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України 07.02.2013 № 73.
4. Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз : теорія та практика : навч. посіб. 2-ге вид. К. : ЦУЛ, 2016. 327 с. URL: http://library.tneu.edu.ua/images/stories/zmist/2015/літф/pdf.

Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Полтава: Видавництво ПП «Астрая», 2020. 434 с.

Грицук Андрій

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інтелектуальна транспортна система – це система, яка об'єднує в собі сучасні інформаційні, телематичні й комунікаційні технології управління транспортом. Вона призначена для автоматизованого пошуку наявних проблем

для їх подальшого вирішення і прийняття максимально ефективних заходів для управління транспортною системою, конкретним ТЗ, або групою ТЗ для забезпечення максимальної мобільності населення, підвищення безпеки та ефективності транспортного процесу, поліпшення показників використання дорожньої мережі, комфортабельності для водіїв і користувачів транспорту.

ITS – це система, яка використовує новітні розробки в моделюванні транспортних систем і регулювання транспортних потоків. У порівнянні зі звичайними транспортними системами, дана система містить велику інформативність, безпеку і високий рівень взаємодії учасників руху. З її допомогою управління, експлуатація та обслуговування транспорту мають більш широкі можливості. Використовуючи дані в реальному часі, ця система оптимізує індивідуальну мобільності у великих масштабах.

Завдяки ITS формується спеціальне середовище, у якому управління, експлуатація та обслуговування в транспортній сфері мають ширші можливості.

Для управління, експлуатації та обслуговування учасників транспортного комплексу свою важливість довели останні досягнення в області технологій спостереження, зв'язку, обробки й поширення інформації, які спираються на прикладні програми, що працюють у режимі реального часу.

ITS дозволяють дуже швидко виявляти ситуації, які можуть призвести до виникнення небезпечних умов або затору, зниження мобільності й керованості, а потім допомагають реалізувати відповідні стратегії і плани для ослаблення наслідків цих проблем, зменшення їхніх тривалостей і ступеня впливу.

Основні сервісні домени ITS:

1. Чітке і своєчасне інформування учасників руху.

2. Управління дорожнім рухом безпосередньо системою й дії її щодо учасників даного руху.

3. Контроль конструкції й технічного стану ТЗ.

4. Моніторинг перевезень і управління ними.

5. Громадський транспорт, його стан і організація руху.

6. Служба оперативного реагування на дорожньо-транспортні ситуації й погодні умови.

7. Електронні платежі на транспорті, можливість їх здійснення й контроль.

8. Персональна безпека, пов'язана з дорожнім рухом і дорожнім покриттям.

9. Моніторинг погодних умов і стану навколишнього середовища.

10. Управління й координація у разі виникнення надзвичайних ситуаціях.

11. Національна безпека, як важливий складник транспортної системи країни.

12. Управління даними ITS для подальшої передачі їх у технічні комплекси інфраструктури для обробки цих даних.

Прикладів подібних інформаційних технологій велика кількість. Деякі з них тільки розробляються, деякі проходять тестування, а всі інші вже впроваджені й активно використовуються в ITS за допомогою спеціальних комп'ютерних систем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сучасні тенденції розвитку автотранспортної галузі України / О.М. Вольська, В.В. Храпкіна, І.В. Грицук Мелітополь, 2020. 144с.
2. Розумні дороги. URL: http://archive.kontrakty.ua

Молдовану Євген

ПРОБЛЕМАТИКА ОНЛАЙН-ПОШУКУ РОБОТИ ЗА ДОПОМОГОЮ САЙТІВ ІЗ ВАКАНСІЯМИ

У зв’язку з війною в Україні дуже зросло безробіття [1]. Мільйони людей перемістилися в більш західні регіони, а частина і зовсім виїхала за кордон [2]. У зв’язку з руйнуванням не тільки осель, але й бізнесу багато підприємств переїхало на захід країни [3] . Саме тому важливо щоб у безробітних і бізнесу були майданчики для пошуку один одного. В Україні вже багато років існують сайти, які дозволяють організовувати публікацію оголошень (вакансій) і таким чином сприяють пошуку роботи. В той же час бізнес процеси багатьох таких сайтів не дозволяють їм бути зацікавленими в максимальній швидкості отримання безробітними роботи. Це пов’язано з методами монетизації цих сайтів, де компанія зацікавлена щоб пошуковець більше часу проводив на їх

порталі, більше дивився реклами, купив преміум доступ і таким чином вони отримували дохід.

Ще однією проблемою є те, що на кожному окремому сайті свої правила і методи монетизації. Як наслідок на ринку багато сайтів і дуже часто так буває, що роботодавець публікує вакансію лише на одному чи на двох порталах. У разі якщо оголошення привабливе то може пройти не більше 1-2 днів і знайдеться охочий працевлаштуватися.

Тому в безробітних постає велика проблема – потрібно кожного дня аналізувати сотні оголошень, деякі з них вже були відбраковані, деякі неякісні. В результаті людина витрачає час не на підготовку до роботи, а на її пошук.

Тобто на пошук нової роботи витрачаються в середньому від 1-3 місяця, а для дуже рідких вакансій і до 7 місяців [4] .

Починаючи з 2022 року в Україні були прийняті нові умови ЗАКОНУ УКРАЇНИ “Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану”, який дав більше прав роботодавцям [5]. Ця ситуація дуже вплинула на ринок праці, враховуючи, що хоч ринок і відновлюється, але конкуренція збільшується [6].

Тут треба зауважити, що коли йде про збільшення кількості вакансій, то важливо розуміти, що в Україні сформувався великий запит на робітничі професії, але не кожен українець хоче отримувати таку роботу [7]. Знайти роботу безробітнім з вищою освітою, наприклад у сфері IT стало важче [8].

Ураховуючи велику кількість внутрішньо переміщених осіб, в Україні дуже багато безробітних які весь час у пошуку роботи. В Україні добре розвинена мережа інтернет, є можливість майже в будь якій точці отримати доступ до порталів пошуку роботи. В той же час ринок порталів пошуку роботи є монополізований двома порталами work.ua і robota.ua, хоча в них є недоліки. Вони і займають основний ринок, їх конкуренти монополізували невеликі напрями, як то пошук роботи в Європі (eurabota.com) або IT сфера, де лідирують linkedin.com та djinni.co .

Тому безробітні витрачають багато часу на пошук вакансій, вимушені переглядати сотні дублів від роботодавців на кожному з порталів. Тому є потреба у створені програмного забезпечення для агрегації контенту оголошень і вакансій, яке зможе отримувати дані не лише з одного сайту. Також враховуючи, що є дуже рідкі професії, де в день може з’явитися лише

декілька вакансій, є потреба в інформуванні безробітного у разі якщо з'явилася цікава йому по критеріям вакансія за допомогою месенджерів або електронної пошти.

У результаті аналізу ринку сайтів вакансій були розглянуті лідери ринку в Україні за кількістю користувачів в місяць по сервісу Семраш [9]:

- Robota.ua; (2 млн в місяць)
- Work.ua; (4.5 млн)
- Jooble; (0.5 млн)
- jobs.ua (0.3 млн)
- OLX.ua

Також було проаналізовано окремі вузькоспеціалізовані портали пошуку роботи в IT сфері.

У процесі проаналізовано функціонал сайтів, їх інтерфейс, варіанти взаємодії з користувачем.

Виділено основні недоліки функціоналу сайтів для пошуку роботи :

- Неможливість експорту резюме
- В більшості випадків доступ до контактів роботодавця обмежений.
- Немає агрегації оголошень
- Недолуга фільтрація по ключовим словам
- Обмежений функціонал по блокуванню компаній роботодавців
- Обмеження по оголошенням – немає можливості фільтрації даних по дням, лише додавання окремих оголошень в чорний список.

Якщо взяти до уваги недоліки, можна реалізувати прототип програмного забезпечення, який зможе виправити основні проблеми.

Вимоги до функціоналу сервісу:

- Підтримка агрегації оголошень вакансій з декількох сайтів
- Пошук по ключовим словам
- Підтримка лише унікальних вакансій з видалення дублів
- Зберігання у базі даних інформації по датам з можливістю аналізу інформації в таблицях і графіках
- Пошук всередині оголошень по ключовим словам або термінам
- Відправлення повідомлень з вакансіями у разі співпадіння потреб у месенджери або електронну пошту.

Для розробки підходить мова програмування Python та JS, рішення повинно бути cross-platform, тому тут ідеально реалізувати у виглядь веб-сервісу, наприклад за допомогою streamlit [10]. Для парсингу використовується Selenium та Beautifulsoup4, зберігання інформації в базі даних SQLite3.

На даний час реалізований прототип, який перевіряє можливість реалізації ідеї за допомогою вказаних інструментів.

Аналіз отриманих результатів. Дані аналізу показують, що результат реалізації агрегатора вакансій може не лише допомогти безробітним у вирішені проблем пошуку роботи, а і витрачати менше часу і сфокусуватися на навчанні по спеціальності, щоб відповідати критеріям відбору роботодавців.

Отже, нами запропоновано реалізацію прототипу для агрегації оголошень вакансій. Така розробка допоможе безробітним витрачати менше часу на пошук роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рівень безробіття в Україні торік становив 21,1% - Нацбанк https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3707740-riven-bezrobitta-v-ukraini-torik-stanoviv-211-nacbank.html
2. Кількість біженців з України зі статусом тимчасового захисту в ЄС перевищила 4,2 мільйона https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3798700-kilkist-bizenciv-z-ukraini-zi-statusom-timcasovogo-zahistu-v-es-perevisila-42-miljona.html
3. 840 підприємств в Україні переїхали через війну у безпечні регіони — Опендатабот https://suspilne.media/600097-840-pidpriemstv-v-ukraini-pereihali-cerez-vijnu-u-bezpecni-regioni-opendatabot/
4. За скільки днів рекрутери закривають вакансії в Україні https://www.work.ua/articles/recruiting-system/3172/
5. ЗАКОН УКРАЇНИ Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану https://ips.ligazakon.net/document/T222136?an=1
6. Ринок праці оживає: у січні зростали зарплати, кількість шукачів і конкуренція https://www.work.ua/articles/analytics/3234/
7. Вакансій в Україні стає більше, але фахівців не вистачає – експерти з найму https://www.radiosvoboda.org/a/rynok-pratsi-vakansii-fahivtsi/32678322.html
8. Головні тренди IT-ринку у 2023 році https://dev.ua/news/vakansii-na-dou-2023-1702892882
9. Semrush https://www.semrush.com
10. Streamlit https://streamlit.io

Kravchenko Kateryna, Olena Volska

COMPONENTS OF MENTAL HEALTH OF EMPLOYEES OF THE MARITIME COMPLEX

The ship is an autonomous closed system with a high level of danger. The ship operates as a transport unit in the field of complex industrial, commercial, financial, legal relationships under the influence of global legal norms and rules. Future captains have many roles to play in the face of declining crew member and commercial pressure from shipping companies. These conditions require professionalism, responsibility, creative approach to solving the tasks set from future captains. Working at sea is associated with increased risk, and the cause of most accidents is not technical and human factors. Low stress resistance of crew members can lead to the presence of errors that lead to an accident on the ship. Each crew member is a person with his own characters, views, habits, with his own attitude to the world around him. Unfortunately, the agencies do not recruit crew members for compatibility and the formation of an effective team on the ship is the task of the captain. When a future seafarer sets out on his first voyage, he may experience a lot of stress. This situation can later lead to mental illness. To solve this problem, we will conduct some studies that will help provide some recommendations of a theoretical and practical nature.

Types of occupational stress: information stress occurs in conditions of information overload, when the employee does not cope with the task and does not have time to make important decisions; emotional stress occurs with a real or imaginary threat, feelings of guilt, anger, resentment in the face of contradictions with management, colleagues, subordinates; communicative stress is associated with problems of business communication, manifested in increased irritability, in ignorance of methods of protection against manipulation, a mismatch in the pace of communication

There are several techniques to reduce stress levels on board. Research on stress must begin by looking at the factors that cause it. It is stress that affects the

mental health of specialists in any industry, and in the maritime sector this aspect needs to be given increased attention.

The main directions of optimizing the moral and psychological climate on the ship: 1. Preservation and maintenance of the professional potential of ship crew members in order to increase the motivation of seafarers. 2. To create a favorable psychological atmosphere and reduce conflict situations, it is proposed to use a flexible leadership style, apply an individual approach to each crew member, and use the team's potential to achieve the set goals. 3. Formation of positive relationships in the ship's crew, contributing to the strengthening of cooperation and maintaining a favorable atmosphere in the ship's crew.

Thus, everyday practice confirms that the creation of a favorable moral and psychological climate on the ship is largely facilitated by the analysis of individual and group opinions, as well as those moods that create a collective psychological state and determine the compliance of the moral and psychological climate with the manager’s management style.

Summing up, it should be noted that the captains in the process of management activities on board the ship to ensure efficient, accident-free and conflict-free work of the crew, it is necessary to take into account the influence of stress factors, the presence of psychological fatigue and the peculiarities of the psychological well-being of seafarers. At the same time, an important factor that helps crew members endure the conditions of exposure to negative psychogenic factors and maintain high performance is a favorable moral and psychological climate in the team. That is why maritime directive documents constantly emphasize that the most important direction in the activities of the command staff of the ships is the creation of a favorable moral and psychological climate, the maintenance of good human relations on board the vessel and the organization of conflict-free labor activity.

REFERENCES

1. Bezlutska O. P. Mental health of the navigation officer as asignificant component of navigation safety. Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Psykholohiia, (3 (52), 15-19. web: https://doi.org/10.32689/maup.psych.2021.3.2
2. Soroka O. The influence of mental normativity and accentuations of character of seafarers on their stress resistance depending on the flight duration and age. Dnipro scientific hour of public administration, psychology, law. Issue 3, 2022, 129-138. web: https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/228

Kalinichenko Olha, Samolysova Oksana

INNOVATIVE METHODS OF TEACHING OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The changes taking place in higher education are due to a significant shift in the innovative personality-developing paradigm of education, the need to use the intellectual and creative potential of a person for creative activity in all spheres of life. The development of information and communication technologies and the parallel increase in the amount and availability of information for students of higher education caused the need to find new solutions in education that allow the effective use of these studies.

The use of interactive teaching methods is one of the most important directions for improving the training of students in modern higher education institutions and a prerequisite for the effective implementation of the competence approach.

It is important for a modern teacher to know new methods of teaching Ukrainian as a foreign language, special techniques and teaching methods in order to choose one or another teaching method according to the level of knowledge, needs and interests of the students.

The modern communicative method involves the wide introduction into the educational process of active non-standard methods and forms of work for a better understanding of the material. In practice, the following forms of work have proven to be quite effective: individual, pair, group and collective [4].

The most effective are the following forms of team and group work: internal (external) circles; brain storm; paired interviews and others.

One of the technologies that provide specially-oriented training is the project method as a means of developing creativity, cognitive activity, and independence. Projects can be divided into mono-projects, group, multi-, written and Internet projects. Project work is a pedagogical approach to learning any foreign language, which involves reading, listening, speaking and grammar. The project method promotes the development of active independent thinking of students and organizes them for joint research work [4].

The classification of methods using the interaction of the teacher and students in class seems to be the most appropriate for studying the Ukrainian language by

foreign students. The methods of such interaction can be different: the teacher teaches language material – the students listen (narration, explanation); students and the teacher exchange opinions on issues studied in classes of Ukrainian as a foreign language, thanks to which the necessary conclusions and generalizations are made, definitions and rules are formulated; the teacher organizes the observation of the students on the facts being studied and linguistic phenomena followed by a collective discussion of his results; students, under the guidance of a teacher, independently acquire knowledge of the language with the help of a textbook; students acquire the necessary knowledge by performing practical tasks and exercises. Based on this, the appropriate methods of language learning in institutions of higher education have been determined.

To create an emotional situation in the student body, well-chosen examples from literary works and feature films are very important. The teacher arouses students' interest both in individual issues of the topic and in the material as a whole. The most common among the methods of these groups, which should be used in classes on Ukrainian as a foreign language, is the method of creating a situation of novelty of the educational material (ensures the outline of new knowledge in the educational process, creating an atmosphere of moral satisfaction from students), because the feeling of enrichment with knowledge encourages students to improve themselves); the method of cognitive games (contributes to the creation of an emotionally uplifted atmosphere, assimilation of the material with the help of an emotionally saturated form of its reproduction); cognitive games (business, role-playing, situational) simulate life situations, human relationships, interaction of things, phenomena; they can be the main or auxiliary form of the educational process; the developmental effect is achieved due to improvisation).In education, in this sense, the game helps students to overcome insecurity, promotes self-affirmation, the fullest manifestation of their strengths and capabilities [4].

By choosing a certain interactive method, namely: "Interview", "Round table (discussion)", "Reflection", "Project", "Expert groups", "Sightseeing tour", "Scenario", the teacher develops the appropriate skills and abilities of students. In addition, as a result of interaction, communication is mutual: learning of both parties [5].

The games presented below involve learning the vocabulary of the studied topic and commonly used words.

Excursions conducted in Ukrainian can be considered an interesting, in our opinion, form of extracurricular interactive classes. An important stage of this promotion is preparation: preparation of a route list, independent search for information by students and approval by a teacher who acts as an expert [2].

Analyzing the given material, it can be concluded that the use of interactive forms and methods in the implementation of a person-oriented approach and the teaching of Ukrainian as a foreign language makes it possible to increase the amount of conversational practice during classes, is interesting for students, helps to master the material and use it in further classes and in real life, perform didactic and various developmental functions.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Methodology of teaching foreign languages in higher education / edited by Yu. O. Zhluktenko. K., 1971. 226 p.
2. Dychkivska I. M. Innovative pedagogical technologies. K.: Akademvydav, 2004. 352 p.
3. Interactive learning technologies / automatic control. I. I. Divakova. Ternopil: Mandrivets, 2009. 180 c.
4. Tokhtar G. I., Kulyk A. P. Problems of education of foreign citizens in universities of Ukraine and ways to solve them. *Modern technologies of training specialists in the conditions of further development of higher education of Ukraine*: materials of international. science and method conf. Kharkiv: Khnadu, 2005. pp. 314-316.

Баран Марія

МОЖЛИВОСТІ ПІДТРИМКИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ТА ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ЖИТЕЛІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

2024 року – 10 років з початку антитерористичної операції на сході України, 2 роки з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. 10 років кожна свідома людина в Україні переживає напругу, пов'язану із багатьма руйнівними для психічного здоров'я чинниками.

За твердженням пресслужи МОЗ, у 2022 році в Україні вперше від початку повномасштабної війни провели дослідження психологічного стану населення. Результати дослідження, проведеного БФ «Майнді» та компанією

Kantar Україна спільно з Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України, засвідчують, що більшість опитаних (понад 90%) мали прояви хоча б одного з симптомів посттравматичного стресового розладу, а 57% громадян перебувають в зоні ризику розвитку посттравматичного стресового розладу [1].

Результати ще одного дослідження «Ментальне здоров'я та ставлення українців до психологічної допомоги під час війни», яке проведено соціологічної компанією Gradus Research у межах Всеукраїнської програми ментального здоров'я у жовтні 2023, відобразили зміну стану ментального здоров'я українців та ставлення до психологічної допомоги у порівнянні з показниками осені 2022 року. Оцінюючи своє ментальне здоров'я, 51% опитаних визначають свій ментальний стан як середній. Порівняно з 2022 роком, збільшилась частка тих, хто оцінює свій стан як незадовільний (з 8% до 11%) та зменшилась частка тих, хто вважає свій стан задовільним (з 41% до 38%). Топ-3 емоції, які відзначають у себе респонденти: втома (46%), напруженість (40%) і надія (36%). Порівняно з 2022 роком, збільшилась кількість тих, хто переживає втому, безсилля, розчарування, розгубленість, відчай та самотність, та зменшилась кількість тих, хто відчуває надію та гордість. 77% переживали останнім часом стрес та сильну знервованість. Цей показник значущо зріс, порівняно з 2022 роком (71%). Ті, хто переживав стрес і сильну знервованість останнім часом, основними причинами називають повномасштабну війну з росією (72%), фінансові труднощі (43%) та соціально-політичну ситуацію в країні (34%). 42% за останні півроку відчували необхідність у психологічній допомозі. При цьому лише 6% звертались до спеціаліста, 31% – не звертались, але думають над цим, що є значно більше, ніж у 2022 році (26%) [2].

Загалом медіа відображає негативну тенденцію щодо загального стану психічного здоров'я українців, стверджуючи, що потенційний ризик захворіти внаслідок війни на такі психічні розлади як депресія і посттравматичний стрес, має кожен 5 українець [3-5 та інші]. Зазначене актуалізує важливість здійснення заходів із підтримки психічного здоров'я та психосоціальної підтримки (ПЗПСП) на рівні громад.

Варто зауважити, що за останні два роки суттєвим є привернення уваги до психічного здоров'я українців. Цьому сприяє підтримка низки іноземних

програм/проєктів міжнародних організацій – представництв ООН, ВООЗ, ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, Світовому банку, USAID, ПРООН й інших та напрацювання Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» [6].

Незаперечною сьогодні є потреба створення територіальними громадами повноцінної екосистеми підтримки ПЗПСП жителів, екосистеми, яка об'єднає представників усіх сфер життєзабезпечення громади – медичних працівників, психологів, освітян, соціальних працівників, представників ОМС, громадських організацій, працівників правоохоронних органів та інших, кому небайдуже психічне здоров'я людини.

Держава на рівні взаємодії різних міністерств здійснює кроки, які, теоретично, можуть мати позитивний ефект в контексті формування системи підтримки ПЗПСП й на рівні територіальних громад. Так, на засіданні Міжвідомчої координаційної ради з питань охорони психічного здоров'я та надання психологічної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії рф проти України міністерства представили сім пріоритетних проєктів Всеукраїнської програми ментального здоров'я. Зокрема, Міністерство охорони здоров'я – «Охорона психічного здоров'я у структурі медичної допомоги», Мінветеранів – «Перехід від військової служби до цивільного життя в частині психологічної допомоги», Мінсоцполітики – «Створення центрів життєстійкості в Україні», Міносвіти – «Психосоціальна підтримка та психологічна допомога на всіх рівнях освіти», Міністерство внутрішніх справ – «Алгоритм надання психологічної допомоги та супроводу у кризових та екстрених ситуаціях», Мінмолодьспорт – «Молодіжні центри та активні парки – частина екосистеми психічного здоров'я» [7].

Окремі із зазначених проєктів починають втілювати й на рівні територіальних громад України. І вже сьогодні, зважаючи на практичний досвід співпраці з територіальними громадами, ми вбачаємо низку ризиків втілення паралельних «ініціатив зверху» – коли кожне міністерство буде активно втілювати ініціативи однакового/суміжного спрямування без злагодженої міжсекторальної взаємодії як на рівні міністерств, так і на рівні громади. Окремими ризиками є такі:

- створення в громаді осередку надання послуг з підтримки ПЗПСП має відбуватися тільки на основі міжсекторальної взаємодії та постійної

комунікації з метою формування комплексної, стійкої екосистеми надання послуг з підтримки психічного здоров'я та психосоціальної підтримки;

- будь-які центри – чи то життєстійкості, чи то ветеранські простори, чи то молодіжні центри та активні парки, не залежно від назви, мають функціонувати безоплатно для кінцевого споживача, тобто фінансуватися з бюджету громади/держави. Зважаючи на дотаційність бюджетів більшості територіальних громад України прийняття програм із підтримки ПЗПСП може бути під загрозою через відсутність належного фінансування. А якщо таких центрів буде кілька – один від Мінсоцполітики, інший від Мінветеранів, то загроза недофінансування збільшується. Паралельно під питанням є доцільність такої кількості центрів у невеликих громадах та раціональність використання бюджетних коштів;

- супровід діяльності таких центрів/просторів потребуватиме фахівців. Нестача фахівців із сфери ПЗПСП, особливо в контексті співпраці з ветеранами, існує вже сьогодні. Розпорошування зусиль існуючих фахівців на діяльність у всіх створених в громадах центрах/просторах може привести до багатьох деструктивних наслідків – від неякісного надання послуг до психологічного вигорання самих фахівців;

- відсутність продуманої інформаційної кампанії. Громадам потрібна чітка, проста та зрозуміла інформаційна кампанія з подолання стигми особливо в невеликих населених пунктах щодо людей, які потребують психологічної допомоги, та формування культури турботи про психічне здоров'я. В іншому випадку створені центри/простори будуть просто зафіксованими документально інституціями чи формальними місцями надання послуг ПЗПСП.

Підсумовуючи зазначимо, що питання формування екосистеми підтримки психічного здоров'я та психосоціальної підтримки жителів є пріоритетом для громади. Проте передувати створенню екосистеми ПЗПСП має ґрунтовна аналітична робота з оцінки потреб громади в такій підтримці; аналізу доцільності застосування інструментів міжмуніципальної співпраці з надання послуг ПЗПСП; врахування окреслених вище ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. В Україні презентували результати дослідження психологічного стану населення. Юридична Газета. URL: https://yur-gazeta.com/golovna/v-ukrayini-prezentuvali-rezultati-doslidzhennya-psihologichnogo-stanu-naselennya.html

2. Ментальне здоров’я та ставлення українців до психологічної допомоги під час війни: хвиля 2. Аналітичний звіт. Жовтень, 2023 URL: https://drive.google.com/file/d/1eYYcGNnue-hrqsF3xfEFQoegPZNprQ4L/view
3. Понад 8,5 мільйона українців мають ризик психічних розладів через війну – ВООЗ.2022 15:10URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3567887-ponad-85-miljona-ukrainciv-maut-rizik-psihicnih-rozladiv-cerez-vijnu-vooz.html
4. Поя А. Лише кожен 50-й випадок психічних розладів в Україні є діагностованим – МОЗ. Українська правда. Життя. 15:10URL: https://life.pravda.com.ua/health/2023/10/2/256848/
5. Підтримка ментального здоров’я в часи війни. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-mentalnoho-zdorovya-v-chasy-viyny
6. Ти як? Всеукраїнська програма ментального здоров’я за ініціативою Олени Зеленської URL:https://www.howareu.com/
7. Проєкти Всеукраїнської програми ментального здоров’я розглянули на засіданні Міжвідомчої координаційної ради URL: https://armyinform.com.ua/2023/05/10/sim-priorytetnyh-proyektiv-vseukrayinskoyi-programy-mentalnogo-zdorovya-rozglyanuly-na-zasidanni-mizhvidomchoyi-koordynaczijnoyi-rady/

Філіппова Вікторія

НЕРВОВО-ПСИХІЧНА НЕСТІЙКІСТЬ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогодні одним із головних напрямів практичної психології другої половини ХХ століття стало вивчення змісту практичної діяльності людей, зокрема неоднозначності впливу емоцій на доцільність поведінки та продуктивність діяльності людини. У наш час активно проблема емоційної стійкості та її формування розв’язується в авіаційній, інженерній психології, психології спорту, дослідженнях закономірностей психологічного стресу, під час визначення критеріїв професійної придатності. При цьому слід звертати увагу на професії, що не відносяться до екстремальних або до тих, що висувають високі вимоги до особистості людини, однак за наслідками трудової діяльності зумовлюють розвиток нервово-психічних зривів [1].

Нервово-психічна нестійкість серед публічних службовців є серйозною проблемою, яка може впливати на їхню працездатність, а також на результативність і ефективність державного апарату в цілому. Аналізуючи

нервово-психічну нестійкість публічних службовців, необхідно враховувати ряд факторів, які можуть впливати на їхню психічну стабільність.

Перш за все, надмірне психологічне навантаження може викликати виснаження і стрес серед службовців. На додаток до постійних дедлайнів та великого обсягу роботи, публічні службовці стикаються зі складними і високостресовими ситуаціями викликаних воєнними діями.

Другий фактор, який може впливати на нервово-психічну стійкість службовців, – це низький рівень задоволення роботою та відсутність мотивації. Обмежені можливості професійного зростання, низька заробітна плата, відсутність розкриття творчого потенціалу можуть підірвати мотивацію працівника та призвести до почуття стомленості та безнадії, особливо зараз, під час воєнних дій.

Ще одним вагомим фактором, який сприяє нервово-психічній нестійкості серед публічних службовців, є недостатня підтримка з боку керівництва та колег. Недосконаліть комунікаційних процесів, конфлікти в колективі, відсутність ефективної системи підтримки та консультування можуть призвести до почуття ізольованості та викликати погіршення психічного стану службовця.

Аналіз нервово-психічної нестійкості (НПС) за результатами методики «Прогноз» у фокус-групі публічних службовців м. Херсона виявила переважання задовільної НПС, де можливі зриви, особливо в екстремальних ситуаціях (рис.1). Отже, нервово-психічна нестійкість серед публічних службовців є серйозною проблемою, яка може впливати на їхню працездатність, а також на результативність і ефективність державного апарату в цілому.

Рис.1 Визначення груп нервово-психічної нестійкості публічних службовців м. Херсона за результатами методики «Прогноз»

Щоб допомогти подолати стан нервово-психічної нестійкості публічних службовців, можна дати декілька рекомендацій, що на нашу думку, матимуть позитивний ефект:

1. Постійна підтримка та психологічна допомога: Забезпечення наявності психологічної підтримки для державних службовців стає надзвичайно важливим під час воєнного стану. Розгортання психологічних служб, надання можливостей для терапевтичних сесій і спеціальних тренувань допоможе зменшити вплив стресу на психічне здоров'я.

2. Забезпечення відпочинку та відновлення: Важливо забезпечувати державним службовцям регулярні перерви та відпочинок під час воєнного стану. Це може включати час для фізичної активності, соціальні зустрічі з родиною та друзями, а також дозвіл на відпустку для відновлення.

3. Запровадження програми зменшення стресу: Школи психологічного відновлення та програми зменшення стресу можуть бути корисними інструментами для допомоги державним службовцям у подоланні нервово-психічної нестійкості. Опції, такі як медитація, йога, групові заняття зі стрес-менеджменту та інші, можуть допомогти розслабитися та підтримати психічне здоров'я.

4. Здоровий спосіб життя: Переконайтесь, що державні службовці мають доступ до належного харчування та вистачає їхнього фізичного здоров'я. Здорове харчування, фізична активність та відповідний сон можуть покращити загальне самопочуття та здатність службовців подолати стрес.

5. Прозорість та комунікація: Забезпечення відкритої та чіткої комунікації між керівництвом та державними службовцями може допомогти зменшити нервово-психічну нестійкість. Повідомлення про зміни в політиці, стратегії та завданнях повинні бути передані чітко та своєчасно, щоб уникнути непотрібного внутрішнього стресу.

Таким чином, воєнний стан є надзвичайно трудним періодом як для всієї країни, так і для публічних службовців, але з правильними підходами до психологічної підтримки та самозахисту, вони можуть подолати нервово-психічну нестійкість і зберегти своє здоров'я та ефективність в період воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Корольчук М. С. Психофізіологія діяльності: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.]. К.: Ельга. Ніка-Центр, 2003. 400 с.

Безпальченко Віолета, Семенченко Оксана,
Венгер Олена, Фролова Маргарита

МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Здобувачі освіти вищих навчальних закладів з початком збройної агресії росії опинилися в нових реаліях, що змінили пріоритети і погляди на подальше життя. Організація дистанційного навчання і питання, пов'язані з успішною психологічною адаптацією студентів до навчання в сучасних умовах, потребують інноваційних підходів. Зауважимо, що сучасні студенти мають інший вид мислення – кліпове, тобто не логічне мислення, а візуальне сприйняття (образи, асоціації різного роду). Сучасне покоління, що навчається, сприймає інтернет як середовище проживання, тому це вимагає нових форм навчання. Перевага інтерактивного навчання, полягає в тому, що забезпечується не тільки навчальна взаємодія між викладачем та студентами, а й у самостійній роботі і взаємодії студентів між собою у пошуках і створенні

нових знань, формуванні та розвитку нових навичок і вмінь. При цьому саме взаємодія між тими, хто навчається, виходить на перший план замість традиційної взаємодії за схемою «викладач ↔ студенти». Доцільність упровадження інтерактивних технологій навчання обумовлена можливістю трансформації навчального процесу у співнавчанні, взаємонавчанні (колективне, мікрогрупове, групове, навчання у співпраці), де студент і викладач рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання [1, с.40]. Спільна навчальна діяльність, розмаїття способів навчальної взаємодії (робота в парах, ротаційних трійках, мікрогрупах, робота за карусельним принципом, робота в малих групах) максимально підвищують активність і внесок кожного учасника, допомагають уточнити власні уявлення, оцінити судження, усвідомити почуття і ставлення, стимулюють вільний обмін думками; розвивають навички активного слухання, співпереживання, співробітництва, упевненої поведінки і толерантності; стимулюють розвиток й самовдосконалення емоційної стійкості й чутливості, гнучкості спілкування, емпатійності, рефлексивності [2, с.121].

Відокремлюють п'ять головних вимог для успішного навчання у режимі інтерактивної технології:

1. Позитивний взаємозв'язок – члени групи повинні розуміти, що спільна навчальна діяльність дає користь кожному.

2. Неопосередкована взаємодія – члени групи мають перебувати у тісному контакті один з одним.

3. Індивідуальна відповідальність – кожен студент має оволодівати запропонованим матеріалом і бути відповідальним за допомогу іншим, але більш здібні студенти не повинні виконувати роботу за когось.

4. Розвиток навичок спільної роботи – студенти повинні засвоїти навички міжособистісних відносин, які необхідні для успішної роботи, наприклад, розподіл, планування завдань.

5. Оцінка роботи – під час групової роботи необхідно виділяти спеціальний час для того, щоб група змогла оцінити, наскільки успішно вона працює.

Реалізація інтерактивних технологій має спиратися на принципи гуманізації, індивідуальної підтримки у навчальній діяльності, усвідомлення і відповідальності, діалогізації, особистісної свободи.

Стимулюючими засобами для активізації пізнавальної діяльності студентів під час реалізації інтерактивних технологій навчання є використання різноманітних методів та прийомів, а саме: метод емоційно-морального стимулювання, метод зацікавлення, метод створення ситуацій новизни у навчанні, метод емоційного сплеску та заохочення.

Сторітелінг (науковий метод оповідання) – це використання оповіді або історії для передачі інформації, навчання та залучення аудиторії. Сторітелінг може бути використаний для пояснення складних або абстрактних понять. Він може надати історичний контекст або приклад життєвих ситуацій, які допоможуть краще зрозуміти складний матеріал.

Віртуальна подорож. Метод віртуальної подорожі – це інноваційний підхід до навчання, який використовує віртуальну реальність (VR) або розширену реальність (AR) для створення імерсивного освітнього досвіду. Саме дану технологію викладачі Херсонського національного технічного університету широко використовують при викладанні дисциплін гуманітарного циклу.

Імерсивні технології (англ. «immersive» – занурювальні) – це технології, які забезпечують повне або часткове занурення користувача у віртуальний світ або сприяють змішуванню реальної та віртуальної реальності. Цей метод дозволяє розширити пізнання матеріалу і отримати практичний досвід, взаємодіючи з віртуальними або розширеними середовищами. Ось деякі способи щодо застосування методу віртуальної подорожі у викладанні та навчанні:

1. Віртуальні лабораторії – у науці та інженерії віртуальні лабораторії можуть моделювати реальні експерименти та процеси, з якими можна взаємодіяти та маніпулювати параметрами і спостерігати за наслідками в реальному часі. Віртуальні лабораторії корисно використовувати при викладанні лабораторних робіт з хімії (неорганічної, органічної, фізичної, колоїдної, аналітичної), біології, мікробіології під час дистанційного навчання.

2. Симуляції та імерсивне навчання – використовуючи VR або AR, можна створити симуляції реальних ситуацій, таких як аварійні ситуації, військові операції або лікувальні процедури. Це дає можливість набути практичний досвід без реальних ризиків. Цей спосіб широко застосовується при викладанні

дисципліни «Безпека життєдіяльності», де розглядають техногенні та природні небезпеки, вивчають алгоритм поведінки населення у аварійних ситуаціях, виникнення яких є вже стресом для людини. В темах розділу дисципліни «Основи охорони праці» можна розглядати можливість впливу на робітників шкідливих і небезпечних факторів виробництва, колективний та індивідуальний захист та надання першої допомоги за фактом ураження робітників. Ось декілька програм з застосуванням VR/AR технологій: Google Expeditions; Zappar; Labster (платформа для проведення віртуальних лабораторних робіт з хімії).

Мозковий штурм (brain storm) – це техніка, яка сприяє генерації ідей, розв'язанню проблем та сприйняттю різних точок зору. Ось кілька способів застосування мозкового штурму у навчальному процесі:

1. Аналіз та критичне мислення – мозковий штурм може бути використаний для аналізу проблеми або тексту, дослідження альтернативних підходів та розгляду плюсів і мінусів різних ідей.

2. Створення ідей – використовуйте мозковий штурм для генерації ідей щодо проєктів, досліджень або творчих завдань. Даний метод навчає думати широко та виходити за межі стандартних рішень.

3. Спільна робота – мозковий штурм може бути ідеальним способом для залучення учнів до спільної роботи та вирішення завдань у групах.

Гейміфікація – це підхід, який використовує принципи гри для покращення мотивації, залучення та ефективності навчання. Головна ідея полягає в тому, щоб навчання стало більш захопливим і цікавим, подібним до гри, що сприяє покращенню засвоєння матеріалу та досягненню навчальних цілей. Гейміфікація в освіті включає бали, бейджі, рейтинги та інші ігрові елементи.

Штучний інтелект (ШІ) дозволяє змінити підхід до навчання та навчальний процес такими способами: Індивідуалізація та адаптація; автоматизація оцінювання, тьюторинг та підтримка, надаючи допомогу 24/7; аналітика та передбачення; мовленнєва інтеракція; генерація змісту.

Рольова гра – це метод навчання, в якому учасники імітують ролі або ситуації з метою вивчення, розвитку навичок та спілкування. Цей метод є ефективним засобом навчання, оскільки він створює можливість для

практичного досвіду та активного залучення студентів до навчального процесу. В результаті застосування рольової гри: студенти покращують свої навички спілкування, які включають слухання, вимову, обговорення, переконування та діалог; розвиваються критичне мислення, навички командної роботи і навички розв'язання конфліктів у контрольованій ситуації, можливість отримати практичний досвід, симулювати реальні ситуації.

Вибір викладачем вишу тієї чи іншої інтерактивної технології навчання обумовлюється спеціальністю, яку здобувають студенти, змістом навчальної дисципліни. Використання інтерактивних технологій навчання дозволяє не лише покращити якість освіти, але підготувати студентів до життя в цифровому просторі та глобальному інформаційному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Волкова Н.П. (2018). Інтерактивні технології навчання у вищій школі. Навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с. Volkova_1.pdf (pedagogic-master.com.ua)
2. Колісник-Гуменюк Ю. І. Сучасні інтерактивні технології навчання. *Педагогіка і психологія професійної освіти*: науково-методичний журнал. 2013. № 5. С. 118-124. Kolisnyk-Humeniuk Yu. I..pdf (npu.edu.ua)

Берегова Галина, Фролова Маргарита, Кравченко Ганна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ УКРАЇНЦІВ ДО ЖИТТЯ ЗА КОРДОНОМ

Вторгнення російської армії на територію України, агресивні військові дії та численні обстріли мирного населення з боку агресора змусили українські родини вдатися до вимушених міграцій як всередині країни, так і за її межі. Частина українців набули статусу внутрішньо переміщених осіб, а інша частина скористалася можливістю виїзду за кордон, а отже, зіштовхнулися з широким діапазоном проблем адаптації в іншій країні. Якщо раніше тема імміграції й була актуальною, то нині, у зв'язку з інтенсивною міграцією українського суспільства, вона набула нового звучання.

Інформаційне агентство УНІАН повідомляє, що за 6 місяців 2022 року з України виїхало 8,2 млн громадян, близько 6,2 млн українців, які виїхали з країни на початку повномасштабної війни, досі лишаються за кордоном [1].

Найпоширенішими проблемами вимушених українських переселенців, зазначає М. Бикова, є: переїзд, незнання іноземної мови, пошук житла, відчуття самотності в новому місці, адаптація до нового соціокультурного середовища. Під час адаптації можуть виникати такі психологічні труднощі: культурний шок; порівняння; відчуття невизначеності щодо майбутнього; сум за рідним, близьким, знайомим, що властиве нашій культурі, соціуму, середовищу [2].

Психологи, розкриваючи зміст явища адаптації, розуміють його передусім як сталий процес активного пристосування до умов соціального середовища. Вперше термін «адаптація» був використаний американськими соціологами У. Томасом і Ф. Знанецьким для характеристики соціальних процесів [3]. Вони вважали, що процес адаптації завжди має соціальний характер і розкривається такими значеннями: пристосування, взаємодія, сходження, уживання. А на думку таких постатей західної соціології, як Е. Дюркгейм, М. Вебер і Т. Парсонс, адаптація людини є її пристосуванням до суспільних норм і правил [4]. З поняттям адаптація тісно пов'язаний термін «адаптивність» – здатність суб'єкта (соціальної системи) здійснювати адаптацію; від того, наскільки врівноваженим є функціонування цілеспрямованої системи, що визначається мірою відповідності – невідповідності між цілями та результатами, що досягаються в процесі її діяльності, залежить адаптивність або неадаптивність особистості [5].

Переїзд до нової країни завжди супроводжується стресом, особливо якщо він відбувається спонтанно та вимушено. Тому нові реалії потребують адаптації, Unicef Ukraine наводить шість етапів адаптації:

1. Організація побуту для себе. Опинившись на новому місці перебування, потрібно організувати свій побут і зорієнтуватися в просторі: харчування, посуд, наявність одягу, ліжка, гарячої води тощо.

2. «Усе не так як вдома». У цей період виявляється втома й апатія, розгубленість. Поступово приходить усвідомлення, що ти не вдома.

3. «Як надовго ми тут». Ситуація невизначеності характерна тим, що важко відповісти собі та оточуючим на питання «Що плануєте робити далі?» Ці питання стосуються навчання, роботи, лікування тощо.

4. Планування (короткострокове та довгострокове). У цей час відбувається первинна адаптація, коли прямих загроз людина не відчуває та

вже встигла зорієнтуватися — відвідати найближчий магазин, аптеку, лікаря тощо.

5. Інтеграція. У цей час проживається психотравматичний досвід – бойові дії, розлучення з близькими, втрата звичного стилю життя та середовища. Людина шукає опору на ресурси, допомагає собі та іншим.

6. Прийняття. Дехто називає цей період емоційних гойдалок, бо відбувається проживання одночасно двох процесів: перший – проживання подій, що пов'язані з війною; другий – прийняття змін, які вже відбулися у нових умовах.

На результат адаптації впивають різноманітні чинники, які взаємопов'язані між собою та прискорюють чи гальмують процес адаптації. Ось деякі з них: відсутність умінь і навичок самореалізації, не сформованість умінь здійснювати психічну самореалізацію поведінки і діяльності; нездатність усвідомлювати вимоги до рівня інтеграції діяльності, адже нова система міжособистісних стосунків з навколишніми умовами не може бути засвоєна відразу; особистісна схильність фіксуватися на негативних сторонах повсякденного життя: помисливість, зосередженість на своїх моральних, інтелектуальних, вольових недоліках, які ще більше посилюються у світлі нових соціальних вимог; розлука із сім'єю, із людьми звичайного кола. Гострота переживань поглиблюється побутовими труднощами, незадовільним матеріальним становищем; відсутність спрямованості на конструктивне подолання труднощів [3].

Вимушене переселення можна сміливо охарактеризувати як екстремальну або як мінімум кризову ситуацію. Вимушена міграція призводить до глибокої, часто незворотної за своїми наслідками трансформації внутрішньої структури особистості вимушених переселенців (цінностей, мотивів, цілей діяльності тощо). В ході такого радикального впливу одні елементи структури зникають зовсім, інші, навпаки, формуючись сприяють подоланню особистістю труднощів і виходу на новий якісний рівень.

Неминучим наслідком будь-якої кризової ситуації є незадоволення базової потреби людини – потреби в безпеці, порушення стабільної картини світу. Це призводить до тяжких затяжних наслідків: невротизації, депресивних

станів, втрати віри в себе, втрати перспективи і багато в чому визначає подальшу долю не лише однієї конкретної людини, але і цілих соціальних груп.

Українці, які отримали тимчасовий прихисток, потрапляючи в нові умови і розпочинаючи нове життя, формують зовсім інше ставлення і до себе, свого внутрішнього «Я» і до навколишнього світу. Їх поведінка характеризується підвищеною збудливістю, агресивною реакцією на подразники. Вони страждають безсонням, частковою втратою пам'яті, відчувають труднощі в формуванні думок для вербального висловлення.

З метою допомогти українцям, вимушеним переселенцям, подолати психологічні кризові ситуації створюються антикризові центри, активізуються психологічні асоціації, розробляються проекти надання психологічної допомоги населенню та підтримки під час війни. Так, наприклад, «Антикризовий медіа-центр» залучив до цієї роботи фахових спеціально підготованих і досвідчених психологів, Національна психологічна асоціація разом із Американською психологічною асоціацією та компанією Amazon відкрили гарячу лінія психологічної допомоги для українців – за сприяння ПРООН у межах Програми ООН із відновлення та розбудови миру [6]. Також успішно реалізуються численні проєкти надання соціально-психологічної підтримки та допомоги людям, які постраждали під час війни, з метою подолання наслідків травмівних подій і створення середовища, що сприяє здоровому розвитку та благополуччю дітей.

Незважаючи на безліч негативних факторів, які впливають на соціально-психологічну адаптацію, виділимо чинники, що позитивно впливають на його адаптацію: наявність минулого адаптивного досвіду (зміна робочого місця, переїзд у нове житло тощо); освіта (не тільки наявність диплома, а й рівень розвитку здібностей, вміння, навички, готовності вчитися тощо); здатність ідентифікуватися в новому середовищі; наявність мети та мотивації.

Соціально-психологічна адаптація – завжди дуалістичний процес, спрямований на оптимізацію взаємовідносин людини і соціального середовища, що виникає у відповідь на зміни у цій взаємодії. Тобто, особистість не тільки підлягає впливу середовища, а й сама впливає на нього.

Отже, основними показниками психологічного здоров'я українських вимушених переселенців виокремлюють такі: здатність долати стресові

ситуації, відсутність депресії, усвідомлення наявності цілей, шляхів їхнього досягнення, перспектив, можливостей професійного та особистісного зростання. Для психологічного благополуччя вимушеного переселенця важливою є соціальна підтримка, інформаційна, емоційна, інструментальна, серед цих видів для збереження психологічного здоров'я найбільш важливими – є неформальні контакти з родичами, друзями, близькими знайомими, тобто емоційна підтримка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Війна в Україні: біженці. УНІАН: інформаційне агентство. https://www.unian.ua/economics/other/kilkist-bizhenciv-pidrahuvali-skilki-lyudey-ne-povernutsya-v-ukrajinu-12361761.html
2. Бикова М. Соціально-психологічна адаптація українських біженців Земля Північна Рейн Вестфалія (Німеччина). Магістерська робота. Миколаїв, ЧНУ ім.Петра Могили.
3. Леонова І. М. Теоретичний аналіз проблеми соціально-психологічної адаптації вимушених переселенців в Україні. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки 2015. №4 (29). С. 94-100.
4. Берегова Г.Д. Розвиток соціології у XIX-XX ст. Соціологія: Частина І. Історія соціології. Херсон: Айлант, 2011. 330 с.
5. Боровинська І. Є. Соціально-психологічні стратегії життєвої успішності внутрішньо переміщених осіб: дис. д-ра філософії: 053 (05). Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. Київ, 2022. 301с.
6. Антикризовий медіа-центр https://acmc.ua/garyacha-liniya-psyhologichnoyi-dopomogy-yak-skorystatysya-perebuvayuchy-za-kordonom/
7. Берегова Г.Д. Міждисциплінарний статус і багатовимірність категорії «особистість». Збірник наукових праць Sophia Prima: діалог вічного повернення. К.: Вид-во ВІР УАН, 2019. №1 (1). С. 20-25.

Біла Лариса

МІЖНАРОДНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ PISA: ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Україна активно прискорює процес інтеграції в європейський освітній простір, тому актуальним питанням є гармонізація вітчизняних освітніх стандартів з нормами Європейського Союзу. Сучасність швидко змінює уявлення суспільства про навчання, спрямовуючи його на отримання нових якісних знань. Освіта вже зараз має надавати людині не лише базові знання та навички, але й навчити її самостійно здобувати необхідну інформацію,

застосовувати нові знання на практиці, аналізувати їх та приймати обґрунтовані рішення. Українська школа стоїть перед важливим завданням – підготувати людину до життя, яка здатна визначити свою роль у громадському житті та задовольнити свої професійні інтереси.

Протягом останніх 24 років дослідження PISA (Програма міжнародного оцінювання учнів) збирає дані щодо якості освіти у понад 90 країнах світу. Це дозволяє визначити країни, де освіта є найбільш ефективною, виявити загальні підходи, що їх об'єднують. Напрямок досліджень, процедура оцінювання та зміст анкет розробляються і аналізуються провідними експертами країн-учасниць з метою врахування їхніх інтересів. У моніторингові використовуються лише якісно розроблені механізми перекладу тестових матеріалів і дотримання процедур збору інформації.

Результати тестування PISA, що характеризуються високими показниками валідності та надійності, використовуються для оцінки рівня знань й навичок учнів/студентів їхніх країн, порівняння з іншими країнами, встановлення рівнів для поліпшення системи освіти та виявлення сильних і слабких сторін системи освіти своєї країни.

Що три роки дослідження PISA проводить тестування 15-річних учнів/студентів в різних країнах світу. У рамках цієї програми підлітки проходять тести з математики, природничих наук і читання, а також відповідають на запитання під час анкетування. Цікаво, що дослідження не перевіряє знання конкретної програми, а його метою є виявлення в учнів/студентів здатності використовувати математичні та наукові знання в реальних ситуаціях, а також оцінка рівня читацької грамотності [1].

У кожному наступному дослідженні наголос робиться на вивченні однієї галузі. Так, у 2018 році читання втретє стало провідною в цьому моніторингові [2].

Проведення основного етапу дослідження 2022 року відбулося з 03 по 23 жовтня. Поточний цикл був восьмим. Основний етап його мав відбутися у 2021 році, однак у зв'язку з пандемією COVID-19 та тривалим закриттям закладів освіти по всьому світу його було зміщено на рік. Математика стала провідною галуззю в PISA-2022.

Остаточна вибірка учасників PISA-2022 в Україні — це 3876 учнів зі 164 закладів освіти 18 регіонів України (Черкаська, Кіровоградська, Полтавська, Вінницька, Чернігівська, Київська, Сумська, Житомирська, Одеська, Чернівецька, Івано-Франківська, Хмельницька, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Волинська, Закарпатська області та місто Київ). Тобто в тих закладах України, де це було можливо з огляду на безпекову ситуацію (18 з 27).

Українські учні/студенти пройшли комп'ютерне тестування з читання, математики, природничих наук, креативного мислення, а також взяли участь в анкетуванні [3].

Тестові завдання представлені у різних форматах, таких як: вибір одного з варіантів відповіді, надання короткої й розгорненої відповіді. У тестуванні надається стимул (текст або уривок із тексту, який відображає реальну життєву ситуацію або розкриває зміст певної проблеми), а потім декілька тестових запитань до цього стимулу. Загальний час для вирішення всіх тестових завдань складає приблизно дві години.

Результати учасників тестування оцінюються за допомогою модифікованої моделі Раша. Інформація про результати тестування надається за 1000-бальною шкалою для кожної з визначених предметних галузей.

Окрім тестових завдань, PISA використовує так звані контекстуальні анкети, що дозволяють збирати дані про учнів/студентів та отримувати повну інформацію про систему освіти в країні, визначити вплив різних факторів на якість освіти. Серед ключових факторів, що досліджуються в програмі, наступні: батьківська опіка та підтримка, навчання в ранньому дитинстві, наявність мотивації до навчання, зацікавленість у читанні, інтерес до математики, задоволення від наукового пізнання, повага до інших, а також уміння регулювати власну навчальну поведінку.

Результати дали змогу порівняти українську систему освіти із західною і перейняти досвід у кращих, оцінити її стан, визначити слабкі та сильні сторони, визначити міжнародні цілі освіти, вибудувати орієнтири, за якими далі буде формуватися освітня політика в Україні.

У 2018 році 15-річні закладів освіти України посіли у міжнародному рейтингу з читання – 40 місце, з математики – 43 місце, з природничих наук – 38 місце серед вісімдесяти країн-учасниць [4].

PISA-2022 вказала не лише на нижчий, ніж у середньому по країнах світу, рівень сформованості математичної, читацької та природничо-наукової грамотності українського учнівства, а й на масштаби навчальних втрат порівняно з 2018 роком. За стандартами PISA, вони еквівалентні: півроку навчання з природничо-наукових дисциплін, одному року навчання з математики, двом рокам – із читання [5].

Зауважимо, що вибірка PISA-2022 не повною мірою репрезентує Україну, бо до Національного звіту включено дані 18 з 27 регіонів.

Отже, отримані результати дають змогу зробити висновки про те, що спочатку пандемія COVL-19, а згодом повномасштабна війна вплинули на успішність українських підлітків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Предметні галузі. URL:http://pisa.testportal.gov.ua/gal/ (дата звернення: 06.12.2023).
2. Наказ МОН України від 23.02.2016 № 149 «Про організацію та проведення міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 в Україні». URL: http://pisa.testportal.gov.ua/info/ (дата звернення: 20.12.2023).
3. Наказ МОН України від 15.09.2022 року № 816 «Про проведення в закладах освіти основного етапу міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022». URL: https://osvita.ua/legislation/tag-pisa/ (дата звернення: 10.02.2024).
4. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018. URL:http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf (дата звернення: 11.02.2024).
5. Наказ МОН України від 20.02.2023 року № 178 «Про затвердження Плану заходів із реалізації у 2023 році міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 та міжнародного дослідження якості освіти PISA-2025». URL: https://testportal.gov.ua/normatyvni-dokumenty-monitoryngovi/ (дата звернення: 13.02.2024).

Богиня Ірина, Ковальська Наталя

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПРОФЕСІЯХ ТИПУ «ЛЮДИНА-ЛЮДИНА»

Гендерні питання в сучасних цивілізаційних умовах займають чи не найвизначніше місце не лише в дослідженнях із соціології та психології, але й є предметом аналізу фахівців із публічного управління, адже це пов’язано й, скажімо, з професійним вибором людини. Річ у тім, що давні стереотипи, за

якими роль жінки в суспільстві обмежується народженням і вихованням дитини, роботою по домашньому господарству, уже давно спростовані. Ще наприкінці XIX століття – на початку XX-го жінки шокували світ тим, що ставали продавчинями й офіціантками, перукарями, опановували автомобіль і активно займалися спортом, що до того був суто чоловічим. Іронія долі полягає в тому, що зараз навпаки – чоловік-офіціант або перукар уважається чимось незвичним (у всякому разі для пересічної людини з архаїчними традиціями).

Отже, жінка-суддя, жінка-дослідниця, жінка в поліції, в армії давно стали звичними для нас, хоча прадавній стереотип жінки-берегині залишається генетично закодованим, особливо в азійських народів й інших прибічників патріархальної традиції (зокрема росіян). У такому разі першим виявом дискримінації щодо неї є її подвійна місія-функція: робоче місце (а це переважно школа, лікарня, магазин тощо) та домашнє господарство (готування їжі, прибирання, піклування про дітей і чоловіка), і це в умовах її власної сім'ї навіть не підлягає сумніву. Дискримінація тут полягає навіть не в самому факті такої двобічності, а у фізичному та психологічному навантаженні на жінку, яка поєднує ніби два світи власного життя, кожен із яких уже повномірний: міжособистісні стосунки, проблеми, завдання, обов'язки, що не лише мають вирішуватися, але й потребують певного осмислення. А якщо її робота – суд, уряд, медіа, управління тощо, то виробничі проблеми постійно осмислюються.

Дискримінація може виявлятися і в конкретних стосунках жінки та чоловіка: 1) на сімейному рівні (через біологічні ознаки, відповідний хромосомний набір і соціальні стереотипи жінка здавна підлягала зверхньому тиску, що часто виявлявся і в фізичній формі; ці ознаки зберігаються віками на рівні поведінки, психології та в зовнішньому вигляді) [1]. Недарма феміністичні рухи на початку XX століття передбачали й перевдягання в традиційно «чоловічий» одяг і переймання відповідної культури – куріння, пиття, грубого мовлення; 2) на виробничому рівні (у сфері роботи жінці традиційно відводилася певна службова функція – нижній чи середній щабель у кар'єрному вимірі через її кращі виконавські риси, що відповідно призводить до нижчої, а це вже конкретний вимір дискримінації [2]. Не забуваймо, що цій жінці після роботи потрібно (за її другою життєвою функцією-іпостассю)

купувати ще продукти додому, вирішувати проблеми її дітей, що також часто потребують певного фінансового запасу.

У цьому виступі ми більше уваги звертаємо на другий означений вище рівень і, зокрема, на професії типу «людина-людина», де жінка може потрапити у принципово різні виробничі колективи – переважно жіночий, переважно чоловічий і мішаний (з різною пропорцією). Відповідно до цього гендерна її ідентифікація також є різною: у першому випадку вона не відчуває статевої контрастності, перебуваючи серед таких самих особистостей, і дискримінація може бути іншою – не гендерною. У другому випадку жінка може бути об'єктом, навпаки, підсиленої уваги й піклування, але дискримінація може бути власне за статусом (за тою ж зарплатнею). У третьому випадку, наприклад в установі, організації, можуть бути різні варіанти дискримінації, але переважно в такому разі спостерігається гендерна рівність (відносна, звичайно). При цьому наявність жінки-керівника ще не свідчить про рівність у такому колективі й інших жінок, буває й навпаки.

Зрештою, якщо брати Україну, то з європейським вектором розвитку країни питання гендерної рівності також узяті державою до уваги, й частка жінок в органах державної влади й самоврядування швидко збільшується, зокрема й на керівних посадах (також в освіті, медицині, юриспруденції, медіа). Ставляться й завдання скорочення гендерного розриву у заробітній платні (наприклад, у Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [3]). Це має призвести до більш гармонійного суспільства та наближення України до пріоритетів сучасної цивілізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Камінська Н. В., Чернявський С. С., Перунова О. С. Засади розуміння ґендеру та ґендерної рівності. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 20 с.
2. Демченко В.М., Ковальська Н.М. Ґендерне інтегрування як чинник реформування публічного управління в Україні. Вісник ХНТУ. Публічне управління та адміністрування. 2023. № 3 (86). С. 149-155. DOI : https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2023.3.19
3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 52. С. 561. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text

Бочко Сільвія

ЗНАЧЕННЯ НАБУТТЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах сьогодення до керівника закладу дошкільної освіти держава ставить значні вимоги, висуває нові професійні стандарти. Створена відповідна нормативно – правова база, яка регулює діяльність керівника, окреслено загальні компетентності (громадянська, соціальна, культурна, цифрова, етична, підприємницька), визначено функції, зокрема трудові.

Актуальність дослідження полягає в тому, щоб з'ясувати сутність поняття «професіоналізм», визначити особисті якості та професійні компетентності керівника ЗДО, уточнити вимоги професійного стандарту керівника закладу дошкільної освіти.

Мета нашого дослідження полягатиме у визначенні професійних компетентностей та особистих якостей керівника закладу дошкільної освіти.

Сутність професійного розвитку керівників закладів освіти розглядають у своїх працях науковці: В.Атласов, В. Бондар, Р. Вдовиченко, А. Гаврилюк, Г. Єльникова, Л. Даниленко, С. Калашнікова, В.Кричевський, Л.Луценко, В. Луговий, В. Маслов, В.Мельник, Н.Несин, Н. Нижник, В. Олійник, Р. Шаповал, П.Щербань, С.Янчук та ін.

Професіоналізм сучасного керівника закладу дошкільної освіти визначають за багатьма критеріями, показниками, принципами. Розроблено чимало моделей формування професійної компетентності керівника закладу освіти.

Науковці визначають професіоналізм як інтегральну сукупність індивідуальних, особистісних та суб'єктивнодіяльнісних якостей, що дають можливість на максимальному рівні успішності вирішувати типові для тієї чи іншої діяльності завдання й розглядається як сутнісна характеристика керівника будь-якої ланки управління [1, с. 63].

Тому за логікою дослідження, наступним етапом є розгляд питання щодо набуття керівником ЗДО фахових компетентностей. Проаналізуємо першочергово визначення «професійна компетентність».

Н. Несина стверджує, що «професійна компетентність являє собою вміння керівника як суб'єкта управлінського впливу, здатного по-новому констатувати наукові та практичні знання з управління» [2].

«Професійна компетентність» у новій розробці НАПН України «Енциклопедії освіти» визначається як «інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, який відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця» [3, 722].

Визріла потреба в керівнику-управлінцю, менеджері, який впроваджує у закладі дошкільної освіти новації, сучасні педагогічні технології, розбудовує безпечне інклюзивне та розвивальне середовище, сприяє активному залученню спонсорів, грантів, вміє згуртувати колектив та співпрацює з батьками, громадськістю на основі партнерської взаємодії, підвищує професійну управлінську компетентність.

Період воєнного стану позначився на необхідності зміни у форматі надання освітніх послуг в закладі дошкільної освіти та забезпеченні безпечних умов перебування учасників освітнього процесу. Створення та організація безпечного освітнього простору керівником ЗДО передбачає моделювання та визначення його структури та змісту. У коло професійних обов'язків директора ЗДО входить забезпечення психологічного комфорту педагогів та вихованців, застосування альтернативних форм здобуття дошкільної освіти, а саме: очне, дистанційне навчання, змішаний режим, індивідуальне виховання, мобільний дитячий садок, заняття підгрупами в режимі онлайн, консультування батьків у соціальних мережах, і т.п.

В умовах воєнного стану особлива увага керівника сфокусована на наданні якісних психолого-педагогічних послуг та організації безпечного освітнього середовища дітям з особливими освітніми потребами, забезпечення інклюзивного навчання згідно з рекомендаціями ІРЦ.

Новий рівень відповідальності у безпековій площині вимагає від керівника нових знань, умінь і навичок в управлінні. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» від 28.09.2021 року №620-21 є документом, який визначає перелік компетентностей (знань,умінь, навичок)

сучасного керівника ЗДО для ефективного управління закладом дошкільної освіти. [4]

Керівник закладу дошкільної освіти – лідер, мотивована особистість, психологічно грамотний, який володіє високою культурою управлінської діяльності. Він наділений організаційними, морально-вольовими якостями, здатний взяти ініціативу перебудови освітнього процесу в період надзвичайного стану.

Директор закладу дошкільної освіти працює над створенням позитивного іміджу закладу дошкільної освіти, розробляє стратегію його розвитку, систему прогнозування бажаних результатів, визначає ризики та враховує недоліки у керівництві освітнім процесом, генерує власні ідеї, делегує повноваження, окреслює пріоритетні завдання, знаходиться у пошуку шляхів покращення матеріально-технічного забезпечення закладу та побудови безбар'єрного інклюзивного простору.

Професійний розвиток керівника ЗДО – сукупність особистих та професійних якостей, набуття фахових компетентностей, навичок, досвіду, саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації.

Для професійного розвитку керівника закладу дошкільної освіти значущим є обмін власним досвідом та вивчення досвіду колег в управлінні, участь у тренінгах, вебінарах, конференціях як загальноукраїнських так і закордонних. Важливим у професійному зростанні директора ЗДО є опрацювання законодавчої бази, методичних посібників, фахових видань, ознайомлення з інноваціями у науці.

Незважаючи на значну кількість трактувань, тлумачень поняття «професійний розвиток керівника закладу дошкільної освіти» вченими, дане визначення є наразі актуальним, складним за своєю структурою, системним утворенням, яке потребує подальшого наукового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І.А Зязюна. Київ : Віпол, 2000. 636 с.
2. Несин Н. Г. Професійна компетентність керівника навчального закладу. Відкритий урок. 2010. № 11. С. 12–13 14.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

4. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти». URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/profesijnij-standart-kerivnik-direktor-zakladu-doshkilnoyi-osviti

Вигоднер Інна, Приємець Катерина

КОМПЕТЕНТНОСТНИЙ ПІДХІД ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН «МАТЕМАТИКА ДЛЯ ЕКОНОМІСТІВ» ТА «ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ І МОДЕЛІ»

Однією з умов якісної підготовки майбутніх спеціалістів є компетентнісний підхід до викладання будь-якої навчальної дисципліни. Компетентності, що набуваються в результаті вивчення дисциплін "Математика для економістів" та "Економіко – математичні методи і моделі", є важливою та невід’ємною складовою підготовки студентів спеціальностей 051 – Економіка, 071 – Облік і оподаткування, 072 – Фінанси, банківська справа та страхування.

Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх обліковців, економістів, спеціалістів фінансових установ робить дисципліни математичного циклу своєчасними та затребуваними. При цьому зв'язок теоретичної складової та завдань практичної спрямованості стає ще більш актуальним.

Серед основних компетенцій, що набувають студенти вищеозначених спеціальностей: здатність застосовувати економіко – математичні методи та моделі для вирішення економічних задач, прикладних завдань в сфері обліку, аналізу, контролю, аудиту, оподаткування; здатність прогнозувати на основі стандартних теоретичних та економетричних моделей соціально – економічні процеси; здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в економічній сфері, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, що передбачає застосування теорій та методів економічної науки; здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу; здатність застосовувати сучасне інформаційне та програмне забезпечення для отримання та обробки даних у сфері фінансів, банківської справи та страхування тощо.

Розглянемо застосування метода найменших квадратів, знайомого студентам з курсу "Математики для економістів", для побудови виробничих функцій.

Для побудови виробничих функцій використовують статистичні дані про обсяги та фактори виробництва. Розглянемо найпростіший випадок, коли виробнича функція визначає залежність обсягу виробництва y лише від одного фактора виробництва x, тобто вона має вигляд $y = y(x)$. Припускається, що між змінними y та x існує зв'язок, на який накладається дія випадкових факторів, тобто між цими змінними існує статистичний зв'язок. Наявність такого зв'язку проявляється у тому, що зміна значень однієї змінної приводить до зміни іншої змінної. Формулу $\tilde{y} = \tilde{y}(x)$, що встановлює статистичний зв'язок між змінними y та x, називають рівнянням регресії. Найбільш простою є лінійна регресія, що описується рівнянням $\tilde{y} = a_0 + a_1 x$.

Основним методом побудови рівнянь регресії є метод найменших квадратів. Спочатку встановлюється критерій близькості між точками (x_i, y_i), встановленими у результаті спостереження, та точками $(x_i, a_0 + a_1 x_i)$, ординати яких обчислюються за рівнянням лінійної регресії $\tilde{y} = a_0 + a_1 x$:

$$Q = \sum_{i=1}^{n} (y_i - a_0 - a_1 x_i)^2 \to \min. \tag{1}$$

У формулі (1) a_0 та a_1 – невідомі параметри рівняння лінійної регресії, тобто досліджуємо на мінімум функцію (1) двох змінних a_0 та a_1. Застосування необхідної умови екстремуму цієї функції – рівності нулю її частинних похідних дозволяє отримати систему лінійних алгебраїчних рівнянь відносно невідомих параметрів регресії a_0 та a_1:

$$\begin{cases} \sum_{i=1}^{n} y_i - n a_0 - a_1 \sum_{i=1}^{n} x_i = 0, \\ \sum_{i=1}^{n} x_i y_i - a_0 \sum_{i=1}^{n} x_i - a_1 \sum_{i=1}^{n} x_i^2 = 0. \end{cases} \tag{2}$$

Введемо позначення: $\overline{x} = \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n} x_i$, $\overline{y} = \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n} y_i$. Розв'язавши систему (2), отримаємо значення параметрів регресії:

$$a_1 = \frac{\sum_{i=1}^{n} x_i y_i - n\overline{x}\cdot\overline{y}}{\sum_{i=1}^{n} x_i^2 - n\left(\overline{x}\right)^2},\ a_0 = \overline{y} - a_1\overline{x}. \qquad (3)$$

Приклад. Маємо статистичні дані про вартість x основних виробничих фондів підприємств галузі та валовим річним обсягом y виробництва на цих підприємствах, які наведено у таблиці 1. Знайти виробничу функцію для даної галузі у вигляді рівняння лінійної регресії $\tilde{y} = a_0 + a_1 x$.

Таблиця 1

Вартість основних виробничих фондів x, млн. г. о.	12	16	25	38	43	55	60	80	91	100
Валовий річний обсяг виробництва y, млн. г. о.	28	40	38	65	80	101	95	125	183	245

Розв'язання. Для знаходження параметрів a_0 та a_1.рівняння лінійної регресії використаємо дані таблиці 1. Прорахуємо значення, необхідні для використання формули (3). Складемо таблицю 2.

Таблиця 2

Вартість основних виробничих фондів x, млн. г.о.	Валовий річний обсяг виробництва y, млн. г.о.	x^2	xy	$\tilde{y} = a_0 + a_1 x$
12	28	144	336	15
16	40	256	640	24
25	38	625	950	43
38	65	1444	2470	70
43	80	1849	3440	81
55	101	3025	5555	106
60	95	3600	5700	117
80	125	6400	10000	159
91	183	8281	16653	183

100	245	10000	24500	202
$\sum = 520$	$\sum = 1000$	$\sum = 35624$	$\sum = 70244$	$\sum = 1000$

$a_0 = -10,24$, $a_1 = 2,12$. Рівняння лінійної регресії має вигляд: $\tilde{y} = -10,24 + 2,12 \cdot x$. Тобто, виробнича функція для даної галузі знайдена:

$$\tilde{y} = -10,24 + 2,12 \cdot x.$$

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Оптимізаційні методи та моделі : навчальний посібник / Н. В. Бурєннікова, О.В. Зелінська, І. М. Ушкаленко, Ю. Ю. Бурєнніков. Вінниця : ВНТУ, 2019. 121 с.
2. Математична економіка: навчально-методичний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напряму підготовки «Середня освіта. Математика» / М.І. Клименко, Ю.М. Стреляєв., Є.В Панасенко., І.Г. Ткаченко. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 86 с.

Бондаренко Степан, Вітомський Юрій

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ: БАЛАНС МІЖ ПРАВОСУДДЯМ ТА БЛАГОПОЛУЧЧЯМ ДИТИНИ

Допит неповнолітніх порушує важливі етичні, правові та психологічні питання. Хоча прагнення до правосуддя є фундаментальним аспектом будь-якої правової системи, особливий статус неповнолітніх вимагає ретельного вивчення психологічного впливу допиту на молодих людей. У цій роботі нами розглядаються психологічні аспекти допиту неповнолітніх, досліджуються потенційні наслідки для їхнього психічного здоров'я та важливість застосування підходів, дружніх до дитини та заснованих на дотриманні прав людини.

Звичайно, що діти та підлітки є вразливими за своєю природою через стадію свого розвитку, обмежений життєвий досвід та когнітивні здібності, що розвиваються. Їх здатність розуміти складні юридичні процеси та відповідати на запитання може бути порушена, що робить їх вразливими до навіювання, примусу та стресу під час допитів.

Неповнолітні можуть мати труднощі з розумінням юридичної мови, наслідків та абстрактного характеру судочинства. Їхні когнітивні здібності, такі як прийняття рішень та контроль імпульсів, все ще розвиваються.

Неповнолітні можуть бути більш сприйнятливими до емоційного стресу під час допитів, відчуваючи страх, тривогу та розгубленість. Ця емоційна вразливість може вплинути на їхню здатність надавати точну та достовірну інформацію.

Неповнолітні більш схильні до навіювання, що робить їх сприйнятливими до прийняття неправдивої інформації або наративів під час допиту. Примусові або навідні методи допиту можуть призвести до неточних свідчень.

Звичайно, що інтенсивні допити можуть спричинити значний стрес і травми у неповнолітніх. Страх перед правовими наслідками, розлука з опікунами та незнання правової системи посилюють емоційний дистрес.

Міжнародні документи з прав людини, такі як Конвенція про права дитини, наголошують на захисті прав дитини під час судових процесів. Під час допитів необхідно поважати право неповнолітньої особи на те, щоб її вислухали, зрозуміли і поводилися з нею гідно.

Неповнолітнім може бути важко зрозуміти наслідки відмови від своїх прав або надання свідчень. Правові системи повинні забезпечити, щоб будь-яка відмова від прав відбувалася з повним розумінням і, за необхідності, в присутності юридичного представника. Наприклад, відповідно до ч.2 ст. 232 ЦПК України свідкам, які не досягли шістнадцятирічного віку, головуючий роз’яснює обов’язок про необхідність давати правдиві показання, не попереджуючи про відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання, і не приводить до присяги [1]. Відповідно до ч.3 ст. 226 КПК України особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз’яснюється обов’язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання [2].

Правоохоронці та юристи повинні пройти спеціальну підготовку, щоб розуміти психологічні потреби неповнолітніх під час допитів. Це включає в

себе розпізнавання ознак дистресу та відповідне коригування комунікативних стратегій.

Присутність адвокатів або законних представників, які мають досвід роботи з неповнолітніми, може надати вирішальну підтримку під час допиту [3, с. 408]. Вони допомагають захистити права та благополуччя неповнолітньої особи.

Техніки судового інтерв'ювання, розроблені спеціально для неповнолітніх, спрямовані на отримання точної та достовірної інформації без заподіяння додаткової шкоди. Дитячі судові інтерв'юери використовують непримусові, відкриті стратегії запитань, які враховують стадію розвитку та емоційні потреби неповнолітньої особи.

Дотримання балансу між здійсненням правосуддя та захистом благополуччя неповнолітніх є складним завданням. Визнання психологічної вразливості неповнолітніх під час допитів має важливе значення для забезпечення справедливого судового процесу. Прийняття дружніх до дітей підходів, дотримання міжнародних стандартів прав людини та пріоритетність психічного здоров'я неповнолітніх сприяють створенню більш справедливої та гуманної правової системи. Зрештою, цілісне розуміння психологічних аспектів допиту є життєво важливим для створення середовища, яке підтримує як правосуддя, так і права дитини.

Важливо підкреслити, що допит неповнолітніх вимагає особливої обережності, оскільки їхня психологічна вразливість і законні права повинні бути захищені. Етичні міркування та дотримання законів про захист дітей мають першорядне значення. Нижче наведені загальні принципи та методи, які фахівці можуть використовувати при взаємодії з неповнолітніми в правовому контексті:

1. Опитування, орієнтоване на дитину: а) використовуйте дружню до дитини мову та уникайте юридичного жаргону; б) адаптуйте стилі спілкування до стадії розвитку дитини; в) використовуйте відкриті запитання для заохочення вільного висловлювання.

2. Встановлення зв'язку з дитиною: а) побудуйте довірливі стосунки за допомогою доброзичливої та незагрозливої поведінки; б) створіть комфортне та безпечне середовище, забезпечуючи приватність.

3. Розуміння етапів розвитку: а) враховуйте вік дитини, її когнітивні здібності та емоційну зрілість; б) пристосовуйте запитання та пояснення до рівня розуміння дитини.

4. Підтримуюча атмосфера: а) робіть перерви, коли це необхідно, щоб впоратися зі стресом або тривогою [4, с. 396-397].

5. Роз'яснення прав: а) поясніть дитині її законні права простими словами, переконайтеся, що вона розуміє, які наслідки матиме відмова від цих прав; б) заохочуйте дитину ставити запитання та звертатися за роз'ясненнями.

6. Непримусові методи: а) уникайте примусових або навідних запитань; б) використовуйте нейтральну мову, щоб запобігти навіюванню та неправдивим зізнанням.

7. Когнітивне інтерв'ювання: а) використовуйте когнітивні методи опитування, які зосереджені на отриманні точної інформації; б) заохочуйте дитину систематично та детально згадувати події.

8. Підхід з урахуванням травми: а) пам'ятайте про потенційний вплив травми на відповіді дитини; б) використовуйте методи, що враховують травму, щоб мінімізувати ретравматизацію.

9. Моніторинг емоційного благополуччя: а) слідкуйте за емоційним станом дитини та надавайте емоційну підтримку за потреби; б) будьте уважні до ознак дистресу та відповідно корегуйте підхід.

10. Міждисциплінарна співпраця: а) співпрацюйте з дитячими психологами, соціальними працівниками та іншими фахівцями, які спеціалізуються на дитячому розвитку; б) забезпечте міждисциплінарний підхід для задоволення цілісних потреб дитини.

11. Навчання для професіоналів: а) забезпечити спеціалізоване навчання для працівників правоохоронних органів, юристів та інших зацікавлених сторін, які беруть участь у процесі допиту; б) підвищувати обізнаність про унікальні виклики, пов'язані з допитом неповнолітніх.

12. Постійна оцінка та вдосконалення: а) слід регулярно оцінювати та оновлювати протоколи на основі результатів досліджень та передового досвіду; а) слід сприяти розвитку культури постійного вдосконалення в юридичних та правоохоронних органах.

Пам'ятайте, що під час допиту неповнолітніх важливе значення мають етичні та орієнтовані на дитину підходи. Ці методи мають на меті збалансувати прагнення до правосуддя із захистом благополуччя дитини, забезпечуючи справедливий та поважний судовий процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 18.03.2004 № 1618-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1618-15 (дата звернення: 21.01.2024)
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17 (дата звернення: 21.01.2024)
3. Процюк О. М. (2013). Застосування методів психологічного впливу під час допиту неповнолітніх. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична, (1), 402-412.
4. Обушенко О. М. (2015). Криміналістичне забезпечення проведення допиту неповнолітніх. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, (1), 395-400.

Губа Марина

ПСИХОЕМОЦІЙНЕ ТА ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ У ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

В умовах сучасних соціальних змін в суспільстві значно розширюється кількість симптомів та збільшується перелік професій, представники яких схильні до небезпечного синдрому професійного вигорання. Специфіка діяльності службовця в державних органах влади та місцевому самоврядуванні полягає в тому, що вони виконують ряд важливих соціально-значущих обов’язків, пов’язаних з високими вимогами до відповідальності, кваліфікованості, професіоналізму, правильної організації роботи та ін., що обумовлює виникнення у державних службовців професійного стресу, емоційного напруження, фізичного та психологічного виснаження, нервових перевантажень тощо [1]. Високі вимоги до професійних та особистісних якостей публічного службовця, відповідальність, перенавантаження стають основою стресу.

Збройний конфлікт в Україні став справжнім випробуванням здатності публічних службовців та всієї системи державного управління ефективно виконувати завдання щодо захисту держави та забезпечення необхідних публічних послуг. Забезпечення роботи органів публічної влади на центральному та місцевому рівнях в умовах війни пов'язано з емоційною нестабільністю, стресом, внутрішньою напругою, відчуттям неспроможності діяти далі та абсолютною нестабільністю сьогодення, а тому потребує значних людських зусиль, передусім, фізичних та психологічних. Тому сьогодні вкрай важливою є адаптація публічної служби до роботи в умовах воєнного стану, психосоціальна підтримка, розвиток психологічної компетентності, попередження стресових розладів та професійного вигорання публічних службовців.

Науковий та практичний інтерес до професійного вигорання публічного службовця полягає в тому, що цей феномен є безпосереднім проявом багатьох проблем пов'язаних з професійною діяльністю, його емоційним, психічним та фізичним станом, соціальним та сімейним середовищами, що робить дослідження феномену професійного вигорання особистості актуальним в системі «суб'єкт праці–професійне середовище» [1].

Професійна діяльність накладає психологічний відбиток на особистість людини, видозмінюючи її з позитивними (наприклад, формування професіоналізму) або негативними наслідками у проявленні професійного вигорання. Синдром професійного вигорання був включений до Міжнародної класифікації хвороб ВООЗ (МКБ-11) як явище (не хвороба), що виникло внаслідок хронічного стресу на роботі. Тобто, хронічний стрес на роботі може призвести до вигорання. Основними ознаками професійного вигорання за МКБ-11 є: втрачається енергійність, з'являється відчуття виснаження; підвищується психологічне дистанціювання від роботи, негативні і песимістичні думки про роботу; знижується професійна ефективність. Синдром вигорання використовується у професійному контексті і не повинно застосовуватися для опису досвіду в інших сферах життя. Це важливий крок для визнання цього стану та забезпечення належної уваги до психічного та емоційного здоров'я працівників. Синдром професійного вигорання може

суттєво впливати на якість життя та продуктивність людей, особливо тих, хто працює в вимогливих професіях.

Емоційний стан публічного службовця є одним із визначальних факторів професійного життя, а повноцінне психічне здоров'я – важливою умовою професійної діяльності. Емоційне вигорання та професійне вигорання — це два схожі, але різних характеру стани, які можуть впливати на фізичне та емоційне здоров'я людини. Обидва стани мають загальний корінь та схожу симптоматику, але емоційне вигорання може виникати не тільки на роботі, а й в інших сферах життя [2].

Отже, емоційне вигорання визначає стан психічного та емоційного виснаження, який виникає в результаті тривалого стресу та високої емоційної напруги, основними симптомами якого є: відчуженість, виснаження, байдужість; втрата енергії та мотивації; спустошеність. Причинами такого стану можуть бути напруга в особистому житті, чи ситуацією, пов'язаною з роботою. В той же час, професійне вигорання визначає стан, що виникає внаслідок тривалого стресу та перевантаження на роботі. Основними симптомами є: відчуття марності та втоми, втрата мотивації та інтересу до роботи, байдужість до завдань, які раніше радували. Емоціне вигорання залежить від таких факторів як вік, досвід роботи, особистісні характеристики, типи поведінки, швидкість реакції, стресостійкість, що відповідають різним типам поведінки в ситуації пред'явлення ним професійних вимог. Може тривати тижнями та навіть місяцями [3].

Під професійним вигоранням розуміється інтеграційний процес, який є специфічною реакцією особистості на дію різних факторів професійного оточення з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей людини в організації власної професійної діяльності. Професійне вигорання виникає в результаті внутрішнього накопичення негативних емоцій без відповідної розрядки або звільнення від них.

Науковцями напрацьовані різні підходи до аналізу чинників професійного вигорання. Залежно від характеру причин, що зумовлюють виникнення вигорання, науковці виокремлюють підходи, за якими можна описати категорії чинників вигорання: індивідуальний, інтер-персональний та організаційний через логіко-теоретичні конструкції певних моделей [1].

Більшість моделей є спробами застосування відомих концепцій для аналізу вигорання (психоаналітичної, когнітивної, теорії научіння, екзистенційного підходу). Усі моделі акцентують увагу на значенні сильних мотивів для виникнення вигорання - невідповідність між намірами й реальністю призводить до виникнення стресу, а застосування неадекватних стратегій подолання виснажує ресурси індивіда чи організації, згодом призводячи до вигорання.

Також до основних підходів до визначення структури професійного вигорання слід віднести результативний і процесуальний підходи, а також підходи, що включають однокомпонентні та багатокомпонентні моделі професійного вигорання. Згідно результативного (структурно-симптоматичного) підходу, професійне вигорання розглядається як певний стан розумового, емоційного та психічного виснаження, пов'язаного з професійною діяльністю; воно виникає в психічно здорових людей, які раніше успішно здійснювали професійну діяльність на достатньому рівні, який складається із конкретних елементів (від однофакторних до мультифакторних): емоційне виснаження, деперсоналізацію (цинізм) і зниження професійної ефективності (редукцію професійних досягнень). У процесуальних підходах вигорання розглядається як процес, що включає низку стадій (фаз). Це процес у професійному розвитку людини, що має стадіальний характер; розпочинається він зазвичай із напруги, що виникає в результаті протиріччя між очікуваннями, ідеалами та бажаннями особистості, з одного боку, і вимогами професії - з іншого [2, 3, 4].

Особливістю дослідження психоемоційного та професійного вигорання публічних службовців є багатоаспектність професійної діяльності, що вимагає диференціювати професію до певних типів виходячи із класифікації посад, визначених нормативними документами. Так, наказом НАДС України № 246-20 затверджено Каталог типових посад державної служби і критерії віднесення до таких посад, що дозволяє поділити посади державних службовців з метою виявлення чинників професійного вигорання на типи: «людина–людина» (працівник, який займає керуючі посади і в основному, постійно має спілкування, взаємодію, роботу з людьми); «людина–знакова система» (працівники-виконавці, які працюють переважно з документами, комп’ютером,

де за ознакою цілей такої роботи є перетворююча функція); «людина–людина-знакова система» (працівники, обов'язки яких комбіновано пов'язані з роботою з людьми і з важливими паперами). Всі вказані типи професії схильні до професійного вигорання, однак психологічні фактори, що його спричинюють можуть бути різними.

Також важливо, що специфіка публічної служби полягає у тому, що низка соціальних потреб державного службовця (соціальна значущість публічних послуг, потреба в позитивній оцінці його ролі в суспільстві, потреба у визнанні, в самоповазі, в матеріальному забезпеченні, інші особистісні значущі цілі) є доволі соціально фрустрованими, а отже, може бути психотравмуючою для цієї категорії працівників. Водночас оцінка суспільством соціально-професійної категорії державних службовців спотворюється особистісними проблемами самого публічного службовця і, закріплюючись, стає його своєрідною соціальною позицією, багато в чому визначаючи його подальший професійний розвиток і життєвий шлях. Тому тільки відповідність компетентності публічного службовця вимогам його посади, баланс між стресом і розслабленням, між службою і приватним життям і є головним запобіжником емоційного професійного вигорання [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Заблоцька-Сєннікова Н. В. Проблема «емоційного вигорання» у публічних службовців. *Актуальні проблеми філософії та соціології.* 2018. №22. С 66-68.
2. Арефнія С. В. Теоретико-методологічні засади організації профілактичної та корекційної роботи в органах державної влади. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 2. С.83-88.
3. Соколовський С.І. Професійне емоційне вигоряння державних службовців: діагностика проблеми. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2010. №10. URL:http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2010-01/10ssisdp.pdf/
4. Арефнія С.В. Специфіка професійної діяльності державних службовців як один з факторів їх професійного вигорання. *Актуальні проблеми психології: психологія обдарованості*. Зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т.VI, Вип.9.Київ,2013. С.71-81.

Кошелюк Ірина

ПРОБЛЕМА ТРИВОЖНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Рівень тривожності у сучасних політично, екологічно та економічно несприятливих умовах зовнішнього середовища постає одним з визначальних факторів в становленні особистості дитини і формуванні її особливостей психологічного характеру. Адже формування головних рис і особистісних характеристик молодших школярів здійснюється саме в даний життєвий період, саме тому особливу увагу варто звертати на злагоджену взаємодію всіх учасників освітнього процесу у школі і в родинному колі.

Синдром тривоги являється одним із найбільш розповсюджених симптомів психопатології в дітей і є предметом дослідження багатьох науковців у психології, філософії, психіатрії і т.д..

Тривожність являє собою неприємне емоційне переживання, котре являється сигналом небезпеки. Зміст тривожності характеризується в переживанні невизначеності і відчутті безпорадності.

Тривожність характеризується ознаками, їх налічується загалом три:

1) являється специфічним почуттям неприємного;

2) характеризується певними соматичними реакціями, перш за все, посиленим серцебиттям;

3) усвідомленням самого переживання.

Тривожність, як прояв психологічної особливості, може набувати різних форм.

Тривожності являє собою особливе поєднання характеру переживання, усвідомлення невербального та вербального вираження у характеристиках поведінки, діяльності і спілкування. Варто виділити відкриті і закриті форми тривожності.

До перших відноситься гостра, нерегульована тривожність, регульована й компенсована тривожність та культивована тривожність.

До других (замаскованих) форм відносяться так звані «маски», в ролі котрих виступають: надмірна залежність, агресивність, брехливість, апатія, лінь та надмірна мрійливість. Підвищена тривожність здійснює впли на

абсолютно всі сфери психіки дитини: комунікативну, морально-вольову, афективно-емоційну та когнітивну.

Причиною тривожності школярів варто вважати:

- перевірку знань під час письмових робіт та контрольних;
- відповідь учнів перед класом та страх помилки, котра може спонукати вчителя до критики або сміх однокласників;
- отримання непозитивної оцінки;
- незадоволеність вчителів та батьків успішністю школяра; невідповідне особистісно значуще спілкування.

Варто розглянути наступні чинники тривожності молодших школярів:

- страх в самовираженні,
- почуття неповноцінності у сімейній ситуації школяра,
- страх ситуації перевірки знань,
- конфліктність в сім'ї,
- особливості відносин батьків до дитини (жорстокість, суворість, неадекватність в стилі виховання, обмежене спілкування, відсутність емоцій, незнання вікових та індивідуальних якостей школяра).

Велика кількість вчених розділяють думку, що велика кількість стимулів може викликати тривожність, адже вони можуть нести зміст загрозливого характеру, котрий несуть у собі дані стимули для конкретного школяра. Особистість може приймати сигнал психологічно у якості певного вагомого символу, що в результаті може призвести до видалення спогадів про минуле чи може сприймати його з іншої причини, котра для нього є вагомою. В вигляді загрози може виступати дійсна небезпека чи явище, яке призводить, на думку школяра, до її виникнення.

Вік молодшого школяра вважається для дитини сильно емоційно насиченим. Дана насиченість пов'язана зі вступом до школи, яка починає збільшувати коло потенційно небезпечних на думку дитини ситуацій, що відбувається через оцінку дорослих, котра висловлюється публічно. Це можуть бути виходи і відповіді біля дошки, а також контрольні роботи. В даному віці починають закладатись моральні норми та їх основи, знанння, етика, відбувається формування емоційно свідомого ставлення до навколишнього світу.

Комплексна програма подолання особистісної тривожності в молодших школярів знаходить своє відображення в праці С.О. Ставицької [1].

Реалізація даної програми передбачає поєднання дотримання необхідних для зниження рівня тривожності психолого-педагогічних умов і впровадження системи практичних психогімнастичних вправ.

Розглянемо загальні напрями корекції тривожності в шкільному віці:

- опанування станом тривожності,
- нівелювання його негативних наслідків і подолання тривожності в прояві стійкої якості особистості.

Робота спрямована на зниження рівня тривожності відбувається на трьох взаємозалежних рівнях:

Перший рівень - навчання школяра прийомам і методам опанування хвилюванням;

Другий рівень - розширення функціональних і операційних можливостей школяра, а саме формування в нього знань, навичок та умінь, котрі є необхідними для підвищення результативності в діяльності;

Третій рівень - формування адекватної самооцінки [2, с. 482].

Підсумовуючи, можна дійти висновку, що тривожність, котра виступає психічною властивістю, може характеризуватися яскраво вираженою специфікою певних вікових груп. Дієві програми оптимізації високого рівня тривожності не звертають увагу на питання особливостей прояву тривожності в учнів загальноосвітніх навчальних закладів нового типу.

В молодших школярів тривожність може бути в супроводі нав’язливих побоювань, котрі говорять про недовіру до себе та невпевненість у власному «я», а також внутрішню суперечливість. Причиною тривожності можуть бути підвищена відповідальність і вимогливість школярів до самого себе. Тривожність в певній мірі заохочує збільшити рівень успішності навчальної діяльності молодших школярів, але черезмірне почуття тривоги може призвести до суттєвих проблем психологічного здоров’я дитини. Саме тому необхідними в даному разі будуть програми корекції з метою подолання тривожності в дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ставицька С.О. Психолого-педагогічні умови подолання особистісної тривожності у дітей молодшого шкільного віку. НПУ імені М.П.Драгоманова. К., 1999. 242 с.
2. Помиткіна Л. В. Соціально-психологічні чинники шкільної тривожності молодших школярів. *Актуальні проблеми психології*. 2015. С. 482-492.

Маляренко Наталя

ОСОБЛИВОСТІ БАГАТОВИМІРНОГО Я-ОБРАЗУ ПСИХОЛОГА-ПРОФЕСІОНАЛА

Інтегруючись у світову психологічну науку, не може не турбувати система підготовки майбутніх фахівців та її рівень якості. Досить важливим атрибутом професійної діяльності психологів є їх взаємодія із іншими людьми, де головним засобом вагомого впливу являються самі психологи. Особистість не лишень реалізує себе у діяльності, а також реалізує певним чином, відповідно до цінностей, бажань, здібностей, інтересів.

Пошуки типового у особистості професіонала не надає можливості враховувати те, що різні сфери діяльності, де потрібна на сьогоднішній день професія психолога, висувають специфічні вимоги до його особистості. На все це впливає й державне замовлення, й стан матеріального виробництва у країні, й директивні документи, й трансформаційні процеси у системі освіти, й нестабільна соціально-політична ситуація. Відповідно до цих розумінь психолог стає професіоналом лишень в результаті довготривалої практичної діяльності, саморозвитку особистості і цілеспрямованого науково-методичного впливу.

Практична значимість дослідження образної сфери універсальна, оскільки немає сфери людської діяльності, де б не функціонували певні образи. "Образ" являється результатом взаємодії оригіналу та його відображення. Досить важливо, який же саме стимул в своїй різноманітності є чинником побудови образу, а який ні. Це визначається значущістю об’єктів, а саме джерел стимуляції та їх відношенням до цілей і умов нашої діяльності" [4, с. 5].

Проте спочатку суб’єкт чи об’єкт необхідно сприйняти й тут є досить важливим попередній досвід, тобто залишений слід, в пам’яті. Виникаючи, образ несе відносно самостійний характер, відображає дієву, активну роль в

поведінці людини. Породження будь-якого образу має зв'язок, в першу чергу, із емоційно-мотиваційною сферою людини та визначається переважно неусвідомленим мотивом, потребою і в загальному минулим досвідом, їх динамікою.

В дійсності образ зливається із предметом в нашому сприйманні, набір категорій, до котрих відноситься той або інший об'єкт, на постійній основі залишається його більш або менш точним описом й образ виходить з самої моделі, еталону, ідеалу.

Об'єктивність образу базується на тому, що його зміст та характер перебігу зумовлені взаємодією об'єкта з суб'єктом. Образ являється відображенням об'єктивного стану речей, а об'єкт, в свою чергу, вихідним в функціонуванні та виникненні психічного образу. Зміст образу у людини детермінується продуктами суспільно-історичної практики, котра являється незалежною ні від суб'єктивних намірів окремих індивідів, ні від бажань,.

Образ утворюється на базі певних дій та залежить від них й зміни його відбуваються також під натиском певних компонентів діяльності. Розумовий та чуттєвий образи базуються та реально функціонують в взаємозв'язку із діями, та також в зовнішній предметній діяльності. Інформуючи про результативність діяльності суб'єкта та показуючи навколишню дійсність, образ здійснює певні функції: конструктивну, творить та структурно впорядковує оригінал та відображення, ідентифікує із конкретним оточенням; регулятивну, допомагає організувати та відрегулювати поведінку особистості; прогностичну, розкриває деструктивні або прогресивні тенденції розвитку, еталонно-оціночну, котра виступає в вигляді ідеалу, прикладу для наслідування.

В діяльності людей роль образної сфери у самому найбільшому розумінні визначається тим, що образи у нашій свідомості являють собою певні об'єкти та актуалізують зміст досвіду суб'єкта і моделюють варіанти майбутнього. Відповідно образом майбутнього являється ідеал, котрий у думці звільнений від негативних сторін та доведений до статусу взірця.

Ідеал являє собою бажане майбутнє, відображає динамічну сторону дійсності, а також потребу у прогресі. Саме в ньому реалізуються прагнення людини до досконалості, а також до повноти прояву свого хисту, потреб, здібностей, котрі стимулюють її волю і спонукають до практичної діяльності. В

разі втрати ідеалу людина втрачає перспективу розвитку та перетворюється у знеособленого суб'єкта.

Завдяки ідеалу особа визначає стратегічні цілі, усвідомлює свої можливості, смисложиттєві орієнтири, виявляє творче начало. Ідеал не є даром людини чи суспільства, він достигає в глибині її душі. Процес перетворення ідеалу у дійсність – це процес суперечливий та багатогранний. Ідеал не може бути втіленим в життя методом форсування або насильства, він повинен постати органічною частиною масової та індивідуальної свідомості.

Культурне середовище здійснює вплив на зміст образу іншої людини, у якому людина вступає в контакт із іншими, а також характер і зміст діяльності, котру вона виконує, і стосунки, котрі в результаті цього виникають.

Підсумувавши можна дійти висновку, найпотаємніші прояви психіки, вміння формувати "Я-образи", а також переходити на точку зору цих образів та саме з цих позицій вносити корективи в своє "реальне Я" й являється передумовою саморозвитку і самовиховання культурної творчої особистості.

Розуміння Я-образу людини, як частини її Я-концепції, варто визначити наступні головні детермінанти і рівні формування цілісного «Я-образу» психолога-професіонала: об'єктивні фактори розвитку, становлення і функціонування особистості психолога, придаючи особливого значення практичній професійній діяльності – це соціально-культурний; суб'єктивні структурні компоненти, котрі проявляються у поведінці психолога та детерміновані його особистісними якостями та психофізіологічними особливостями – це особистісно-професійний рівень.

Пізнання образу власного «Я» – є основою не лишень до становлення особистості, а також і до професійної діяльності на успішному рівні. У порівнянні з професіограмами, котрі "йдуть" від професії до людини, модель цілісного Я-образу професіонального психолога є гнучкою та творчою у своїй реалізації та орієнтована на індивідуальність майбутнього фахівця. «Я-образ» є завжди індивідуальним, інтегративним і специфічним.

Базуючись на тому, що специфіка суспільних умов життя і способу діяльності людини встановлює особливості її індивідуальних властивостей та ознак, до системи об'єктивних детермінант утворення цілісного «Я-образу» професійного психолога відносяться наступні: конкретний колектив, рівень

матеріального виробництва, атмосфера у суспільстві, державне замовлення, індивідуальна практика психолога, система освіти,.

В вигляді суб'єктивних детермінант утворення цілісного «Я-образу» психолога – професіонала, відносно поліфонічної організації особистості, варто визначити наступну структурні компоненти його багатогранності: стратегії особистості; змістовну спрямованість особистості; рівні професіоналізму; форми реалізації діяльності особистості; домінуючі потребово-мотиваційні переживання [1, с. 93; 2, с. 27].

Важливою психологічною передумовою розвитку цілісного «Я-образу» психолога-професіонала являються значущі особистісні якості, котрі утворюються в професійній діяльності, протягом всього життя фахівця та постійними не залишаються. Особистісно-творчі характеристики являються найголовнішим детермінантами формування професіоналізму.

Пізнання особистого "Я" є ключем не лишень до становлення особистості, а також і до успішної професійної діяльності.

В період сьогодення масовість освіти (психологічної) знижує рівень її якості, при цьому всьому соціальні вимоги до професійного рівня є досить високими, саме тому, для студентів-психологів з перших днів навчання необхідно розуміти головні компоненти образу професіонала і детермінанти його утворення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості. Київ: ТОВ «КММ», 2006. 240 с.
2. Моргун В.Ф. Концепція багатовимірного розвитку особистості та її застосування. *Філософська і соціологічна думка*. Київ, 1992. № 2. С. 27-40.

Меліков Єхтибар

ЗАВДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ СЛІДЧОГО ПРИ РОЗКРИТТІ ВБИВСТВА

На сучасному етапі розвитку правоохоронної системи, кримінального права, інституту дізнання, все більше уваги приділяється методам комунікації слідства із підозрюваним. Здебільшого це обумовлено тим, що залежно від вірно обраного методу комунікації можна отримати достатньо інофрмації для визначення причетності чи непричетності певної особи до злочину. Відповідно,

важливим аспектом дослідження є визначення впливу психологічного експерименту на готовність підозрюваного у вбивстві до співпраці із слідством, оскільки питання психологічного експерименту є спірним, що обумовлено гуманністю його проведення.

У загальному вигляді психологічний експеримент прийнято розглядати як «форму впливу однієї особи на психіку іншої» [1, с. 15]. Під час комунікації слідчого із підозрюваним у вбивстві психологічний експеримент виконує наступні завдання:

- передання інформації. Психологічний експеримент дозволяє згадати підозрюваному у вбивстві важливі аспекти, що пов'язані із злочином, а також позитивно впливає на активізацію мислення підозрюваного;

- розкриття внутрішнього стану підозрюваного. Психологічний експеримент впливає на відкриття позитивних рис особи, яка підозрювана у вбивстві. Це обумовлено тим, що під час психологічного впливу, підозрюваний розкриває свій реальний внутрішній світ;

- стимулювання пригадування важливимх аспектів справи. Підозрюваний під час психологічного експерименту може згадати всі необхідні аспекти, які раніше могли бути ним забуті;

- залучення до співпраці. Психологічний експеримент позитивно впливає на розкриття позитивних емоцій та рис особистості. Як наслідок, підозрюваний погоджується співпрацювати із слідством;

- формування асоціативних зв'язків. За допомогою психологічного експерименту слідчий створює в уяві підозрюваного у вбивстві асоціації, які пов'язані із вчиненим злочином;

- формування установок. За допомогою психологічного експерименту у підозрюваного формуються певні установки щодо його ролі у вбивстві [1, с. 15].

Задля отримання достовірних результатів психологічного експерименту слідчий повинен врахувати наступні аспекти. Першочергово, це володіння повною інформацією про підозрюваного, зокрема, про його біографію, зв’язки із жертвою вбивства, фізичну підготовку, психологічний стан. Зокрема, якщо особа має певні психічні проблеми, то психологічний експеримент може надати результати, які можна невірно трактувати, так як особа не може

контролювати свої емоції та сприйняття інформації. Також психологічний експеримент може негативно вплинути на моральний стан вразливої особи або ж тієї особи, що нещодавно зазнала психічних травм.

Також потрібно врахувати сильні і слабкі сторони підозрюваного у вбивстві. Так, особа може знати психологію людини, тож розумітиме як відповідати на питання слідчого таким чином, щоб не видати свою причетність до вбивства. Іншим аспектом є те, що підозрюваний у вбивстві може намагатися видавати ті емоції та думки, які не відповідають його стану, з метою зміни кваліфікації злочину. [2, с. 200]

Крім того, важливо попередньо розпланувати психологічний експеримент. Слідчий повинен попередньо скласти план того, які питання задаватиме підозрюваного у вбивстві, а ще як буде психологічного впливу на підозрюваного. Зокрема, вплив може бути здійснений за рахунок надання підозрюваному у вбивстві фото та відеоматеріалів із місця злочину для ознайомлення, що може вплинути на моральний стан та почуття підозрюваного. Це дозволить отримати достовірні результати психологічного експерименту.

Необхідно зауважити, що проведення психологічного експерименту передбачає використання попередньо визначеної тактики та стратегії. Так, слідчий повинен здійснювати вплив на підозрюваного таким чином, щоб отримати достовірні результати, але при цьому не спонукати підозрюваного зізнатися у тому, що він не вчиняв, лише щоб припинити психологічний вплив [2, с. 200].

Варто відмітити, що психологічний експеримент може впливати на підозрюваного у вбивстві, якщо слідчий використовує наступні методи впливу. У першу чергу, це засудження з точки зору моралі. Для цього слідчий починає говорити, що з його знайомим чи рідним сталася історія, що пов’язана із вбивством, що має викликати певні емоції у підозрюваного. Відповідно, слідчий наголошує на тому, що засуджує вбивства, а також суспільство теж не любить вбивств. Відповідно, акцентування уваги на моралі має вплинути на готовність підозрюваного до співпраці [3, с. 6].

Наступним методом є різка зміна поведінки під час дізнання. Так, спочатку слідчий може бути м’який у спілкуванні, а потім різко починає

наполягати на тому, що підозрюваний винен у вбивстві, а також поводитися жорстко із підозрюваним. Все це повинно викликати певні емоції у підозрюваного, що змусить піти його на співпрацю або ж розповісти раніше приховувані факти [3, с. 7].

Наступним методом є розуміння. Так, під час стресогенної для підозрюваного у вбивстві ситуації, слідчий може наголосити на тому, що розуміє його, що можливо теж відчував би таке саме і поділяє мотиви до злочину у підозрюваного. Це дозволяє сформувати готовність підозрюваного до співпраці. До того ж підозрюваний може відобразити емоції, адже на його думку, слідчий не може у повній мірі зрозуміти його справжні мотиви та стимули до вбивства.

Тож можна відмітити, що психологічний експеримент має вагомий вплив на готовність підозрюваного у вбивстві до співпраці із слідством. Зокрема, він дозволяє отримати важливі відомості про обставини злочину та визначити місце підозрюваного у ньому. Крім того, психологічний експеримент може впливати на підозрюваного у вбивстві, якщо слідчий використовує засудження з точки зору моралі, різко змінює поведінку під час дізнання, демонструє розуміння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чорноус Ю. М. Психологічні основи реалізації тактичних прийомів. *Юридична психологія*. 2021. № 1 (26). С. 13-21.
2. Юрченко В. В. Використання прокурором спеціальних психологічних знань під час взаємодії з підозрюваним. *Юридичний вісник*. 2020. Вип. 5. С. 195-202.
3. Меркулова Ю. В. Лекція до теми: «Використання психологічних знань у процесі розслідування злочинів». Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2017. 30 с.

Мещерякова Юлія

ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКІВ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СІМ'Ї НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКІВ

Сім'я являється основним осередком суспільства та виконує важливі соціальні функції, а також грає важливу роль в житті людини, формуванні її як особистості, її захищеності та задоволенні особистих духовних потреб.

В період сьогодення в Україні прослідковується значний процес збільшення проблемних сімей, що в результаті призводить до педагогічної ісоціально-психологічної дезадаптації дітей. Проте життя сім'ї, її захоплення, звичаї, ідеали, заняття, розваги, уподобання та весь побут її життя являється відображенням життя абсолютно усього суспільства. Як би не існувала сім'я замкнено, її члени рідко бувають в спромозі деактивувати зовнішні на неї впливи. Саме тому особистість в дитини формується під дією впливу сукупності суспільних відносин, а особливо системи тих відносин, в котрих безпосередньо проходить її діяльність і життя. Життєві плани і прагнення батьків, рівень моральної культури, досвід соціального спілкування старших, сімейні традиції, абсолютно вся атмосфера в рідному домі досить часто має головне вирішальне значення в процесі розвитку особистості дитини.

Взаємовідносини дітей та батьків являються однією з найбільш головних проблем, котра активно досліджується психолого-педагогічною наукою сьогодення. Адже саме взаємодіючи з дорослим дитина входить до оточуючого світу, оволодіває цінностями, правилами та нормами, прийнятими в суспільстві.

Проте, враховуючи, що саме в підлітковому віці закладаються основні моменти наступного соціального життя в зрілі роки, беручи до уваги підвищену емоційну чутливість підлітка відносно впливів сучасного соціуму, постає необхідність в дослідженні індивідуального середовища дитини.

Компонентом даного індивідуального середовища та найважливішою детермінантою розвитку дитини, в тому числі й підлітка, являється виховання в сім'ї.

Сім'я традиційно трактується, як найголовніший та важливий інститут соціалізації. Тип поведінки батьків дає відбиток на формуванні в дитини «Образу-Я».

Сім'я являє собою перше дзеркало спілкування людеф, джерело та умова розвитку майбутньої особистості. Проте виникнення певних нових якостей, їх індивідуальна структуризація у кожному віці відбувається не просто сама собою та не приноситься ззовні дорослими, вона можлива лише в результаті активної діяльності самої дитини.

Динамічність розвитку дитини та взаємин багато у чому детермінується чинниками такими, як родинні цінності та стилі виховання. Комплексність установок батьків, а саме їх емоційного ставлення відносно дитини, сприйняття її батьками та відповідних способів поводження з дитиною формують стиль сімейного виховання.

Під стилем сімейного виховання варто розуміти максимально характерні способи стосунків батьків відносно дитини, котрі застосовують певні засоби і методи педагогічного впливу, котрі виражаються в взаємодії та своєрідній манері словесного спілкування.

Стиль батьківського виховання є багатовимірним утворення, яке включає когнітивний, поведінковий та емоційний компоненти, а також цілу систему різних почуттів, властивих протягом певного тривалого часу відносно до дитини, поведінкових стереотипів, котрі практикуються у відношенні з дитиною, особливостей сприйняття та розуміння характеру дитини і її вчинків.

Варто визначити наступні параметри стилів сімейного виховання:

- параметр контролю — обмежувальний, ситуативний;

- інтенсивність емоційного контакту батьків по відношенню до дітей — опіка, гіперопіка, неприйняття,прийняття;

- афективна стійкість — нестійкість;

- послідовність — непослідовність;

- тривожність — нетривожність.

Різні поєднання даних параметрів співвідносяться з різними видами неврозів в дітей. До прикладу, афективна нестійкість зі сторони батьків призводить до розвитку в дитини неврозу та страху.

Розглянемо типи батьківського ставлення, що визначаються на базі трьох аспектів відносин, які становлять любов батьків до власної дитини:

- близькість-віддаленість,
- повага-презирство,
- симпатія-антипатія.

Типами батьківського ставлення є дієва любов та відсторонена любов, а також дієва жалість, любов за типом поблажливого відкидання, відсторонення, презирство, відмова, переслідування. При цьому всьому оптимальна

батьківська позиція має відповідати головним трьом вимогам: динамічності, прогностичності і адекватності.

Адекватність - максимально наближена до об'єктивної оцінки психічних та характерологічних особливостей дитини;

Динамічність - здатність змінювати методи та форми спілкування й впливу на дитину відносно до змінних ситуацій та умов життя сім'ї;

Прогностичність - спрямованість в майбутнє виховних зусиль, саме до тих вимог, котрі ставить перед дитиною її подальше життя.

Також варто наголосити на відхиленнях у стилях сімейного спілкування: домінуюча гіперпротекція, потуральна гіперпротекція, підвищена моральна відповідальність, емоційне відчуження. Отже, дисгармонійні стосунки в сім'ї і деструктивні особистісні характеристики батьків мають негативний вплив на благополуччя дитини.

Щоб скорегувати вплив сім'ї на становлення особистості підлітка зміст роботи психологів з батьками має базуватися на індивідуальних консультаціях, тренінгах.

Завдання психолога полягає в тому, щоб навчити батьків самостійно конструювати особисту поведінку при взаємовідносинах з дитиною. Батьки мають відчути, що якогось єдино правильного способу вирішення цієї або іншої проблеми просто не існує.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кравченко І.М., Ткачук Т.Л. Особливості впливу сім'ї на становлення особистості підлітків. *Психологія*. DOI: http://medpsyhology.pp.ua/osoblyvosti_vplyvu_simyi
2. Вакуленко О. В. Особливості соціального розвитку особистості у підлітковому віці. *Український соціум*. 2004. № 1 (3). С.95-99.

Пронін Віталій

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУХВАЛЕННЯ РИЗИКУ ЖИТТЮ МЕШКАНЦІВ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Війна – це екстремальна ситуація, за якої зростає невизначеність: їхати чи залишитися, працювати чи звільнятися, чекати чи діяти - наразі став невід'ємною частиною життя українців. Безумовно, у кожної людини є свій

вироблений досвідом алгоритм прийняття рішень, однак ситуація військового стану є настільки незвичною та небезпечною, що примушує замислитися про апгрейт цієї навички. За часом прояву негативних наслідків небезпеки, в умовах військового стану, емоційні переживання поділяються на кумулятивні й імпульсні, коли в екстремальних ситуаціях люди іноді впадають у деякі дитячі стани: істерику, паніку, відчай, роздратування. Небезпека завжди охоплює внутрішнє відчуття тривоги та зовнішні негативні фактори, вплив яких приводить до травми чи летального результату. Під час військового стану, ризиковані ситуації можуть виникати абсолютно будь-де і впливати на безліч аспектів життя людини.

На Херсонщині, яка піддається постійному обстрілу, більшість людей самі приймають рішення, чи оставатися в небезпечній ситуації та піддавати своє життя і життя близьких небезпеці, або відмовитися від цього та мати деякі матеріальні втрати, проте зберегти здоров'я і життя. У даній ситуації ризик є добровільним та усвідомленим. Це є відображенням інституціонального та неінституціонального (зовнішнього) середовища ризику [1]. Часто ризик обирається не для досягнення певного результату, а безпосередньо для збереження сталих способів існування, коли збереженню нерухомості й майна надається головний пріоритет, а життя віддається на відкуп долі. З початку війни мешканці багатоквартирних будинків по іншому почали відноситись до життя, до своїх сусідів і взагалі до ситуації в країні.

Російська агресія, яка відбувалась на сході України породжувала гострі стресові ситуації, що виходять за рамки звичного людського досвіду і небезпечні для життя, знижують рівень морально-психологічного стану людини та негативно відображаються на психічному здоров'ї. Але мешканці інших регіонів не відчували того жаху, з яким зіткнулись мешканці сходу країни. І з часу окупації Херсонщини не були психологічно готові до такої ситуації. У когось була паніка, хтось в перші дні залишив свої домівки, у де кого з'явилось бажання допомагати сусідам, які були в розпачі, заспокоювати тих з ким майже не спілкувались до війни, у когось виявилась агресія до родини і до оточуючих. Однозначної поведінки не було ні у кого, деякі мешканці не могли визначитись: виїзжати чи чогось очікувати, але в першу чергу виїхали родини з дітьми, і більшість за кордон.

Психотравмуючі чинники, бойові дії та реакції на стрес, часто залишають після себе психічні розлади, крім того, викликають фрустраційну напруженість і дезадаптивні форми поведінки, які виявляються в наростанні міжособистісних конфліктів або обмеженні сфери контактів, зниженні працездатності, підвищеній дратівливості, депресії та ПТСР – це все негативно впливає на психічне здоров'я людей. Тому, психічне здоров'я та психосоціальне благополуччя нашого населення належать до найважливіших проблем сьогодення, тому що війна рано чи пізно закінчиться, а життя і здоров'я треба зберегти.

Психологи розглядають ризик і страх як взаємозалежні поняття. За деякими твердженнями [2; 3], нашому суспільству властива «культура страху», особливо під час нестандартної ситуації під час військових дій. Те життя, яке було до війни, воно повністю змінилось: люди втратили спокій, віру в майбутнє, вільне пересування в межах країни та за кордоном, а саме головне відчуття безпеки, яке було у всіх до війни. В умовах військового стану страх і тривога мешканців будинку також підсилюються за рахунок засобів масової інформації, коли ведучі, політики, топексперти, консультанти періодично розповідають про небезпечні події й ситуації. Екстернали сприймають інформацію у вигляді застороги, роблячи для себе висновки, а у інтерналів - інформація ЗМІ, навпаки, може викликати панічні атаки. Зрештою невеликі страхи мешканців можуть перерости в повномасштабну паніку. На початку війни у більшості людей виникла паніка. Так трапляється часто, коли людина зіштовхується з невідомою й невизначеною для неї ситуацією, особливо коли це загрожує життю.

Мешканці будинку намагалися приблизно три місяці максимально захистити себе і свою родину, дотримувалися усіх необхідних заходів і прагнули не ризикувати. Проте, через пів року, перебуваючи у тій же ситуації ризику, навіть більш небезпечній, зважаючи на відключення світла, збільшення загальної кількості загиблих і зруйнованих житлових помешкань, ризикована поведінка населення зросла, і меншою мірою спостерігалося дотримання заходів безпеки. Люди почали нехтувати засторогами та правилами безпеки, бо почали діяти адаптаційні механізми, небезпека перестала так сильно лякати, страх зменшився, ризики не здавалися такими серйозними. Готовність до

ризику може корелювати і з іншими індивідуальними характеристиками, особливо в ситуації співвідношення виграш-ризик: збільшення виграшу несе разом із собою більшу ризикованість. Вміння жити сьогодні, бути в моменті «тут і зараз», відчувати позитивні емоції в житті, незважаючи на те, що йде війна дає можливість опанувати невизначеними ситуаціями і спрогнозувати майбутнє.

Кожна людина має резерв для подолання кризових ситуацій, але не завжди його використовує. З позиції психології, кожна людина поводиться так, щоб як найменше було проблем пов'язаних з травматичними відчуттями. Такі відчуття є сигналом про зміну, в несприятливу сторону, функціонально-рольового простору середовища, що забезпечує життєдіяльність. Ступінь і тривалість травми служить як би критерієм допустимого рівня впливу небезпечного фактора на людину. На основі індивідуального способу сприймання картини світу люди приймають рішення, які здаються логічними, виваженими і правильними. В умовах військового стану, коли збільшилася невизначеність, стало набагато складніше планувати майбутнє, події часто сприймаються «тут і зараз», через емоційне і психофізіологічне відчуття, тому люди намагаються мінімізувати зусилля, в тому числі й мозкові, приймаючи рішення про зміну життєвого простору.

Люди, які проживають в місцевості, що знаходиться у зоні бойових дій, піддаються ризику в залежності від цілого ряду факторів, особливо від місця перебування і часу. Переважна більшість із них змінює своє місцезнаходження протягом дня і щодня тільки визначений час проводять в будинку, уникаючи укриття. Щоб не вийти із зони звичайного комфорту, люди ризикують тільки для того, щоб переконатися себе і продемонструвати іншим, що вони не бояться небезпеки. Якщо розглядати поняття готовності особистості до ризику, то на перший план виступає мотиваційний аспект, тобто бажання людини вдаватися або не вдаватися до рішучих дій у ситуації ризику. Складовою високого рівня готовності ризикувати є здатність людини ефективно мобілізувати свої сили та ресурси: не наражати себе на небезпеку, вдаватись до позитивного мислення, більше спілкуватись з рідними та близькими, зменшити перегляд соціальних мереж та інших ЗМІ. Під час військового стану позитивні

емоції стосуються переваг соціальної відповідальності, бо життя наповнене смислом дозволяє пережити усі ризиковані ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ларіна Т. О. Ризикування як соціально-психологічна практика життєконструювання особистості. Наукові студії із соціальної та політичної психології, 2013. Вип. 32. С. 121-128. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nsspp_2013_32_14.
2. Дем'янчук Ю., Голуб А. Схильність до ризикованої поведінки у юнацькому віці. Психологічні дослідження: наукові праці викладачів та студентів соціально-психологічного факультету. Випуск 15. / За ред. Ю. Дем'янчук, Н. Портницької, І. Тичини. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2022. С. 8-11.
3. Кіт Л. Я. Основи рятування і збереження життя людини у невідкладному стані : навчально-методичний посібник. / Л.Я. Кіт, Н.В. Наливайко. Львів: Друк на потребу, 2017. 135 с.

Рідкоус Олеся

ПОНЯТТЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ТА ФАКТОРИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ

Практика розвитку стресостійкості в умовах війни в Україні, одна з найбільш нагальних тем, обумовлена соціальним запитом. Нагальна потреба в психосоціальній підтримці відчутно зросла від початку повномасштабного вторгнення Росії, адже наші співвітчизники стикнулися з такими кризовими подіями, які складно передбачати та проживати. Багато людей втратили рідних, житло, були роз'єднані з близькими чи вимушено залишили власні домівки, перебували під обстрілами чи тимчасовою окупацією. Все це позначається на їхньому стані, викликаючи дистрес, що в подальшому може призвести до проблем із психічним чи фізичним здоров'ям.

Дослідження стресостійкості у дітей, що пережили несприятливі життєві події внаслідок війн, насильства, стихійних лих є предметом вивчення Р. Апфеля, О. Блинової. Д. Бойдена, Н. Бочкора, С. Ванішетндаля, П. Волошина, Х. Каплана, Л. Джейкокса, О. Ленглі, П. Сміта, Р. Сондеріджера, У. Юле.

Увагу деяких західних вчених привернула концепція стресостійкості. Науковці вживають ще термін «резіьєнтність»: стійкість, стресостійкість, життєстійкість, психологічна стійкість, психологічна пружність. В своєму дослідженні використовуватимемо термін «стресостійкість». У психології та

соціології стресостійкість визначається як уміння надійно працювати в складних психологічно напружених умовах. Д.Герман, визначає, що «стійкі до стресу індивіди – це ті, хто багато спілкуються, використовують вдумливі та активні стратегії подолання та мають сильне переконання у здатності керувати своєю долею»[2, с. 104].

Діти, яким властива стресостійкість, характеризуються наступними якостями: вони здатні триматися, коли їм важко та відновлюватися після стресу; можуть проявляти ініціативу, ставитися до проблем як до можливостей та вміють із найменших можливостей отримати якнайбільше користі; мають здорові соціальні зв'язки та переконання в тому, що їхнє життя має значення.

Розглянемо далі поняття зовнішніх та внутрішніх захисних факторів.

Внутрішні фактори включають в себе певні риси характеру, соціальні навички та особистісні світоглядні переконання, які допомагають людині перемагати труднощі. В. Корольчук до таких факторів віднесла наступні: позитивну «я-концепцію», тобто переконання щодо значущості своєї особистості, цінності свого досвіду і діяльності, та відновлення цих переконань після травматичних подій; здатність сприймати підтримку від інших людей; здатність контролювати свою поведінку та емоції; комунікативні навички, особливо такі як емпатія і навички вирішення проблем; попередній досвід успішного вирішення складних чи стресових ситуацій [3].

До зовнішніх факторів можна віднести фізичну безпеку та забезпечення базових потреб, підтримку середовища, наявність значимих людей, яким дитина може довіряти, та наявність від таких людей прикладу здорового подолання стресу, можливості отримання допомоги, навчання та використання здобутих навичок, можливостей брати активну участь у вирішенні проблем.

Цікавим до розгляду є представлення С. Ваніштендалем складових формування стресостійкості дитини у вигляді будинку. Основа будинку – забезпечення необхідних для виживання фізіологічних потреб, фундаментом є найближче соціальне оточення (рідні, друзі) та присутність дорослої людини (не обов'язково родича). Перший поверх – здатність знаходити цілі, розуміти свій досвід, шукати логіку, гармонію і сенс в навколишньому світі та в своєму житті – ці чинники формуються із впливом духовних та моральних цінностей. Другий поверх – набуття різних умінь та навичок: соціальних, технічних,

навичок, вирішення проблем, почуття власної гідності (самоповага) та почуття гумору. Останній поверх – пережиття дитиною нового успішного досвіду подолання труднощів [1, с. 24].

Цікавою до розгляду є Програма з реабілітації травми Р. Сондеріджера «Empower», де частина програми присвячена формуванню стресостійкості, йде мова ще про один захисний фактор – почуття вдячності, що являє собою здатність знаходити позитивні моменти у житті, «парадоксальне мислення», впевненість в тому, що все буде добре, навіть при складних обставинах, що сприяють розвитку творчості та уяви і можуть додавати мотивації і сил. На відміну від почуття гумору, почуття вдячності можна виховувати і формувати. Отже, формування вдячності, як навички і звички, може бути доповненням до факторів формування стресостійкості.

Творча діяльність також може бути корисною для розвитку стресостійкості, як спосіб самовираження, пошуку гармонії та оволодіння новими навичками. Наприклад, це заняття уроками малювання і театрального мистецтва, що допомагає зберегти психічне здоров'я, почуття гідності та полегшити наслідки військового режиму, в якому їм доводилося жити.

Ще одним із зовнішніх захисних факторів можна назвати взаємодію з природою або залучення до діяльності на природі. Науковці і практики визначають позитивний вплив проведення навчання у формі гри на природі на розвиток та успіхи у навчанні, а також на формування стресостійкості дітей – перебування на природі зменшують відчуття страху і тривожні думки та сприяють відновленню від стресу.

Цікавими до розгляду є результати досліджень з різних країн, які свідчать, що практика прощення має значущий вплив на відновлення від наслідків травми. Протилежне прощенню поняття «помсти» може навпаки збільшити стрес: на думку психологів, які вивчали ставлення учнів до війни та їх агресивну поведінку, важливе значення має те, до якого ставлення – до примирення чи до помсти суспільство схиляє дітей та молодь через ЗМІ та освітні програми.

Отже, стресостійкість – це здатність виживати і досягати успіху прийнятним у суспільстві способом, будувати нормальне, повноцінне життя, незважаючи на неблагополучні обставини, які несуть високий ризик

негативних наслідків; подолання труднощів та повернення до здорового стану, а також подальший розвиток та рух вперед.

Серед основних факторів формування стресостійкості дитини виділяють: найближче соціальне оточення (рідні, друзі) та присутність дорослої людини (не обов'язково родича); здатність знаходити цілі, розуміти свій досвід, шукати логіку, гармонію і сенс в навколишньому світі та в своєму житті; набуття різних умінь та навичок: соціальних, технічних, навичок вирішення проблем; почуття власної гідності (самоповага); почуття гумору; переживання дитиною нового успішного досвіду подолання труднощів; почуття вдячності; творчу діяльність; взаємодію з природою або залучення до діяльності на природі; практика прощення; розуміння цінності свого життя та допомога іншим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ваништендаль С. Резильентность или оправданные надежды. Женева: BICE. 1998. 58 с.
2. Герман Д. Психологічна травма та шлях до видужання. Львів: ВСЛ, 2015. 416 с.
3. Корольчук В.М. Психологічні детермінанти стійкості особистості до дії стресогенних факторів. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2013. С. 33 – 39.
4. Шадських Ю. Г., Піча В. М. Психологія: Короткий навчальний словник: терміни і поняття. Львів: «Магнолія», 2008. 207с.

Савченко Людмила, Отич Ганна, Савченко Дарина

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Закони України «Про освіту» [1], «Про дошкільну освіту» акцентують увагу на підвищенні якості освіти, яка є показником духовного оновлення суспільства. Гарантією якості й результативності освіти є, передусім, педагог нової формації, «агент змін» – теоретично підготовлений, професійно компетентний, який перебуває в авангарді суспільних та освітніх перетворень, має академічну свободу й розвивається професійно впродовж життя, самостійно й творчо здобуває інформацію [2, с.8].

Педагогічна професія потребує сьогодні від її представників особливого прийняття постійно оновлюваних тенденцій суспільного буття та нововведень

у змісті, формах і методах розвитку, навчання та виховання дітей. Однак не завжди педагоги готові самостійно осягнути нові завдання сучасної дошкільної освіти. На заваді стають недостатні знання, вміння використовувати новітні педагогічні технології, методи, форми навчання, творчо впроваджувати їх у педагогічний процес закладу дошкільної освіти.

Практична реалізація окреслених функцій, розв'язання поставлених завдань неможливе без створення ґрунтовної психологічної основи для організації змісту та технології освітнього процесу у закладі освіти, підвищення рівня психологічної компетентності педагогів. Маємо на увазі підвищення інтелектуальних, мнемічних, емоційно-вольових процесів і мотиваційно-потребнісної сфери майбутнього педагога до такого рівня, який зможе сприяти ефективній реалізації цільових та універсальних функцій його професійної діяльності.

Аналіз соціально-психологічних, соціальних, педагогічних та власне психологічних досліджень показує, що питання формування творчого типу особистості вчителя, його професійної підготовки і розвитку творчості розкрито в низці педагогічних праць (Ю.К. Бабанського, Ф.Н. Гонобліна, Ю.М. Колюткіна, Н.В. Кузьміна, А.К. Маркова, Л.М. Митіна, В.А. Семиченко, Г.С. Сухобської); проблема професійно-педагогічного спілкування досліджували Г.О. Балл, М.Й. Боришевський, О.О. Бодальова, Н.Л. Коломінський та ін.; положення щодо підвищення професійної майстерності викладено у працях Ф.Н. Гонобліна, В.А. Кан-Калика, О.А. Лєонтьєва, О.В. Мудрик, Н.І. Петрова.

Досліджувана нами проблема знайшла відображення у фундаментальних працях В.Б. Шапара. Він визначив поняття «компетентність» (лат. competens – відповідний, здатний) як психосоціальну якість, яка означає силу і впевненість, що виходять із почуття власної успішності й корисності, які дають людині усвідомлення своєї спроможності ефективно взаємодіяти з оточенням [3, с.203].

Під професійною компетентністю педагога розуміють особистісні можливості педагога, які дозволять йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу. Для цього потрібно знати педагогічну теорію, уміти застосовувати її в практичній діяльності. Педагогічна компетентність –

це єдність теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності.

Психолого-педагогічні знання є необхідною, але недостатньою умовою професійної компетентності. Практичне розв'язання педагогічних завдань забезпечують уміння і навички, передумовою яких є теоретико-практичні і методичні знання. Педагогічні уміння – це сукупність послідовно розгорнутих дій, що грунтуються на теоретичних знаннях. Частина цих дій може бути автоматизованою (навички). Через педагогічні уміння розкривається структура професійної компетентності педагога.

Зміст теоретичної готовності майбутного педагога виявляється в узагальненому умінні педагогічно мислити, що передбачає наявність у педагога аналітичних, прогностичних, проективних, а також рефлексивних умінь. Зміст практичної готовності вихователя виражається у зовнішніх (предметних) уміннях, тобто в діях, які можна спостерігати. До них належать організаторські і комунікативні уміння.

Професійна компетентність майбутнього педагога обумовлює його педагогічну майстерність. На думку А.С. Макаренка, педагогічна майстерність – це знання особливостей педагогічного процесу, уміння його побудувати і привести у рух. За глибоким переконанням А.С. Макаренка, оволодіти педагогічною майстерністю може кожен педагог за умови цілеспрямованої роботи над собою. Вона формується на основі практичного досвіду. Проте не кожний досвід стає джерелом професійної майстерності. Таким джерелом є лише педагогічна діяльність, осмислена з точки зору й суті, цілей і технологій; сплав особистісно-ділових якостей і професійної компетентності педагога.

Аналіз світових тенденцій у галузі професійно-педагогічної освіти засвідчує зростання вимог до педагогічного професіоналізму і особистих якостей педагога. На думку вчених, основними проблемами, з якими зустрічатимуться педагоги у цьому тисячолітті, є: постійне ускладнення змісту освіти, гарантування високого рівня освітніх стандартів; самостійна постановка і вирішення творчих і дослідницьких завдань; ускладнення проблем виховання; безперервне оволодіння прогресивними технологіями навчання і виховання, новими досягненнями вітчизняного і зарубіжного досвіду; робота в єдиному

інформаційному середовищі, що передбачає раціональне використання інформаційних технологій у навчально-виховному процесі.

Вирізняють декілька рівнів сформованості професійної компетентності.

Високому рівню сформованості професійної компетентності відповідає високий рівень володіння теоретичним матеріалом, новітніми технологіями, досконале засвоєння термінології та категорій педагогіки, дидактики, психології, володіння культурою мовлення тощо. Педагог має високий рівень володіння знанням щодо особливостей формування різних видів дитячої діяльності, ретельно додержується рекомендацій щодо шляхів розвитку, навчання та виховання дітей, використовує різноманітні прийоми (в тому числі і авторські) у повсякденній роботі. Рекомендації: бажано було б брати участь у створенні власного передового педагогічного досвіду, у проведенні відкритих колективних переглядів різних видів роботи з дітьми, пропагувати авторські ефективні методи та прийоми у роботі з дітьми.

Середній рівень сформованості професійної компетентності має педагог, який володіє теоретичними засадами запропонованих проблем, ґрунтовно засвоєні дидактичні основи навчання дітей, володіє ознаками культури спілкування. У процесі організації різних видів дитячої діяльності приділяє увагу вихованню гуманних почуттів, бережливого та поважного ставлення до дорослих, однолітків. Упроваджує у практику методи та прийоми роботи, які рекомендуються в психолого-педагогічній літературі з проблеми освіти. Рекомендації: продовжувати вдосконалювати рівень професійної компетенції з різноманітних проблем, урізноманітнювати прийоми формування видів діяльності у дітей, використовуючи новітні технології.

Припустимий рівень сформованості професійної компетентності характерен для педагога, що володіє окремими розділами методики, має фрагментарні знання щодо розвитку, навчання та виховання дітей, несистематично приділяє увагу вирішенню проблем пов’язаних зі власною самоосвітою, не використовує у повному обсязі методи та прийоми навчання вихованців. Рекомендації: поповнити власні знання щодо успішного вирішення означеної проблеми, ретельно працювати над урізноманітненням методів і прийомів розвитку, навчання і виховання дітей. Систематично

використовувати у процесі організації різних видів дитячої діяльності набуті знання, навички та вміння.

Педагог із критичним рівнем сформованості професійної компетентності має елементи знань видів дитячої діяльності досить приблизні знання щодо особливостей розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку, майже не використовує ефективні методи і прийоми організації різних типів і видів діяльності дітей, систематично не поповнює базисний рівень знань, умінь тощо. Рекомендації: працювати над поповненням та систематизацією знань з проблеми, вивчати та систематично застосовувати методи та прийоми розвитку навчання та виховання дітей відповідного віку.

Отже, формування професійної компетентності майбутніх педагогів у ефективно здійснюватиметься за умов цілеспрямованого виявлення та врахування особливостей їхньої фахової підготовки, зумовлених специфікою професійної діяльності; орієнтованості на індивідуальну мотивацію професійної підготовки, її узгодженості із соціальними запитами та актуальними тенденціями розвитку сучасної освіти; розробки відповідних педагогічних умов та методики формування професійної компетентності у процесі фахової підготовки; створення належного навчально-методичного забезпечення процесу фахової підготовки з використанням інтерактивних форм та методів навчання, що забезпечує її ефективність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про дошкільну освіту»: №49. Дата оновлення: 18.03.2020. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14
2. Макаренко С.І. Науково-методичний супровід як провідна технологія методичної роботи на шляху до Нової української школи. International Journal of Innovative Technologies in Social Science. 2018. № 6 (10). С. 8-16.
3. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор. 2005. 640 с.

Скляр Світлана

БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЯВИЩЕ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Трудові відносини в умовах вільного ринку та безробіття постійно змінюються, висуваючи нові вимоги до працівника, до його професійної

компетентності, гнучкості, стресостійкості, а досягнення професійної успішності визначається дедалі більш різноманітними чинниками, які не завжди повністю залежать від самої людини.

Підготувати людину до мінливих умов життя, допомогти їй своєчасно та адекватно відповідати на виклики часу є одним з важливих завдань сучасної гуманістичної психології. Дослідження, спрямовані на вивчення впливу безробіття на психологію людини, її емоційний стан та поведінку, вибір стратегії вирішення ситуації втрати роботи, можуть зорієнтувати відповідні служби на надання продуктивної психологічної допомоги безробітним.

Оскільки за своїм змістом безробіття є соціально-економічним явищем, його психологічне дослідження завжди відбувалося у межах міждисциплінарних міркувань та дискусій. Психологи нерідко посилаються у своїх теоретичних міркуваннях на економічні та соціологічні поняття. Серед напрямів міждисциплінарної взаємодії слід також виділити перетин психологічних досліджень із медичними, педагогічними та юридичними.

На відміну від української психологічної науки, за кордоном дослідження в галузі психології безробіття проводяться досить давно, що обумовлено багатьма соціально-економічними причинами. Аналіз фундаментальних еволюційних підходів до вирішення проблем безробіття відображений у працях визначних учених: А. Сміта, Т. Мальтуса, Ф. Кене, Д. Рікардо, Дж. Кейнса, М. Фрідмена, А. Пігу, А. Маршалла, А. Оукена, Г. Стендінга. Зарубіжними науковцями вивчаються різні аспекти психології безробіття – від феноменології переживань, пов’язаних з безробіттям, до його причин та наслідків особистісного характеру. В зарубіжній психології склалися потужні теоретичні підходи, які дозволяють з різних позицій пояснювати психологічні явища, пов’язані з безробіттям, ознайомлення з якими є доцільним у рамках написання даної курсової роботи.

Приводом до вивчення психологічних аспектів безробіття стала глибока рецесія, яка вразила економіку США та країни Західної Європи наприкінці 20-30-их рр. XX ст. Дослідження тих років мали здебільшого описовий характер, із використанням методів спостереження, інтерв’ювання, біографічних описів людей, які втратили роботу. Це дозволило накопичити потужну базу емпіричних фактів, які аналізувалися та складали основу теоретичних підходів,

що згодом дало можливість вченим перейти до вивчення внутрішніх механізмів, які зумовлюють психологічні наслідки безробіття [1, с.81].

Умовно можна виділити три періоди у дослідженні безробіття в зарубіжній психології, кожен з яких зробив свій внесок у вивченні впливу безробіття на психічний стан та самосвідомість людини, а також довгострокового впливу безробіття на сімейні відносини та поведінку у соціумі; в розуміння механізмів та факторів, що опосередковують вплив безробіття на особистість та поведінку людини; виявлення різних стратегій у вирішенні ситуації втрати роботи та особливостей пошукової активності безробітних; у розробку технологій надання психологічної та інших видів допомоги та підтримки безробітним.

Протягом першого етапу дослідження психологічних аспектів безробіття було виявлено, що психологічними наслідками втрати роботи є негативний емоційний фон, тривожність, депресивні стани, апатія. П. Келвін та Дж. Джаретт вказують, що зібрані у 1930-ті роки емпіричні дані дозволили виявити два головних психологічних ефекти безробіття: переживання соціальної ганьби, що супроводжує статус безробітного, та психологічні страждання від втрати звичного та організованого образу життя [1, с. 87]. Безробітні втрачають свій статус і престиж, впевненість у собі, відчувають такі негативні почуття, як гнів та безнадійність. Ці негативні почуття автори досліджень пов’язували не лише з втратою роботи як такої, але й з перспективою бідності та погіршення матеріального становища. Глибина та інтенсивність негативних переживань безробітних корелювала із сприйняттям ними характеру та масштабів втрат (фінансової самостійності, безпеки, змістовної цікавої роботи), тобто чим більш значимими були втрати внаслідок вимушеного звільнення, тим більш негативними були переживання.

На другому етапі досліджень (40-70-ті рр. XX ст.) результати вивчення психологічних аспектів безробіття першого етапу виокремилися в дослідницьку депривaційну парадигму, представлену в працях П. Айзенберга та П. Лазарсфельда [2], отримавши подальший розвиток в працях австрійського соціального психолога Марії Яходи. Результати її досліджень стали основним джерелом інформації про емоційні ефекти тривалого безробіття, а також показали, що негативні ефекти безробіття мають стадіальний розвиток. М.

Яхода та її колеги запропонували класифікувати сім'ї, де є безробітні члени, залежно від стадії економічної депривації: опір, упокорені, апатичні, зневірені. Було доведено, що перехід до кожної наступної стадії зумовлений поступовим зниженням рівня сімейного доходу. Динаміка ефектів безробіття також була зафіксована і в інших стадіальних моделях [3].

Також слід відмітити, що реакція людини на власне безробіття не є типовою, а відображає ті особистісні особливості, які існували в людині ще до втрати роботи. Тобто втрата роботи як стресова подія посилює існуючі слабкості в структурі характеру особистості безробітного.

На третьому етапі досліджень безробіття (70-ті рр. XX ст. по теперішній час) виокремлюються різні типи дослідницьких стратегій щодо вивчення психологічних наслідків безробіття. Одна з таких стратегій об'єднує дослідження, в яких показовим був зв'язок між показниками рівня безробіття та окремими індикаторами фізичного та психічного здоров'я, рівнем захворюваності населення. Наприклад С. Картлі, Дж. Фрайєр довели кореляцію між рівнем зайнятості в мануфактурній промисловості та кількістю психічних захворювань серед населення цього штату. Так, коли рівень зайнятості знижувався, кількість людей, госпіталізованих у психіатричні клініки збільшувалися. У подальших дослідженнях простежувалися аналогічні зв'язки між рівнем зайнятості та кількістю суїцидів, вбивств, серцевих нападів тощо [4, с. 92].

Ще одна група досліджень була орієнтована на порівняльний аналіз працюючих та безробітних за рівнем здоров'я та деякими особистісними характеристиками. Однак результати досліджень різних вчених щодо психологічних наслідків безробіття не завжди узгоджувалися один з одним, оскільки такі фактори як тривалість безробіття, особистісні установки по відношенню до роботи, ступінь задоволеності колишньою роботою, характер активності у період відсутності роботи суттєво опосередковують характер і силу впливу втрати роботи на психічний стан безробітних. Так, у деяких дослідженнях було виявлено, що є безробітні, які відчувають задоволення після вимушеного звільнення [4, с. 57].

Гіпотези, сформульовані у порівняльних дослідженнях, визначили напрями подальших лонгітюдних досліджень, які акцентували увагу на

індивідуальних особливостях переживання втрати роботи. Було виявлено, що характер та інтенсивність відчуттів безробітних визначаються наявністю чи відсутністю економічних ресурсів, попередньою активністю на роботі, відчуттям контролю за ситуацією, наявністю соціальної підтримки тощо.

Слід виокремити ще один підхід до безробіття, орієнтований на пояснення характеру проживання ситуації безробіття через особистісні детермінанти, пов'язані зі ставленням безробітного до такої ситуації, спрямованістю його активності, стратегіями подолання труднощів, що супроводжують ситуацію незайнятості. Було виявлено, що якщо людині в ситуації відсутності роботи вдається ставити перед собою особистісні значимі та слідувати їм, її психологічне самопочуття залишається на позитивному рівні [5, с. 39].

Наприклад, У. Франкл використовує поняття «щасливого» безробітного, який конструктивним чином використовує своє вимушене становище незайнятості для вирішення життєвих завдань, на які в інший час йому бракувало часу та душевних сил. Він описує варіант невротичної переробки безробітним даної ситуації, коли всі свої невдачі людина починає «списувати» на факт свого вимушеного безробіття, і тим самим знаходить собі підстави уникнути особистої відповідальності у вирішенні своїх завдань. Зрештою, дуже часто втрата роботи є потужним поштовхом для актуалізації тих проблемних зон, які вже існували, але не давали про себе знати у той період, коли людина була зайнята повсякденними турботами та справами [6, с. 226].

В Україні наукові дослідження із психології безробіття представлені меншою мірою, ніж за кордоном. Українські вчені вивчають безробіття за такими напрямами як: поведінкові стратегії безробітних (В. Логвиненко, О. Киричук); психологічні наслідки тривалого безробіття (Т. Канівець-Цибульська); гендерні особливості безробітних (О. Підгорна, А. Алєксєєва,); мотиваційна сфера безробітних (М. Захарова, Л. Матвієнко).

У дослідженнях Л. Матвієнко, Н. Туленкова, І. Шелест було визначено, що ситуація втрати роботи пов'язана із переживаннями кризових станів, які обумовлені вимушеною деформацією життя людини, і навіть зміною її ціннісних орієнтацій. Специфіка вирішення проблеми втрати роботи істотно

залежить від індивідуально-психологічних особливостей людини, які визначаються накопиченим досвідом її суб'єктивної активності [2;8].

Переходячи до висновків, слід зазначити, що безробіття аналізується як багатоаспектний феномен з позиції різних теоретичних підходів. Західні країни, у тому числі США, накопичили велику базу наукових дослідженнях, присвячених безробіттю як психологічному явищу. Аналіз цих досліджень надзвичайно актуальний для вітчизняної психології, оскільки така галузь як психологія безробіття ще тільки формується в нашій науці. Зовнішня військова агресія та внутрішні соціально-економічні кризи, диспропорції у попиті та пропозиції на ринку праці призводять до зростання рівня безробіття, що має своїм наслідком соціальні девіації та зниження загального рівня психоемоційного добробуту особистості. Тому подальші дослідження в цій сфері не втрачають своєї актуальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Петрова І. Л., Близнюк В. В. Український ринок праці: імперативи та можливості змін : колективна монографія, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2018. 356 с. URL: http://ief.org.ua/docs/ mg/306.pdf.
2. Туленков М.В., Крутінь Г.І. Поведінкові стратегії безробітних на ринку праці (соціологічний аналіз). К. : ІПК ДСЗУ, 2004. 130 с.
3. Корчевна О. В. Психологічні чинники формування активності безробітних на ринку праці: дис. канд. псих. наук. Київ, 2006. 24 с.
4. Шелест І.І., Виговська І.І. Особливості психічних станів безробітних різних вікових груп. *Психологія праці та управління* : зб. наук. праць V Міжнародної науково-практичної конференції: Част. 1. К. : ІПКДСЗУ, 2009. С. 192-199.
5. Логвиненко В.П. Ціннісні орієнтації безробітних. *Бюлетень ІПК ДСЗУ*. 2006. № 1. С. 37-41.
6. Марченко І. С. Довготривале безробіття в Україні. *Демографія та соціальна економіка*, 2013, № 2 (20). С. 224-233.

Філіппова Валерія

МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ БОЙОВОГО СТРЕСУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Бойова діяльність військовослужбовців відбувається в умовах, що мають назву «особливих умов службової діяльності». До таких умов належать: робота в небезпечних умовах; тривалий період роботи під час добових циклів;

тривалий період роботи в екстремальних кліматичних умовах; наявність постійної загрози життю тощо. Такі особливі умови службової діяльності можуть спричинити не лише фізичні, але й психологічні наслідки. У сучасних військових конфліктах бойовий стрес, бойові психічні травми здійснюють значний вплив на військовослужбовців і призводять до деформації їхньої особистості. Деформація особистості є «ціною» адаптації до умов війни [1, с.17]. При цьому, бойовий стрес – це загальна реакція на екстремальні ситуації, яка зазвичай виникає в умовах військової діяльності. Від лікування та подолання наслідків бойового стресу залежить психічне та фізичне здоров'я військовослужбовців. У цій роботі ми розглянемо кілька методів подолання наслідків бойового стресу, таких як психологічне консультування, групова терапія та фізична активність.

Бойовий стрес часто плутають з посттравматичним стресовим розладом, який може виникнути після того, як хтось пережив травматичні події, такі як війна, напад або катастрофа. Хоча багато симптомів у цих двох станів схожі, вони відрізняються. Бойовий стрес зазвичай буває короткочасним і вважається природною реакцією на травматичні події, які переживають військовослужбовці. Симптоми часто зникають після того, як військовослужбовець знаходиться вдома протягом кількох місяців або навіть тижнів. Разом з тим, бойовий стрес може призвести до різноманітних психічних розладів, в тому числі посттравматичного синдрому (ПТСР), депресії, тривожности, алкогольної та наркотичної залежності та ряду інших психічних розладів. Це може серйозно порушити ефективність військових частин, а також знизити якість діяльності і життя військовослужбовців та їхніх родин. Тому ефективне лікування та подолання наслідків бойового стресу є одним з головних завдань для спеціалістів у сфері психології та психіатрії.

Для попередження розвитку реактивних психічних захворювань у військовослужбовців в умовах бойових дій має проводитися постійне спостереження і моніторинг для раннього виявлення ознак дезадаптивних явищ бойового стресу і надання першої допомоги при бойовому стресі. Безперервний моніторинг мають здійснювати: командири підрозділів, медики, капелани, товариші по службі, члени родини. Спостереження мають здійснюватися як за поведінковими та і за вербальними маркерами. При цьому

створення системи підтримки та нагляду за психічним здоров'ям військовослужбовців дозволить швидко забезпечити доступ до необхідних медичних та психологічних послуг у разі виникнення симптомів бойового стресу.

Звичайно, першим кроком у подоланні наслідків бойового стресу має стати психологічне консультування, яке допоможе військовослужбовцю ідентифікувати проблемні питання, що виникли внаслідок стресових ситуацій, та розробити стратегії зниження стресу. Психологічне консультування допомагає розвивати когнітивні навички, забезпечує підтримку та сприяє позитивним змінам у поведінці та психіці.

Другим важливим методом подолання бойового стресу є групова терапія. Вона допомагає військовослужбовцям розповісти про свої проблеми та емоції в безпечному середовищі і забезпечує підтримку соціальних зв'язків та взаємну підтримку між учасниками занять. Ми вважаємо, що в процесі групової терапії військовослужбовці навчаються долати стрес, покращують комунікаційні навички та розвивають соціальні навички, що допомагає поліпшити психічне здоров'я та якість життя.

Окрім психологічних методів, спорт та фізична активність також мають вплив на психічний стан та самопочуття військовослужбовців. Фізичні вправи є ефективним засобом регулювання стресу, оскільки вони допомагають вивільнити енергію, зменшити стресові гормони та зміцнити імунну систему. Крос-тренінг, якими характеризується армійська підготовка, забезпечує оптимальну трудову та фізичну підготовку. Застосування спортивної терапії, яка об'єднує елементи фізичної активності, психології та соціальної підтримки, є ще одним ефективним методом подолання наслідків бойового стресу.

Таким чином, проблемі психологічного захисту від бойового стресу сьогодні має приділятися значна увага, оскільки він спонукає процес деформації особистості та значно впливає на результат діяльності військовослужбовців. Дія бойового стресу може мати відстрочений за часом характер у вигляді посттравматичних стресових розладів, що створює значні проблеми в адаптації військових до мирного життя. Система профілактики та контролю бойового стресу у військовослужбовців повинна складатися з заходів психологічної роботи, проведених на трьох етапах: підготовчому (перед

виконанням службово-бойових завдань), етапі безпосереднього виконання бойових завдань, завершальному етапі (після виконання при поверненні в пункт постійної дислокації). Впровадження та практичне використання системи психологічної роботи з профілактики та контролю бойового стресу дозволить істотно знизити психогенні втрати серед військовослужбовців [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Блінов О. А. Психологія бойового стресу : автореф. дис. ...д-ра психол. наук : [спец.] 19.00.04 «Медична психологія»; Ін-т психології імені Г. С. Костюка. Київ, 2020. 45 с.. URL: http://surl.li/qhfkn
2. Приходько І. І. Система профілактики та контролю бойового стресу у військовослужбовців. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Психологія. 2018. №. 1. URL: https://books.ndcnangu.co.ua/statti_NDL_3/Vnadpn_2018_1_13.pdf

Чучко Юрій

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У сучасному освітньому контексті, де основний акцент здійснюється на розвитку критичного мислення, творчості та соціальних навичок учнів, важливою складовою успішної педагогічної діяльності є комунікативна культура вчителів початкової школи. Ця тема надзвичайно актуальна, оскільки вона визначає не лише ефективність взаємодії вчителя із учнями, а й впливає на створення позитивного навчального середовища та розвиток особистості дитини.

Комунікативна культура вчителя – це система знань, навичок та цінностей, які дозволяють ефективно спілкуватися з учнями, колегами та батьками. Вона включає в себе вміння слухати, виражати свої думки чітко та зрозуміло, вирішувати конфлікти та створювати позитивне спілкування в класі. У процесі фахової підготовки студентам слід зосередитися на розвитку цих аспектів, які формують їхню комунікативну компетентність.

Початкова школа - це час, коли формуються основи знань та соціальних навичок учнів. Учителі початкових класів відіграють ключову роль у вихованні та навчанні майбутніх громадян. Комунікативна культура вчителя

безпосередньо впливає на створення позитивного клімату в класі, підтримання мотивації учнів та розвиток їхньої особистості.

Важливою частиною фахової підготовки є вивчення спеціальних курсів та участь у тренінгах, спрямованих на розвиток комунікативної компетентності. студентам слід отримати практичні навички ефективного спілкування та вирішення конфліктів.

Практика в школах під час навчання дозволяє студентам застосовувати отримані знання в реальних умовах, розвивати навички міжособистісного спілкування та адаптувати їх до різних педагогічних ситуацій.

студентам слід активно розвивати свої комунікативні вміння, зокрема навички активного слухання, ефективного висловлювання своїх думок та адаптації способів спілкування до різних вікових груп.

У сучасному світі вчителі початкової школи стикаються з різноманіттям культур, етнічних груп та соціальних шарів. Фахова підготовка повинна враховувати міжкультурні аспекти, дозволяючи студентам розуміти та поважати різноманіття, сприяючи формуванню в них культури взаєморозуміння та толерантності.

Формування комунікативної культури – це динамічний процес, тому важливо включити в програму фахової підготовки елементи самоосвіти та саморозвитку. Самостійне вивчення літератури, участь у майстер-класах та конференціях дозволять вчителям постійно удосконалювати свої комунікативні навички.

Висновки

Формування комунікативної культури учителів початкової школи – це багатогранний процес, який вимагає інтегрованого підходу та систематичної роботи. Важливо не лише передавати теоретичні знання, але й створювати умови для їхньої практичної реалізації в майбутній професійній діяльності. Розвиток комунікативної культури вчителя визначатиме не лише його особистий успіх, але й впливатиме на якість освіти та формування гармонійно розвинених особистостей учнів.

У фаховій підготовці вчителів початкової школи слід акцентувати увагу на формуванні їхньої комунікативної культури. Це вимагає спеціалізованих

курсів, практичного застосування отриманих знань та постійного саморозвитку.

Такий підхід забезпечить високий рівень комунікативної компетентності вчителів та сприятиме позитивному розвитку освітнього процесу в початковій школі.

Формування комунікативної культури учителів початкової школи у процесі фахової підготовки - це необхідний етап професійного зростання педагогів. Комунікативна культура вчителя визначає його успішність у роботі та впливає на розвиток особистості учнів.

Отже, систематична робота у вказаному напрямку сприятиме покращенню якості освіти та формуванню гармонійно розвиненої молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Комунікативна культура педагога: теорія і практика / О.С. Коваль, І.І. Полякова. К.: Видавничий дім «Освіта», 2017. 240 с.
2. Гончарова І. А. Комунікативна культура вчителя початкової школи. *Інтегроване навчання в початковій школі*. 2019. № 2. С. 25-30.
3. Гуржій А. М. Комунікативна компетентність вчителя: теорія та практика. К.: Видавництво «Світ слова», 2018. 320 с.
4. Ісаєва І. В. Професійна майстерність вчителя початкової школи: навчальний посібник. К.: Педагогічна думка, 2020. 256 с.
5. Риженко В. В. Психологія комунікативної культури вчителя. К.: Либідь, 2016. 224 с.

СЕКЦІЯ №6. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

Yeremian Olena

ADVANTAGES OF PREPARING FINANCIAL STATEMENTS IN ACCORDANCE WITH INTERNATIONAL STANDARDS AT UKRAINIAN ENTERPRISES

Integration processes in Europe and other parts of the world lead to the gradual unification of document flow in these countries, including financial flow. The quality of accounting and the state of audit professionalism can affect the economic prosperity of an enterprise. Today, thanks to the joint efforts of developed countries, a unified accounting system is gradually being created. Therefore, IFRS is currently the most promising accounting system in terms of mass adoption, implementation and use by companies in various developed countries.

IFRS are issued by the International Accounting Standards Board, headquartered in London [1].

IFRS include:

- The conceptual framework for financial reporting is a description of the general requirements for the qualitative characteristics of financial information, basic accounting concepts, the main elements of financial statements, and types of values. The conceptual framework is not a standard, but only a general basis on which specialized IFRSs are built (the new one was adopted in 2010, the last revision took place in 2018);

- the IFRSs themselves, which number 17;

- International Accounting Standards (IAS) are "old" but valid standards that were adopted before 2001, the date of the IASB reorganization. Their numbering is now inconsistent (some "numbers" are missing), as they have been partially replaced by new IFRSs (currently 25 current standards with numbers from 1 to 41);

- IFRS for small and medium-sized enterprises (as one standard);

- Interpretations (interpretations) of standards (IFRIC for IFRS and SIC for IAS);

- Practical Guidelines (2 of them, one on the management report and the other on materiality in reporting). They are available in English and have not been translated into Ukrainian by the Ministry of Finance.

In other words, IFRS is a set of standards and interpretations that govern the rules for preparing financial statements.

There are good reasons for the gradual transition to unified accounting standards. Firstly, to avoid accounting chaos when one company prepares reports according to some national and international requirements, which in turn can confuse investors, creditors and other users of information. Secondly, there will be immediate benefits for capital markets, which will allow them to respond more quickly to fluctuations or changes in information. And thirdly, it will help accountants to generate fast, truthful, reliable information.

Ukraine has been gradually transitioning to IFRS since 2012. The list of IFRS-obligated companies is set out in the Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting" [2] and in Procedure No. 419 [3]. In general, the requirements are the same, but the Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting" uses a rather general term "enterprises of public interest", which includes PJSCs, banks, insurance companies, pension funds, credit unions, large enterprises, and issuers of securities. It turns out that if an enterprise issues securities that are sold through regulated capital markets (exchanges), it becomes IFRS-compliant regardless of its organizational and legal form.

Companies of all organizational and legal forms, including PrJSCs and LLCs, may make the transition to IFRS on their own initiative. The reasons for such a step may include the desire for foreign investment, plans to issue debt securities, etc.

In our opinion, the advantages of preparing financial statements in accordance with international standards are obvious for both companies and the state:

- the ability to compare and contrast financial statements of companies from different countries

- transparency of information, which is ensured by compliance with the rules of its preparation, as well as numerous explanations to the financial statements;

- significant reliability of information (excluding cases of its falsification);

- greater confidence of potential partners in the reporting prepared in accordance with international standards;

- the possibility of attracting faster and larger financial and investment flows to Ukraine;

- access to international trade markets;

- reasonable attraction of significant investments can become one of the elements of the country's economic growth;

- saving money and time for the transformation of financial statements in accordance with IFRS;

- inflow of investments to the country will create additional jobs, and thus reduce unemployment.

The ability to compare themselves with competitors and companies that produce similar products provides additional benefits. Companies will realize that additional information can be obtained from their own financial statements to show how they differ from others. It will be possible to extract useful information from comparing their own data with that of competitors in other countries. This information will be of great help in making management decisions.

Thus, the benefits of preparing financial statements in accordance with international standards are indeed there and they are undeniable for most users of financial statements. IFRS can be viewed as a tool for globalization of the economy and global economic relations. The principles laid down in the IFRS reporting procedure make it more adequate and capable of reflecting the true financial position of an organization. In this regard, the value of IFRS is important not only for foreign but also for domestic investors. This once again confirms the necessity and usefulness of the IFRS implementation process for all sectors of the Ukrainian economy.

REFERENCES:

1. International Financial Reporting Standards. Retrieved from: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010#Text (accessed February 11, 2024).
2. On Accounting and Financial Reporting in Ukrain e: Law of Ukraine dated 16.07.1999 No. 996-XI. Retrieved from: 10.08.2022. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14 (accessed February 01, 2024).
3. Procedure for submission of financial statements: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 28.02.2000 No. 419. Retrieved from: 02.12.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF#Text (accessed: 12.02.2024).

Гайдук Богдан

СПЕЦИФІКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я МЕДИЧНИМ ОБЛАДНАННЯМ: АНАЛІТИКО-ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТ

Сучасний ринок медичного обладнання в Україні характеризується тим, що велика його частка є імпортована. Закупівля медичного обладнання здійснюється як цілими апаратами так і комплексно, що є зручно для споживачів. Слід також відмітити, що є присутня також є і гуманітарна допомога, однак наразі її частка в імпорті становить не більше 5% [1] і її динаміка до 2024 року стабільно зростаюча. Сам по собі процес закупівлі медичного обладнання є достатньо складним. І труднощі полягають не тільки в потребі дослідження ринку цін, врахуванні специфіки такого роду товарів, яка серед іншого полягає в їх підліцензійності. У зв'язку зі специфікою медичного обладнання, його придбання пов'язане також з низкою інших, не менш важливих, моментів, які накладають відбиток на облік. Дослідження цих питань має суттєве значення для забезпечення високого рівня якості такого роду ресурсів медичних закладів, а також супроводжується активним використанням аналітичних методів оцінки, які потрібні на перших стадіях прийняття управлінських рішень про їх купівлю.

Використання електронної системи тендерів в цьому контексті – одне з оптимальних рішень, яке передбачає на конкурсній основі процес вибору медичного обладнання за доступною ціною та якістю й при цьому потребує фахового професійного рішення, щоб обрати найкращу пропозицію з усіх можливих на ринку. Україна, попри наявність широких власних можливостей для виробництва медичного обладнання, все таки активно його імпортує. Імпорт медичного обладнання реалізується через дотримання проходження певних процедур (етапів), щоб отримані ресурси можна було зарахувати як актив і включити до системи обліку закладу охорони здоров'я (рис.1).

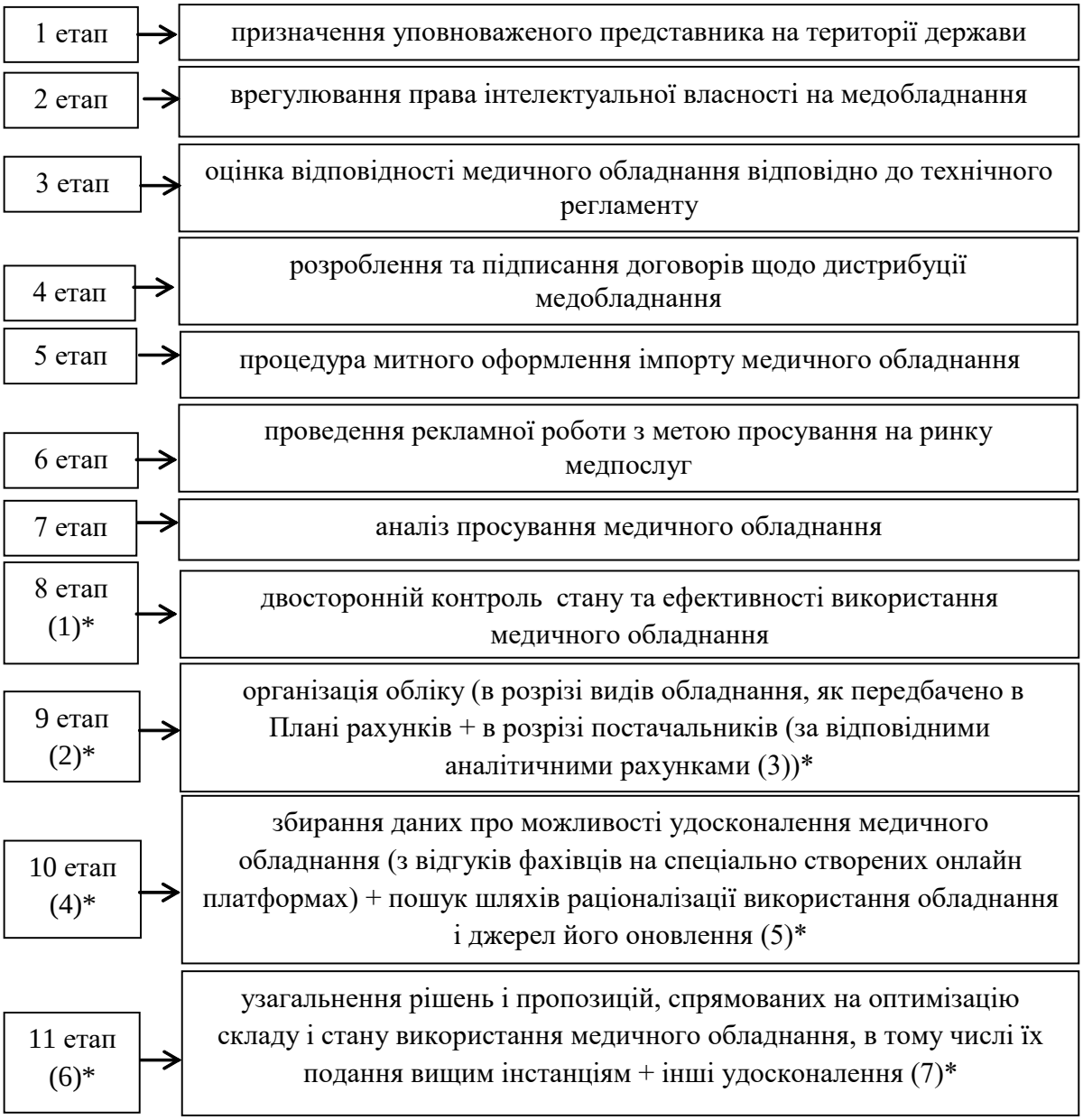

Рис.1. Етапи, пов'язані з імпортом медичного обладнання в Україні

*Примітка: авторське узагальнення чинної практики з елементами власних пропозицій; * - пропозиції; (1) – сутність полягає в тому, щоб з боку державних інституцій контролювалася якість обладнання, а з боку суб'єкта охорони здоров'я, в який він надійшов – ефективність; (2) – сутність проявляється в більш удосконаленому обліку медичного обладнання; (3) – в робочому Плані рахунків доцільно передбачити аналітичні рахунки для відображення основних постачальників, особливо зарубіжних; (5) – включаючи*

узаконення придбання обладнання за рахунок різних джерел одночасно; (7) – в тому числі пов'язані з обліком і аналізом та розвитком їх методів.

Запропоновані етапи дозволять особам, які хочуть займатись імпортом продукції правильно оцінити можливості та розподілити час з метою уникнення не комфортних ситуацій та розрахувати свій робочий час з метою досягнення поставленого завдання. Окрім цього, вони уможливлюють реалізацію удосконалення важливих класичних управлінських функцій – обліку та аналізу у бік покращення їх інформаційності та повноти. Дотримання вищенаведених етапів не тільки сприятиме підвищенню ефективності діяльності відповідних представництв на території нашої держави, які відповідають за поставки медичного обладнання та його якість, а й уможливить активізацію участі споживачів у питаннях удосконалення його використання через забезпечення покращення облікового відображення та методів проведення аналізу. Це особливо актуально у зв'язку з тим, що прогнозується, що світові продажі медичних технологій досягнуть 595 мільярдів доларів США до 2024 року із середньорічним темпом зростання 5,6%, а неврологія стане найбільш швидкозростаючою галуззю пристроїв із середньорічним темпом зростання 9,1% у період до 2024 року. Але справедливо визнати, що в Україні, починаючи з 2020 року зовнішньоторговельний оборот медичних товарів зріс більш, ніж на чверть Відбулося це, передусім за рахунок імпорту медичного обладнання та фармацевтичної продукції [2]. Натомість передбачається, що діагностична візуалізація та ортопедія будуть найповільнішими, з щорічним зростанням лише на 3,7% [3, с.15], що надто песимістично для тих часових умова війни, у яких перебуває Україна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аналіз ринку медичного обладнання за 2020 рік. Pro-Consulting. 2021. URL: https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-medicinskogo-oborudovaniya-ukrainy-2020.
2. Українська економіка у 2021–2023 роках зростатиме темпами на рівні близько 4%, а інфляція почне сповільнюватися восени 2021 року: Інфляційний звіт. 22.04.2021 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/ukrayinska-ekonomika-u-20212023-rokah-zrostatime-tempami-na-rivni-blizko-4-a-inflyatsiya-pochne-spovilnyuvatisya-voseni-2021-roku--inflyatsiyniy-zvit

3. Mui E. EvaluateMedTech World Preview 2018, Outlook to 2024. Evaluate. 7th Edition – September 2018. 24 p. URL: http://www.evaluate.com/MedtechWorldPreview2018.

Жукевич Світлана

ОНТОЛОГІЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Необхідною передумовою розвитку теорії науки економічного спрямування, зокрема й фінансового аналізу, є їх філософія, яка вивчає можливості та закономірності пізнання від відчуттів, уявлень, понять до об'єктивної, існуючої реальності; різноманітно досліджує етапи, форми пізнавального процесу, умови й критерії, досягаючи встановлення істинності та достовірності в умовах сталого розвитку. Будучи теоретико-методологічною основою всіх галузей науки, «філософія визначає сутність, необхідність, розвиток відносно часу, простору, руху й інших онтологічних категорій, розкриває можливість розширення предметного поля, об'єктів, методології, дає відповіді на призначення, структуру, зміст, функції, завдання тощо і сприяє дослідженню концептуальних основ фінансового аналізу» [1].

Філософія фінансового аналізу розкривається через її взаємопов'язані складові, що визначають основний зміст та форму. Одним із філософських наукових вимірів, що визначає дослідницьку парадигму, важливість якого суттєво впливає на здійснення дослідження та розуміння, формування явищ, процесів є онтологічний.

Онтологія (ontos – сутнє і logos – учення), як розділ філософії, вивчає загальні категорії та закони всесвітнього буття його першооснови (субстанція, матерія, простір, час, рух, причинність). Хоча зацікавленість до теорії буття відбувається ще в античних філософів (Парменіда, Платона, Аристотеля), але тільки у 1613 році Рудольфом Ґокленіус вперше вживається термін «онтологія» як синонім «метафізики» [2]. Як філософська дисципліна вона з'являється лише на початку XVIII сторіччя.

Особливо активно питання пояснювальних можливостей онтології в західній економічній науці почали обговорюватися наприкінці XX ст., як наслідок кризи основних теоретичних вчень.

Однак, у вітчизняній науковій думці питання онтології, як основи філософії не приділялася належна увага, вже не кажучи, що онтологічний аспект в економічних дослідженнях практично не застосовується й нині, незважаючи на її як основи формування знань, що було зумовлено звичаями та історичними передумовами. Слід відмітити, що інтерес вітчизняних учених економістів до онтологічних основ економічної науки поки що не набув чітко окреслених контурів.

Однак, формуючи уявлення дослідника про зміст і взаємозалежність базових наукових категорій, онтологія є началом не тільки філософського, а й всіх наукових знань, що обґрунтовує необхідність формування онтологічних основ наук економічного спрямування, зокрема й фінансового аналізу, що надає йому статусу вчення про реальний оточуючий соціальний світ в контексті фінансово-економічних відносин та існуючих умов сталого розвитку.

Відмітимо, що визначаючи предметне поле, глибинний зміст, проблематику та мету наукових розвідок, взаємозалежність основних дефініцій і структурних компонент, онтологія є основою фінансового аналізу, як самостійної, цілісної науки. Пояснюючи найфундаментальніші переконання наукової, соціальної, особистої реальності, онтологія досліджує: об'єкт вивчення фінансового аналізу; сутнісну форму його предмета; зв'язок між об'єктом і людською здатністю до процесів (мислення, почуття та відчуття), які створюють знання. Крім того, онтологія фінансового аналізу встановлює обмеження (фіксація, пояснення фактів) в характеристиках реальності – об'єктах вивчення.

Зупинимося на окремих аспектах онтологічного виміру.

Загальнонаукове розуміння об'єкта наукових знань й досліджень визначається як частина (фрагмент) об'єктивної дійсності, що вивчається та у межах якої здійснюється відповідне дослідження, яке існує незалежно від суб'єктів наукової діяльності їх бажань і можливостей та вивчається певною галуззю наук. Тобто, це те, на що спрямована пізнавальна ді яльність дослідника. Зокрема, об'єкт фінансового аналізу, як наукової галузі знань, дослідниками окреслюється як: фінансово-господарська діяльність підприємства [3; 4]; підприємство як єдине ціле [5]; підприємство або окрема

фінансова операція [6; 7]; конкретне підпри¬ємство та його фінансовий стан [8]; фінансові ресурси підприємства, їх формування та використання [9;10].

Сутнісна форма предмета фінансового аналізу визначається відповідно до його місця та значення в системі управління, як аналітичне дослідження фінансово-господарської діяльності, різних її аспектів, явищ і процесів та на його основі обґрунтування оптимальних управлінських рішень. Науковці визначаючи предмет фінансового аналізу, виділяють: діяльність підприємства, спрямована на забезпечення його сталого розвитку і стійкого фінансового стану [11]; фінансові відносини в системі управління суб'єктом господарювання, його економічний потенціал та результати використання. Предмет фінансового аналізу містить чотири базові елементи: фінансові відносини, ресурси, джерела фінансування та результати використання економічного потенціалу [12, с. 13]; комплексне оцінювання фінансового стану підприємств та виявлення резервів розвитку з метою підвищення вартості підприємства [10]; господарські процеси підприємств, соціально-економічну ефективність та підсумкові фінансові результати їх діяльності, що складаються під дією об’єктивних і суб’єктивних факторів [13].

Сучасні суспільно-економічні умови й вимоги часу, з вектором на сталий розвиток потребують відповідно й деяких змін чи доповнення класичної онтології загалом та фінансового аналізу зокрема. Мова йде про онтологічні поняття й виміри. В цьому випадку в онтологічний вимір фінансового аналізу поряд із категоріями сутність, явище, предмет, об’єкт, причина, наслідки, слід додати поняття ризику, яке має вплив на потенційно-сутністну форму буття на різних ієрархічних рівнях фінансово-економічних відносин господарських одиниць.

Господарські одиниці, як джерело продукування суспільних благ та отримання доходу є власниками капіталу, здійснюють різні трансакції є цілісними (кібернетичними) системами, які вирізняються багатовекторністю та вимірністю в реальному бутті сталого розвитку. Фінансовий аналіз дає можливість пов’язати, з’єднати, провести паралелі між всіма фінансово-економічними аспектами господарської діяльності внутрішніх та зовнішніх фактів та подій, умов та чинників існуючих реалій.

Через філософські категорії, закони розвитку пізнання, суспільства, природи аналітик отримує знання фундаментальної науки про фінансово-господарську діяльність, як систему процесів економічного, технічного, правового, соціального, психологічного тощо напрямів. В дослідженні важливий системний підхід, що створює синергетичний ефект та має зворотній зв'язок – синергія сприяє отриманню додаткового ефекту (вигоди) від взаємозв'язку елементів. Системно-синергетична методологія дослідження внесла в науку сучасний стиль мислення, нове бачення буття (світу), як невизначеного, нестабільного, швидко мінливого та альтернативи розвитку виникнення порядку з хаосу. Внутрішня фінансово-господарська синергія підсилюється зв'язком фінансового аналізу з іншими науками, які є як джерелом інформації (вхідна енергія) для аналізу так і користувачами інформації, що ним продукуються (вихідна енергія). Тобто, досліджуючи онтологію фінансового аналізу, в світлі системно-синергетичної парадигми, можна сказати, що він є філософією отримання достатньої кількості та якості інформації для визначення закономірностей розвитку господарюючих суб'єктів та управління ними.

Отже, онтологія фінансового аналізу має бути фундаментальним науковим знанням для економіки – знанням у формі уніфікованої теорії та термінології, що описують засадничу структуру та спосіб функціонування процесу аналізу фінансово-господарської діяльності, розуміння чого дозволить розробити його в сучасному векторі впливу цифрових технологій для управлінського моделювання економіки підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Семанюк В. З. Інформаційна теорія обліку в постіндустріальному суспільстві : моногр. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 392 с.
2. Баумейстер А. Онтологія як філософська дисципліна: український контекст. Філософська думка. 2013. № 5. С. 26-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Philos_2013_5_7
3. Пічугіна Т. С., Шубіна С. В., Мірошник О. Ю. Фінансовий аналіз у схемах і таблицях : навч. посіб. Львів : Новий Світ, 2000, 2011. 326 с.
4. Волощук Л. А., Юдин М. А. Финансовый анализ: учебное пособие/ под ред. Филипповой С. В. К.: «Освіта України», 2012, 328 с.
5. ЛучкоМ.Р., Жукевич С.М., Фаріон А.І. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник.Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 304 с.

6. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Полтава: Видавництво ПП «Астрая», 2020. 434 с.
7. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : Кондор, 2011. 196 с.
8. Білик М. Д., Павловська О. В., та ін. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2006. 592 с.
9. Загурський О. М. Фінансовий аналіз : кредитно-модульний курс : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2016. 472 с.
10. Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз : теорія та практика : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 327 с.
11. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 566 с.
12. Волощук Л. А., Юдин М. А. Финансовый анализ: учебное пособие/ под ред. Филипповой С. В. К.: «Освіта України», 2012, 328 с.
13. Багацька К. В., Говорушко Т. А., Шеремет О. О. Фінансовий аналіз. К.: Видавничий дім "АртЕк", 2014. 320 с.

Левковець Наталія

ІНВЕСТИЦІЙНІ РИЗИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ: ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ

Інвестиційна діяльність комерційного банку разом з іншими видами діяльності тісно пов'язана з ризиками, які є невід'ємною складовою ринкової форми господарювання.

Воробйова О. І. досліджувала походження і природу інвестиційного ризику банку. Самостійне існування інвестиційного ринку, де від¬бувається рух фінансових інструментів і ресурсів, породжує специфічні інвестиційні ризики. Інвестиційні ризики банків пов'язані з формуванням інве¬стиційного портфеля, який включає фінансові і реальні інвестиції [1, с. 7].

Інвестиційний ризик, за підходом Кльоби Л. Г., «це можливість відхилення конкретних інвестиційних рішень чи дій банку від запланованих. Ці відхилення можуть бути пов'язані як із додатковими доходами, так і з додатковими витратами, оскільки отримані величини є випадковими, тобто невідомими на момент прийняття інвестиційного рішення» [2, с. 6].

Пелехата М. П., Кочетков Д.І., Половенко Л.П. наводить визначення сутності досліджуваної категорії: «Інвестиційні ризики - це ймовірність отримання збитків або недоотримання очікуваного доходу внаслідок інвестування банком грошей у цінні папери» [3 с. 55]. Визначення не повністю

розкриває зміст інвестиційних ризиків, оскільки банківське інвестування виходить за межі інвестування в цінні папери та додатково включає інвестування в реальні інвестиційні проєкти, що фінансуються комерційними банками. Однак, окремі вітчизняні та зарубіжні вчені обмежують інвестиційні операції банків та інвестиційні портфелі виключно цінними паперами. Інвестиційний портфель визначається як сукупність цінних паперів різного виду, різного терміну дії і різної ліквідності, що управляється як єдине ціле [4, с. 17].

Мазуренко А. В. визначає інвестиційний ризик наступним чином: «інвестиційний ризик являє собою можливість нездійснення запланованих цілей інвестування (таких, як прибуток або соціальний ефект) і отримання грошових збитків» [5, с. 80]. Таке визначення стало результатом дослідження ризиків інвестиційної діяльності комерційних банків та асоціює інвестиційний ризик з недоотриманням прибутку, соціального ефекту чи грошових збитків.

Банківський інвестиційний ризик, на думку Гуцал І.С., Григораш О.В., це ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал або надходження банку [6, с. 234].

Альтернативне визначення пропонують Брежнєва-Єрмоленко О.В., Золотарьова О.В., Москаленко К.О.: «Ризик інвестиційної діяльності банку – це потенційна можливість недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх або внутрішніх чинників під час здійснення інвестиційної діяльності» [7, с. 953].

Залежно від причини виникнення, інвестиційні ризики поділяються на загальні і специфічні. Загальні ризики мають включати ризики подібні для всіх учасників інвестиційного процесу і вони не пов'язані з діяльністю банку, або конкретного клієнта. До основних видів загальних ризиків віднесено соціально-політичні, екологічні, інформаційні, законодавчі, економічні, кон'юнктурні та інші ризики. Водночас загальні ризики мають бути характерні для будь-якої операції банку, їх потрібно враховувати за всіма формами і об'єктами інвестування. Специфічні ризики – це, на наш погляд, небезпека втратити матеріальні, фінансові, трудові ресурси від інвестиційної діяльності банку. Специфічні ризики пов'язані з непрофесійною інвестиційною політикою банку, нераціональною структурою інвестиційних вкладень, невиконанням

зобов'язань позичальниками, іншими негативними чинниками. Виявлено, що на дані ризики можна впливати, їх можна зменшувати до мінімального рівня, уникати, тобто вони є керованими. Специфічні банківські інвестиційні ризики в основному охоплюють ризики об'єктів інвестування (кредитний, операційний, ринковий, ліквідності) і ризики інвестиційного портфеля (незбалансованості, надмірної концентрації, селективний), вони є найбільш поширеними при здійсненні інвестиційної діяльності банку [2, с. 9].

За величиною втрат нами виділено допустимий, критичний і катастрофічний ризики. Визначено, що за допустимого ризику максимальні втрати дорівнюють плановому прибутку від інвестиційної операції; за критичного – максимальні втрати дорівнюють доходу від здійснення операції; за катастрофічного – максимальні втрати дорівнюють обсягу власних коштів банку [2, с. 9].

Воробйова О. І. поділяє думку з виділенням наступних видів ризиків, які складають інвестиційний ризик: а) ризик ліквідності; б) процентний ризик; в) кредитний ризик; г) операційний ризик; д) випадковий ризик.

Ризик ліквідності як складова інвестиційного ризику означає, що інвестиції (наприклад, у фондові інструменти, цінні папери) поступово можуть втратити здатність до продажу, тобто їхня інвестиційна цінність на фондовому ринку змен¬шується і інші інвестори не бажають купувати такий цінний папір, або знижують його ціну до такого рівня, що реалізація фондового інструмента стає економічно невигі¬дною для комерційного банку.

Процентний ризик як складова інвестиційного ризику пов'язаний з коливан¬ням курсу інвестицій (наприклад, фондового інструменту) через зміну процентних ставок внаслідок як коливань самого фондового ринку, так і наявної інформації про фінансово-економічний стан емітента. Процентний ризик впливає перш за все на вартість і доходність цінного паперу.

Кредитний ризик як складова інвестиційного ризику пов'язаний з погіршен¬ням фінансових можливостей емітента, невиконанням емі¬тентом своїх зобов'язань. Такий ризик перш за все впливає на вартість і доходність цінного паперу, а отже, інвестиційний прибуток та фінансовий результат банку.

Операційний ризик як складова інвестиційного ризику пов'язаний із прийняттям недостатньо вірних управлінських рішень щодо інвестицій в цінні

папери чи реальні інвестиційні проєкти. Наприклад, помилковий вибір цінного па¬перу, обсяги інвестування коштів, переоцінка якості цінного паперу, не урахування коливань ринкової кон'юнктури тощо. Такий ризик впливає і на ліквідність цінного паперу, і на його доходність, і на можливі збитки від інвестування.

Випадковий ризик як складова інвестиційного ризику пов'язаний з можливістю виникнення непередбачених подій, які вплинуть на фінансо¬вий стан емітента та самого банку. Цей ризик впливає на всі складові інвестиційного інтересу банку до цінного паперу.

Незначні відмінності у визначенні внутрішнього складу інвестиційного ризику пропонують Брежнева-Ермоленко О.В., Золотарева О.В., Москаленко К.О.: «кредитний, зміни процентної ставки, ринковий, валютний, операційно-технологічний, репутації, юридичний» [7, с. 953].

Ранжирування окремих ризиків, які входять до складу інве¬стиційного ризику, здійснюється за ступенем пріоритетності і визначаються вагові коефіцієнти у відповідності до значен¬ня цих ризиків. Основні правила ранжування ринків: «найбільше значення вагового коефіцієнта призначається за ризиком, який має в даних умов більший прояв, мінімальні значення - ризик із найменшим про¬явом. Ризики з однаковим значенням одержують однакові ва¬гові коефіцієнти» [1, с. 11].

Інвестиційні ризики комерційних банків безпосередньо пов’язані з інвестиційною стратегією, формуванням відповідно до неї інвестиційного портфеля, який може належати до одного з наступних видів:

– агресивний (ризиковий) – метою створення такого портфеля є в першу чергу отримання доходу, який базується на прирості курсової вартості фінансових інструментів, що входять до його складу (зазвичай це акції). Такий портфель має досить високий рівень ризику, оскільки цінні папери купуються з метою їх продажу у подальшому за більш високою ціною, що є досить ризикованим за наявності значної нестабільності фондового ринку. Варто зазначити, що інвестор, який обирає такий вид портфелю ставить за мету отримання найбільшого доходу та готовий приймати пов’язані з цим ризики;

– поміркований (ринковий) – дохід при даному виді портфеля цінних паперів складається як за рахунок приросту курсової вартості фінансових

інструментів, що входять до його складу, так і з процентів за державними облігаціями, а також із дивідендних виплат.;

– консервативний портфель включає в себе виключно державні облігації. Власник такого портфелю не схильний ризикувати та ставить на меті отримання стабільного рівня доходу протягом тривалого часу. [5, с. 80].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Воробйова О. І. Інвестиційні ризики банків на фондовому ринку та підходи до їх оцінки. Формування ринкових відносин в Україні. 2011. № 3. С. 6-13.
2. Кльоба Л. Г. Фінансова безпека та ризики банківської інвестиційної діяльності. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 12. С. 6–12.
3. Пелехата, М. П. Систематизація та класифікація банківських ризиків. Формування ринкових відносин в Україні. 2013. № 6. С. 54-56
4. Азізова К. М., Хрякова О. В. Управління портфелем цінних паперів банку. Комунальне господарство міст. Сер. : Економічні науки. 2015. Вип. 119. С. 17-19.
5. Мазуренко А. В. Ризики в інвестиційній діяльності комерційних банків. Економіка та держава. 2013. № 3. С. 79-83.
6. Гуцал І. С., Григораш О. В. Роль інвестиційних ризиків в банківській діяльності в сучасних економічних умовах. Інноваційна економіка. 2013. № 5. С. 233-236/
7. Брежнева-Ермоленко О.В., Золотарева О.В., Москаленко К.О. Детермінанти інвестиційної діяльності комерційних банків. Економіка і суспільство. 2018. № 19. С. 948–954.

Лукановська Ірина

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ЗРОСТАННІ ЯКОСТІ НАДАННЯ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ

Активна участь у міжнародних аудиторських організаціях дозволяє українським суб’єктам аудиторської діяльності отримувати доступ до світового досвіду та кращих міжнародних практик. Це відкриває можливості для обміну досвідом і підтримки у вирішенні складних аудиторських питань. Міжнародне співробітництво у сфері аудиту полягає в розширенні й вдосконаленні методів здійснення аудиторської перевірки, а також інтеграції єдиних стандартів проведення аудиту ISA [1], які сприяють забезпеченню його високої якості. Своєю чергою, міжнародне співробітництво підвищує рівень довіри не лише до аудиторських фірм, а й до органів Державної аудиторської служби України. Це сприяє розвитку ефективного та професійного аудиторського середовища, а

тому роль міжнародного співробітництва у підвищенні якості й злагодженості надання аудиторських послуг постійно зростає. Активна участь українських аудиторів у міжнародних аудиторських громадських організаціях сприяє створенню сприятливого клімату для обміну досвідом. Завдяки участі у різних заходах, фахівці з аудиту, в тому числі держслужбовці отримують позитивний досвід і покращують свої можливості в більш якісному виконанні покладених на них повноважень. Серед інших досягнень користі з міжнародного співробітництва, слід назвати також підвищення кваліфікації працівників, удосконалення законодавчої бази тощо. Досягається це завдяки участі в тренінгах, семінарах, інших навчальних заходах, конференціях, круглих столах, дискусійних панелях, які часто повністю, або частково фінансуються за рахунок зарубіжних партнерів. На таких заходах професіонали аудиторської сфери з усього світу обмінюються знаннями та найкращими практиками. Якщо говорити про Держаудитслужбу, то її працівники беруть участь у таких заходах завдяки тому, що ця інституція реалізує багато проектів, пов'язаних з врахуванням міжнародних вимог. При цьому міжнародні інституції залучаються до фінансово-технічної й іншого роду підтримки, обміну кращими практиками, а також спрямовані на приведення українських аудиторських стандартів до міжнародних (рис. 1.). Загалом напрямки міжнародного співробітництва направлені на зростання якості діяльності досліджуваної інституції. Особливо це стосується проведення IT аудиту і запозичення відповідних технологічних рішень, використання інтелектуальних систем тощо [3, с.15].

Генезис аудиту загалом (в тому числі незалежного), як і діяльності Держаудитслужби (як органу державного фінансового контролю) показує, що міжнародне співробітництво є ефективним інструментом у боротьбі з ризиками, шахрайством, а також активно сприяє впровадженню технологічних інновацій у цю сферу. Це сприяє не лише покращенню ефективності аудиторської діяльності, а й зміцненню довіри до суб'єктів аудиту і результатів проведених ними контрольних заходів. Обмін інформацією та досвідом між аудиторами різних країн, безумовно, сприяє удосконаленню професійної підготовки та впровадженню найкращих практик. Спільні аудити та участь міжнародних аудиторських фірм в складних проектах дозволяють

підвищувати рівень якості надання аудиторських послуг. Тому дослідження таких питань є актуальним напрямом наукових пошуків, особливо в контексті розвитку методології, організації та методики аудиту.

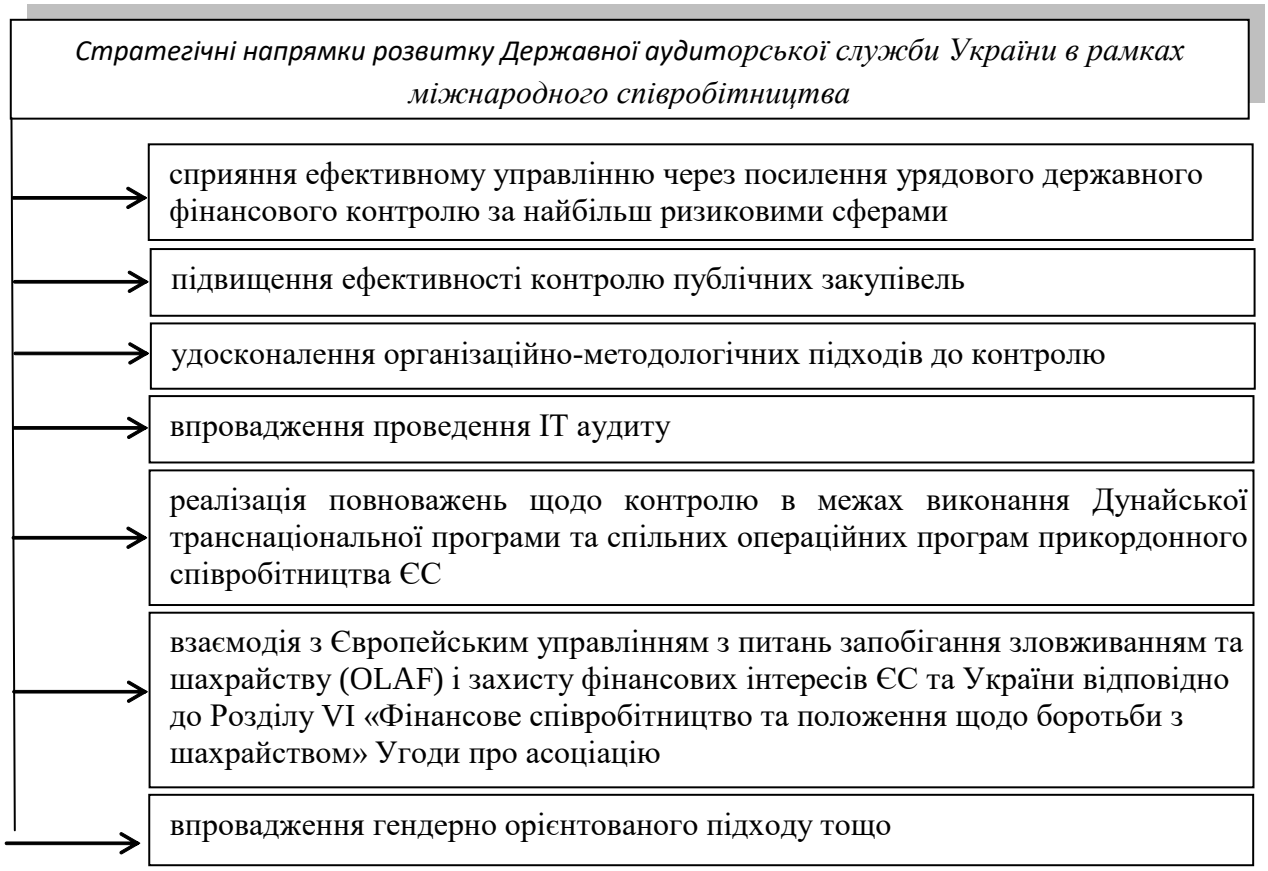

Рис. 1. Напрями й зміст міжнародної співпраці з розвитку Держаудитслужби України

Джерело: узагальнено на основі [2]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Міжнародні стандарти аудиту. Офіційний веб-сайт. URL: https://www.isa.org/
2. Євроінтеграція та міжнародне співробітництво. Офіційний сайт. URL: https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/1029.
3. Adamyk, O.; Adamyk, B.; Khorunzhak, N. Auditing of the software of computer accounting system. In Proceedings of the 14th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications. Kyiv, Ukraine, 14–17 May 2018; pp. 251–262.

Мініна Оксана

ВНУТРІШНІЙ ПОТЕНЦІАЛ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ: ФІНАНСОВІ МОЖЛИВОСТІ І ПЕРСПЕКТИВИ

Українська економіка сьогодні стикнулася з важкими випробуваннями, спричиненими воєнними діями. Масові руйнування житла та інфраструктури, втрата частини промислового потенціалу, сільськогосподарських земель, релокація бізнесу та структурні зрушення в економіці, небачені до цього масштаби міграції, втрата людського і трудового потенціалу, безробіття на фоні економічного спаду – все це виклики, які ми маємо подолати і відновитися.

Практика показала, що найнадійнішим джерелом виживання і відновлення економіки є внутрішній потенціал країни. Адже сусіди, партнери, всі, хто допомагає в найважчі часи, також мають свої невирішені проблеми, мають обмеження в ресурсах і в бажанні допомагати нескінченно.

Які фінансові можливості має Україна на сьогодні і де саме їх шукати? В першу чергу слід звернути увагу на банківську систему. За попередніми оцінками у 2023 році українські банки отримали близько 160 млрд. грн. прибутку до оподаткування. Це майже вдвічі більше, ніж до початку повномасштабного вторгнення [1]. І хоча встановлення за 2023 рік підвищеної базової ставки податку на прибуток у розмірі 50% (у тому числі для сплати авансових внесків при виплаті дивідендів) [2] зменшує цю суму, проте, прибуток все одно на 12% більший, ніж до початку воєнних дій [1]. Починаючи зі звітних періодів 2024 року та у подальші роки базова ставка складатиме 25% [2].

Наявність спроможності банківської системи очевидна, але що відбувається з кредитною діяльністю? Станом на 01.12.2023 р. кредитний портфель юридичних осіб у банківській системі склав 524 млрд. грн., хоча на початок 2023 року він був на рівні 553 млрд. грн. [3]. Тобто ми бачимо падіння 5,24% за 11 місяців. Відношення величини кредитного портфеля до ВВП у країнах, що розвиваються, знаходиться на рівні 30-40%, а в Україні – менше 9% [4]. Іншими словами, реальний сектор економіки позбавлений основного важелю свого розвитку, постійно перебуваючи в стані фінансового голоду через брак оборотних коштів і відсутність можливості кредитувати свою

діяльність, в той час, як банківська система на сьогодні «надліквідна» – станом на кінець 2023 року 200-230 млрд. грн. на кореспондентських рахунках, що в 4-5 разів більше, ніж до початку повномасштабного вторгнення [3]. Навіть зростання споживчого кредитування на 20,9% за 11 місяців 2023 року не вирівнює ситуацію в національній економіці, а навпаки погіршує стан вітчизняного виробника, оскільки забезпечує лише зростання імпорту. В підсумку, частина вітчизняного бізнесу, не маючи перспективних інвестиційних проєктів усередині країни, також «доклала руку» до збільшення банківських фондів – за 2023 рік кошти юридичних осіб у банках зросли на 27%, досягнувши величини в 1,2 трлн. грн. [3], частина бізнесу залишила 8 млрд. дол. експортної виручки в західних банках, не повернувши її в країну. Паралельно кошти фізичних осіб на банківських рахунках перевищили 1 трлн. грн. [3].

Що ми могли б зробити в умовах війни за тих тенденцій, що склалися у фінансовому секторі? Можна запропонувати ряд напрямів, які не лише нададуть імпульс розвитку вітчизняної економіки, але і закладуть підвалини майбутнього сталого розвитку й позиціонування України в системі міжнародного поділу праці:

– активізація інновацій у ВПК як драйвера економічного розвитку на етапі активного воєнного протистояння за рахунок кредитного потенціалу, закумульованого вітчизняною банківською системою;

– акумулювання експортної виручки, як додаткового джерела розвитку, всередині країни (що, до речі, успішно практикує наш ворог);

– пожвавлення кредитної діяльності – кредитування перспективних інвестиційних проєктів з відновлення та відбудови за умов державної підтримки і страхування;

– збільшення бюджетних і страхових платежів населенню – підтримка внутрішнього платоспроможного попиту як основи сталого розвитку національної економіки;

– балансування розвитку за рахунок активізації діяльності будівельної галузі (певна частка інвестицій спрямовується з державного бюджету як підтримка системи національної безпеки, частина – на створення чистої доданої вартості для економіки країни);

– фінансування розвитку інноваційної складової економіки та найбільш перспективних для майбутнього інтенсивного зростання галузей, що пов'язані з п'ятим технологічним укладом;

– розширення системи кредитування малого і середнього бізнесу, що є не лише підтримуючою основою економіки під час війни, але і найбільш гнучкою і мобільною її складовою. Особливо це важливо для територій, які, згідно з Проєктом оновленої Державної стратегії регіонального розвитку – 2027 [5], віднесено до так званого макрорегіону Фронтир. Одним з найголовніших пріоритетів цього макрорегіону є створення умов для повернення населення і безпечного життя. Зрозуміло, що люди житимуть там, де є робота, функціонує бізнес, інфраструктура тощо. Для великого виробництва таких можливостей, у зв'язку з небезпечним сусідством, майже не залишилось, з цим завданням може впоратися лише малий і середній бізнес, тому зусилля з підтримки і фінансування потрібно спрямувати саме на нього, інакше ми поступово втрачатимемо людей, що в пошуках роботи мігруватимуть у так званий Тил, а з ними і спустілі території.

Підсумовуючи, слід зазначити, що можливості і внутрішній потенціал для порятунку економіки, її відновлення і подальшого розвитку існують. Маючи мету та рішучість, об'єднавши зусилля банківської системи і реального сектору під протекторатом держави, можемо активізувати кредитний та інвестиційний мультиплікатори й забезпечити швидке економічне зростання на інноваційній основі, що в подальшому дозволить реалізувати концепцію сталого розвитку за нових повоєнних умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дячкіна А. У 2023 році банки отримали майже вдвічі більше прибутку, ніж до великої війни. Економічна правда: електронне видання. 16 лютого 2024. URL: https://www.epravda.com.ua/news/2024/02/16/710014/.
2. Закон України №3474-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування банків та інших платників податків» від 21 листопада 2023 року. Верховна Рада України [портал]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3474-20#Text
3. Статистика фінансового сектору. Національний банк України [сайт]. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#3fa
4. Кущ О. На коррахунках у банках – чверть бюджету Пенсійного фонду: як ці гроші влити в економіку. УКРІНФОРМ: електронне видання. URL:

https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3825105-na-korrahunkah-u-bankah-cvert-budzetu-pensijnogo-fondu-ak-ci-grosi-vliti-v-ekonomiku.html
5. Інформаційне повідомлення про оприлюднення проєкту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки». 5 грудня 2023. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України [сайт]. URL: https://mtu.gov.ua/news/35001.html

Шрам Тетяна, Шакіна Вікторія

ЗАСТОСУВАННЯ ФОП РЕЄСТРАТОРІВ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ: ВИМОГИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Підприємці України навчилися адаптуватися до нововведень в законодавстві в умовах війни, але одним з незрозумілих питань залишається використання РРО фізичними особами-підприємцями.

Статтею 3 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (Закон № 265) передбачено, що суб'єкти господарювання, які здійснюють розрахункові операції в готівковій та/або в безготівковій формі (із застосуванням електронних платіжних засобів, платіжних чеків, жетонів тощо) під час продажу товарів (надання послуг) у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, а також операції з приймання готівки для подальшого її переказу, зокрема, зобов'язані застосовувати реєстратори розрахункових операцій [1].

Зміст статті 3 Закону № 265 наштовхує на думку, що всім без винятку підприємцям, зайнятим у торгівлі та наданні послуг (яких насправді абсолютна більшість), необхідно встановлювати та використовувати реєстратори розрахункових операцій (РРО).

Однак це далеко не так, та й із цієї норми є винятки. Їх застосування (чи ні) залежить від декількох чинників: обраної підприємцем системи оподаткування, виду діяльності, способу здійснення розрахунків і місця проведення розрахунків.

Застосування РРО є обов'язковим для всіх суб'єктів господарювання (у тому числі ФОП, крім ФОП – платників єдиного податку першої групи), незалежно від обраної системи оподаткування, незалежно від обсягу доходу,

які здійснюють розрахункові операції в готівковій формі, платіжними картками (зокрема, за допомогою інтернет-еквайрингу) та які здійснюють реалізацію технічно складних побутових товарів, що підлягають гарантійному ремонту; реалізацію лікарських засобів, виробів медичного призначення та надання платних послуг у сфері охорони здоров'я; реалізацію ювелірних і побутових виробів із дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння.

Реєстратори розрахункових операцій не застосовують платники єдиного податку першої групи (п. 296.10 ПКУ) [2]. Проте варто пам'ятати про обмежений перелік видів економічної діяльності, якими можна займатися, перебуваючи на першій групі. Оскільки найпоширенішим видом підприємницької діяльності в Україні є купівля-продаж товарів, тобто торгівля, то на першій групі можлива роздрібна торгівля лише з лотків на ринках. Якщо ФОП здійснює інші види, зокрема, торгівлі, то йдеться про інші групи спрощеної системи оподаткування та, відповідно, про вирішення питання застосування РРО.

Крім того, у законі № 265/95 та у постанові Кабінету міністрів № 1336-2000-п є перелік категорій бізнесу, який також може не користуватися РРО.

Це – підприємці першої групи єдиного податку; підприємці, які продають продукцію власного виробництва (крім технічно складних товарів, медикаментів та медичних виробів, ювелірної продукції); підприємці, які торгують на ринках за готівку; фізособи, що надають побутові послуги у селах та селищах [1, 3].

Варто зазначити, що з 1 жовтня 2023 року повністю відновлено відповідальність за порушення у сфері РРО.

Основний вид штрафних санкцій пов'язаний з реалізацією товарів та послуг без використання РРО, і з ситуаціями, коли суб'єкт господарювання не видав покупцю/клієнту фіскальний чек.

Стандартний розмір штрафу у цих випадках становить 100% суми операції. При здійсненні повторного аналогічного порушення штраф збільшиться до 150% суми операції.

Але для підприємців 2 та 3 груп ЄП, які не займаються реалізацією технічно складних товарів, підакцизної продукції, фармацевтичної продукції та

ювелірних виробів, до 31 липня 2025 року діє своєрідна пільга. Штраф за відсутність РРО або за невидачу чека складає 25% суми операції за перше порушення і 50% суми – за наступні порушення.

За порушення, пов'язані з РРО, які були допущені та зафіксовані з 1 січня 2022 року до 30 вересня 2023 року, відповідальності не буде.

Але ця «поблажка» не поширюється на тих суб'єктів господарювання, які торгують підакцизною продукцією, обмінюють валюту та займаються гемблінгом (азартний бізнес).

Ще одна категорія підприємців, які можуть не хвилюватись через штрафні санкції, це ті, що знаходяться на тимчасово окупованій території України, на території, де ведуться активні бойові дії, або в тих регіонах, де є висока ймовірність бойових дій [4].

З огляду на необхідність прийняття нововведень, підприємцям потрібно знаходити оптимальні рішення та відповідати всім вимогам законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 06.07.1995 р. № 265/95-ВР. Дата оновлення: 31.12.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/265/95-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 16.01.2024).
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 13.01.2024. URL: http://zakon4.rada.gov.ua (дата звернення: 15.01.2024).
3. Про забезпечення реалізації статті 10 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» : Постанова Кабінету міністрів від 23.08.2000 р. № 1336-2000-п. Дата оновлення: 09.02.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1336-2000-%D0%BF (дата звернення: 16.01.2024).
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану : Закон України від 30.06.2023 р. № 3219-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3219-20 (дата звернення: 16.01.2024).

Palagnyuk Yuliana

TRENDS IN MEDIA COVERAGE OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

The mass media became a significant subject of influence during crises and armed conflicts in the 21st century. Based on the analysis of current research on the mentioned issues, this work will attempt to present the trends of mass media coverage of the Russian-Ukrainian war. The author should emphasize that the list of trends is incomplete. However, it serves as a basis for further scientific research.

First of all, the Russian-Ukrainian war is changing media tools. There is a visible shift from the TV camera to the smartphone as a tool for citizen journalism. As the experience of this war shows, both traditional and digital media use the materials of people from the scene of events (pictures, selfies, videos, comments, and so on).

Another trend in media coverage of the Russian-Ukrainian war is including social media in the information space. Accounts in social networks that cover the topic of war often cause more trust from the recipients of the information because such information comes from the "first hands." In Ukraine, Telegram gained the most popularity among users of social networks as a source of information. However, there are many fake news and unconfirmed information on social media during times of war.

Today, politicians, armed forces, and other power structures create their image of war, communicating with their addressees through tweets or posts on Facebook, Telegram, and other channels. We can observe this trend in the Russian-Ukrainian war. The Ukrainian Army regularly publishes news about its progress on the front lines on social media, publishing professionally prepared audiovisual materials shared by other social media users and used by professional editors and journalists [1, p. 79].

In addition to the mass media's function of informing about the Russian-Ukrainian war, there is also an entertainment function not inherent in such a topic. First of all, it is about memes. However, memes related to the Russian-Ukrainian war

often perform informational and communicative functions [1]. That is, we can discuss the trend of "infotainment" regarding the Russian-Ukrainian war in the mass media.

Another trend is the creation of images of the enemy, which is one of the main goals of the mass media during armed conflicts. This pattern is visible in the Ukrainian, Russian, and Western mass media, with a difference in the enemy's perception [2, c. 16].

The struggle of information wars between Russia and Ukraine, Ukrainian and Russian propaganda in three directions: its citizens, the enemy, and the international community, is also a trend of this war, in which mass media play the leading role. At the same time, “each side of the conflict presents its facts and myths, censor for different reasons, Russia—to prevent objective media from speaking, Ukraine—to prevent military data from being declassified” [2, p. 16]. Of course, each side does it based on different circumstances. At the same time, each side in an armed conflict does it for one goal - to win the war.

Related to the above trend is the problem of restricting freedom of speech and media freedom during wartime in countries of armed conflict, as “freedom of speech and media freedom are among the fundamental rights and freedoms of a person and a citizen in a democratic state” [3, p. 21]. It is generally accepted among scholars that there is no freedom of speech or media freedom in Russia during wartime. However, in Ukraine, too, there are problems with the observance of freedom of speech and freedom of the media, which are not related to the goal of, for example, preventing the declassification of military data. For instance, the show “Telemarathon United News” has been a major tool in Ukraine’s information war [4] and is being criticized by scholars and journalists [5] for not working according to democratic standards in the media sphere.

In the author's opinion, the last primary trend of coverage of the Russian-Ukrainian war depends on the duration of the war. We can include the participation of the mass media in the coverage of armed conflicts in the model of J. Bloch-Elkon, which is used for the analysis of international crises. According to this model, the media cycle about the war in Ukraine can be divided into four phases: 1) the beginning; 2) escalation; 3) de-escalation; and 4) influence. At the beginning of the armed conflict, the primary attention of the mass media is directed towards it.

However, two years after the beginning of Russia's full-scale invasion of Ukraine, the media cycle is already in the de-escalation phase, especially in those media that do not belong to the parties of the conflict. For example, Polish researchers state as a result of their research that in the mass media of Poland six months after the beginning of the full-scale invasion of Ukraine by Russia (in the summer of 2022), it is noticeable that the war has ceased to be a leading topic and cause such heated emotions as before. Considering the amount of time devoted to the war and all other issues discussed during this period, a clear "phasedness" in media coverage can be observed (the analysis covered the evening news services of the Polish mainstream media). The first phase is the beginning of the war, in which the "war share" exceeded 60-70%. The second stage has been observed since August 2022, when the share of materials about the war has significantly decreased and remained at the level of 20–25% [6, c. 14]. We can interpret this data as a trend in studies covering armed conflicts in mass media. An example is the war in Syria, which continues but has long been out of the main focus of the world media. An additional example is the Israel-Hamas War that began on October 7, 2023, and changed the focus of attention of the world media from the Russian-Ukrainian war to itself.

Scientists have long described the phenomenon of "compassion fatigue" in the context of disasters, natural disasters, or wars portrayed in the media. This concept suggests that when exposed to negative news and media coverage of human tragedies, the recipients of such news become jaded and lose the sense that people can change these problematic situations. Moreover, scientists notice cynicism that develops over time in news recipients responding to repeated and prolonged stories about other people's problems [1, p. 80].

Accordingly, keeping the focus of the world's attention and even the Ukrainian public through the mass media on the Russian-Ukrainian war will be all the more complicated the longer the war lasts. Due to the presented trends in media coverage of the Russian-Ukrainian war, this may pose a problem for Ukraine to achieve its strategic goals in the war.

REFERENCES:

1. Góra, M., Moczoł, N. Online Frontline: Analysis of Contents of Polish Memes Related to War in Ukraine. In: Turska-Kawa, A., Kasińska-Metryka, A., Pałka-Suchojad, K. (eds) War in Ukraine. Media and Emotions. Palgrave Macmillan, Cham, 2023. https://doi.org/10.1007/978-3- 031-37608-5_5

2. Kasińska-Metryka, A., Pałka-Suchojad, K. Old Front Lines of New Wars. The Role of the Media as a Carrier of Information About the War in Ukraine. In: Turska-Kawa, A., Kasińska-Metryka, A., Pałka-Suchojad, K. (eds) War in Ukraine. Media and Emotions. Palgrave Macmillan, Cham, 2023. https://doi.org/10.1007/978-3-031-37608-5_2
3. Palagnyuk Y. Involving Youth in the Development of Civil Society in Ukraine by Applying Mechanisms of Information Communication and Control in Times of War. Media i Społeczeństwo. (2023);19(2):15-30. https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.1949.
4. Méheut, C., and Mitiuk, D. 'It's State Propaganda': Ukrainians Shun TV News as War Drags on. The New York Times, Jan. 3, 2024. https://www.nytimes.com/2024/01/03/world/europe/ukraine-war-tv-news-telemarathon.html
5. Ostapovets, G. Has Ukraine's News Telethon Impacted Media Freedom? Institute for War & Peace reporting. 3 May 2023, https://iwpr.net/global-voices/has-ukraines-news-telethon-impacted-media-freedom
6. Kasińska-Metryka, A., Pałka-Suchojad, K. Old Front Lines of New Wars. The Role of the Media as a Carrier of Information About the War in Ukraine. In: Turska-Kawa, A., Kasińska-Metryka, A., Pałka-Suchojad, K. (eds) War in Ukraine. Media and Emotions. Palgrave Macmillan, Cham, 2023. https://doi.org/10.1007/978-3-031-37608-5_2

Struk Nataliia

ANALYTICAL CENTERS AS THE MOST DEVELOPED SUBJECT FORM OF ANALYTICAL ACTIVITY

Analytical activity in management is carried out by two classes of subjects: by the level of organization (analytical organizations, centers; analytical departments in organizations; external analysts-consultants; analytical managers of the organization); depending on the affiliation to the sphere of analytics implementation and the use of results (public administration, local government, business, civil society) [1].

Most scholars and practitioners argue that today the most developed subjective form of analytical activity is think tanks, which are a kind of "thought factory."

Think tanks or research centers, also known as "think factories", public policy research centers, policy institutes, research institutes or research centers, are research organizations that conduct research, advocacy and consulting in such areas as international relations, political strategy, economics, technology, military affairs,

ecology, and culture. Most of them are independent from the state and non-profit organizations, but there are also those that receive state funding or income from consulting activities. Leading think tanks can have a major impact on government decision-making and the state of the world in various areas [2].

Think tanks are political, analytical and research organizations that produce public policy research, analytical briefs and provide advice on domestic and foreign policy issues, thus enabling politicians and public officials to make informed decisions in the political sphere [3].

By examining the purpose of think tanks, it can be concluded that think tanks act as intermediaries between academic institutions and policy makers, as well as between the state and civil society. As independent actors, these centers protect the interests of society and explain the results of scientific and analytical research in a clear, accessible language.

Think tanks conduct research in various areas of public life and differ in their work in different countries and in the level of research depth. They can be either structural units of other organizations or independent institutions.

On a global scale, most think tanks are trying to research an extremely wide range of issues, which necessitates their division into types and classification. In this regard, it is reasonable to distinguish the following types of think tanks:

- independent. Independent from any interest group (or donor), with complete freedom in their activities and independence in funding from the government;

- quasi-independent. Independent from the government, but sponsored by an interest group, sponsor or special agency that provides the bulk of the funding and has a major influence on the think tank's activities;

- subordinate to the government. Think tanks that are part of the governmental structure;

- quasi-governmental. They are funded exclusively by government funds and contracts, but are not part of the government structure;

- university-based. Think tanks affiliated with universities;

- corporate (for-profit). Profit-making think tanks that are subordinated to a particular corporation or simply operate on a profit basis.

According to a report by the International Center for Policy Studies, think tanks in Ukraine have shown significant progress in their work and have played an

important role in shaping public opinion and the political movement in the country. It was also noted that most think tanks in Ukraine adhere to scientific standards and ensure the objectivity and comprehensiveness of their research. However, the national strategy for the functioning of think tanks in Ukraine still needs to be improved, including more effective cooperation between think tanks, government agencies and the public.

It should be emphasized that the study of the work style, the model of experts' involvement, and the observance and implementation of scientific standards by think tanks are relevant and promising areas of research.

REFERENCES:

1. Surnin Yu.P. Public Administration Analysis: Essence and Development Trends. URL: http://academy.gov.ua/ej/ej5/txts/06sypdsv.htm
2. Think Tank. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80
3. 2019 Global Go To Think Tank Index Report. URL: https://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1018&context=think_tanks
4. International Center for Political Studies: official website.. URL: https://icps.com.ua/

Демченко Володимир

МАРКЕРИ ІМПЕРСЬКОЇ АГРЕСИВНОСТІ В ГОЛОВНИХ ПІСНЯХ РОСІЙСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Звісно, головною піснею будь-якої держави є гімн (точніше й логічніше – славень). Ми вже аналізували традицію створення цієї пісні в різних країнах і зазначили, що це може бути або власне славень. або героїчна пісня, що також прославляє відповідний народ, або прохання до вищих сил захистити рідний край. Зустрічаються також і лицемірні елементи чи й навіть відверта облуда – наприклад, ознака «вільна» щодо імперських за своїм характером країн, що відразу навертає на запитання «від кого?». Так, у гімні СССР (пишемо цю абревіатуру лише так, оскільки ознака «радянська» в тій країні не відповідала своєму питомому значенню) поряд із часто повторюваними ознаками «свободная», «народная» тощо (тобто звичайними фейками) відчувається

воєнна потужність, що, звісно, більшою мірою передається музикою [1). Уважаємо, що саме через це новий диктатор на початку ХХІ століття повернув цей гімн, у якому надалі трохи було змінено текст [2].

Але є пісні тієї колишньої держави, що поряд із гімном виконували роль як агітаційну (до зброї!), так і маркера бойової могутності, без чого імперія не можлива. Серед таких пісень відзначаємо «Священную войну», яку було створено відразу після початку війни на території СССР – відомим усім совєтським людям у подальшому ансамблем пісні і танцю імені О. Александрова. Вона й позначається фахівцями як солдатська та патріотична пісня, де остання ознака була зумовлена катастрофічною ситуацією від 22 червня. У тих умовах і митці мусили виконувати місію пропагандистів, зокрема й автор цього тексту Василь Лебедєв-Кумач і композитор Олександр Александров [3].

Ми не плануємо в цій розвідці аналізувати питання походження музики та ідеї такої пісні (є кілька версій, зокрема й українська), адже це питання як невирішуване, так і риторичне, адже за «залізною завісою» митці могли вільно використовувати досягнення світового мистецтва, зокрема й музики, що було недосяжно для громадян, які цього чути не мали можливості, а тому найбільш красиві пісні совєтської епохи могли бути плагіатом. Ми проаналізуємо цю пісню в сенсі її імперських ознак.

Отже, Лебедєв-Кумач публікує свій текст у центральних газетах «Известия» і «Красная звезда», Александров пише музику на ці слова, і 26 червня 1941 року група Червонопрапорного ансамблю на Білоруському вокзалі, звідки виїжджала на фронт, уперше виконала цю пісню.

Про важливість цієї пісні в тих умовах свідчило те, що вона щодня лунала з радіо після кремлівських курантів, тобто виконувала роль державного гімну. Тому вона стала популярною серед народу, а в подальшому підтримувала бойовий дух і серед вояків. Після війни пісня традиційно виконувалася армійським ансамблем пісні і танцю, зокрема й у зарубіжних його гастролях. А те, що вона не втратила свого бойового значення для ідеологів сучасної росії, аргументується її виконанням 22 травня 2007 року у Брюсселі в штаб-квартирі НАТО.

Північноатлантичний альянс як головний супротивник росії у військових змаганнях, зокрема щодо оновлення озброєння та іншої військової сили, певно, відчув у тій пісні не лише силову потужність росії (як зазначали ще і XIX столітті – у кількості штиків, а більш радикально – у заваленні трупами супротивника). Ми під час нашої сьогоденної війни також побачили цю потужність, що полягає в кількісній перевазі саме їхньої піхоти, що постійно поповнюється новими (нехай і не готовими до війни) солдатами.

Отже, крім потужної бравурної музики, оранжування якої спрямоване на залучення низьких чоловічих голосів – басів і баритонів, які ніби атакують, це ніби звуки розривів снарядів і бомб (у Маріуполі, Миколаєві, Херсоні), а зверху – високі чоловічі альти, як звуки ракет-шахедів, що кожної ночі загрожують містам України, слова пісні спрямовані на навіювання воєнної потужності тим, хто ще не зрозумів музичної агресії.

Серед таких загрозливих ознак відзначаємо відповідно марковані словосполучення «страна огромная» (тобто демобілізація буде тривалою), «ярость благородная» (тобто народ мотивований на таку тривалу демобілізацію), «поля просторные», «союз большой» (тобто обшир держави є величезним). Окрім них акцентуємо на елементах агітації, що має відчутний імперативний характер («вставай», «пусть ярость вскипает», «дадим отпор», «пойдем ломить»), а також заснована на негативній характеристиці ворога («сила темная», «проклятая орда», «они – за царство тьмы», «душители», «насильники», «грабители», «мучители», «гнилая фашистская нечисть», «отребье человечества»).

Проте серед таких власне пропагандистських елементів ми відзначаємо ознаки лицемірності совєтської ідеології, зокрема «благородная», «война народная», «священная война», «за свет и мир мы боремся», «пламенные идеи», що аж ніяк не асоціюються з таким же загарбником, як і тогочасна гітлерівська Германія, адже від 1939 року й ці борці «за свет и мир» захопили (за угодою з Гітлером) чимало чужих територій. Також атрибут «орда» більш властивий саме росіянам, адже вони є спадкоємцями монгольської орди (та ще й «вождь» у них). І зрештою будь-який загарбник отримує ті самі характеристики, що надаються йому в цій пісні, а той, хто захищає рідну землю, стає «благородным» і т. ін.

Саме зі зважанням на останню нашу думку сьогодні ми пересвідчилися, що російський агресор на українській землі відповідає всім характеристикам, які подано в цій пісні щодо германського агресора, тобто все стало навпаки. Слід до цього додати, що будь-яка війна СССР на території іншої держави (Фінляндії, Угорщини, Чехословаччини, Афганістану) ставила цю країну (а нині – її спадкоємницю росію) у статус тієї «нечисти», «отродья» і т. ін., про яке сказано в одній із найголовніших пісень, створених у московській державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гімн СРСР. Вікіпедія. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%A1%D0%A0%D0%A1%D0%A0
2. Гімн Росії. Вікіпедія. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%96%D1%97
3. Священная война. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B2%D1%8F%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D0%B2%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D0%B0

Ковальска Наталя, Малуха Анастасія

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА

Поняття «політичний імідж» увійшло в широкий ужиток у зв’язку з розвитком демократичних політичних інститутів, із виходом в публічний простір політиків. Це стало можливим в умовах переходу від авторитарно-тоталітарної системи до демократичної, правової, соціальної держави й зумовило необхідність відповідної політичної культури, перебудови свідомості електорату, адекватної плюралістичної демократії. В Україні на розвиток іміджелогії вплинула поява багатопартійності в умовах значної кількості комерціалізованих засобів масової інформації. Саме багатопартійність породила множинність нових гравців на політичному просторі [1, с. 465]. На формування привабливого позитивного іміджу, особливо під час виборчих компаній, витрачаються величезні кошти.

Психологія розглядає імідж як сукупність цінних індивідуальних характеристик (імідж має легко піддаватися запам’ятовуванню, бути яскраво

вираженим, опиратися на низку індивідуальних особливостей, які притаманні особі). Як відомо, у складі іміджу політика можна виділити дві частини: інформаційний фрейм (образ-знання, прототип) і іміджлеогем (образ-сенс, образи майбутнього: образ-прогноз, образ бажаного майбутнього). Зазначимо, що адекватність цих образів залежить від різних чинників, зокрема це якість наших рецепторів і наша здатність сприймати і зберігати необхідну інформацію, швидкість, з якою інформація доходить до нас і перетворюється на образ, а також стан нашої пам'яті, як на формування образу впливають процеси пам'яті.

Нагадаємо, що базовим елементом структури іміджу політика є відповідний прототип, який існує у масовій політичній свідомості. Він є не лише одним із значимих критеріїв оцінки реальних політичних об'єктів, але й засобом збереження та передання наступним поколінням уявлень і цінностей, поширених у певному суспільстві. Необхідно зазначити, що політичні цінності утворюються на основі системи цінностей, яку доцільно враховувати в процесі створення позитивного іміджу політика. А саме: 1) домінантні ідеї-цінності, до яких належать свобода, справедливість, політична стабільність, громадянське суспільство; 2) розвивальні цінності, якими вважаються законність; політична лояльність; толерантність, схильність до компромісів; відповідальність; свідоме, неупереджене ставлення до змін; ефективна участь у політичному житті; безпека; рівність; політичний суверенітет; патріотизм; політичний плюралізм; легітимність; постматеріалізм [2].

Крім того, до проблеми створення позитивного іміджу належать і стереотипи людей. Ми виходимо з визначення, що «стереотип найчастіше розглядається як дуже спрощений, але в той же час стійкий психічний образ, заснований на узагальненні особистого досвіду, упереджених уявленнях, прагненні швидко зрозуміти сенс і сутність явища» [3, с.55]. Слід наголосити, що стереотип є одночасно оцінкою і психологічною настановою, фундаментом яких є емоції, переживання, симпатії чи антипатії. Цікаво, що найчастіше люди не вважають за потрібне їх аргументувати.

Відповідно для стереотипних оцінок характерна не лише їх упередженість, а й висока регулювальна сила, адже стереотипи багато в чому визначають поведінку й відносини людей. Наприклад, дослідження

українських науковців В. Бебика і Г. Почепцова, свідчать, що в суспільній свідомості існує досить виразний імідж «ідеального президента», який містить такі цінності: мудрість і розважливість (68,8 % опитаних), інтелігентність – 68,1%, гнучкість – 56,0 %, розум – 47,5 %, почуття гумору – 29,8%, комунікабельність – 27,0 %, людяність – 27,0 %, кмітливість – 22,7%, наполегливість – 22,0 %, мужність – 21,3 %, працездатність – 19,2%, колегіальність – 16,3 %, обережність – 8,5%, хитрість – 7,1 %, акуратність – 7,1%, емоційність – 5,0 %, закоханість – 4,3 %, упертість – 4,3 %. Такі риси характеру, як твердість, войовничість, романтизм, авантюризм, авторитаризм набрали від 1,4 до 2,1% переваг [4; 5]. Саме тому в процесі формування позитивного іміджу політичного лідера враховують існування в масовій свідомості народу певного ідеального стереотипного образу політичного діяча з гамою «потрібних» рис у кожній конкретній ситуації.

Можна зробити висновок, що в умовах воєнного стану, коли головна увага політиків зосереджена на протиставленні себе «владі», підкресленні відмінностей від тих людей при владі, хто є втіленням антиморальності, політичний лідер мусить мати цілу гаму властивостей, серед яких мають домінувати мудрість, розважливість й інтелігентність, що логічно, але й емоційність, почуття гумору, комунікабельність, людяність, працездатність і навіть хитрість і кмітливість. Водночас факт визнання авторитаризму найменшою мірою вже вказує на нові вектори розвитку України в напрямку демократичних цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів освіти / Левківський К. М., Піча В. М., Хома Н. М. Львів: Магнолія Плюс, 2004. 476 с.
2. Жабінець Н. В. Позитивні політичні цінності – важлива складова політичної культури демократичного суспільства. *Борисфен*. 2004. №. 2 (152). С. 12–14.
3. Сергеева І.В. Психологія паблік рілейшнз: курс лекцій. Слов’янськ: вид-во Б.І.Моторіна, 2016. 102 с.
4. Бебик В. М. Менеджмент виборчих кампаній: ресурс, технології, маркетинг: навчально-методичний посібник. К.: МАУП, 2001. 214 с.
5. Почепцов Г. Г. Имидж и выборы. Имидж политика, партии, президента. К.: АДЕФ Украина, 1997. 140 с.

Шадура-Никипорець Наталія

ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Головним завданням для будь-якої економічної системи є пошук шляхів найефективнішого використання економічних ресурсів з метою максимального задоволення потреб суспільства. Для нашої країни питання ефективного використання саме людських ресурсів, особливо у зв'язку із тенденціями спричиненими військовими діями, набуває особливої актуальності та вагомості. Питання є багатоаспектним, адже мова йде не лише про наявність певної кількості робочої сили на території країни, а і її раціональний розподіл між регіонами, видами економічної діяльності та професіями таким чиним, щоб максимізувати загальний корисний ефект від її залучення до суспільного виробництва, якомога повніше використати досвід і кваліфікацію працівників та гарантувати паритетність рівня оплати праці і соціальну справедливість.

Дослідження динаміки національних характеристик продуктивності праці (рис. 1) вказує, що протягом 2010-2022 рр. виробіток демонструє зміни односпрямовані, однак менш інтенсивні, зі змінами ВВП України, тобто зміна ефективності використання трудових ресурсів країни відображається на зміні масштабів національного виробництва.

Протягом 2010-2021 рр. динаміка національного рівня виробітку характеризувалась незначною волатильністю на фоні загальної тенденції до зростання. Рівняння тренду для цього періоду має вигляд: В2010-2021 = 552,29·t0,0797, тобто щорічно загальнонаціональний виробіток в середньому зростав на 0,079%. Однак військова агресія росії спричинила кардинальні зміни – річне зменшення реального ВВП України на 28,7% супроводжувалось падінням продуктивності праці на 17,1% (рис. 1).

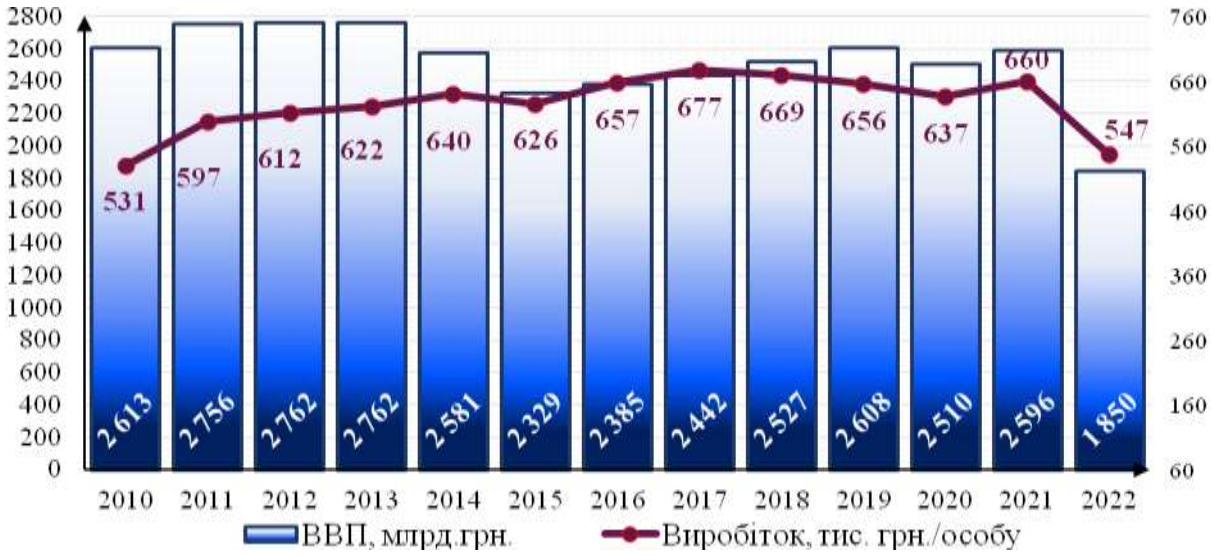

Рис. 1. Динаміка реального ВВП України (у цінах 2016 р.) та реального національного виробітку у 2010-2022 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [1; 2]

Економіка України як складна багатокомпонентна система поєднує різні види економічної діяльності, котрі з урахуванням особливостей технологічного процесу, рівня кваліфікації, раціональності організації виробництва та інших факторів, характеризуються індивідуальними характеристиками продуктивності праці залученого персоналу (рис. 2).

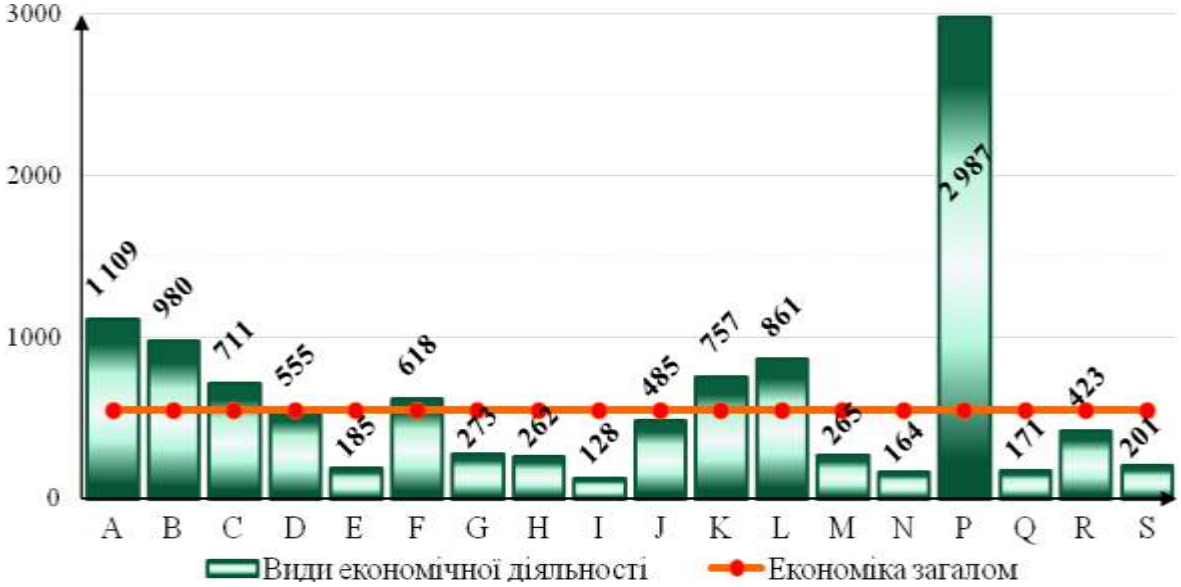

*Рис. 2. Продуктивність праці (виробіток) у розрізі видів економічної діяльності (у цінах 2016 р.) у 2022 р., тис.грн./особу**

Джерело: побудовано автором на основі [1]

Якщо середній випуск товарів на одного зайнятого у 2022 р. загалом по економіці склав 547 тис. грн./особу, то для виду діяльності «Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги» цей показник становив лише 171,1 тис. грн./особу, для виду діяльності «Водопостачання; каналізація, поводження з відходами» –184,4 тис. грн./особу, для виду діяльності «Тимчасове розміщування й організація харчування» – 127,8 тис. грн./особу, у той час як для виду діяльності «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство» набув рівня у 1108,77 тис. грн./особу, а для виду діяльності «Освіта» досягає 2986,54 тис. грн./особу (рис. 2). Можна констатувати, що ефективність використання ресурсів праці в Україні має значну галузеву асиметрію – виробіток найбільш- та найменшпродуктивних видів діяльності різниться у 23 рази.

Порівнюючи галузевий показник виробітку із середньонаціональним значенням (у фіксованих цінах 2016 р.) можна виявити ключові зміни, що відбулись протягом аналізованого періоду (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка продуктивності праці (виробітку) у розрізі видів економічної діяльності України, тис.грн./особу [1]

Вид економічної діяльності		2010 р.	2022 р.	Темп росту 2022 р. до 2010 р.
1		2	3	4
Економіка загалом		530,81	547,21	103,09
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	A	601,86	1108,77	184,22
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	618,68	979,89	158,38
Переробна промисловість	C	829,07	710,83	85,74
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	632,03	555,24	87,85
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	361,20	184,63	51,12
Будівництво	F	646,78	618,23	95,59
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	247,22	273,40	110,59

Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	286,46	262,42	91,61
1		**2**	**3**	**4**
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	138,30	127,86	92,45
Інформація та телекомунікації	J	515,03	485,04	94,18
Фінансова та страхова діяльність	K	453,45	757,40	167,03
Операції з нерухомим майном	L	603,05	861,33	142,83
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	276,74	264,61	95,62
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	149,21	164,20	110,05
Освіта	P	3179,53	2986,54	93,93
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	955,84	171,13	17,90
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	403,12	423,11	104,96
Надання інших видів послуг	S	116,77	200,78	171,94

Дослідження дозволяє констатувати, шо за останні 10 років зростання виробітку темпами, що перевищують загальнонаціональні (+3,09%) характерні для таких видів економічної діяльності як «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство» (+84,2%), «Фінансова та страхова діяльність» (+67,03%), «Добувна промисловість і розроблення кар'єрів» (+58,38%), однак розвиток більшості видів діяльності економіки України супроводжувався зниженням ефективності використання ресурсів праці.

Проведена порівняльна оцінка ефективності використання трудових ресурсів в Україні дозволяє констатувати, що на сьогодні існує ряд проблемних аспектів, котрі вимагають обґрунтованих інструментів державного регулювання з метою підтримки, капіталізації та оптимального використання потенціалу такого цінного ресурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державна служба статистики України. URL : https://www.ukrstat.gov.ua.
2. Мінфін. URL : https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/

ПЕРЕЛІК АВТОРІВ

Абрамова Діана Володимирівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Одеський національний економічний університет

Алтіндаг Яілмаз, аспірант кафедри менеджменту і публічного адміністрування, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Базиченко Вікторія Вікторівна, аспірантка кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Херсонський національний технічний університет

Баран Марія Петрівна, кандидатка наук з державного управління, доцентка, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Бататін Олександр Юрійович, аспірант кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Беган Микита Павлович, аспірант кафедри державного управління та місцевого самоврядування, Херсонський національний технічний університет

Безпальченко Віолета Михайлівна, кандидатка хімічних наук, доцентка; Херсонський національний технічний університет

Белецький Андрій Вячеславович, аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Херсонський національний технічний університет

Берегова Галина Дмитрівна, докторка філософських наук, професорка, Херсонський національний технічний університет;

Бескоровайний Валентин Олегович, аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Херсонський національний технічний університет

Бєльська Тетяна Валентинівна, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та економіки, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

Бишенко Галина Миколаївна, аспірантка кафедри публічного управління та адміністрування, Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Біла Лариса Вікторівна, викладачка кафедри педагогіки й менеджменту освіти КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради

Богиня Ірина, практичний психолог, Берлін, Німеччина.

Бондаренко Степан Юрійович, фахівець кафедри ТЗК ЦКБ ННІ ІБ СК НА СБ України, експерт Національної стратегії освіти і науки України при МОН, Національна академія Служби безпеки України

Бочко Сільвія Михайлівна, директорка Росошанського закладу дошкільної освіти Свалявської міської ради

Буковня Інна Станіславівна, здобувачка вищої освіти, Херсонський національний технічний університет

Василенко Денис Васильович, старший викладач кафедри експлуатації та озброєння військової техніки, Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Василенко Надія Володимирівна, докторка педагогічних наук, професорка, КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Венгер Олена Олексіївна, кандидатка технічних наук доцентка, Херсонський національний технічний університет

Верещагіна Катерина Андріївна, аспірантка, Інститут економіко-правових досліджень імені В.К.Мамутова Національної академії наук України (Київ, Україна)

Вигоднер Інна Валентинівна, старша викладачка, Херсонський національний технічний університет

Віремейчик Анатолій Миколайович, аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Херсонський національний технічний університет

Вітомський Юрій Деонідович, кандидат психологічних наук, доцент, Київський університет інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»

Войтович Ольга Андріанівна, кандидатка технічних наук, доцентка, Херсонський національний технічний університет

Волкович Олена Юрівїна, кандидатка юридичних наук, доцентка, Миколаївський навчально-науковий інститут права «Одеська юридична академія»

Вольська Олена Михайлівна, докторка наук з державного управління, професорка, Херсонська державна морська академія

Ворона Дмитро Володимирович, здобувач вищої освіти, Херсонський національний технічний університет

Габуда Андрій Степанович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права та публічного управління ЗВО «Університет Короля Данила»;

Гайдук Богдан Іванович, аспірант кафедри обліку і оподаткування, Західноукраїнський національний університет

Гамалюк Богдан Михайлович, кандидат наук з державного управління, провідний юрисконсульт, Івано-Франківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

Гаркавенко Антон Олександрович, здобувач вищої освіти, ЗВО «Університет Короля Данила»

Гбур Зоряна Володимирівна, докторка наук з державного управління, професорка, Чернігівський інститут інформації, бізнесу і права ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»

Гниліцька Діна Володимирівна, керівниця експертної групи формування Національної програми інформатизації директорату розвитку Національної програми інформатизації Міністерства цифрової трансформації України

Голодинський Мирослав Михайлович, аспірант кафедри публічного управління та адміністрування, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Горбенко Володимир Валентинович, студент групи ПУА 22-Г1, ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Гречаник Богдан Васильович, кандидат економічних наук, доцент, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Гризо Діана Андріївна, здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Грицук Андрій Ігорович, студент магістратури, Жилинський університет у місті Жилина (Словаччина)

Гришко Сергій Миколайович, аспірант кафедри публічного управління і проєктного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України

Губа Марина Ігорівна, кандидатка економічних наук, доцентка, Херсонський національний технічний університет

Гученко Катерина Володимирівна, аспірантка Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»

Дацюк Андріан Михайлович, аспірант кафедри менеджменту організацій, Національний університет «Львівська політехніка;

Демченко Володимир Миколайович, кандидат філологічних наук, доцент, Херсонський національний технічний університет

Дешко Ганна Євгенівна, кандидатка фізико-математичних наук, Інститут транспортних систем і технологій Національної академії наук України

Древаль Юрій Дмитрович, доктор наук з державного управління, професор, Полтавський університет економіки і торгівлі

Єрем'ян Олена, кандидатка економічних наук, доцентка, Херсонський національний технічний університет

Жаров Денис Олександрович, здобувач, Національний університет цивільного захисту України

Жук Наталя Тарасівна, докторка філософії з економіки, Національна академія Служби безпеки України

Жукевич Світлана Миколаївна, кандидатка економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування, Західноукраїнський національний університет

Жукова Ярослава Фрідріхівна, кандидатка біологічних наук, завідувачка відділу науково-методичного та науково-технічного забезпечення аналітичних досліджень, Державна установа «Інститут охорони ґрунтів України»

Зайцев Юрій Юрійович, аспірант кафедри публічного управління і проектного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Згара Ірина Костянтинівна, аспірантка кафедри публічного управління та адміністрування, Маріупольській державний університет

Казарян Марина Манвелівна, студентка 3 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія»

Казюк Яніна Мирославівна, докторка наук з державного управління, доцентка, Державний ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Калініченко Ольга, кандидатка філологічних наук, доцент, Харківський національний медичний університет

Кирик Василь Ігорович, аспірант, Західноукраїнський національний університет

Кічук Надія Вячеславівна, кандидатка економічних наук, Одеський національний економічний університет

Кічурчак Маріанна Василівна, докторка економічних наук, професорка, Львівський національний університет імені Івана Франка

Кобус Олена Сергіївна, кандидатка фізико-математичних наук, Національна академія Служби безпеки України

Ковальска Наталя Михайлівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, Херсонський національний технічний університет

Козир Олександр В'ячеславович, аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Херсонський національний технічний університет

Кокорєва Ольга Володимирівна, кандидатка економічних наук, доцентка, Херсонський національний технічний університет

Кондрацький Олександр Михайлович, аспірант, спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

Корчевська Лілія Олександрівна, доктор економічних наук, професор, Херсонський національний технічний університет

Космірак Андрій Володимирович, аспірант кафедри управління та бізнес-адміністрування, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Кошелюк Ірина Анатоліївна, здобувачка другого (магістерського) рівня освіти, Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Кравченко Ганна, студентка факультету міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу, Херсонський національний технічний університет

Кравченко Катерина, кандидатка технічних наук, Жилинський університет у місті Жилина (Словаччина)

Кравченко Олександр, доктор технічних наук, професор, Жилинський університет у місті Жилина (Словаччина)

Кравченко Тетяна Валеріївна, здобувачка другого (магістерського) рівня освіти, Херсонський національний технічний університет

Красій Марія Омелянівна, кандидатка юридичних наук, доцентка, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Круглов Віталій Вікторович, доктор наук з державного управління, професор, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Кудлик Наталія Миронівна, аспірантка кафедри публічного управління та адміністрування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти та газу

Кузнєцов Сергій Іванович, кандидат технічних наук, доцент, Херсонський національний технічний університет

Кузьменко Ігор Олексійович, аспірант, Херсонський національний технічний університет

Кузьміна Олена Лазарівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Херсонський національний технічний університет

Куйбіда Василь Степаснович, доктор наук з державного управління, професор, Інститут держави і права ім. В. Корецького НАН України

Куімова Анна Олександрівна, магістерка спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Бізнес-адміністрування», Херсонський національний технічний університет

Кулініч Світлана Павлівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Херсонський національний технічний університет

Кух Сергій Петрович, здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри публічного управління та економіки Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

Кухар Володимир Іванович, аспірант кафедри публічного управління та адміністрування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Кухарчук Петро Михайлович, кандидат наук з державного управління, доцент, КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Лазарєв Геннадій Юрійович, аспірант кафедри менеджменту і публічного адміністрування, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Левковець Наталія Петрівна, кандидатка економічних наук, доцентка, Національний транспортний університет

Лесюк Андрій Іванович, аспірант, Національний університет «Львівська політехніка»

Линдюк Олена Анатоліївна, докторка наук з державного управління, доцентка, Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

Линдюк Сергій Дмитрович, здобувач, Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

Лопушинський Іван Петрович, доктор наук з державного управління, професор, заслужений працівник освіти України, Івано-Франківський національний технічний університет нафти та газу

Луб'яний Павло Вікторович, кандидат технічних наук, доцент, Херсонський національний технічний університет

Лукановська Ірина Романівна, кандидатка економічних наук, доцентка, Західноукраїнський національний університет (ЗУНУ)

Любарець Дмитро Дмитрович, аспірант, Академія соціальної праці і туризму

Лясковець Вадим Юрійович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Херсонський національний технічний університет

Лясковець Ірина Анатоліївна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Херсонський національний технічний університет

Магомедов Андрій Омарович, кандидат історичних наук, здобувач кафедри історії та культури України, Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Македон В'ячеслав Владиславович, доктор економічних наук, професор, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Макуха Сергій Миколайович, кандидат економічних наук, доцент, Одеський національний економічний університет

Малуха Анастасія Іванівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Херсонський національний технічний університет

Маляренко Наталя Анатоліївна, добувачка другого (магістерського) рівня освіти, Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Мандибура Наталія Михайлівна, в. о. завідувача відділу землевпорядних робіт та оцінки земель, Державна установа «Інститут охорони ґрунтів України»

Марич Олег Федорович, аспірант кафедри публічного управління та адміністрування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Меліков Єхтибар Саваланович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня, ПЗВО «Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика»

Мещерякова Юлія Олександрівна, здобувачка другого (магістерського) рівня освіти, Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Михайлова Тетяна Миколаївна, головна фахівчиня Міністерства закордонних справ України

Михайлюк Артем Олександрович, аспірант кафедри публічного управління та адміністрування, Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Мініна Оксана Валеріївна, кандидатка економічних наук, доцентка, Національний університет «Чернігівська політехніка»

Моісеєнко Світлана Вікторівна, кандидатка технічних наук, доцентка, Херсонський національний технічний університет

Молдовану Євген Володимирович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Херсонський національний технічний університет

Момоток Олена Миколаївна, старша викладачка, Херсонський національний технічний університет

Морозов Денис Юрійович, аспірант кафедри публічного управління і проектного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Москаленко Світлана Олексіївна, кандидатка наук з державного управління, доцентка, Вища школа публічного управління

Мостова Ольга Олександрівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Державний ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Несененко Павло Петрович, доктор економічних наук, доцент, Одеський національний економічний університет

Нестор Тетяна Ігорівна, студентка IV курсу спеціальності «Право» ЗВО «Університет Короля Данила»

Ободянський Ярослав Михайлович, аспірант кафедри політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Огінок Соломія Василівна, кандидатка економічних наук, доцентка, Національний університет «Львівська політехніка»

Остап'як Василь Іванович, доктор політичних наук, доцент, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Остапчук Артем Юрійович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Херсонський національний технічний університет

Отич Ганна Олександрівна, здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Харківська гуманітарно-педагогічна академія Харківської обласної ради

Палагнюк Юліана, докторка наук з державного управління, професорка Сілезького університету в Катовіце (Польща)

Паланиця Микола Миколайович, аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Херсонський національний технічний університет

Панова Тетяна Віталіївна, аспірантка кафедри публічного управління та адміністрування, Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Панченко Ірина Миколаївна, кандидатка юридичних наук, доцентка, Херсонська державна морська академія

Пашечко Михайло Миколайович, аспірант кафедри Менеджменту організації, Національний університет «Львівська Політехніка»

Петрищенко Сергій Станіславович, науковий співробітник відділу науково-методичного та науково-технічного забезпечення аналітичних досліджень, Державна установа «Інститут охорони ґрунтів України»

Плахотнюк Олександр Олександрович, аспірант кафедри публічного управління і проектного менеджменту, Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Плющ Руслан Миколайович, доктор наук з державного управління, професор, Івано-Франківський національний технічний університет нафти та газу

Помаза-Пономаренко Аліна Леонідівна, докторка наук з державного управління, старша дослідниця, Національний університет цивільного захисту України

Портоварас Тетяна Романівна, кандидатка економічних наук, докторантка кафедри обліку і оподаткування, Західноукраїнський національний університет

Приємець Катерина Володимирівна, студентка факультету економіки, бізнес-аналітики та підприємництва, Херсонський національний технічний університет

Прокопів Марія Юріївна, Херсонський національний технічний університет

Пронін Віталій В'ячеславович, здобувач другого (магістерського) рівня освіти, Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Проніна Оксана Володимирівна, кандидатка наук з державного управління, доцентка, Херсонський національний технічний університет

Прохорова Дарія Ігорівна, здобувачка вищої освіти, Херсонський національний технічний університет

Процак Катерина Володимирівна, доцентка кафедри менеджменту організацій, Національний університет «Львівська політехніка»

Прощенко Андрій Костянтинович, аспірант, Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана

Прядун Віталій Володимирович, аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Херсонський національний технічний університет

Ратушняк Володимир Володимирович, аспірант кафедри управління та адміністрування, КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Редчиць Дмитро Олександрович, доктор фізико-математичних наук, старший науковий співробітник

Рідкоус Олеся Володимирівна, старша викладачка кафедри педагогіки й менеджменту освіти, КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради

Родіонов Євгеній Олександрович, аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Херсонський національний технічний університет

Ромашкіна Анастасія, студентка першого року навчання, Академія фінансів і бізнесу Вістула (Варшава, Польща)

Сабітова Крістіна Рамілівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету економіки і управління підприємництвом, Одеський національний економічний університет

Савченко Дарина Русланівна, здобувачка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Харківська гуманітарно-педагогічна академія Харківської обласної ради

Савченко Людмила Леонідівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, Харківська гуманітарно-педагогічна академія Харківської обласної ради

Самолісова Оксана, викладачка, Харківський національний медичний університет

Самофалова Тетяна Олександрівна, кандидатка наук з державного управління, доцентка, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Свінченко Інна Анатоліївна, здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня, ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,

Селіванов Сергій Володимирович, кандидат наук з державного управління, Вища школа публічного управління

Семенченко Оксана Олександрівна, кандидатка технічних наук, доцентка, Херсонський національний технічний університет

Сидоренко Анна Володимирівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України

Сидоренко Наталія Сергіївна, докторка юридичних наук, професорка, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Скляр Світлана Юріївна, здобувачка другого (магістерського) рівня освіти, Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Слиско Артем Павлович, студент магістратури, Жилинський університет у місті Жилина (Словаччина)

Слободян Любомир Ярославович, аспірант кафедри публічного управління та адміністрування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Сороченко Мирослав Володимирович, аспірант кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

Стовба Тетяна Анатоліївна, кандидатка економічних наук, доцентка, Херсонська державна морська академія

Стрикун Ольга Миколаївна, студентка кафедри публічного управління і проектного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,

Струк Наталія Петрівна, кандидатка економічних наук, доцентка, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Судак Дмитро Володимирович, аспірант кафедри публічного управління та адміністрування, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Сухачов Микита Русланович, аспірант навчально-науково-виробничого центру, Національний університет цивільного захисту України

Тарадуда Дмитро Віталійович, кандидат технічних наук, доцент, Національний університет цивільного захисту України

Тарасенко Денис Леонідович, доктор економічних наук, професор, Маріупольський державний університет

Терзян Рубен Грантович, аспірант, Національний університет «Львівська політехніка»

Трубієнко Костянтин Вікторович, головний фельдшер, Комунальне некомерційне підприємство «Обласний територіальний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф» Херсонської обласної ради

Ференс Володимир Олександрович, аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Херсонський національний технічний університет

Філіппова Валерія Володимирівна, здобувачка другого (магістерського) рівня освіти, Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Філіппова Вікторія Дмитрівна, докторка наук з державного управління, професорка, Херсонський національний технічний університет

Фролова Маргарита Едуардівна, старша викладачка кафедри загальноосвітніх гуманітарних та природничих дисциплін, Херсонський національний технічний університет

Хом'як Іван Васильович, аспірант кафедри публічного управління та адміністрування, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

Хондусь Андрій Олександрович, магістр спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Бізнес-адміністрування», Херсонський національний технічний університет

Чуйко Сергій, кандидат технічних наук, Відокремлений структурний підрозділ «Житомирський автомобільно-дорожній фаховий коледж НТУУ»

Чучко Юрій Васильович, аспірант 2 курсу ДЗВО «Університету менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України

Шадура-Никипорець Наталія Тимофіївна, кандидатка економічних наук, доцентка, Національний університет «Чернігівська політехніка»

Шакіна Вікторія Геннадіївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня, Херсонський національний технічний університет

Шендер Тетяна Юріївна, аспірантка Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»

Шрам Тетяна Валеріївна, кандидатка економічних наук, доцентка, Херсонський національний технічний університет

Шукліна Вікторія Вікторівна, кандидатка економічних наук, доцентка, Херсонський національний технічний університет

Шулепа Любомир Миколайович, аспірант кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

Якубовський Ярослав Сергійович, аспірант кафедри управління та адміністрування, КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Наукове видання

СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА: НАУКОВІ ГОРИЗОНТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник матеріалів І-ї Науково-практичної конференції з міжнародною участю

Відповідальний редактор:
Філіппова В. Д., в.о. завідувача кафедри
державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету,
доктор наук з державного управління, професор

Редагування та комп'ютерна верстка:
Демченко В. М., доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету,
кандидат філологічних наук, доцент

Здано до набору 22.02.2024. Підписано до друку _____.
Формат А5. Папір для КМА. Гарнітура Таймс.
Ум. друк. арк. ___. Тираж _____ прим. Вид. № ___.